שבוע פרשת וישלח

ח׳ – י״ד כסלו תשע״ה (30 November – 06 December 14)

ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקווייַ סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצְאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בציורוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר בולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי ׀ עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

אגרות קודש

ב״ה, א׳ כסלו, תשי״ז
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ רב פעלים

מו״ה משה יצחק שי׳

שלום וברכה!

בעתו נעם לי לקבל המברק שלו מהתחלת זמן הלימוד בישיבה הק׳ אחי תמימים ליובאוויטש אשר בהנהלתו, ותוספת נעימות היו׳ לי בשמעי הפ״ש ממנו ע״י הרה״ח רב פעלים כו׳ מוהרחמ״א שי׳ חדקוב, ותוכן דבורו בשיחה הטלפונית, אשר המטרה שהציג לו להשיג המספר דשלש מאות תלמידים כבר נתגשמה, ומובן שביחוד שמחתי לסיום דבריו אשר מתחרט שמתחלה דבר ע״ד שלש מאות, בה בשעה שצריך הי׳ לדבר ע״ד חמש מאות, אשר זה נותן לי התקוה שהוא וזוגתו שי׳ יכירו בהאפשריות הכי גדולה שניתנו להם להתפתחות והרחבת ישיבת אחי תמימים אשר בניו הייוען, ואין הדבר תלוי אלא ברצון, כי היכולת מן המוכן ומחכה שינצלו אותה ככל הדרוש.

ויה״ר אשר בקרוב יכירו שגם חמש מאות לא זהו התכלית בעיר כניו הייוען, ויש לעלות מדרגא לדרגא מעלה מעלה, ובפרט שנכנסנו זה עתה בחדש כסלו הוא חדש נצחון של אדמו״ר הזקן מייסד חב״ד וענינו׳ שבזכות המאסר והמס״נ שלו שנסתיים בנצחון למעלה ובנצחון למטה, פסקו בבי״ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי׳ יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה.

בברכה לו ולזוגתו לרוב נחת אמיתי מכל יו״ח שיחיו ולבשו״ט תכה״י.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג

ג) מאמר ד״ה קטנתי מכל החסדים
שבת פרשת וישלח, י״ד כסלו ה׳תשכ״ח ..... ה

ד) מאמר ד״ה פדה בשלום נפשי
י״ט כסלו ה׳תשכ״ח ..... יט

ה) שיחת שבת פרשת וישלח,
י״ד כסלו, ה׳תשכ״ח ..... לו

ו) לקוטי שיחות – פרשת וישלח
(בלה״ק) כרך ה ..... מה

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נא

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישלח ..... נב

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וישלח ..... נג

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישלח ..... צח

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וישלח ..... צט

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וישלח ..... קט

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קיב

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח ..... קטו

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח ..... קלא

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח ..... קלז

יז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק כג-כד, תהלים פרק קמח-קמט ..... קמ

יח) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי ..... קמב

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קמט

כ) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף נז עד דף סג ..... קנ

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קעט

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעט

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קפ

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קפב

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קפד

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קפד

כח) ספר המאמרים – ה׳תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפה

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפו

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפז

לא) חומש לקריאה בציבור ..... קפט

לב) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח ..... קצח

לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל כּוֹ׳[1], וּמְפָרֵשׁ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ שֶׁכְּתָבָהּ אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג[2], שֶׁכָּל חֶסֶד וָחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ בְּמֹאד, כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא[3], וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי[4], שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרְבַת אֱלֹקִים מַמָּשׁ כוּ׳, וְכָל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְּבֹהַ מַעְלָה מַעְלָה צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה וכו׳. וְיָדוּעַ[5] הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים, לְשׁוֹן רַבִּים [וּבִפְרָט שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב נֶאֱמַר וּמִכָּל הָאֱמֶת, לְשׁוֹן יָחִיד, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶאֱמַר בְּתִחִלַּת הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים, לְשׁוֹן רַבִּים], שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה רַק לְרִיבּוּי חֲסָדִים, אֶלָּא לְכ׳ סוּגִים שֶׁל חֶסֶד. וְזֶהוּ גַּם דִּיּוּק לְשׁוֹן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה כוּ׳, שֶׁאֵין זֶה כֻּפֶל לָשׁוֹן, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְכ׳ סוּגֵי חֶסֶד הַנַּ"ל. וְכֵמוּבָן מֵהֶמְשֵׁךְ הַבֵּאוּר בִּנְוּגֵעַ לְעִנְיַן הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא קִירוּב שֶׁל הָאלוקוּת לְאָדָם - בִּיאוּר אֶחָד כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא, וּבִיאוּר שֵׁנִי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, שֶׁהֵם שֵׁנִי הַבִּיאוּרִים הַלְלוּ בְּעִנְיַן הַחֶסֶד וְהַקִּירוּב הֵם בִּ׳סוּגִים שֶׁל חֶסֶד שֶׁהֵם לֹא רַק שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה אֶלָּא הֵם בְּאֵין־עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה, וְאֵין בֵּינֵיהֶם כָּל יַחַס וְהַשְׁוָואָה כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא הוּא חֶסֶד דַּאֲצִילוּת, הַחֶסֶד הָאלוֹקִי שֶׁל מִדַּת הַחֶסֶד הַמְאִירָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת (הָרִאשׁוֹן וְהַנַּעֲלֶה מִבֵּין הָעוֹלָמוֹת שֶׁל ׳סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוּת׳) וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת הֵן בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה, כָּל אַחַת מֵהַסְּפִירוֹת מוּגְדֶּרֶת בְּ׳צִיּוּר׳ מְסוּיָם וְיֵשׁ גְּבוּל לְמִדַּת הַהֶאָרָה שֶׁל הַסְּפִירוֹת שֶׁלָּכֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כְּפִי שֶׁהֵן מְאִירוֹת בָּעוֹלָם הָאֲצִילוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בִּכְלִים, וְהִרְהוּר תּוֹכֶן וְעִנְיַן ה׳כֵּלִים׳ הוּא לְהַגְבִּיל וּלְצַמְצֵם אֶת הָאוֹר וְעַד לְהַמְשָׁכָה בְּאוֹפֶן פְּנִימִי, צִמְצוּם וְהַגְבָּלַת הָאוֹר עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת שֶׁל מְקַבֵּל הַהַשְׁפָּעָה וְהַהֶאָרָה, דָּבָר שֶׁיִּתָּכֵן רַק אִם הַהֶאָרָה בָּאָה בְּאוֹפֶן שְׁמוּתָאָם לְפִי הַמִּדָּה וְיכוֹלֶת הַקְלִיטָה שֶׁל הַמְקַבֵּל, וּמְמִילָא מְחַייֶבֶת צִמְצוּם וְהַגְבָּלָה שֶׁל הָאוֹר, וְכֹל זֶה הוּא בְּמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוּת מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי (הַבִּיאוּר הַשֵּׁנִי בְּעִנְיַן הַחֶסֶד וְהַקִּירוּב הַנִּזְכָּר בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳) קָאֵי מִכּוֹחַ עַל חֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה לְרִיבּוּי חֲסָדִים, חֲסָדִים רַבִּים בְּכַמּוּת אֶלָּא לְכ׳ סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל חֶסֶד, כְּפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְהַלָּן.

וְזֶהוּ גַּם דִּיּוּק לְשׁוֹן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ כְּפִי שֶׁצּוּטַט לְעֵיל בְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה כוּ׳, הָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ שֶׁאֵין זֶה כֻּפֶל לָשׁוֹן לְאוֹתוֹ עִנְיָן, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְכ׳ סוּגֵי חֶסֶד הַנַּ"ל. וְכֵמוּבָן מֵהֶמְשֵׁךְ הַבֵּאוּר בִּנְוּגֵעַ לְעִנְיַן הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה, כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא, וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, שֶׁהֵם בְּ׳ סוּגִים שֶׁל חֶסֶד שֶׁהֵם בְּאֵין־עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה, כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא הוּא חֶסֶד דַּאֲצִילוּת, וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת הֵן בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁלָּכֵן בָּאוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בִּכְלִים, וְעַד לְהַמְשָׁכָה בְּאוֹפֶן פְּנִימִי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי קָאֵי עַל

---

1) פרשתנו (וישלח) לב, יא. 2) תניא אגה"ק ס"ב (ד"ה קטנתי). 3) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 4) שה"ש ב, ו. ח, ג. 5) סד"ה קטנתי עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קכה).

ביאור בדרך אפשר

יעקב אבינו אמר לאחר שובו מחרן לארץ ישראל, בתפילתו לה׳ להצילו מיד עשו:

קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל כּוֹ׳[1] האמת אשר עשית את עבדך, כי במקלי עברתי את הירדן הזה [כשהלכתי מארץ ישראל לחרן] ועתה הייתי לשני מחנות, וּמְפָרֵשׁ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ שֶׁכְּתָבָהּ אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג[2], עם שחרורו מהמאסר בעיר זו (בי"ט כסלו תקנ"ט) שֶׁבְּכָל חֶסֶד וָחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ האדם לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ עניו בִּמְאֹד, כִּי חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא[3], זרוע ימין, כלומר פעולה של חסד מהקדוש־ברוך־הוא לאדם נובעת מהקו הימני בספירות העליונות והיא קירוב לאדם מלמעלה, כמו שכתוב וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי[4], היינו שגילוי מקו הימין הוא ׳חיבוק׳, קירוב וגילוי של חיבה שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרְבַת אֱלֹקִים מַמָּשׁ כוּ׳, וכאשר האדם זוכה לחסד מלמעלה, משמעות הדבר היא שהוא זוכה לקירוב גדול לאלוקות וְכָל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְבֹהַ לְמַעְלָה מַעְלָה ככל שהאדם זוכה להיות יותר קרוב לאלוקות בעקבות קירוב שגורם לו התעלות והגבהה למעלה יותר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה וכו׳ להשפיל ולהנמיך את עצמו יותר ויותר ולא להתגאות, חס־ושלום, בגלל החסד והקירוב מלמעלה. וְיָדוּעַ[5] במאמרי חסידות הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים, לְשׁוֹן רַבִּים הכתוב מדייק ואומר ״חסדים״ בלשון רבים, ויש לכך משמעות מיוחדת [וּבִפְרָט שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב נֶאֱמַר וּמִכָּל הָאֱמֶת, לְשׁוֹן יָחִיד, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶאֱמַר בְּתִחִלַּת הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים, לְשׁוֹן רַבִּים ואם כן בוודאי שיש דיוק וכוונה מיוחדת בכך שבתחילה הכתוב אומר ״חסדים״ לשון רבים ולא ״חסד״ לשון יחיד], והדיוק הוא שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה רַק

ביאור בדרך אפשר

מַהְשְׁתַּלְשְׁלוּת למעלה מ׳סדר השתלשלות׳ של ירידת האור האלוקי מלמעלה למטה בצורה של השתלשלות מדרגה לדרגה בצורה מסודרת (ובאופן שכל דרגה קשורה בחברתה כטבעות של שרשרת האחוזות זו בזו), ובעוד שהאור של ׳סדר השתלשלות׳, בהיותו אור מדוד ומוגבל ומותאם לפי ערכם של מקבלי ההארה, הוא אור ׳פנימי׳, הרי החסד של ״וימינו תחבקני״, חסד שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ הוא חסד **שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף בִּלְבַד** אור המאיר ׳מלמעלה׳ ולא יורד ונמשך באופן ׳פנימי׳, וזאת משום שהוא למעלה ממדידה והגבלה. **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן בְּ׳אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד כּוּ׳, וְכֵן לְשׁוֹן הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים,** בכפילות הלשונות הן בפסוק והן ב׳אגרת הקדש׳ **רַק לִרְיבוּי חֲסָדִים** בכמות, **אֶלָּא לְבַ׳ סוּגִים** שונים לגמרי **שֶׁל חֶסֶד (הַיְנוּ, לֹא רַק בְּ׳ עִנְיָנִים בְּאוֹתוֹ סוּג** עצמו, **אֶלָּא בְּ׳ סוּגִים** שונים זה מזה לגמרי), **וְעַד לְבַ׳ סוּגִים שֶׁהֵם בְּאֵין־עֵרוֹךְ זֶה לָזֶה.** כפי שנתבאר לעיל.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן בְּ׳אַגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, היינו תחושת הענווה והשפלות (׳קטנתי׳) שצריכה לבוא בעקבות החסדים מלמעלה **שֶׁכָּל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְהַגְבֵּהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה** ובהרי החסד הוא גילוי של קירוב מלמעלה המרומם ומגביה את האדם, וככל שהחסד גדול יותר והקירוב גדול יותר **צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת יוֹתֵר שָׁפֵל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה כּוּ׳, דְּמֵה שֶׁכָּתוּב** ב׳אגרת הקודש׳ שהקירוב והגבהה היא **לְמַעְלָה מַעְלָה** וכנגד זה ה׳קטנתי׳ ושפלות הרוח צריכים להיות **לְמַטָּה מַטָּה, והוּא** בכפל לשון **כְּנֶגֶד בְּ׳ סוּגֵי הַחֲסָדִים הַנַּ״ל** (״חסד דרועא ימינא״ ו״וימינו תחבקני״), **שֶׁעַל־יְדֵי נַעֲשֵׂית הַקִּירְבָה אֶל ה׳ לְמַעְלָה מַעְלָה, וּמְצַדָּם** כתוצאה מגילוי החסד והקירוב **צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שָׁפֵל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה. וְהַיְנוּ, שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה וּלְמַטָּה מַטָּה אֵינוֹ כָּפֶל הַלָּשׁוֹן בִּלְבַד** לאותו עניין, **אֶלָּא בְּ׳ סוּגִים שׁוֹנִים כּוּ׳,** כמו שנתבאר לעיל לגבי לשון הכתוב ״חסדים״ לשון רבים ודיוק הלשון ב׳אגרת הקודש׳ ׳בכל חסד וחסד׳.

ביאור בדרך אפשר

1 חֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהְשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁל
2 מַקִּיף בִּלְבַד. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן
3 בְּ׳אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד כּוּ׳, וְכֵן
4 בְּנוֹגֵעַ לְדִיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב מִכֹּל הַחֲסָדִים, שֶׁאֵין
5 הַכַּוָּנָה רַק לְרִיבּוּי חֲסָדִים, אֶלָּא לְבַ׳ סוּגִים שֶׁל
6 חֶסֶד (הַיְנוּ, לֹא רַק בְּ׳ עִנְיָנִים בְּאוֹתוֹ סוּג, אֶלָּא
7 בְּ׳ סוּגִים), וְעַד לְבַ׳ סוּגִים שֶׁהֵם בְּאֵין־עֵרוֹךְ זֶה
8 לָזֶה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן בְּ׳אַגֶּרֶת
9 הַקּוֹדֶשׁ׳ בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁכָּל הַקָּרוֹב אֶל
10 ה׳ בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְהַגְבֵּהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה צָרִיךְ
11 לִהְיוֹת יוֹתֵר שָׁפֵל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה כּוּ׳, דְּמֵה
12 שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה מַעְלָה וּלְמַטָּה מַטָּה הוּא כְּנֶגֶד
13 בְּ׳ סוּגֵי הַחֲסָדִים הַנַּ״ל, שֶׁעַל־יְדֵי נַעֲשֵׂית
14 הַקִּירְבָה אֶל ה׳ לְמַעְלָה מַעְלָה, וּמִצַּדָּם צָרִיךְ
15 לִהְיוֹת יוֹתֵר שָׁפֵל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה. וְהַיְנוּ,
16 שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה וּלְמַטָּה מַטָּה אֵינוֹ כָּפֶל הַלָּשׁוֹן
17 בִּלְבַד, אֶלָּא בְּ׳ סוּגִים שׁוֹנִים כּוּ׳.

18 ב) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה[6] שֶׁבְּעִנְיַן
19 חֶסֶד מָצִינוּ חִילּוּק בֵּין מְקוּבָּלִים
20 הָרִאשׁוֹנִים לְמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים[7], שֶׁמְּקוּבָּלִים
21 הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלִּפְנֵי הָאֲרִיזַ״ל קוֹרִין לְמִדַּת הַחֶסֶד
22 בְּשֵׁם גְּדוּלָה, וּלְדַעַת מְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים נִקְרֵאת
23 הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה בְּשֵׁם חֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
24 גְּדוּלָה הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מִדָּה. וּמְבֹאָר בָּזֶה,
25 שֶׁהַמְּקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים דִּבְּרוּ בִּבְחִינַת נְקוּדוֹת
26 דְּתִהוּ[8], נְקוּדוֹת דָּיְקָא[9], וְלָכֵן קָרְאוּ לְמִדַּת הַחֶסֶד
27 בְּשֵׁם גְּדוּלָה, כִּי הַחֶסֶד דְּתִהוּ הוּא מְצַד הַגְּדוּלָה.

והולך ומבאר בפרטיות את שני העניינים האמורים במידת החסד:

ב) **וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה**[6] **שֶׁבְּעִנְיַן חֶסֶד מָצִינוּ חִילּוּק הבדל בֵּין מְקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים לְמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים**[7]**, שֶׁמְּקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלִּפְנֵי הָאֲרִיזַ״ל קוֹרִין לְמִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם גְּדוּלָה,** (כמו שמצינו בפסוק המונה את שבע המידות ״לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת...״) **וּלְדַעַת מְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים נִקְרֵאת הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה** משבע המידות העליונות **בְּשֵׁם חֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גְּדוּלָה הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מִדָּה** הבאה במדידה והגבלה.

וּמְבֹאָר בָּזֶה, בתורת החסידות **שֶׁהַמְּקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים דִּבְּרוּ בִּבְחִינַת נְקוּדוֹת דְּתִהוּ**[8]**, נְקוּדוֹת דָּיְקָא**[9]**, וְלָכֵן קָרְאוּ לְמִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם גְּדוּלָה, כִּי הַחֶסֶד דְּתִהוּ הוּא מְצַד הַגְּדוּלָה,** כמבואר בחסידות, העולמות במתכונתם הנוכחית, עם ׳סדר השתלשלות׳ הדרגתי ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים ׳עולם התיקון׳. ל׳תיקון׳ קדם ׳עולם התוהו׳ בו היו אורות מרובים וכלים מועטים, מצב שגרם ל׳שבירת הכלים׳ ו׳נפילה׳ של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה. לכן, ׳תיקון׳ מסמל התלבשות בכלים, סדר והדרגה, ואילו ׳תוהו׳ מסמל אורות ללא מדידה והגבלה והתלבשות מסודרת. ועוד מבואר שבעולם התוהו כל מידה היא ׳נקודה׳ בפני עצמה, ללא ׳התכללות׳ וחיבור עם שאר המידות, ואילו ב׳תיקון׳

---

6) בהבא לקמן ראה ד״ה קטנתי הנ״ל (שם ע׳ קיז ואילך). וראה גם ד״ה קטנתי (הא׳ והב׳) תשכ״ג (סה״מ תשכ״ג ע׳ נא ואילך; ע׳ סא ואילך). 7) ראה לקו״ת עקב יז, סע״ד ואילך. אוה״ת וירא צ, א ואילך. סה״מ תרכ״ז ע׳ קצח ואילך. תר״ל ע׳ קצט ואילך. 8) ראה הקדמת אוצ״ח. 9) ראה גם אוה״ת שם צג, ב.

ביאור בדרך אפשר

המידות כלולות זו בזו וכל קבוצת מידות היא ׳פרצוף׳ שלם (מעין ׳מערכת׳ של אורות ולא אור אחד בפני עצמו), וההארה בתוהו באופן של ׳נקודות׳ היא כתוצאה מכך שהאורות לא מלובשים בכלים ומאירים ללא גבול, ואילו ב׳תיקון׳ ההארה היא באופן של ׳התכללות׳ שיוצרת ׳פרצופים׳, כי האורות מתלבשים בכלים ועל כך מבואר כאן שהמקובלים הראשונים דיברו על מידת החסד כפי שהיא ב׳תוהו׳ שם היא מאירה ללא מדידה והגבלה ונקראת ׳גדולה׳, **וְהַמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים מְדַבְּרִים בִּבְחִינַת הַפַּרְצוּפִים דְּתִיקוּן, פַּרְצוּפִים דְּיָקָא,** היינו כפי שמידת החסד מוגבלת על ידי הכלים וב׳התכללות׳ עם מידות אחרות **וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם חֶסֶד, הַיְנוּ, בְּחִינַת חֶסֶד דְּמַ״ה שֶׁמְּצַד הַבִּיטוּל** שב׳תוהו׳ כל מידה היא בתוקף גדול, עד שאין שם ׳התכללות׳ והתחברות בין מידות שונות, הרי ב׳תיקון׳ המידות הן בביטול. ועל שם הביטול, עולם התיקון נקרא ״מה״ (כמו ״ונחנו מה״, לשון שמבטא ענוה וביטול), וכפי שיתבאר עוד להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה מִבְּאֹר בְּ׳אֹגֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ הַנַּ״ל שֶׁהָעִנְיָן דְּקָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים (שֶׁהַחֶסֶד פּוֹעֵל לִהְיוֹת שֶׁפַע רוּחַ כו׳ וככל שהאדם זוכה ליותר חסדים וקירוב מלמעלה, עליו להיות יותר שפל רוח) **הוּא בְּבְחִינַת יְמִין שֶׁבִּקְדוּשָּׁה** (שהרי ״חסד דרועא ימינא״) **וְחֶסֶד לְאַבְרָהָם** כמבואר בקבלה וחסידות שעבודת ה׳ של אברהם אבינו הייתה במידת החסד, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳זֶה־לְעוּמַת־זֶה׳** במידת החסד כפי שהיא בצד הסטרא־אחרא היפך הקדושה **הוּא יִשְׁמָעֵאל חֶסֶד דְּקְלִיפָּה** המכסה על הקדושה כשם שהקליפה מכסה על הפרי והיא כנגד ו׳לעומת׳ הקדושה, **כָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל** בהנהגתו של ישמעאל, חסד דקליפה השפעת חסד לא גורמת ענווה ושפלות אלא להיפך **הוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגֹובַהּ וְגַסּוּת הָרוּחַ וְרוֹחַב לִבּוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁחֶסֶד דְּקְלִיפָּה הוּא עִנְיָן שֶׁל גְּדוּלָּה** בניגוד לחסד של קדושה שענינו ׳קטנות׳.

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים מְדַבְּרִים בִּבְחִינַת
2 הַפַּרְצוּפִים דְּתִיקוּן, פַּרְצוּפִים דְּיָקָא, וְלָכֵן נִקְרֵאת
3 בְּשֵׁם חֶסֶד, הַיְנוּ, בְּחִינַת חֶסֶד דְּמַ״ה שֶׁמְּצַד
4 הַבִּיטוּל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה מִבֹּאר בְּ׳אִגֶּרֶת
5 הַקֹּדֶשׁ׳ הַנַּ״ל שֶׁהָעִנְיָן דְּקָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים
6 (שֶׁהַחֶסֶד פּוֹעֵל לִהְיוֹת שֶׁפַע רוּחַ כו׳) הוּא
7 בִּבְחִינַת יְמִין שֶׁבִּקְדוּשָּׁה וְחֶסֶד לְאַבְרָהָם, מַה־
8 שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳זֶה־לְעוּמַת־זֶה׳ הוּא יִשְׁמָעֵאל חֶסֶד
9 דְּקְלִיפָּה, כָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל הוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל
10 בְּגֹובַהּ וְגַסּוּת הָרוּחַ וְרוֹחַב לִבּוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁחֶסֶד
11 דְּקְלִיפָּה הוּא עִנְיָן שֶׁל גְּדוּלָּה. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁמִּדַּת
12 הַחֶסֶד נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוּלָּה עַל־יְדֵי הַמְקוּבָּלִים
13 הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלְּהֵיוֹתָם מְקוּבָּלִים, וּמְקוּבָּלִים
14 אֲמִיתִּיִּים, בְּוַדַּאי שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹדוֹת חֶסֶד
15 דִּקְדוּשָּׁה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם בִּקְדוּשָּׁה יֶשְׁנוֹ הַחִילּוּק
16 שֶׁבֵּין חֶסֶד לִגְדוּלָּה, שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין
17 הַסְּפִירוֹת דְּתִיקוּן לְהַסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ, וְנִיכָּר בְּעִיקָּר
18 בִּסְפִירַת הַחֶסֶד, שֶׁבְּעוֹלָם הַתִּיקוּן הִיא בִּבְחִינַת
19 חֶסֶד, וּבְעוֹלָם הַתֹּהוּ הִיא בִּבְחִינַת גְּדוּלָּה (וּמִצַּד
20 שְׁבִירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ נַעֲשָׂה מִזֶּה בְּחִינַת חֶסֶד
21 דְּיִשְׁמָעֵאל, חֶסֶד דְּקְלִיפָּה, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל
22 גְּדוּלָּה).
23 **וְהִנֵּה** אַף שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁמָּה שֶׁנִּקְרֵאת מִדַּת הַחֶסֶד
24 בְּשֵׁם גְּדוּלָּה הוּא בִּבְחִינַת נְקוּדוֹת דְּתֹהוּ,
25 מִכָּל־מָקוֹם לְאַחַר בְּרוּר הָעִנְיָן, צָרִיךְ לוֹמַר
26 שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא שֶׁעִיקַּר הָעִנְיָן שֶׁחֶסֶד נִקְרָא
27 בְּשֵׁם גְּדוּלָּה הוּא בְּתֹהוּ (וְעִיקַּר הָעִנְיָן שֶׁנִּקְרָא
28 בְּשֵׁם חֶסֶד הוּא בְּתִיקוּן), אֲבָל גַּם בְּתִיקוּן יֶשְׁנוֹ
29 עִנְיָן הַחֶסֶד כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָּה. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
30 בַּסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד
31 נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוּלָּה. וְכֵן מוּכָח מִמַּה שֶׁכָּתוּב[10]
46 **אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד** העליונה, של צד הקדושה, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם**
47 **גְּדוּלָּה עַל־יְדֵי הַמְקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלְּהֵיוֹתָם מְקוּבָּלִים,**
48 **וּמְקוּבָּלִים אֲמִיתִּיִּים, בְּוַדַּאי שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹדוֹת חֶסֶד**
49 **דִּקְדוּשָּׁה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם בִּקְדוּשָּׁה** עצמה **יֶשְׁנוֹ הַחִילּוּק**
50 ההבדל **שֶׁבֵּין חֶסֶד לִגְדוּלָּה,**
51 **שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק** האמור לעיל
52 **שֶׁבֵּין הַסְּפִירוֹת דְּתִיקוּן** שבהם
53 מידת החסד נקראת ״חסד״
54 **לְהַסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ** שבהם מידת
55 החסד נקראת ״גדולה״, **וְנִיכָּר** ההבדל
56 בין ״תיקון״ ל״תוהו״ **בְּעִיקָּר**
57 **בִּסְפִירַת הַחֶסֶד, שֶׁבְּעוֹלָם**
58 **הַתִּיקוּן הִיא בִּבְחִינַת חֶסֶד,**
59 **וּבְעוֹלָם הַתֹּהוּ הִיא בִּבְחִינַת**
60 **גְּדוּלָּה (וּמִצַּד שְׁבִירַת הַכֵּלִים**
61 **דְּתֹהוּ נַעֲשָׂה מִזֶּה** ממידת החסד
62 כפי שהיא בתוהו, נעשה (כתוצאה
63 מה׳נפילה׳ והירידה מדרגה לדרגה
64 בריבוי צמצומים) **בְּחִינַת חֶסֶד**
65 **דְּיִשְׁמָעֵאל, חֶסֶד דְּקְלִיפָּה,**
66 **שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּדוּלָּה** כשם
67 ששורשו ומקורו של חסד זה בקדושה,
68 בעולם התוהו, הוא באופן של
69 ״גדולה״).
70 **וְהִנֵּה אַף שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁמָּה**
71 **שֶׁנִּקְרֵאת מִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם**
72 **גְּדוּלָּה הוּא בִּבְחִינַת נְקוּדוֹת**
73 **דְּתֹהוּ,** ואם כן החסד כפי שהוא
74 בתיקון בקטנות ובביטול ולא באופן
75 של גדולה, **מִכָּל־מָקוֹם לְאַחַר**
76 **בְּרוּר הָעִנְיָן, צָרִיךְ לוֹמַר**
77 **שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** איננה לשלול
78 לגמרי את עניין הגדולה מהחסד
79 שבתיקון אלא **שֶׁעִיקַּר הָעִנְיָן**
80 **שֶׁחֶסֶד נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָּה**
81 **הוּא** אמנם **בְּתֹהוּ (וְעִיקַּר הָעִנְיָן**
82 **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֶסֶד הוּא** אמנם
83 **בְּתִיקוּן), אֲבָל גַּם בְּתִיקוּן** הוא
84 עולם האצילות של צד הקדושה,
85 כאמור לעיל, **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַחֶסֶד**
86 **כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָּה,** כפי
87 שממשיך. **וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּסְּפִירוֹת**
88 **דַּאֲצִילוּת** של עולם התיקון, אף שענינו הוא ביטול, **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן**
89 **שְׁמִדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוּלָּה. וְכֵן מוּכָח מִמַּה**
90 **שֶׁכָּתוּב**[10] **לְךְ הֶוְיָ׳ הַגְּדוּלָּה וְגוֹ׳ עַד לְךְ הֶוְיָ׳ הַמַּמְלָכָה גוֹ׳,**

10) דברי הימים־א כט, יא.

ביאור בדרך אפשר

דְּקָאֵי הפסוק מכוון עַל ז' הַמִּדּוֹת ממידת החסד ועד מידת המלכות
[וּמוֹסִיף וְהָעוֹשֶׂר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ[11],
דְּקָאֵי שהכוונה עַל בְּחִינַת הַמּוֹחִין חכמה בינה ודעת שֶׁל מִדּוֹת
אֵלּוּ והמוחין הם מקור המידות שהרי הרגש נוצר ו'נולד' כתוצאה
מהתבוננות שכלית], וּבְכוּלָּן בכל
שבע המידות, החל ממידת החסד,
נֶאֱמַר לְךָ הֲוָיָ', הַיְנוּ שֶׁהֵם
בְּבְחִינַת בִּיטּוּל אל הוי'. וְעִנְיָן
זֶה שבכל המידות מורגש הביטול
לאלקות הוּא בַּסְּפִירוֹת
דַּאֲצִילוּת, שֶׁדָּוְקָא בָּהֶם יֶשְׁנוֹ
עִנְיַן הַבִּיטּוּל. דְּהִנֵּה, עוֹלָם
הָאֲצִילוּת הוּא עוֹלָם הַתִּיקּוּן
שֶׁבּוֹ מִתְלַבְּשִׁים הָאוֹרוֹת
בִּכְלִים ומאירים בהתאם ליכולת
הקליטה וההכלה של הכלים, וְהוּא
ההתאמה של האורות לכלים נובעת
מִצַּד הַבִּיטּוּל שֶׁבְּהָאוֹר.
וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁטֶבַע הָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ הוּא לַעֲלוֹת
לְמַעְלָה כדי להיות דבוק במקורו
(כמו טבע האש הגשמית), וְלֹא
לִהְיוֹת בִּבְחִינַת יְרִידָה
וְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
בִּכְלִים, מִכָּל־מָקוֹם יוֹרֵד
הָאוֹר של הספירות דאצילות
וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִים, הֵיפֶךְ טִבְעוֹ,
וזאת מִצַּד הַבִּיטּוּל לְעַצְמוּת
אוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁשָּׁם בעצמיות
של האין־סוף הוּא שורש ומקור
הָרָצוֹן לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת
בִּכְלִים דְּוָקָא, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב[12]
על כללות הבריאה לא תוהו בראה,
היינו שהרצון של עַצְמוּת האין־סוף
לברוא עולם הוא לא לעולם שאין לו
קיום כעולם התוהו שהיתה בו שבירת
הכלים אלא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ עולם שבו
האורות יתלבשו ו'תיישבו' בתוך כלים
המגבילים את האור, וזה אכן אופן
ההארה של הספירות באצילות, כי הן
בטלות לכוונה העליונה בבריאת
העולם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹרוֹת דְּעוֹלָם הַתֹּהוּ אֵינָם בִּבְחִינַת
בִּיטּוּל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם וַיִּמְלֹךְ גו'[13], בפרשת השבוע,
פרשת וישלח, נאמר "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, לפני מלוך מלך

ביאור בדרך אפשר

לבני ישראל", ומבואר בקבלה וחסידות שהכוונה למידות העליונות כפי שהן
בעולם התוהו שקדם לעולם התיקון, והכתוב ממשיך "וימלוך... וימת.. וימלוך
תחתיו... וימת...", להורות שכל אחד מלך לבד, בפני עצמו, וזהו עניין המידות
של עולם התוהו שאין בהם ביטול וכל אחת היא עניין ומהות לעצמה

וּמִשּׁוּם זֶה אֵינָם בִּבְחִינַת
הִתְבַּלְּלוּת זו בזו (החסד לא בא
בשילוב עם הגבורה, והגבורה לא
משולבת בחסד), וְלָכֵן נִקְרָאִים
בְּשֵׁם נְקוּדוֹת (כַּנַ"ל שהמידות
בעולם התוהו נקראו "נקודות
דתוהו"), שֶׁנְּקוּדָה הִיא ענין נבדל
ונפרד בפני עצמו הֵיפֶךְ עִנְיַן
הַהִתְבַּלְּלוּת של כמה מידות ביחד
(דְּלֹא כְּבְעוֹלָם הַתִּיקּוּן שֶׁמְּצַד
עִנְיַן הַבִּיטּוּל מִתְבַּלְּלִים
הָאוֹרוֹת זֶה בָּזֶה, וְלָכֵן
נִקְרָאִים בְּשֵׁם פַּרְצוּפִים, היינו
"מערכות" שלמות שמורכבות מכמה
בחינות ויש בהם ראש, אמצע וסוף
כַּנַ"ל), וּמְצַד הֶעְדֵּר הַבִּיטּוּל
בעולם התוהו אֵין הָאוֹרוֹת
מִתְלַבְּשִׁים בִּכְלִים, וְזֶהוּ
שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר בכל אחד
ממלכי אדום וַיִּמְלֹךְ גו' הִגִּיד מִיַּד
לְאַחֲרֵי־זֶה נֶאֱמַר וַיָּמָת גו',
לְפִי שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ הָאוֹרוֹת
מֵהַכֵּלִים, וְעַד שֶׁפָּעַל שְׁבִירַת
הַכֵּלִים כו' וכל זה נובע כתוצאה
מהעדר הביטול (דְּלֹא כְּבְעוֹלָם
הַתִּיקּוּן שֶׁהָאוֹרוֹת מִתְלַבְּשִׁים
בִּכְלִים בְּאוֹפֶן פְּנִימִי בהתאם
ליכולת הקליטה של הכלים וּבְאוֹפֶן
נִצְחִי שלאחר ההתלבשות אינם
מסתלקים אלא נמצאים בכלים
בהתיישבות, וכל זה הוא מפני הביטול
שלהם לאלוקות, לך הוי"", שבגללו
הם מקיימים את הכוונה העליונה
שיהיה עולם שבו האורות מוגבלים
בכלים). וְנִמְצָא, שֶׁהֶעְדֵּר
הַבִּיטּוּל בַּסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ הוּא
הֵיפֶךְ הַבִּיטּוּל דִּלְךָ הֲוָיָ' גו'
המאפיין את עולם האצילות, עולם התיקון. וּמִבְּיָון שֶׁהַפְּסוּק לְךָ הֲוָיָ'
מכוון עַל הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם הַתִּיקּוּן שֶׁהֵם
בְּאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל, ולכן נאמר בו "לך הוי"", היינו כל המידות בטלות

לְךָ הֲוָיָ' הַגְּדוּלָה וְגוֹ' עַד לְךָ הֲוָיָ' הַמַּמְלָכָה גו',
דְּקָאֵי עַל ז' הַמִּדּוֹת [וּמוֹסִיף וְהָעוֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד
מִלְּפָנֶיךָ[11], דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת הַמּוֹחִין שֶׁל מִדּוֹת
אֵלּוּ], וּבְכוּלָּן נֶאֱמַר לְךָ הֲוָיָ', הַיְנוּ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת
בִּיטּוּל. וְעִנְיָן זֶה הוּא בַּסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,
שֶׁדָּוְקָא בָּהֶם יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַבִּיטּוּל. דְּהִנֵּה, עוֹלָם
הָאֲצִילוּת הוּא עוֹלָם הַתִּיקּוּן שֶׁבּוֹ מִתְלַבְּשִׁים
הָאוֹרוֹת בִּכְלִים, וְהוּא מִצַּד הַבִּיטּוּל שֶׁבְּהָאוֹר.
וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁטֶבַע הָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ הוּא לַעֲלוֹת
לְמַעְלָה, וְלֹא לִהְיוֹת בִּבְחִינַת יְרִידָה וְהַמְשָׁכָה
לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִים, מִכָּל־מָקוֹם יוֹרֵד הָאוֹר
וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִים, הֵיפֶךְ טִבְעוֹ, מִצַּד הַבִּיטּוּל
לְעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁשָּׁם הוּא הָרָצוֹן לִהְיוֹת
הִתְלַבְּשׁוּת בִּכְלִים דְּוָקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] לָשֶׁבֶת
יְצָרָהּ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹרוֹת דְּעוֹלָם הַתֹּהוּ אֵינָם
בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם וַיִּמְלֹךְ
גו'[13], וּמִשּׁוּם זֶה אֵינָם בִּבְחִינַת הִתְבַּלְּלוּת, וְלָכֵן
נִקְרָאִים בְּשֵׁם נְקוּדוֹת (כַּנַ"ל), שֶׁנְּקוּדָה הִיא
הֵיפֶךְ עִנְיַן הַהִתְבַּלְּלוּת (דְּלֹא כְּבְעוֹלָם הַתִּיקּוּן
שֶׁמְּצַד עִנְיַן הַבִּיטּוּל מִתְבַּלְּלִים הָאוֹרוֹת זֶה בָּזֶה,
וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם פַּרְצוּפִים, כַּנַ"ל), וּמִצַּד
הֶעְדֵּר הַבִּיטּוּל אֵין הָאוֹרוֹת מִתְלַבְּשִׁים בִּכְלִים,
וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמְלֹךְ גו' הִגִּיד מִיַּד
לְאַחֲרֵי־זֶה נֶאֱמַר וַיָּמָת גו', לְפִי שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ
הָאוֹרוֹת מֵהַכֵּלִים, וְעַד שֶׁפָּעַל שְׁבִירַת הַכֵּלִים כו'
(דְּלֹא כְּבְעוֹלָם הַתִּיקּוּן שֶׁהָאוֹרוֹת מִתְלַבְּשִׁים
בִּכְלִים בְּאוֹפֶן פְּנִימִי וּבְאוֹפֶן נִצְחִי). וְנִמְצָא,
שֶׁהֶעְדֵּר הַבִּיטּוּל בַּסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ הוּא הֵיפֶךְ
הַבִּיטּוּל דִּלְךָ הֲוָיָ' גו'. וּמִכְּיָון שֶׁהַפְּסוּק לְךָ הֲוָיָ'
מכוון עַל הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם הַתִּיקּוּן שֶׁהֵם
בְּאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל, וְלָכֵן נֶאֱמַר בו "לך הוי"", היינו כל המידות בטלות

11) שם, יב. 12) ישעי' מה, יח. 13) סוף פרשתנו. וראה לקו"ת להאריז"ל עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ואף־על־פי־כן נֶאֱמַר בָּאן הַלָּשׁוֹן גְּדוֹלָה ולא הלשון „חסד״, הֲרֵי מוּכָח שֶׁגַּם בְּעוֹלָם הַתִּיקוּן נִקְרֵאת מִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם גְּדוֹלָה. וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַמְקוּבָּלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁקָּרְאוּ לְמִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם גְּדוֹלָה, דִּבְּרוּ בַּסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ, (אין זה סותר לאמור כאן שגם בעולם התיקון יש חסד שנקרא „גדולה״, כי) הַכַּוָּנָה בָּזֶה, שֶׁעִיקַּר עִנְיָן הַגְּדוּלָה בתור מאפיין כללי של האופן בו מאירה מידת החסד הוּא בְּתֹהוּ (וְעִיקַּר עִנְיָן הַחֶסֶד המאיר ב׳קטנות׳ ומתוך ביטול, וגם פועל ביטול ו׳קטנתי׳ מצד האדם מקבל החסד הוּא בְּתִיקוּן), אֲבָל עם זאת גַּם בְּתִיקוּן יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוֹלָה כפי שיתבאר להלן.

ג) וּבְאוֹר הָעִנְיָן שֶׁגַּם חֶסֶד דַּאֲצִילוּת נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוֹלָה, דִּהְנֵה כְּתִיב[14] יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ׳ חַסְדּוֹ, הַיְנוּ שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת יוֹמָם, יוֹם בְּתוֹסֶפֶת מ״ם, כִּי כָּל הַמִּדּוֹת נִקְרָאוֹת יוֹם סְתָם, לְפִי שֶׁיּוֹם מוֹרֶה עַל עִנְיָן הָאוֹר וְהַגִּילוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[15] וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[16] כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ׳ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[17] שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה כְּתִיב, וְלֹא כְּתִיב בְּשִׁשֶּׁת, דְּקָאֵי עַל הַשֵּׁשׁ מִדּוֹת עִלָּיוֹנוֹת שֶׁהֵם שִׁיתָּא יוֹמִין דְּעָבַד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא עָלְמָא בְּהוֹן, וּמִדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת יוֹמָם, לְפִי שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד הִיא יוֹמָא דְּאָזִיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין[18], וְהַיְנוּ שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד כְּלוּלָה בְּכָל הַמִּדּוֹת, וְהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּילוּי שֶׁבְּכָל הַמִּדּוֹת, שֶׁהֲרֵי אֲפִילּוּ מִדַּת הַגְּבוּרָה שֶׁעִנְיָנָהּ צִמְצוּם, הֵיפֶךְ הַהַשְׁפָּעָה וְהֵיפֶךְ הָאוֹר וְהַגִּילוּי, וְאם כן לכאורה היא ענין הפוך לגמרי ממידת החסד, מכל־מקום גם ההארה והתגלות ופעולתה של מידת הגבורה יֵשׁ בָּהּ גַּם עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה והתגלות מלמעלה למטה כו׳, וְכִדְמוּכָח מִמַּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[19] בְּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה האלקית העלינה לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין (וְרַק כְּשֶׁרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, עָמַד וְשִׁתַּף עִמּוֹ עם הדין את מִדַּת הָרַחֲמִים), וְכֵיוָן שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הִתְהַוּוּת מֵהֶעְדֵּר הַהַמְשָׁכָה והצמצום לבדו, מבלי שתבוא יחד אתו ׳תנועה׳ של המשכה וגילוי לא יכול לגרום התהוות, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁגַּם מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה ׳תנועה׳ של

ביאור בדרך אפשר

וּמִדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת יוֹמָם, להורות שבה ענין ה״יום״ מודגש ובולט עוד יותר מאשר במידות האחרות לְפִי שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד הִיא יוֹמָא דְּאָזִיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין[18], יום שהולך עם כל הימים (בשונה משאר המידות שכל אחת מאירה בעיקר ביום המיוחד לה – גבורה ביום השני, תפארת ביום השלישי וכן הלאה) וְהַיְנוּ שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד כְּלוּלָה בְּכָל הַמִּדּוֹת, וגם בימים שמאירה מידה אחרת, מידת החסד מאירה ופועלת ביחד אתה וְהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּילוּי שֶׁבְּכָל הַמִּדּוֹת, עצם העובדה שהמידות נמשכות מלמעלה למטה ומאירות בגלוי, באה ממידת החסד שֶׁהֲרֵי אֲפִילּוּ מִדַּת הַגְּבוּרָה שֶׁעִנְיָנָהּ צִמְצוּם, הֵיפֶךְ הַהַשְׁפָּעָה וְהֵיפֶךְ הָאוֹר וְהַגִּילוּי, ואם כן לכאורה היא ענין הפוך לגמרי ממידת החסד, מכל־מקום גם ההארה והתגלות ופעולתה של מידת הגבורה יֵשׁ בָּהּ גַּם עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה והתגלות מלמעלה למטה כו׳, וְכִדְמוּכָח מִמַּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[19] בְּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין (וְרַק כְּשֶׁרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, עָמַד וְשִׁתַּף עִמּוֹ עם הדין את מִדַּת הָרַחֲמִים), וְכֵיוָן שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הִתְהַוּוּת מֵהֶעְדֵּר הַהַמְשָׁכָה, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁגַּם מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה. ומוּכָח גַּם מִמְּצִיאוּתוֹ שֶׁל מַלְאָךְ

---

14) תהלים מב, ט. 15) בראשית א, ה. 16) יתרו כ, יא. תשא לא, יז. 17) ח״א רמז, א. ח״ג רחצ, ב. ועוד. וראה ג״כ שו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תכג. 18) נתבאר בע״ח שער כה (שער דרושי הצלם) דרוש ב. פע״ח שער הסוכות פ״א. שער מאמרי רשב״י פ׳ יתרו תרומה ואמור. לקו״ת ד״ה האזינו (הג׳) פ״ו. ועוד. 19) ב״ר פי״ב, טו. פרש״י בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

התפשטות, גילוי והארה. **וּמוּכָח גַּם מִמְּצִיאוּתוֹ שֶׁל מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל, שֶׁעִנְיָנוֹ מִדַּת הַגְּבוּרָה**[20], (בשונה ממלאך מיכאל שעניינו מידת החסד) **הֱיוֹתוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה מְצִיאוּת שֶׁל נִבְרָא מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה,** שהרי מלאכים הם נבראים עם ׳ציור׳ והגדרות, והאפשרות שיהיו נבראים מצד הגבורה היא **כֵּיוָן שֶׁגַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה.**

וְיִתָּרָה מִזֶּה, לא זו בלבד שגם גבורה, ולא רק חסד, היא המשכה אלא **שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתּוֹקֶף הַהַשְׁפָּעָה** היינו השפעה ביתר שאת מהשפעה רגילה, **נִקְרָא בְּשֵׁם גְּבוּרָה דַּוְקָא, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים**[21]. **וּכְמוֹ־כֵן מָצִינוּ בְּעִנְיַן הַדָּם, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ אָדוֹם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַגְּבוּרָה,** כמובא בקבלה וחסידות שהצבע הלבן קשור במידת החסד והצבע האדום קשור במידת הגבורה, **חֲרִי עַל־יָדוֹ** על־ידי הדם **דַּוְקָא הוּא עִיקַּר הַחַיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22] **כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ.**

וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁגַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה, וְהֵינוּ לֹא מִבָּעֵי אין צריך לומר **מִדַּת הַהוֹד שֶׁהִיא עֲנַף הַגְּבוּרָה,** שהיא בוודאי ענין של המשכה. אודות המידות ״נצח״ ו״הוד״ מבואר בחסידות שמידת הנצח היא ענף החסד (קו הימין שבו נמצאות הספירות חח״נ – חכמה, חסד נצח) ומידת ההוד היא ענף הגבורה (קו השמאל שבו נמצאות הספירות בג״ה – בינה, גבורה, הוד), כי מידת הנצח היא ניצחון והתגברות מתוך גבהות ורוממות״ והיא נמשכת ממידת החסד הנוטה להתפשט ולהתרחב גם אם לשם כך צריך להתגבר על מנגד ולנצח אותו על־ידי שכנוע וכו׳, ואילו הוד היא התגברות מתוך ביטול, והיא ענף הגבורה כי הגבורה מורה על צמצום ו׳סגירות׳, ואם מישהו מנגד לדעתו ואינו חושב כמוהו, הוא לא מנסה לשכנע אותו בצדקת דרכו, והתכונה של איש הגבורה וההוד, נובעת מרגש הביטול שגורם לו להודות ולהסכים לזולת, וכך גם למעלה באלוקות, מידת ההוד, הנמשכת מהגבורה, היא בוודאי עניין של המשכה והתגלות **אֶלָּא גַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה עַצְמָהּ,** שהיא מידת הצמצום ומניעת ההשפעה **וְעַד לְתַכְלִית הַגְּבוּרָה וְהַדִּין,** שעניינה מניעה מוחלטת של ההשפעה **חֲרִי** אפילו **זֶה גַּם עִנְיַן שֶׁל הַמְשָׁכָה** והתגלות, כפי שעולה מההוכחות האמורות לעיל מעניין התהוות המלאך גבריאל והדם ועוד.

1 גַּבְרִיאֵל, שֶׁעִנְיָנוֹ מִדַּת הַגְּבוּרָה[20], הֱיוֹתוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה
2 מְצִיאוּת שֶׁל נִבְרָא מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה, כֵּיוָן שֶׁגַּם
3 מִדַּת הַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה. וְיִתָּרָה
4 מִזֶּה, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתּוֹקֶף הַהַשְׁפָּעָה נִקְרָא בְּשֵׁם
5 גְּבוּרָה דַּוְקָא, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים[21]. וּכְמוֹ־כֵן
6 מָצִינוּ בְּעִנְיַן הַדָּם, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ אָדוֹם, שֶׁהוּא
7 עִנְיַן הַגְּבוּרָה, חֲרִי עַל־יָדוֹ דַּוְקָא הוּא עִיקַּר
8 הַחַיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[22] כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וּמִכָּל
9 זֶה מוּבָן שֶׁגַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה הוּא עִנְיָן שֶׁל
10 הַמְשָׁכָה, וְהֵינוּ לֹא מִבָּעֵי מִדַּת הַהוֹד שֶׁהִיא עֲנַף
11 הַגְּבוּרָה, אֶלָּא גַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה עַצְמָהּ, וְעַד
12 לְתַכְלִית הַגְּבוּרָה וְהַדִּין, חֲרִי זֶה גַּם עִנְיָן שֶׁל
13 הַמְשָׁכָה. וְלָכֵן נִקְרֵאת גַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה בְּשֵׁם
14 סְפִירָה, מִלְּשׁוֹן סַפִּירוּת וּבְהִירוּת[23], לְהְיוֹתָהּ עִנְיָן
15 שֶׁל הַמְשָׁכָה וְגִילוּי. וְזֶהוּ עִנְיַן הַחֶסֶד שֶׁכָּלוּל
16 בְּכָל הַמִּדּוֹת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא יוֹמָא דְּאָזִיל עִם כּוּלְּהוּ
17 יוֹמִין, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּילוּי שֶׁבְּכָל
18 הַמִּדּוֹת. וּמִטַּעַם זֶה נִקְרָא חֶסֶד דַּאֲצִילוּת בְּשֵׁם
19 גְּדוּלָה, לְהְיוֹתוֹ כָּלוּל בְּכָל הַמִּדּוֹת.
20 **וְעוֹד** טַעַם שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה,
21 לְפִי שֶׁהַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּדַּת
22 הַחֶסֶד עַצְמָהּ נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה, וְלֹא כְּמוֹ בְּמִדַּת
23 הַחֶסֶד שֶׁלְּמַטָּה שֶׁעַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת הַחֶסֶד מֵטִיב
24 לְזוּלָתוֹ, הֵינוּ שֶׁהַחֶסֶד הוּא רַק גּוֹרֵם הַהַשְׁפָּעָה,
25 וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה. וְיוּבָן
26 בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁמְּבָאֵר כ״ק מו״ח אַדְמו״ר

ביאור בדרך אפשר

1 **וְלָכֵן נִקְרֵאת גַּם מִדַּת הַגְּבוּרָה**
2 **בְּשֵׁם סְפִירָה, מִלְּשׁוֹן סַפִּירוּת**
3 **וּבְהִירוּת**[23], כמובא בקבלה
4 וחסידות שזה אחד ההסברים לכינוי
5 ״ספירות״, כמו אבן ספיר שמאירה
6 באור בהיר, ענין האור, **לִהְיוֹתָהּ**
7 מידת הגבורה, **עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה**
8 **וְגִילוּי** כמו שאר הספירות. **וְזֶהוּ**
9 ענין ההמשכה והאור שקיים בכל
10 הספירות, אפילו במידת הגבורה
11 ואפילו ב״תכלית הגבורה והדין״,
12 **עִנְיַן הַחֶסֶד שֶׁכָּלוּל בְּכָל**
13 **הַמִּדּוֹת,** ולכן יש ״חסד שבחסד״,
14 חסד שבגבורה״, ״חסד שבתפארת״
15 וכו׳ **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא** החסד **יוֹמָא**
16 **דְּאָזִיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין,** יום
17 שנמשך לכל הימים **שֶׁהוּא עִנְיַן**
18 **הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּילוּי שֶׁבְּכָל**
19 **הַמִּדּוֹת** ואפילו מידת הגבורה,
20 כמבואר לעיל. **וּמִטַּעַם זֶה נִקְרָא**
21 **חֶסֶד דַּאֲצִילוּת** לא רק בשם
22 ״חסד״ אלא **בְּשֵׁם גְּדוּלָה,** המורה
23 על התרחבות והתפשטות יתירה,
24 **לִהְיוֹתוֹ כָּלוּל בְּכָל הַמִּדּוֹת**
25 כולם.
26 **וְעוֹד טַעַם שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת**
27 **נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה, לְפִי**
28 **שֶׁהַחֶסֶד** האלוקי
29 בעולם האצילות **הוּא בְּאוֹפֶן**
30 **שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד עַצְמָהּ נִמְשֶׁכֶת**
31 ויורדת ומתגלית **לְמַטָּה, וְלֹא כְּמוֹ**
32 **בְּמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַטָּה שֶׁעַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת הַחֶסֶד** כאשר מידת
33 החסד שבאדם מתעוררת לפעול, אזי **מֵטִיב לְזוּלָתוֹ** ומשפיע לו טובה
34 (גשמית או רוחנית), **הֵינוּ שֶׁהַחֶסֶד** מידת החסד שבלב האדם **הוּא רַק**
35 **גּוֹרֵם הַהַשְׁפָּעָה,** וההשפעה עצמה היא לא החסד אלא טובה כזו או
36 אחרת **וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה.**
37 **וְיוּבָן** תוכן הענין שממידת החסד שלמעלה נמשך החסד עצמו **בְּהַקְדִּים**

---

20) ראה במדב״ר פי״ב, ח. תניא אגה״ק סי״ב. ובכ״מ. 21) לשון חז״ל - תענית ב, א. וראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי וירא יב, ב. 22) פ׳ ראה יב, כג. וראה תו״א נח ט, ג. הוספות קז, ב. 23) ראה פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פ״ב. לקו״ת אמור לו, ב. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

מַה שֶּׁמְּבָאֵר כ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר הרבי הריי״צ בַּאֲרוּכָה בְּ׳דִּרוּשֵׁי הַחֲתוּנָה׳[24] מאמרי החסידות שאמר לרגל נישואי בתו הרבנית עם הרבי (בשנת תרפ״ט) בְּנוֹגֵעַ לְמִדַּת הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁבִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה בתור נשמה בגוף בעולם הזה הָיָה בְּמַדְרֵגַת עולם הָאֲצִילוּת האלוקי מַמָּשׁ, כִּדְאִיתָא כפי שמובא בְּ׳סִפֶּר הַבָּהִיר׳[25] אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָ״ה, רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ אבינו בא לעולם לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מִלַּאכְתִּי בתור מידת החסד של עולם האצילות אֶלָּא אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ ופועל בעולם בְּמְקוֹמִי. הֵינוּ, שֶׁבִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה, הֶחְלִיף אֶת מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּמִדַּת הַחֶסֶד בְּהַשְׁפָּעָה רַבָּה לַכֹּל, וְכִדְאִיתָא בְּסִפֶּר אַרְחוֹת צַדִּיקִים[26] שֶׁאַבְרָהָם הָיָה נָדִיב בְּמָמוֹנוֹ בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ. בְּמָמוֹנוֹ, שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לַכֹּל על חשבונו. בְּגוּפוֹ, שֶׁהָיָה טוֹרֵחַ בְּעַצְמוֹ לַעֲסוֹק בְּכָךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] במפורש בתורה שכאשר שלושת המלאכים באו אל אברהם הוא עצמו טרח בהם בהכנסת אורחים וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וְגוֹ׳. וּבְנַפְשׁוֹ, שֶׁלִּמֵּד בָּרַבִּים אנשים רבים לְהַכִּיר אֶת הקדוש ברוך הוא מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[28] בתורה שאברהם נטע אשל בבאר שבע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵ־ל עוֹלָם, וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[29] אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא בעצמו אֶלָּא וַיַּקְרִיא לאחרים, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לְשׁוֹמְעוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֵלּוּ עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וּכְפִי שְׁמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר[30] שֶׁהַנְּדִיבוּת בְּנַפְשׁוֹ הִיא גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם מִצַּד־עַצְמוֹ גָּדְלָה מַעֲלָתוֹ בְּחָכְמָה וְהַשָּׂגָה אֱלֹקית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[31] דְּאַבְרָ״ם הוּא שֶׁכֻּלָּל הַנֶּעֱלָם מִכָּל רַעְיוֹן, שכל כל כך נעלה שאין לו רעיון מובן ומושג לאנשים רגילים שֶׁהוּא שֶׁכֻּלָּל מוּפְלָא, וְכַאֲשֶׁר אברם נקרא ״אברהם״ כי נִיתְוַסֵּף לוֹ בשמו אוֹת ה׳ שֶׁהִיא סְפִירַת הַבִּינָה - (כמבואר בקבלה וחסידות שהאותיות יו״ד וה״א של שם הוי׳ רומזות לחכמה ובינה, כי היו״ד שצורתה כנקודה היא כנגד החכמה שהיא ראשית התגלות השכל כנקודה בלבד, והה״א שיש לה קווי אורך ורוחב רומזת להתרחבות והסתעפות נקודת החכמה) נַעֲשָׂה אברהם אבינו מַשִּׂיג נִפְלָא בְּהַשָּׂגוֹת אֱלקוּת בְּהַשָּׂגוֹת נִפְלָאוֹת, עוד יותר מאשר היה כאשר נקרא ״אברם״ ללא ה״א וְזֶהוּ שֶׁפִּירֵשׁ רַשׁ״י[32] על הפסוק ״ויוצא [הקדוש ברוך הוא] אותו [את אברהם] החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך״: ״אמר צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אַבְרָם אֵין לוֹ בֵּן אֲבָל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֵּן, דְּבֵן מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַגִּילּוּי, וְלָכֵן בַּאֲשֶׁר נִקְרָא אַבְרָם וההשגה שלו עַל עִנְיַן הַגִּילּוּי של האב, וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נִקְרָא אַבְרָהָם הוֹסִיפוּ האורחים של אברהם אבינו עָמְדוּ לְבָרְכוֹ - את אברהם - ולהודות לו על שנתן להם מזון ומים, אָמַר לָהֶם אברהם לאורחיו וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֵלּוּ עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וכך פרסם אברהם את שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הרבי הריי״צ בַּמַּאֲמָר[30] שֶׁהַנְּדִיבוּת של אברהם אבינו בְּנַפְשׁוֹ שבגללה הוא פרסם אלוקות בעולם הָיא נדיבות גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם, יותר מהנדיבות שבגופו ובממונו שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם מִצַּד־עַצְמוֹ גָּדְלָה מַעֲלָתוֹ היה בעל מדרגה גבוהה ונעלית מאד בְּחָכְמָה וְהַשָּׂגָה אֱלֹקית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל האדמו״ר הזקן נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[31] דְּאַבְרָ״ם אותיות ״אב״ ״רם״ הוּא שֶׁכֻּלָּל הַנֶּעֱלָם מִכָּל רַעְיוֹן, שכל כל כך נעלה שאין לו רעיון מובן ומושג לאנשים רגילים שֶׁהוּא שֶׁכֻּלָּל מוּפְלָא, וְכַאֲשֶׁר ״אברם״ נקרא ״אברהם״ כי נִיתְוַסֵּף לוֹ בשמו אוֹת ה׳ שֶׁהִיא סְפִירַת הַבִּינָה - (כמבואר בקבלה וחסידות שהאותיות יו״ד וה״א של שם הוי׳ רומזות לחכמה ובינה, כי היו״ד שצורתה כנקודה היא כנגד החכמה שהיא ראשית התגלות השכל כנקודה בלבד, והה״א שיש לה קווי אורך ורוחב רומזת להתרחבות והסתעפות נקודת החכמה) נַעֲשָׂה אברהם אבינו מַשִּׂיג נִפְלָא בְּהַשָּׂגוֹת אֱלקוּת בְּהַשָּׂגוֹת נִפְלָאוֹת, עוד יותר מאשר היה כאשר נקרא ״אברם״ ללא ה״א וְזֶהוּ שֶׁפִּירֵשׁ רַשׁ״י[32] על הפסוק ״ויוצא [הקדוש ברוך הוא] אותו [את אברהם] החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך״: ״אמר צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אַבְרָם אֵין לוֹ בֵּן אֲבָל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֵּן, דְּבֵן מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַגִּילּוּי, וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נִקְרָא אַבְרָם וההשגה שלו

---

24) ד״ה אשר ברא (פ״ד ואילך) והמשכו ד״ה כל הנהנה (פ״ט ואילך) די״ד וט״ו כסלו תרפ״ט (סה״מ קונטרסים ח״א כג, סע״א ואילך. סה״מ תרפ״ט ע׳ 90 ואילך). 25) סי׳ קצא (הובא בהשמטות לזח״א רסד, ריש ע״ב). 26) שער יז. 27) וירא יח, ז. 28) שם כא, לג. 29) סוטה יו״ד, סע״א ואילך. 30) הנ״ל פ״ט־י״. 31) תו״א ר״פ לך לך. 32) לך לך טו, ה - מב״ר

ביאור בדרך אפשר

בענייני אלוקות הייתה באופן של ״שכל הנעלם מכל רעיון״ **אֵין לוֹ בֵּן**, אין לו התגלות, **שֶׁהָיָה שִׂכְלוֹ נֶעְלָם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּל נִפְלָא** ונעלה עד כדי כך **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַסְבִּירוֹ, וְכַאֲשֶׁר נִיתְוַסֵּף לוֹ אוֹת ה׳ שֶׁהִיא בִּינָה, אֲזַי נִפְתְּחוּ לוֹ מַעְיְנוֹת הַהֶסְבֵּר שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַסְבִּיר** ולגלות אל הזולת **כָּל שֶׁכֵּן נִפְלָא**, אפילו שכל נעלה ו״נעלם״ מאד **וּבְעִנְיָן זֶה הָיְתָה תַּכְלִית הַנְּדִיבוּת דְּאַבְרָהָם לִלְמוֹד עִם אֲחֵרִים שֶׁאֵינָם מֵעֶרְכּוֹ כְּלָל** כאלה שהוא נעלה ומרומם מהם לאין שיעור, ולגלות ולהסביר להם דברים נפלאים ונעלמים, והנדיבות הזו יותר גדולה מהנדיבות בממונו ובגופו.

אָמְנָם, גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהָיָה אָצְלוֹ אצל אברהם **עִנְיַן הַגִּילּוּי** של מעלתו הגדולה והנדיבות שלו, כפי שבא לידי ביטוי **בְּלִידַת בֵּן, הָרֵי זֶה רַק בְּאוֹפֶן דְּאִלָּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק**[33], **הַיְנוּ, שֶׁהַגִּילּוּי** של אברהם ומעלותיו **הוּא בְּגִבּוּל הַקְּדוּשָׁה** ביצחק שגם הוא בצד הקדושה, **וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ** אברהם עצמו לא נמשך ולא מתגלה **מִחוּץ לַקְּדוּשָׁה.**

וְאַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הִקְרִיא לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב כּוֹ׳, אֲפִילּוּ אֲרַמַּיִם[34] שהם מחוץ לגבול הקדושה לגמרי, **שֶׁאָמַר לָהֶם הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[35] **שֶׁאִפִּילּוּ אֵלֶּה שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְבָרֵךְ הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, וְכַדְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[35] **שֶׁאִפִּילּוּ אֵלֶּה שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְבָרֵךְ** את ה׳ על המזון שקיבלו מאברהם, עובדה שמוכיחה עד כמה הם רחוקים מצד הקדושה, **הוּכְרְחוּ לְבָרֵךְ** בעל כורחם, **לְפִי שֶׁהָיָה** אברהם אבינו **תּוֹבֵעַ מֵהֶם דָּמִים מְרוּבִּים בְּגִלַּל שֶׁהֶאֱכִילָם וְהִשְׁקָם בַּמִּדְבָּר כּוֹ׳**, שם המזון יקר במיוחד **עַד שֶׁגַּם הֵם הֵבִינוּ** שצריך להודות לה׳ **וְאָמְרוּ בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ**, ואם כן ההשפעה והגילוי של אברהם כן נמשכו מחוץ לגבול הקדושה ולא באו רק ליצחק, עדין אין זו הוכחה שהייתה המשכה והתגלות של החסד דאברהם עצמו, כי **מִכָּל־מָקוֹם** גם אם ההשפעה של אברהם אכן הגיעה עד ל״ערבים״ שמחוץ לגבול הקדושה, **הֲרֵי מוּבָן שֶׁבְּשִׁבְיל לְהַסְבִּיר הָעִנְיָן דְּאֵ־ל עוֹלָם לְכָל עוֹבֵר וְשָׁב כּוֹ׳, הוּצְרַךְ אַבְרָהָם לְצַמְּצֵם אֶת עַצְמוֹ בְּיוֹתֵר**, שהרי בוודאי לא היה ביכולתם של אותם ערבים לקבל ולהכיל את אורו של אברהם כפי שהוא באברהם עצמו **וְלֹא נִמְשָׁךְ לָהֶם הָעִנְיָן** הנעלה והמופלא של אברהם **כְּמוֹ שֶׁהוּא אָצְלוֹ, מִצַּד עִנְיָנוֹ, מֵהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** והם קיבלו רק הארה מצומצמת מאד. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁכְּלּוּת הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד (גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁצִּמְצֵם אֶת עַצְמוֹ כּוֹ׳** והמשיך וגילה רק הארה מאד מצומצמת) **אֵינוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ** מידת החסד כפי שהיא אצל אברהם אבינו **נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי־אִם שֶׁהַחֶסֶד הוּא רַק גּוֹרֵם הַהַשְׁפָּעָה,** והסיבה שבגללה הוא משפיע **שֶׁלָּכֵן הַהַשְׁפָּעָה** בפועל **הִיא רַק כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בִּיכָלְתּוֹ לְהַשְׁפִּיעַ מָמוֹן אוֹ שֵׂכֶל וְחָכְמָה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר אֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהַשְׁפִּיעַ** ולתת שפע גשמי או שפע רוחני, **אֲזַי לֹא תּוֹעִיל הִתְעוֹרְרוּת** מידת **הַחֶסֶד** בליבו, **כִּי מֵהִתְעוֹרְרוּת הַחֶסֶד לֹא יִתְהַוֶּה מָמוֹן אוֹ שֵׂכֶל,** וכאשר אין ממון או שכל לא יכולה להיות השפעה, **וְהַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין כָּאן הַמְשָׁכָה מִמַּהוּת** ועצמיות **מִדַּת הַחֶסֶד** עצמה, **וְלָכֵן לֹא יִתְהַוֶּה מִזֶּה** מהתעוררות החסד והרצון להשפיע **מְאוּמָה** כך שהתעוררות החסד כשלעצמה היא לא השפעה, **וּמַה גַּם שֶׁכְּלּוּת עִנְיַן הַהִתְהַוּוּת אֵינוֹ בְּחֵיק**

1 כַּאֲשֶׁר נִקְרָא אַבְרָם אֵין לוֹ בֵּן, שֶׁהָיָה שִׂכְלוֹ נֶעְלָם
2 וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּל נִפְלָא שֶׁאִי־
3 אֶפְשָׁר לְהַסְבִּירוֹ, וְכַאֲשֶׁר נִיתְוַסֵּף לוֹ אוֹת ה׳
4 שֶׁהִיא בִּינָה, אֲזַי נִפְתְּחוּ לוֹ מַעְיְנוֹת הַהֶסְבֵּר
5 שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַסְבִּיר כָּל שֶׁכֵּן נִפְלָא, וּבְעִנְיָן זֶה
6 הָיְתָה תַּכְלִית הַנְּדִיבוּת דְּאַבְרָהָם לִלְמוֹד עִם
7 אֲחֵרִים שֶׁאֵינָם מֵעֶרְכּוֹ כְּלָל. אָמְנָם, גַּם לְאַחֲרֵי
8 שֶׁהָיָה אָצְלוֹ עִנְיַן הַגִּילּוּי בְּלִידַת בֵּן, הֲרֵי זֶה רַק
9 בְּאוֹפֶן דְּאִלָּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם
10 הוֹלִיד אֶת יִצְחָק[33], הַיְנוּ, שֶׁהַגִּילּוּי הוּא בִּגְבוּל
11 הַקְּדוּשָׁה, וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ מִחוּץ לַקְּדוּשָׁה. וְאַף
12 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הִקְרִיא לִשְׁמוֹ שֶׁל
13 הַקָּבָ״ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב כּוֹ׳, אֲפִילּוּ
14 אֲרַמַּיִם[34], שֶׁאָמַר לָהֶם הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי
15 שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[35]
16 שֶׁאֲפִילּוּ אֵלֶּה שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְבָרֵךְ, הוּכְרְחוּ
17 לְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁהָיָה תּוֹבֵעַ מֵהֶם דָּמִים מְרוּבִּים
18 בְּגִלַּל שֶׁהֶאֱכִילָם וְהִשְׁקָם בַּמִּדְבָּר כּוֹ׳, עַד שֶׁגַּם
19 הֵם הֵבִינוּ וְאָמְרוּ בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ
20 מִשֶּׁלּוֹ, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי מוּבָן שֶׁבְּשִׁבְיל לְהַסְבִּיר
21 הָעִנְיָן דְּאֵ־ל עוֹלָם לְכָל עוֹבֵר וְשָׁב כּוֹ׳, הוּצְרַךְ
22 אַבְרָהָם לְצַמְּצֵם אֶת עַצְמוֹ בְּיוֹתֵר, וְלֹא נִמְשָׁךְ
23 לָהֶם הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁהוּא אָצְלוֹ, מִצַּד עִנְיָנוֹ, מֵהוּתוֹ
24 וְעַצְמוּתוֹ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁכְּלּוּת הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד
25 (גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁצִּמְצֵם אֶת עַצְמוֹ כּוֹ׳) אֵינוֹ בְּאוֹפֶן
26 שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי־אִם שֶׁהַחֶסֶד
27 הוּא רַק גּוֹרֵם הַהַשְׁפָּעָה, שֶׁלָּכֵן הַהַשְׁפָּעָה הִיא
28 רַק כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בִּיכָלְתּוֹ לְהַשְׁפִּיעַ מָמוֹן אוֹ שֵׂכֶל
29 וְחָכְמָה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר אֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהַשְׁפִּיעַ, אֲזַי
30 לֹא תּוֹעִיל הִתְעוֹרְרוּת הַחֶסֶד, כִּי מֵהִתְעוֹרְרוּת
31 הַחֶסֶד לֹא יִתְהַוֶּה מָמוֹן אוֹ שֵׂכֶל, וְהַיְנוּ מִפְּנֵי
32 שֶׁאֵין כָּאן הַמְשָׁכָה מִמַּהוּת מִדַּת הַחֶסֶד, וְלָכֵן לֹא
33 יִתְהַוֶּה מִזֶּה מְאוּמָה, וּמַה גַּם שֶׁכְּלּוּת עִנְיַן הַהִתְהַוּוּת אֵינוֹ בְּחֵיק הַנִּבְרָאִים

פמ״ד, יו״ד. 33) ר״פ תולדות. 34) ראה ב״מ פו, ב. 35) ב״ר פמ״ט, ד.

ביאור בדרך אפשר

הַנִּבְרָאִים כו׳, אלא רק בחיק ובכוח הבורא, ובכלל נבראים לא מסוגלים להוות ולברוא כלל, כך שהתעוררות מידת החסד והרצון להשפיע, בשום אופן לא יתנו אפשרות להשפיע. **אֲבָל לְמַעְלָה** באלוקות **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ** ומשפיע **לְמַטָּה, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[36] בתפילה **מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, הַיְנוּ שֶׁהַחֶסֶד** העליון **עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ בְּכֵלִים** כפי שנרמז ב״מכלכל״ (עושה כלים) ״בחסד״ משפיע בהם חסד, **וּבָזֶה גּוּפָא** עצמו **נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן מְכַלְכֵּל, שֶׁהוא** לשון כפול שמשמעו **ב׳ פְּעָמִים כְּלִי, הַיְנוּ כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי**[37], **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת גְּמוּרָה בְּתַכְלִית** בצורה שחודרת בתכלית העומק והפנימיות **(שֶׁלְּכֵן מָצִינוּ בַּהֲלָכָה** כמו, **שֶׁבַּאֲשֶׁר חֵפֶץ שֶׁל קְדוּשָּׁה** למשל, מזוזה **נִמְצָא בְּמָקוֹם שֶׁל הֶיפֵּךְ הַטָּהֳרָה, צָרִיךְ לְהַנִּיחוֹ בְּכְלִי תּוֹךְ כְּלִי**[38] הוא לא שמור מספיק). **וְזֶהוּ טַעַם נוֹסָף לָכָךְ שֶׁהַחֶסֶד דִּלְמַעְלָה נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה**, ולא בשם ״חסד״ סתם, **כֵּיוָן שֶׁמַּהוּת הַחֶסֶד עַצְמוֹ (לֹא רַק הֶאָרָה מִמֶּנּוּ) נִמְשָׁךְ לְמַטָּה** וזו השפעה והתפשטות גדולה ורחבה ביותר, הרבה יותר מחסד סתם.

ד) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁגַּם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת נִקְרֵאת מִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם גְּדוּלָה, אַף שֶׁעִיקָּרָהּ הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד, כְּמוֹ־כֵן גַּם בְּעוֹלָם הַתּוהוּ, שֶׁאַף שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת גַּם בְּשֵׁם גְּדוּלָה, מִכָּל־מָקוֹם נִקְרֵאת גַּם בְּשֵׁם חֶסֶד וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[39] חַסְדֵי ה׳ כִּי לֹא תָמְנוּ, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[40] אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד, אִית חֶסֶד דִּלְגַּאו דְּאִיקָּרֵי רַב חֶסֶד, וְאִית חֶסֶד דִּלְבַר דְּאִיקָּרֵי חֶסֶד עוֹלָם. וְהַיְנוּ, שֶׁחֶסֶד דִּלְבַר הוּא הַחֶסֶד שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, שֶׁזֶּהוּ לְבַר מִלְּשׁוֹן חוּץ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְצִיאָה וְהַהִתְגַּלּוּת מִחוּץ לְעַצְמוּתוֹ, וְהוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת החסד האלוקי העליון כפי שיצא מהקדוש ברוך הוא בעצמו ויצא ונמשך החוצה. **וְחֶסֶד דִּלְגַאו, מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, הוּא הַחֶסֶד** האלוקי העליון **כְּפִי שֶׁכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, וְקָאֵי עַל** ומכוון **בְּחִינַת הַחֶסֶד דְּאָרִיךְ וְעַתִּיק,** הבחינות ״אריך אנפין״ ו״עתיק יומין״ שהם בחינות ב״כתר עליון״ שלמעלה מהספירות כפי שהן בעולם האצילות, וזהו חסד נעלה הרבה יותר **וְעַד לְבְחִינַת הַחֶסֶד כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וּלְמַעְלָה מִזֶּה כו׳** כמבואר בקבלה וחסידות, עשר הספירות העליונות קיימות ופועלות בצורה מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות ומטה, אבל באופן ׳נעלם׳ (״עשר ספירות הגנוזות״) הן קיימות גם באור אין סוף שלמעלה מהאצילות, כי בעצם כל המשכה והתגלות מאלוקות היא באמצעות עשר הספירות הללו אלא שבספירות ה׳גנוזות׳ החלוקה בין הספירות לא ניכרת כל כך והם בהתכללות והתאחדות יותר מאשר בספירות כפי שהן בעולם האצילות, וגם לפני הצמצום, אף שאז האיר אור אין סוף כפי שהוא ללא כל הגדרה ו׳ציור׳, יש את עניין עשר הספירות, אלא שבאור אין סוף שלפני הצמצום החלוקה והגדרה בין הספירות היא באופן ׳גנוז׳ ונעלם ואינה ניכרת (ובמאמרי חסידות הובאה דוגמא לעניין ספירת החסד כפי שהיא באור שלפני הצמצום, שעלה ברצונו של ה׳ להיטיב לברואיו ׳כי חפץ חסד הוא׳, ואחת הסיבות לבריאת העולם היא כדי ליישם את הרצון העליון של הקדוש־ברוך־הוא להיטיב לנבראים ורצון זה נובע ממידת החסד העליונה (״כי חפץ חסד הוא״) אלא שאין זה דומה למידת החסד כפי שהיא ניכרת ונרגשת בספירות שבעולמות אלא זהו באופן ׳גנוז׳ ונעלם. **וּמֵהַחִילּוּקִים**

ביאור בדרך אפשר

1 כו׳. אֲבָל לְמַעְלָה הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ
2 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[36] מְכַלְכֵּל חַיִּים
3 בְּחֶסֶד, הַיְנוּ שֶׁהַחֶסֶד עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ בְּכֵלִים, וּבָזֶה
4 גּוּפָא נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן מְכַלְכֵּל, ב׳ פְּעָמִים כְּלִי, הַיְנוּ
5 כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי[37], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת
6 גְּמוּרָה בְּתַכְלִית (שֶׁלְּכֵן מָצִינוּ בַּהֲלָכָה שֶׁכַּאֲשֶׁר
7 חֵפֶץ שֶׁל קְדוּשָּׁה נִמְצָא בְּמָקוֹם שֶׁל הֶיפֵּךְ
8 הַטָּהֳרָה, צָרִיךְ לְהַנִּיחוֹ בִּכְלִי תּוֹךְ כְּלִי[38]). וְזֶהוּ
9 טַעַם נוֹסָף לָכָךְ שֶׁהַחֶסֶד דִּלְמַעְלָה נִקְרָא בְּשֵׁם
10 גְּדוּלָה, כֵּיוָן שֶׁמַּהוּת הַחֶסֶד עַצְמוֹ (לֹא רַק הֶאָרָה
11 מִמֶּנּוּ) נִמְשָׁךְ לְמַטָּה.

12 ד) **וְהִנֵּה** כְּשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁגַּם בְּעוֹלָם
13 הָאֲצִילוּת נִקְרֵאת מִדַּת הַחֶסֶד בְּשֵׁם
14 גְּדוּלָה, אַף שֶׁעִיקָּרָהּ הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד, כְּמוֹ־כֵן
15 גַּם בְּעוֹלָם הַתּוהוּ, שֶׁאַף שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת
16 בְּעִיקָּר בְּשֵׁם גְּדוּלָה, מִכָּל־מָקוֹם נִקְרֵאת גַּם בְּשֵׁם
17 חֶסֶד. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[39] חַסְדֵי ה׳ כִּי
18 לֹא תָמְנוּ, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[40] אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד,
19 אִית חֶסֶד דִּלְגַּאו דְּאִיקָּרֵי רַב חֶסֶד, וְאִית חֶסֶד
20 דִּלְבַר דְּאִיקָּרֵי חֶסֶד עוֹלָם. וְהַיְנוּ, שֶׁחֶסֶד דִּלְבַר
21 הוּא הַחֶסֶד שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, שֶׁזֶּהוּ לְבַר מִלְּשׁוֹן
22 חוּץ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְצִיאָה וְהַהִתְגַּלּוּת מִחוּץ
23 לְעַצְמוּתוֹ, וְהוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת. וְחֶסֶד
24 דִּלְגַּאו, מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, הוּא הַחֶסֶד כְּפִי שֶׁכָּלוּל
25 בְּעַצְמוּתוֹ, וְקָאֵי עַל בְּחִינַת הַחֶסֶד דְּאָרִיךְ וְעַתִּיק,
26 וְעַד לִבְחִינַת הַחֶסֶד כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
27 הַגְּנוּזוֹת, וּלְמַעְלָה מִזֶּה כו׳. וּמֵהַחִילּוּקִים

ונכלל בה גם עניין החסד, כפי שיתבאר להלן.

40 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[39] חַסְדֵי ה׳ כִּי לֹא תָמְנוּ, וְאִיתָא
41 מובא בַּזֹּהַר[40] **אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד,** יש חסד ויש חסד, כלומר יש
42 שני סוגים של חסד, **אִית חֶסֶד דִּלְגַּאו דְּאִיקָּרֵי רַב חֶסֶד,** יש חסד
43 שכלפי פנים שנקרא ״רב חסד״ **וְאִית חֶסֶד דִּלְבַר דְּאִיקָּרֵי חֶסֶד**
44 **עוֹלָם** ויש חסד שכלפי חוץ הנקרא ״חסד עולם״. **וְהַיְנוּ, שֶׁחֶסֶד דִּלְבַר**
45 חסד שמבחוץ **הוּא הַחֶסֶד** האלוקי **שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת** כי הוא יורד
46 ונמשך למטה לעולמות, **שֶׁזֶּהוּ לְבַר מִלְּשׁוֹן חוּץ, שֶׁהוּא עִנְיַן**
47 **הַיְצִיאָה וְהַהִתְגַּלּוּת מִחוּץ לְעַצְמוּתוֹ, וְהוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד**
48 **דַּאֲצִילוּת** החסד האלוקי העליון כפי
49 שיצא מהקדוש ברוך הוא בעצמו ויצא
50 ונמשך החוצה. **וְחֶסֶד דִּלְגַאו,**
51 **מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, הוּא הַחֶסֶד**
52 האלוקי העליון **כְּפִי שֶׁכָּלוּל**
53 **בְּעַצְמוּתוֹ, וְקָאֵי עַל** ומכוון **עַל**
54 **בְּחִינַת הַחֶסֶד דְּאָרִיךְ וְעַתִּיק,**
55 הבחינות ״אריך אנפין״ ו״עתיק יומין״
56 שהם בחינות ב״כתר עליון״ שלמעלה
57 מהספירות כפי שהן בעולם האצילות,
58 וזהו חסד נעלה הרבה יותר **וְעַד**
59 **לִבְחִינַת הַחֶסֶד כְּפִי שֶׁהוּא**
60 **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת,**
61 **וּלְמַעְלָה מִזֶּה כו׳** כמבואר
62 בקבלה וחסידות, עשר הספירות
63 העליונות קיימות ופועלות בצורה
64 מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות
65 ומטה, אבל באופן ׳נעלם׳ (״עשר
66 ספירות הגנוזות״) הן קיימות גם באור
67 אין סוף שלמעלה מהאצילות, כי בעצם
68 כל המשכה והתגלות מאלוקות היא
69 באמצעות עשר הספירות הללו אלא
70 שבספירות ה׳גנוזות׳ החלוקה בין
71 הספירות לא ניכרת כל כך והם
72 בהתכללות והתאחדות יותר מאשר
73 בספירות כפי שהן בעולם האצילות,
74 וגם לפני הצמצום, אף שאז האיר אור
75 אין סוף כפי שהוא ללא כל הגדרה
76 ו׳ציור׳, יש את עניין עשר הספירות,
77 אלא שבאור אין סוף שלפני הצמצום
78 החלוקה והגדרה בין הספירות היא
79 באופן ׳גנוז׳ ונעלם ואינה ניכרת
80 (ובמאמרי חסידות הובאה דוגמא
81 לעניין ספירת החסד כפי שהיא באור
82 שלפני הצמצום, שעלה ברצונו של ה׳ להיטיב לברואיו ׳כי חפץ חסד הוא׳,
83 ואחת הסיבות לבריאת העולם היא כדי ליישם את הרצון העליון של
84 הקדוש־ברוך־הוא להיטיב לנבראים ורצון זה נובע ממידת החסד העליונה
85 (״כי חפץ חסד הוא״) אלא שאין זה דומה למידת החסד כפי שהיא ניכרת
86 ונרגשת בספירות שבעולמות אלא זהו באופן ׳גנוז׳ ונעלם. **וּמֵהַחִילּוּקִים**

---

36) בתפלת העמידה. 37) ראה תו״א מקץ לו, ב. 38) ראה שו״ע או״ח ס״מ ס״ב. 39) איכה ג, כב. וראה תניא אגה״ק ס״י. 40) ח״ג קלג, ב.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבֵּינֵיהֶם, אחד ההבדלים בין ״חסד דלבר״, החסד כפי שיצא וירד לעולם האצילות ו״חסד מלגאו״, החסד כפי שהוא בפנים, למעלה מעולמות, שֶׁחֶסֶד דְּלְבַר נִקְרָא בְּשֵׁם חֶסֶד דְּמַ״ה, שֶׁהוּא מְצַד הַבִּיטוּל, כמבואר לעיל שעולם התיקון הוא עולם הביטול (והתלבשות האורות בכלים היא כתוצאה מהביטול לרצון העליון),

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶסֶד דִּלְגַאו אֵינוֹ מִצַּד הַבִּיטוּל של החסד כלפי האלוקות שלמעלה ממנו אֶלָּא מִצַּד גְּדוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שבאה לידי ביטוי בעניין החסד, וְהוּא בְּבְחִינַת גְּדוּלָה בהתרחבות והתפשטות.

וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק ההבדל הכללי שֶׁבֵּין תִּיקוּן לְתֹהוּ, שֶׁבְּתִיקוּן נִקְרָא מידה זו בְּשֵׁם חֶסֶד, מִצַּד עִנְיַן הַבִּיטוּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתֹהוּ נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב).

אָמְנָם, מִצַּד עִנְיַן הַגְּדוּלָה שְׁלְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כפי שהוא ב״עתיק״ ו״אריך״ ולמעלה מזה, חֲרֵי כְּיָוֹן שֶׁשָּׁם במדרגות שלמעלה נֶאֱמַר כַּחֲשֶׁכָה כָּאוֹרָה[41], ולפניו אין הבדלי מדרגות ולכולם אין שום ערך לגביו יָכוֹל לִהְיוֹת בָּזֶה בחסד הנעלה הזה אַחֲיזַת הַחִיצוֹנִים כו׳, וגם כוחות שמחוץ לגבול הקדושה יכולים לקבל חיות והשפעה וְעַד שֶׁיִּוּמְשַׁךְ לִהְיוֹת חֶסֶד דְּיִשְׂמְעֵאל כו׳ שהוא ׳לעומת זה׳ ומנגד לקדושה של חסד דאברהם, וְלָכֵן צָרִיךְ לִפְעוֹל שֶׁגַּם ולהשתדל ולהתאמץ אֲפִלּוּ הַמַּמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַגְּדוּלָה שבדרך כלל היא שייכת לעולם התוהו, שם המידות הן בבחינת ״נקודות״ ולא בביטול תִּהְיֶה רַק בְּמָקוֹם שֶׁיִּשְׁנוֹ עִנְיַן הַבִּיטוּל (כְּמוֹ שְׁמִּבְּחִינַת הַתִּיקוּן נִמְשָׁךְ מלכתחילה, גם ללא השתדלות מיוחדת, רַק בְּמָקוֹם הַבִּיטוּל), שֶׁזֶּהוּ ביטול הַכְּלִי לַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב[42] בָּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ הבטל דַּוְקָא אתו הכוללת חסד וגבורה יחד, שהיא מידתו של יעקב, מידת האמת).

1 שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁחֶסֶד דִּלְבַר נִקְרָא בְּשֵׁם חֶסֶד דְּמַ״ה,
2 שֶׁהוּא מִצַּד הַבִּיטוּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶסֶד דִּלְגַאו
3 אֵינוֹ מִצַּד הַבִּיטוּל אֶלָּא מִצַּד גְּדוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
4 וְהוּא בְּבְחִינַת גְּדוּלָה. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק
5 שֶׁבֵּין תִּיקוּן לְתֹהוּ, שֶׁבְּתִיקוּן נִקְרָא בְּשֵׁם חֶסֶד,
6 מִצַּד עִנְיַן הַבִּיטוּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתֹהוּ נִקְרָא
7 בְּשֵׁם גְּדוּלָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב). אָמְנָם, מִצַּד עִנְיַן
8 הַגְּדוּלָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, חֲרֵי כְּיָוֹן שֶׁשָּׁם
9 נֶאֱמַר כַּחֲשֶׁכָה כָּאוֹרָה[41], יָכוֹל לִהְיוֹת בָּזֶה אַחֲיזַת
10 הַחִיצוֹנִים כו׳, וְעַד שֶׁיִּוּמְשַׁךְ לִהְיוֹת חֶסֶד
11 דְּיִשְׂמְעֵאל כו׳, וְלָכֵן צָרִיךְ לִפְעוֹל שֶׁגַּם הַמַּמְשָׁכָה
12 מִבְּחִינַת הַגְּדוּלָה תִּהְיֶה רַק בְּמָקוֹם שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן
13 הַבִּיטוּל (כְּמוֹ שְׁמִּבְּחִינַת הַתִּיקוּן נִמְשָׁךְ רַק
14 בְּמָקוֹם הַבִּיטוּל), שֶׁזֶּהוּ הַכְּלִי לַהַמְשָׁכָה
15 מִלְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן
16 וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ דַּוְקָא. וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן
17 הַגְּדוּלָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הַחֶסֶד,
18 וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) בְּעִנְיַן
19 הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת שֶׁנִּקְרָא גַּם בְּשֵׁם גְּדוּלָה, הֵן
20 מִצַּד הִתְכַּלְלוּת הַחֶסֶד עִם כָּל הַמִּדּוֹת (וְכַנַּ״ל
21 (סְעִיף ב) שֶׁעִנְיַן הַהִתְכַּלְלוּת הוּא מִצַּד הַבִּיטוּל),
22 וְהֵן מִצַּד הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד עַצְמוֹ, כִּי כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ
23 עֶצֶם הַחֶסֶד (לֹא רַק הֶאָרָה מִמֶּנּוּ), אֲזַי אִי־אֶפְשָׁר
24 לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם שֶׁיַּעֲקֹב
25 הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[43] [דְּלֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁיָּצָא
26 מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו[43], דְּאַף
27 שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה וְהַבְדָּלָה[44], מִכָּל־מָקוֹם
28 חֲרֵי זֶה מִמֶּנּוּ כו׳], כִּי יַעֲקֹב הוּא מִדַּת הָאֱמֶת
29 שֶׁמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה[45], שֶׁהוּא עִנְיַן
30 הָעֶצֶם (עֶר נֶעמט דֶעם עֶצֶם), וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ
31 הָעֶצֶם, אֲזַי אֵין מְזֶּה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים[46].

ביאור בדרך אפשר

׳אשכון׳ כי הביטול הוא הכלי להשראת השכינה. וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַגְּדוּלָה שלמעלה מהעולמות הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הַחֶסֶד כפי שהוא בעולם האצילות ויורד ונמשך גם במדרגה זו, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) בְּעִנְיַן הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת שֶׁנִּקְרָא גַּם בְּשֵׁם גְּדוּלָה, אף שעיקר ענין הגדולה הוא דווקא בעולם התוהו, הֵן מִצַּד הִתְכַּלְלוּת הַחֶסֶד עִם כָּל הַמִּדּוֹת כיוון שמידת החסד היא הגורמת לכל המידות (אפילו למידת הגבורה) שתוכל לבוא בהמשכה וגילוי (וְכַנַּ״ל (סְעִיף ב) שֶׁעִנְיַן הַהִתְכַּלְלוּת הוּא מִצַּד הַבִּיטוּל), וְהֵן מִצַּד הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד עַצְמוֹ, שגם עניין זה קיים בעיקר במדרגות שלמעלה מאצילות, אבל נמצא גם בחסד דאצילות (כמבואר לעיל) כִּי כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ עֶצֶם הַחֶסֶד (לֹא רַק הֶאָרָה מִמֶּנּוּ), אֲזַי אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם שֶׁיַּעֲקֹב הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[43] וכל י״ב השבטים היו צדיקים [דְּלֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו[43], דְּאַף שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה וְהַבְדָּלָה[44], ולא בהשפעה ישירה מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי זֶה מִמֶּנּוּ ומתייחס אליו כו׳], כִּי יַעֲקֹב הוּא מִדַּת הָאֱמֶת שזה הענין הפנימי של הבריח התיכון שהיה במשכן שֶׁמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה[45], וזה התוכן הפנימי של מידת האמת שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֶצֶם (עֶר נֶעמט דֶעם עֶצֶם שהוא – האמת – ׳לוקח׳ ותופס את העצם), וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ הָעֶצֶם, אֲזַי אֵין מְזֶּה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים[46] (כפי שמבואר בחסידות של׳חיצונים׳ יש נתינת מקום רק כנגד ׳קו׳ אחד בקדושה, החסד או הגבורה – אהבה או יראה – ולא כנגד שני הקווים כפי שהם משולבים זה בזה במידת התפארת

41) תהלים קלט, יב. 42) ישעי׳ נז, טו. 43) ויק״ר פל״ו, ה. 44) ראה לקו״ת ואתחנן ה, א. שה״ש ט, ד. אוה״ת שבהערה 9. 45) ראה זח״ב קעה, ב. 46) ראה לקו״ת ואתחנן שם. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

ה) **וְעַנְיָן** זֶה שֶׁגַּם בְּחִינַת חֶסֶד דְּתֹהוּ אף שמצד עולם התוהו והמידות הן באופן של ״נקודות״ ולא בביטול, **יוּמְשַׁךְ דַּוְקָא בִּמְקוֹם הַבִּיטוּל** (כְּמוֹ בְּחִינַת חֶסֶד דְּתִיקוּן) **נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב** (שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתִּיקוּן) **בַּבֵּירוּר דְּעֵשָׂו** שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ, כלומר, בשורשו יש לעשו יתרון מעלה על יעקב כי שורש עשו הוא מתוהו ושורש יעקב הוא מתיקון, אבל כפי שבאו וירדו למטה, עשו ירד למטה ביותר ויעקב הוא זה שמברר את עשו ובסופו של הבירור חוזר ומעלה אותו לקדושה, **כִּי אַף שֶׁתֹּהוּ הוּא לְמַעְלָה מִתִּיקוּן**, ואם לכאורה אינו מובן איך בכוחו של יעקב לברר את עשו **מִכָּל־מָקוֹם הַשֹּׁרֶשׁ דְּתִיקוּן** למעלה באלוקות **הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ** וכפי שמובא במקומות אחרים שבשורשם עשו נעלה מיעקב, אבל בשורש שורשם יעקב נעלה מעשו.

ביאור בדרך אפשר

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַבֵּאוּר על־פי פנימיות הענינים **בְּדִבְרֵי יַעֲקֹב** בבואו מחרן **שֶׁשָּׁלַח לְהוֹדִיעַ לְעֵשָׂו עִם לָבָן גַּרְתִּי**[47], **וּפֵירַשׁ רַשׁ״י עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ הַחִידּוּשׁ** והמעלה המיוחדת **שֶׁיַּעֲקֹב שֶׁהָיָה בְּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת**[48] ויש לו מעלה ויתרון אפילו לגבי אברהם ויצחק **לֹא לָמַד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים שֶׁל לָבָן הָרָשָׁע?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[49], **שֶׁשָּׁרְשׁוֹ שֶׁל לָבָן** למעלה באלוקות **הוּא בְּחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן**, בחינה שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ והיא בחינת האין־סוף שאין בו גוונים שונים **שֶׁמְּשָׁם** ממקום גבוה זה **נָפְלוּ נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה בְּצֵאת לָבָן שֶׁנִּתְבָּרְרוּ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הָיְתָה בְּבֵרוּר הַנִּיצוֹצוֹת**

1 ה) **וְעַנְיָן** זֶה שֶׁגַּם בְּחִינַת חֶסֶד דְּתֹהוּ יוּמְשַׁךְ
2 דַּוְקָא בִּמְקוֹם הַבִּיטוּל (כְּמוֹ בְּחִינַת
3 חֶסֶד דְּתִיקוּן) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
4 (שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתִּיקוּן) בַּבֵּירוּר דְּעֵשָׂו שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ,
5 כִּי אַף שֶׁתֹּהוּ הוּא לְמַעְלָה מִתִּיקוּן, מִכָּל־מָקוֹם
6 הַשֹּׁרֶשׁ דְּתִיקוּן הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ.
7 וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַבֵּאוּר בְּדִבְרֵי יַעֲקֹב שֶׁשָּׁלַח
8 לְהוֹדִיעַ לְעֵשָׂו עִם לָבָן גַּרְתִּי[47], וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י עִם
9 לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי וְלֹא
10 לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן,
11 מַהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁיַּעֲקֹב שֶׁהָיָה בָּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת[48] לֹא
12 לָמַד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים שֶׁל לָבָן הָרָשָׁע. אַךְ הָעִנְיָן
13 הוּא[49], שֶׁשָּׁרְשׁוֹ שֶׁל לָבָן הוּא בְּחִינַת לוֹבֶן
14 הָעֶלְיוֹן, שֶׁמִּשָּׁם נָפְלוּ נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה בְּצֵאת
15 לָבָן שֶׁנִּתְבָּרְרוּ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְעַד
16 שֶׁוַּיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד (ב׳ פְּעָמִים מְאֹד[50])
17 וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים
18 וַחֲמוֹרִים, שֶׁהָיָה מוֹכֵר צֹאנוֹ וְלוֹקֵחַ לוֹ אֶת כָּל
19 אֵלֶּה[51], שֶׁהֵם הַפֵּירוֹת וּפֵירֵי פֵּירוֹת דְּצֹאן לָבָן.
20 וְעַל זֶה אָמַר יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי כו׳ וְלֹא לָמַדְתִּי
21 מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, דְּכֵינָן שֶׁבְּבְחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן
22 הֲרֵי זֶה כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה, וּמִצַּד בְּחִינָה זוֹ יָכוֹל
23 לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם לַחֲשֵׁכָה כו׳, לָכֵן נִקְרָא מַעֲשָׂיו
24 הָרָעִים [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בַּהַנָּיָא[52] הַטַּעַם
25 שֶׁתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרֵאת בְּשֵׁם עֵץ הַדַּעַת טוֹב־
26 וָרָע[53], דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הִיא
27 סְפִירַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, כְּמַאֲמַר[3] מַלְכוּת
28 תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה קְרִינָן לָהּ, מִכָּל־מָקוֹם מִצַּד
29 הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּעִנְיְנֵי טוֹב־וָרָע כְּדֵי לְבָרְרָם, נִקְרֵאת
30 גַּם הִיא בְּשֵׁם זֶה]. וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁאַף שֶׁעֲבוֹדַת יַעֲקֹב הָיְתָה בְּבֵרוּר הַנִּיצוֹצוֹת

ביאור בדרך אפשר

42 **יַעֲקֹב**, שהיה רועה את צאן לבן, הצאן של מי ששורשו מ״לובן העליון״
43 ומברר אותו ומעלה אותו **וְעַד שֶׁוַּיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד (ב׳**
44 **פְּעָמִים מְאֹד**[50] דבר שמורה על ריבוי גדול במיוחד) **וַיְהִי לוֹ צֹאן**
45 **רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים, שֶׁהָיָה מוֹכֵר צֹאנוֹ**
46 **וְלוֹקֵחַ לוֹ** קונה לעצמו **אֶת כָּל**
47 **אֵלֶּה**[51], **שֶׁהֵם הַפֵּירוֹת וּפֵירֵי**
48 **פֵּירוֹת דְּצֹאן לָבָן** וכל זה כתוצאה
49 מעבודתו בבירור צאן לבן. **וְעַל זֶה**
50 **אָמַר יַעֲקֹב** לעשו **עִם לָבָן גַּרְתִּי**
51 **כו׳ וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו**
52 **הָרָעִים, דְּכֵינָן שֶׁבְּבְחִינַת לוֹבֶן**
53 **הָעֶלְיוֹן** שהיא מדרגה נעלית, האין־
54 סוף שאין בו גדרים ואין בו גוונים,
55 **הֲרֵי זֶה כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה,** כי
56 שום דבר לא נחשב לפניו **וּמִצַּד**
57 **בְּחִינָה זוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ**
58 שפע וחיות **גַּם לַחֲשֵׁכָה** היפך
59 הקדושה **כו׳, לָכֵן נִקְרָא** לבן כפי
60 שירד למטה **מַעֲשָׂיו הָרָעִים**
61 **וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בַּהַנָּיָא**[52]
62 **הַטַּעַם שֶׁתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה**
63 **נִקְרֵאת בְּשֵׁם עֵץ הַדַּעַת טוֹב־**
64 **וָרָע**[53], **דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁתּוֹרָה**
65 **שֶׁבְּעַל־פֶּה הִיא סְפִירַת**
66 **מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, כְּמַאֲמַר**[3]
67 **מַלְכוּת פֶּה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה**
68 **קְרִינָן לָהּ,** אנו קוראים לה, וכיוון
69 שמדובר בבחינה באלוקות, בספירות
70 העליונות, לכאורה לא מובן איך ייתכן
71 לקרוא לה בשם ״רע״, **מִכָּל־מָקוֹם**
72 **מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתָהּ** של התורה
73 **בְּעִנְיְנֵי טוֹב־וָרָע** כפי שירדו
74 לעולם הזה **כְּדֵי לְבָרְרָם, נִקְרֵאת**
75 **גַּם הִיא בְּשֵׁם זֶה].**
76 **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ** בכך שיעקב, בחיר
77 שבאבות, לא למד מ״מעשיו הרעים״
78 של לבן **שֶׁאַף שֶׁעֲבוֹדַת יַעֲקֹב**
79 **הָיְתָה בְּבֵרוּר הַנִּיצוֹצוֹת**

---

47) פרשתנו שם, ג. 48) ב״ר פע״ו, א. זח״א קיט, ב. קמז, ב. שער הפסוקים להאריז״ל תולדות כז, כה. 49) ראה גם תו״א ותו״ח ריש פרשתנו. 50) ראה תו״ח שם קפ, ד. וראה תו״א ויצא כג, ג. 51) ויצא ל, מג ובפירש״י. 52) אגה״ק סכ״ו. 53) רע״מ בזח״ג קכד, ב.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּבְּחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁשָּׁם הוּא בְּחִינָה כְּאוֹרָה, ולכאורה היה מקום שגם ה״חשכה״ והקליפות יקבלו חיות ושפע ממדרגה זו, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל בַּעֲבוּרָתוֹ בבירור צאן לבן שֶׁגַּם מִבְּחִינָה זוֹ לֹא יוּמְשַׁךְ כִּי־אִם בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דַּוְקָא שהוא צד הקדושה וענייני העולם הבטלים לאלוקות.

וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה בָּאָה גַּם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתִּיקוּן בְּבְרוּר דְּעֵשָׂו שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ, שֶׁגַּם מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ לֹא יוּמְשַׁךְ כִּי־אִם בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דַּוְקָא כמבואר לעיל (וזאת משום שאף כי התוהו הוא למעלה מתיקון, שורש התיקון הוא למעלה משורש התוהו). וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם הַמְקִיפִים דְּתֹהוּ שהם אורות נעלים ביותר שהכלים לא יכולים להכיל אותם באופן פנימי, ולכן נשארים בדרך ׳מקיף׳ יוּמְשְׁכוּ לְיַעֲקֹב דַּוְקָא שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת הַתִּיקוּן.

וְזֶהוּ גַּם המשמעות הפנימית של מַה שֶּׁכָּתוּב[54] בפרשת השבוע, פרשת וישלח, שלקראת המפגש עם עשיו וַיִּחַן יעקב אֶת הָעָם של משפחתו והמלווים שלו גו׳ לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, שהכוונה הפנימית בכך הייתה כְּדֵי לִהְיוֹת דּוּגְמַת עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁהוּא בְּצִיּוּר ב׳ קַוִּין (וכולל גם את מידת התפארת שהיא שילוב וחיבור והתכללות של חסד וגבורה ביחד), וְעַל־יְדֵי־זֶה שיהיה במעמד ומצב דומה לעולם התוהו יוּכַל לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת הַמְקִיפִים דְּתֹהוּ[55] שבדרך כלל אינם יורדים ונמשכים למטה כי הם ׳אורות מרובים׳ שהכלים (שבהם מאירות הספירות שבעולם האצילות) לא יכולים להכיל אותם. וְהַכֹּחַ לְזֶה להמשיך למטה הארה והתגלות מ׳מקיפים׳ שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דְּתִיקוּן הוּא לְמַעְלָה מִתֹּהוּ. דְּהִנֵּה[56], אַף־עַל־פִּי שלפי סדר המדרגות המצב הוא שֶׁתֹּהוּ הוּא לְמַעְלָה מִתִּיקוּן, ובתוהו מאירים ׳אורות מרובים׳ שלא מאירים בתיקון וְכַיָּדוּעַ[57] בתורת החסידות שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם הפנימי לכך שֶׁהָאָדָם נִיזּוֹן ממזון כמו לחם ודברים נוספים הבאים מֵהַצּוֹמֵחַ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, שהרי בסדר המדרגות בבריאה, החלוקה היא לדומם־צומח־חי־מדבר כך שהצומח הוא למטה מהאדם המדבר ולמה אם כן מזונו בא מהצומח הנחות ממנו, אלא זהו מִפְּנֵי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַצּוֹמֵחַ הוּא מִבְּחִינַת תֹּהוּ שֶׁלְּמַעְלָה מִתִּיקוּן שֶׁהוּא שׁוֹרֶשׁ הָאָדָם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[58] כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה׳ יִחְיֶה הָאָדָם, החיות שהאדם שואב מהלחם היא לא מהלחם הגשמי אלא מדבר ה׳ שבלחם, הוא הניצוץ האלוקי המחייה את הלחם, דְּאַף שֶׁגַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ יֶשְׁנוֹ מוֹצָא פִי הַוָּיָ׳, וגם האדם עצמו חי וקיים מכוחו של ניצוץ אלוקי שמחייה ומקיים אותו, ואם כן, לשם מה האדם זקוק לדבר ה׳ שנמצא בלחם, מִכָּל־מָקוֹם מוֹצָא פִי הַוָּיָ׳ שֶׁבַּלֶּחֶם הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מ״מוצא פי ה״ שנמצא באדם, לִהְיוֹתוֹ מִבְּחִינַת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ שֶׁהֵם אוֹרוֹת מְרוּבִּים (לֹא רַק בְּכַמּוּת אֶלָּא) גַּם בְּאֵיכוּת[59] ונעלים יותר מהאורות המאירים בתיקון שהוא שורש האדם (ועל דרך האמור לעיל לגבי יעקב ועשו שבסדר המדרגות הגלוי, יעקב נעלה מעשו אבל בשרשו עשו נעלה מיעקב. וְהַיְנוּ, שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת מהאורות המרובים של עולם התוהו שֶׁנָּפְלוּ למטה בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים ונמצאים בתוך הדברים הגשמיים (שמהם האדם ניזון), יֵשׁ בָּהֶם (לֹא רַק מִבְּחִינַת הַכֵּלִים שעם היותם כלים של ׳תוהו׳, בכל זאת יש בהם מדידה והגבלה, אֶלָּא) גַּם מִבְּחִינַת הָאוֹרוֹת המרובים והנעלים של תוהו, דְּכֵיוָן שֶׁמִּבְּחִינַת הַכֵּלִים לְבַד ללא האורות אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שתהיה הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת דָּבָר, איזה שיהיה, כְּמַאֲמָר[60] כפי שנאמר (ב׳פתח אליהו׳) אודות הספירות, וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלַּק מִנַּיְהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ וכאשר

1 שֶׁמִּבְּחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁשָּׁם הוּא כַּחֲשֵׁכָה
2 כָּאוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל בַּעֲבוֹדָתוֹ שֶׁגַּם מִבְּחִינָה
3 זוֹ לֹא יוּמְשַׁךְ כִּי־אִם בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דַּוְקָא.
4 וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה בָּאָה גַּם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
5 שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתִּיקוּן בְּבְרוּר דְּעֵשָׂו שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ,
6 שֶׁגַּם מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ לֹא יוּמְשַׁךְ כִּי־אִם בְּמָקוֹם
7 הַבִּיטּוּל דַּוְקָא. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם הַמְקִיפִים דְּתֹהוּ
8 יוּמְשְׁכוּ לְיַעֲקֹב דַּוְקָא שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת הַתִּיקוּן.
9 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[54] וַיִּחַן אֶת הָעָם גו׳ לִשְׁנֵי
10 מַחֲנוֹת, כְּדֵי לִהְיוֹת דּוּגְמַת עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁהוּא
11 בְּצִיּוּר ב׳ קַוִּין (דְּלֹא כְּעוֹלָם הַתִּיקוּן שֶׁהוּא בְּצִיּוּר
12 ג׳ קַוִּין), וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת
13 הַמְקִיפִים דְּתֹהוּ[55]. וְהַכֹּחַ לְזֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ
14 דְּתִיקוּן הוּא לְמַעְלָה מִתֹּהוּ. דְּהִנֵּה[56], אַף־עַל־פִּי
15 שֶׁתֹּהוּ הוּא לְמַעְלָה מִתִּיקוּן, וְכַיָּדוּעַ[57] שֶׁזֶּהוּ
16 הַטַּעַם שֶׁהָאָדָם נִיזּוֹן מֵהַצּוֹמֵחַ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ,
17 מִפְּנֵי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַצּוֹמֵחַ הוּא מִבְּחִינַת תֹּהוּ
18 שֶׁלְּמַעְלָה מִתִּיקוּן שֶׁהוּא שׁוֹרֶשׁ הָאָדָם, וְעַל זֶה
19 נֶאֱמַר[58] כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי
20 עַל כָּל מוֹצָא פִי הַוָּיָ׳ יִחְיֶה הָאָדָם, דְּאַף שֶׁגַּם
21 בָּאָדָם עַצְמוֹ יֶשְׁנוֹ מוֹצָא פִי הַוָּיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם
22 מוֹצָא פִי הַוָּיָ׳ שֶׁבַּלֶּחֶם הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר, לִהְיוֹתוֹ
23 מִבְּחִינַת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ שֶׁהֵם אוֹרוֹת מְרוּבִּים (לֹא
24 רַק בְּכַמּוּת אֶלָּא) גַּם בְּאֵיכוּת[59]. וְהַיְנוּ,
25 שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, יֵשׁ בָּהֶם
26 (לֹא רַק מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, אֶלָּא) גַּם מִבְּחִינַת
27 הָאוֹרוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁמִּבְּחִינַת הַכֵּלִים לְבַד אִי־אֶפְשָׁר
28 לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת דָּבָר, כְּמַאֲמָר[60] וְכַד אַנְתְּ

54) פרשתנו שם, ח. 55) תו״א פרשתנו כד, ד. 56) ראה גם אוה״ת וישלח רלא, ב. 57) ראה ל״ת להאריז״ל עקב ח, ג. לקו״ת צו יג, ב. ובכ״מ. 58) עקב שם. 59) ראה סה״מ תרכ״ו ע׳ צו. תר״ל ס״ע קמא ואילך. תרצ״ז ס״ע 204 ואילך. וש״נ. 60) תקו״ז בהקדמה (יז, ב).

ביאור בדרך אפשר

אתה, הקדוש ברוך הוא תסתלק מהם ולא יהיה אור בספירות כו׳ אשתארו כלהו שמהן (נשארו כל השמות – הספירות) **כְּגוּפָא בְּלֹא נְשָׁמְתָא,** כגוף ללא נשמה, הרי שהעיקר הם האורות (ובעניין זה אין הבדל בין עשר הספירות כפי שהן באצילות לעשר הספירות כפי שהם בתוהו – שהעיקר הוא האורות, ומכלים ללא אורות לא יכולה להיות התהוות) **בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת הֵם גַּם מִבְּחִינַת הָאוֹרוֹת,** ולא רק מהכלים ש׳נשברו׳ **וְכֵיוָן שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת הָאוֹרוֹת הַמְּרוּבִּים דְּתֹהוּ נִמְצָאִים בַּלֶּחֶם** הבא מן הצומח, **לָכֵן נִיזּוֹן הָאָדָם** ששורשו מתיקון **מֵהַלֶּחֶם** ששורשו מתוהו, **אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּיִחַד עִם זֶה שֶׁהָאָדָם נִיזּוֹן מֵהַלֶּחֶם מִצַּד שָׁרְשׁוֹ שֶׁל הַלֶּחֶם בְּ׳תֹהוּ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳תִּיקוּן׳, הֲרֵי דָּוְקָא הָאָדָם שֶׁמִּבְּחִינַת הַתִּיקוּן הוּא הַמְבָרֵר וּמַעֲלֶה אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת הַתֹּהוּ** (כשם שיעקב ששורשו מתיקון הוא המברר את עשו ששורשו מתוהו, כמבואר לעיל). **וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקוּן** למעלה באלוקות **הוּא לְמַעְלָה מִתֹּהוּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[61] **הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב גו׳** ולכאורה אין ליעקב עדיפות על עשו ואדרבה שורש עשו הוא ממקור יותר נעלה **(וּמִכָּל־מָקוֹם)** הקדוש ברוך הוא אומר על עצמו **וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב דָּוְקָא. וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁמִּצַּד הַשֹּׁרֶשׁ** של תוהו ותיקון **חֲרֵי יַעֲקֹב הוּא הַבְּכוֹר,** כי שורש התיקון נעלה משורש התוהו **כְּמְשַׁל הַשְּׁפוֹפֶרֶת שֶׁמַּכְנִיסִים בָּהּ שְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת, זוֹ שֶׁנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה יוֹצֵאת אַחֲרוֹנָה**[62] כך שהעובדה שהיא יוצאת אחרונה איננה מלמדת על חסרון אלא להיפך, זהו מפני מעלתה שנכנסה ראשונה. **וְכֵיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקוּן הוּא לְמַעְלָה מִתֹּהוּ, הִנֵּה בְּכֹחַ זֶה** בכוח התיקון (של האדם האוכל את הלחם ושל יעקב המברר את עשו) **נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר דְּתֹהוּ,** ועד שגם בתוהו יש מעלת התיקון ענין הביטול **שֶׁגַּם מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ לֹא יוּמְשַׁךְ אֶלָּא בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דָּוְקָא.**

ביאור בדרך אפשר

1 תִּסְתַּלֵּק מִנִּיהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כוּ׳ כְּגוּפָא בְּלֹא נְשָׁמְתָא,
2 בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת הֵם גַּם מִבְּחִינַת
3 הָאוֹרוֹת, וְכֵיוָן שֶׁהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת הָאוֹרוֹת
4 הַמְּרוּבִּים דְּתֹהוּ נִמְצָאִים בַּלֶּחֶם, לָכֵן נִיזּוֹן הָאָדָם
5 מֵהַלֶּחֶם, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּיִחַד עִם זֶה שֶׁהָאָדָם
6 נִיזּוֹן מֵהַלֶּחֶם מִצַּד שָׁרְשׁוֹ שֶׁל הַלֶּחֶם בְּ׳תֹהוּ׳
7 שֶׁלְּמַעְלָה מִ׳תִּיקוּן׳, הֲרֵי דָּוְקָא הָאָדָם שֶׁמִּבְּחִינַת
8 הַתִּיקוּן הוּא הַמְבָרֵר וּמַעֲלֶה אֶת הַנִּיצוֹצוֹת
9 שֶׁמִּבְּחִינַת הַתֹּהוּ. וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקוּן הוּא
10 לְמַעְלָה מִתֹּהוּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[61] הֲלֹא אָח עֵשָׂו
11 לְיַעֲקֹב גו׳ (וּמִכָּל־מָקוֹם) וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב דָּוְקָא.
12 וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁמִּצַּד הַשֹּׁרֶשׁ חֲרֵי יַעֲקֹב הוּא הַבְּכוֹר,
13 כְּמְשַׁל הַשְּׁפוֹפֶרֶת שֶׁמַּכְנִיסִים בָּהּ שְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת,
14 זוֹ שֶׁנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה יוֹצֵאת אַחֲרוֹנָה[62]. וְכֵיוָן
15 שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקוּן הוּא לְמַעְלָה מִתֹּהוּ, הִנֵּה בְּכֹחַ זֶה
16 נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר דְּתֹהוּ, שֶׁגַּם מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ לֹא
17 יוּמְשַׁךְ אֶלָּא בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דָּוְקָא.
18 ו) **וְזֶהוּ** קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים גו׳, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב
19 חֲסָדִים לְשׁוֹן רַבִּים קָאֵי עַל ב׳ סוּגֵי
20 הַחֲסָדִים, חֶסֶד מִלְּבַד וְחֶסֶד מִלְּגָאו, שֶׁמֵּהֶם
21 נִמְשָׁכִים ב׳ סוּגֵי הַשְׁפָּעוֹת. וְהֵינוּ, שֶׁמִּבְּחִינַת
22 חֶסֶד דִּלְבַר נִמְשֶׁכֶת הַנְהָגַת הַטֶּבַע וְכֵן נְפָשִׁים
23 הַנִּסְתָּרִים שֶׁבַּטֶּבַע, וּמִבְּחִינַת חֶסֶד מִלְּגָאו
24 נִמְשֶׁכֶת הַהַנְהָגָה שֶׁל נְפָשִׁים גְּלוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה
25 מֵהַטֶּבַע. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ כָּל
26 הַקָּרוֹב אֶל ה׳ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְּבֹהַ לְמַעְלָה מַעְלָה,
27 שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית מִבְּחִינַת
28 חֶסֶד מִלְּגָאו שֶׁמִּזֶּה בָּאִים הַנְּפָשִׁים הַגְּלוּיִים
29 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וּכְפִי שֶׁהָיָה גַּם בְּי״ט כִּסְלּוּ,
30 כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן בְּ׳אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳
31 הַיְדוּעָה[63] (שֶׁכְּתָבָהּ בְּבוֹאוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג) שֶׁהַפְלָה

45 **מִבְּחִינַת הַתֹּהוּ לֹא יוּמְשַׁךְ אֶלָּא בְּמָקוֹם הַבִּיטּוּל דָּוְקָא.**
46 ו) **וְזֶהוּ** קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים גו׳, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב
47 **לְשׁוֹן רַבִּים קָאֵי** מכוון לא רק לכך שהכוונה לחסדים רבים אלא שהכוונה
48 **עַל ב׳ סוּגֵי הַחֲסָדִים, חֶסֶד מִלְּבַר** חסד מבחוץ שהוא החסד כפי
49 שהוא בעולם האצילות, ב׳סדר
50 השתלשלות׳ **וְחֶסֶד מִלְּגָאו,** חסד
51 מבפנים כפי שהוא במדרגות נעלות
52 יותר **שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁכִים** למטה **ב׳**
53 **סוּגֵי הַשְׁפָּעוֹת** של חסד. **וְהֵינוּ,**
54 **שֶׁמִּבְּחִינַת חֶסֶד דִּלְבַר** חסד של
55 ׳סדר השתלשלות׳ שבא במדידה
56 והגבלה **נִמְשֶׁכֶת הַנְהָגַת הַטֶּבַע**
57 **וְכֵן נְפָשִׁים הַנִּסְתָּרִים שֶׁבַּטֶּבַע,**
58 נישים שמלובשים בטבע עד כדי כך
59 שהנס נסתר ואפשר לטעות ולחשוב
60 שזו הנהגה טבעית (כידוע שיש שני
61 סוגי ניסים – ניסים שמתרחשים תוך
62 שידוד מערכות הטבע וניסים
63 המלובשים בטבע) **וּמִבְּחִינַת חֶסֶד**
64 **מִלְּגָאו** חסד מבפנים, חסד של האין־
65 סוף שלמעלה ממדידה והגבלה
66 **נִמְשֶׁכֶת הַהַנְהָגָה שֶׁל נְפָשִׁים**
67 **גְּלוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע**
68 נישים שנראה בגלוי שהם למעלה
69 מהטבע.
70 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳אַגֶּרֶת**
71 **הַקֹּדֶשׁ׳** הזו, דיבור־המתחיל
72 ״קטונתי״ **כָּל הַקָּרוֹב אֶל ה׳**
73 **בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְּבֹהַ לְמַעְלָה**
74 **מַעְלָה** (צריך להיות עוד יותר שפל),
75 **שֶׁזֶּה** הביטויים שמדגישים כיצד
76 החסדים הללו מרוממים את האדם
77 ומגביהים אותו מאד **מוֹרֶה עַל**
78 **הַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית** שהיא
79 ההמשכה **מִבְּחִינַת חֶסֶד מִלְּגָאו**
80 **שֶׁמִּזֶּה בָּאִים הַנְּפָשִׁים הַגְּלוּיִים**
81 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וּכְפִי**
82 **שֶׁהָיָה גַּם בְּי״ט כִּסְלּוּ,** בגאולת
83 אדמו״ר הזקן מאסרו ביום זה (בשנת
84 תקנ״ט) שהייתה גאולה בניסים
85 שלמעלה מדרך הטבע **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב**
86 **אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן בְּ׳אַגֶּרֶת**
87 **הַקֹּדֶשׁ׳ הַיְדוּעָה**[63] **(שֶׁכְּתָבָהּ בְּבוֹאוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג) שֶׁהִפְלָה ה׳**
88 **וְהִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ כוּ׳ בְּעֵינֵי כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעַמִּים**

---

61) מלאכי א, ב. 62) ב״ר פס״ג, ח. הובא בפירש״י תולדות כה, כו. 63) נדפסה באג״ק שלו ע׳ רל ואילך.

ביאור בדרך אפשר

כו'. ניסים גלויים כל כך שגם אומות העולם הכירו בעובדה שמדובר בניסים **וְעַל זֶה נֶאֱמַר קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים, שֶׁב' סוּגֵי הַחֲסָדִים הַנַּ"ל** הן החסדים שבגדרי הטבע והניסים המלובשים בטבע והן החסדים שלמעלה מגדרי הטבע **פּוֹעֲלִים** על האדם **עִנְיָן שֶׁל שִׁפְלוּת,** ביטול וענווה, **דְּכָל הַקָּרוֹב כו' לְמַעְלָה מַעְלָה,** וזוכה לקירוב גדול ביותר, **צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה,** והביטול שלו צריך להיות עמוק ופנימי ביותר **וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שֶׁכָּל שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יוֹתֵר** מי שנמצא יותר קרוב לפני ה' **הוּא יוֹתֵר כְּלֹא וְאַיִן וָאֶפֶס, וְזֶהוּ כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה,** פעמיים "מטה" **דְּקָאֵי עַל ב' הַבְּחִינוֹת דְּאַיִן וָאֶפֶס**[64] שכל אחת מהשתיים ("אין" ו"אפס") מבטאת עניין אחר של ביטול. **וּמַמְשִׁיךְ** אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' **שָׁם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[65] **שֶׁמָּא יִגְרוֹם הַחֵטְא שֶׁנִּדְמֶה בְּעֵינָיו שֶׁחָטָא,** כמובא בפירוש רש"י על הפסוק "קטונתי" שאף שהקדוש ברוך הוא הבטיח לו שמירה בהליכה לחרן, ולפני חזרתו לארץ הייתה הבטחה נוספת "שוב אל ארץ אבותיך... ואהיה עמך", בכל זאת יעקב חשש "שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא..." **שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת.**

וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָתֵנוּ, בעבודת ה' של כל אחד ואחד **שֶׁהַהַנְהָגָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁפְלוּת רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל גַּבְהוּת וְגַסּוּת כו', וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה בֶּאֱמֶת לַעֲסוֹק בָּעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה,** של ביטול ושפלות הרוח **בְּוַדַּאי יַצְלִיחַ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּמְשְׁכוּ כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת מִלְּמַעְלָה בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי,** בנים, חיים (בריאות) ומזון (פרנסה) בריוח **וִינוּצְלוּ** ההשפעות **בָּאוֹפֶן הָרָאוּי, בְּעִנְיָנִים בְּרִיאִים וְטוֹבִים, וְעַד לְתַכְלִית הַטּוֹב, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת**[66], שהוא טוב מושלם **וְאָז יוּכַל לְהוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בָּעֲבוֹדָה דַּהֲפָצַת נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר**[67], **וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת** של תורת החסידות (וכידוע, חג הגאולה י"ט כסלו הוא "ראש השנה לחסידות") **חוּצָה, שֶׁהַמַּעְיָן עַצְמוֹ לֹא** רק הארה והתפשטות ממנו **נִמְשָׁךְ חוּצָה**[68] **- שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּי"ט כִּסְלֵו, כְּדִבְרֵי כ"ק אַדְמוּ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**[69] **שֶׁאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה הִתְחִיל לְאַחַר פֶּטֶרְבּוּרְג, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה קָא אָתִי מַר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא**[70], כמענה מלך המשיח לבעל־שם־טוב במענה לשאלתו "אימתי קא אתי מר" (מתי יבוא אדוני) – "לכשיפוצו מעיינותיך (של הבעל־שם־טוב, תורת החסידות) חוצה", **שֶׁגַּם אֶצְלוֹ** אצל מלך המשיח **מוּדְגָשׁ עִנְיַן הַבִּיטוּל, הֵן בְּעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ, לִהְיוֹתוֹ בַּר נַפְלֵי**[71], כמאמר חכמינו ז"ל שמלכתחילה לא נקצבו לדוד המלך שנות חיים והוא היה אמור להיוולד נפל (אלא שקיבל שנים מאחרים, כמבואר בגמרא), דבר המורה על העדר מציאות, **וְהֵן בְּאוֹפֶן בִּיאָתוֹ** של המשיח, בתור **עָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר**[72], והרי עניות היא מצב של ביטול ושפלות **יָבוֹא** המשיח **וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, קוֹמְמִיּוּת דָּיְקָא,** הכתוב מדייק ואומר "קוממיות", בקומה זקופה, ולכאורה זה היפך הביטול **אֲבָל** ההליכה ב"קוממיות" תהיה **לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הַבִּיטוּל דְּעָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר** כך שאין זו סתירה לביטול, **בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן** במהירות שלנו (מהר לפי המושגים שלנו) **מַמָּשׁ.**

ה' וְהִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ כו' בְּעֵינֵי כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעַמִּים כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים, שֶׁב' סוּגֵי הַחֲסָדִים הַנַּ"ל פּוֹעֲלִים עִנְיָן שֶׁל שִׁפְלוּת, דְּכָל הַקָּרוֹב כו' לְמַעְלָה מַעְלָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה, וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שֶׁכָּל שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יוֹתֵר הוּא יוֹתֵר כְּלֹא וְאַיִן וָאֶפֶס, וְזֶהוּ כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה, דְּקָאֵי עַל ב' הַבְּחִינוֹת דְּאַיִן וָאֶפֶס[64]. וּמַמְשִׁיךְ שָׁם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[65] שֶׁמָּא יִגְרוֹם הַחֵטְא שֶׁנִּדְמֶה בְּעֵינָיו שֶׁחָטָא, שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת. וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָתֵנוּ, שֶׁהַהַנְהָגָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁפְלוּת רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל גַּבְהוּת וְגַסּוּת כו', וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה בֶּאֱמֶת לַעֲסוֹק בָּעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה, בְּוַדַּאי יַצְלִיחַ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּמְשְׁכוּ כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת מִלְּמַעְלָה בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי, וִינוּצְלוּ בָּאוֹפֶן הָרָאוּי, בְּעִנְיָנִים בְּרִיאִים וְטוֹבִים, וְעַד לְתַכְלִית הַטּוֹב, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת[66], וְאָז יוּכַל לְהוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בָּעֲבוֹדָה דַּהֲפָצַת נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר[67], וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה, שֶׁהַמַּעְיָן עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ חוּצָה[68] - שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּי"ט כִּסְלֵו, כְּדִבְרֵי כ"ק אַדְמוּ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[69] שֶׁאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה הִתְחִיל לְאַחַר פֶּטֶרְבּוּרְג, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה קָא אָתִי מַר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא[70], שֶׁגַּם אֶצְלוֹ מוּדְגָשׁ עִנְיַן הַבִּיטוּל, הֵן בְּעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ, לִהְיוֹתוֹ בַּר נַפְלֵי[71], וְהֵן בְּאוֹפֶן בִּיאָתוֹ, עָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר[72], יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, קוֹמְמִיּוּת דָּיְקָא, אֲבָל לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הַבִּיטוּל דְּעָנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן מַמָּשׁ.

64) ראה אוה"ת סידור ע' שסד. סה"מ עטר"ת ס"ע רכח. ובכ"מ. 65) ברכות ד, א. הובא בפירש"י עה"פ. 66) ראה קידושין מ, א. 67) משלי ו, כג. 68) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. וש"נ. 69) ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך. 70) אגה"ק דהבעש"ט - נדפסה בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ. 71) סנהדרין צו, סע"ב. 72) זכרי' ט, ט.

ביאור בדרך אפשר

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי[1], וְאִיתָא עַל זֶה בַּגְּמָרָא[2], אָמַר הַקָּבָּ"ה כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוּ פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י, פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, זֶה שֶׁעָסַק בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, דְּהַיְנוּ תּוֹרָה, דִּכְתִיב[3] וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, וְכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים נַמֵּי שָׁלוֹם הוּא, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁגּוֹמֵל חֶסֶד כו' בָּא לִידֵי אַחֲוָה וְשָׁלוֹם. וְכֵן מִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עִמִּי[4].

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בַּכָּתוּב הוּא שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי הוּא בִּגְלַל שֶׁבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי בְרַבִּים גו', דְּתֵיבַת 'כִּי' - הַיְנוּ נְתִינַת טַעַם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי[5] שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת טַעַם גָּדוֹל עַל תְּחִלַּת דְּבָרָיו שֶׁאָמַר פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, וּמְפָרֵשׁ וְאָזִיל מִפְּנֵי מַה פָּדָה בְשָׁלוֹם וְלֹא בְּמִלְחָמָה, כִּי בְרַבִּים גו'. וְעִנְיָן זֶה מוּבָן עַל־פִּי דִּבְרֵי הַ'יְרוּשַׁלְמִי'[6] בְּפֵרוּשׁ בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁגַּם אַנְשֵׁי אַבְשָׁלוֹם הָיוּ מִתְפַּלְּלִים לְנִצְחוֹנוֹ שֶׁל דָּוִד, וַהֲרֵי מִטַּעַם זֶה לֹא הוּצְרַךְ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, אֶלָּא פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַטַּעַם הוּא מֵעֵין הָעִנְיָן הַמְּסוּבָּב עַל־יָדוֹ, כִּי הָעִנְיָן דִּבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי - מוֹרֶה עַל הַשָּׁלוֹם וְהַקֵּירוּב בֵּין אַנְשֵׁי אַבְשָׁלוֹם לְדָוִד, וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם קָאֵי עַל הַפְּדִיָּה מִן הַגָּלוּת (פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּתְפִלָּה עִם הַצִּבּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַגָּלוּת (וּבִפְרָט בְּחוּרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי, שֶׁעַל זֶה

דוד המלך אומר בספר תהלים, כשיר ושבח לקדוש ברוך הוא שהציל אותו מיד אויביו: **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי**[1], **וְאִיתָא עַל** פסוק **זֶה בַּגְּמָרָא**[2], **אָמַר הַקָּבָּ"ה כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוּ פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י,** את דברי הגמרא כיצד העיסוק בתורה, גמילות חסדים וצדקה ותפילה נרמז בפסוק זה **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, זֶה שֶׁעָסַק בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, דְּהַיְנוּ תּוֹרָה, דִּכְתִיב**[3] שכתוב על התורה **וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, וְכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים נַמֵּי** גם־כן **שָׁלוֹם הוּא, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁגּוֹמֵל** האדם **חֶסֶד** לזולת **כו' בָּא לִידֵי אַחֲוָה וְשָׁלוֹם** ואם כן ב"פדה בשלום" יש רמז לתורה ולגמילות חסדים. **וְכֵן מִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עִמִּי**[4] ועל כך אומרת הגמרא שהעוסק בשלושה דברים אלו, תורה גמילות חסדים ותפילה, נחשב כאילו פדה את הקדוש־ברוך־הוא ואת בניו, בני ישראל, מבין האומות.

וְהָעִנְיָן הפנימי **בָּזֶה** על־פי חסידות, **דְּהִנֵּה הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בַּכָּתוּב הוּא שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** הפדייה וההצלה של דוד המלך **הוּא בִּגְלַל שֶׁבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי,** כי רבים תמכו בו **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי בְרַבִּים גו', דְּתֵיבַת 'כִּי' - הַיְנוּ נְתִינַת טַעַם,** וחציו השני של הפסוק, "כי ברבים היו עמדי" הוא טעם והסבר ל"פדה בשלום נפשי" **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי**[5] **שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת טַעַם גָּדוֹל** סיבה חזקה **עַל תְּחִלַּת דְּבָרָיו שֶׁאָמַר פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, וּמְפָרֵשׁ וְאָזִיל** והולך ומפרש **מִפְּנֵי מַה פָּדָה בְשָׁלוֹם וְלֹא בְּמִלְחָמָה,** מדוע ההצלה הייתה בדרך שלום ולא באמצעות מלחמה **כִּי בְרַבִּים גו'** בזכות התמיכה של הרבים. **וְעִנְיָן זֶה** ש"ברבים היו עמדי" הוא טעם וסיבה ל"פדה בשלום" **מוּבָן עַל־פִּי דִּבְרֵי הַ'יְרוּשַׁלְמִי'**[6] **בְּפֵרוּשׁ בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁגַּם אַנְשֵׁי אַבְשָׁלוֹם** שקודם לכן מרדו בדוד והיו נגדו **הָיוּ מִתְפַּלְּלִים לְנִצְחוֹנוֹ שֶׁל דָּוִד, וַהֲרֵי מִטַּעַם זֶה** כיוון שגם השונאים והאויבים הפכו לתומכים ואוהבים **לֹא הוּצְרַךְ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, אֶלָּא פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** וזכה להצלה בשלום, ללא מלחמה.

וְזֶהוּ גַּם ההסבר על **מַה שֶּׁהַטַּעַם** והסיבה לפדייה בשלום שהוא "כי ברבים היו עמדי" **הוּא מֵעֵין הָעִנְיָן הַמְּסוּבָּב עַל־יָדוֹ,** התוצאה של הסיבה, **כִּי הָעִנְיָן דִּבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי - מוֹרֶה עַל הַשָּׁלוֹם וְהַקֵּירוּב בֵּין אַנְשֵׁי אַבְשָׁלוֹם לְדָוִד,** שהתהפכו משונאים לאוהבים, ועד שהתפללו להצלתו **וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** בשלום, ולא על־ידי מלחמה.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בגמרא, כאמור לעיל, **שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם קָאֵי עַל הַפְּדִיָּה** והיציאה **מִן הַגָּלוּת (פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּתְפִלָּה עִם הַצִּבּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַגָּלוּת (וּבִפְרָט בְּחוּרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי, שֶׁעַל זֶה**

---

1) תהלים נה, יט. 2) ברכות ח, רע"א. 3) משלי ג, יז. 4) פירש"י שם (ד"ה כי ברבים). 5) ד"ה פדה בשלום רפי"ב (שערי תשובה ח"א נו, ג). 6) סוטה פ"א ה"ח.

ביאור בדרך אפשר

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[7] אַחֲרוֹנִים בני ישראל שגלו לאחר חורבן בית שני שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲנָוְתָם שבגללו גלו והיו חוטאים בסתר, לֹא נִתְגַּלָּה קִצָּם ולא ידוע מתי הוא קץ הגלות הזו. בשונה מהראשונים, הגולים אחרי בית ראשון, שנתגלה עוונם, וגם נתגלה קיצם ומלכתחילה הגלות הייתה לזמן קצוב של שבעים שנה) בָּא מִצַּד שֶׁנֶּאֱמַת חִנָּם, הִנֵּה כְּדֵי שֶׁתִּתְהַוֶּה הַפְּדָיָה מִן הַגָּלוּת, צָרִיךְ לְבַטֵּל אֶת סִיבַּת הַגָּלוּת (שֶׁנֶּאֱמַת חִנָּם), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּרַבִּים הָיוּ עֹמְדִי עניין האחווה והשלום, היפך שנאת חנם. וְזֶהוּ עִנְיַן הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּתְפִלָּה עִם הַצִּיבּוּר, שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ הַקֵּירוּב וְהָאַחְדוּת דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל זה עם זה, כִּי בַּתּוֹרָה כְּתִיב כָּל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, וּכְפִי שֶׁמְּבִיא הָרַמְבַּ״ם בְּסוֹף הִלְכוֹת חֲנוּכָּה שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שְׁלוּלֵי הַתּוֹרָה יֶשְׁנוֹ מַצָּב שֶׁל הֵיפֶךְ הַשָּׁלוֹם, וְהַתּוֹרָה שֶׁכָּל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם עִנְיָנָהּ הוּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין עִנְיָנִים נִפְרָדִים. וְכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[8] שֶׁחֶסֶד הוּא אוֹתִיּוֹת ח״ס דַּלִּ״ת, דְּהַיְנוּ לְדַל וְאֶבְיוֹן דְּלִית לֵיהּ מְגַרְמֵיהּ כְּלוּם, שֶׁחָס עָלָיו וְגוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ, וּבְיַחַד עִם זֶה, חֲרֵי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[9] יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁבַּעַל הַבַּיִת׳ עוֹשֶׂה עִם הֶעָנִי, הֶעָנִי עוֹשֶׂה עִם ׳בַּעַל הַבַּיִת׳, וְנִמְצָא, שֶׁבְּעִנְיַן גְּמִילוּת־חֲסָדִים נַעֲשֶׂה אִיחוּד בֵּין הַמַּשְׁפִּיעַ לְהַמְקַבֵּל, הַגּוֹמֵל חֶסֶד וּמְקַבֵּל הַחֶסֶד, בְּאוֹפֶן שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם גַּם מַשְׁפִּיעִים וְגַם מְקַבְּלִים, כי גם העני המקבל את הצדקה מבעל הבית, בעצם משפיע לבעל הבית שֶׁזּוֹהִי הִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה כי על־ידי־זה שניהם משתווים להיות בדרגה אחת. וּכְמוֹ־כֵן גַּם תְּפִלָּה עִם הַצִּבּוּר, גם היא פועלת חיבור ואחדות בין המתפללים שֶׁהֲרֵי כָּל הָעֲשָׂרָה מְיַשְּׂרְאֵל שמרכיבים את הציבור נַעֲשִׂים מְצִיאוּת אַחַת, עַד שֶׁנִּקְרָאִים עֵדָה קְדוֹשָׁה[10], ולכן ׳דבר שבקדושה׳ נאמר בעשרה, ומדייקים לומר עֵדָה לְשׁוֹן יָחִיד כי כל העשרה הופכים להיות מציאות אחת.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַּם בַּפְּרוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר[11], שֶׁמְּקַבֵּץ וצובר יחד אֶת כָּל עֲשָׂרָה כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ כמבואר בספר התניא, שבנפש יש ״עשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן״ בְּאוֹפֶן שֶׁכּוּלָּם כל עשרה הכוחות השונים זה מזה מִתְאַחֲדִים בכוונה ומטרה אחת והופכים להיות מציאות אחת לִיחִידוּ שֶׁל עוֹלָם.

ב) וְהִנֵּה כְּדֵי לִפְעוֹל כְּלָלוּת עִנְיַן הַשָּׁלוֹם במובן של חיבור ואיחוד בין שני דברים שונים, צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַבִּיטּוּל כי ישות עצמית היא סתירה ומניעה לחיבור ואיחוד עם מציאות אחרת, וכפי שיתבאר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה כללות הענייין של שלום ואחדות בין אנשים שונים אֵינוֹ מוּבָן, חֲרֵי אֵין דַּעְתָּם דּוֹמָה זֶה

ביאור בדרך אפשר

הבית נותן ומשפיע צדקה לעני, הטובה שהעני עושה בכך לבעל הבית גדולה יותר מהטובה שבעל הבית עושה לעני וְנִמְצָא, שֶׁבְּעִנְיַן גְּמִילוּת־חֲסָדִים נַעֲשֶׂה אִיחוּד בֵּין הַמַּשְׁפִּיעַ לְהַמְקַבֵּל בעל הבית הנותן והעני, היינו חיבור ואיחוד בין הַגּוֹמֵל חֶסֶד וּמְקַבֵּל הַחֶסֶד, בְּאוֹפֶן שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם גַּם מַשְׁפִּיעִים וְגַם מְקַבְּלִים, כי גם העני המקבל את הצדקה מבעל הבית, בעצם משפיע לבעל הבית שֶׁזּוֹהִי הִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה כי על־ידי־זה שניהם משתווים להיות בדרגה אחת. וּכְמוֹ־כֵן גַּם תְּפִלָּה עִם הַצִּבּוּר, גם היא פועלת חיבור ואחדות בין המתפללים שֶׁהֲרֵי כָּל הָעֲשָׂרָה מְיַשְּׂרְאֵל שמרכיבים את הציבור נַעֲשִׂים מְצִיאוּת אַחַת, עַד שֶׁנִּקְרָאִים עֵדָה קְדוֹשָׁה[10], ולכן ׳דבר שבקדושה׳ נאמר בעשרה, ומדייקים לומר עֵדָה לְשׁוֹן יָחִיד כי כל העשרה הופכים להיות מציאות אחת.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַּם בַּפְּרוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר[11], שֶׁמְּקַבֵּץ וצובר יחד אֶת כָּל עֲשָׂרָה כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ כמבואר בספר התניא, שבנפש יש ״עשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן״ בְּאוֹפֶן שֶׁכּוּלָּם כל עשרה הכוחות השונים זה מזה מִתְאַחֲדִים בכוונה ומטרה אחת והופכים להיות מציאות אחת לִיחִידוּ שֶׁל עוֹלָם.

ב) וְהִנֵּה כְּדֵי לִפְעוֹל כְּלָלוּת עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַבִּיטּוּל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, חֲרֵי אֵין דַּעְתָּם דּוֹמָה זֶה

---

7) יומא ט, ב. 8) אגה״ק ס״י. 9) ויק״ר פל״ד, ח. 10) מגילה כג, ב. 11) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 478. וראה סד״ה פדה בשלום תרפ״ד (סה״מ תרפ״ד ריש ע׳ קמח).

ביאור בדרך אפשר

לָזֶה ולכל אחד יש דעות משלו **וְאֵין פַּרְצוּפֵיהֶן** של שני אנשים **דּוֹמִים זֶה לָזֶה**[12], **וְכֵיצַד אֶפְשָׁר** יכול **לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל שָׁלוֹם, הַיְנוּ שָׁלוֹם אֲמִיתִּי** לא רק חיבור ואחדות לצורך מטרה מסוימת, **וְעַד לְשָׁלוֹם מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין חִילוּקֵי דֵּעוֹת כוּ׳** היפך המציאות והטבע של "אין דעותיהם שוות"?

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן עַל־פִּי מַאֲמַר הָרַב הַמַּגִּיד[13] ממעזריטש, רבו של אדמו"ר הזקן בעל הגאולה של י"ט כסלו (**שֶׁי"ט כִּסְלֵו הוּא יוֹם הַהִילוּלָא שֶׁלּוֹ**[14]) **עַל הַפָּסוּק**[15] **עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ זַ"ל**[16] **דְּקָאֵי** שהכוונה **עַל מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל מַיִם** שמידתו היא מידת החסד כעניין המים שיורדים ושופעים מלמעלה למטה והוא עובד את ה׳ באהבה **וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ,** שמידתו היא מידת הגבורה כעניין האש ששורפת ומכלה, והוא עובד את ה׳ ביראה **שֶׁהֵם** שני המלאכים הללו ואופני העבודה שלהם (**לֹא רַק עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא גַּם** אפילו) **הָפְכִיִּים זֶה מִזֶּה** וסותרים זה לזה, **שֶׁהֲרֵי** גם כפי שהדברים באים לידי ביטוי בטבע המים והאש הגשמיים **הַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ** ומבטלים את מציאותה, **וְהָאֵשׁ (כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת עַל הַמַּיִם) לוֹחֶכֶת** ומכלה **אֶת הַמַּיִם** ומבטלת את מציאותם, והרי זה ההיפך הגמור של השלום והאחדות **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** כאשר המלאכים מיכאל וגבריאל עומדים לפני הקדוש־ברוך־הוא, "במרומיו", **נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת שְׁנֵי שָׂרִים שֶׁהֵם מְחוּלָקִים זֶה מִזֶּה** ולכל אחד יש דעות שונות מזולתו **וְהָפְכִיִּים זֶה מִזֶּה,** ואפילו סותרים ומנגדים זה לזה **שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵם נִמְצָאִים בְּנוֹכְחִיּוּת וּבְמַעֲמַד הַמֶּלֶךְ, הִנֵּה מִפְּנֵי עוֹצֶם הַבִּיטוּל** של שניהם כאחד **אֶל הַמֶּלֶךְ יִשְׁכְּחוּ עַל עַצְמָם** ועל המציאות האישית הפרטית שלהם **וְיוּכְלוּ לְדַבֵּר שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה** דבר שהם לא מסוגלים לעשות בשעה שאינם עומדים אל מול פני המלך, כאשר המציאות של כל אחד מהם תופסת מקום. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם הָעִנְיָן דְּפָדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** באופן שגם האויבים והשונאים נהפכים לאוהבים ומשלימים איתו **קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַבִּיטוּל.**

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶּׁכָּתַב אדמו"ר הזקן **בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָה דְּי"ט כִּסְלֵו [שֶׁהָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּפָדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב**[17] עם צאתו מהמאסר: **כְּשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, קוֹדֶם שֶׁהִתְחַלְתִּי פָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו, יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם, מֵד׳ שָׁלוֹם** היינו שמדגיש שהפדייה והשחרור שלו מהמאסר היו 'בשלום'] **בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ שֶׁשָּׁלַח** לחסידים **אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג, שֶׁהַתְחָלָתָהּ** של האיגרת היא בפסוק **קָטֹנְתִּי**[18] **מִכֹּל הַחֲסָדִים**[19], **שֶׁתּוֹכְנָהּ** של האיגרת הוא **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַבִּיטוּל** של האדם לאלוקות **וְהַשִּׁפְלוּת** ענווה ונמיכות רוח. **וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר שָׁם** אדמו"ר הזקן, **שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָּ"ה עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ בִּמְאֹד,** כי בכל חסד מה׳, האדם מתקרב לאלוקות, וככל שהוא יותר קרוב לאלוקות עליו להיות יותר בביטול, **וּכְמוֹ אַבְרָהָם שֶׁאָמַר** על עצמו ביטוי שמדגיש עד כמה הוא עניו ושפל **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר**[20] (ויש לדייק שאמר **לֹא רַק כֶּעָפָר וָאֵפֶר, בְּכָ"ף הַדִּמְיוֹן, אֶלָּא עָפָר וָאֵפֶר מַמָּשׁ** דבר שמדגיש

1 לָזֶה וְאֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִים זֶה לָזֶה[12], וְכֵיצַד
2 אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל שָׁלוֹם, הַיְנוּ שָׁלוֹם אֲמִיתִּי,
3 וְעַד לְשָׁלוֹם מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין
4 חִילוּקֵי דֵּעוֹת כוּ׳. אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן עַל־פִּי מַאֲמַר
5 הָרַב הַמַּגִּיד[13] (שֶׁי"ט כִּסְלֵו הוּא יוֹם הַהִילוּלָא
6 שֶׁלּוֹ[14]) עַל הַפָּסוּק[15] עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו,
7 כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ זַ"ל[16] דְּקָאֵי עַל מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל
8 מַיִם וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ, שֶׁהֵם (לֹא רַק עִנְיָנִים
9 שׁוֹנִים, אֶלָּא גַּם) הָפְכִיִּים זֶה מִזֶּה, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם
10 מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, וְהָאֵשׁ (כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת עַל הַמַּיִם)
11 לוֹחֶכֶת אֶת הַמַּיִם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם
12 בֵּינֵיהֶם, שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת שְׁנֵי שָׂרִים שֶׁהֵם
13 מְחוּלָקִים זֶה מִזֶּה וְהָפְכִיִּים זֶה מִזֶּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵם
14 נִמְצָאִים בְּנוֹכְחִיּוּת וּבְמַעֲמַד הַמֶּלֶךְ, הִנֵּה מִפְּנֵי
15 עוֹצֶם הַבִּיטוּל אֶל הַמֶּלֶךְ יִשְׁכְּחוּ עַל עַצְמָם
16 וְיוּכְלוּ לְדַבֵּר שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם
17 הָעִנְיָן דְּפָדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי קָשׁוּר עִם עִנְיַן
18 הַבִּיטוּל.
19 **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶּׁכָּתַב בַּעַל הַשִּׂמְחָה
20 וְהַגְּאוּלָה דְּי"ט כִּסְלֵו [שֶׁהָיְתָה בְּאוֹפֶן
21 דְּפָדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב[17]: כְּשֶׁקָּרִיתִי
22 בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, קוֹדֶם
23 שֶׁהִתְחַלְתִּי פָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו, יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם, מֵד׳
24 שָׁלוֹם] בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ שֶׁשָּׁלַח אַחַר בִּיאָתוֹ
25 מִפֶּטֶרְבּוּרְג, שֶׁהַתְחָלָתָהּ קָטֹנְתִּי[18] מִכֹּל
26 הַחֲסָדִים[19], שֶׁתּוֹכְנָהּ שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַבִּיטוּל
27 וְהַשִּׁפְלוּת. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר שָׁם, שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד
28 שֶׁהַקָּבָּ"ה עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ
29 בִּמְאֹד, וּכְמוֹ אַבְרָהָם שֶׁאָמַר וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר[20]
30 (לֹא רַק כֶּעָפָר וָאֵפֶר, בְּכָ"ף הַדִּמְיוֹן, אֶלָּא עָפָר
31 וָאֵפֶר מַמָּשׁ), וְזוֹ הִיא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

---

12) ברכות נח, א. 13) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ר"פ לך־לך (ח, ג). 14) ראה גם אג"ק שבהערה 17. 15) איוב כה, ב. 16) ראה במדב"ר פי"ב, ח. תנחומא ויגש ו. 17) אג"ק אדמו"ר הזקן ע׳ רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו). 18) וישלח לב, יא. 19) תניא אגה"ק ס"ב. 20) וירא יח, כז.

ביאור בדרך אפשר

עוד יותר את הענווה והשפלות), **וְזוֹ הִיא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב** שאמר על עצמו ״קטנתי מכל החסדים״. **וְהַיְנוּ, לֹא רַק בִּיטּוּל וְשִׁפְלוּת סְתָם, אֶלָּא בִּיטּוּל וְשִׁפְלוּת בֶּאֱמֶת, בְּמִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב** שהרי זו מידתו של יעקב (ככתוב ״תיתן אמת ליעקב״).

אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, לעצם העניין שחסד שבא על האדם מלמעלה צריך לגרום ענווה ושפלות **דִּלְכְאוֹרָה יֵשׁ מָקוֹם וְקָא־סָלְקָא־דַּעְתָּא** להעלות על הדעת **לוֹמַר אַדְרַבָּה,** להיפך **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּבָ״ה עוֹשֶׂה חֶסֶד לָאָדָם וּמַרְאֶה לוֹ נֵס, גַּם מִלְּשׁוֹן אָרִים נִסִּי[21]** דגל המוצב על עמוד גבוה, וכן בפסוק נוסף **גַּם עַל הֶהָרִים[22], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל הַגְבָּהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת,** כי כאשר הקדוש־ברוך־הוא עושה לאדם נס הוא מעלה ומרומם אותו, ואם כן **חֲרֵי זֶה עָרִיךְ לִפְעוֹל עִנְיַן שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת** ורוממות רוח **בָּאָדָם בַּעֲבוּדָתוֹ לַה׳, כִּי גַּם גִּלּוּי** שבו השינוי מדרך הטבע נראה וניכר **עִנְיָנוֹ** (בשונה מנס המלובש בטבע) **גִּילּוּי אֱלֹקוּת** בעולם, **שֶׁרוֹאִים בְּגָלּוּי שֶׁיֵּשׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ[23]** כלשון המדרש לגבי ההתגלות של הקדוש־ברוך־הוא לאברהם אבינו: ״אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת. אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג. הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש־ברוך־הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם״), **וְלֹא רַק בַּעַל־הַבַּיִת בְּאוֹפֶן דְּאָנֹכִי הַסֹּתֵר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא[24],** היינו שמציאותו מוסתרת ונעלמת **אֶלָּא** שה׳בעלות׳ של הקדוש־ברוך־הוא על העולם נראית וניכרת **בְּאוֹפֶן גָּלּוּי, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁל גַּם שֶׁאֵינוֹ מְלוּבָּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע,** נס גלוי לעין האמורה, אשר **בְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ״ה עוֹשֶׂה לָאָדָם** על האדם כל, **שֶׁזֶּה פּוֹעֵל הִתְנַשְּׂאוּת** רוממות והגבהה **בְּגִילּוּי הָאֱלֹקוּת שֶׁבָּעוֹלָם, וְאִם־כֵּן חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִפְעוֹל הִתְנַשְּׂאוּת** הגבהה ורוממות רוח **בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ[25]. וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הַחֲסָדִים שֶׁעוֹשֶׂה הַקָּבָ״ה לָאָדָם הֵם חֲסָדִים מוּפְלָאִים** ביותר, **כְּמוֹ הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה לְיַעֲקֹב, כְּאָמְרוֹ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה** כשהלכתי מארץ ישראל לחרן **וְעַתָּה** בשובי **הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת[18],** לאחר שגדל מאד, שאז הרוממות וההתנשאות גדולה במיוחד, **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִי״ט כִּסְלָו, כִּלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת שֶׁכָּתַב לְאַחֲרֵי הַגְּאוּלָה מֵהַמַּאֲסָר (עוֹד לִפְנֵי שֶׁכָּתַב הָאִגֶּרֶת דְּקָטַנְתִּי) שֶׁהִפְלִיא ה׳ וְהִגְדִּיל כו׳** ושחרורו מהמאסר היה בניסים גדולים, **חֲרֵי לְכְאוֹרָה צָרִיךְ עִנְיָן זֶה לִפְעוֹל הַגְדָּלָה וְהַפְלָאָה בָּאָדָם שֶׁעוֹשִׂים וּמַרְאִים לוֹ חֲסָדִים מוּפְלָאִים אֵלּוּ** ואם כן, מדוע דורשים מהאדם דווקא את ההיפך ואומרים שהחסד והניסים שבאים אליו מלמעלה צריכים לגרום לו ביטול, ענווה ושפלות?

ג) וְיוּבָן זֶה המענה לשאלה מדוע החסדים מלמעלה צריכים לעורר ביטול ושפלות ולא רוממות והתנשאות **בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[26]** המאמר הקודם למאמר זה, דיבור־המתחיל ״קטנתי מכל החסדים״, שנאמר בשבת פרשת וישלח שנה זו, תשכ״ח, (יצא־לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר מלכות׳ לפרשת וישלח) **בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן** בכתוב **קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים, חֲסָדִים לְשׁוֹן רַבִּים[27], וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בִּלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן** ב׳אגרת הקודש׳

---

21) ישעי׳ מט, כב. וראה סידור עם דא״ח מד, סע״ב. ד״ה קטנתי תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ פט). ד״ה פדה בשלום תרח״ץ (סה״מ תרח״ץ ע׳ קסט). 22) ראה סהמ״צ להצ״צ עג, א. 23) ראה ב״ר רפל״ט. 24) וילך לא, יח. 25) תניא רפ״ב. 26) ד״ה קטנתי דש״פ וישלח, י״ד כסלו (תורת מנחם - התוועדויות חנ״א ע׳ 277 ואילך). 27) ראה גם סד״ה קטנתי עטר״ת (סה״מ עטר״ת ע׳ קכה).

1 וְהַיְנוּ, לֹא רַק בִּיטּוּל וְשִׁפְלוּת סְתָם, אֶלָּא בִּיטּוּל
2 וְשִׁפְלוּת בֶּאֱמֶת, בְּמִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב.
3 אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה יֵשׁ מָקוֹם וְקָא־
4 סָלְקָא־דַּעְתָּא לוֹמַר אַדְרַבָּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר
5 הַקָּבָ״ה עוֹשֶׂה חֶסֶד לָאָדָם וּמַרְאֶה לוֹ נֵס, גַּם נֵס
6 מִלְּשׁוֹן אָרִים נִסִּי[21], גַּם עַל הֶהָרִים[22], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
7 שֶׁל הַגְבָּהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת, חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִפְעוֹל
8 עִנְיָן שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת בָּאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ לַה׳, כִּי גַּם
9 גָּלּוּי עִנְיָנוֹ גִּילּוּי אֱלֹקוּת, שֶׁרוֹאִים בְּגָלּוּי שֶׁיֵּשׁ
10 בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ[23], וְלֹא רַק בַּעַל־הַבַּיִת
11 בְּאוֹפֶן דְּאָנֹכִי הַסֹּתֵר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא[24],
12 אֶלָּא בְּאוֹפֶן גָּלּוּי, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁל גַּם שֶׁאֵינוֹ
13 מְלוּבָּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, שֶׁזֶּה פּוֹעֵל הִתְנַשְּׂאוּת
14 בְּגִילּוּי הָאֱלֹקוּת שֶׁבָּעוֹלָם, וְאִם־כֵּן חֲרֵי זֶה צָרִיךְ
15 לִפְעוֹל הִתְנַשְּׂאוּת בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל
16 שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ[25]. וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר
17 הַחֲסָדִים שֶׁעוֹשֶׂה הַקָּבָ״ה לָאָדָם הֵם חֲסָדִים
18 מוּפְלָאִים, כְּמוֹ הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה לְיַעֲקֹב, כְּאָמְרוֹ כִּי
19 בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי
20 מַחֲנוֹת[18], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִי״ט כִּסְלָו, כִּלְשׁוֹן
21 רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת שֶׁכָּתַב לְאַחֲרֵי הַגְּאוּלָה
22 מֵהַמַּאֲסָר (עוֹד לִפְנֵי שֶׁכָּתַב הָאִגֶּרֶת דְּקָטַנְתִּי)
23 שֶׁהִפְלִיא ה׳ וְהִגְדִּיל כו׳, חֲרֵי לְכְאוֹרָה צָרִיךְ עִנְיָן
24 זֶה לִפְעוֹל הַגְדָּלָה וְהַפְלָאָה בָּאָדָם שֶׁעוֹשִׂים
25 וּמַרְאִים לוֹ חֲסָדִים מוּפְלָאִים אֵלּוּ.
26 ג) וְיוּבָן זֶה בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר
27 שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[26] בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן קָטַנְתִּי
28 מִכֹּל הַחֲסָדִים, חֲסָדִים לְשׁוֹן רַבִּים[27], וְכַמּוּדְגָּשׁ
29 גַּם בִּלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ״ה
41 וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁל גַּם שֶׁאֵינוֹ מְלוּבָּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע,
42 כל, שֶׁזֶּה פּוֹעֵל הִתְנַשְּׂאוּת רוממות והגבהה בְּגִילּוּי הָאֱלֹקוּת
43 שֶׁבָּעוֹלָם, וְאִם־כֵּן חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִפְעוֹל הִתְנַשְּׂאוּת הגבהה
44 ורוממות רוח בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה
45 מִמַּעַל מַמָּשׁ[25]. וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הַחֲסָדִים שֶׁעוֹשֶׂה הַקָּבָ״ה
46 לָאָדָם הֵם חֲסָדִים מוּפְלָאִים
47 ביותר, כְּמוֹ הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה
48 לְיַעֲקֹב, כְּאָמְרוֹ כִּי בְמַקְלִי
49 עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
50 כשהלכתי מארץ ישראל לחרן וְעַתָּה
51 בשובי הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת[18],
52 לאחר שגדל מאד, שאז הרוממות
53 וההתנשאות גדולה במיוחד, וְעַל־
54 דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִי״ט כִּסְלָו,
55 כִּלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת
56 שֶׁכָּתַב לְאַחֲרֵי הַגְּאוּלָה
57 מֵהַמַּאֲסָר (עוֹד לִפְנֵי שֶׁכָּתַב
58 הָאִגֶּרֶת דְּקָטַנְתִּי) שֶׁהִפְלִיא ה׳
59 וְהִגְדִּיל כו׳ ושחרורו מהמאסר היה
60 בניסים גדולים, חֲרֵי לְכְאוֹרָה
61 צָרִיךְ עִנְיָן זֶה לִפְעוֹל הַגְדָּלָה
62 וְהַפְלָאָה בָּאָדָם שֶׁעוֹשִׂים
63 וּמַרְאִים לוֹ חֲסָדִים מוּפְלָאִים
64 אֵלּוּ ואם כן, מדוע דורשים מהאדם
65 דווקא את ההיפך ואומרים שהחסד
66 והניסים שבאים אליו מלמעלה צריכים
67 לגרום לו ביטול, ענווה ושפלות?
68 ג) וְיוּבָן זֶה המענה לשאלה מדוע
69 החסדים מלמעלה צריכים לעורר
70 ביטול ושפלות ולא רוממות והתנשאות
71 בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל
72 בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[26] המאמר
73 הקודם למאמר זה, דיבור־המתחיל
74 ״קטנתי מכל החסדים״, שנאמר בשבת
75 פרשת וישלח שנה זו, תשכ״ח, (יצא־
76 לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר
77 מלכות׳ לפרשת וישלח) בְּדִיּוּק
78 הַלָּשׁוֹן בכתוב קָטַנְתִּי מִכֹּל
79 הַחֲסָדִים, חֲסָדִים לְשׁוֹן
80 רַבִּים[27], וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בִּלְשׁוֹן
81 רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב׳אגרת הקודש׳
82 האמורה, אשר בְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָ״ה עוֹשֶׂה לָאָדָם על האדם

ביאור בדרך אפשר

להיות יותר ׳קטן׳ ושפל רוח בעיני עצמו **כוֹ׳**, ורבנו הזקן מדייק לכתוב ״בכל חסד וחסד״ **בְּ׳ פְּעָמִים חֶסֶד**, **וּמֵבִיא עַל זֶה** לביאור עניין הקירוב שמקרבים את האדם מלמעלה כאשר עושים לו חסד **בְּ׳ לְשׁוֹנוֹת**, לשון אחד, לשון הזוהר **חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא**[28], חסד זרוע ימין, ולשון שני לשון הכתוב **וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי**[29], **וְכֵן בְּהֶמְשֵׁךְ** כותב רבנו הזקן בלשון **הָעִנְיָן**, כפולה **שֶׁכָּל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ כוֹ׳ לְמַעְלָה מַעְלָה (בְּ׳ פְּעָמִים)** צָרִיךְ **לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה (בְּ׳ פְּעָמִים)**, **שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** בכפל הלשון הן בעניין החסד והן בעניין הקירוב וכן בכך שככל שהקירוב גדול יותר (״למעלה מעלה״) כך צריכה להיות יותר שפלות ״למטה מטה״) **לִשְׁנֵי סוּגֵי חֶסֶד** שונים, **וְלֹא רַק שְׁנֵי סוּגִים שֶׁהֵם בְּעֶרֶךְ זֶה לְזֶה**, ויש ביניהם יחס והשוואה **אֶלָּא שְׁנֵי סוּגִים שֶׁאֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה. וְכַמּוּבָן גַּם מִבְּ׳ הַלְּשׁוֹנוֹת** שמביא רבנו הזקן לעניין הקירוב שבחסד **חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא וימינו תְּחַבְּקֵנִי**, **שֶׁהֵרֵי דְּרוֹעָא יְמִינָא הוּא אֲבָר בַּגּוּף**, **שֶׁעָנְיָנוֹ הוּא שֶׁמְּלוּבָּשׁ בּוֹ** של הנפש **שֶׁפּוֹעֵל פְּעוּלָתוֹ בִּבְחִי׳ גִּלּוּי**, וזה משל לחסד מלמעלה שבא כתוצאה מהתלבשות כוח אלוקי אחד מסויים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן וימינו תְּחַבְּקֵנִי**, **שֶׁאֵין זֶה רַק חֵלֶק** אחד מסויים **מֵהַגּוּף**, **אֶלָּא שֶׁעַל־יָדוֹ** על ידי השפעת והארת חסד מסוג זה שהוא נעלה באין־ערוך מהחסד שנמשל להשפעה של יד ימין **נַעֲשֶׂה הַקֵּירוּב שֶׁל כָּל הַגּוּף בְּאוֹפֶן שֶׁל חִיבּוּק**, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל מַקִּיף** הארה שנשארת בדרך ׳מקיף׳ מלמעלה, והיא נעלית באין־ערוך לגבי ההארה שמאירה ומתלבשת באופן פנימי. **וְנִתְבָּאֵר בָּזֶה**, במאמר הנזכר, דיבור־המתחיל ׳קטנתי׳ הנזכרים **לְמַעְלָה** בהמשכת החסד האלוקי **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[30]

ביאור בדרך אפשר

אֵית חֶסֶד וְאֵית חֶסֶד, יש חסד ויש חסד **אֵית חֶסֶד דְּלְגַאו וְאֵית חֶסֶד דְּלְבַר** יש חסד שבפנים ויש חסד שבחוץ, כלומר, ״חסד דלבר״ הוא החסד כפי שיצא וירד לעולם האצילות, ו״חסד מלגאו״ הוא החסד כפי שהוא בפנים, למעלה מעולמות, כפי שממשיך ומבאר להלן.

עוֹשֶׂה לָאָדָם כוֹ׳, בְּ׳ פְּעָמִים חֶסֶד, וּמֵבִיא עַל זֶה בְּ׳ לְשׁוֹנוֹת, חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא[28], וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי[29], וְכֵן בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן, שֶׁכָּל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ כוֹ׳ לְמַעְלָה מַעְלָה (בְּ׳ פְּעָמִים) צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה (בְּ׳ פְּעָמִים), שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לִשְׁנֵי סוּגֵי חֶסֶד, וְלֹא רַק שְׁנֵי סוּגִים שֶׁהֵם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה, אֶלָּא שְׁנֵי סוּגִים שֶׁאֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה. וְכַמּוּבָן גַּם מִבְּ׳ הַלְּשׁוֹנוֹת חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא וימינו תְּחַבְּקֵנִי, שֶׁהֵרֵי דְּרוֹעָא יְמִינָא הוּא אֲבָר בַּגּוּף, שֶׁעָנְיָנוֹ הוּא שֶׁמְּלוּבָּשׁ בּוֹ כֹּחַ שֶׁפּוֹעֵל פְּעוּלָתוֹ בְּגָלוּי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן וימינו תְּחַבְּקֵנִי, שֶׁאֵין זֶה רַק חֵלֶק מֵהַגּוּף, אֶלָּא שֶׁעַל־יָדוֹ נַעֲשָׂה הַקֵּירוּב שֶׁל כָּל הַגּוּף בְּאוֹפֶן שֶׁל חִיבּוּק, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל מַקִּיף. וְנִתְבָּאֵר בָּזֶה, שֶׁעִנְיָן שְׁנֵי סוּגֵי הַחֲסָדִים לְמַעְלָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[30] אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד, אִית חֶסֶד דְּלְגַאו וְאִית חֶסֶד דְּלְבַר.

ד) **וּבְאוֹר** הָעִנְיָן[31], הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב לְגָאו וּלְבַר, חֲרֵי זֶה כּוֹלֵל גַּם הָעִנְיָנִים הַיּוֹתֵר כְּלָלִיִּים שֶׁבָּהֶם, וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּלְבַר הוּא חֶסֶד דְּלְבַר (כַּמְבוֹאָר בַּזֹּהַר שֶׁחֶסֶד דְּלְבַר הוּא חֶסֶד דְּאֲצִילוּת) מַתְחִיל מֵהָעִנְיָן דְּאַנְתְּ הוּא (יְצִיאָה בַּחוּץ) דְּקָאֵי עַל עוֹלָם דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּיקוּנִין[28], דְּהַיְנוּ זְעֵיר־אַנְפִּין, דְּאַף שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד, אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[32], מִכָּל־מָקוֹם נִקְרָא בְּשֵׁם לְבַר, חסד הפונה החוצה שֶׁהוּא בְּבְחִינַת יְצִיאָה וְהִתְגַּלּוּת חוּץ לְעַצְמוּתוֹ ולא גילוי של עצמותו ממש. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכָּל בְּחִינָה שֶׁשַּׁיָּךְ לְקִרְוָתָהּ בְּשֵׁם אֲצִילוּת, אפילו אם היא בחינה נעלית ביותר, הֲרֵי הִיא בְּאוֹפֶן דְּלְבַר בחינה שיוצאת ממנו החוצה. דְּהַנְהָ, בְּעִנְיַן הָאֲצִילוּת יֵשׁ גַּם אֲצִילוּת דְּכְלָלוּת, כי מלבד העובדה שארבעת העולמות אצילות־בריאה־יצירה־עשיה קיימים

28) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 29) שה״ש ב, ו. ח, ג. 30) ח״ג קלג, ב. 31) בהבא לקמן - ראה ד״ה קטנתי הנ״ל (ס״ע קיח ואילך). 32) תקו״ז שם (ג, סע״ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ב׳סדר השתלשלות׳ (של האור האלוקי כפי שירד להאיר לעולמות והוא
2 מצומצם ומוגבל לפי ערך העולמות והנבראים), גם כללות האורות המתגלים
3 מעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא, ובכלל זה גם המדרגות שלמעלה מאצילות־
4 בריאה־יצירה־עשיה הפרטיים, מתחלקים לחלוקה זו והמדרגה העליונה שבהם
5 נקראת ׳אצילות דכללות׳ **שֶׁהוּא**
6 **בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלִּפְנֵי**
7 **הַצִּמְצוּם, שֶׁהֵרֵי אֲפִילּוּ**
8 **הַפְּרָצוּף** (מעין ׳מערכת׳ אחת של
9 כמה בחינות יחד) **הָרִאשׁוֹן** והנעלה
10 ביותר **שֶׁאַחַר הַצִּמְצוּם,** לאחר
11 הצמצום וההסתר של האור האין־סוף
12 שהאיר תחילה בלי גבול **שֶׁהוּא**
13 **פַּרְצוּף ״אָדָם־קַדְמוֹן״,** בחינה
14 שבה כל הנבראים עלו במחשבה אחת
15 כללית, למעלה מהתחלקות לעולמות
16 ונבראים פרטיים **נִקְרָא כְּבָר**
17 **״אָדָם דִּבְרִיאָה״,** ונמצא שגם
18 במדרגות עליונות אלו, כיוון שהן
19 לאחר הצמצום, יש כבר נתינת מקום
20 לבריאה, **וְאִם־כֵּן הַשֵּׁם אֲצִילוּת**
21 **(דִּכְלָלוּת) קָאֵי** מכוון **עַל הָאוֹר**
22 **שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם** שהרי כאמור
23 לאחר הצמצום זו כבר בחינת ׳בריאה
24 דכללות׳. **וְכֵיוָן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם**
25 **אֲצִילוּת,** שם של העולמות **הֲרֵי**
26 **זֶה בְּבְחִינַת לְבַר** חסד היורד
27 ומאיר בחוץ.
28 **וְהַבְּאוּר בָּזֶה (דְּלְכְאוֹרָה אֵיךְ**
29 **שַׁיָּךְ לוֹמַר ׳לְבַר׳** הארה והתגלות
30 החוצה, **בְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלִּפְנֵי**
31 **הַצִּמְצוּם** והרי קודם הצמצום אין
32 שום מציאות שהיא ׳מחוץ׳ לאין־סוף
33 עצמו שאין סוף ואין גבול להארתו?),
34 **כִּי בְּעִנְיַן הָאוֹר גּוּפָא,** האור
35 עצמו (גם בדרגת האלוקות שלפני
36 הצמצום יש הבדל בין ה׳מאור׳ - עצמיות האלוקות, שורש ומקור האור, ובין
37 האור שהוא התגלות והתפשטות של המאור, ועל כך מבואר כאן שבאור
38 עצמו) **גַּם בַּמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בּוֹ,** באור אין־סוף שלפני הצמצום,
39 **שֶׁעַל זֶה** על דרגה נעלית זו באור אין־סוף **אָמְרוּ**[33] **עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא**
40 **הָעוֹלָם,** בתור מציאות של בריאה **וְעַד שֶׁלֹּא נֶאֱצַל הָעוֹלָם**[34] אפילו
41 בתור מציאות פחות מוגדרת **הָיָה הוּא** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־
42 הוא **וּשְׁמוֹ** ההארה וההתפשטות שלו **בִּלְבַד, כַּיָּדוּעַ שֶׁשָּׁם הוּא כְּמוֹ**
43 **עִנְיַן הָאוֹר,** ושני המושגים ׳שם׳ ו׳אור׳ דומים, **הִנֵּה גַּם בְּמַדְרֵגָה זוֹ**
44 של ה׳אור׳ וה׳שם׳ כפי שהוא לפני התחלת מציאות כלשהי של בריאה **יֶשְׁנוֹ**
45 **הָאוֹר** כפי שהוא **שֶׁלְּעַצְמוֹ** (בתור התפשטות והארה של המאור עצמו),
46 **וְהָאוֹר שֶׁהוּא בְּבְחִינַת שַׂיָּכוּת אֶל הַזּוּלַת (וְעַד לָאוֹר** שלא רק
47 שייך לזולת ומתייחס אליו במידה מסויימת אלא אור **הַמֵּאִיר אֶל הַזּוּלַת**
48 גופא). **וְהַיְנוּ,** אור השייך לזולת משמעו **שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ גּוּפָא,** כפי
49 שהאור קיים בעצמותו, קודם שמאיר
50 ומתגלה מחוץ לעצמותו הוא **אוֹר**
51 **שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת,** וזאת למרות
52 שבבחינה זו אין מציאות של עולמות
53 **(וְעַל־דֶּרֶךְ אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל**
54 **עָלְמִין,** האור האלוקי הבלי־גבול
55 כפי שהוא מאיר על העולמות שבגלל
56 היותו בלי גבול הוא מאיר באופן של
57 ׳סובב׳ ו׳מקיף׳ ולא מאיר ומתלבש
58 בפנימיות **שֶׁהוּא בְּעֶרְךְ הָעָלְמִין**
59 ומכאן שמו ״סובב כל עלמין״ **אֲלָּא**
60 **שֶׁהוּא בְּבְחִינַת סוֹבֵב** ו׳מקיף׳ כי
61 הוא אור בלי גבול). **וְזֶהוּ** הביאור על
62 כך **שֶׁגַּם אֲצִילוּת דִּכְלָלוּת**
63 **נִקְרָא לְבַר** (והמענה לשאלה איך זה
64 ייתכן ומה המשמעות של ׳לבר׳ –
65 ׳בחוץ׳ בדרגה עליונה זו), **כִּי לִפְנֵי**
66 **הַצִּמְצוּם גּוּפָא** באין־סוף עצמו
67 **הֲרֵי זֶה הָאוֹר שֶׁשַּׁיָּךְ כְּבָר**
68 **לְהַזּוּלַת, וְעִנְיַן הַזּוּלַת הוּא**
69 **׳לְבַר׳** מחוץ לאין־סוף עצמו. **וְעַל־**
70 **אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה** ואם אפילו
71 ב׳אצילות דכללות׳ יש באור בחינה
72 השייכת לזולת ומאירה ׳לבר׳, קל־
73 וחומר שכן הוא **בַּמַּדְרֵגָה שֶׁלְּאַחַר**
74 **בְּחִינַת אֲצִילוּת דִּכְלָלוּת,**
75 **דְּהַיְנוּ בְּחִינַת רֹאשִׁית הַקַּו**
76 כמבואר בקבלה וחסידות שלאחר
77 הצמצום הראשון באור האין־סוף
78 הבלי־גבול חזר והאיר אור מועט
79 מהאין־סוף שלפני הצמצום הנקרא אור
80 דק בבחינת ׳קו׳ ו׳חוט׳, ו״ראשית הקו״ היא התחלת ההארה של אור זה,
81 **קוֹדֶם שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּ״אָדָם־קַדְמוֹן״** הבחינה שבה יש יותר נתינת
82 מקום לבריאה ומציאות של נבראים (כפי שהם כלולים במחשבה אחת כללית,
83 ללא התחלקות לפרטים), **הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאוֹר הַקַּו נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי**
84 **הַצִּמְצוּם, שֶׁעְנְיָנוֹ** של הצמצום הראשון באור האין־סוף **הוּא שֶׁמַּלְךְ**
85 הקדוש־ברוך־הוא **אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל** הבלי־גבול **עַל הַצַּד, הֲרֵי זֶה**
86 **בְּחִינַת בְּבְחִינַת לְבַר,** אור המאיר בחוץ, לזולת, ולא אור שאינו אלא
87 הארה והתפשטות של המאור עצמו. **וּמִזֶּה** שהחל מ׳אצילות דכללות׳, כבר
88 יש הארה ׳לבר׳ **נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בַּאֲצִילוּת הַפְּרָטִית,** עולם האצילות

---

33) פרקי דר״א פ״ג. 34) עבודת הקודש ח״א פ״ב.

ביאור בדרך אפשר

כפי שהוא בעולמות של ׳סדר השתלשלות׳ **שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵיהוּ** וְחַיּוּהִי חַד, אֵיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד (כַּנַּ״ל שבאצילות הכול הוא אלוקות וגם האורות וגם הכלים מאוחדים עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו ואינם מציאות לעצמם), **הֲרֵי זֶה בְּבְחִינַת לְבַר,** והוא יורד ויוצא להאיר ׳החוצה׳ **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם עֶשֶׂר סְפִירוֹת, עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר**[35] ומאחר שהספירות הם במספר מסויים, לא פחות ולא יותר, הרי זו מציאות מוגדרת ואם כן ההארה היא ׳לבר׳, מחוץ לאין־סוף עצמו.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בַּאֲצִילוּת גּוּפָא בעולם האצילות (הפרטי) **הֲרֵי בְּחִינַת הַמּוֹחִין חָכְמָה־וּבִינָה הֵם** בגדר של **הַנִּסְתָּרוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ**[36], **שֶׁמּוֹסְתָּר וְנֶעְלָם מֵהַגִּילּוּי** וההארה שלהם היא בפנים (״מלגאו״), **וְעִיקַר עִנְיַן הַגִּילּוּי (לְבַר) הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַחֶסֶד הוּא הַשְׁפָּעָה וְגִילּוּי.** וכפי שמבואר במאמר הקודם, דיבור־המתחיל ״קטנתי״, שגם עניין הגילוי שישנו בכל שאר המידות הוא בגלל מידת החסד המאירה בהם (כדברי הזוהר על מידת החסד ״דאזיל עם כולהו יומין״). **וְזֶהוּ שֶׁ׳חֶסֶד לְבַר׳** האמור בזוהר **קָאֵי בְּעִיקָּר עַל חֶסֶד דְּזֵעִיר־אַנְפִּין** כפי שהוא בעולם האצילות. **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת חֶסֶד דִּלְגַאו,** החסד שבפנים שאינו מתגלה החוצה **שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד דְּאֲרִיךְ־אַנְפִּין** (״פנים ארוכות״) **וְעַתִּיק־יוֹמִין** (נעתק ונבדל מ״יומין״ שהם אור וגילוי) שתי הבחינות שבכתר עליון (״אריך״ – חיצוניות הכתר שהמקביל לו בכוחות הנפש הוא עניין הרצון, ו״עתיק״ – פנימיות הכתר שהמקביל לו בכוחות הנפש הוא עניין העונג, שניהם כוחות ׳מקיפים׳ שלמעלה מהשכל והמידות שהם כוחות ׳פנימיים׳) **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת,** כשם שהכתר הגשמי הוא למעלה מהראש **שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא גַּם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אֲצִילוּת דְּכְלָלוּת** כלומר שאין הכוונה רק ״עתיק״ ו״אריך״ שלמעלה מעולם האצילות הפרטי אלא כפי שהם למעלה אפילו מאצילות הכללי. **דְּהַיְנוּ, שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם גּוּפָא** עצמו **הֲרֵי זֶה בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּעַצְמוֹ** ולא כפי שהוא מאיר אל הזולת. ולכן זהו אמנם אור וגילוי ונקרא חסד, אבל בחסד עצמו זהו חסד ״דלגאו״ שלמעלה מגילוי אל הזולת אלא כפי שהוא מאיר ׳בפנים׳ ולא ״חסד דלבר״ המאיר אל הזולת.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵיהוּ וְחַיּוּהִי חַד, אֵיהוּ וְגַרְמוֹהִי
2 חַד (כַּנַּ״ל), הֲרֵי זֶה בְּבְחִינַת לְבַר, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם
3 עֶשֶׂר סְפִירוֹת, עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד
4 עָשָׂר[35]. וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בַּאֲצִילוּת גּוּפָא
5 הֲרֵי בְּחִינַת הַמּוֹחִין חָכְמָה־וּבִינָה הֵם הַנִּסְתָּרוֹת
6 לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ[36], שֶׁמּוֹסְתָּר וְנֶעְלָם מֵהַגִּילּוּי, וְעִיקַר
7 עִנְיַן הַגִּילּוּי (לְבַר) הוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, שֶׁהֲרֵי
8 עִנְיַן הַחֶסֶד הוּא הַשְׁפָּעָה וְגִילּוּי. וְזֶהוּ שֶׁ׳חֶסֶד
9 לְבַר׳ קָאֵי בְּעִיקָּר עַל חֶסֶד דְּזֵעִיר־אַנְפִּין. וּמִזֶּה
10 מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת חֶסֶד דִּלְגַאו, שֶׁהוּא
11 בְּחִינַת חֶסֶד דְּאֲרִיךְ־אַנְפִּין וְעַתִּיק־יוֹמִין שֶׁלְּמַעְלָה
12 מֵאֲצִילוּת, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא גַּם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
13 אֲצִילוּת דִּכְלָלוּת. דְּהַיְנוּ, שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם גּוּפָא
14 הֲרֵי זֶה בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּעַצְמוֹ.
15 ה) **וְהִנֵּה** ׳חֶסֶד דִּלְבַר׳ נִקְרָא בִּלְשׁוֹן הַמְקוּבָּלִים
16 הָאַחֲרוֹנִים בְּשֵׁם חֶסֶד, וְלֹא בְּשֵׁם
17 גְּדוּלָה. וְאַף שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם חֶסֶד דַּאֲצִילוּת נִקְרָא
18 בְּשֵׁם גְּדוּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] לְךָ ה׳ הַגְּדוּלָה
19 וְהַגְּבוּרָה וגו׳, דְּקָאֵי עַל שֵׁשׁ הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת,
20 וְכִדְמוּכָח גַּם מִמַּה שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל
21 בַּגְּמָרָא[38] הַגְּדוּלָה זוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וַהֲרֵי
22 מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית נִמְשָׁךְ מִשֵּׁשֶׁת יָמִים[39] שֶׁהֵם
23 שֵׁשֶׁת הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת, הִנֵּה הַטַּעַם שֶׁחֶסֶד
24 דַּאֲצִילוּת נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה, הֲרֵי זֶה רַק מִפְּנֵי
25 שֶׁכָּל הַסְּפִירוֹת וְהַכֹּחוֹת כּוּלָּם מִתְגַּדְּלִים מִזֹּאת
26 הַסְּפִירָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ׳פַּרְדֵּס׳[40]), וְהוּא עִנְיַן
27 כְּמַיָּא דְּאַשְׁקֵי לְאִילָנָא[28], שֶׁמַּיִם מַצְמִיחִים
28 וּמְגַדְּלִים כּוּ׳. וְכֵיָדוּעַ שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת יוֹנָה

״מלגאו״ אלא **רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַסְּפִירוֹת וְהַכֹּחוֹת כּוּלָּם** מִתְגַּדְּלִים וצומחים **מִזֹּאת הַסְּפִירָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ׳פַּרְדֵּס׳[40]), וְהוּא עִנְיַן כְּמַיָּא דְּאַשְׁקֵי לְאִילָנָא[28],** כמו מים המשקים את העץ **שֶׁמַּיִם מַצְמִיחִים וּמְגַדְּלִים כּוּ׳. וְכֵיָדוּעַ שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד נִקְרֵאת יוֹנָה עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין**[41].

ה) **וְהִנֵּה** ׳חֶסֶד דִּלְבַר׳ החסד שמאיר כלפי חוץ (בעיקר כפי שהוא במידות דעולם האצילות הפרטי) **נִקְרָא בִּלְשׁוֹן הַמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים בְּשֵׁם חֶסֶד, וְלֹא בְּשֵׁם גְּדוּלָה** (כפי שנקרא בפי המקובלים הראשונים). **וְאַף שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם חֶסֶד דַּאֲצִילוּת** הפרטי **נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37] **לְךָ ה׳ הַגְּדוּלָה וְהַגְּבוּרָה** הפסוק **עַל שֵׁשׁ הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת** חסד־גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד, **וְכִדְמוּכָח** וכפי שמוכח **גַּם מִמַּה שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל בַּגְּמָרָא**[38] על פסוק זה ״לך ה׳ הגדולה״, **הַגְּדוּלָה זוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וַהֲרֵי מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית נִמְשָׁךְ מִשֵּׁשֶׁת יָמִים**[39] **שֶׁהֵם שֵׁשֶׁת הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת,** כפי שדרשו בזוהר מדיוק לשון הפסוק ״ששת ימים עשה ה׳״ ולא ״בששת״, שה׳ ברא את העולם בששת המידות וכל יום משמש ימי בראשית האירה מידה אחרת (ביום ראשון – חסד, ביום שני – גבורה וכן הלאה), ולמה אם כן המקובלים האחרונים קוראים לחסד דאצילות בשם ״חסד״ ולא בשם ״גדולה״, **הִנֵּה הַטַּעַם שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת נִקְרָא בְּשֵׁם גְּדוּלָה, הֲרֵי זֶה** לא משום שעניין החסד בו אינו בגלוי והוא

35) ספר יצירה פ״א מ״ד. 36) נצבים כט, כח. רע״מ בזח״ג קכג, ריש ע״ב. תקו״ז ת״י (כה, ב). ת״ע (קכט, א). ועוד. 37) דברי הימים־א כט, יא. 38) ברכות נח, א. 39) ראה זהר ח״א רמז, א. ח״ג רחצ, ב. ועוד. וראה סה״מ תש״ח ס״ע 272. ובכ״מ. 40) שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך גדולה. 41) נתבאר בזח״ג קג, א־ב. קצא, א־ב. עץ חיים שער כה (שער

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ, המשמעות של ׳גדילה׳ ו׳צמיחה׳ בספירות העליונות היא **שֶׁכָּל הַסְּפִירוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם אוֹרוֹת,** (׳אור החכמה׳, ׳אור החסד׳ וכן הלאה) **שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַגִּילוּי,** שהרי כל הספירות הן כוחות ואמצעים שבאמצעותם האלוקות מאירה ובאה לידי גילוי **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[42] **וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם** והרי ״יום״ הוא גילוי, **וְעִנְיַן הַגִּילוּי שֶׁבְּכָל הַסְּפִירוֹת הוּא עַל־יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד,** שפועלת ומאירה בכל אחת מהן, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרֵאת** מידת החסד בזוהר לעניין התגלות ופעולת החסד בששת ימי בראשית **יוֹמָא דְּאָזֵיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין,** היום שהולך עם כל הימים. כי אף שבכל יום מאירה מידה מסוימת, עניין הגילוי בכל אחת מהן הוא בגלל הארת החסד **שֶׁעַל־יָדָהּ** על ידי מידת החסד **נַעֲשֶׂה בְּכָל הַסְּפִירוֹת עִנְיַן הַגִּילוּי,** **וְעַד** כדי כך **שֶׁמִּזֶּה** מהארת החסד בכל המידות **יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַבְּרִיאָה** (וכפי שמבואר באריכות במאמר הקודם, דיבור־המתחיל ׳קטונתי׳, שמידת החסד היא זו הפועלת בכל המידות את עניין ההמשכה והגילוי (ולכן אפילו מידת הגבורה שענינה צמצום, היפך הגילוי, יש בה את ענין ההמשכה והגילוי, בגלל החסד הכלול בה, ״חסד שבגבורה״), ולכן החסד דאצילות נקרא ״גדולה״, להורות על התרחבות והתפשטות גדולה, כיוון שהוא כלול ומאיר ופועל בכל המידות). **אֲבָל מִדַּת חֶסֶד דַּאֲצִילוּת מִצַּד־עַצְמָהּ** מצד המהות והתכונות העצמיות שלה בתור ״חסד לבר״ **(לוּלֵי זֹאת שֶׁעַל־יָדָהּ הִיא הַגְדָּלַת כָּל הַסְּפִירוֹת, וְהִיא יוֹמָא דְּאָזֵיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין** שהם עניינים נוספים על עצם מהותה) **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוּלָה, אֶלָּא בְּשֵׁם חֶסֶד.**

וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת (חֶסֶד לְבַר) נִקְרֵאת חֶסֶד וְלֹא גְּדוּלָה, שהוא תואר המורה על צמיחה, גדלות והתפשטות יתירה, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁפָלוּת, הֵיפְךְ הַגְּדוּלָה,** כפי שממשיך ומבאר.

וְיוֹבֵן מִמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ (שֶׁזּוֹהִי הַדּוּגְמָא שֶׁהוּבְאָה בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ של אדמו״ר הזקן דיבור־המתחיל ׳קטנתי׳ **עַל הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה** כחלק מהביאור על כך שהתגלות והשפעה של חסד מלמעלה צריכה לעורר באדם ׳קטנות׳, ענווה ושפלות) **שֶׁאָמַר** אברהם אבינו על עצמו **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. הֵינוּ, שֶׁהַשְׁפָּעָתוֹ** ומעשי החסד הרבים והגדולים שעשה **הָיְתָה מִצַּד הַבִּיטוּל וְהַשְׁפָלוּת שֶׁהָיָה נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְשִׁירַיִים** שארית, דבר טפל ולא חשוב **(לֹא רַק שֶׁהָיָה מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים**[43], בכ״ף הדמיון **אֶלָּא שִׁירַיִים) מַמָּשׁ, עָפָר וָאֵפֶר, שֶׁלָּכֵן** כך הוא חש **לֹא מַגִּיעַ לוֹ** עצמו **מְאוּמָה** ולא ראוי שיקבל שפע לעצמו **מִלְּבַד דָּבָר הַמּוּכָרָח בְּיוֹתֵר, וְכָל הַשֹּׁאֵר** שקיבל מלמעלה **שַׁיָּךְ וְצָרִיךְ לִיתֵּן לַאֲחֵרִים, לְאוֹרְחִים כּוּ׳.**

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה, חֶסֶד דִּזְעֵיר־אַנְפִּין כפי שהוא בעולם האצילות הפרטי **(שֶׁעָלֶיהָ** על מידת החסד העליונה **אָמְרוּ בַּ׳סֵּפֶר הַבָּהִיר׳**[44] **אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד, מִימוֹת הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מִלְאַכְתִּי, שֶׁהָרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי,** ואם כן ראוי ללמוד על עניין מידת החסד העליונה ממידת החסד של אברהם אבינו), **שֶׁהִיא** מידת החסד העליונה פועלת ומאירה **בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁפָלוּת** כפי שממשיך.

וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה עֶצֶם הִתְהַוּוּת מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת

דרושי הצלם) דרוש ב. פרי עץ חיים שער הסוכות פ״א. שער מאמרי רשב״י פ׳ יתרו תרומה ואמור. לקו״ת האזינו עו, ב. ועוד. 42) בראשית א, ה. 43) לשון חז״ל - ר״ה יז, ריש ע״ב. וש״נ. 44) סימן קצא. הובא בפרדס שער כב (שער הכינויים) פ״ד.

ביאור בדרך אפשר

1 דְּאָזֵיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין[41]. וְהַיְנוּ, שֶׁכָּל הַסְּפִירוֹת
2 נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם אוֹרוֹת, שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַגִּילוּי, כְּמוֹ
3 שֶׁכָּתוּב[42] וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם, וְעִנְיַן הַגִּילוּי
4 שֶׁבְּכָל הַסְּפִירוֹת הוּא עַל־יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד, שֶׁזֶּהוּ
5 שֶׁנִּקְרֵאת יוֹמָא דְּאָזֵיל עִם כּוּלְּהוּ יוֹמִין, שֶׁעַל־יָדָהּ
6 נַעֲשֶׂה בְּכָל הַסְּפִירוֹת עִנְיַן הַגִּילוּי, וְעַד שֶׁמִּזֶּה
7 יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַבְּרִיאָה. אֲבָל מִדַּת חֶסֶד
8 דַּאֲצִילוּת מִצַּד־עַצְמָהּ (לוּלֵי זֹאת שֶׁעַל־יָדָהּ הִיא
9 הַגְדָּלַת כָּל הַסְּפִירוֹת, וְהִיא יוֹמָא דְּאָזֵיל עִם
10 כּוּלְּהוּ יוֹמִין) אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם גְּדוּלָה, אֶלָּא
11 בְּשֵׁם חֶסֶד.
12 **וּבְעוֹמֶק** יוֹתֵר, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד
13 דַּאֲצִילוּת (חֶסֶד לְבַר) נִקְרֵאת חֶסֶד
14 וְלֹא גְּדוּלָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל
15 שְׁפָלוּת, הֵיפְךְ הַגְּדוּלָה. וְיוֹבֵן מִמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁל
16 אַבְרָהָם אָבִינוּ (שֶׁזּוֹהִי הַדּוּגְמָא שֶׁהוּבְאָה בְּ׳אִגֶּרֶת
17 הַקּוֹדֶשׁ׳ עַל הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה) שֶׁאָמַר וְאָנֹכִי עָפָר
18 וָאֵפֶר. הֵינוּ, שֶׁהַשְׁפָּעָתוֹ הָיְתָה מִצַּד הַבִּיטוּל
19 וְהַשְׁפָלוּת שֶׁהָיָה נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְשִׁירַיִים
20 (לֹא רַק שֶׁהָיָה מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים[43], אֶלָּא
21 שִׁירַיִים) מַמָּשׁ, עָפָר וָאֵפֶר, שֶׁלָּכֵן לֹא מַגִּיעַ לוֹ
22 מְאוּמָה מִלְּבַד דָּבָר הַמּוּכָרָח בְּיוֹתֵר, וְכָל הַשְּׁאָר
23 שַׁיָּךְ וְצָרִיךְ לִיתֵּן לַאֲחֵרִים, לְאוֹרְחִים כּוּ׳. וּמִזֶּה
24 מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה, חֶסֶד
25 דִּזְעֵיר־אַנְפִּין (שֶׁעָלֶיהָ אָמְרוּ בַּ׳סֵּפֶר הַבָּהִיר׳[44]
26 אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד, מִימוֹת הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ
27 לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מִלְאַכְתִּי, שֶׁהָרֵי אַבְרָהָם
28 עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי), שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל
29 שְׁפָלוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה עֶצֶם הִתְהַוּוּת מִדַּת

ביאור בדרך אפשר

מהשורש והמקור שלה באין־סוף **הִיא בְּאוֹפֶן הַקָּשׁוּר עִם שְׁפָלוּת,**
שֶׁהֲרֵי בִּתְחִילָה לפני הצמצום הראשון **הָיָה אוֹר אֵין־סוֹף מְמַלֵּא**
כָּל הַמְצִיאוּת[45], ולא היה מקום לשום מציאות חוץ ממנו **וּכְדֵי**
שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם היינו נתינת־מקום, אפשרות **לִמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת**
בתור מציאות עם גדרים והגבלות,
הָחֵל מֵהָעוֹלָם הָרִאשׁוֹן והנעלה
ביותר מבין ארבעת העולמות של ׳סדר
השתלשלות׳ **שֶׁהוּא עוֹלָם**
הָאֲצִילוּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מציאות של
עֶשֶׂר סְפִירוֹת מוגדרות,
וּבְכֻלָּלוּת וּבְעִיקָּר חֶסֶד
דְּזְעֵיר־אַנְפִּין, הספירה שממנה
עיקר ההארה וההשפעה בעולמות
הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תחילה **עִנְיָן**
הַצִּמְצוּם, שֶׁשְּׁלֵךְ הקדוש־ברוך־
הוא את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל** הבלי־גבול
עַל הַצַּד, כביכול, כדי שתהיה נתינת
מקום (אפשרות) למציאות העולמות
וַהֲרֵי סִלּוּק הָאוֹר האלוקי שלא
יאיר ויתפשט כמתבקש ביחס למקור
של אור **הוּא עִנְיָן שֶׁל בִּיטּוּל**
ושינוי **הָרָצוֹן** העליון **כְּבְיָכוֹל,**
שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שְׁפָלוּת
כְּבְיָכוֹל ונמצא שעצם התהוות החסד
הייתה עניין של שפלות, כביכול,
למעלה.
וְעוֹד זֹאת, עניין נוסף בקשר של
מידת החסד לקטנות ושפלות (שמטעם
זה היא נקראת ״חסד״ ולא ״גדולה״)
הוא **שֶׁגַּם הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
מִבְּחִינַת חֶסֶד דְּזְעֵיר־אַנְפִּין
הִיא מִצַּד עִנְיַן הַשְּׁפָלוּת.
וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁבְּחִינָה זוֹ חסד
דאצילות **אֵינָהּ בְּאוֹפֶן**
דְּ׳הַמְרוֹמָם מֵאָז וְהַמִּתְנַשֵּׂא
מִימוֹת עוֹלָם׳[46], היינו בחינת
אלוקות כפי שהיא מרוממת ונבדלת
מהעולמות **אֶלָּא הִיא בְּחִינָה**
שֶׁשֶּׁיֶכֶת לְהַמְקַבֵּל מצד מהותה.
הַיְנוּ, שֶׁמְּצִיאוּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל
הַמְקַבֵּל תּוֹפֶסֶת מָקוֹם לגבי
מידה זו, **שֶׁלָּכֵן נוֹגֵעַ מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ כּוּ׳** והסיבה
שלמעלה מתחשבים, כביכול, במעמדו ומצבו של התחתון המקבל היא משום

ביאור בדרך אפשר

שאופן ההשפעה ממידת החסד הוא מתוך ירידה ו׳השפלה׳ אל המקבל ואל
מצבו. **וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּחוּשׁ** בעניין השפעת החסד של האדם **לְמַטָּה,**
שֶׁעַל־פִּי רוֹב, אִלּוּ שֶׁהֵם גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, הִנֵּה טָבַע נַפְשָׁם
אֵינוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל תַּקִּיפוּת כּוּ׳ שנובעת מרוממות והתנשאות, אלא הם
נוהגים בשפלות, **וּמְשׁוּם זֶה** בגלל
טבע הביטול והשפלות בנפשם **נוֹגֵעַ**
לָהֶם הַחְסָרוֹן וְהַצַּעַר שֶׁל
הַזּוּלַת, וְלָכֵן גּוֹמְלִים חֶסֶד
עִמּוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁכֵּן הוּא טֶבַע
הָאָדָם שגמילות חסדים נובעת אצלו
מהביטול והשפלות, הוא **לְפִי שֶׁכֵּן**
הוּא גַּם לְמַעְלָה באלוקות,
שֶׁהַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת חֶסֶד
דִּלְבַר שעניינו השפעה החוצה, לזולת
התחתון, **הִיא מִצַּד הַשְּׁפָלוּת,**
כַּנַּ״ל.
ו) אָמְנָם ׳חֶסֶד דִּלְגַּאו׳, החסד
העליון המאיר ׳בפנים׳, הנעלה
מהתגלות למטה ואינו מאיר באופן של
התייחסות אל התחתון המקבל
שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא חֶסֶד דְּאָרִיךְ,
כפי שהוא בבחינת ״אריך אנפין״,
חיצוניות הכתר) **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר,**
חֶסֶד דְּעַתִּיק, כפי שהוא בבחינת
״עתיק יומין״ (פנימיות הכתר) **וְעַד**
כְּפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם,
בִּבְחִינַת הָעַצְמוּת, בעצמותו
ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו,
שֶׁשָּׁם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן שֶׁל
שְׁפָלוּת שכתוצאה ממנה יש
התייחסות אל הזולת המקבל, אלא הוא
ברוממות והתנשאות מכל העולמות
והנבראים, **הִנֵּה עַל זֶה** בחינת
החסד כפי שהיא בדרגות נעלות אלו
נֶאֱמַר[47] **אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדַל**
חָסֶד[48], שהוא באופן של ׳אריכות׳
ו׳גדלות׳, כיוון **שֶׁהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד**
הִיא לא מצד השפלות אלא **מִצַּד**
עִנְיַן הַגְּדוּלָּה וְהַהִתְנַשְּׂאוּת.
וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם
בִּבְחִינָה זוֹ בחינת החסד כפי שהיא
״מלגאו״, במדרגות שלמעלה מהספירות, ועד לבחינת העצמות **נֶאֱמַר**[49] **כִּי**
עִמְּךָ מָקוֹר חַיִּים, שֶׁגַּם מְקוֹר הַחַיִּים וּמְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים הוּא

1 הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת הִיא בְּאוֹפֶן הַקָּשׁוּר עִם שְׁפָלוּת,
2 שֶׁהֲרֵי בִּתְחִילָה הָיָה אוֹר אֵין־סוֹף מְמַלֵּא כָּל
3 הַמְצִיאוּת[45], וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם לִמְצִיאוּת
4 הָעוֹלָמוֹת, הָחֵל מֵהָעוֹלָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא עוֹלָם
5 הָאֲצִילוּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשֶׂר סְפִירוֹת, וּבְכֻלָּלוּת
6 וּבְעִיקָּר חֶסֶד דְּזְעֵיר־אַנְפִּין, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עִנְיַן
7 הַצִּמְצוּם, שֶׁשָּׁלַךְ אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד, וַהֲרֵי
8 סִלּוּק הָאוֹר הוּא עִנְיָן שֶׁל בִּיטּוּל הָרָצוֹן כְּבְיָכוֹל,
9 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שְׁפָלוּת כְּבְיָכוֹל. וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם
10 הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת חֶסֶד דְּזְעֵיר־אַנְפִּין
11 הִיא מִצַּד עִנְיַן הַשְּׁפָלוּת. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁבְּחִינָה זוֹ
12 אֵינָהּ בְּאוֹפֶן דְּ׳הַמְרוֹמָם מֵאָז וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת
13 עוֹלָם׳[46], אֶלָּא הִיא בְּחִינָה שֶׁשַּׁיֶּכֶת לְהַמְקַבֵּל.
14 הַיְנוּ, שֶׁמְּצִיאוּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל תּוֹפֶסֶת
15 מָקוֹם, שֶׁלָּכֵן נוֹגֵעַ מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ
16 כּוּ׳. וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּחוּשׁ לְמַטָּה, שֶׁעַל־פִּי רוֹב,
17 אִלּוּ שֶׁהֵם גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, הִנֵּה טֶבַע נַפְשָׁם אֵינוֹ
18 בְּאוֹפֶן שֶׁל תַּקִּיפוּת כּוּ׳, וּמְשׁוּם זֶה נוֹגֵעַ לָהֶם
19 הַחְסָרוֹן וְהַצַּעַר שֶׁל הַזּוּלַת, וְלָכֵן גּוֹמְלִים חֶסֶד
20 עִמּוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁכֵּן הוּא טֶבַע הָאָדָם, לְפִי שֶׁכֵּן
21 הוּא גַּם לְמַעְלָה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת חֶסֶד דִּלְבַר
22 הִיא מִצַּד הַשְּׁפָלוּת, כַּנַּ״ל.
23 ו) **אָמְנָם** ׳חֶסֶד דִּלְגַּאו׳, שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא חֶסֶד
24 דְּאָרִיךְ, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, חֶסֶד דְּעַתִּיק,
25 וְעַד כְּפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, בִּבְחִינַת
26 הָעַצְמוּת, שֶׁשָּׁם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל שְׁפָלוּת, הִנֵּה
27 עַל זֶה נֶאֱמַר[47] אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדַל חָסֶד[48],
28 שֶׁהַהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד הִיא מִצַּד עִנְיַן הַגְּדוּלָּה
29 וְהַהִתְנַשְּׂאוּת. וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם בִּבְחִינָה זוֹ
30 נֶאֱמַר[49] כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים, שֶׁגַּם מְקוֹר הַחַיִּים

---

45) עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. 46) ברכת יוצר. 47) תהלים קמה, ח. 48) ראה מאמרי אדה״ז תק״ע ע׳ קלו. ד״ה חנון ורחום גו׳ בסידור עם דא״ח נב, א. 49) שם לו, י.

ביאור בדרך אפשר

1 ״עמך״, היינו **טָפֵל וּבָטֵל לְךָ**, וכיוון שאפילו מקור החסד הוא בטל וטפל,
2 לכאורה מהו עניין ה״גדולה״ שבו, **מִכָּל־מָקוֹם מִצַּד הַהִתְאַחֲדוּת** של
3 מידת החסד במדרגות אלו **עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ** עד שאין למידת החסד שום
4 מציאות בפני עצמה, **הֲרֵי בֵּינָן שֶׁזֶּהוּ** אור החסד כפי שהוא **בְּחִינַת**
5 **אֲרֻכּוּת דְּאַנְפִּין**
6 פנים **בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, לָכֵן**
7 **הוּא גְּדָל חָסֶד, שֶׁהַשְׁפָּעַת**
8 **הַחֶסֶד הִיא מִצַּד הַגְּדוּלָה** ולא
9 מצד הביטול והשפלות. **וְכֵיָדוּעַ**
10 **הַמָּשָׁל עַל זֶה**[50] בתורת החסידות
11 **מֶמְלָךְ גָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁאֲפִילּוּ**
12 **פְּרוּרֵי סְעוּדָתוֹ (שֶׁיֵּשׁ לָהֶם**
13 **דִּין הֶפְקֵר** כי למלך אין בהם כל
14 צורך וכל עניין) **נֶחְשָׁבִים לְהוֹן**
15 **רַב וְיָקָר** והפירורים הללו הם בעלי
16 חשיבות גדולה ביותר **אֲפִילּוּ לְגַבֵּי**
17 **שָׁרִים חֲשׁוּבִים** וכל־שכן לגבי
18 אנשים פשוטים. **וְהֵינוּ, לְפִי**
19 **שֶׁהַמֶּלֶךְ הוּא בִּבְחִינַת גְּדוּלָה**
20 **בְּיוֹתֵר, עַד לְגְדוּלָה עַצְמִית,**
21 גדולה בעצם ולא רק ביחס למי
22 שבדרגה נמוכה ממנו **וּפֵירוּרִים**
23 **שֶׁל גְּדוּלָה עַצְמִית נֶחְשָׁבִים**
24 **אֲצֶל הַמְקַבֵּל לְהוֹן רַב וְיָקָר**
25 ומצידו יש להם ערך עצום למרות
26 שלגבי המלך הם חסרי ערך. **וְהָעִנְיָן**
27 **בָּזֶה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינָה זוֹ**
28 בחינת הגדלות **אֵינָהּ בְּגָלָל**
29 **הַשְׁפָלוּת שֶׁמִּצַּד תְּפִיסַת**
30 **הַמָּקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל**, שהמשפיע
31 יורד ומשפיל עצמו אל המקבל, כי
32 למקבל יש חשיבות לגביו, ומעמדו
33 ומצבו נוגע לו (כמבואר לעיל שבדרך
34 כלל אדם גומל חסדים הוא שפל רוח
35 ועניו ולכן מצבו של הנזקק נוגע לו),
36 **וְהֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ**
37 **הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמִּצַּד חֶסֶד דְּזְעֵיר־**
38 **אַנְפִּין**, חסד דאצילות **שֶׁעַל זֶה**
39 **נֶאֱמַר**[51] **יְהִי חַסְדְּךָ גו׳ כַּאֲשֶׁר**
40 **יִחַלְנוּ לָךְ**, היינו בקשה מהקדוש־
41 ברוך־הוא להשפיע חסד בהתאם
42 לבקשה והתקווה של המבקשים שזו
43 השפעת חסד ממדרגה כזו **שֶׁהָעִנְיָן**
44 **דְּיִחַלְנוּ** אנחנו המבקשים **לָךְ**

1 **וּמְקוֹר הַהַעֲנוּגִים הוּא טָפֵל וּבָטֵל לְךָ, מִכָּל־**
2 **מָקוֹם מִצַּד הַהִתְאַחֲדוּת עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי כֵּיוָן**
3 **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת אֶרֶךְ אַפַּיִם, אֲרִיכוּת דְּאַנְפִּין**
4 **בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, לָכֵן הוּא גְּדָל חָסֶד, שֶׁהַשְׁפָּעַת**
5 **הַחֶסֶד הִיא מִצַּד הַגְּדוּלָה. וְכֵיָדוּעַ הַמָּשָׁל עַל**
6 **זֶה**[50] **מֶמְלָךְ גָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁאֲפִילּוּ פֵּירוּרֵי סְעוּדָתוֹ**
7 **(שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דִּין הֶפְקֵר) נֶחְשָׁבִים לְהוֹן רַב וְיָקָר**
8 **אֲפִילּוּ לְגַבֵּי שָׂרִים חֲשׁוּבִים. וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁהַמֶּלֶךְ**
9 **הוּא בִּבְחִינַת גְּדוּלָה בְּיוֹתֵר, עַד לְגְדוּלָה עַצְמִית,**
10 **וּפֵירוּרִים שֶׁל גְּדוּלָה עַצְמִית נֶחְשָׁבִים אֵצֶל**
11 **הַמְקַבֵּל לְהוֹן רַב וְיָקָר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה**
12 **מִבְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ בְּגָלָל הַשְׁפָלוּת שֶׁמִּצַּד תְּפִיסַת**
13 **הַמָּקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל, וְהֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ**
14 **הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמִּצַּד חֶסֶד דְּזְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁעַל זֶה**
15 **נֶאֱמַר**[51] **יְהִי חַסְדְּךָ גו׳ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ, שֶׁהָעִנְיָן**
16 **דְּיִחַלְנוּ לָךְ (עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים) תּוֹפֵס מָקוֹם,**
17 **וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת חַסְדְּךָ הִיא בְּאוֹפֶן כָּזֶה. אֶלָּא**
18 **זוֹהִי בְּחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית, בְּחִינַת הַמְרוֹמָם**
19 **מֵאָז כו׳, שֶׁעֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים (יִחַלְנוּ לָךְ) אֵינָהּ**
20 **מַגַּעַת שָׁם, וּמִבְּחִינָה זוֹ נִמְשֶׁכֶת גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית**
21 **בְּרִיבּוּי גָּדוֹל, עַד שֶׁאֲפִילּוּ הַפֵּירוּרִים הֵם הוֹן רַב**
22 **וְיָקָר. וְאַדְרַבָּה, הַהַמְשָׁכָה כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד**
23 **גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית, אֵין בִּיכָלְתּוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל**
24 **לְהָכִיל, וּמַה שֶּׁיָּכוֹל לְקַבֵּל הֲרֵי זֶה פֵּירוּרִים**
25 **בִּלְבַד.**
26 **וְיֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא בַּנִּמְשָׁל,**
27 **שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת.**
28 **דְּהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשְׁעָרוֹת יוֹנְקוֹת חַיּוּתָן**
29 **מֵהַמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ, מִכָּל־מָקוֹם הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת**
30 **אֶל הַשְּׂעָרוֹת הִיא** לא בצורה
31 ישירה אלא **בְּאֶמְצָעוּת הֶפְסֵק**
32 **הַגּוּלְגֹּלֶת, וּמִצַּד הֶפְסֵק זֶה**
33 **נִמְשֶׁכֶת** מהמוח לשערות **הַשְׁפָּעָה**
34 **מְצוּמְצֶמֶת בְּיוֹתֵר,** ביחס לכל
35 שאר חלקי הגוף **עַד שֶׁנִּקְרֵאת**
36 **בְּשֵׁם פֵּירוּר** בלבד, **מִלְּשׁוֹן פּוֹר**
37 **הִתְפּוֹרְרָה**[52] (כלשון הפסוק
38 בישעיה המתאר הרס והתפוררות: ״...
39 פור התפוררה ארץ, מוט התמוטטה
40 ארץ״), **בְּדוּגְמַת פֵּירוּרֵי**
41 **בְּדוּגְמַת פֵּירוּרֵי הַסְּעוּדָה שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְפָּרֵר וְנִבְדַּל מֵהַסְּעוּדָה, שֶׁנַּעֲשָׂה עִנְיָן**

ביאור בדרך אפשר

45 **(עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים) תּוֹפֵס מָקוֹם, וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת חַסְדְּךָ**
46 **הִיא בְּאוֹפֶן כָּזֶה** מתוך השפלה וירידה, כביכול, אל התחתונים המקבלים.
47 **אֶלָּא זוֹהִי בְּחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית,** מצד עצם מהותו **בְּחִינַת**
48 **הַמְרוֹמָם מֵאָז כו׳, שֶׁעֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים (יִחַלְנוּ** אנחנו **לָךְ)**
49 **אֵינָהּ מַגַּעַת שָׁם** ואין לה כל
50 השפעה ולא היא הגורמת את השפע
51 מלמעלה, **וּמִבְּחִינָה זוֹ** של
52 ״התנשאות עצמית״ **נִמְשֶׁכֶת**
53 **גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית בְּרִיבּוּי**
54 **גָּדוֹל**, ויש לה חשיבות עצומה **עַד**
55 כדי כך **שֶׁאֲפִילּוּ הַפֵּירוּרִים הֵם**
56 **הוֹן רַב וְיָקָר. וְאַדְרַבָּה,** המקבל
57 התחתון נהנה דווקא מהפירורים
58 שלכאורה אינם נחשבים, כי את
59 **הַהַמְשָׁכָה** הגילוי וההשפעה **כְּפִי**
60 **שֶׁהִיא מִצַּד גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית**
61 של הקדוש־ברוך־הוא, הרם ומתנשא,
62 **אֵין בִּיכָלְתּוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל**
63 התחתון **לְהָכִיל, וּמַה שֶּׁיָּכוֹל**
64 **לְקַבֵּל הֲרֵי זֶה פֵּירוּרִים בִּלְבַד.**
65 **וְיֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן הַפֵּירוּרִים**
66 מסעודת המלך **כְּפִי שֶׁהוּא**
67 **בַּנִּמְשָׁל,** בהשפעת החסד מבחינת
68 ההתנשאות העצמית באופן של גדולה
69 **שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** וההשפעה
70 **שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת,** כפי שממשיך
71 ומבאר.
72 **דְּהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשְּׂעָרוֹת**
73 שצומחות על גולגולת הראש **יוֹנְקוֹת**
74 **חַיּוּתָן מֵהַמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ,**
75 **מִכָּל־מָקוֹם הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת**
76 **אֶל הַשְּׂעָרוֹת הִיא** לא בצורה
77 ישירה אלא **בְּאֶמְצָעוּת הֶפְסֵק**
78 **הַגּוּלְגֹּלֶת, וּמִצַּד הֶפְסֵק זֶה**
79 **נִמְשֶׁכֶת** מהמוח לשערות **הַשְׁפָּעָה**
80 **מְצוּמְצֶמֶת בְּיוֹתֵר,** ביחס לכל
81 שאר חלקי הגוף **עַד שֶׁנִּקְרֵאת**
82 **בְּשֵׁם פֵּירוּר** בלבד, **מִלְּשׁוֹן פּוֹר**
83 **הִתְפּוֹרְרָה**[52] (כלשון הפסוק
84 בישעיה המתאר הרס והתפוררות: ״...
85 פור התפוררה ארץ, מוט התמוטטה
86 ארץ״), **בְּדוּגְמַת פֵּירוּרֵי**

---

50) מקומות שצויינו בהערה 48. ד״ה עבדים היינו בסידור עם דא״ח רצג, ג ואילך. 51) שם לג, כב. 52) ישעי׳ כד, יט.

ביאור בדרך אפשר

הַסְּעוּדָה שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְפָּרֵר וְנִבְדַּל מֵהַסְּעוּדָה, שֶׁנַּעֲשָׂה עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ לְלֹא קֶשֶׁר לִכְאוֹרָה עִם הַסְּעוּדָה, כי הפירורים הם דבר קטן ביותר ולא חשוב כלל לגבי הסעודה עצמה וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הִיא הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת, שֶׁהֶפְסֵק עֶצֶם הַגּוּלְגֹּלֶת פּוֹעֵל שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה כלומר, מה שנמשך ומתגלה מהמוח אחרי הגולגולת מַתְחִיל לִכְאוֹרָה דָּבָר חָדָשׁ שהקשר שלו עם שורשו ומקורו לא נראה ולא ניכר כלל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת. אָמְנָם, מצד שני הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת הִיא מִמַּדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁמִּמֶּנָּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה רַק בִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת ולא יותר (וכפי שנתבאר לעיל לגבי המשכת ה״חסד מלגאו״ שמבחינת רוממות והתנשאות, שההשפעה הבאה ממנה אל המקבלים התחתונים היא מאד מצומצמת כי יותר מזה אין ביכולתם לקבל ולהכיל).

וְכַיָּדוּעַ[53] הַבְּאוּר בתורת החסידות בְּבְ׳ הָעִנְיָנִים דְּ׳אַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים לַזְּרוֹעוֹת דְּאַרִיךְ[54] וְאַבָּא יוֹנֵק מִמַּזָּלָא׳[55] [שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם עִנְיָנִים שׁוֹנִים וְגַם הָפְכִיִּים, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַלְבּוּשׁ (אַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים כוּ׳ החכמה והבינה דאצילות ׳מלבישות׳ את המידות שלמעלה מאצילות ומקבלות מהן חיות) הוּא בְּקִירוּב אֶל הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ ולכן הוא מותאם לפי מידתו, וְאִילּוּ הַיְנִיקָה דִּשְׁעָרוֹת (יוֹנֵק מִמַּזָּלָא כפי שחכמה ובינה מקבלות ׳יניקה׳) הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק לְגַמְרֵי בין המשפיע והמקבל ואין ביניהם קירוב וּמַתְחִיל עִנְיָן חָדָשׁ], נקודת הדברים: מובא בקבלה ש׳אבא׳ ו׳אמא׳ (חכמה ובינה) מלבישים לזרועות (מידות) ד׳אריך אנפין׳ (בחינה בכתר שלמעלה מהספירות) ושואבים משם חיות. ובמקום אחר מבואר ש׳אבא ואמא׳ (חכמה ובינה) יונקים מ׳מזלות׳ ד׳אריך אנפין׳ ולכאורה זו סתירה כי ׳מזלות׳ הם למעלה מ׳זרועות׳, ומבואר על כך ש׳יניקה׳ היא כמו הולד היונק שמציאותו כבר קיימת והיניקה היא כדי לגדול, וכך ׳אבא׳ (חכמה) ׳יונק׳ מהמזלות כדי ׳לגדול׳ (לאחר שעצם מציאותו כבר נאצלה), ולהשפיע למטה ממנו, כשם שרק חכם גדול יכול ׳להוריד׳ ולהסביר רעיון עמוק, ואילו מכך ש׳אבא׳ ו׳אמא׳ מלבישים את הזרועות (המידות) של ׳אריך אנפין׳ אין בהם ׳גדולה׳ ויכולת להשפיע למטה. מצד שני, אמנם ה׳יניקה׳ מה׳מזלות׳ היא ממקור מאד נעלה, אבל זו השפעה חיצונית מבלי שנוצר קשר קרוב בין המשפיע והמקבל, ויותר מזה המקבל לא מסוגל להכיל, כמו השפעת המוח לשערות שהמוח הוא מקור נעלה, אבל ההשפעה חיצונית ומאד מצומצמת, אבל ה׳הלבשה׳ של ׳אבא׳ ו׳אמא׳ ל׳זרועות אריך׳ (המידות כפי שהן למעלה מהספירות) היא באופן של שייכות פנימית קרובה בין המקבל והמשפיע, והתקשרות עם עצמיות המשפיע ולא רק החיצוניות שלו, וכפי שממשיך, שֶׁהָעִנְיָן שֶׁאַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים ומקבלים חיות ממדרגות שלמעלה מהאצילות, יָכוֹל לִהְיוֹת רַק בִּבְחִינַת זְרוֹעוֹת דְּאַרִיךְ, בְּחִינַת הַמִּדּוֹת (שנמשלו לזרועות, כפי שנאמר ב׳פתח אליהו׳: ״חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא״). אֲבָל עַל־יְדֵי הַיְנִיקָה בִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת מְקַבְּלִים הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת סְתִימָאָה החכמה הסתומה והנעלמת (והרי המוחין הם למעלה מהמידות) וְעַד לְפָנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׁעָרוֹת בִּלְבַד שֶׁבָּאוֹת עַל־יְדֵי הַהֶפְסֵק כוּ׳, הרי דווקא מפני שההשפעה באופן מצומצם לָכֵן יְכוֹלָה לָבֹא אֶל הַמְקַבֵּל וביכלתו לקלוט אותה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִילּוּ הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹפֶן שֶׁמַּלְבִּישִׁים כוּ׳ בדרך קירוב בין המשפיע והמקבל, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְקַבְּלִים מַהוּת הַהַמְשָׁכָה ולא רק הארה מצומצמת בלבד, לֹא הָיָה בִּיכֹלֶת הַמְקַבֵּל לְהָכִיל זֹאת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַקָּו האור שחזר והאיר מהאין־סוף אחרי הצמצום הראשון נִקְרָא בְּשֵׁם מַזָּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳אִדְרָא רַבָּה׳[56] חַאי חוּטָא יַקִּירָא קַדִּישָׁא כוּ׳ אִיקָרֵי מַזָּל, אותו חוט (אור הקו נקרא גם ׳חוט׳, להורות שהוא דק ואור מצומצם ביחס לאור אין־סוף שהאיר קודם

1 בִּפְנֵי־עַצְמוֹ לְלֹא קֶשֶׁר לִכְאוֹרָה עִם הַסְּעוּדָה,
2 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הִיא הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת,
3 שֶׁהֶפְסֵק עֶצֶם הַגּוּלְגֹּלֶת פּוֹעֵל שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה
4 מַתְחִיל לִכְאוֹרָה דָּבָר חָדָשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת.
5 אָמְנָם, הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת הִיא
6 מִמַּדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁמִּמֶּנָּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת
7 הַהַמְשָׁכָה רַק בִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת. וְכַיָּדוּעַ[53] הַבְּאוּר
8 בְּבְ׳ הָעִנְיָנִים דְּ׳אַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים לַזְּרוֹעוֹת
9 דְּאַרִיךְ[54] וְאַבָּא יוֹנֵק מִמַּזָּלָא׳[55] [שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם
10 עִנְיָנִים שׁוֹנִים וְגַם הָפְכִיִּים, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַלְבּוּשׁ
11 (אַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים כוּ׳) הוּא בְּקִירוּב אֶל
12 הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ, וְאִילּוּ הַיְנִיקָה דִּשְׁעָרוֹת (יוֹנֵק
13 מִמַּזָּלָא) הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק לְגַמְרֵי וּמַתְחִיל
14 עִנְיָן חָדָשׁ], שֶׁהָעִנְיָן שֶׁאַבָּא־וְאִמָּא מַלְבִּישִׁים,
15 יָכוֹל לִהְיוֹת רַק בִּבְחִינַת זְרוֹעוֹת דְּאַרִיךְ, בְּחִינַת
16 הַמִּדּוֹת. אֲבָל עַל־יְדֵי הַיְנִיקָה בִּבְחִינַת שְׁעָרוֹת
17 מְקַבְּלִים הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת חָכְמָה סְתִימָאָה וְעַד
18 לִפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא
19 בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׁעָרוֹת בִּלְבַד שֶׁבָּאוֹת עַל־יְדֵי הַהֶפְסֵק
20 כוּ׳, לָכֵן יְכוֹלָה לָבֹא אֶל הַמְקַבֵּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
21 אִילּוּ הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹפֶן שֶׁמַּלְבִּישִׁים כוּ׳,
22 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְקַבְּלִים מַהוּת הַהַמְשָׁכָה, לֹא הָיָה
23 בִּיכֹלֶת הַמְקַבֵּל לְהָכִיל זֹאת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַקָּו
24 נִקְרָא בְּשֵׁם מַזָּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳אִדְרָא רַבָּה׳[56]
25 חַאי חוּטָא יַקִּירָא קַדִּישָׁא כוּ׳ אִיקָרֵי מַזָּל, כֵּיוָן

53) ראה ד״ה עבדים היינו שם (רצה, סע״ג ואילך). ביאוה״ז לאדה״א נשא פט, ב. לקו״ת אמור לט, א. 54) ראה פרי עץ חיים שער חג המצות פ״ז. עץ חיים שער יד (שער או״א) פ״א. שער טו (שער הולדת או״א) פ״ו. שער כט (שער הנסירה) פ״ו. 55) זח״ג (אד״ר) רפט, ב. עץ חיים שער הכללים פ״ה. שער יג (א״א) ספ״ט. 56) בזהר שם קלד, א.

ביאור בדרך אפשר

הצמצום) יקר קדוש כו׳ נקרא ׳מזל׳, **כֵּינָן שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל הֶפְסֵק, שֶׁמִּסְּלֵק אוֹרוֹ הַגָּדוֹל לְגַמְרֵי** וכאשר ההמשכה מצומצמת ומועטת יכול לבוא דרכה גם אור משורש ומקור גבוה ביותר, וכאמור שלכן בהמשכה באופן של ׳שערות׳ יכולה להיות הארה ממקור נעלה מאד.

וְעוֹד בְּאוּר בְּעִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה (כְּמַאֲמַר[57] הזוהר אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְתָא הקדוש־ברוך־הוא הסתכל בתורה (ובורא את העולם), שְׁמָזֶּה מהמשכת האלוקות בעולם על ידי התורה **נַעֲשָׂה אַחַר־כָּךְ הָעִנְיָן דְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַסְּפִירוֹת), שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ[58]** חכמינו ז״ל במדרש **נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה תּוֹרָה,** התורה היא ש׳נובל׳ ר׳נשר׳ מהחכמה האלוקית העליונה **שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה** כפי שהיא באלקות **הִיא נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חָי[59], וְאָהֳיָה** ולא באה לידי גילוי, **אֲצִילוּ גוֹ׳ שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ׳ מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו[60],** ׳אצילו׳ דווקא ולא בא לידי גילוי ר׳לפניו׳ דווקא, **וּמַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה מֵהַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין זֶה שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ. אָמְנָם, דַּוְקָא בְּאוֹפֶן כָּזֶה נַעֲשֵׂית הַמְשָׁכַת מַהוּת הַחָכְמָה מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן׳ שֶׁבְּסוֹף הַתַּנְיָא[61] שֶׁמַּהוּת חָכְמָה עִילָּאָה מִתְלַבֶּשֶׁת בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ כוּ׳, וּמַה שֶּׁיְּכוֹלִים לְקַבֵּל זֹאת לְמַטָּה, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁל נוֹבְלוֹת.**

וְעוֹד בְּאוּר בְּעִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא (לֹא רַק בְּבְחִינַת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה, אֶלָּא גַּם) **בְּסִפְירַת הַמַּלְכוּת, כִּדְאִיתָא בְּזֹהַר[62] בְּגִין דַּהֲווּ מִמַּה דְּאִשְׁתָּאַר מִנְּהוֹרִין דְּזִיוִין עִילָּאִין, דְּהַיְינוּ שִׁירַיִים מִנְּהוֹרָא עִילָּאָה, וּמִזֶּה נִמְצָא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא עַשִׂירָאָה דְּכוּלָּא. וְהַמָּשָׁל לָזֶה, מֶחָכָם גָּדוֹל שֶׁשָּׂמַח בִּשְׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, שֶׁמִּצַּד הַשִּׂמְחָה בָּאִים כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁלּוֹ בְּגָלוּי, וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל אֲצִילוּ תְּנוּעָה שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בְּקֵירוּב עִם כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ עִם הַפְחוּתִים בְּיוֹתֵר. אָמְנָם, כֵּינָן שֶׁהָאָדָם הַפָּחוּת אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְחָכְמָתוֹ שֶׁל הֶחָכָם הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר וְאינו מסוגל להבין ולהשיג אותה, אֲזַי הַקֵּירוּב עִמּוֹ הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּדַבֵּר עִמּוֹ בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם מִילֵּי דְּהֶדְיוֹטָא, שִׂיחוֹת חוּלִין, וּבְעִנְיָנִים אֵלּוּ מַלְבִּישׁ הֶחָכָם אֶת עוֹמֶק**

1 שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא
2 עִנְיָן שֶׁל הֶפְסֵק, שֶׁמְּסַלֵּק אוֹרוֹ הַגָּדוֹל לְגַמְרֵי.
3 **וְעוֹד** בְּאוּר בְּעִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה
4 (כְּמַאֲמַר[57] אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְתָא, שֶׁמִּמֶּזֶּה
5 נַעֲשָׂה אַחַר־כָּךְ הָעִנְיָן דְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם,
6 שֶׁהוּא עִנְיַן הַסְּפִירוֹת), שֶׁזֶּהוּ נוֹבְלוֹת[58]
7 חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה
8 הִיא נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חָי[59], וְאָהֳיָה אֲצִילוּ גוֹ׳
9 שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ׳ מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו[60], וּמַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ
10 לְמַטָּה חֲרֵי זֶה רַק מַה שֶּׁנּוֹבֵל וְנוֹשֵׁר מֵהַתּוֹרָה
11 שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין זֶה שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ.
12 אָמְנָם, דַּוְקָא בְּאוֹפֶן כָּזֶה נַעֲשֵׂית הַמְשָׁכַת מַהוּת
13 הַחָכְמָה מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן׳
14 שֶׁבְּסוֹף הַתַּנְיָא[61] שֶׁמַּהוּת חָכְמָה עִילָּאָה
15 מִתְלַבֶּשֶׁת בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ כוּ׳, וּמַה
16 שֶּׁיְּכוֹלִים לְקַבֵּל זֹאת לְמַטָּה, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ
17 בְּאוֹפֶן שֶׁל נוֹבְלוֹת.
18 **וְעוֹד** בְּאוּר בְּעִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא (לֹא רַק
19 בְּבְחִינַת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה, אֶלָּא גַּם)
20 בְּסִפְירַת הַמַּלְכוּת, כִּדְאִיתָא בְּזֹהַר[62] בְּגִין דַּהֲווּ
21 מִמַּה דְּאִשְׁתָּאַר מִנְּהוֹרִין דְּזִיוִין עִילָּאִין, דְּהַיְינוּ
22 שִׁירַיִים מִנְּהוֹרָא עִילָּאָה, וּמִזֶּה נִמְצָא בְּחִינַת
23 הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא עַשִׂירָאָה דְּכוּלָּא. וְהַמָּשָׁל לָזֶה,
24 מֶחָכָם גָּדוֹל שֶׁשָּׂמַח בִּשְׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר,
25 שֶׁמִּצַּד הַשִּׂמְחָה בָּאִים כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁלּוֹ בְּגָלוּי,
26 וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל אֲצִילוּ תְּנוּעָה שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת
27 בְּקֵירוּב עִם כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ עִם הַפְחוּתִים
28 בְּיוֹתֵר. אָמְנָם, כֵּינָן שֶׁהָאָדָם הַפָּחוּת אֵינוֹ שַׁיָּךְ
29 לְחָכְמָתוֹ שֶׁל הֶחָכָם הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, אֲזַי הַקֵּירוּב
30 עִמּוֹ הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּדַבֵּר עִמּוֹ בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָנִים
31 שֶׁהֵם מִילֵּי דְּהֶדְיוֹטָא, שִׂיחוֹת חוּלִין, וּבְעִנְיָנִים אֵלּוּ מַלְבִּישׁ הֶחָכָם אֶת עוֹמֶק

ביאור בדרך אפשר

לִפְנִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁל נוֹבְלוֹת ובהמשכה באופן כזה, יכולים לקבל גם ממהות החכמה.

וְעוֹד בְּאוּר בְּעִנְיַן הַפֵּירוּרִים כְּפִי שֶׁהוּא (לֹא רַק בְּבְחִינַת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה, אֶלָּא גַּם) בְּסִפְירַת הַמַּלְכוּת, כִּדְאִיתָא בְּזֹהַר[62] בְּגִין דַּהֲווּ מִמַּה דְּאִשְׁתָּאַר מִנְּהוֹרִין דְּזִיוִין עִילָּאִין, דְּהַיְינוּ שִׁירַיִים מִנְּהוֹרָא עִילָּאָה, וּמִזֶּה נִמְצָא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא עַשִׂירָאָה דְּכוּלָּא. וְהַמָּשָׁל לָזֶה, מֶחָכָם גָּדוֹל שֶׁשָּׂמַח בִּשְׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, שֶׁמִּצַּד הַשִּׂמְחָה בָּאִים כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁלּוֹ בְּגָלוּי, וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל אֲצִילוּ תְּנוּעָה שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בְּקֵירוּב עִם כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ עִם הַפְחוּתִים בְּיוֹתֵר שאינם בערכו כלל. אָמְנָם, כֵּינָן שֶׁהָאָדָם הַפָּחוּת אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְחָכְמָתוֹ שֶׁל הֶחָכָם הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר ואינו מסוגל להבין ולהשיג אותה, אֲזַי הַקֵּירוּב עִמּוֹ הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּדַבֵּר עִמּוֹ בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת קלי הבנה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם מִילֵּי דְּהֶדְיוֹטָא, דברים של הדיוטות, אנשים פשוטים, שִׂיחוֹת חוּלִין, וּבְעִנְיָנִים אֵלּוּ מַלְבִּישׁ הֶחָכָם אֶת עוֹמֶק

57) זח״ב קסא, סע״א ואילך. 58) ב״ר פי״ז, ה. 59) איוב כח, כא. 60) משלי ח, ל. 61) ד״ה להבין מ״ש בפע״ח. וראה שם ד״ה דוד זמירות קרית להו. 62) ח״ב רכט, א.

ביאור בדרך אפשר

חָכְמָתוֹ, אַף שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת כפי שהדברים נראים בחיצוניות ובגלוי אֵין
זֶה אֶלָּא שִׂיחַת חוּלִין ולכאורה אין בה שום עומק, אבל לאמיתו של
דבר בתוך ה"סיפורי מעשיות" וה"שיחת חולין" טמונה חכמתו העמוקה של
החכם הגדול. וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר החכם הגדול מְגַלֶּה חָכְמָה וְשִׂכְלָ,
חֲרֵי אַף שֶׁהִתְגַּלּוּת הַחָכְמָה
הִיא עַל־יְדֵי הַדִּיבּוּר בדברי
חכמה עמוקים, חֲרֵי הַדִּיבּוּר הוּא
רַק כְּלִי אמצעי ביטוי וְטָפֵל אֶל
הַחָכְמָה עצמה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
כַּאֲשֶׁר הֶחָכָם מְדַבֵּר עִם פְּחוּת
הָעֶרֶךְ שִׂיחַת חוּלִין, חֲרֵי
הָעִיקָר אֵצֶל הַמְקַבֵּל הִיא
ה'שִׂיחַת חוּלִין', תוכן הדברים
עצמם אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה
עוֹמֶק הַחָכְמָה, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי
שִׂיחַת חוּלִין שֶׁל תַּלְמִידֵי
חֲכָמִים[63], חָכָם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר
והרי את שיחת החולין הוא כן מסוגל
להבין, ונמצא שהמקבל קולט למעשה
מעומק החכמה.
וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה,
שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּבְּחִינַת חֶסֶד
דְּלַגַּאו הנקראת "גדולה" הִיא
מִצַּד גְּדוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ, גָּדֵל
חֶסֶד ולא מצד ירידה ו'שפלות'.
וְהֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה מִצַּד
ה'הִתְפַּשְׂטוּת מָקוֹם' שֶׁל הַמְקַבֵּל
(יְהִי חַסְדְּךָ גו' כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ) וההשפעה
היא לא בעקבות
התעוררות מצד המקבל, אֶלָּא מִצַּד
גְּדוּלָה וְהִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית,
וְעַד שֶׁמִּצַּד הַגְּדוּלָה
וְהַהִתְנַשְּׂאוּת הָעַצְמִית של
האלוקות, המשפיע, הִנֵּה גַּם
הַהַשְׁפָּעָה עַצְמָהּ הִיא בְּאוֹפֶן
שֶׁל הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם
והההשפעה לא תופסת מקום אצל
המשפיע, וְכִמְשֹׁל הַפִּירוּרִים,
דְּהֵינוּ, שֶׁמִּצַּד גְּדוּלָתוֹ שֶׁל
הַמֶּלֶךְ יֶשְׁנָם רִיבּוּי פִּירוּרִים
שֶׁל הֶפְקֵר, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי
הַמְקַבְּלִים הֲרֵי זֶה הוֹן רַב
וְיָקָר כי סוף סוף אלו הם פירורים
מסעודתו של המלך, ובנמשל –

ביאור בדרך אפשר

השפעה מחסדו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.
ז) אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה יָדוּעַ
עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה לא שַׁיָּךְ
עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה בְּהֶכְרֵחַ של איזה גורם או איזו מציאות
חוץ ממנו בעצמו חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא כָּל גִּילּוּי הוּא גִּילּוּי רְצוֹנִי,
כי כך עלה ברצונו וְאִם־כֵּן אֵיךְ
אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא
בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְקַבֵּל אֵינוֹ תּוֹפֵס
מָקוֹם, וְגַם הַהַמְשָׁכָה עַצְמָהּ
אֵינָהּ תּוֹפֶסֶת מָקוֹם, חֲרֵי עִנְיָן
הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם הוּא עִנְיָן
שֶׁל בִּיטּוּל לְכְאוֹרָה, היינו
שמציאות המקבל לא תופסת מקום
וכאילו אינה קיימת ולא מתייחסים
אליה וְאִילּוּ הַהַמְשָׁכָה וההשפעה
מלמעלה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִצַּד
הָרָצוֹן, הַמְשָׁכָה רְצוֹנִית
דַּוְקָא, ואם מציאות המקבל לא
נחשבת כלל, איך מתעורר רצון
להשפיע לה?
וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ גַּם בְּעִנְיַן אוֹרוֹת
וְכֵלִים דִּסְפִירוֹת, דְּהִנֵּה,
נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד)
שֶׁהַסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת הֵם
בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁפְלוּת וההשפעה
היא כתוצאה מירידה, וְגַם כְּלָלוּת
עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת
בִּכְלִים הוּא מִצַּד עִנְיַן
הַבִּיטּוּל והשפלות שישנו באורות,
כִּי הַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁהָאוֹרוֹת
מִתְלַבְּשִׁים בִּכְלִים שֶׁלְּמַטָּה
מֵהֶם אף שזו ירידה לגביהם, הִיא
לְפִי שֶׁהָאוֹר בָּטֵל אֶל הַכַּוָּנָה
הָעֶלְיוֹנָה שֶׁשָּׁם הָרָצוֹן הוּא
שֶׁתִּהְיֶה הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת
בִּכְלִים דַּוְקָא. וּמִכָּל־מָקוֹם
למרות שאין זו הנטייה של האור מצד

1 חָכְמָתוֹ, אַף שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת אֵין זֶה אֶלָּא שִׂיחַת
2 חוּלִין. וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְגַלֶּה חָכְמָה וְשִׂכְלָ, חֲרֵי
3 אַף שֶׁהִתְגַּלּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַדִּיבּוּר, חֲרֵי
4 הַדִּיבּוּר הוּא רַק כְּלִי וְטָפֵל אֶל הַחָכְמָה, מַה־
5 שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר הֶחָכָם מְדַבֵּר עִם פְּחוּת הָעֶרֶךְ
6 שִׂיחַת חוּלִין, חֲרֵי הָעִיקָר אֵצֶל הַמְקַבֵּל הִיא
7 ה'שִׂיחַת חוּלִין', אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה עוֹמֶק
8 הַחָכְמָה, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי שִׂיחַת חוּלִין שֶׁל תַּלְמִידֵי
9 חֲכָמִים[63], חָכָם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר.
10 **וּכְלָלוּת** הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּבְּחִינַת
11 חֶסֶד דְּלַגַּאו, הִיא מִצַּד גְּדוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ,
12 גָּדֵל חֶסֶד. וְהֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה מִצַּד ה'תְּפִיסַת מָקוֹם'
13 שֶׁל הַמְקַבֵּל (יְהִי חַסְדְּךָ גו' כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ),
14 אֶלָּא מִצַּד גְּדוּלָה וְהִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית, וְעַד שֶׁמִּצַּד
15 הַגְּדוּלָה וְהַהִתְנַשְּׂאוּת הָעַצְמִית, הִנֵּה גַּם
16 הַהַשְׁפָּעָה עַצְמָהּ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר תְּפִיסַת
17 מָקוֹם, וְכִמְשֹׁל הַפִּירוּרִים, דְּהֵינוּ, שֶׁמִּצַּד גְּדוּלָתוֹ
18 שֶׁל הַמֶּלֶךְ יֶשְׁנָם רִיבּוּי פִּירוּרִים שֶׁל הֶפְקֵר, אֶלָּא
19 שֶׁלְּגַבֵּי הַמְקַבְּלִים הֲרֵי זֶה הוֹן רַב וְיָקָר.
20 ז) **אָמְנָם** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה יָדוּעַ
21 שֶׁלְּמַעְלָה לא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה
22 וְהֶאָרָה בְּהֶכְרֵחַ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא כָּל גִּילּוּי הוּא
23 גִּילּוּי רְצוֹנִי, וְאִם־כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר
24 שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְקַבֵּל אֵינוֹ תּוֹפֵס
25 מָקוֹם, וְגַם הַהַמְשָׁכָה עַצְמָהּ אֵינָהּ תּוֹפֶסֶת מָקוֹם,
26 חֲרֵי עִנְיַן הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם הוּא עִנְיָן שֶׁל
27 בִּיטּוּל לְכְאוֹרָה, וְאִילּוּ הַהַמְשָׁכָה צְרִיכָה לִהְיוֹת
28 מִצַּד הָרָצוֹן, הַמְשָׁכָה רְצוֹנִית דַּוְקָא. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ גַּם בְּעִנְיַן אוֹרוֹת וְכֵלִים
29 דִּסְפִירוֹת, דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) שֶׁהַסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל
30 שִׁפְלוּת, וְגַם כְּלָלוּת עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת בִּכְלִים הוּא מִצַּד עִנְיַן הַבִּיטּוּל,
31 כִּי הַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁהָאוֹרוֹת מִתְלַבְּשִׁים בִּכְלִים שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם, הִיא לְפִי שֶׁהָאוֹר
32 בָּטֵל אֶל הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁשָּׁם הָרָצוֹן הוּא שֶׁתִּהְיֶה הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת בִּכְלִים
33 דַּוְקָא. וּמִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹן, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת

63) סוכה כא, ב. וראה לקו"ת תצא לז, ב. נצבים נב, ב.

ביאור בדרך אפשר

עצמו אלא הוא מתלבש בכלים מצד הביטול, חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹן וללא הרצון (שסיבתו היא למלא את הכוונה העלוינה) לא תהיה התלבשות, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת נִרְגָּשׁ בְּהָאוֹר עצמו שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַכֶּלִי הוּא לְמַעְלָה מֵהָאוֹר, וּמִצַּד זֶה נַעֲשֶׂה הָרָצוֹן בְּהָאוֹר לְהִתְלַבֵּשׁ בַּכֶּלִי, כלומר שחייבת להיות סיבה אמיתית לכך שהאור אכן ירצה להתלבש בכלי, אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּלָלוּת הַשֵּׂיכוּת שֶׁל הָאוֹר לְהַכֶּלִי הִיא מִצַּד הַבִּיטוּל וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁבָּאוֹר. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם (וְאַדְרַבָּה, בְּיֶתֶר שְׂאֵת) בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּצַּד הַגְּדוּלָה הָעַצְמִית, שֶׁעִנְיָן זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד הָרָצוֹן דַּוְקָא, וְלֹא מִצַּד הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל בִּיטוּל.

ביאור בדרך אפשר

טבעו להיטיב לאחרים שֶׁלָּכֵן מַשְׁפִּיעַ גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי כְּלָל כי מאחר שההשפעה היא מצד טבעו של המשפיע, אין משמעות למעמדו ומצבו של המקבל. וְהַיְנוּ, שֶׁאוֹפֶן מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ שֶׁמִּצַּד זֶה יִהְיֶה שִׁינּוּי בַּהַשְׁפָּעָה, וגם אם המקבל אינו ראוי עדיין, המשפיע ייטיב עימו, וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל הִיא בִּגְלַל הַבִּיטוּל וְשִׁפְלוּת שֶׁלּוֹ של המקבל שמשפיל עצמו עד שאינו נחשב כלל, אֶלָּא בִּגְלַל שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא מִגְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית של המשפיע שֶׁשָּׁם לֹא נוֹגֵעַ כְּלָל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל. וּכְמוֹ־כֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַהַשְׁפָּעָה, הנתינה עצמה, שֶׁאַף שֶׁהַפְּרוּשׁ בָּזֶה, שֶׁאֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְמִדּוֹד וּלְהַגְבִּיל אֶת הַהַשְׁפָּעָה לפי ערך המקבל, כי מציאות המקבל לא חשובה כלל, כִּי מִצַּד טֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב חֲרֵי הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר חַסְדּוֹ בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וההשפעה היא ללא כל מדידה והגבלה שמושפעת מהמקבל.

אָמְנָם כֵּיוָן שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ יֶשְׁנוֹ הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם דְּהַמְקַבֵּל, חֲרֵי מִצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּכַחֲשֶׁכָה כָּאוֹרָה[65] ויכולה להיות השפעה גם למי שאינו ראוי כלל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהַכַּוָּנָה כְּתִיב[66] מָרוֹם וְקָדוֹשׁ וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, שֶׁבִּחִינַת מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שֶׁהִיא בְּחִינַת

נִרְגָּשׁ בְּהָאוֹר שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַכֶּלִי הוּא לְמַעְלָה מֵהָאוֹר,
וּמִצַּד זֶה נַעֲשֶׂה הָרָצוֹן בְּהָאוֹר לְהִתְלַבֵּשׁ בַּכֶּלִי,
אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּלָלוּת הַשֵּׂיכוּת שֶׁל הָאוֹר לְהַכֶּלִי הִיא מִצַּד הַבִּיטוּל וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁבָּאוֹר. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם (וְאַדְרַבָּה, בְּיֶתֶר שְׂאֵת) בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּצַּד הַגְּדוּלָה הָעַצְמִית, שֶׁעִנְיָן זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד הָרָצוֹן דַּוְקָא, וְלֹא מִצַּד הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁהוּא בִּיטוּל.

אַךְ הַבְּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה יֵשׁ חִילּוּק בֵּין חֶסֶד לְחֶסֶד טוֹב, שֶׁעִנְיַן הַחֶסֶד הוּא מִצַּד הַתְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל, כַּנַּ"ל בְּפֵרוּשׁ יְהִי חַסְדְּךָ גו' כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ, וְלָכֵן הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד הִיא לְהָרָאוּי דַּוְקָא, אֲבָל שְׁמַצַּד הַחֶסֶד אֵין מְדַקְדְּקִים כָּל־כָּךְ בְּהָרָאוּי, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת קְצָת רָאוּי, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חֲשִׁיבוּת קְצָת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַמְקַבֵּל יֵשׁ לוֹ תְּפִיסַת מָקוֹם. אֲבָל עִנְיַן הַטּוֹב הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא (לֹא מִצַּד הַתְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל, אֶלָּא) מִפְּנֵי שֶׁטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב[64], שֶׁלָּכֵן מַשְׁפִּיעַ גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי כְּלָל. וְהַיְנוּ, שֶׁאוֹפֶן מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ שֶׁמִּצַּד זֶה יִהְיֶה שִׁינּוּי בַּהַשְׁפָּעָה, וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַמְקַבֵּל הִיא בִּגְלַל הַבִּיטוּל וְשִׁפְלוּת שֶׁלּוֹ, אֶלָּא בִּגְלַל שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא מִגְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית שֶׁשָּׁם לֹא נוֹגֵעַ כְּלָל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל. וּכְמוֹ־כֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל הַהַשְׁפָּעָה, שֶׁאַף שֶׁהַפְּרוּשׁ בָּזֶה, שֶׁאֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְמִדּוֹד וּלְהַגְבִּיל אֶת הַהַשְׁפָּעָה, כִּי מִצַּד טֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב חֲרֵי הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר חַסְדּוֹ בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל

אָמְנָם כֵּיוָן שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ יֶשְׁנוֹ הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם דְּהַמְקַבֵּל, חֲרֵי מִצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּכַחֲשֶׁכָה כָּאוֹרָה[65]. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[66] מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, שֶׁבִּחִינַת מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שֶׁהִיא בְּחִינַת

64) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שעהיוה"א פ"ד. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים ע' ה. וש"נ. 65) תהלים קלט, יב. 66) ישעי' נז, טו.

ביאור בדרך אפשר

והמשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁבְּחִינַת מָרוֹם וְקָדוֹשׁ** הדרגה
הנעלית המרוממת באלוקות **שֶׁהִיא בְּחִינַת גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית,**
נִמְשָׁכָת דַּוְקָא בִּבְחִינַת דַּבָּא וּשְׁפַל רוּחַ. וְהַיְנוּ, שֶׁהָעִנְיָן
דְּכַחֲשָׁכָה כָּאוֹרָה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר
ששופע ומאיר ללא כל התייחסות
ישירה אל ה׳מקבל׳ שאינו תופס מקום
כלל, **אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת**
הָאוֹר (שֶׁזּוֹהִי פְּנִימִיּוּת
הַכַּוָּנָה), וְעַד לִפְנִימִיּוּת
הַמַּקִּיף, הִנֵּה הַכְּלִי לְזֶה הוּא
הָעִנְיָן דְּדַבָּא וּשְׁפַל רוּחַ דַּוְקָא
כי האור היותר נעלה מאיר ומשפיע רק
לפי הכוונה הפנימית, וההשפעה ממנו
היא רק בקדושה, ל׳מקבל׳ שהוא
בביטול לאלוקות, ״דכא ושפל רוח״.
ח) וְהִנֵּה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן ההבדלים באופני ההשפעה
בָּעִנְיַן של **חֶסֶד דִּלְגַאו וְחֶסֶד דִּלְבַר,**
חֲרֵי זֶה גַּם־כֵּן בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן
דְּ׳תֹהוּ׳ וְ׳תִיקוּן׳, כמבואר
בחסידות, העולמות במתכונתם
הנוכחית, עם ׳סדר השתלשלות׳
הדרגתי ומסודר ועשר ספירות
שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים
ראויים לקליטתם, נקראים ׳עולם
התיקון׳. ל׳תיקון׳ קדם ׳עולם התוהו׳
בו היו אורות מרובים וכלים מועטים,
מצב שגרם ל׳שבירת הכלים׳ ו׳נפילה׳
של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים
שמחוץ לגבולות הקדושה. לכן, ׳תיקון׳
מסמל התלבשות בכלים, סדר והדרגה,
ואילו ׳תוהו׳ מסמל אורות ללא מדידה
והגבלה והתלבשות מסודרת. ועל כך
מבואר במאמר הקודם (דיבור־המתחיל
׳קטונתי׳) שהמקובלים הראשונים
דיברו על מידת החסד כפי שהיא
ב׳תוהו׳ שם היא מאירה ללא מדידה
והגבלה ונקראת ׳גדולה׳, והמקובלים
האחרונים מדברים בבחינת ׳תיקון׳, כפי שמידת החסד מוגבלת על ידי הכלים,
ובעוד שב׳תוהו׳ כל מידה היא ב׳תוקף׳ גדול, עד שאין שם ׳התכללות׳
והתחברות בין מידות שונות, הרי בתיקון המידות הן בביטול. ועל שם
הביטול, עולם התיקון נקרא ״מה״ (כמו ״ונחנו מה״, לשון שמבטא ענווה
וביטול), **שֶׁמִּזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל הָעִנְיָן דְּחֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל** ששורשו
מעולם התוהו **וְחֶסֶד דְּאַבְרָהָם (הַנִּזְכָּר בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ הַנַּ״ל)**

ביאור בדרך אפשר

1 גְּדוּלָתוֹ הָעַצְמִית, נִמְשָׁכָת דַּוְקָא בִּבְחִינַת דַּבָּא
2 וּשְׁפַל רוּחַ. וְהַיְנוּ, שֶׁהָעִנְיָן דְּכַחֲשָׁכָה כָּאוֹרָה הוּא
3 רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר, אֲבָל בְּנוֹגֵעַ
4 לִפְנִימִיּוּת הָאוֹר (שֶׁזּוֹהִי פְּנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה), וְעַד
5 לִפְנִימִיּוּת הַמַּקִּיף, הִנֵּה הַכְּלִי לְזֶה הוּא הָעִנְיָן
דְּדַבָּא וּשְׁפַל רוּחַ דַּוְקָא.

6 ח) **וְהִנֵּה** מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן חֶסֶד דִּלְגַאו
7 וְחֶסֶד דִּלְבַר, חֲרֵי זֶה גַּם־כֵּן בִּכְלָלוּת
8 הָעִנְיָן דְּ׳תֹהוּ׳ וְ׳תִיקוּן׳, שֶׁמִּזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל הָעִנְיָן
9 דְּחֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל וְחֶסֶד דְּאַבְרָהָם (הַנִּזְכָּר בְּ׳אִגֶּרֶת
10 הַקּוֹדֶשׁ׳ הַנַּ״ל). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ
11 שֶׁבְּ׳תֹהוּ׳ הָיוּ אוֹרוֹת מְרוּבִּים, שֶׁהוּא עִנְיַן
12 תַּקִּיפוּת וְגַדְלוּת הָאוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳תִיקוּן׳
13 הָאוֹרוֹת הֵם מוּעָטִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל בִּיטוּל
14 וְשִׁפְלוּת. וְזֶהוּ גַּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין חֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל
15 לְחֶסֶד דְּאַבְרָהָם, שֶׁחֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל הוּא מִצַּד
16 הַגְּדוּלָה (אֲלָא שֶׁאֵין זוֹ גְּדוּלָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת
17 עַצְמִי, שֶׁגָּדוֹל וּמְרוֹמָם בְּעֶצֶם, שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ
18 שַׁיָּךְ בְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳תִיקוּן׳
19 הָאוֹרוֹת הֵם מוּעָטִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל הַגְבָּהָה
20 וְהִתְנַשְּׂאוּת), וְהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד אֵינָהּ מִצַּד
21 ה׳תְּפִיסַת מָקוֹם׳ שֶׁל הַזּוּלַת (שֶׁהֲרֵי הַזּוּלַת אֵינוֹ
22 תּוֹפֵס מָקוֹם אֶצְלוֹ, וְאַדְרַבָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסָבוֹל
23 מְצִיאוּת שֶׁל הַזּוּלַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּוַיְמָלֵךְ גּוֹ׳
24 וַיָּמָת[67]), אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעַל־יְדֵי הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד
25 יוּכַל לִהְיוֹת בְּהִתְנַשְּׂאוּת יְתֵרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל
26 צְרִיכִים אֵלָיו וְהוּא הַנּוֹתֵן וְהַמַּשְׁפִּיעַ כוּ׳, וּכְמוֹ
27 שֶׁכָּתוּב בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ שֶׁכָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל,

ביאור בדרך אפשר

ששורשו מעולם התיקון, כפי שממשיך.
וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁבְּ׳תֹהוּ׳ הָיוּ אוֹרוֹת מְרוּבִּים,
שֶׁהוּא עִנְיַן תַּקִּיפוּת וַגַדְלוּת הָאוֹר ולכן כל מידה בתוהו היא בתוקף
ואין ׳התכללות׳ של המידות זו בזו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳תִיקוּן׳ הָאוֹרוֹת**
הֵם מוּעָטִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל בִּיטוּל וְשִׁפְלוּת כמבואר לעיל.
וְזֶהוּ גַּם הַחִילּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין חֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל לְחֶסֶד**
דְּאַבְרָהָם, שֶׁחֶסֶד דְּיִשְׁמָעֵאל הוּא מִצַּד הַגְּדוּלָה (אֲלָא
שֶׁאֵין זוֹ גְּדוּלָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת עַצְמִי, שֶׁגָּדוֹל
וּמְרוֹמָם בְּעֶצֶם, גדולה אמיתית
מצד עצם המהות **שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ**
שַׁיָּךְ בְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳, היפך
הקדושה, **כִּי־אִם עִנְיַן שֶׁל**
הַגְבָּהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת לא בגלל
גדולה בעצם המהות), **וְהַשְׁפָּעַת**
הַחֶסֶד של ישמעאל, חסד מצד
הגדולה, **אֵינָהּ מִצַּד ה׳תְּפִיסַת**
מָקוֹם׳ שֶׁל הַזּוּלַת (שֶׁהֲרֵי
הַזּוּלַת אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם
אֶצְלוֹ, והשפעה היא לא כתוצאה
מכך שמעמדו ומצבו של הזולת אכפת
לו ונוגע לו **וְאַדְרַבָּה, שֶׁאֵינוֹ**
יָכוֹל לְסָבוֹל מְצִיאוּת שֶׁל
הַזּוּלַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּוַיְמָלֵךְ
גּוֹ׳ וַיָּמָת[67] בפרשת וישלח נאמר
״ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
אדום, לפני מלוך מלך לבני ישראל״,
ומבואר בקבלה וחסידות שהכוונה
למידות העליונות כפי שהן בעולם
התוהו שקדם לעולם התיקון, והכתוב
ממשיך ״וימלוך... וימת.. וימלוך
תחתיו... וימת...״, להורות שכל אחד
מלך לבד, בפני עצמו, וזהו עניין
המידות של עולם התוהו שאין בהם
ביטול והתכללות זו עם זו וכל אחת
היא עניין ומהות לעצמה, וזהו עניינו של חסד דישמעאל שאינו מתוך רצון
להיטיב עם הזולת ולסייע לו, ואדרבה אינו יכול לסבול את מציאות הזולת),
אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעַל־יְדֵי הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד יוּכַל לִהְיוֹת הוא עצמו
בְּהִתְנַשְּׂאוּת יְתֵרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל צְרִיכִים אֵלָיו וְהוּא הַנּוֹתֵן
וְהַמַּשְׁפִּיעַ כוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ׳ לגבי אופן
ההשפעה של חסד דישמעאל **שֶׁכָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל** יותר, **הוּא** המשפיע

67) ס״פ וישלח. וראה לקו״ת להאריז״ל שם.

ביאור בדרך אפשר

הוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגוֹבַהּ וַגְסוּת הָרוּחַ וְרוֹחַב לִבּוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם (שֶׁזּוֹהִי גַּם מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) שֶׁאָמַר וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר (כַּנַּ״ל סְעִיף ה).

אָמְנָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁ׳תְּהוּ׳ קָדַם לְ׳תִּיקּוּן׳, והאורות של תוהו נעלים מהאורות דתיקון, מִכָּל־מָקוֹם ׳תִּיקּוּן׳ מְבָרֵר וּמְתַקֵּן ׳תֹּהוּ׳, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַ׳תִּיקּוּן׳ הוּא לְמַעְלָה מִ׳תֹּהוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[68] הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, ולכאורה אין ליעקב עדיפות על עשו ואדרבה שורש עשו הוא ממקור יותר נעלה (וְאַף־עַל־פִּי־כֵן) הקדוש־ברוך־הוא אומר על עצמו וְאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב. הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּדַרְגָּא כָּזוֹ שֶׁהַמְקַבֵּל נִמְצָא שָׁם בְּאוֹפֶן דְּאָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, הִנֵּה וְאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב דַּוְקָא, וּבְיַעֲקֹב דַּוְקָא נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף. וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ׳תִּיקּוּן׳ מְבָרֵר ׳תֹּהוּ׳, אֲזַי נִמְשָׁכִים בְּ׳תִּיקּוּן׳ גַּם הָאוֹרוֹת דְּ׳תֹּהוּ׳. וְהַיְנוּ, שְׁבְּ׳חֶסֶד דִּלְבַר׳ נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה גַּם הַ׳חֶסֶד דִּלְגַאו׳, אֶלָּא שֶׁאָז (בִּגְמַר הַתִּיקּוּן וְהַבְּרוּר) נִמְשָׁךְ הַ׳חֶסֶד דִּלְגַאו׳ (לֹא עַל־יְדֵי ׳חֶסֶד דִּלְבַר׳, אֶלָּא) כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁלָּכֵן אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁפְלוּת, כְּמוֹ אוֹר הַלְּבָנָה, כִּי־אִם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[69] וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה אָז גַּם קוֹל כַּלָּה[70], וְיִתְרָה מִזֶּה, שֶׁנִּקְבָּה תְּסוֹבֵב גָּבֶר[71].

ט) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הַנְּפָשִׁים, שֶׁכְּלוּתָם הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד, וְעַד לְחֶסֶד שֶׁנִּמְשָׁךְ מִצַּד טֶבַע הַטּוֹב, וְיֵשׁ בָּהֶם נְפָשִׁים אוֹפַנִּים, נְפָשִׁים הַמְלוּבָּשִׁים בְּטֶבַע, אַף שֶׁנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת חֶסֶד דִּלְגַאו שֶׁהוּא בְּבְחִינַת גְּדוּלָה, מִכָּל־מָקוֹם הַמְשָׁכָתָם בָּאָה עַל־יְדֵי ׳חֶסֶד דִּלְבַר׳, שֶׁלָּכֵן הֵם מִתְלַבְּשִׁים בְּטֶבַע, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגְּדוּלָה זוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. אֲבָל בִּנְפָשִׁים גְּלוּיִים נִמְשָׁךְ בְּחִינַת חֶסֶד דִּלְגַאו בְּגָלוּי. וְהִנֵּה, כְּיָון שֶׁאֲמִיתִּית עִנְיַן הַנֶּפֶשׁ נִמְשָׁךְ מִצַּד הַגְּדוּלָה שֶׁלְּמַעְלָה, חֲרִי לְכְאוֹרָה הָיָה עִנְיָן זֶה צָרִיךְ לִפְעוֹל גְּדוּלָה גַּם לְמַטָּה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב) ולמה אם כן המשכה והשפעה זו דורשת מהאדם ביטול, הכנעה ושפלות?

ביאור בדרך אפשר

גָּבֶר[71] ותתגלה המעלה של הנקבה, בחינת המקבל, על הגבר, בחינת המשפיע. וכפי שנתבאר במאמר הקודם (דיבור המתחיל ׳קטנתי׳) שבירור התוהו על ידי התיקון והתעלות התיקון על־ידי־זה הוא בדוגמת המבואר בחסידות על כך שהאדם ששורשו מתיקון ניזון מהלחם ששורשו מתוהו, אבל מאידך דווקא האדם שמתיקון הוא המברר ומעלה את הניצוצות האלוקיים שמתוהו, וזאת מפני ששורש התיקון באלוקות נעלה משורש התוהו, ובסופו של דבר התוהו מתברר כך שגם בתוהו יש את מעלת התיקון, ענין הביטול, וגם ההמשכה מעולם התוהו היא רק במקום הביטול.

68) מלאכי א, ב. 69) ישעי׳ ל, כו. 70) ראה תו״א ס״פ ויגש. 71) ירמי׳ לא, כא.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכְּדֵי שֶׁעִנְיַן הַגְּדוּלָּה אכן יומשך ויתגלה לְמַטָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַבְּרוּר עַל־יְדֵי עִנְיַן הַשְׁפָּלוּת דַּוְקָא, כְּהַנְהָגַת יַעֲקֹב (וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב דַּוְקָא) שֶׁאָמַר קָטַנְתִּי גו׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[72] מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא. וּכְמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה, שהוא ביטול עמוק ופנימי ביותר, נַעֲשֶׂה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ[73], וְכַנַּ״ל (סְעִיף ח) שֶׁבְּחִינַת מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שֶׁהִיא בְּחִינַת גְּדוּלָּתוֹ הָעַצְמִית, חֶסֶד דִּלְגַאו, נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא בִּבְחִינַת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, שֶׁלָּכֵן כמבואר בְּאגרת הקודש האמורה כָּל הַקָּרוֹב אֶל ה׳ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְּבֹהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה[19] כי דווקא הביטול הוא הכלי לקבלת המשכה נעלית מאד.

וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ו) שֶׁהַהַשְׁפָּעָה מִ׳חֶסֶד דִּלְגַאו׳ הִיא בְּאוֹפָן שֶׁל פֵּירוּרִים, כִּמְשֶׁל הַשְּׂעָרוֹת שֶׁחִיּוּתָן נִמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַגּוּלְגֹּלֶת, וּכְמוֹ נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה תּוֹרָה, וּכְמוֹ כְּלָלוּת סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא מִבְּחִינַת שִׁירַיִם דְּנְהוֹרָא עִילָּאָה, שכל עניינים אלה מלמדים ומדגישים שגם אופן ההמשכה והתגלות של חסד נעלה זו הוא על ידי מיעוט וצמצום, עניין הביטול והשפלות, כמבואר לעיל בראיכות, וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בְּעִיקַּר לְאַחֲרֵי הַמַּאֲסָר של רבנו הזקן וְהַגְּאוּלָה[74] שלו ב״ט כסלו, כִּי הַזֹּאת הַזֶּה אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ עַד שֶׁכְּוֻתְּשִׁין אוֹתוֹ[75], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהַמַּאֲסָר דְּפֶטֶרְבּוּרְג[76], בה היה אדמו״ר הזקן אסור שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה לאחר המאסר שבא בעקבות קטרוג על הפצת מעיינות החסידות הִתְחִיל גִּילּוּי הַמַּעְיָנוֹת בְּאוֹפָן שֶׁל הֲפָצָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה קָא אָתֵי מַר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא[77], יבוא האדון זה מלך המשיח בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִקּוּמוּ הַיְעוּד וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר חַמָּה, וכן יקויים היעוד וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָי׳ וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו[78], וְעַד שֶׁ׳חֶסֶד דִּלְגַאו׳ שכעת הוא בפנימיות, למעלה מהארה והתגלות החוצה, יִהְיֶה בְּגָלוּי. וּמֵעַיִן זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם בַּנְּפָשִׁים הַגְּלוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע המתרחשים גם בזמן הגלות עַד שֶׁהִפְלִיא ה׳ וְהִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ[17], כְּפִי שֶׁהָיָה בַּיָּמִים

ביאור בדרך אפשר

וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה, וְיִתְרָה מִזֶּה, וְנִקְבָּה תְּסוֹבֵב גָּבֶר.

וְעִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה ההמשכה וההשפעה שבסופו של דבר מביאה לגדלות האמיתית שתהיה לעתיד־לבוא נפעלת עַל־יְדֵי הֶפְצַת הַמַּעְיָנוֹת של תורת החסידות חוּצָה, כמענה מלך המשיח לבעל־שם־טוב על שאלתו ׳אימתי קא אתי מר׳, לכשיפוצו מעיינותיך חוצה, כְּפִי שֶׁהִתְחִיל בְּעִיקַּר לְאַחֲרֵי הַמַּאֲסָר של רבנו הזקן וְהַגְּאוּלָה[74] שלו ב״ט כסלו, כִּי הַזֹּאת הַזֶּה אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ עַד שֶׁכְּוֻתְּשִׁין אוֹתוֹ[75], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהַמַּאֲסָר דְּפֶטֶרְבּוּרְג[76], בה היה אדמו״ר הזקן אסור שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה לאחר המאסר שבא בעקבות קטרוג על הפצת מעיינות החסידות הִתְחִיל גִּילּוּי הַמַּעְיָנוֹת בְּאוֹפָן שֶׁל הֲפָצָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה קָא אָתֵי מַר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא[77], יבוא האדון זה מלך המשיח בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִקּוּמוּ הַיְעוּד וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר חַמָּה, וכן יקויים היעוד וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָי׳ וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו[78], וְעַד שֶׁ׳חֶסֶד דִּלְגַאו׳ שכעת הוא בפנימיות, למעלה מהארה והתגלות החוצה, יִהְיֶה בְּגָלוּי. וּמֵעַיִן זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם בַּנְּפָשִׁים הַגְּלוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע עַד שֶׁהִפְלִיא

המשך בעמוד קנג

72) עמוס ז, ב. שם, ה. 73) ״אלקי נצור״ בסוף תפילת העמידה. 74) ראה ספר השיחות תורת שלום ס״ע 112 ואילך. 75) ראה מנחות נג, סע״ב. שמו״ר ר״פ תצוה. 76) ראה ספר השיחות תורת שלום ע׳ 26. 77) אגה״ק דהבעש״ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ״מ). 78) ישעי׳ מ, ה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

א. מאמר (כעין שיחה) דבור־המתחיל קטנתי מכל החסדים וגו'.

* * *

ב. כיון שניגנו ניגון של שמחת־תורה[1], הנה על־פי הפתגם הידוע[2] "שמחת־תורה שאַדט ניט", ידובר עתה ענין ששייך יותר לדברי־מוסר, בהמשך למה שדיברתי (וליתר דיוק: שהוכרחתי לדבר) בהתוועדות דיום השבת־קודש לפני שבועיים[3].

ולהעיר, שיש להמליץ על ענין זה מה שכתב רש"י בתחילת הפרשה שעומדים לקרוא בתפילת מנחה[4]: "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו כו'", וכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים"[5] (לכל הבנים, אפילו לבנים קטנים), הרי מובן שיש הצדקה לבקשה "לישב בשלוה", ולכן בקשתי גם אני לישב בשלוה... אבל קפץ כו'.

והרי לא מדובר אודות ענינים שנאמרו "על אפי ועל חמתי" בלבד (כפי שחשבתי לכתחילה), אלא בנוגע לדברים שאכן הזיקו בפועל ממש, כדלקמן.

ג. ובהקדמה:

כאשר התאספו יחד ראשי־ישיבות, רבנים וכו', בנוגע לענינים הקשורים עם כלל ישראל - היו צריכים לדבר אודות ענינים הנוגעים לחיזוק התורה והמצוה, קיום מצוות בהידור, מתוך אמונת ה', ובאופן ד"ויאמינו בה' ובמשה עבדו"[6].

וכל זה - אפילו בזמן שההנהגה היא על־פי טבע, שגם אז יודעים ש"יש מנהיג לבירה זו"[7]; ובפרט כאשר רואים נסים גלויים, ועד שאפילו גוים אומרים ש"מאת ה' היתה זאת"[8] - הרי בוודאי שהיו צריכים להתאסף ולעורר את בני ישראל לחיות חיים יהודיים, על־ידי התחזקות בכל הענינים הנוגעים למילוי רצונו יתברך[9].

אבל לפועל, באו הם וטענו להיפך - שלא היה ענין של נס כלל (בהביאם "הוכחה" ממישהו שכתב בעיתון שהיה זה "כחי ועוצם ידי" של פלוני ופלוני), ואפילו אם היה נס - היה זה מלובש בטבע, ואפילו אם היה למעלה מן הטבע - היה זה בהעלם, ולא היה נראה בגילוי, ואפילו אם היה בגילוי - די רק להכיר טובה כו'.

ובכן: בשלמא אילו היו סבורים כן בענין שנוגע לעדה מסויימת כשלעצמה, והיו כותבים זאת לאנשי שלומם - הרי זה "עליהם ועל צווארם" של הבית־דין והרבנים שלהם; אבל היתכן לצאת ולהכריז זאת בשם כלל ישראל?!

וכפי ששאלתי:

יש כלל בהלכה ש"אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות"[10], ולכן צריך הדיין ללכת אל המקום שבו אירע המקרה ולראות כו'. ובנידון־דידן: בשעה שכל אלו שהיו במקום ההוא סבורים שהיה זה ענין של נס, וכך סבורים עוד עשרות ואלפים מבני ישראל - כיצד יכולים לבוא אחר־כך מעבר לים, בחוץ־לארץ, ולפסוק באופן אחר?!

---

1) ניגון הקפות לכ"ק הרלוי"צ ז"ל.
2) ראה סה"ש תורת שלום ע' 53 ואילך. ע' 56. ע' 58. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ חי"א ע' קפח.
3) שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו ס"ד ואילך (תו"מ חנ"א ע' 270 ואילך).
4) ר"פ וישב.
5) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.
6) בשלח יד, לא.
7) ראה ב"ר רפל"ט.
8) תהלים קיח, כג.
9) ראה גם תו"מ ח"נ ע' 268 ואילך.
10) סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ.

ומה גם שכאשר בית־דין פוסק לאיסור, אסור לבית־דין אחר לבוא ולפסוק להיפך. וכן לאידך, כאשר חכם פוסק להיתר, לא יכול לבוא חכם אחר ולפסוק לאיסור[11], ואם־כן כיצד יכולים הם לבוא ולפסוק להיפך?!

והרי בין המשתתפים באסיפה הנ״ל היו גם כאלו שידעו שבארץ ישראל אמרו שהיה זה נס, ואף־על־פי־כן לא מחו כלל וכלל על הדברים שנאמרו באסיפה באופן הפכי, ואין פוצה פה ומצפצף.

וכאשר תחילת האסיפה היא באופן שבמקום לדבר אודות חיזוק עניני תורה ומצוות, עושים להיפך - שוב לא יפלא שבהמשך האסיפה מדברים נגד יצחק אבינו (וכיוצא בזה בנוגע לאלו שבבחינת ״הן הן המרכבה״[12]), וכן בנוגע למצות תפילין, לעורר ספק שיפעל חלישות אצל יהודי בנוגע להנחת תפילין.

[ולהעיר, שדברים אלו נאמרו ביום השבת־קודש! - בשביל דברים אלו בזבזו (״גע׳פטר׳ט״) את יום השבת, ש״כל מלאכתך עשויה״[13], ועל־ידי־זה גרמו שגם כאן יצטרכו לדבר על זה ביום השבת־קודש - בהתוועדות שלפני־זה[3], וגם עתה].

וזוהי הסיבה שמדברים עתה על ענין זה - אף שלכאורה יכולים לשאול: מה זה נוגע אלי, הרי היו שם רבנים, ראשי־ישיבות וכו׳?! - כי דבר שגורם נזק לקיום התורה ומצוות, הרי זה נוגע אלי!

ד. ולגופו של ענין - בנוגע להתעוררות אודות הנחת תפילין:

מצות־עשה מן התורה: ״הוכח תוכיח את עמיתך״[14], ודרשו חכמינו ז״ל[15]: ״אפילו מאה פעמים״ - שאין זו גוזמא בעלמא, אלא מאה פעמים כפשוטו. והיינו, שאפילו אם אדם הוכיח את חבירו פעם ופעמיים כו׳, עד לתשעים ותשע פעמים, ולא הועיל, שמזה מובן מעמדו ומצבו של חבירו, שאינו ״עם שאתך בתורה ומצוות״[16], כך שברור הדבר שגם הפעם המאה לא תעזור, אף־על־פי־כן מוטלת עליו מצות־עשה מן התורה לחזור ולהוכיחו פעם נוספת, שכן הציווי ״הוכח תוכיח״ אינו תלוי בכך שבוודאי יפעל על פלוני לצייתי לו; על המוכיח לעשות את המוטל עליו, ללא נפקא־מינה מה תהיה התוצאה.

ועל־אחת־כמה־וכמה כשרואים שאכן מצליחים לפעול על יהודי להניח תפילין, ועל־פי פסק־דין המשנה[17] ״מצוה גוררת מצוה״ - הרי זה פעל שיניח תפילין גם למחרת, וגם ביום שלאחרי־זה, ועד שעל־ידי־זה התחיל לשמור כשרות והכשיר את ביתו.

- מעשה ביהודי שהיה אוכל בפומבי מאכל שאינו כשר, וביקשו ממנו להניח תפילין, ולא רצה לשמוע, וחזרו וביקשוהו וכו׳, עד שלבסוף הסכים להניח תפילין. ולאחרי כן, כשהגיעה שעת ארוחת הערב, ביקש שלא יתנו לו מאכל שאינו כשר!... - כפי שסיפר בעצמו, כמסיח לפי תומו, אודות מאורע שהתרחש (לא ליד הכותל, אלא) בעת טיסה.

ובכן: רואים בפועל שכתוצאה מההתעוררות אודות הנחת תפילין - ישנם אלפי יהודים שהניחו תפילין!

ה. ואף־על־פי־כן ישנם כאלו שמנסים לקרר יהודים מהענין דהנחת תפילין.

וכפי שכותב לי יהודי במכתבו, שכיון שיש צדדים לכאן ולכאן - שוב אינו רוצה לדבר ולעורר אחרים לעסוק בהנחת תפילין עם יהודים, וגם הוא בעצמו כבר אינו רוצה לדבר עם יהודי ולפעול עליו שיניח תפילין.

הדבר העיקרי שמפריע להם הוא - שליובאַוויטש עוסקת בזה!

אוי־ואבוי למצב כזה שכאשר רואים יהודי שמניח תפילין ליהודי אחר, יודעים מיד שהוא ״ליובאַוויטשער״!...

ומה שטוענים שרק ליובאַוויטש סבורה שצריך להניח תפילין עם יהודים - יראו את המודעה אודות ההתעוררות בנוגע להנחת תפילין עם יהודים, שעליה חתומים ראש הרבנים וראשי־ישיבות של תנועת המוסר, וכן ׳מועצת גדולי התורה׳ וכו׳ - כפי שנדפס בשני עיתונים, וצריכים רק להסתכל ולראות! אלא שכנראה מפריעה להם העובדה שבמודעות עצמן מוזכר השם ״ליובאַוויטש״!...

---

11) ראה אנציק׳ תלמודית ערך הוראה ס״ו (כרך ח ע׳ תקז ואילך). וש״נ.
12) ב״ר פמ״ז, ו. פפ״ב, ו.
13) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סש״ו סכ״א. וש״נ.
14) קדושים יט, יז.
15) ב״מ לא, א.
16) שם נט, א. וראה תו״מ חנ״א ע׳ 229. וש״נ.
17) אבות פ״ד מ״ב.

ובכן: ענין זה אינו קשור עם ליובאַוויטש, ואין בזה חידוש - שהרי זוהי מצות־עשה מן התורה: "הוכח תוכיח", "ואהבת לרעך כמוך"[18], ו"לא תשנא את אחיך בלבבך"[14], וישנו ענין הערבות כו'.

ומצינו שהסמ"ג היה נוהג כך - כפי שכותב[19] שדרש והוכיח ודיבר ב"גליות ישראל" "בספרד ובשאר ארצות", ולפני כאלו שרק על־ידי דבריו קבלו מצות תפילין מזוזות וציצית.

ואם־כן מה בכך שליובאַוויטש הולכת בעקבות הסמ"ג?!... ואפילו אם ישנם היום פוסקים אחרים שאינם סבורים כך - מהי העוולה בכך שליובאַוויטש נוהגת כפי הסמ"ג, שגם הוא היה פוסק!...

ו. אך יש טוענים שעושים זאת "שלא לשמה" - רק כדי שיצלמו אותם ויכניסו את התמונה בעיתון (באמרם, שהם לא היו מאמינים שזו המציאות, אבל הראו להם מכתב שהגיע מארץ ישראל, ובו נאמר שעושים זאת "שלא לשמה").

אבל ישנו פסק־דין מפורש[20] "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף־על־פי שלא לשמה, (והתורה מבטיחה) שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

זאת ועוד:

אם אכן מפריעה לך העובדה שפלוני עושה זאת "שלא לשמה" - הרי כיון שאתה עושה הכל "לשמו ולשמה"... אזי ארוז את החבילות שלך, רכוש כרטיס טיסה, וסע אל הכותל המערבי[21], ותניח תפילין עם יהודים, ותודיע שאתה מ"כת הענווים" (כידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[22]), אינך חפץ בתמונות, אינך רוצה להתפרסם בעיתון, ואינך רוצה שיעשו ממך "נשיא הכבוד"... כי־אם להניח תפילין עם יהודים.

לא מוצא חן בעיניך מבצע תפילין - אזי תבחר לך מצוה אחרת (שהרי ישנן עוד תרי"ב מצוות) ועסוק בה, אבל תעשה משהו!...

ולפועל, אתה יושב באמריקה, ומקרר יהודים מהנחת תפילין. וכשיש ספק אולי תצליח לפעול על יהודי אחד שלא יניח תפילין - הנך הולך לחומרא...

והגע עצמך:

ישנו אברך - כפי ששמעתי מעד ראיה - שמוסר נפשו ויוצא "מארצך וממולדתך ומבית אביך"[23] ונוסע לכותל המערבי[21], ושוהה במשך כמה שעות תחת השמש היוקדת, אולי יוכל לפעול על יהודי אחד שיניח תפילין.

אותו אברך לא מקבל "מדליה" או כבוד, לא ממנים אותו ל"נשיא הכבוד" וכיוצא בזה; הוא מוסר נפשו לנסוע מביתו לכותל המערבי, ולעמוד תחת השמש במשך כמה שעות, וכשחוזר לביתו גוערת עליו אשתו: מדוע דוקא אתה צריך לנסוע, בה בשעה שבירושלים עצמה, ליד הכותל המערבי, ישנם רבנים, ראשי־ישיבות, שוחטים, מוהלים, בחורי ישיבות, ומדוע דוקא אתה צריך לנסוע מהקצה השני של ארץ־ישראל - מוטב שתישאר בבית, ותחנך את הילדים שלך על דרך התורה; ואף־על־פי־כן אינו מתחשב בכל הטענות, ונוסע מביתו מתוך מסירות־נפש.

ואם־כן כיצד מעיז אתה לבוא ולקרר אותו מהתעסקות זו?!...

ז. ולאחרי הקדמה זו, יש להתייחס לטענות על מה שדיברתי[3] אודות האסיפה הנ"ל - לאחרי שיצאו שמועות שונות ומשונות אודות הדברים שאמרתי, ומנסים להיטפל ("טשעפען זיך") לכל מילה - אף שהבהרתי שלא הייתי נוכח באסיפה הנ"ל, וכל המדובר אודותה הוא רק מפי השמועה:

הטענה היחידה שמצאו היא - שהזכרתי אודות ראש־ישיבה אחד שדיבר אודות יצחק אבינו, ודיבר גם אודות ענין התפילין. ואילו לפועל, אמרו זאת שני ראשי־ישיבות שונים. ובגלל זה רצו לתבוע אותי

18) שם, יח.
19) מ"ע ג'.
20) פסחים נ, ב. וש"נ. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ה. הל' תשובה פ"י ה"ה. טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"כ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. תניא ספל"ט.
21) ראה גם תו"מ חנ"א ע' 100. וש"נ.
22) ראה ספר הזכרונות ח"א ספנ"ו. אג"ק שלו ח"ג ע' קפב ואילך. וראה גם תו"מ חכ"ד ע' 291. וש"נ.
23) ר"פ לך לך.

ל'דין תורה': היתכן שאמרתי שאותו ראש־ישיבה אמר את שני הדברים, בה בשעה שהדברים נאמרו על־ידי שני ראשי־ישיבות. והוסיפו לטעון, שמצד מעמדי ומצבי, לא אוכל להתנצל על דברים שאמרתי בפני קהל גדול.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר בבת־שחוק:) כששמעתי טענה זו - נחה דעתי (אף שאוי־ואבוי שאפשר לומר על זה "נחה דעתי", בה בשעה שדיברו אודות יצחק אבינו כו'), שהרי מזה מוכח ששאר הדברים שאמרתי הם נכונים.

ובכן: ההבדל אם אחד אמר את הדברים או שנים - הוא רק לגבי המדבר; אבל אני דברתי אודות השומעים, שביניהם היו יראים ושלמים, ואף־על־פי־כן לא מחו על הדברים. ובנוגע לשומע, אין הבדל אם אדם אחד אמר את הדברים או שני בני אדם, ואף־על־פי־כן אין פוצה פה ומצפצף!

ובנוגע לטענה שאינני יכול להתנצל על דברים שאמרתי - הנה האמת היא שעל־פי הלכה אין יהודי שלא שייך שיצטרך להתנצל, שהרי כל אחד יכול לבוא לידי טעות, ועד שמצינו "מעשה רב"[24] שאפילו משה רבינו "הודה ולא בוש לומר כו'"[25], וכן מצינו בנוגע לרבא[26], שאמר "דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי", ועל־דרך־זה מצינו גם אצל עוד אמוראים[27].

ובכן: לא אבוש לומר ש"טעות הוא בידי", כפי שאמר אפילו רבא [ואיני יכול לומר "להבדיל", כיון שידועים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[28], שבנוגע לבני ישראל לא אומרים "להבדיל" אפילו בין הקטן שבקטנים לבין הגדול שבגדולים], ולכן הנני אומר בפני כל עם ועדה: "דברים שאמרתי לפניכם - טעות הן בידי": אני אמרתי שראש־ישיבה אחד אמר את הדברים, אך לפועל נאמרו הדברים על־ידי שני ראשי־ישיבה!...

ח. ו"מצוה גוררת מצוה" - שבאו בטענה נוספת: מדוע מחיתי על כך שדיברו כנגד יצחק, בה בשעה שדרכם של ה"מגידים" היתה להיטפל ("זיך טשעפען") אל האבות, כפי שאירע כמה וכמה פעמים שדיברו כנגד האבות ש"הן הן המרכבה", ולא מחיתי כנגד זה.

ובכן:

איתא בגמרא במסכת נדרים[29], ועל־דרך־זה במדרש תנחומא פרשת קרח[30], בנוגע למחלוקת קרח על משה רבינו,

- (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר:) כדי שלא יטענו אחר־כך שאני משווה את עצמי למשה רבינו, ואת החולקים לקרח... הנני צריך להבהיר, שדברים אלו נאמרים רק כדי ללמוד הוראה מהם -

"מאי דכתיב[31] שמש ירח עמד זבולה.. מלמד שעלו השמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו, רבונו־של־עולם, אם אתה עושה דין לבן־עמרם נצא, ואם לאו לא נצא.. אמר להם (הקב"ה): בכל יום ויום (מלכי מזרח ומערב) משתחוים לכם ואתם מאירים, לכבודי לא מחיתם, לכבוד בשר־ודם (כבודו של בן־עמרם) מחיתם" (שאינכם רוצים לצאת ולהאיר עד שאני "עושה דין לבן־עמרם")?! ומסיים במדרש: "והאידנא עד דמחו להו לא נפקי" (שמאז אינם רוצים להאיר, ויש צורך להכריח אותם).

ולכאורה אינו מובן הפירוש ד"לכבוד בשר־ודם מחיתם" - הרי משה רבינו הוא שלוחו של הקב"ה, ואינו עושה מעצמו שום דבר (כמו מינוי אהרן אחיו לכהן גדול, שעל זה טען קרח), ומדוע נחשב ענין זה ל"כבודו של בשר־ודם"?!

ועל כן צריך לומר, שכיון שבחיצוניות הרי זה נראה ענין ש"לכבודו של בשר־ודם", לכן יש מקום לטענה "לכבודי לא מחיתם, לכבוד בשר־ודם מחיתם". כלומר: עד עתה לא תבעו מהם מדוע לא מחו על כבודו של הקב"ה, כיון שאין זה ענינם; אבל כאשר הם באים ומוחים על ענין שנראה בחיצוניות "לכבודו של בשר־ודם", אזי באה הטענה "לכבודי לא מחיתם כו'".

---

24) שבת כא, א. וש"נ.
25) זבחים קא, א. הובא בפרש"י עה"ת שמיני יו"ד, כ.
26) עירובין קד, א. זבחים צד, ב. נדה סח, א.
27) עירובין טז, סע"ב. חולין נו, א. וראה שבת סג, ב. וש"נ.
28) ראה גם תו"מ ח"נ ע' 50. וש"נ.
29) לט, ב. וש"נ.
30) יא.
31) חבקוק ג, יא.

ועל־דרך־זה בענינו: לא הייתי יכול לטעון רק על דבריהם כנגד ענין התפילין - כי אף־על־פי שזוהי מצוה של הקב״ה, מכל־מקום היו יכולים לטעון שזהו ענין הקשור עם ״כבודו של בשר־ודם״; ולכן הוצרכתי להזכיר גם מה שדיברו כנגד יצחק, שזהו בוודאי ענין שקשור עם הקב״ה.

ט. ונוסף לזה, באו עם המצאה חדשה - כדי ללבות (״אויפ־פלאַקערן״) את כל הענין:
שלחו שלוחים לאנשים שלא דיברו ובכלל לא נכחו באותו כינוס (כך שבכלל לא התכוונתי אליהם), וסיפרו להם שדיברתי על ענין זה, ומסתמא התכוונתי גם אליהם [לומר בוודאות שהתכוונתי אליו - לא היו יכולים, שהרי ״שקר אין לו רגלים״[32], ולכן אמרו רק שיתכן שהדברים היו מכוונים גם אליו, וספיקא - לחומרא]. והרי ״ברית כרותה ללשון הרע שתתקבל על הלב״[33].

וכל זה - למרות שבהתוועדות הנ״ל[34] דובר אודות הוראת חכמינו ז״ל[35] ״הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום וכו׳״, ואף־על־פי־כן התנהגו בדיוק ההיפך.

ובכן:

כשאמרתי את הדברים, הנה בדווקא לא הזכרתי שמות (אף ששמעתי את השמות), כך שאם אכן נכון הדבר, הרי זה אמת, ואם לאו - לא התכוונתי אליו.

וכידוע הסיפור[36] שה׳צמח צדק׳ אמר על עצמו שהוא כמו ״כובען״, שתופר כובע במדה מסויימת, ולאחרי כן, כשנכנס אדם שמדת הכובע לא מתאימה לו - אין הכובע עבורו, וכאשר נכנס אדם שמדת הכובע מתאימה לו - הרי זה עבורו, וסיים ה׳צמח צדק׳ בהנמשל בנוגע לעצמו: ואכן אליו התכוונתי!...

ועל־דרך־זה בענינו: אם פלוני אמר זאת - אליו אכן התכוונתי; ואם לא אמר זאת (ומה גם שבכלל לא היה נוכח שם, כך שאין זה אפילו בגדר של ״חלום שחלמו אחרים על אחרים״) - לא התכוונתי אליו!

אני רק מחיתי על הדברים שנאמרו שם, מצד ״והייתם נקיים מה׳ ומישראל״[37] (וכבר עברו שבועיים, ועדיין אין פוצה פה ומצפצף...); אלא שהם אמרו דברים שאינם אמת (״פאַלשע זאַכן״), ובלבד להסית וללבות את כל הענין.

וכבר היה לעולמים - כפי שאירע בימי רבינו הזקן, שאז היו יותר מנגדים כו׳, וכפי שאני שומע, רוצים הם להבעיר מחדש את המחלוקת הישנה, אבל לא יעלה הדבר בידם, לאחרי שכבר ראו מה היו התוצאות כו׳ (וכפי שאמר כ״ק מו״ח אדמו״ר[38], שלא לדבר על המתנגדים כו׳, כיון שבהיותם עתה בעולם האמת רואים את האמת, ומתחרטים על מעשיהם כו׳).

י. ו״מצוה גוררת מצוה״ - שבאו בטענות שטילפנו אליהם ולא הניחו להם לישון, זה בלילה, וזה ביום, ועוד כמה וכמה ענינים כיוצא בזה.
ועל זה עניתי, שאינני מאמין שבליובאַוויטש יכולה להיות הנהגה של ״עם־הארצות״ שכזו! - ליובאַוויטש לא נוסדה אתמול; ליובאַוויטש קיימת כאן יותר מעשרים שנה, ובד׳ אמות של ליובאַוויטש אין כאלו עמי־הארץ שיעשו מעשים שעל־ידם יתנתקו מההתקשרות אלי, ועד - לאדמו״ר הזקן.

כשהלה שמע מענה זה - הזדעזע ושאל מה שייך ענין זה לעם־הארצות?

ועניתי לו: אפילו ילד בן חמש, ״בן חמש שנים למקרא״[39], יודע שיש פסוק בחומש: ״מדבר שקר תרחק״[40], ״ולא תשקרו איש בעמיתו״[41], כך שלא יתכן שיטלפנו אליו ויאמרו לו דבר שקר!

32) של״ה קכב, א. הובא באוה״ת חנוכה (כרך ה) תתקטו, ב. תתקכד, א. בהעלותך ע׳ תיב. וראה לקו״ש חכ״ו ע׳ 4 הערה 33. וש״נ.
33) ראה אלשיך קהלת ז, כא (מרז״ל). וראה גם אג״ק אדה״ז ע׳ שלח. הובא במכתב י״ט אלול תשי״ב (ושם: ולע״ע לא מצאתי מקומו). אג״ק חכ״ג ס״ע תלח.
34) בתחלתה (תו״מ חנ״א ע׳ 268). וש״נ.
35) אבות פ״א מי״ב.
36) ראה גם תו״מ חי״ח ע׳ 52 הערה 123. וש״נ.
37) מטות לב, כב.
38) ראה לקו״ד ח״א מו, א. וראה גם תו״מ חל״ב ע׳ 302. וש״נ.
39) אבות ספ״ה.
40) משפטים כג, ז.
41) קדושים יט, יא.

ונוסף על הפסוקים הנ"ל בחומש - יש גם סיפור בגמרא[42] במסכת גיטין[43]: "שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר, בני אדם העומדים עלי (לחרף ולגדף), ובידי למסרם למלכות, מהו. שרטט וכתב ליה, אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי[44] - אף-על-פי שרשע לנגדי (מריבני ומקניטני), אשמרה לפי מחסום. שלח ליה, קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאיקום בהו. שלח ליה, דום לה' והתחולל לו[45] - דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאיליהן".

זהו איפוא החינוך שקיבלו בליובאַוויטש (וכל-שכן אלו שנמצאים עתה בליובאַוויטש, ורוצים להמשיך להיות בליובאַוויטש) - שכאשר יש מציאות של מנגד כו', אזי העצה היא: "השכם והערב עליהן לבית המדרש"! קום חצי שעה לפני הזמן הרגיל ועסוק בתורה, וכן לך לישון חצי שעה אחרי הזמן הרגיל ועסוק בתורה, ועל-ידי-זה תבטל אותם.

וכיון שכן, הרי ברור הדבר שהנהגה בלתי-רצויה הנ"ל אינה קיימת בד' אמות של ליובאַוויטש!

וכפי שהבהרתי בפירוש[46] שאין הכוונה שילכו לנפץ שמשות ("ברעכן שויבן")... ומה גם ש"המשבר כליו בחמתו" הרי זה "כעובד עבודה זרה"[47].

ובפרט בעמדנו בחודש כסלו, והרי בנוגע לי"ט כסלו מזהיר רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'[48]: "לא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם", אפילו שריקה של קדושה[49], "רק להשפיל רוחם.. בנמיכות רוח ומענה רך כו'", וכפי שמסיים: "וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'" (אף שאין זה בוודאות. ואדרבה, מצד מדת הנצחנות שבהם, יתכן שיהיה באופן אחר, אלא שבכל זאת יש לקוות שיפעלו הדברים, ובפרט בהמשך לכך שניגנו ניגון של שמחת-תורה, וכאמור לעיל, ש"שמחת-תורה שאַדט ניט").

יא. ולהעיר, שהסיבה לכך שטוענים טענות כאלו שאין להן שייכות אל המציאות היא, בגלל ש"מצוה גוררת מצוה":

לכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין של גרירה ("גוררת") עבור המצוה השניה - כשם שלקיום המצוה הראשונה לא היה צורך בגרירה, כך יכול להיות גם קיום המצוה השניה ללא צורך בגרירה?!

אך הענין בזה - שגם כשנמצא במעמד ומצב שמצד עצמו אינו שייך למצוה השניה, הנה המצוה הראשונה פועלת ו"גוררת" גם את המצוה השניה.

ועל-דרך-זה בצד ההפכי: אף-על-פי שמצד עצמם לא היו שייכים לטענה כזו, הנה על-ידי הטענות הקודמות, נעשו שייכים גם לטענה כזו. - ההתחלה היא אמנם בדבר קל, אבל על-ידי-זה מגיעים אחר-כך לדבר חמור יותר - "כעבות העגלה"[50], ו"כמתלהלה היורה זיקים"[51].

יב. ונוסף לזה היתה עוד טענה - לא על-מנת לקנטר, אלא שאלה הקשורה עם בירור הלכה:

שאלו על המדובר[52] בנוגע למי שדיבר על יצחק אבינו, שעליו לנסוע לקברו של יצחק במערת המכפלה ולבקש מחילה - שלכאורה הצורך לילך על קברו לבקש מחילה וכו' הוא רק כאשר ביישו בחייו, אבל אם ביישו לאחר פטירתו, אינו צריך לילך על קברו[53], ואם-כן בנידון-דידן, אינו צריך לילך למערת המכפלה לבקש מחילה?

ובכן: מקור הדברים הוא בגמרא מסכת חגיגה[54]: "אמר רבי יהושע, בושני מדבריכם בית-שמאי כו'",

---

42) כ"ק אדמו"ר שליט"א הקדים ואמר: כיון שמדובר אודות "לומדים", יש צורך להביא ראי' גם מגמרא!...
43) ז, א (ובפרש"י).
44) תהלים לט, ב.
45) שם לז, ז.
46) שיחה הנ"ל ס"ז (תו"מ חנ"א ע' 275).
47) שבת קה, ב.
48) סוס"ב.
49) ראה לקו"ד ח"א כ, ב.
50) ישעי' ה, יח. וראה סוכה נב, א. פרש"י עה"פ.
51) משלי כו, יח. וראה מלבי"ם עה"פ.
52) שיחה הנ"ל ס"ה (תו"מ חנ"א ע' 272).
53) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו ס"ז. וש"נ.
54) כב, ב.

והרי מאורע זה היה לאחרי פטירת בית־שמאי, ואף־על־פי־כן "הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית־שמאי וכו'". ומבואר ב'שלטי הגבורים' ב'בבא מציעא'[55], "דרבי יהושע לפנים משורת הדין הוא דעבד".

ובכן, כנראה שהטענה היא: היתכן שאני דורש מ"ראש־ישיבה" להתנהג לפנים משורת הדין - די בכך שמתנהג על־פי דין! מדוע אני רוצה לעשות ממנו "חסיד" שמתנהג לפנים משורת הדין?!...

אך לאמיתו של דבר, אין זה רק לפנים משורת הדין, אלא על־פי דין:

בנוגע להמבייש לאחר מיתה, שאינו צריך לילך על קברו - איתא ב'שולחן ערוך'[53] (מ'כנסת הגדולה'[56] בשם 'שלטי הגבורים' הנ"ל) ש"מבקש מחילה במקום שביישו".

ובנידון־דידן, כדי שתעזור בקשת המחילה מיצחק, הרי זה צריך להיות "במקום שביישו" - שיהיה אותו מספר אנשים שהיו בעת האסיפה, ועד שהוא יאסוף את אותו מספר האנשים, לא פחות מכך (ומה גם שמועד קיום האסיפה אינו תלוי בו, אלא הדבר תלוי בפלוני שיסדר זאת), יחלוף בינתיים ראש־השנה ויום־כיפור, ובינתיים יעבור משך זמן שישאר במצב של "מריבה" עם יצחק!...

מהי איפוא העצה עבורו - להפגש עם יצחק עצמו, שיסיר ממנו את ה'קפידא', ואז יימחל לו.

היכן יכול הוא לפגוש את יצחק?

והרי אי־אפשר לומר עליו שיכול לפגוש את יצחק בשעה שמתפלל ואומר "אלוקי יצחק" - שהרי בשעה שאירע מאורע הנ"ל היה מתפלל שלש פעמים ביום, ואילו היה פוגש אז ביצחק, אזי לא היה יכול לומר עליו מילים כאלו!...

וכיון שכן, הרי המקום היחידי שבו יכול לפגוש את יצחק הוא - במערת המכפלה... [ואף־על־פי שלא יודעים היכן בדיוק נמצא קברו של יצחק, הרי זה באותו שטח כו'], ולכן עליו לנסוע לשם, להתפלל ולבקש כו', עד שיצחק ימחל לו ויאמר "שרוי לך מותר לך כו'".

יג. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
בוודאי יבואו מחר עם טענות חדשות, אבל עד מחר יכול כבר לבוא משיח!...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר בבת־שחוק:) שמעתי[57] שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר פרסם את ה"קול קורא" "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", שאל אחד את חבירו: מי הם הליובאַוויטשער'ס (כי רק לפני ארבע שנים הגיעה ליובאַוויטש לארצות־הברית, ולכן לא ידע מי הם), והשיב לו: ליובאַוויטש הם אנשים פראיים ("וויל‌דע ברואים") שמאמינים שמחר - מחר ממש - יכול לבוא משיח!...

ברור הדבר שמצות תפילין תכבוש את העולם, ועל־ידי־זה יבוא משיח - שהרי מצינו בגמרא במסכת עבודה־זרה[58] שלפני ביאת משיח יאמרו אומות העולם: "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו"[59], ואיתא במדרש תהלים[60] (ומובן על־פי הזהר[61]): "ננתקה את מוסרותימו, אלו תפילין שביד. ונשליכה ממנו עבותימו, אלו תפילין שבראש"[62], ומזה מובן שלפני ביאת המשיח צריכה להיות התחזקות יתירה במצות תפילין, ועל־ידי־זה יקויים היעוד[63] "ועלו מושיעים בהר ציון וגו'", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יד. לפני שידובר אודות פירוש רש"י בפרשת השבוע - יש לסיים את הענין הקודם:

55) לג, א (בדפי הרי"ף).
56) לטוא"ח שם.
57) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 264.
58) ג, ריש ע"ב.
59) תהלים ב, ג.
60) עה"פ.
61) ח"ג רלח, א. רפג, א.
62) אבל בע"ז שם: "מניחין תפילין בראשיהן וציצית בבגדיהן כו'", ובתוד"ה ומניחין: "בירושלמי .. דריש ננתקה את מוסרותימו, זו מצות תפילין, ונשליכה ממנו עבותימו, זו מצות ציצית".
63) עובדי' בסופו. הובא בפרש"י פרשתנו לג, יד.

כיון שמסתמא יהיו שאלות על האמור לעיל - ימסרו את השאלות במשך השבוע, ובעזר־השם־יתברך אשיב עליהם ביום השבת שלאחרי־זה[64], ואם יהיה צורך, גם אתנצל...

ואף שבינתיים תהיה התוועדות בי"ט כסלו - הרי כיון שמאורע הנ"ל אירע ביום השבת (כפי שהצליח היצר־הרע לגרום שינצלו את יום השבת לדבר בענינים הנ"ל), צריכה גם התשובה על זה להיות ביום השבת - "באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום"[65].

והלואי שיתקבלו ויפעלו הדברים, ויהיה ענין השלום כו'.

* * *

טו. על הפסוק[66] "(עם לבן) גרתי", מפרש רש"י ב' פירושים:

א) "לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך[67], שהרי לא נתקיימה בי".

ב) "דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג. כלומר, עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים".

[וכמבואר במפרשים[68], שגם פירוש הב' קשור עם ענין הברכות - "שאמר יעקב (לעשו) אל תעלה על דעתך שלא שמרתי את התורה, אם־כן הגיע הזמן שאמר אבי והיה כאשר תריד ופרקת עולו וגו'[69], לכן אומר אני שמרתי את התורה, ועדיין לא הגיע הזמן שתוכל לפרוק"].

טז. וצריך להבין:

ידוע הכלל שכותב רש"י כמה פעמים[70] "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא". והיינו, שהצורך בפירוש רש"י הוא רק כאשר ישנו קושי בפירוש המקראות. ולכאורה, מהו הקושי בפסוק "עם לבן גרתי", שבגלל זה יש צורך בפירוש רש"י?

ואין לומר שהקושי בכתוב הוא, דכיון שיעקב היה אצל לבן עשרים שנה, הוה־ליה־למימר "ישבתי", כהלשון בכמה מקומות, כמו "וישב יעקב"[4], ומדוע נאמר "גרתי" - שהרי מצינו בכמה מקומות גם הלשון "גרתי", כמו שכתוב בנוגע ליצחק "גור בארץ הזאת"[71].

ובמכל־שכן וקל־וחומר: בנוגע ליצחק - היה מתאים לשון ישיבה יותר מלשון גירות, שהרי הקב"ה אמר לו "אל תרד מצרימה", "שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך"[72], אלא ישאר לעולם (לא רק באופן זמני) בארץ ישראל, ואף־על־פי־כן נאמר הלשון "גור"; ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע ליעקב שהיה אצל לבן רק עשרים שנה, הרי בוודאי שאינו מוקשה כלל מה שכתוב (ובפרט בכתוב שמדבר אודות הזמן שלאחרי שהיית יעקב בבית לבן) הלשון "גרתי".

ויש לומר, שהקושי בכתוב הוא - שתיבת "גרתי" מיותרת לגמרי, דלכאורה הוה־ליה־למימר "ואחר אצל לבן עד עתה". ועל זה מפרש רש"י ב' פירושים.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע לא מספיק פירוש אחד, אלא יש צורך בשני פירושים.

יז. ונוסף לזה, יש בפירוש רש"י קושיא עצומה - "קלָא קושיא":

איך יכול יעקב לומר "תרי"ג מצוות שמרתי" - בה בשעה שלא קיים את כל תרי"ג המצוות, שהרי נשא שתי אחיות?! ועל־פי פירוש רש"י[73] ש"אף בלהה וזלפה בנותיו (של לבן) היו מפלגש" (אף שבכתוב[74] נאמר "וללבן שתי בנות") - נשא ד' אחיות!

64) ראה שיחת ש"פ וישב בסופה (לקמן ס"ע 432 ואילך).
65) יומא פו, ב.
66) פרשתנו לב, ה.
67) תולדות כז, כט.
68) באר היטב.
69) שם, מ.
70) בראשית ג, ח. שם, כד. ועוד.
71) תולדות כו, ג. וראה גם פרשתנו לה, כז.
72) תולדות שם, ב ובפרש"י.
73) ויצא לא, נ.
74) שם כט, טז.

- שאלה זו הובאה אמנם בספרי נגלה[75], אבל זוהי שאלה שמתעוררת גם בפשוטו של מקרא, ואם־כן היה צריך רש"י להבהיר זאת.

ואפילו אם נאמר שה'בן חמש למקרא' לא יודע עדיין שאסור לשאת שתי אחיות, כיון שרק בפרשת אחרי[76] נאמר "ואשה אל אחותה לא תקח" - היה רש"י צריך להבהיר זאת על־כל־פנים בפרשת אחרי.

ועל־דרך־זה נשאלת השאלה בנוגע לאברהם אבינו, דכתיב ביה "וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי"[77], הן תורה שבכתב והן תורה שבעל־פה[78], ואף־על־פי־כן לא קיים מצות מילה עד שנצטווה עליה בהיותו בן צ"ט שנה.

ובכן, התירוץ על שאלות אלו, יתבאר בעזר־השם־יתברך בשבת שלאחרי־זה[75], ובינתיים יוכלו לחפש תירוצים על השאלות הנ"ל.

יח. ועתה נבוא להמשך הביאור בפירוש רש"י בפרשת תולדות, על הפסוק[79] "ותכהין", שמבאר ג' פירושים בסיבת הדבר - הביאור נכלל בשיחת שבת פרשת תולדות בסופה[80].

יט. ובהמשך לזה יש לבאר גם פירוש רש"י שלאחרי־זה, על הפסוק[81] "לא ידעתי יום מותי", "אמר רבי יהושע בן קרחה, אם אדם מגיע לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניהן וחמש שנים לאחר כן, ויצחק היה בן קכ"ג. אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא".

הביאור בפירוש רש"י,

- שמצד ברכתו של הקב"ה לא היה יצחק צריך לחשוב אודות יום מותו בגיל קכ"ג, ולכן צריך רש"י לפרש שחשש "שמא לפרק אמי אני מגיע". ובזה נכללת גם הברכה לאריכות ימים, כי מצד הטבע, נשלמו שנותיה של שרה בהיותה בת צ' ("זקנים באים בימים"[82]), ועל־ידי הברכה ניתוספו לה ל"ז שנה, ולפי החשבון של יצחק "שמא לפרק אמי אני מגיע", הרי מנין שנותיו הוא פ"ה, ועוד ל"ז שנה מצד ברכתו של הקב"ה - קכ"ג.

והטעם שבפועל חי רק ק"פ שנה, ולא קפ"ה שנה, ה' שנים יותר מק"פ השנים שהוצרך אברהם לחיות (שהרי קיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה[83]) - מרמז רש"י בהזכרת שמו של בעל המאמר, רבי יהושע בן קרחה, שאמר שהאריך ימים בגלל שלא הסתכל בדמות אדם רשע[84], ובגלל שיצחק הסתכל בדמותו של עשו (אף שלא ידע שהוא רשע), הגיע רק לפרק אביו (ולא ה' שנים לאחרי־זה).

וההוראה, שגם מי ששייך לקו הגבורה והצמצום[85], כמו יצחק, שלכן שיער את שנות חייו באופן היותר מצומצם, הרי זה רק בנוגע לעצמו[86], אבל בנוגע להזולת, היתה ברכתו באופן היותר נעלה -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[87] ב'לקוטי שיחות' חלק ט"ו עמוד 217 ואילך.

כ. והוראה נוספת שיש ללמוד מברכת יצחק:

ברכותיו של יצחק כוללות את כל הענינים, הן בגשמיות והן ברוחניות, והסדר בזה - שההתחלה היא בנוגע לענינים גשמיים, "מטל השמים ומשמני הארץ"[88] כפשוטם, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[89],

המשך בעמוד נא

75) ראה שיחת ש"פ מקץ ס"ז (לקמן ס"ע 443 ואילך). וש"נ.
76) יח, יח.
77) תולדות שם, ה.
78) פרש"י עה"פ.
79) כז, א.
80) תו"מ חנ"א ע' 275 ואילך. וש"נ.
81) שם, ב.
82) וירא יח, יא.
83) פרש"י לך לך טו, טו. תולדות כה, ל.
84) מגילה כח, א.

85) כמ"ש בהקדמה לתניא ש"נשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו'" (כמו ב"ה), ועד"ז בנוגע למדת הגבורה כו' (כמו ב"ש).
86) וע"ד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאלו שיש להם "צפרנים", צריכים להשתמש בהם רק עבור עצמם (או להסיר אותם), אבל לא בנוגע להזולת (ראה אג"ק שלו ח"ד ע' טו (נעתק ב"היום יום" כב אלול). ועוד).
87) בשילוב שיחת ש"פ תולדות שנה זו.
88) תולדות כז, כח.
89) שבת סג, א. וש"נ.

לקוטי־שיחות פרשת וישלח כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

א.
שינויי השמות של נשות עשו, וביאורי רש"י על כך

מן הפסוק "ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות"[1] מצטט רש"י את המילים "בשמת בת ישמעאל" ואומר: "ולהלן קורא לה מחלת". כלומר, רש"י שואל: מדוע בפרשת תולדות[2] מכנה אותה התורה בשם "מחלת", ואילו בפרשתנו – "בשמת"? רש"י מיישב זאת לפי הנאמר במדרש ספר שמואל, כדלהלן בסעיף ב'.

בפסוק קודם[3], כאשר מסופר על נישואי עשו עם עדה בת אילון החתי ועם אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי, אומר רש"י: "עדה בת אילון – היא בשמת בת אילון (כלומר, "עדה" בפרשתנו ו"בשמת", המוזכרת בפרשת תולדות[4], היא אותה אשה) ונקראת בשמת על שם שהיא מקטרת בשמים לעבודה זרה"; "אהליבמה – היא יהודית (המוזכרת בפרשת תולדות[4]) והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודה זרה, כדי להטעות את אביו".

יש להבין:

א) מדוע פותח רש"י בפסוקנו מיד בתמיהה "ולהלן קורא לה מחלת" – בשונה מהפסוק הקודם, שבו הוא מפרש תחילה שעדה "היא בשמת..."[5], ורק לאחר מכן הוא מבאר את ההסבר לכך שהיא "נקראת בשמת"? במילים אחרות: כיצד כה ברור בפסוקנו שבשמת היא מחלת, כך שרש"י רק מבהיר מדוע היא נקראת מחלת, בלי לציין שזאת היא מחלת, כפי שהוא מציין לגבי "עדה היא בשמת"[6]?

ב) מדוע נזקק רש"י לדברי אגדה כדי ליישב את שינוי השם מ"בשמת" ל"מחלת"? לכאורה, אפשר היה להסביר זאת בפשטות, כבפסוק הקודם: שמה האמיתי היה מחלת, אך בפסוקנו שונָה שמה לבשמת "על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה"[7]?

ג) כיון שרש"י סובר, שלפי דרך הפשט יש לבאר שינוי שמות[8], אשר לפיכך הוא מסביר את הטעם לשינוי השם מ"בשמת" ל"מחלת", וכן בפסוק הקודם[3] – את הטעם לשינוי השם מ"עדה" ל"בשמת", ומ"אהליבמה" ל"יהודית", הוא צריך היה לבאר גם את הטעם לשינוי בשמו של אביה של אהליבמה (היא יהודית): בפרשת תולדות[4] נאמר "יהודית בת בארי החתי", ואילו בפרשתנו נאמר "אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי"[7]?

ב.
"מחלת - שנמחלו עוונותיה"

לגבי הסיבה לכך שבפרשת תולדות נקראת האשה בשם מחלת, ולא בשמה האמיתי בשמת, כפי שהיא נקראת בפרשתנו, מפרש רש"י[1]: "מצינו באגדת מדרש ספר שמואל[9] שלשה מוחלים להן עוונותיהן, גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותיה".

וצריך להבין בזה:

א) לשם מה צריך רש"י לציין שאגדה זו מופיעה במדרש ספר שמואל?

ב) לשם מה מציין כאן רש"י גם את הפרטים המופיעים באגדה לגבי "גר שנתגייר" ו"העולה לגדולה", כאשר לצורך ההסבר "למה נקראת מחלת" חשוב רק החלק של "הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו"?

---

1) פרשתנו לו, ג.
2) כח, ט.
3) לו, ב.
4) כו, לד.
5) מה שהוזקק רש"י לפרש אהליבמה היא יהודית" – יש לומר, כי בפשטות (אלולי פירש"י) אין שום קישור ביניהם, ואדרבה: באהליבמה כתיב שהיא בת ענה בת צבעון החוי, וביהודית – בת בארי החתי. אבל בנוגע לעדה ובשמת – מכיון שבשתיהן כתיב "בת אילון החתי", הרי מוכח לכאורה (גם בלי פרש"י) שעדה היא בשמת, כמו שפשוט שבשמת (בת ישמעאל) היא מחלת. ולהעיר גם מרשב"ם כאן (וראה גם ראב"ע תולדות כו, לד. כז, מו. פרשתנו לו, א) שבעדה ובשמת מפרש שהן בשמת ומחלת שבפ' תולדות, משא"כ בנוגע לאהליבמה ויהודית.
6) אין לומר שמה שהוזקק רש"י לפרש "היא בשמת בת אילון" הוא לפי שאלולי פירושו הי' אפשר לומר שהיו שני אנשים שנקראו אילון, משא"כ בנוגע לבשמת ומחלת, מכיון שבשתיהן כתיב "בת ישמעאל (וגם) אחות נביות" מסתבר שבשמת היא מחלת – כי (א) לפי"ז הוצרך רש"י להעתיק גם "אחות נביות" או לרמזם עכ"פ ב"וגו'". (ב) הרי אפ"ל שלישמעאל היו שתי בנות, ואחיות גם קנביות ואינו מוכרח שבשמת היא מחלת.
7) וכמו שהקשה הרמב"ן כאן פסוק ג.
8) ודלא כבראב"ע (תולדות כו, לד. כז, מו. פרשתנו לו, א), רד"ק ורשב"ם (פרשתנו לו, ב).
9) פי"ז. וראה בסוף השיחה.

ג) לאחר שמונה רש"י את ה"שלשה" אשר "מוחלים להן עוונותיהן", כולל גר שנתגייר והעולה לגדולה, הוא מוסיף "ולמד הטעם מכאן" – שגם מחילת עוונות של גר שנתגייר ושל העולה לגדולה נלמדת "מכאן", מהשם "מחלת", שממנו לומדים ש"הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו". ולכאורה, ענין זה אינו קשור להבנת פסוקנו?

ג.
"אחות נביות" - רש"י מפרש פעמיים

על המילים שבהמשך פסוקנו – "אחות נביות", מפרש רש"י: "על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו". אותו ביטוי "מחלת בת ישמעאל... אחות נביות" מופיע גם בפרשת תולדות[2], וגם שם אומר רש"י אותו הפירוש, שהתורה מציינת את המילים "אחות נביות", משום ש"השיאה נביות אחיה". כיון שרש"י כבר הבהיר זאת, לשם מה הוא שוב מפרש זאת בפרשתנו?

אף אם נאמר שרש"י אינו סומך על זכרונו של בן החמש למקרא, והוא אומר את הפירוש בשנית כדי לשננו, אינם מובנים השינוי והתוספת:

בפירוש רש"י שבפרשתנו מופיעות המילים "ונקראת על שמו" – אשר אינן מופיעות בפירושו בפרשת תולדות. ולכאורה, אם רש"י סובר שסיפור הענין "השיאה וכו'" בלבד אינו מבהיר את המסקנה לגבי "אחות נביות", ויש לציין במפורש "ונקראת על שמו" – צריכה היתה תוספת זו להופיע בפרשת תולדות, שבה מופיע התיאור "אחות נביות" לראשונה[10]?

ד.
סיפור נשי עשו - בהקשרים שונים

ההבדל בין משמעות הסיפור אודות נשי עשו כפי שהיא בפרשת תולדות לעומת משמעותו בפרשתנו הוא:

בפרשת תולדות מוזכרות נשי עשו כחלק מן הסיפור על מאורעותיו והנהגותיו שלו, של עשו: שתי נשיו הראשונות מוזכרות – ראשית, כדי להצביע על צביעותו, שנישא רק בגיל ארבעים כדי שיחשבו שהתנהגותו דומה לאביו[11], ושנית, כדי להצביע על רשעותו, שנשא נשים אשר היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה"[12]. גם אשתו השלישית מוזכרת שם כהוכחה לצביעותו, שבראותו "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" הוא הלך במיוחד אל ישמעאל[13] ונשא לאשה את בתו, נכדתו של אברהם[14], כדי ליצור תדמית שברצונו להשביע את רצון אביו יצחק – כאשר לאמיתו של דבר, הדבר כלל לא היה אכפת לו, שהרי "לא גירש את הראשונות", ולכן בקחתו לאשה את בת ישמעאל הוא כלל לא התכוון להיטיב דרכו, ואדרבה: "הוסיף רשעה על רשעתו"[15].

---

10) לכאורה הי' אפשר לתרץ עפ"י מש"כ רש"י בס"פ תולדות, ולמדנו שהי' יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים... ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנים. דמזה שהוזקק רש"י לפרש על "אחות נביות" "ולמדנו כו'" – מוכרח שמפרש שכוונת הפסוק במ"ש "אחות נביות" הוא ללמדנו שיעקב נטמן בבית עבר י"ד שנים. אבל בלאה"כ – מה נוגע לנו לדעת שהשיאה נביות (ושישמעאל מת קודם נשואי – ראה גם רש"י ח"ש כה, יז).

ועפי"ז הי' אפשר לבאר שמה שהוזקק רש"י בפרשתנו לפרש עוד פעם "אחות נביות" – ולהוסיף: "ונקראת על שמו" – הוא לפי שהוקשה לי' לרש"י: מכיון ש"אחות נביות" שבפרשתנו אינו מלמדנו, למה נאמר? ועל זה הוא מפרש "ונקראת על שמו", שמכיון שהוא השיאה "נקראת על שמו", גם כשאין בזה לימוד.

אבל לפי ביאור זה – פירש"י שבפרשתנו שנכתב בקרא "אחות נביות" מפני "שנקראת על שמו" (גם כשאין בזה לימוד), סותר לפירושו שבפ' תולדות.

11) פרש"י תולדות כו, לד. מב"ר רפס"ה,

12) תולדות כו, לה.

13) אף שההליכה למקום אחר הי' אז טורח – ובפרט למקום בני הפילגשים (שגם ישמעאל בכללם) שעליו נאמר: וישלחם מעל יצחק גו' (ח"ש כה, ו) –

[כמובן ממה שאברהם הוצרך להשביע את אליעזר שלא יקח אשה לבנו מבנות הכנעני (שאין בזה טרחא, מכיון "אשר אנכי יושב בקרבו") ורק ילך אל ארצו ואל מלדתו].

ועפי"ז מובן בפשטות מ"ש בס"פ תולדות "וילך עשו אל ישמעאל" – דלכאורה מיותר* – בכדי להדגיש שהלך למקום רחוק (שעי"ז מתבטאה צביעותו עוד יותר, שרצה להראות אשר בכדי לעשות רצון אביו הולך הוא אפילו למרחקים).

14) ועפי"ז מובן בפשטות** מ"ש "בן אברהם" – דלכאורה מיותר (ובפרט שבפסוק זה גופא, כשנזכר ישמעאל בפעם הראשונה, לא כתיב "בן אברהם") – כי עשו רצה להראות שנושא מיוחסת דוקא, נכדתו של אברהם (ובזה רצה להראות שמתנהג עוד יותר טוב מיעקב, שיעקב הלך לפדן ארם לקחת אשה ממשפחתו של אברהם, והוא הלך לישמעאל לישא את נכדתו של אברהם).

ויש לומר, שזהו גם הטעם מה שהתיבות "בת ישמעאל בן אברהם" הם ב"קדמא ואזלא", שזה מורה שעשו האט אויסגעשריען שהוא נושא את נכדתו של אברהם. וראה כת"י רמזי התורה לר' יואל (הובא בתו"ש תולדות ע' תתשיז): בת ישמעאל בן אברהם מוכתר בתגין, כלומר מיוחסת לקח כו'.

15) רש"י ס"פ תולדות. וראה להלן הערה 24.

*) ואין לומר שזהו בכדי להשמיענו **שישמעאל** יעדה לעשו – כי בשביל זה לא הוצרך לכתוב וילך.

**) ועד כדי כך, שרש"י לא הוזקק כלל לפרש זאת – אף שבפסוק זה גופא מפרש הוא היתור ד"אחות נביות".

לעומת זאת בפרשתנו, תוכן הפרשה הוא, כנאמר בתחילתה – "ואלה תולדות עשו". הפסוקים על נשי עשו "עשו לקח את נשיו... ואת בשמת..." מהווים רק הקדמה ל"ותלד עדה... ובשמת ילדה... ואהליבמה ילדה..."[16].

ה.

ביאוריו של רש"י מונעים טעות אפשרית

לפי זה מובן מדוע צריך רש"י לבאר בפרשתנו "עדה בת אילון היא בשמת בת אילון"; "אהליבמה היא יהודית" – שהרי, כיון שיש משמעות שונה לשני הסיפורים אודות נשי עשו, בפרשת תולדות ובפרשתנו, היתה אפשרות לחשוב בטעות שהנשים בעלות השמות הדומים בפרשתנו אינן אותן הנשים המוזכרות בפרשת תולדות.

ובהנחה כזו, לא היה אכפת מדוע אין מוזכרות בפרשת תולדות עדה ואהליבמה, ובפרשתנו – יהודית ובשמת, כי ייתכן שיהודית ובשמת לא ילדו ילדים לעשו, ולפיכך אין הכרח להזכירן בפרשתנו, העוסקת בתולדות עשו[17]. וכך מצד שני: שמותיהן של עדה ואהליבמה אינם מוזכרים בפרשת תולדות, מפני שמהנישואים שלהן לעשו, אין ללמוד משהו לגבי הנהגתו, שהרי אין אנו מוצאים במקום כלשהו שהוא נשאן בגיל ארבעים, ולא שהן היו "מורת רוח...".

וכדי למנוע טעות זו, צריך רש"י לפרש כאן "היא בשמת" ו"היא יהודית".

אך לגבי "בשמת בת ישמעאל" אין רש"י צריך לבאר ש"היא מחלת", כי הדבר מובן מאליו:

ישמעאל לא היה בארץ כנען – מקומו של עשו, ומודגש בפסוק: "וילך עשו אל ישמעאל", כדלעיל. מסתבר, שבאותה תקופה, כאשר "וילך עשו" בראותו ש"רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" – הרי הוא עשה אז את כל מה שחפץ לעשות שם. ואם "בשמת אינה מחלת", ושתיהן היו לנשות עשו – הרי זה כל מה שנעשה כאשר "וילך עשו...".

ואם כך קשה: כיון שכאשר הלך עשו לישמעאל הוא נשא לנשים שתים מבנותיו (מחלת ובשמת), וצביעותו, בהביעו, כביכול, את השתדלותו להשביע את רצון אביו מתבטאת בנישואיו לבשמת לא פחות מאשר בנישואיו למחלת – מדוע מסופר בפרשת תולדות רק "ויקח את מחלת", ואין מסופר אודות לקיחתו גם את בשמת?

מכך מובן בפשטות, עד כדי כך שרש"י אף אינו צריך לציין זאת, שבשמת היא מחלת.

ו.

שינוי שם האב הכרחי לצורך התרמית

הסיבה לכך שרש"י מבאר רק את הטעם לשינוי השם מ"אהליבמה" ל"יהודית" ולא את שינוי שם אביה, שנקרא בפרשתנו בשם "ענה, צבעון, החוי", ואילו בפרשת תולדות – "בארי, החתי", היא, ששינוי זה כבר מובן על ידי הסברו של רש"י ש"הוא כינה שמה יהודית... כדי להטעות את אביו":

כפי שאת השם "יהודית", המופיע בפרשת תולדות, בדה עשו בעצמו "כדי להטעות את אביו" – כך מובן

---

16) עפ"י מ"ש בפנים יובן

א) שינוי הסדר מפ' תולדות לפרשתנו. שבפ' תולדות נאמר "ויקח גו' יהודית גו' בשמת" ובפרשתנו – "עשו לקח גו' עדה (היא בשמת) גו' אהליבמה" (היא יהודית) – כי בפ' תולדות שמסופר שם מאורעותיו של עשו "ויקח גו'" נמנו בסדר שנשאן, מתחילה יהודית ואח"כ בשמת. משא"כ בפרשתנו שנשי עשו נזכרות רק בנוגע לתולדותיו, נמנו כפי הסדר שהולידו – והרי אהליבמה ילדה אחרי עדה ובשמת (בת ישמעאל), כדמוכח בפרשתנו. ומה שהכתוב מקדים כאן את אהליבמה לבשמת – אף שילדה אחרי' כנ"ל – י"ל, דמכיון שנשא את בשמת כ"ג שנה אחרי אהליבמה (ראה תולדות כו, לד. רש"י ס"פ תולדות), לכן אין להקדים (אפילו כשמונה אותן בנוגע לתולדותיהן) את בשמת לאהליבמה, משא"כ שתי נשיו הראשונות, מכיון שנשא אותן באותו הפרק (בהיותו בן ארבעים שנה), וההפרש הי' רק בזמן מועט, מקדים הכתוב בפרשתנו את עדה לאהליבמה מצד תולדותיהן.

ב) דיוק לשון רש"י (לו, ב) "בת כו' והודיעך הכתוב* שכולן בני ממזרות היו" – דלכאורה, מכיון שמדבר בנוגע לאהליבמה (וממנה לומד על שאר נשי עשו – כלשון רש"י שכולן** כו') הוצרך לומר "ממזרות"*** (ולא "בני") – כי המסופר בפרשה זו בנוגע לאהליבמה הוא הקדמה ל"ואהליבמה ילדה", כבפנים.

17) ראה גם ראב"ע (כו, לד) רשב"ם (לו, ב) ורמב"ן (שם, ג) – בנוגע ליהודית.

---

*) דלכאורה קשה הא כלפי שמיא (הכתוב) גליא אם היא בת ענה או בת צבעון. ורש"י מפרש הכתוב **כפשוטו** – וכלשונו (וכ"ה בתנחומא) "**מבין שניהם**" – שהיתה **בפועל** בת ענה וגם בת צבעון.

וגם להלכה – ראה ירושלמי פ' החולץ (הובא בתוד"ה מאה – סוטה מב, ב) שאפשר שיהי' בן שני אנשים (ואפילו של מאה לפי' התוס' – **ופירש"י** שם שולל דוקא **מאה**. וי"ל שגם בזה לא פליג על התוס'. ואדרבה – מדמוסיף בש"ס – **לפירש"י** – שרק אחד אביו, משמע שאפ"ל שמאה יהיו אב שלו).

) ודלא כבתנחומא (ר"פ וישב) שמפרש שקאי על הבנים. ומובן ל' **כולם בני זימה.

ועפ"ז מובן גם השינוי דבתנחומא ובב"ר (דלקמן) קאי ומפרש הכתוב ואלה היו בני אהליבמה גו' ואהליבמה ילדה גו' – שאין מדובר בהם בשאר נשי עשו, משא"כ רש"י מפרש תיכף פעם הראשונה שנאמר בת ענה בת צבעון – והוא בצירוף שאר נשי עשו.

***) ראה ב"ר (פפ"ב, יב): **ממזרים**.

בפשטות, שעשו היה מוכרח להמציא שם אחר לאביה, שהרי הוא לא יכול היה להטעות את אביו ולספר שהוא נשא לאשה את יהודית (הכופרת בעבודה זרה – שהיא) בת ענה בת צבעון (ממזרת)!

אך לגבי שינוי שם האב אין חשיבות לאיזה שם, אלא העיקר לא "בת ענה בת צבעון".

ובמיוחד, כפי שכבר הוסבר כמה פעמים, יש לפי פירוש רש"י משמעות לשמות, רק כאשר יש לכך הוכחה (כגון לגבי "אהליבמה") – ולכן כינה שם אביה "בארי"[18]. וכדי שהשקר יתקבל בקלות, הוא הוסיף ש"ויקח אשה את יהודית... ואת בשמת..." – שתיהן היו מאותו העם – "החתי". ובמיוחד כיון שבנות חת היו "בנות הארץ"[19], והרי בתחילה מחפשים שידוך מבין אלו "אשר אנכי יושב בקרבו"[20].

ז.
"אחות נביות" - תמיד

לפי האמור לעיל, בסעיף ד', מובן מדוע צריך רש"י לשוב ולפרש בפרשתנו את המילים "אחות נביות", למרות שכבר פירשן בפרשת תולדות, ואף להוסיף "ונקראת על שמו":

בפרשת תולדות מסופר על אשר אירע לעשו – "ויקח את מחלת...". וכיון שלמעשה לא לקח אותה עשו מאביה, אלא מאחיה נביות, מזכירה שם התורה, ש"ויקח... אחות נביות"[21].

אך בהגיענו לפסוקנו, כאשר בשמת בת ישמעאל אינה מוזכרת בקשר ל"ויקח עשו", הרי מתעורר כאן הקושי: מדוע מייחסת אותה כאן התורה לאחיה, ואינה מסתפקת בהזכרתה כ"בת ישמעאל", כפי שלגבי עדה ואהליבמה מוזכר רק שהוא אביהן? את זאת מיישב רש"י בהוסיפו את המילים "ונקראת על שמו" – כיון שנביות השיא אותה, היא נקראת תמיד על שמו, גם כאשר אין היא מוזכרת בקשר לנישואיה.

ח.
דוקא בפרשתנו השמות האמיתיים

לפי האמור לעיל יובן מדוע מפרש רש"י את ההבדלים בשמותיהן של נשי עשו דוקא באופן זה, שהשמות שבפרשתנו הם השמות האמיתיים, ואילו בפרשת תולדות השמות הם כינויים המתארים ענינים ופעולות שונות הקשורים לנשי עשו, ולא באופן הפוך[22]:

כיון שבפרשתנו מוזכרות נשי עשו רק בדרך אגב, בקשר לסיפור תולדות עשו, כדלעיל בסעיף ד' – אין מתקבל על הדעת שהתורה תכנה אותן כאן בשמות המתארים ענינים או פעולות שלהן. הכרחי אפוא לומר, שהשמות המוזכרים בפרשתנו הם השמות האמיתיים, והשמות שבפרשת תולדות מתארים ענינים או פעולות שלהן[23] – כיון ששם מוזכרות נשי עשו בקשר לתיאור התנהגותו ודרכו של עשו.

---

18) ואולי יש לומר הטעם מה שכינה אותו "בארי" דוקא: התעסקותו של יצחק באותו הזמן – מסופר בארוכה בפסוקים שלפנ"ז – הייתה בבארות

– אלא שרבו עליהם פלשתים. וכשהי' באר שלא רבו עלי' אמר יצחק "ופרינו בארץ" ואשר סוכ"ס גם אבימלך כרת עמו ברית ו"ביום ההוא גו' הבאר אשר חפרו" הייתה של יצחק. ולכן כינה עשו בשם בארי (באר שלי).

ועפי"ז יומתק המשך הכתוב "ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה גו' בת בארי גו'" להפסוקים שלפנ"ז: בתחילת הפרשה מסופר (א) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה (תולדות כה, כ); (ב) וישב יצחק ויחפור את הבארות גו' ויקרא אותה (הבאר) שבעה (ע"ש הברית. – והודאת אפילו של אבימלך שהבאר של יצחק) (שם כו, יח־לג) ובהמשך לזה – (א) ויהי עשו בן ארבעים שנה "עשו הי' נמשל לחזיר... פושט טלפיו... אמר אבא בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן" (פרש"י כו, לד); (ב) כינה את שם חותנו בארי (אבא בבאר שבעה שלו – אף אני כן).

ויש להוסיף: באר שלי (הדגשת ל' יחיד) – ה"ז היפך ענין דבת ענה (וגם) בת צבעון, וכמו שיהודית ה"ז כופרת (היפך) בע"א.

19) ראה תולדות כז, מו.

20) ח"ש כד, ג.

21) אלא שמ"מ, מכיון שעיקר הסיפור ד"ויקח את מחלת גו'" הוא בנוגע לצביעותו של עשו (כנ"ל סעיף ד') – ובזה אין חילוק אם לקחה מישמעאל או מנביות – הוזקק רש"י לפרש "ולמדנו כו'" (ראה לעיל הערה 10). וראה להלן הערה 23.

22) וכמו בעדה ובשמת, שהי' אפשר לכאורה לפרש שבשמת הוא שם העצם ונקראת עדה על שם שסרה מדרכי ה' (ראה רש"י בראשית ד, יט: עדה תרגום של סורה. וראה מדרש שכל טוב כאן, שמפרש ש"עדה" כאן פירושו כמו בבראשית) –

ולכאורה פירוש זה מסתבר יותר מהפירוש "ונקראת בשמת ע"ש שהיתה מקטרת בשמים לע"ז", כי בשמת מורה רק על בשמים ולא על עיקר הענין – הקטרת הבשמים (ומכ"ש שאינו מורה על הקטרת בשמים לע"ז*); וכן בנוגע לבשמת ומחלת, הי' אפשר לפרש שבשמת הוא שם הכינוי (ולא הי' צריך לאגדה) כנ"ל סוף סעיף א'.

23) וכמו שהוא בנוגע לשמות הנשים, כ"ה גם בנוגע להתואר שלהן (שמות אבותיהן וכיו"ב), שבפרשתנו נקראות הן בתוארן הרגיל, ובפ' תולדות – בהתואר המבטא את ענינו של עשו.

ובזה מובן:

א) בפרשתנו – בת ענה בת צבעון החוי, כי כן הוא האמת. וגם לפי שבזה מודיע הכתוב שכולן בני ממזרות היו (ראה לעיל הערה 16), ובפ' תולדות – בת בארי החתי – שהטענה את אביו (כנ"ל סעיף ו ובהערה 18).

ב) בפרשתנו – "בת ישמעאל", ובפ' תולדות – "בת ישמעאל בן אברהם" (ראה לעיל הערה 14).

ג) מה שהכתוב קוראה כאן "אחות נביות" – אף שאין בזה לימוד

---

*) משא"כ להפירוש עדה מלשון סורה – הרי בפשטות הפי' שסרה ממה שצ"ל, הסרה מדרך האמת.

ט.
מחלת - עשתה תשובה בעת נישואיה

אבל לא מובן:

השם "מחלת", על שם ש"נמחלו עוונותיה", אינו מבטא כלל, לכאורה, את מהותה שלה, שהרי לכל אשה נמחלים עוונותיה בעת חתונתה. מדוע אפוא מזכירה התורה את הענין ש"נמחלו עוונותיה" לגבי "ויקח עשו" בפרשת תולדות – מדוע חשוב לציין זאת שם?

אין לומר, שבכינויה בשם "מחלת" רוצה התורה ללמדנו באופן כללי, שהנושא אשה מוחלין לו עוונותיו, למרות שאין הדבר קשור דוקא להתנהגותו של עשו, שהרי אם כך, צריכה היתה התורה לומר זאת בנישואין הקודמים, שעליהם מסופר בפרשות הקודמות[24]?

לכן אומר רש"י, שגם גר שנתגייר והעולה לגדולה מוחלין לו על עוונותיו, ולגבי כולם "למד הטעם מכאן". כלומר, המקרה שלנו, נישואי "מחלת", בא ללמדנו גם לגבי גר שנתגייר והעולה לגדולה, באופן של "בא ללמד ונמצא למד": כשם שגר שנתגייר, אשר לומדים את ענין מחילת עוונותיו מ"מחלת", משנה מעשיו לטוב, כך גם במקרה של "הנושא אשה", מוחלין על עוונותיו דוקא כאשר הוא משנה את מעשיו[25] – חוזר בתשובה[26].

ולכן מציינת התורה את הלימוד ש"הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו" דוקא לגבי "ויקח (עשו) את מחלת", כי על ידי כך רוצה התורה להבהיר (בנוסף לעצם הענין שהנושא אשה מוחלין לו עוונותיו), שאשתו השלישית של עשו היתה אשה כשרה[27], אשר אף עשתה תשובה בעת נישואיה[28].

ולפי זה מובן כיצד שמותיהן של כל נשי עשו שבפרשת תולדות מבטאים את התנהגותו ודרכו של

– כי מכיון שלאחרי שנביות השיאה היתה נקראת על שמו, לא הי' אפשר לכתוב רק "בת ישמעאל". משא"כ בפ' תולדות, שרק "מחלת בת ישמעאל בן אברהם" מבטא צביעותו של עשו – ולא "אחות נביות" – הוזקק רש"י לומר "ולמדנו כו'".

24) בנוגע לנשי למך ונשיו הראשונות של עשו – אפשר לתרץ: מכיון שהכתוב הוצרך לכתוב השמות עדה וצלה [בכדי להשמיענו שאחת היתה לפו"ר כו'* כדפרש"י בראשית ד, יט] יהודית ובשמת [בכדי להשמיענו "שהיתה מקטרת כו'" וש"הוא כינה שמה כו'"], אין שייך להקשות למה אינן נקראות שם גם בשם מחלת.

כן אין להקשות מה שלא נאמר מחלת באשת ישמעאל (וירא כא, כא) – כי גם באם הי' כתוב שם מחלת, לא היינו יודעים שנמחלו עוונותי' כי הי' אפשר לטעות שהוא שמה העצמי (ושאני מחלת שבפ' תולדות, דמכיון שבפרשתנו נקראת בשמת, יודעים אנו שהשם מחלת הוא מצד שנמחלו כו').

אבל אכתי יוקשה: (א) למה אין הכתוב קורא את למך, ישמעאל או עשו (בפסוק ויקח או ותקח) בשם "מחלון" והדומה? (ב) מדוע לא רמז הכתוב ענין זה גבי נשואי נחור ומלכה** (נח יא, כט), דמכיון שבפ' וירא (כב, כ) נאמר מלכה, הרי הי' מובן שנקראת בפ' נח מחלת מצד שנמחלו עוונותי'?

25) ראה שו"ע אדה"ז סי' סא ובנ"כ שם.

26) ומה שכותב רש"י "ג' מוחלים כו' והעולה לגדולה כו'" (אף שלכאורה נוגע כאן רק גר שנתגייר והנושא אשה) – כי כולם ענינם אחד, והעולה לגדולה הוא הטעם דכולם – מה שעלה ממציאותו לגדולה הימנה.

27) ברש"י ס"פ תולדות: "הוסיף רשעה על רשעתו". ומדכתב "על רשעתו" ולא על "רשעותיו", מוכח שהניקוד בתיבת רשעה הוא: ריי"ש בחיריק (רשעתו על עשיו – ולא בשבא, אשתו רשעה). וגם בעל החצע"ג שכתב שם "ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר", אפשר שכוונתו הוא (לא שהניקוד בתיבת רשעה שברש"י הוא בשבא, כ"א) שרשעתו של עשו שהוסיף על רשעתו שלפנ"ז הוא: שנשא מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר.

ולדבריו, כוונת רש"י במ"ש "הוסיף כו' שלא גירש את הראשונות" – הוא לפרש התיבות "על נשיו" שבכתוב, אשר הרשעה ד"ויקח את מחלת" היתה הוספה על רשעתו הקודמת, כי גם את הראשונות לא גירש. אבל צע"ג איך אפשר לפרש כן – כי

א) רש"י מדבר רק בנוגע לעשו אשר הוא הוסיף רשעה, ולא בנוגע למחלת.

ב) באם רשעתו של עשו היתה בזה שנשא מרשעת, הי' רש"י כותב כן בפירוש: "הוסיף מרשעת", או "הוסיף רשעה על רשעותיו" (וכל' הפסוק גבי נשיו הקודמות: ותהיין מורת רוח גו').

ג) מהיכי תיתי לומר שגירש את הראשונות, שבשביל זה צריך הכתוב לחדש שלקח אותה על נשיו.

ד) מכיון שעשו לקחה מצד שראה כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, מסתבר שלקח אשה כשרה שאינה רעה בעיני אביו (וכמ"ש בגו"א כאן ד"ה אחות).

ולכן מוכרח לומר כדלהלן בפנים, שמה שנשא את מחלת הי' רק צביעות בכדי להראות שנושא אשה כשרה. כי באם באמת רצה לעשות נח"ר לאביו, הי' מגרש את הראשונות שהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה. ולכן מוסיף הכתוב על נשיו – כי בזה שלא גירש את הראשונות מודגש "שהוסיף רשעה כו'".

וראה לקו"ש חל"ה ע' 113 ואילך.

28) וי"ל בב' אופנים:

א) מכיון שנאמר ענין זה גבי נשואי עשו ובת ישמעאל – וכאן הוצרך לזה אפילו באם הי' נאמר בנישואין הקודמים – בכדי שנדע שעשו נשא אשה כשרה, כבפנים – ע"כ בנשואין הקודמים לא נכתב, כי כבר נלמדים מ"מחלת" דכאן.

ב) בכל הנשואין שלפנ"ז, לא הי' ענין מחילת עוונות. כי (א) לא הוצרכו למחילה (לפי שלא היו להם עוונות או שלא היו בני עונשין בעת נשואיהן), או (ב) שלא עשו תשובה.

*) ואין לומר שבשביל זה הי' מספיק מה שנאמר בהפסוקים שלאח"ז עדה וצלה – כי שמות אלו צריכים להיות בפסוק "ויקח לו למך שתי נשים" אשר כוונת לקיחתו היתה אחות לפו"ר ואחת לתשמיש. ומכיון שגם השם מחלת צ"ל ב"ויקח" (שהרי מחילת העוונות הוא ע"י הנשואין). אין שייך להקשות שהכתוב יקרא אותן שם בב' שמות.

**) אבל אין להקשות ממה שלא נאמר ענין זה גבי נשואי אברם ושרי – כי לא הי' להם עוונות (רש"י ח"ש כג, א. כה, ז).

עשו: השם יהודית, אשר "הוא כינה שמה יהודית... כדי להטעות את אביו", מבטא את צביעותו; השם בשמת, "על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה", רומז לרשעותו של עשו, אשר נשא אשה המקטירה בשמים לעבודה זרה; וגם השם "מחלת", "שנמחלו עוונותיה", מבטא את התנהגותו – כדי למצוא חן בעיני יצחק, הוא לקח אשה, אשר בנוסף להיותה מיוחסת, בת ישמעאל בן אברהם, גם לא היתה רשעית, ואף עשתה תשובה בעת נישואיה, ונמחלו עוונותיה, כדלעיל.

י.

ע"פ המקור מובן הענין

לפי האמור לעיל מובן מדוע מציין רש"י את מקור הפירוש – "אגדת מדרש ספר שמואל":

המאמר "מוחלין להן עוונותיהן" מופיע גם בתלמוד הירושלמי[29], אך שם אין נלמדת מחילת העוונות של האחרים (חכם (גר) ונשיא) "מכאן". ולפי זה אפשר היה לומר, ש"הנושא אשה" אינו מושווה לגר שנתגייר, ולנושא אשה מוחלין גם ללא עשיית תשובה. אך במדרש ספר שמואל[30], לפי הגירסא שהיתה בידי רש"י, נלמדים כל השלשה "מכאן", ומכך מוכח, שמוחלין לעוונותיו של "הנושא אשה" דוקא כאשר הוא עושה תשובה, כדלעיל בסעיף ט'[31].

(משיחת ש"פ וישלח תשכ"ז)

29) בכורים פ"ג ה"ג.

30) ומה שכותב "באגדת מדרש ספר שמואל" – כי גם האגדות שבש"ס (בבלי וירושלמי) נקראות "מדרש" (ראה ברכות כב, א. לקו"ת ויקרא ה, ד).

31) וראה לקו"ש ח"ל ע' 162 ואילך.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' ב

נַעֲרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ברבקה (בראשית כד טז) 'וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה' וגו', ומבואר שבתולה היא נערה, ומכך למדים שכהן גדול מותר רק בנערה, אך לא בקטנה ולא בבוגרת.

הגמרא חוזרת לברייתא שהובאה לעיל: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אָמַר רַב עַמְרָם, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר.

משנה

נתבאר במשנה הקודמת שאסור לכל אדם שאין לו אשה או בנים לישא אשה שאינה יולדת. המשנה מבארת אימתי מקיים אדם מצות פריה ורביה שמותר להבטל ממנה: לֹא יְבַטֵּל אָדָם מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, שלא יעמוד בלא אשה הראויה ללדת, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בָּנִים שכבר קיים מצות פריה ורביה. ונחלקו באיזה בנים נחשב שקיים המצוה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁנֵי זְכָרִים, אך בזכר ונקבה עדיין לא קיים המצוה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זָכָר וּנְקֵבָה ולא שני זכרים, שֶׁנֶּאֱמַר באדם וחוה (בראשית ה ב) 'זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם', וכשם שבתחילת בריאת העולם נבראו כך, באופן זה גם יש לקיים מצות פריה ורביה.

גמרא

מדייקת הגמרא: נאמר במשנה 'לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים', ומשמע הָא אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים, דווקא מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה בָּטֵיל, אך מֵאִשָּׁה לֹא בָּטֵיל, שהרי לא אמרו שאם יש לו בנים יכול להבטל מאשה, ואסור לו לשהות בלא אשה אף כשאינו מחויב בפריה ורביה, אלא שמותר גם באשה שאינה יולדת. ודין זה מְסַיְּעָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם בָּמָּה בָּנִים וכבר קיים מצות פריה ורביה, אָסוּר לַעֲמוֹד בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר כשנבראה חוה אשת אדם (בראשית ב יח) 'לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ'.

דיוק אחר: וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, מדויק מדברי המשנה שלא ישא אשה שאינה יולדת אם אין לו בנים, הָא אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים, בָּטֵיל – רשאי להבטל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּבָטֵיל נַמֵּי – ורשאי להבטל גם מִלישא אִשָּׁה, ואף אשה שאינה יולדת אינו חייב לישא. שואלת הגמרא: נִיכָּא תִּיהֲוֵי תְּיוּבְתָּא – נאמר שדברי המשנה יהיו פירכא לדבריו דְּרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, שאמר שאף שיש לאדם בנים אסור לעמוד בלא אשה. דוחה הגמרא: לֹא, אין קושיא על דבריו, שכן הוא מדייק מהמשנה, שאם אֵין לוֹ בָּנִים נוֹשֵׂא רק אִשָּׁה בַּת בָּנִים דהיינו שיכולה ללדת, ואם יֵשׁ לוֹ בָּנִים נוֹשֵׂא גם אִשָּׁה דְּלָאו בַּת בָּנִים, ונַפְקָא מִינָּהּ בין אם יש לו בנים לבין אם אין לו בנים, האם חייב לְמִכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה בִּשְׁבִיל בָּנִים – לישא אשה בת בנים, שאם אין לו בנים חייב בזה, ואם יש לו בנים יכול לישא אף אשה שאינה יולדת, ומכל מקום אסור לו לעמוד בלא אשה כלל.

שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי. משיבה הגמרא: יַלְפִינַן – שלמדים דין זה מִמִּשָּׁה, דִּכְתִיב (דברי הימים א' כג טו) 'בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשֹׁם וֶאֱלִיעֶזֶר', ומבואר שהיו לו שני בנים בלבד, ואז פירש מאשתו כמבואר בברייתא להלן בסמוך, וודאי לא היה משה פורש מאשתו לפני שקיים מצות פריה ורביה.

מבררת הגמרא: וּבֵית הִלֵּל מה טעמם. משיבה הגמרא: יַלְפִינַן מִבְּרִיָּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם שנבראו בו אדם וחוה שהם זכר ונקבה, וכפי הפסוק שהובא במשנה.

מקשה הגמרא: וּבֵית שַׁמַּאי מדוע למדו ממשה, לֵילְפֵי – ילמדו גם הם מִבְּרִיָּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם שמקיימים את המצוה בזכר ונקבה כבית הלל. מתרצת הגמרא: אֵין דָּנִין [–למדים] הלכה במקום שֶׁאֶפְשָׁר – ניתן לעשות באופן אחר,

בראשית כב, ה - ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם

רמז ודיוק במ"ש "ואני והנער נלכה עד כה", דכל הדרך עד הר המורי' הי' כ"ה פרסה

עד[1] כמה חמי בר נש תלת פרסי או ארבע או חמש פרסי ואיהו אמר[2] כי את כל הארץ אשר אתה רואה וגו', אלא כיון דארבע סטרין דעלמא חמי, כל ארעא חמי.

ספר הזהר חלק א' דף קנה עמוד ב'

וי"ל מצינו באברהם שהתפשטה ראייתו ה' פרסי והוא במעשה העקדה, שכתוב שם[3] ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, מסתמא הי' זה ביום השלישי בתחלת הבוקר (כשם שתחילת ההליכה שלו הי' בהשכמת הבוקר כמו שכתוב[4] וישכם אברהם בבוקר) ומסתמא הגיעו למקום בחצות היום, כי[5] ואורח צדיקים כו' עד נכון היום שהוא בפלגות יומא, ומהלך אדם בינוני ביום[6] הוא עשרה פרסי, אם כן מתחלת בוקר יום השלישי עד חצי היום הי' מהלך ה' פרסי, ואברהם ראה את המקום בתחלת הבוקר הרי שהתפשטה ראייתו ה' פרסי.

ויש לומר מה שאמר אברהם אל נעריו שבו לכם כו' ואני והנער נלכה עד כה, הרי הנערים לא ראו את המקום, ואם כן מה אומר להם עד כה, הרי אינם יודעים מי הוא הכה.

אך יש לומר הפירוש עד כ"ה היינו שילכו עד כ"ה פרסאות ולא יותר, והיינו בשני ימים הראשונים הלכו כ' פרסאות עשרה בכל יום, והיום ילכו עוד ה' פרסאות עד חצי היום.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קיט

בראשית כב, ו - ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו

בקדושה חסד וגבורה מתחברים, וזהו "וילכו שניהם יחדיו"

גבורה רוצה להתחבר לחסד, כדי שחסד ימתיקנו[7] וכו', כי בסטרא דקדושה חסד וגבורה מתחברים זה עם זה, ועל דרך האמור באברהם ויצחק וילכו שניהם יחדיו[8].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קצט

1) [תרגום ללה"ק] עד כמה רואה האדם, ג' או ד' או ה' פרסאות, "ואיהו אמר" והקב"ה אמר לו (לאברהם), "כי את כל הארץ אשר אתה רואה וגו'" (בראשית יג, טו), ומתרץ, אלא כיון שראה את ד' רוחות העולם (כמ"ש שם פסוק י"ד צפונה ונגבה וקדמה וימה), כל הארץ ראה.

2) בראשית יג, טו.

3) שם כב, ד.

4) שם פסוק ג.

5) משלי ד, יח. ואורח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום. [ראה לעיל סי' יז הערה 8, שמובא בזוהר ח"א (פרשת תולדות) דף קמ"ב ע"א פסוק זה בשייכות לאברהם]

6) פסחים צד.

7) דאברהם בחי' חסד, מתחבר עם יצחק בחי' גבורה, כדי להמתיק הגבורות. ראה בהנסמן בהערה 2.

8) ראה בענין המתקת הגבורות דיצחק, תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ג' עמוד 201 סעיפים לא. לט. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא עמוד צז. לקוטי שיחות חלק ל עמוד 103 ואילך. וראה לעיל סימן קיח. קלג. לקמן סימן קמ. קנח.

המשך מעמוד מד

ורק לאחרי־זה באים הענינים הרוחניים, "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זה תלמוד כו'"[90], וכדרך הלימוד בפירוש רש"י, שלכל־לראש ישנו לימוד הפשט, ואחר־כך באים לפנימיות התורה.

וההוראה מזה - שתחילה צריכים לדאוג לספק צרכיו של יהודי בגשמיות, ולאחרי כן גם בנוגע לרוחניות. וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[91] אודות סדר ההנהגה של הצדיקים הנסתרים בזמן הבעל־שם־טוב, שלכל־לראש השתדלו להטיב את מצבם הגשמי של בני ישראל בגשמיות, ולאחרי־זה - ועל־ידי־זה - היו פועלים גם להטבת מצבם הרוחני.

ויהי־רצון שיומשכו לכל אחד ואחד מישראל כל הברכות, לכל לראש - "מטל השמים וגו'" כפשוטו, המשכות גשמיות, ואחר־כך גם בענינים רוחניים, מקרא משנה וגמרא כו',

ועד להברכה שעומדים לקרוא בתורה: "וישב יעקב", "לישב בשלוה"[4], כפי שיהיה בביאת המשיח, בגאולה (השלישית) האמיתית והשלימה, בקרוב בימינו ממש.

90) ב"ר פס"ו, ג.

91) ראה "התמים" ח"ב ע' מד. וראה גם תו"מ חל"ט ע' 40.

וישלח לב, לב - ויזרח-לו השמש, כאשר עבר את-פנואל והוא צולע על-ירכו

א. [תוכן: ביאור ענין והוא צולע על ירכו – ומבאר היעוד דלע"ל (מיכה ד, ו) ביום ההוא נאום ד' אוספה הצולעה – דקאי על הנשמות הנמוכות דלעתיד לבוא לא יהי' עוד תאוות נה"ב וכו'.]

כתיב והוא צולע על ירכו, דהיינו שהגם כי לא יכול לו זהו בבחי' גופו, אבל בחי' ירכין דלבר מגופו שם נגע והוא כמ"ש בתורה אור סד"ה כי אתה נרי שיש ב' בחי' נשמות, ונשמות הנמוכות אין כח בהם לשלוט על הרע שבנה"ב וכמ"ש ג"כ בד"ה בחדש השלישי גבי ואתם בני יעקב לא כליתם, וכמ"ש מזה סד"ה מי אל כמוך, ובני יעקב היינו יוצאי ירך יעקב הנמשכים מבחי' נה"י שבו.

כי הנה דרך כלל יש ב' בחי' ישראל ויעקב כנזכר בד"ה לא הביט און ביעקב כו', שבבחי' ישראל לא שייך אפי' עמל רק אז תתענג כו'. אבל בבחי' יעקב שייך עמל ועבודה, אך עכ"ז לא הביט האיש און ביעקב היינו כי לא יכול לו אבל בבחי' ירך יעקב שם ויגע בבחי' נשמות נמוכות כנ"ל. וזהו והוא צולע פי' כמ"ש בד"ה וארשתיך לי שיש ב' בחי' כלה, הא' כלה נאה כו' בחי' כלתה נפשי כו' הב' כלה כמו שהיא ואפילו חגרת מצד התלבשותה בנה"ב...

אך בחי' חגר שיש לו רגלים אבל אינן עומדים ביושר, וזהו ענין קליפת נוגה שכלולה מטו"ר. דהנה כתיב עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים, ופירש"י שתי המחשבות שאינכם מבינים להכריע כו', והרלב"ג כ' הנה הפסח יטה פעם על רגלו הא' ופעם אל רגלו הב' וכן היו ישראל נוטים על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה' לבדו הוא האלקים כו'. והרד"ק שם כ' כמו הפסח שהוא פסח בשתי רגליו כי מי שפסח רגלו א' נוטה על הרגל האחת ומי שפסח בב' רגליו אינו יודע באיזה רגל יעמוד כן אתם פוסחים על שתי הסעיפים והם המחשבות כו' שאין אתם יודעים לברור בדעתכם מי האלקים כו' עכ"ל...

וז"ש וידעת היום והשבות כו'. וע"ז הוכיחם אליהו שאינכם מבינים להכריע ע"י שאין בהם הדעת ולכן הם פוסחים על ב' הסעיפים והיינו ענין ק"נ הכלולה מטו"ר ונק' להט החרב המתהפכת מטוב לרע ומרע לטוב ונק' עה"ד טו"ר והוא אתר דמשתני ומתהפך כמבואר בזח"א פ' ויחי דרכ"א ע"ב ובפ' אמור דק"ז, אבל הדעת עליון זהו בחי' אני הוי' לא שניתי כו' וכמ"כ בנפש היא אה"ר מבחי' עה"ח שנאמר בו וחי לעולם. ועיין בת"א בד"ה חכלילי עינים . . וזהו ענין הגלות שנא' היינו כחולמים כמ"ש בת"א פ' וישב.

והנה נש"י שבעקבים מצד התלבשותן בנה"ב שמק"נ נק' ג"כ כלה חגרת כו', והיינו ואתם בנ"י לא כליתם שאין לכם הכלות הנפש דבחי' כלה נאה כו', רק שק"נ הוא עד"מ חגר בב' רגליו, משא"כ נש"י נק' רק חגר ברגלו א' היינו מצד נה"ב שבו שמק"נ כו', משא"כ מצד נה"א. וע"ז נאמר והוא צולע על ירכו שבבחי' ירכו הא' אין לו העמדה נכונה שפעם נוטה הירך לתאות נה"ב כו', ועיין מענין והוא צולע בזח"א בראשית דק"א ע"ב ודק"ו ע"ב.

וכ"ז נמשך עד עלות השחר לע"ל.

אך לע"ל ויזרח לו השמש כו' שמש צדקה ומרפא, והיינו הקב"ה מוציא חמה מנרתקה מבחי' שמש ומגן כו' ששם אלקים מסתיר שיהי' נראה היש דבר נפרד כו' כנזכר בד"ה תקעו בחודש שזהו ענין עלה במחשבה לברוא במדה"ד כו' ומחמת הנרתק דשם אלקים נמשך ריבוי המסכים ונעשה ק"נ בחי' נפרד לגמרי, והוא הנק' מחלה כמו החולה שטועם מתוק למר ומר למתוק וכו' כך הם תאוות נה"ב.

אבל לע"ל בצאת חמה מנרתקה אזי גם ק"נ תצא מחלאתה וטומאתה. וזהו ענין ומרפא להסיר שרש המחלה, וע"ז נאמר במיכה סי' ד' ו' ביום ההוא נאום ה' אוספה הצולעה כו', היינו בחי' כלה חגרת הנ"ל, עד שתהי' לבי ובשרי ירננו אל אל חי, כמ"ש בד"ה וארשתיך לי שע"י התבוננות במהו"ע ית' אזי אף הצולעה והחגרת כו', וכמו במעשה דאליהו ויאמרו ה' הוא האלקים ב"ה. וזהו ענין במקום שבע"ת עומדין כו'. וזהו וה' יגי' חשכי כמ"ש בתורה אור סד"ה כי אתה נרי שזהו בחינת הוי' העליונה יותר, וה"ע ויזרח לו השמש כו' מוציא חמה מנרתקה להיות מרפא מבחי' והוא צולע כו' אוספה הצולעה וכמ"ש אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך כו'.

אור התורה, וישלח, עמוד 486 ואילך

ב. [תוכן: ביאור שם פניאל ופנואל – שזהו ענין דלע"ל שם הוי' יהי' אותיות "יהי"" – דה"א אחרונה תקבל מהיו"ד ולא מהוא"ו וכו']

ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל כו'.

כ' הבחיי במקומו דמ"ו ע"ד מה ששינה הכתוב קריאת שם המקום פעם פניאל פעם פנואל, פניאל ביו"ד לרמוז על המלאך שהוא עשירי במעלות המלאכים הנק' אישים וכאשר עבר את המקום ההוא כו' להרגשת העוה"ז שהוא ששה קצוות ע"כ הזכיר פנואל בוא"ו וז"ש והוא צולע על ירכו כי אז התבונן בעניני הגוף והרגיש בהרגשותיו עכ"ל.

וע' מענין ההפרש בין יו"ד לוא"ו בתורה אור פ' חיי סד"ה יגלה לן טעמי, שזהו"ע ביום ההוא יהי', אשר ה' אחרונה לא תקבל מן הוא"ו כ"א ג"כ מן היו"ד, ובלק"ת פ' תבא בד"ה ויקרא אל משה כי הוא"ו הוא בחי' המשכה שיוכל להשתלשל למטה עד שיוכל להיות יש ודבר בפ"ע אלא שיהי' הכל בחי' י"ה, ותגל הארץ ר"ת ו"ה והנה בבחי' ארץ יוכל להיות יש ודבר והארץ היתה תהו כו', אבל לע"ל שנאמר כימי השמים על הארץ לכן ביום ההוא יהי' כו' וע' בביאור ע"פ והי' מספר בנ"י ספ"ד.

אור התורה, וישלח, עמוד 1760

◆ יום ראשון ח' כסלו ◆

לב (ד) **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:**

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִזְגַּדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֵשָׂו אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר לַחֲקַל אֱדוֹם:

רש"י◄ **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים•** מַלְאָכִים מַמָּשׁ (ב"ר). **אַרְצָה שֵׂעִיר•** לְאֶרֶץ שֵׂעִיר, כָּל תֵּבָה שֶׁצִּרִיכָה לַמָּ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הַכָּתוּב ה"א בְּסוֹפָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 293 – מתוך 'התקשרות')

לְאַחַר שֶׁגָּמַר יַעֲקֹב אֶת עֲבוֹדַת ה'בֵּירוּרִים' שֶׁלּוֹ (בֵּירוּר נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה מִן ה'קְלִיפָּה' וְהַעֲלָאָתָם לִמְקוֹרָם) בְּבֵית לָבָן, בִּיקֵּשׁ 'לְבָרֵר' אֶת עֵשָׂו. קוֹדֶם שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבוֹדָה זוֹ שָׁלַח מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו, לִבְדּוֹק אִם זֶה יִהְיֶה 'בֵּירוּר' קַל יַחֲסִית אוֹ מִתּוֹךְ קְשָׁיִים וּמִלְחָמָה (תּוֹצָאוֹת הַבְּדִיקָה אָכֵן הוֹכִיחוּ כִּי עֲדַיִן מוּקְדָם לְבָרֵר אֶת עֵשָׂו, וְהַדָּבָר יוּכַל לְהִתְבַּצֵּעַ רַק לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו". וְלָכֵן אָמַר יַעֲקֹב (להלן לג, יד) "וְאָנֹכִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי... עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדוֹנִי שֵׂעִירָה").

וּמַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים:

כְּשֶׁם שֶׁיַּעֲקֹב, בִּרְצוֹתוֹ לָבוֹא אֶל עֵשָׂו וּלְבָרְרוֹ, לֹא סָמַךְ עַל הַצָּלָחָתוֹ בָּעָבָר בְּבֵית לָבָן, אֶלָּא שָׁלַח מַלְאָכִים לַחֲקוֹר וְלִבְדּוֹק אֶת הַמַּצָּב שֶׁבּוֹ מָצוּי עֵשָׂו, אִם יוּכַל (וְכֵיצַד) יָבָרְרוּ - כֵּן גַּם בְּיָמֵינוּ:

כְּשֶׁמּוּצָעַת לְאָדָם הָצָעָה בְּדָבָר תַּפְקִיד חָדָשׁ, עָלָיו לִבְדּוֹק תְּחִילָה אִם הַצָּעָה חֲדָשָׁה זוֹ הַמּוּצַעַת לוֹ, לֹא תִּגְרוֹם לוֹ יְרִידָה רוּחָנִית. עָלָיו לִשְׁלוֹחַ תְּחִילָה 'מַלְאָכִים' - הֵינוּ פּוֹחוֹת הַשִּׂכֶל וְהָרָגֵשׁ שֶׁלּוֹ, שֶׁיַּחְקְרוּ וְיָסִיקוּ אִם יוּכַל לְהִתְמוֹדֵד עִם עֵסֶק חָדָשׁ זֶה שֶׁהוּצַע לוֹ, אִם לָאו. הַאִם יוּכַל לְהַעֲלוֹתוֹ לִקְדוּשָׁה, אוֹ חַס־וְשָׁלוֹם לְהֵיפָךְ (כִּי הָעֵסֶק אֵינוֹ רַק כְּלִי לְפַרְנָסָה, אֶלָּא גַּם דָּבָר שֶׁזּוּמַן לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים).

וְעַל־פִּי תּוֹצָאוֹת הַחִישׁוּב הַזֶּה - יָסִיק אֶת מַסְקְנוֹתָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 389 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בֵּיצַד שָׁלַח יַעֲקֹב שְׁלוּחִים לִמְקוֹם סַכָּנָה

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו

מַלְאָכִים מַמָּשׁ (לב, ד. ובפירוש רש"י)

בְּמִפָּרְשֵׁי רַשִׁ"י (רא"ם, גור אריה, ועוד) הִקְשׁוּ, מַהוּ הֶכְרְחוֹ שֶׁל רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ שֶׁמְּדֻבָּר בְּמַלְאָכִים מַמָּשׁ, הֲרֵי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁמְּדֻבָּר בִּשְׁלוּחִים בָּשָׂר־וָדָם? וְתֵרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים.

וְיֵשׁ לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת:

הַדִּין הוּא (ראה באר היטב אורח חיים סוף סימן תרג) דְּמִי שֶׁשָּׁלַח אָדָם בְּאֵיזוֹ שְׁלִיחוּת, וְנִזּוֹק הַשָּׁלִיחַ, חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל־זֶה.

וְעַל־פִּי־זֶה כֵּיוָן שֶׁיָּדַע יַעֲקֹב שֶׁעֵשָׂו הוֹלֵךְ לִקְרָאתוֹ וְרוֹצֶה לְהָרְגוֹ, נִמְצָא שֶׁשָּׁלַח הַשְּׁלוּחִים לִמְקוֹם סַכָּנָה, וְאִם־כֵּן הָיָה אָסוּר לוֹ לִשְׁלֹחַ שְׁלוּחֵי בָּשָׂר־וָדָם לְעֵשָׂו, כִּי אוּלַי יִנָּזְקוּ.

וְלָכֵן מָכְרָחִים לוֹמַר שֶׁהַשְּׁלוּחִים שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב לֹא הָיוּ בָּשָׂר־וָדָם, אֶלָּא "מַלְאָכִים מַמָּשׁ", וְאָז שַׁפִּיר יָכוֹל לְשַׁלְּחָם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ד) **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים – "מַלְאָכִים" מַמָּשׁ** – וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַנּוֹצָרִים לְעֵיל, וְהַכַּוָּנָה לְמַלְאֲכֵי חוּץ לָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָם יוֹצְאִים לְחוּץ לָאָרֶץ (פנים יפות). וְלֹא שָׁלַח שְׁלוּחֵי בָּשָׂר־וָדָם, כִּי חָשַׁשׁ שֶׁמָּא עֵשָׂו יִפְגַּע בָּהֶם (הרבי).

אַרְצָה שֵׂעִיר – לְאֶרֶץ שֵׂעִיר. כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ – הֵטִיל לָהּ הַכָּתוּב ה"א בְּסוֹפָהּ – רְאֵה גַּם לְעֵיל רַשִׁ"י יד, י. כח, ב. וּמַה שֶּׁהוּצְרַךְ לְפָרְשׁוֹ שׁוּב פַּעַם כָּאן? יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלּוּלֵא זֶה הָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁפֵּירוּשׁ "אַרְצָה שֵׂעִיר" הוּא "בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר", שֶׁהֲרֵי לְפָנֵי כֵּן כָּתוּב "אֶל עֵשָׂו", וְאִם כֵּן "אַרְצָה שֵׂעִיר" פֵּירוּשׁוֹ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר, וְלָכֵן מְבָאֵר שֶׁעַל־פִּי הַכְּלָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, לֹא נִיתַּן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר אֶלָּא לְאֶרֶץ שֵׂעִיר, וְהוּא מוּסָב עַל הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ לְשָׁם, וְלֹא עַל עֵשָׂו הַיּוֹשֵׁב שָׁם (קרני רמים). תורה ה

(ה) וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:

ה וּפַקִּיד יָתְהוֹן לְמֵימַר כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו כִּדְנַן אֲמַר עַבְדָּךְ יַעֲקֹב עִם לָבָן דָּרִית וְאוֹחָרִית עַד כְּעָן:

רש"י◄ **גַּרְתִּי** • לֹא נַעֲשֵׂיתִי שַׂר וְחָשׁוּב אֶלָּא גֵּר, אֵינְךָ כְּדַאי לִשְׁנֹא אוֹתִי עַל בְּרָכוֹת אֲבִיךָ שֶׁבֵּרְכַנִי: "הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ", שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי. דָּבָר אַחֵר: "גַּרְתִּי", בְּגִימַטְרִיָּא תרי"ג, כְּלוֹמַר: עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי וְתרי"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 892 – מתוך 'התקשרות')

אָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה, אַתָּה הִשְׁפַּלְתָּ עַצְמְךָ וְקָרָאתָ לְעֵשָׂו אֲדוֹנִי שְׁמוֹנָה פְּעָמִים, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד מִבָּנָיו שְׁמוֹנָה מְלָכִים קוֹדֶם לְבָנֶיךָ (ב"ר פע"ה, יג)

אַף שֶׁיַּעֲקֹב נָעֱנַשׁ עַל כָּךְ שֶׁקָּרָא לְעֵשָׂו "אֲדוֹנִי", אֵין זֶה חֵטְא כְּפִשׁוּטוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא כְּוַנְתּוֹ הָיְתָה לְבָרֵר אֶת עֵשָׂו. בְּבֵירוּר וְתִיקּוּן הָרַע - שְׁנֵי אוֹפַנִּים:

בֵּירוּר בְּדֶרֶךְ "גִּילוּי אוֹר" (מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) - הַמְבָרֵר מַשְׂרָה עַל הַמִּתְבָּרֵר גִּילוּי אוֹר נַעֲלֶה, וְאוֹר זֶה דּוֹחֶה אֶת הַחוֹשֶׁךְ וְהָרַע. בְּדֶרֶךְ זוֹ הַבֵּירוּר אֵינוֹ גּוֹרֵם לַמְבָרֵר יְרִידָה וְהַשְׁפָּלָה.

בֵּירוּר בְּדֶרֶךְ "הִתְלַבְּשׁוּת" (מִלְמַעְלָה לְמַעְלָה) - הַמְבָרֵר יוֹרֵד אֶל הַמִּתְבָּרֵר, "מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשֵׁי הַמִּתְבָּרֵר", וְעַל־יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת עִמּוֹ הוּא מְהַפֵּךְ אֶת הָרַע לְטוֹב. עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בְּדֶרֶךְ זוֹ גּוֹרֶמֶת יְרִידָה לַמְבָרֵר, כְּמַאֲמַר "הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל מִתְנַוֵּל גַּם־כֵּן". אוּלָם לְגַבֵּי הַמִּתְבָּרֵר יֵשׁ בְּכָךְ יִתְרוֹן וְעִילּוּי, כִּי מֵאַחַר שֶׁהַבֵּירוּר הוּא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת וְהִתְעַסְּקוּת (לֹא בְּדֶרֶךְ דְּחִיָּה וּבִיטּוּל), מֵבִיא הַדָּבָר לִידֵי כָּךְ שֶׁהַמִּתְבָּרֵר **כְּפִי שֶׁהוּא בְּמְצִיאוּתוֹ** חָדֵל מִלִּהְיוֹת מְנֻגָּד לִקְדוּשָׁה.

יַעֲקֹב בֵּירֵר אֶת עֵשָׂו בְּדֶרֶךְ הַשֵּׁנִיָּה - בְּדֶרֶךְ 'הִתְלַבְּשׁוּת'. בְּרַם, בֵּירוּר זֶה גָּרַם הַשְׁפָּלָה וִירִידָה לְיַעֲקֹב, שֶׁבָּאוּ לִידֵי בִּיטּוּי בְּכָךְ שֶׁהִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי עֵשָׂו; אַף עַל־יְדֵי־זֶה הוּא פָּעַל שֶׁעֵשָׂו כְּפִי שֶׁהוּא בְּמְצִיאוּתוֹ, הוֹדָה וְ'אִישַׁר' שֶׁהוּא עַבְדּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י (לקמן לג, ט) "הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת", כּוֹלֵל הַבְּרָכָה שֶׁל "הֱוֵי גְּבִיר לְאַחֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 68 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"גֵּרוּת" בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה

עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:

עִם לָבָן גַּרְתִּי וְתַרַ"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי. (לב, ה. ובפירוש רש"י)

הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּ"גַּרְתִּי" הוּא מִלְּשׁוֹן "גֵּר" (תּוֹשָׁב שֶׁל "תּוֹשָׁב"), שֶׁמִּתְגּוֹרֵר שָׁם רַק בְּאֹפֶן אֲרַעִי.

וְזֶהוּ עִקַּר הַפֵּשֶׁט בְּ"עִם לָבָן גַּרְתִּי", שֶׁאַף שֶׁיַּעֲקֹב הִתְגּוֹרֵר בְּיַחַד עִם "לָבָן הָאֲרַמִּי", וְהָיוּ לוֹ כָּל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה כְּ"שׁוֹר וַחֲמוֹר, צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה", עִם־כָּל־זֶה הָיוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ כְּדָבָרִים זָרִים אֲצְלוֹ, "גַּרְתִּי" מִלְּשׁוֹן גֵּרוּת וְלֹא הָיָה שָׁקוּעַ בָּהֶם, וּבֵיתוֹ - דִּירַת הַקֶּבַע שֶׁלּוֹ, הָיוּ הַנְּשָׁמָה וְעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט, דְּגַרְתִּי מִלְּשׁוֹן גֵּרוּת, לְדִרוּשׁ דְּ"גַּרְתִּי בְּגִימַטְרִיָּא תַּרַ"ג" - "תַּרַ"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי":

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ה) **גַּרְתִּי** – **לֹא נַעֲשֵׂיתִי שַׂר וְחָשׁוּב, אֶלָּא גֵּר** – וְלָכֵן אָמַר "גַּרְתִּי" וְלֹא "הָיִיתִי" [אוֹ יָשַׁבְתִּי] (גר"א).

אֵינְךָ כְּדַאי לִשְׁנֹא אוֹתִי עַל בְּרָכוֹת אֲבִיךָ שֶׁבֵּרְכַנִי: "הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ" – לְעֵיל כז, כט. וּרְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל כו, לז שֶׁבְּרָכָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל הַבְּרָכוֹת, וְעַל־פִּי זֶה מוּבָן דִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י שֶׁבַּתְּחִילָה כָּתַב: "בִּרְכוֹת אֲבִיךָ" לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַחַר־כָּךְ כָּתַב: "לֹא **נִתְקַיְּמָה** בִּי" לְשׁוֹן יָחִיד (מירא דביא).

שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי. דָּבָר אַחֵר – לָמָּה אָמַר "גַּרְתִּי". בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים פֵּירוּשׁ זֶה.

"גַּרְתִּי" בְּגִימַטְרִיָּא תַּרַ"ג, כְּלוֹמַר: "עִם לָבָן" הָרָשָׁע "גַּרְתִּי" וְתַרַ"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי – אַף שֶׁלֹּא הָיָה מְחוּיָב בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה. וְדַיֵּק לוֹמַר "שָׁמַרְתִּי" וְלֹא "קִיַּמְתִּי", כִּי לֹא קִיְּמָם בְּפוֹעַל שֶׁהֲרֵי נָשָׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אֶלָּא שֶׁשָּׁמַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא עָבַר עֲלֵיהֶם **בְּאִיסּוּר**, כִּי הַדָּבָר הָיָה מוּתָּר לוֹ גַּם עַל־פִּי תּוֹרָה, כִּי מֵאַחַר שֶׁהִבְטִיחַ לְרָחֵל שְׁיִשָּׁאֶנָּה, בְּכָךְ לֹא יָכוֹל הָיָה לַחֲזוֹר בּוֹ, לְפִי מַה שֶּׁהָיָה מְקוּבָּל אָז בֵּין הָאוּמּוֹת, וְיַעֲקֹב הָיָה מְחוּיָב בָּזֶה הֱיוֹת וְהָיָה לוֹ דִּין שֶׁל בֶּן נֹחַ. וּמַה שֶּׁנִּשָּׂא אֶת בִּלְהָה וְזִלְפָּה אַף שֶׁגַּם הֵן הָיוּ אֲחָיוֹת? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָיוּ אֲחָיוֹת מִפְלֶגֶשׁ (כַּמְבוֹאָר לְעֵיל בְּרֵאשִׁ"י לֹא, נ) – לֹא הָיָה לָהֶם דִּין שֶׁל אֲחָיוֹת לְעִנְיַן אֵישׁוּת, כֵּיוָן שֶׁאֵין יִחוּס לְשִׁפְחָה (ע"פ הרבי). וּמַה שֶּׁאָמַר "תרי"ג מִצְוֹת", וַהֲרֵי יֵשׁ בָּהֶן מִצְוֹת רַבּוֹת שֶׁלֹּא נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה בְּלִימּוּד כָּל תרי"ג מִצְוֹת, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ קִיְּמָן (דברי דוד).

וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים – וְלָכֵן לֹא תּוּכַל לִי, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה הַתְּנַאי: "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ" (דברי דוד). תורה ו

דְּרַךְ עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה הָיוּ אֲצִלוֹ בְּבְחִינַת "גְּרוּת", הִנֵּה גַּם בְּבֵית לָבָן הָאֲרַמִּי הִצְלִיחַ שֶׁ"תֵּרֵי"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי", וְלֹא בִּלְבְּלוּ אוֹתוֹ עִנְיְנֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים מַעֲבוֹדַת ה'.

(ו) וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ:

ו וַהֲוָה לִי תּוֹרִין וַחֲמָרִין עָן וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ:

רש"י◂ **וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר•** אַבָּא אָמַר לִי: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ", זוֹ אֵינָהּ לֹא מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא מִן הָאָרֶץ. **שׁוֹר וַחֲמוֹר•** 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' לוֹמַר עַל שְׁוָרִים הָרְבֵּה: שׁוֹר. אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'בַּלַּיְלָה קָרָא הַתַּרְנְגוֹל', וְאֵינוֹ אוֹמֵר: 'קָרְאוּ הַתַּרְנְגוֹלִים'. **וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי•** לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲנִי בָּא אֵלֶיךָ. **לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ•** שֶׁאֲנִי שָׁלֵם עִמְּךָ, וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך טו, ענ' 552 וענ' 752 – מתוך 'התקשרות')

עִיקַּר רְכוּשׁוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה צֹאן, כְּפִי שֶׁלָּמַדְנוּ בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (ל, מג) "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת", וּמִמְּכִירַת צֹאנוֹ קָנָה גַּם "שְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים" (רְאֵה פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם). אִם־כֵּן, מַדּוּעַ לֹא נִכְתַּב "צֹאן" **לְפָנַי** "שׁוֹר וַחֲמוֹר"?

וְהַבֵּיאוּר:

צֹאן - רוֹמֵז לְהִתְבַּטְּלוּת, שִׁפְלוּת וְהַכְנָעָה. **שׁוֹר - רוֹמֵז** לְתוֹקֶף, גְּדֻלּוּת וְחוֹזֶק.

בְּאָמְרוֹ "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגוֹ'" הִתְכַּוֵּן יַעֲקֹב לְהוֹדִיעַ לְעֵשָׂו אֶת הַזְּכוּיוֹת וְהַכּוֹחוֹת הַנְּעֲלִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, מִתּוֹךְ תִּקְוָה שֶׁמִּיָּדַע זֶה יַרְתִּיעַ אֶת עֵשָׂו מִלְּבַצַּע אֶת מְזִמָּתוֹ הָרָעָה.

לָכֵן הוֹדִיעוֹ יַעֲקֹב בְּתַחְיָלָה: "וַיְהִי **לִי שׁוֹר**" - הַמּוֹרֶה עַל תַּקִּיפוּת וְחוֹזֶק, וּלְאַחַר מִכֵּן הוֹסִיף גַּם **צֹאן** - לְרַמֵּז שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּם הִתְבַּטְּלוּת לַה', וּמִמֵּילָא תּוֹקְפוֹ אֵינוֹ תּוֹקֶף פְּרָטִי, אֶלָּא תּוֹקֶף **דִּקְדוּשָׁה**.

אוּלָם, הַקְּדָמַת 'שׁוֹר' לְ'צֹאן' הִיא רַק כְּלַפֵּי עֵשָׂו כְּדֵי לְהַרְתִּיעוֹ, אַךְ יַעֲקֹב כְּשֶׁהוּא לְעַצְמוֹ - עִיקַּר עִנְיָנוֹ הוּא "**צֹאן** רַבּוֹת", הִתְבַּטְּלוּת לְהַקָּבָ"ה.

(ז) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

ז וְתָבוּ אִזְדַּדְּיָא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימַר אֲתֵינָא לְוָת אָחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אָתֵי לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע מְאָה גַּבְרָא עִמֵּהּ:

רש"י◂ **בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו•** שָׁהָיִיתָ אוֹמֵר: 'אָחִי הוּא', אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע, עוֹדֵנוּ בְּשִׂנְאָתוֹ (ב"ר פ' ע"א)◆

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ו) **וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר – אַבָּא אָמַר לִי: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ"** – לְעֵיל כז, כח.

זוֹ – בְּרָכָה זוֹ שֶׁל רִיבּוּי שׁוֹר וַחֲמוֹר וכו' שֶׁהִתְבָּרֵךְ בְּבֵית לָבָן (באר בשדה).

אֵינָהּ לֹא מִן הַשָּׁמַיִם – שֶׁלֹּא הִתְבָּרֵךְ בִּבְהֵמוֹת אֵלּוּ מִטַּל הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם (באר בשדה). אוֹ שֶׁהַכַּוָּנָה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁהַבְּהֵמוֹת אֵין הֲוָיָתָן מִשָּׁמַיִם.

וְלֹא מִן הָאָרֶץ – שֶׁלֹּא הִתְבָּרֵךְ בִּבְהֵמוֹת אֵלּוּ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ (באר בשדה). אוֹ שֶׁהַכַּוָּנָה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁהַבְּהֵמוֹת אֵין הֲוָיָתָן מֵהָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁ"י סוּכָּה יא, ב: "גִּידּוּלִים מִן הָאָרֶץ לָא אִקְרִי אֶלָּא דָּבָר הַצּוֹמֵחַ מִן הַקַּרְקַע, וְלֹא בְּהֵמוֹת". וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן, כִּי אִם לֹא כֵּן מַה בָּא לוֹמַר לוֹ בָּזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוֹר וַחֲמוֹר (רא"ם).

שׁוֹר וַחֲמוֹר – 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' לוֹמַר עַל שְׁוָרִים הַרְבֵּה: שׁוֹר – עַל שֵׁם הַמִּין (ראב"ע). וְלֹא שֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַק שׁוֹר אֶחָד וַחֲמוֹר אֶחָד, שֶׁהֲרֵי אַחַר־כָּךְ שָׁלַח לוֹ דּוֹרוֹן גְּדוֹל (גר"א).

אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בַּלַּיְלָה: קָרָא הַתַּרְנְגוֹל, וְאֵינוֹ אוֹמֵר: קָרְאוּ הַתַּרְנְגוֹלִים – מוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁהַ"דֶּרֶךְ אֶרֶץ" לוֹמַר "שׁוֹר" בְּלִשּׁוֹן יָחִיד אֵינוֹ רַק בְּנִכְסֵי הָאָדָם עַצְמוֹ, שֶׁכְּדֵי לְהַמְעִיט מֵעֶרֶךְ נִכְסָיו אוֹמְרוֹ בִּלְשׁוֹן יָחִיד, אֶלָּא שֶׁכֵּן הוּא דֶּרֶךְ הָאָדָם לְדַבֵּר בְּאוֹפֶן כְּלָלִי (גַּם כְּשֶׁלֹּא מִדּוּבָּר בִּנְכָסָיו), כְּמוֹ גַּבֵּי קְרִיאַת הַתַּרְנְגוֹלִים (ע"פ רבבות אפרים).

וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי – לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲנִי בָּא אֵלֶיךָ – וְלֹא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוֹר וַחֲמוֹר, שֶׁבָּזֶה לֹא יִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (גר"א).

לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ – שֶׁאֲנִי שָׁלֵם עִמְּךָ וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ – כְּלוֹמַר, סְבַת בִּיאָתִי אֵלֶיךָ הִיא לְהַרְאוֹת שֶׁאֲנִי שָׁלֵם עִמְּךָ וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ, וְעַל־יְדֵי זֶה אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ (גר"א). תורה ז

(ז) **בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו – שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: אָחִי הוּא** – כְּאָמוּר לְעֵיל פְּסוּק ד: "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו אָחִיו".

אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע – לוֹמַד בֵּן מִכָּפֶל הַמִּילִים: "אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו", שֶׁהָיָה לָהֶם לוֹמַר: "אֶל

(ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:

ח וּדְחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא וַעֲקַת לֵהּ וּפַלִּיג יָת עַמָּא דִי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לִתְרֵין מַשִּׁירְיָן:

רש"י◄ **וַיִּירָא וַיֵּצֶר** • "וַיִּירָא", שֶׁמָּא יֵהָרֵג (ב"ר ותנחומא), "וַיֵּצֶר לוֹ" אִם יַהֲרֹג הוּא אֶת אֲחֵרִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה:

ט וַאֲמַר אִם יֵיתֵי עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא וְיִמְחִנֵּהּ וִיהֵי (נ"י וְיִמְחֵנַהּ וּתְהִי) מַשְׁרִיתָא דְתִשְׁתָּאַר לְשֵׁיזָבָא:

רש"י◄ **הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ** • מַחֲנֶה מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה. (תהלים כז) "אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה" הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, (לקמן לג) "הַמַּחֲנֶה הַזֶּה" לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: (לעיל יט) "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ", (תהלים יט) "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ", הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר, (מלכים ב ג) "וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמָּיִם", הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכֵן רוּחַ (איוב א) "וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה", הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, "וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת", הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר. (מלכים א יט) "וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק וּמְפָרֵק הָרִים", הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה. וְכֵן 'אֵשׁ' (במדבר טז) "וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה'", לְשׁוֹן נְקֵבָה, (תהלים קד) "אֵשׁ לוֹהֵט", לְשׁוֹן זָכָר. **וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה** •

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אָחִיךָ" בִּלְבָד (רא"ם). אוֹ שֶׁלּוֹמֵד כֵּן מִכֶּפֶל הַתֵּיבוֹת "אֶל", שֶׁיָּכְלוּ לוֹמַר: "אֶל אָחִיךָ עֵשָׂו" (גו"א).

עוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ – וְזֶהוּ מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ: "**וְגַם** הוֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וגו'", שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁעוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ, אֶלָּא אַף בָּא לִקְרָאתְךָ לְמִלְחָמָה (דברי דוד). תורה ח

(ח) **וַיִּירָא .. וַיֵּצֶר – "וַיִּירָא", שֶׁמָּא יֵהָרֵג** – הַיִּרְאָה הִיא תְּחוּשָׁה שֶׁל פַּחַד מִמְּאוֹרָע שֶׁעָתִיד לְהַזִּיק לוֹ, לָכֵן מְפָרֵשׁ: "שֶׁמָּא יֵהָרֵג" (הרבי).

"וַיֵּצֶר לוֹ", אִם – לֹא אָמַר "שֶׁמָּא" אֶלָּא "אִם", כִּי הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ אִם יַהֲרוֹג אוֹ לֹא.

יַהֲרֹג הוּא – צַעַר הִיא תְּחוּשָׁה שֶׁל דּוֹחַק וְעָגְמַת נֶפֶשׁ עַל דָּבָר שֶׁקָּרָה בֶּעָבָר אוֹ בַּהֹוֶה, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ: "אִם יַהֲרוֹג הוּא", שֶׁאָז תִּהְיֶה לוֹ תְּחוּשָׁה שֶׁל צַעַר (הרבי). וְהִקְדִּים לוֹמַר: "שֶׁמָּא יֵהָרֵג" וְאַחַר־כָּךְ "אִם יַהֲרוֹג", כִּי לוּלֵא הַחֲשָׁשׁ שֶׁל "שֶׁמָּא יֵהָרֵג", לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר: "אִם יַהֲרוֹג", כִּי לָמָּה יַהֲרוֹג לְלֹא צוֹרֶךְ (באר בשדה).

אֶת אֲחֵרִים – כּוֹלֵל בָּזֶה אֶת הָאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁבָּאוּ עִם עֵשָׂו. וְכָתַב בְּ"מַשְׂכִּיל לְדָוִד" שֶׁבְּדַוְקָא נָקַט "אֲחֵרִים", כִּי עַל עֵשָׂו אֵין לוֹ לְהִצְטַעֵר אִם יַהֲרוֹג, שֶׁהֲרֵי הַבָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲחֵרִים שֶׁעִמּוֹ, שֶׁהֵם בָּאוּ עִמּוֹ בְּעַל־כָּרְחָם. תורה ט

(ט) **הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ – מַחֲנֶה מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה** – לָכֵן אֵין לִתְמוֹהַּ עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּאן: "הַמַּחֲנֶה הָאַחַת" (לְשׁוֹן נְקֵבָה), "וְהִכָּהוּ" (לְשׁוֹן זָכָר). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל ב, ט.

"אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה" – תְּהִלִּים כז, ג.

הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה – שֶׁאִם הוּא לְשׁוֹן זָכָר, הָיָה לוֹ לוֹמַר "אִם יַחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה", וְאִילּוּ "תַּחֲנֶה" הִיא לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁהַתָּי"ו שֶׁל "תַּחֲנֶה" אֵינוֹ תָּי"ו הַנּוֹכֵחַ, אֶלָּא תָּי"ו לִלְשׁוֹן נְקֵבָה.

"הַמַּחֲנֶה הַזֶּה" – לְקַמָּן לג, ח.

לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ" – לְעֵיל יט, כג. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל שָׁם.

"מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ" – תְּהִלִּים יט, ז.

הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר, "הַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמָּיִם" – מְלָכִים ב ג, כב. בְּרַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל שָׁם מֵבִיא אֶת הַפָּסוּק (מלאכי ג, כ): "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ".

הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכֵן רוּחַ: "וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה" – אִיּוֹב א, יט.

הֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, "וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת" – שָׁם.

הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר – שֶׁכָּתוּב "וַיִּגַּע" וְלֹא "וַתִּגַּע".

"וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים" – מְלָכִים א יט, יא.

הֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכֵן אֵשׁ: "וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה'" – בַּמִּדְבָּר טז, לה.

לְשׁוֹן נְקֵבָה, "אֵשׁ לֹהֵט" – תְּהִלִּים קד, ד.

לְשׁוֹן זָכָר – וְכֵן חָצֵר – רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת לה, יז: "אֶת עַמּוּדָיו וְאֶת אֲדָנֶיהָ – הֲרֵי חָצֵר קָרוּי כָּאן לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה, וְכֵן דְּבָרִים הַרְבֵּה". וְכֵן דֶּרֶךְ – רְאֵה רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה לה, ט: "דֶּרֶךְ מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּדִכְתִיב אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ, הֲרֵי נְקֵבָה, בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ, הֲרֵי זָכָר".

וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה – עַל־כָּרְחוֹ – שֶׁל עֵשָׂו.

כִּי – פֵּירוּשׁוֹ: לְפִי, שֶׁהֲרֵי (דעת יששכר).

אֶלָּחֵם עִמּוֹ – כְּלוֹמַר, בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲקֹב יִלָּחֵם עִם עֵשָׂו עַל הַמַּחֲנֶה הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי שֶׁהַמַּחֲנֶה הַשֵּׁנִי יוּכַל לְהִמָּלֵט וּלְהִנָּצֵל. וְלוֹמֵד זֹאת מִתֵּיבַת "וְהָיָה", שֶׁמַּשְׁמָעָהּ שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּוַדָּאוּת (דברי דוד). וּבְ"תוֹרַת מְנַחֵם" מְפָרֵשׁ, שֶׁ"לִפְלֵיטָה" אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּמָּלְטוּ, אֶלָּא שֶׁיִּנָּצְלוּ עַל־יְדֵי שֶׁיְּנַצֵּחַ אֶת עֵשָׂו, וְזֶהוּ "עַל־כָּרְחוֹ כִּי אֶלָּחֵם עִמּוֹ", דְּהַיְנוּ שֶׁ"אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת", הַכּוֹלֵל אֶת עֲבָדָיו וּנְכָסָיו, "וְהִכָּהוּ", כֵּיוָן שֶׁעֲלֵיהֶם לֹא הָיְתָה הַבְטָחַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

עַל־כָּרְחוֹ, כִּי אֶלְחֵם עִמּוֹ. הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: לְדוֹרוֹן, לִתְפִלָּה וּלְמִלְחָמָה. לְדוֹרוֹן: ״וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו״, לִתְפִלָּה: ״אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם״, לְמִלְחָמָה: ״וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה״.

(י) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ:**

י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דִּי אֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלָּדוּתָךְ וְאוֹטֵיב עִמָּךְ:

רש״י ◄ **וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק** • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וּפַחַד יִצְחָק״. וְעוֹד, מַהוּ שֶׁחָזַר וְהִזְכִּיר שֵׁם הַמְיֻחָד, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב הָאוֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וגו׳? אֶלָּא כְּךָ אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: שְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הִבְטַחְתַּנִי: אַחַת, בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שָׁבַע, שֶׁאָמַרְתָּ לִי: ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךְ וֵאלֹהֵי יִצְחָק״, וּבְצֵאתִי לְבָרָן אָמַרְתָּ לִי: ״וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ״, וּבְבֵית לָבָן אָמַרְתָּ לִי: ״שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ״, וְשָׁם נִגְלֵיתָ אֵלַי בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לְבַדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וגו׳״, בִּשְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הָאֵלּוּ אֲנִי בָּא לְפָנֶיךָ.

(יא) **קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:**

יא זְעִירָן זָכוּתַי מִכֹּל חִסְדִּין וּמִכָּל טַבְוָן דִּי עַבַדְתָּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי בְּחֵידִי עֲבָרִית יָת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לְתַרְתֵּין (נ״א לְתַרְתִּין) מַשְׁרְיָן:

רש״י ◄ **קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים** • (שבת לג) נִתְמַעֲטוּ זְכֻיּוֹתַי עַל־יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. לָכֵן אֲנִי יָרֵא

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לְשָׁמְרָם, אָזַי יַעֲקֹב יֶעֱמוֹד בְּרֹאשׁ ״הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר״, הַכּוֹלֵל אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ, וְינַצֵּחַ אֶת עֵשָׂו, וְזֹאת בְּגִלַּל הַבְטָחַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב לְשָׁמְרוֹ.

הִתְקִין עַצְמוֹ – דְּיֵק לְכְתּוֹב ״הִתְקִין עַצְמוֹ״ וְלֹא ״הֵכִין עַצְמוֹ״, מְשׁוּם שֶׁ״הִתְקִין״ מוֹרֶה עַל פְּעוּלַת הַכְשָׁרָה שֶׁהָיָה עָלָיו לֶעֱבוֹר בְּנַפְשׁוֹ בְּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּנִיגּוּד לְטִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ: לְדוֹרוֹן – מְבוֹאָר בְּרַשִׁ״י (פסוק כב) שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה שָׁרוּי בְּכַעַס עַל שֶׁנִּצְרַךְ לְכָךְ, אֶלָּא שֶׁהִתְקִין עַצְמוֹ לְדָבָר זֶה. לִתְפִלָּה – יַעֲקֹב חָשַׁשׁ שֶׁמָּא נִתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא, וְלָכֵן הִתְקִין עַצְמוֹ לְהִתְפַּלֵּל בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו. לְמִלְחָמָה – יַעֲקֹב חָשַׁשׁ שֶׁמָּא יֵהָרֵג אוֹ יַהֲרוֹג, וְהָיָה צָרִיךְ לְהַתְקִין עַצְמוֹ לָכָךְ (הרבי).

לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – כְּלוֹמַר, הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים בְּבַת אַחַת, כִּי מִצַּד עֲשָׂו יִתְּכֵן שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְשַׁכֵּךְ אֶת שִׂנְאָתוֹ בְּאֶמְצָעוּת דּוֹרוֹן בִּלְבַד, אַךְ מִבְּחִינַת יַעֲקֹב שֶׁחָשַׁשׁ שֶׁמָּא הִתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא, הוּצְרַךְ גַּם לִתְפִלָּה בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו, וְגַם לְמִלְחָמָה, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁהַהַצָּלָה תָּבוֹא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה דַּוְקָא, הוּכְרַח לְהִתְכּוֹנֵן לְמִלְחָמָה (הרבי).

לְדוֹרוֹן, לִתְפִלָּה וּלְמִלְחָמָה – כָּתַב אֶת הַמִּלְחָמָה לְבַסּוֹף, מִשּׁוּם שֶׁהִיא הָיְתָה הֲכִי קָשָׁה בְּעֵינָיו. וְהַקְּדִים דּוֹרוֹן לִתְפִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַתְחָלַת פְּעוּלָתוֹ הָיְתָה בְּעִנְיַן הַדּוֹרוֹן, שֶׁהָרֵי שָׁלַח מַלְאָכִים לְעֵשָׂו לְהוֹדִיעוֹ עַל דְּבַר בִּיאָתוֹ ״לִמְצוֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ״, שֶׁזֶּהוּ תֹּכֶן עִנְיַן הַדּוֹרוֹן, וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ״י: ״וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ״, וְרוֹמֵז לוֹ בָּזֶה גַּם לְעִנְיַן הַדּוֹרוֹן שֶׁיָּבִיא לוֹ (הרבי).

לְדוֹרוֹן – ״וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו״ – לְקַמָּן פָּסוּק כא.

לִתְפִלָּה – ״אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם״

לְמִלְחָמָה – ״וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה״. – לְקַמָּן פָּסוּק י. תורה י

(י) **וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק – וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** – לְעֵיל לא, מב. וּבְרַשִׁ״י שָׁם, שֶׁיַּעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר ״וֵאלֹקֵי יִצְחָק״.

״וּפַחַד יִצְחָק״. וְעוֹד, מַהוּ שֶׁחָזַר וְהִזְכִּיר שֵׁם הַמְיֻחָד – ״ה׳ הָאוֹמֵר אֵלַי״.

הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: ״הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וגו׳״. אֶלָּא כְּךָ אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: שְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הִבְטַחְתַּנִי, אַחַת בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שָׁבַע – מִכָּאן שֶׁלְּדַעַת רַשִׁ״י יִצְחָק הָיָה גָּר בִּבְאֵר שָׁבַע בִּשְׁעַת יְצִיאַת יַעֲקֹב לְחָרָן, וּלְאַחַר מִכֵּן עָבַר לָגוּר בְּחֶבְרוֹן, כַּמְפוֹרָשׁ לְקַמָּן לה, כז שֶׁיַּעֲקֹב חָזַר לְאָבִיו בְּחֶבְרוֹן.

שֶׁאָמַרְתָּ לִי – לְעֵיל כח, יג.

״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק״, וְשָׁם אָמַרְתָּ לִי – פָּסוּק טו.

״וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ״, וּבְבֵית לָבָן אָמַרְתָּ לִי – לְעֵיל לא, ג. וְאַף שֶׁשָּׁם לֹא הִבְטִיחוֹ שֶׁיִּהְיֶה עִמּוֹ בְּדַרְכּוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אָבִיו, כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י שָׁם, מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהִבְטִיחוֹ שֶׁיִּהְיֶה עִמּוֹ בְּבֵית אָבִיו, הֲרֵי יֵשׁ בִּכְלַל הַבְטָחָה זוֹ שֶׁיְּזַכֶּה לָשׁוּב לְבֵית אָבִיו וְלֹא יֵהָרֵג בַּדֶּרֶךְ (רא״ם).

״שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ״, וְשָׁם נִגְלֵיתָ אֵלַי בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לְבַדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וגו׳״, בִּשְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הָאֵלּוּ אֲנִי בָּא לְפָנֶיךָ. – שָׁם. תורה יא

(יא) **קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים – נִתְמַעֲטוּ זְכֻיּוֹתַי עַל־יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי** – וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י

שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי, נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא וְיִגְרֹם לִי לְהִמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו. וּמִכָּל־הָאֱמֶת • אֲמִתַּת דְּבָרֶיךָ, שֶׁשָּׁמַרְתָּ לִי כָּל הַבְּטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתַּנִי. כִּי בְמַקְלִי • לֹא הָיָה עִמִּי: לֹא כֶסֶף, וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה, אֶלָּא מַקְלִי לְבַדּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: נָתַן מַקְלוֹ בַּיַּרְדֵּן, וְנִבְקַע הַיַּרְדֵּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך ה ענמ' 693 – מתוך 'התקשרות')

שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא וְיִגְרֹם לִי לְהִימָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו (רש"י)

כֵּיצַד יַעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר הָאָבוֹת, חָשַׁשׁ שֶׁמָּא נִתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא חַס־וְשָׁלוֹם?

אֶלָּא שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁאָדָם מִתְעַלֶּה בְּרוּחָנִיּוּת, נֶחְשָׁבֶת דַּרְגָּתוֹ הַקּוֹדֶמֶת לְחֵטְא (בְּמוּבָן שֶׁל חִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וָהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה **חַטָּאִים**").

'חֵטְא' זֶה הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּעֵת נִדְרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה יוֹתֵר, וְאִם יְקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת בְּאוֹתָהּ הִתְלַהֲבוּת וְכַוָּנָה כְּפִי שֶׁקִּיְּמָן קוֹדֶם לָכֵן - לֹא יִהְיוּ אֲלֶה מִצְוֹת שְׁלֵמוֹת. אֶלָּא עוֹד זֹאת, אַף הַמִּצְוֹת שֶׁכְּבָר קַיֵּם עַד כֹּה - נִגְרָעוֹת עַתָּה מִשְּׁלֵימוּתָן וְנַעֲשׂוֹת חֲסֵרוֹת ('חֲטָאִים') לְגַבֵּי דַּרְגָּתוֹ הַנּוֹכְחִית.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב: מִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה הִשְׁפִּיעַ לִי רוֹב חֲסָדִים, יָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא עַתָּה, בְּדַרְגָּתִי הַנַּעֲלֵית יוֹתֵר ("מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי") - מַעֲשַׂי הַקּוֹדְמִים הֵם בִּבְחִינַת חֵטְא, "נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך טו, ענמ' 672 – מתוך 'התקשרות')

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, הֲרֵי כְּבָר עָבְרוּ רוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב (שֶׁהֲרֵי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה בֶּן ע"ז שָׁנָה), וְ"כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ רוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם וְלֹא חָטָא, שׁוּב אֵינוֹ חוֹטֵא", וּמַדּוּעַ אֲפוּא חָשַׁשׁ מֵהַחֵטְא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁנִּזְמָה לְיַעֲקֹב שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בַּעֲבוֹדָתוֹ, אֶלָּא שֶׁלַּעֲבוֹדָתוֹ לֹא הָיְתָה שׁוּם תְּפִיסַת מָקוֹם בְּעֵינָיו. לִהְיוֹתוֹ בָּטֵל בְּעָצֶם, הִגִּיעַ לְדַרְגָּה שֶׁבָּהּ אֵין לְמְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים וַעֲבוֹדָתָם שׁוּם תְּפִיסַת מָקוֹם בְּעֵינֵיהֶם.

(יב) **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים:**

יב **שֵׁזְבֵנִי כְעַן מִידָא דְאָחִי מִידָא דְעֵשָׂו אֲרֵי דַּחֵל אֲנָא מִנֵּהּ דִּילְמָא ייְתֵי וְיִמְחֵנַנִי אִמָּא עַל בְּנַיָּא:**

רש"י◄ **מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו • מִיַּד אָחִי, שֶׁאֵין נוֹהֵג עִמִּי כְּאָח, אֶלָּא כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע.**

שַׁבָּת לב, א: "הוּקְטוּ וְנִתְמַעֲטוּ זְכִיּוֹתַי בְּשִׁבְיל הַחֲסָדִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וגו'". הֵינוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ: "מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת", מִפְּנֵי כָּל הַחֲסָדִים וּמִפְּנֵי כָּל הָאֱמֶת, וּמְפָרֵשׁ "אֶת עַבְדֶּךָ", עִם עַבְדְּךָ, כְּלוֹמַר, עִמִּי (רא"ם).

לְכָךְ אֲנִי יָרֵא, שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא, וְיִגְרֹם לִי לְהִמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו – שֶׁהַחֵטְא יִגְרוֹם שֶׁאֶמָּסֵר וְאֵעָנֵשׁ בִּידֵי עֵשָׂו, אֲבָל מִמֵּיעוּט זְכִיּוֹתָיו בִּלְבָד לֹא הָיָה יָרֵא, כִּי אֵין יִסּוּרִים בְּלֹא חֵטְא. וְגַם מֵהַחֶשְׁשׁ שֶׁהִתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא לְבָד, לוּלֵא מִיעוּט זְכִיּוֹתָיו, לֹא הָיָה יָרֵא, כִּי רִיבּוּי זְכִיּוֹתָיו הָיָה מֵגֵן עָלָיו, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִשְׁנֵי הַחֲשָׁשׁוֹת, חֶשְׁשׁ שֶׁהִתְמַעֲטוּ זְכִיּוֹתָיו וְחֶשְׁשׁ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא (רא"ם). וּלְדַעַת הָאוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ יִסּוּרִים בְּלֹא חֵטְא (וְכֵן מַסְקָנַת הַגְּמָרָא שַׁבָּת נה, ב לְדַעַת הַמַּהַרְשָׁ"א בְּרָכוֹת ד, א), הֲרֵי שֶׁהַחֵטְא יִגְרוֹם לְבִיטּוּל הַהַבְטָחָה, וְזֶה יִגְרוֹם לִי שֶׁאֶמָּסֵר בִּידֵי עֵשָׂו (הרבי).

וּמִכָּל הָאֱמֶת – אֲמִתַּת דְּבָרֶיךָ, שֶׁשָּׁמַרְתָּ לִי – זֶהוּ "אֲשֶׁר עָשִׂיתָ", מִלְּשׁוֹן שְׁמִירָה, כִּי עַל הַבְטָחָה שֶׁהִיא בְּדִבּוּר לֹא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה אֶלָּא שְׁמִירָה, וּשְׁמִירָתָהּ זוֹ עֲשִׂיָּתָהּ (רא"ם).

כָּל הַהַבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתַּנִי. כִּי בְמַקְלִי – לֹא הָיָה עִמִּי לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה, אֶלָּא מַקְלִי לְבַדּוֹ – וְזֶהוּ "בְּמַקְלִי", מַקְלִי לְבַדּוֹ, בְּלֹא כֶסֶף וְזָהָב וּמִקְנֶה, כְּדִלְעֵיל בְּרֵישׁ"י כט, יא בַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁרָדַף אַחֲרָיו אֱלִיפַז וְלָקַח מִמֶּנּוּ הַכֹּל, וּרְאֵה גַּם שָׁם פְּסוּק יג. וּלְפִי זֶה לְכָאוֹרָה "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ מִלְּשׁוֹן "אֶלָּא", וְכֵן מַשְׁמַע מִזֶּה שֶׁהֶעָתִיקוֹ בַּדִּבּוּר הַמַּתְחִיל. אֲבָל מִתּוֹכָן הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁ"כִּי" זֶהוּ טַעַם לָמָּה "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וגו'", שֶׁהֲרֵי "בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת".

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – תַּנְחוּמָא יָשָׁן וַיֵּצֵא סִימָן ג.

נָתַן מַקְלוֹ בַּיַּרְדֵּן וְנִבְקַע הַיַּרְדֵּן – כִּי אִם לֹא כֵּן, לָמָּה הִזְכִּיר אֶת הַיַּרְדֵּן (גו"א). וּלְפִי פֵּירוּשׁ זֶה "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ כָּאן בִּלְשׁוֹן "דְּהָא", שֶׁהֲרֵי. וְכָתַב הָרָא"ם, שֶׁלְּפֵירוּשׁ זֶה יֵשׁ כָּאן שְׁנֵי חֲסָדִים, אֶחָד שֶׁנִּבְקַע הַיַּרְדֵּן, וְהַשֵּׁנִי שֶׁנִּהְיָה לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, וּלְפִי זֶה פֵּירוּשׁ "וְעַתָּה" – וְעוֹד עַתָּה. תורה יב

(יב) **מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו – "מִיַּד אָחִי" שֶׁאֵין נוֹהֵג עִמִּי כְּאָח, אֶלָּא כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע** – בְּדִפּוּס שֶׁנִּי הַגִּירְסָא: "שֶׁאֲנִי נוֹהֵג עִמּוֹ כְּאָח, וְהוּא אֵינוֹ נוֹהֵג עִמִּי אֶלָּא כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע". וּרְאֵה גַּם רַשְׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ז. תורה יג

(יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

יג וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא אוֹטֵיב עִמָּךְ וֶאֱשַׁוֵּי יָת בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּחַלָּא דְיַמָּא דִּי לָא יִתְמְנוּן מִסַּגִּי:

רש"י ◂ **הֵיטֵב אֵיטִיב** • "הֵיטֵב" בִּזְכוּתְךָ, "אֵיטִיב" בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ (ב"ר). **וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם** • וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? וַהֲלֹא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא (לעיל כח) "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ"? אֶלָּא, שֶׁאָמַר לוֹ (שם) "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ", וּלְאַבְרָהָם אָמַר: (לעיל כב) "הָרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת־הַיָּם".

◆ יום שני ט' כסלו ◆

(יד) וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו:

יד וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתִי בִּידֵהּ תְּקָרְבְּתָא לְעֵשָׂו אֲחוּהִי:

רש"י ◂ **הַבָּא בְיָדוֹ** • בִּרְשׁוּתוֹ, וְכֵן (במדבר כא) "וַיִּקַּח אֶת כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "מִן־הַבָּא בְיָדוֹ", אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁאָדָם צָר בִּצְרוֹר וְנוֹשְׂאָם בְּיָדוֹ. דָּבָר אַחֵר: "מִן־הַבָּא בְיָדוֹ", מִן הַחֲלִין, שֶׁנָּטַל מַעֲשֵׂר, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: (לעיל כח) "עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", וַהֲדַר לָקַח מִנְחָה.

(טו) עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים:

טו עִזֵּי מָאתָן וּתְיָשֵׁי עֶסְרִין רְחֵלִין מָאתָן וְדִכְרִין עֶסְרִין:

רש"י ◂ **עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים** • מָאתַיִם עִזִּים צְרִיכוֹת עֶשְׂרִים תְּיָשִׁים. וְכֵן כֻּלָּם, הַזְּכָרִים כְּדֵי צֹרֶךְ הַנְּקֵבוֹת. וּבְ'בְּרֵאשִׁית רַבָּה' דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה: הַטַּיָּלִים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת. הַחַמָּרִים, אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגַּמָּלִים, אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. הַסַּפָּנִים, אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְכַוֵּן הַמִּדְרָשׁ

(יג) **הֵיטֵב אֵיטִיב** – "הֵיטֵב" **בִּזְכוּתְךָ, "אֵיטִיב" בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ** – וְלָכֵן גַּם אִם נִתְמַעֲטוּ זְכֻיּוֹתַי, תַּעֲמוֹד לִי זְכוּת אָבוֹת (דברי דוד).

וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם – וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? וַהֲלֹא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" – לְעֵיל כח, יד. וַהֲרֵי חוֹל הַיָּם הוּא בְּרֵיבּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר מֵעֲפַר הָאָרֶץ (גו"א).

אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ – שָׁם פָּסוּק טו.

"כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ" – לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ (רש"י שם).

וּלְאַבְרָהָם אָמַר – לְעֵיל כב, יז.

"הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם" – וְהֶעֱדִיף לְהַזְכִּיר אֶת הַהַבְטָחָה לְאַבְרָהָם מִשּׁוּם זְכוּת אָבוֹת (גו"א). תורה יד

(יד) **הַבָּא בְיָדוֹ – בִּרְשׁוּתוֹ** – כְּלוֹמַר, מִכָּל מִין וְמִין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּתוֹ שָׁלַח לְעֵשָׂו.

וְכֵן "וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ" – בַּמִּדְבָּר כא, כו. מֵרְשׁוּתוֹ (רש"י שם). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י אִיּוֹב טו, כג.

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – תַּנְחוּמָא יָשָׁן סִימָן יא.

"מִן הַבָּא בְיָדוֹ", אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת – שֶׁגַּם אוֹתָן שָׁלַח לְעֵשָׂו.

שֶׁאָדָם צָר בִּצְרוֹר וְנוֹשְׂאָם בְּיָדוֹ – כְּלוֹמַר, בְּיָדוֹ מַמָּשׁ.

דָּבָר אַחֵר – פְּסִיקְתָּא זוּטָא.

"מִן הַבָּא בְיָדוֹ", מִן הַחֲלִין, שֶׁנָּטַל מַעֲשֵׂר, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר – לְעֵיל כח, כב. וְכָאן קָיֵם אֶת נִדְרוֹ.

"עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", וַהֲדַר לָקַח מִנְחָה – וְזֶהוּ "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה", שֶׁלָּקַח מִנְחָה מֵהַחֻלִּין הַשַּׁיָּךְ אֲלֵיהֶן, כְּלוֹמַר, מֵהַחוּלִּין. תורה טו

(טו) **עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים – מָאתַיִם עִזִּים** – וּנְקֵבוֹת.

צְרִיכוֹת עֶשְׂרִים תְּיָשִׁים – וְזָכָרִים. לְכָל תַּיִשׁ עֶשֶׂר עִזִּים.

וְכֵן כֻּלָּם, הַזְּכָרִים כְּדֵי צוֹרֶךְ הַנְּקֵבוֹת. וּבְבְרֵאשִׁית רַבָּה – עו, ז.

דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה – שְׁמוֹת כא, י: "וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע". אֶלָּא שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא נֶאֱמַר הַשִּׁיעוּר, וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד.

הַטַּיָּלִים – רְאֵה רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית רַבָּה שָׁם: "אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עֲשִׁירִים". וּרְאֵה כְּתוּבוֹת סב, א שֶׁהַכְּוָנָה לַאֲנָשִׁים שֶׁהֵם מְעוּבָּגִים בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, שֶׁהֵם בְּרִיאִים וּבַעֲלֵי כֹחַ.

בְּכָל יוֹם, הַפּוֹעֲלִים שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת – פְּעָמַיִם בַּשָּׁבוּעַ.

הַחַמָּרִים – שֶׁיּוֹצְאִין לַכְּפָרִים לְהָבִיא תְּבוּאָה לְמְכוֹר בַּשּׁוּק (רש"י כתובות סא, ב).

אַחַת בְּשַׁבָּת, הַגַּמָּלִים – סוֹחֲרֵי חֲבִילוֹת וּמְבִיאִין עַל הַגְּמַלִּים מִמָּקוֹם רָחוֹק (רש"י שם).

אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם, הַסַּפָּנִים – פּוֹרְשִׁין לַיָּם הַגָּדוֹל בְּקָצְוֵי אֶרֶץ (רש"י שם).

אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְכַוֵּן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּכִוּוּן – אֵיךְ בְּדִיּוּק לוֹמְדִים אֶת הָעוֹנוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל מֵהָאָמוּר כָּאן בַּפָּרָשָׁה.

הַזֶּה בְּכוּוֹן, אַף נִרְאָה בְּעֵינַי שֶׁלָּמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁאֵין הָעוֹנָה שָׁוָה בְּכָל אָדָם, אֶלָּא לְפִי טֹרַח הַמֵּטָל עָלָיו, שֶׁמָּצִינוּ כָּאן שֶׁמָּסַר לָכָל תַּיִשׁ עֶשֶׂר עִזִּים וְכֵן לְכָל אַיִל, לְפִי שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִמְּלָאכָה דַּרְכָּן לְהַרְבּוֹת תַּשְׁמִישׁ לְעַבֵּר עֶשֶׂר נְקֵבוֹת, וּבְהֵמָה מְשֻׁנָּתַעֲבָּרָה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת זָכָר. וּפְרִים, שֶׁעוֹסְקִין בִּמְלָאכָה, לֹא מָסַר לָזָכָר אֶלָּא ד' נְקֵבוֹת. וְלַחֲמוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת לָזָכָר. וְלַגְּמַלִּים, שֶׁהוֹלְכִים דֶּרֶךְ יוֹתֵר רְחוֹקָה, נְקֵבָה אַחַת לָזָכָר.

(טז) **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה:**

טז גְּמַלֵּי מֵנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרְתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אַתְנָן עֶסְרִין וְעִירֵי עַסְרָא׃

רס״ע ◂ **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים** • וּבְנֵיהֶם עִמָּהֶם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: וּבְנֵיהֶם — בַּנָּאֵיהֶם, זָכָר כְּנֶגֶד נְקֵבָה, לְפִי שֶׁצָּנוּעַ בְּתַשְׁמִישׁ לֹא פָּרְסְמוֹ הַכָּתוּב (ב״ר). **וַעְיָרִם** • חֲמוֹרִים זְכָרִים.

(יז) **וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:**

יז וִיהַב בִּידָא דְעַבְדּוֹהִי עֵדְרָא עֵדְרָא בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲמַר לְעַבְדּוֹהִי עִבְרוּ קֳדָמַי וְרֻוָחָא תְּשַׁוּוּן בֵּין עֵדְרָא וּבֵין עֵדְרָא׃

רס״ע ◂ **עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ** • כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ. **עִבְרוּ לְפָנַי** • דֶּרֶךְ יוֹם, אוֹ פָּחוֹת, וַאֲנִי אָבֹא אַחֲרֵיכֶם. **וְרֶוַח תָּשִׂימוּ** • עֵדֶר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ מְלֹא עַיִן כְּדֵי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וּלְתַוְּהוֹ עַל רִבּוּי הַהוֹרוֹן.

אַף נִרְאָה בְּעֵינַי שֶׁלָּמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁאֵין הָעוֹנָה שָׁוָה בְּכָל אָדָם אֶלָּא לְפִי טֹרַח הַמֻּטָּל עָלָיו – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י לִבְרֵאשִׁית רַבָּה שָׁם: ״כְּשֵׁם שֶׁשְּׁעָרָה תּוֹרָה לִבְהֵמוֹת כָּרָאוּי לָהֶן, כָּךְ יֵשׁ לַחֲשׁוֹב וְלִיתֵּן דַּעַת לְשַׁעֵר כַּמָּה עוֹנָה רְאוּיָה לִבְנֵי אָדָם, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כָּרָאוּי לוֹ״.

שֶׁמָּצִינוּ כָּאן שֶׁמָּסַר לְכָל תַּיִשׁ עֶשֶׂר עִזִּים – שֶׁזֶּהוּ הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל מָאתַיִם עִזִּים לְעֶשְׂרִים תְּיָשִׁים.

וְכֵן לְכָל אַיִל – לְכָל אַיִל עֶשֶׂר רְחֵלִים.

לְפִי שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִמְּלָאכָה דַּרְכָּן לְהַרְבּוֹת תַּשְׁמִישׁ לְעַבֵּר עֶשֶׂר נְקֵבוֹת, וּבְהֵמָה מְשֻׁנָּתְעַבְּרָה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת זָכָר – כִּי אִם לֹא בֵּן, אֵין לְהוֹכִיחַ מִכָּאן לְעִנְיַן הָעוֹנוֹת, כֵּיוָן שֶׁיּוּכַל לְשַׁמֵּשׁ עִם אַחַת הַרְבֵּה פְּעָמִים (דברי דוד).

וּפָרִים שֶׁעוֹסְקִין בִּמְלָאכָה לֹא מָסַר לְזָכָר אֶלָּא אַרְבַּע נְקֵבוֹת – עֲשָׂרָה פָּרִים לְאַרְבָּעִים פָּרוֹת.

וְלַחֲמוֹר שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת לְזָכָר – עֲשָׂרָה עֲיָרִים לְעֶשְׂרִים אֲתוֹנוֹת.

וְלַגְּמַלִּים שֶׁהוֹלְכִים דֶּרֶךְ יוֹתֵר רְחוֹקָה נְקֵבָה אַחַת לְזָכָר – כְּדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ״י פָּסוּק טז לְפֵירוּשׁ מִדְרַשׁ אַגָּדָה. תורה טז

(טז) **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת – ״שְׁלֹשִׁים״,** גְּמַלִּים, פָּרוֹת, אֲתוֹנוֹת.

עִבְרוּ לְפָנַי – דֶּרֶךְ יוֹם אוֹ פָּחוֹת – אֲבָל לֹא לְפָנָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: ״וַתַּעֲבוֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה הַהוּא בַּמַּחֲנֶה״ (רא״ם). אַף לֹא יוֹתֵר מִדֶּרֶךְ יוֹם, כֵּיוָן שֶׁלְּמָחֳרָת בַּיּוֹם כְּבָר פָּגַשׁ אֶת עֵשָׂו.

וַאֲנִי אָבֹא אַחֲרֵיכֶם – כִּדְלִקַמָּן פָּסוּק כא.

וְרֶוַח תָּשִׂימוּ – עֵדֶר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ – זֶהוּ פֵּירוּשׁ ״בֵּין עֵדֶר לְעֵדֶר״, כְּלוֹמַר, לָאוֹרֶךְ (וְלֹא לָרוֹחַב), כִּי רַק אָז נִקְרָא רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי (רא״ם).

מְלֹא עַיִן, כְּדֵי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל רָשָׁע – פֵּירוּשׁ, שֶׁכְּשֶׁמַּגִּיעַ אֵלָיו עֵדֶר רִאשׁוֹן, כְּבָר יִרְאֶה בְּעֵינָיו עֵדֶר שֵׁנִי בְּדַרְכּוֹ, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ עֵדֶר שֵׁנִי לְפָנָיו, כְּבָר יִרְאֶה בְּעֵינָיו עֵדֶר שְׁלִישִׁי בְּדַרְכּוֹ, וְכָךְ תִּשְׂבַּע עֵינָיו. וּמַדְגִּישׁ ״עֵינוֹ שֶׁל רָשָׁע״, מִפְּנֵי שֶׁבְּדַרְכּוֹ כְּלָל עֵינוֹ שֶׁל אָדָם רָשָׁע ״לֹא תִּשְׂבַּע עֵנָה״ (ראה משלי כו, כ וברש״י שם).

וּלְתַוְּהוֹ – וּלְהַתְמִיהוֹ.

עַל רִבּוּי הַהוֹרוֹן – וּכְשֶׁיִּתְמַהּ עַל רִבּוּי הַהוֹרוֹן, זֶה יִפְעַל בּוֹ לְשַׁנּוֹת אֶת יַחְסוֹ כְּלַפֵּי יַעֲקֹב, וְלֹא יוֹצִיא אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה לְפֹעַל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הוֹרוֹן מוּעָט לֹא הָיָה פּוֹעֵל בּוֹ שִׁינּוּי זֶה. תורה יח

״וּבְנֵיהֶם״ עִמָּהֶם – כְּלוֹמַר, ״שְׁלֹשִׁים״ מוּסָב עַל ״גְּמַלִּים״, וּבְנוֹסָף לְכָךְ הָיוּ עִמָּהֶם הַבָּנִים, וְלֹא שֶׁבִּיַּחַד עִם הַבָּנִים הָיוּ שְׁלֹשִׁים (גר״א). אַף הָרְאֵ״ם כָּתַב שֶׁכְּבָנַת רַשִׁ״י שֶׁבִּיַּחַד עִם בְּנֵיהֶם הָיוּ שְׁלֹשִׁים, וְלֹא שֶׁבְּנֵיהֶם לְבַדָּם הָיוּ שְׁלֹשִׁים.

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה עו, ז.

״וּבְנֵיהֶם״ – שֶׁאִם הַכַּוָּנָה בְּנֵיהֶם כִּפְשׁוּטוֹ, לָמָּה לֹא נִזְכְּרוּ בְּנֵי זוּגָם הַזְּכָרִים שֶׁל הַגְּמַלִּים (מהרז״ו ב״ר שם). אוֹ מִכֵּיוָן שֶׁנִּזְכָּר שֶׁהַגְּמַלִּים הָיוּ מֵינִיקוֹת, וַדַּאי בְּנֵיהֶם הָיוּ עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה פֹּרְטָם הַכָּתוּב (דברי דוד).

בַּנָּאֵיהֶם – הַזְּכָרִים, שֶׁהֵם בּוֹנִים אֶת הַנְּקֵבוֹת לְהִתְעַבֵּר מֵהֶם (רא״ם).

זָכָר כְּנֶגֶד נְקֵבָה – כְּלוֹמַר, שְׁלֹשִׁים זְכָרִים וּשְׁלֹשִׁים נְקֵבוֹת (גר״א). וְהָרְאֵ״ם וְהַ״לְבוּשׁ״ כָּתְבוּ שֶׁהָיוּ יַחַד שְׁלֹשִׁים, דְּהַיְנוּ חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר זוּגוֹת.

וּלְפִי שֶׁצָּנוּעַ בְּתַשְׁמִישׁ – שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ אָחוֹר כְּנֶגֶד אָחוֹר (בכורות ח, א).

לֹא פִרְסְמוֹ הַכָּתוּב וַעְיָרִם – חֲמוֹרִים זְכָרִים. – לֹא פִּרְסֵם מִסְפַּר הַנְּקֵבוֹת לְזָכָר, מִפְּנֵי שֶׁעַל־יְדֵי מִסְפַּר נְקֵבוֹת מִתְפָּרְסֵם תַּשְׁמִישָׁם (רא״ם). תורה יז

(יז) **עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ – כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ** – חֲמִשָּׁה עֲדָרִים: עִזִּים, רְחֵלִים,

(יח) וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ׃

יח וּפַקִּיד יָת קַדְמָאָה לְמֵימָר אֲרֵי יְעַרְעָנָּךְ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלִנָּךְ לְמֵימָר לְמָן אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵל וּלְמָן אִלֵּין דְּקֳדָמָךְ׃

רס"י ◂ **לְמִי־אַתָּה** • שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלְחֶךָ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְמָן אַתְּ'. **וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ** • וְאֵלֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ, שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָתָהּ? לַמ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה בִּמְקוֹם 'שֶׁל', כְּמוֹ (לעיל לא) "וְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לִי הוּא", שֶׁלִּי הוּא, (תהלים כד) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", שֶׁל ה'.

(יט) וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ׃

יט וְתֵימַר לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב תִּקְרֻבְתָּא הִיא דְּמְשַׁלְּחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא׃

רס"י ◂ **וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב** • עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן. וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן. שֶׁשָּׁאַלְתָּ: 'לְמִי אַתָּה'? לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אֲנִי, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב', וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: 'וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ'? מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וְגוֹ'. **וְהִנֵּה גַם־הוּא** • יַעֲקֹב.

(כ) וַיֹּאמַר גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃

כ וּפַקִּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֲדָרַיָּא לְמֵימָר כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ׃

(כא) וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי׃

כא וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אַנְחֵנֵהּ לְרוּגְזֵהּ תִּתְקְרֻבְתָּא דְּאָזְלַת לָקֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי׃

רס"י ◂ **אֲכַפְּרָה פָנָיו** • אֲבַטֵּל רָגְזוֹ, וְכֵן "וְכִפֶּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת", (ישעיה כח) "לֹא תוּכְלִי כַּפָּרָה". וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁכָּל כַּפָּרָה שֶׁאֶצֶל עָוֹן וְחֵטְא וְאֶצֶל פָּנִים, כֻּלָּן לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְהַעֲבָרָה הֵן וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא, וְהַרְבֵּה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יח) **לְמִי אַתָּה – שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלְחֶךָ** – מְבֹאָר בָּזֶה שֶׁכְּפוּנַת הַשְּׁאֵלָה "שֶׁל מִי אַתָּה" הִיא: מִי שׁוֹלֵחַ אוֹתְךָ (גו"א).

וְתַרְגּוּמוֹ: 'דְּמָאן אַתְּ' – שֶׁל מִי אַתָּה.

וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ – וְאֵלֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָתָהּ – מֵאַחַר שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר הַשְּׁאֵלָה מִי שׁוֹלֵחֲךָ, מוּבָן שֶׁכְּאן הַכַּוָּנָה הִיא לְמִי הִיא שְׁלוּחָתָהּ, וְלֹא מִי שָׁלַח אוֹתָהּ (גו"א).

לַמ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה – כְּמוֹ כָּאן: "לְמִי .. וּלְמִי".

בִּמְקוֹם "שֶׁל", כְּמוֹ "וְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לִי הוּא" – לְעֵיל לא, מג.

שֶׁלִּי הוּא, "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" שֶׁל ה'. – תְּהִלִּים כד, א. תורה יט

(יט) **וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב – עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. שֶׁשָּׁאַלְתָּ: "לְמִי אַתָּה" – "לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב" אֲנִי, וְתַרְגּוּמוֹ: "דְּעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב"** – שֶׁל עַבְדְּךָ שֶׁל יַעֲקֹב, וְזוֹ תְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלָה "דְּמָאן אַתְּ", שֶׁל מִי אַתָּה.

וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: "וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ" – "מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וְגוֹ'" – וּבִתְשׁוּבָה זוֹ יֵשׁ מַעֲנֶה גַּם עַל הַשְּׁאֵלָה "וְאָנָה תֵלֵךְ".

וְהִנֵּה גַם הוּא – יַעֲקֹב – הַנִּזְכָּר בִּתְחִילַת הַפָּסוּק (רא"ם וגו"א). וּמַה שֶּׁכָּתַב שׁוּב בְּפָסוּק כא: "וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ", מוֹסֵב עַל הַהוֹלְכִים עִם שְׁאָר הָעֲדָרִים, שֶׁגַּם הֵם יֹאמְרוּ כֵּן (משכיל לדוד). תורה כ

(כא) **אֲכַפְּרָה פָנָיו – אֲבַטֵּל רָגְזוֹ** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים לג, מג: "לְשׁוֹן רִיצּוּי וּפִיּוּס, כְּמוֹ אֲכַפְּרָה פָנָיו, אַנְחֵנֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ".

וְכֵן "וְכִפֶּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת" – יְשַׁעְיָה כח, יח. וְיִתְבַּטֵּל הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְּרִית אֶת מָוֶת (רש"י שם).

"לֹא תוּכְלִי כַּפָּרָה" – יְשַׁעְיָה מז, יא. לְקַנְּחָהּ וּלְהַעֲבִירָהּ (רש"י שם).

וְנִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁכָּל כַּפָּרָה – בְּרַשִׁ"י יְשַׁעְיָה שָׁם: "כָּל לְשׁוֹן כַּפָּרָה".

שֶׁאֶצֶל עָוֹן וְחֵטְא וְאֶצֶל פָּנִים, כֻּלָּן לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְהַעֲבָרָה הֵן – וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה שָׁם וְשָׁם: "לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְסִילּוּק דָּבָר". וּרְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת לב, ל: "כּוֹפֶר וְקִינּוּחַ וּסְתִימָה".

וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא, וְהַרְבֵּה בַּגְּמָרָא: "וְכִפֵּר" – בְּרַשִׁ"י עֶזְרָא א, י וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים שָׁם: "דְּכַפַּר".

יְדֹה" – נִרְאֶה שֶׁכֵּן הִיא גִּירְסַת רַשִׁ"י בַּגְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא כד, א. אַף

בַּגְּמָרָא: ׳וְכַפַּר יְדֵיהּ, בָּעֵי לְכַפּוּרֵי יְדֵיהּ בְּהַהוּא גַּבְרָא׳, וְגַם בִּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא נִקְרָאִים הַמִּזְרָקִים שֶׁל קֹדֶשׁ: ״כְּפוּרֵי זָהָב״, עַל שֵׁם שֶׁהַכֹּהֵן מְקַנֵּחַ יָדָיו בָּהֶן בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק.

(כב) **וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:**

כב **וַעֲבָרַת תִּקְרֶבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָּת בְּלֵילְיָא הַהוּא בְּמַשְׁרְיָתָא:**

רס״ו◄ **עַל־פָּנָיו** • כְּמוֹ לְפָנָיו, וְכֵן (ירמיה ו) ״חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד״, וְכֵן (ישעיה סה) ״הַמַּכְעִסִים אוֹתִי עַל־פָּנַי״. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״עַל פָּנָיו״, אַף הוּא שָׁרוּי בְּכַעַס, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְכָל זֶה (ב״ר).

(כג) **וַיָּקָם ׀ בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק:**

כג **וְקָם בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵהּ וְיָת חַד עֲסַר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יָת מַעֲבַר יוּבְקָא:**

רס״ו◄ **וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו** • (ב״ר) וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה? נְתָנָהּ בְּתֵבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו, וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו, שֶׁמָּא תַּחֲזִירֶנּוּ לְמוּטָב, וְנָפְלָה בְּיַד שְׁכֶם. **יַבֹּק** • שֵׁם הַנָּהָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 263)

וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה (רש״י לב, כג) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ לֹא הֻקְשָׁה לוֹ הֵיכָן הָיוּ הַתְּאוֹמוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ עִם כָּל הַשְּׁבָטִים (רש״י פרשתנו לה, יז). וְיֵשׁ לְתָרֵץ עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַשׁ״י (בראשית ד, א־ב) עַל הַפָּסוּק ״וַתֵּלֶד אֶת קַיִן״, שֶׁהַמִּלָּה ״אֶת״ בָּאָה לְרַבּוֹת שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה עִם קַיִן. וְאַף כָּאן: ״וְאֶת״ אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו, בָּאָה לְרַבּוֹת אֶת הַתְּאוֹמוֹת, וְהַקְשָׁיָא הִיא אֲפוֹא רַק עַל דִּינָה.

(כד) **וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:**

כד **וּדְבָרִנוּן וַעֲבָרִנוּן יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת דִּילֵהּ:**

רס״ו◄ **אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ** • הַבְּהֵמָה וְהַמִּטַּלְטְלִים, עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגֶשֶׁר נוֹטֵל מִכָּאן וּמַנִּיחַ כָּאן.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בַּגְּמָרָא שֶׁלְּפָנֵינוּ: ״דְּמַשֵּׁי יְדֵיהּ וְנָגֵיב״. **״בָּעֵי לְכַפּוּרֵי״** – וְכֵן הוּא בְּרַשׁ״י וְזָבְחִים כה, א. חוּלִּין ח, ב. אַף בְּרַשׁ״י גִּיטִּין נו, א: ״וּלְכַפּוּרֵיהּ״. וּבְרַשׁ״י זְבָחִים צג, ב מְנָחוֹת ז, ב: ״וְכַפֵּר״.

יֶדֶהּ בְּהַהוּא גַּבְרָא״ – גִּיטִּין נו, א. לְקַנֵּחַ יָדָיו (רש״י שם).

וְגַם בִּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא נִקְרָאִים הַמִּזְרָקִים שֶׁל קֹדֶשׁ ״כְּפוּרֵי זָהָב״ – עֶזְרָא א, י.

עַל שֵׁם שֶׁהַכֹּהֵן מְקַנֵּחַ יָדָיו בָּהֶן בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק. – נִיצוֹצוֹת הַדָּם שֶׁנִּתְּזוּ עַל יָדוֹ (רש״י שם). תורה כב

(כב) **עַל פָּנָיו – כְּמוֹ לְפָנָיו. וְכֵן ״חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל פָּנַי תָּמִיד״** – יִרְמְיָה ו, ז.

וְכֵן ״הַמַּכְעִסִים אוֹתִי עַל פָּנַי״ – יְשַׁעְיָה סה, ג. שֶׁפִּירוּשׁ ״עַל פָּנַי״ הוּא ״לְפָנַי״. וּרְאֵה גַּם רַשׁ״י בְּבָא מְצִיעָא נט, א.

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה עו, ח. **״עַל פָּנָיו״, אַף הוּא** – יַעֲקֹב כְּמוֹ עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (לעיל פסוק יא): ״אֲכַפְּרָה פָּנָיו״. **שָׁרוּי בְּכַעַס** – כְּלוֹמַר, הַמִּדְרָשׁ מְפָרֵשׁ ״פָּנָיו״ מִלְּשׁוֹן כַּעַס, וְ״עַל פָּנָיו״ פֵּירוּשׁוֹ ״עַל כַּעְסוֹ״ (רא״ם), וְהוּא כְּמוֹ (ירמיה לב, יא) ״עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי״ (גר״א).

שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְכָל זֶה – עַל שֶׁהוּצְרַךְ לִטְרוֹחַ כָּל כָּךְ בִּשְׁבִיל לְכַפֵּס אֶת עֲשָׂו. תורה כג

(כג) **וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו – וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה** – כִּי בֵּיוָן שֶׁנֶּאֱמַר ״אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו״, מַשְׁמַע שֶׁכּוֹלֵל בָּזֶה אֶת כָּל בָּנָיו, וּמִמֵּילָא מִי שֶׁחֶסֵרָה הִיא דִּינָה (דברי דוד). וּלְמַאן דַּאֲמַר שֶׁעִם כָּל שִׁבְטֵי נוֹלְדָה תְּאוֹמָה, כִּדְלִקְמָן בְּרַשׁ״י לה, יז, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֵן מְרוּמָּזוֹת בְּתֵיבַת ״וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו״, שֶׁ״וְאֶת״ בָּא לְרַבּוֹת אֶת אַחַת עֶשְׂרֵה הַתְּאוֹמוֹת, וְאִילּוּ דִּינָה לֹא הָיְתָה אַחַת מִתְּאוֹמוֹת אֵלּוּ (הרבי).

נְתָנָהּ בְּתֵבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו. וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב, שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו, שֶׁמָּא תַּחֲזִירֶנּוּ לְמוּטָב – אֲבָל רְאֵה רַשׁ״י לְעֵיל עַל הַפָּסוּק (ל, כב): ״וַיִּזְכּוֹר אֱלֹקִים אֶת רָחֵל״, ״שֶׁהָיְתָה מְצִירָה שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו״. וּרְאֵה שָׁם בַּבֵּיאוּר.

וְנָפְלָה בְּיַד שְׁכֶם. יַבֹּק – שֵׁם הַנָּהָר – כְּמִפּוֹרָשׁ בִּדְבָרִים ב, לז: ״נַחַל יַבֹּק״. וְלֹא שָׁמַעְתִּי הוּא מָקוֹם אֶחָד וְ״הַנַּחַל״ הַנִּזְכָּר בְּפָסוּק כד הוּא מָקוֹם אַחֵר, אֶלָּא הַכֹּל דָּבָר אֶחָד, וְלָכֵן נֶאֱמַר ״הַנַּחַל״ בְּהֵ״א הַיְדִיעָה, שֶׁהַכַּוָּנָה לְ״מַעֲבַר יַבֹּק״ הַנִּזְכָּר תְּחִילָּה. וּמִתּוֹךְ כָּךְ לָמְדְנוּ גַּם שֶׁנַּחַל הַיְנוּ נָהָר. תורה כד

(כד) **אֶת אֲשֶׁר לוֹ – הַבְּהֵמָה וְהַמִּטַּלְטְלִין** – וּמַה שֶּׁכְּתוּב תְּחִילָּה ״וַיִּקְּחֵם וַיַּעֲבִירֵם״, מוּסָב עַל נָשָׁיו וִילָדָיו.

עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגֶשֶׁר – כְּלוֹמַר, כְּמוֹ גֶּשֶׁר שֶׁעוֹבְרִים עָלָיו מֵעֵבֶר אֶחָד שֶׁל הַנַּחַל לָעֵבֶר הַשֵּׁנִי. וּבְ״מִתְנוֹת כְּהוּנָּה״ לְבְרֵאשִׁית רַבָּה עו, ט כָּתַב, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת מְנוּקָּד ״גֵּשֶׁר״, שֶׁהוּא אָדָם הַמַּעֲבִיר מֵעֵבֶר אֶחָד שֶׁל הַנָּהָר לָעֵבֶר הַשֵּׁנִי. וְדוֹחֵק.

(כה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר:

כה וַאֲשְׁתָּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּהּ עַד דְּסָלֵק צַפְרָא:

רש"י◂ **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב** • שָׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים וְחָזַר עֲלֵיהֶם (חולין צא). **וַיֵּאָבֵק אִישׁ** • מְנַחֵם פֵּרַשׁ: 'וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ', מִלְּשׁוֹן אָבָק, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל־יְדֵי נִעְנוּעָם. וְלִי נִרְאֶה שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'וַיִּתְקַשֵּׁר', וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא: 'בָּתַר דְּאַבִּיקוּ בֵּיהּ' 'וַאֲבַק לֵיהּ מֵיבַר', לְשׁוֹן עֲנִיבָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שְׁנַיִם שֶׁמִּתְעַצְּמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שֶׁחוֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו (ב"ר).

(כו) וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ:

כו וַחֲזָא אֲרֵי לָא יָכִיל לֵהּ וּקְרֵיב בְּפִתְיֵי יַרְכֵּהּ וְזָע פִּתְיֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ:

רש"י◂ **וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ** • קוּלִית הַיָּרֵךְ הַתָּקוּעַ בַּקְּלִבְּסֶת, קְרוּי כַּף, עַל שֵׁם שֶׁהַכָּשׁ שָׁעָלֶיהָ כְּמִין כַּף שֶׁל קְדָרָה. **וַתֵּקַע** • נִתְקַעְקַע מִמְּקוֹם חֲבָרְתָּהּ, וְדוֹמֶה לוֹ "פֶּן־תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ" (ירמיה ו). לְשׁוֹן הֶסֵּרָה. וּבַמִּשְׁנָה: 'לְקַעְקֵעַ בֵּיצָתָן', לְשָׁרֵשׁ שָׁרְשֵׁיהֶן.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

נוֹטֵל מִכָּאן וּמְנִיחַ כָּאן – עוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַנַּחַל, וְנוֹטֵל מִשְּׁפַת נַחַל זֶה וּמַעֲבִיר לִשְׂפַת נַחַל שֶׁמֵּעֵבֶר הַשֵּׁנִי, וְכִנְרָאֶה הָיָה הַנַּחַל צַר, וְיָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב אֲרוּכוֹת, כָּךְ שֶׁלֹּא הוּצְרַךְ לְהַעֲבִירָם בְּעַצְמוֹ הָלוֹךְ וְשׁוֹב. וְהַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב תְּחִילָּה: "וַיַּעֲבֹר אֶת מַעֲבַר יַבֹּק", וְאַחַר־כָּךְ כָּתוּב שׁוּב: "וַיַּקְחֵם וַיַּעֲבִירֵם", אֶלָּא שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ אֵיךְ עָבַר וְהֶעֱבִיר, תְּחִילָּה נִכְנַס הוּא לְתוֹךְ הַנַּחַל, וְאַחַר־כָּךְ לָקַח אוֹתָם וְהֶעֱבִירָם (מהרז"ו לב"ר שם). אוֹ שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב: "וַיַּעֲבִירֵם", דְּמַשְׁמַע שֶׁבְּהַעֲבָרָה אַחַת הֶעֱבִיר אֶת כּוּלָּם (משכיל לדוד). אוֹ שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב: "וַיַּקְחֵם וַיַּעֲבִירֵם", שֶׁמִּיָּד שֶׁלָּקְחָם הֶעֱבִירָם. וּלְפִי כָּל הַלִּימּוּדִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, אַף שֶׁרַשְׁ"י כָּתַב דָּבָר זֶה עַל הַתֵּיבוֹת "אֶת אֲשֶׁר לוֹ", אֵין הָכְרֵחַ שֶׁכָּפְנָתוֹ שָׁרַק בְּמִטַּלְטְלִים וּבְהֵמוֹת עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא כָּךְ הֶעֱבִיר גַּם אֶת נְשָׁיו וִילָדָיו. וְכֵן מַשְׁמָעוּת הַבְּרַאשִׁית רַבָּה שָׁם. אַף ה"גּוּר אַרְיֵה" כָּתַב שֶׁרַק בְּמִטַּלְטְלִים (וּבְהֵמוֹת) עָשָׂה כֵּן. וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר "אוֹר הַחַמָּה", וּלְדַעְתּוֹ הַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁגִּבֵּי נָשָׁיו וִילָדָיו כָּתוּב: "וַיַּקְחֵם וַיַּעֲבִירֵם", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ שֶׁלָּקַח אוֹתָם וְהֶעֱבִירָם יַחַד עִמּוֹ, וְאִילּוּ גַּבֵּי מִטַּלְטְלִים וּבְהֵמוֹת כָּתוּב רַק "וַיַּעֲבֵר", וּמִזֶּה שֶׁשִּׁנָּה מִשְׁמַע שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁבָּהֶם הַעֲבָרָה הָיְתָה כְּגֶשֶׁר, וְלֹא שֶׁהֶעֱבִירָם עִמּוֹ. וְעַדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן. תורה כה

(כה) **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב – שָׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים** – קְטַנִּים לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא כֵּלִים שֶׁאֵינָם חֲשׁוּבִים (דברי דוד).

וְחָזַר עֲלֵיהֶם – דְּכָל כֵּלִים הַחֲשׁוּבִים וּמְקֻנֶּה כְּבָר הֶעֱבִירָם אֶת נַחַל יַבֹּק, כְּדִכְתִיב לְעֵיל מִינַּיְהוּ: "וַיַּעֲבֵר אֶת אֲשֶׁר לוֹ", וְהוּא נִשְׁאַר עַל פַּכִּין קְטַנִּים שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַעֲבִיר, וְחָשְׁכָה לוֹ (רש"י חולין צא, סע"א). כִּי אִם לֹא כֵּן אֵיךְ נִשְׁאַר לְבַדּוֹ, אֶלָּא וַדַּאי שָׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים רָחוֹק מֵהַנַּחַל וְחָזַר לָקַחַת (גו"א).

וַיֵּאָבֵק אִישׁ – מְנַחֵם פֵּרַשׁ – בְּמַחְבְּרָתוֹ, עֵרֶךְ אבק.

וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ, מִלְּשׁוֹן אָבָק, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל־יְדֵי נִעְנוּעָם. וְלִי נִרְאֶה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן וַיִּתְקַשֵּׁר, וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא: "בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּהּ" – סַנְהֶדְרִין סג, ב. אַחַר שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ בָּהֶן מֵעַצְמָן (רש"י שם).

"וְאֲבַק [לֵהּ] – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן. וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא וּבְרַשְׁ"י שָׁם. וּבִשְׁאָר דְּפוּסִים: "לֵיהּ".

מֵיבַק" – מְנָחוֹת מב, א. עוֹנְבָן (רש"י שם).

לְשׁוֹן עֲנִיבָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שְׁנַיִם שֶׁמִּתְעַצְּמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שֶׁחוֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו. – בְּרֵאשִׁית רַבָּה עז, ג. וּרְאֵה גַּם רַשְׁ"י הוֹשֵׁעַ יב, ה: "וְאוֹתוֹ מַלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה, וְהָיָה מְעָרֵעַר עַל הַבְּרָכוֹת". תורה כו

(כו) **וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ – קוּלִית** – עֶצֶם. **הַיָּרֵךְ הַתָּקוּעַ בַּקְּלִבְּסֶת** – עֶצֶם הַמּוֹתֶן. **קְרוּי כַּף, עַל שֵׁם שֶׁהַכָּשׁ שֶׁעָלֶיהָ** – שֶׁעַל הַקּוּלִית.

כְּמִין כַּף שֶׁל קְדָרָה. וַתֵּקַע – נִתְקַעְקַע[ה] מִמְּקוֹם [מַ]חְבַּרְתָּהּ – נִתְּקָה מִמְּקוֹם חִיבּוּרָהּ.

וְדוֹמֶה לוֹ "פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ" – יִרְמְיָה ו, ח.

לְשׁוֹן הֶסֵּרָה – פֶּן תִּנָּתֵק (רש"י שם). וּרְאֵה עוֹד רַשְׁ"י שָׁם, שֶׁתֵּיבָה זוֹ הִיא מֵהַמִּילִים שֶׁמַּשְׁמָעוּתָן דָּבָר וְהֵיפוּכוֹ, שֶׁכֵּן "הוֹקַע לְשׁוֹן חִיבּוּר", וְהִיא גַּם מְשַׁמֶּשֶׁת בִּ"לְשׁוֹן הֶסֵּרַת הַחִיבּוּר", וְכֵן כָּתַב רַשְׁ"י בִּיחֶזְקֵאל כג, יז: "הוֹקָעָה לְשׁוֹן חִבּוּר וּתְקִיעַת עֵץ בָּאָרֶץ הוּא, וְכֵן בְּהִשְׁתַּלְּפוֹ מִן הָאָרֶץ יִפּוֹל בּוֹ לְשׁוֹן קְעִיָּה".

וּבַמִּשְׁנָה – כָּל לְשׁוֹן חֲכָמִים נִקְרָא בִּלְשׁוֹן רַשְׁ"י "לְשׁוֹן מִשְׁנָה". וְהוּא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה יא, ז.

"לְקַעְקֵעַ בֵּיצָתָן", לְשָׁרֵשׁ שָׁרְשֵׁיהֶן – לַעֲקוֹר אוֹתָם מֵהַשּׁוֹרֶשׁ. תורה כז

(כז) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי:

כז וַאֲמַר שַׁלְחַנִי אֲרֵי סְלִיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא אֲשַׁלְחִנָּךְ אֶלָּהִין בֵּרַכְתָּנִי:

רש"י◄ **כִּי עָלָה הַשָּׁחַר** • וְצָרִיךְ אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם (ב"ר. חולין צא)◆. **בֵּרַכְתָּנִי** • הוֹדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַכַנִי אָבִי, שֶׁעֲשָׂו מְעַרְעֵר עֲלֵיהֶן. (וְכֵן קָשֶׁה לְרַשִׁ"י: "תְּבָרְכֵנִי" הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אִיתָא בְּהֶדְיָא בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת 'תַּזְרִיעַ', עַמּוּד מ"ה, וְדוֹק)◆

(כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

כח וַאֲמַר לֵהּ מָה שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל:

כט וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר עוֹד שְׁמָךְ אֶלָּהִין יִשְׂרָאֵל אֲרֵי רַבְרַבְתָּ קֳדָם יְיָ וְעִם גּוּבְרַיָּא וִיכָלְתָּא:

רש"י◄ **לֹא יַעֲקֹב** • לֹא יֵאָמֵר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לְךָ בְּעָקְבָה וּרְמִיָּה, כִּי אִם בְּשָׂרָה וְגִלּוּי פָּנִים, וְסוֹפְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִגְלָה עָלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמַחֲלִיף שְׁמְךָ, וְשָׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וַאֲנִי שָׁם אֶהְיֶה וְאוֹדֶה לְךָ עַלֵּיהֶן, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וַיָּשָׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֵּכָל, בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ", בָּכָה הַמַּלְאָךְ וַיִּתְחַנֶּן לוֹ. וּמַה נִּתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּנוּ שָׁם. וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל־כָּרְחוֹ הוֹדָה לוֹ עַלֵּיהֶן, וְזֶהוּ "וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם", שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ, וְלֹא רָצָה. **וְעִם־אֲנָשִׁים** • עֵשָׂו וְלָבָן. **וַתּוּכָל** • לָהֶם◆.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כז) **כִּי עָלָה הַשָּׁחַר – וְצָרִיךְ אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה (בַּיּוֹם).** – בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים תֵּיבָה זוֹ.
בֵּרַכְתָּנִי – הוֹדֶה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי אָבִי – וְאֵין לוֹמַר שֶׁכְּבָוְנָתוֹ שֶׁיְּבָרְכוֹ מַמָּשׁ, כִּי מִמַּה שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּלְאָךְ: "לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל", שֶׁהַכַּוָּנָה לְעִנְיַן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו, כִּדְלִקְמָן בְּרַשִׁ"י, מוּבָן שֶׁזּוֹ הָיְתָה גַּם כַּוָּנַת יַעֲקֹב (רא"ם וגו"א). אוֹ שֶׁלּוֹמֵד מִזֶּה שֶׁלֹּא אָמַר "תְּבָרְכֵנִי" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, אֶלָּא "בֵּרַכְתָּנִי" לְשׁוֹן עָבָר, שֶׁמִּשְׁמָעוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכוּהוּ בָּעָבָר (שפ"ח). וְכֵן מְפוֹרָשׁ בַּזֹּהַר (ח"א קמד, ע"ב): "תְּבָרְכֵנִי מִבָּעֵי לֵיהּ, מַאי כִּי אִם בֵּרַכְתָּנִי? אִם אוֹדִית עַל אִינּוּן בִּרְכָאן דְּבֵרְכַנִי אַבָּא, וְלָא תְּהֵא מְקַטְרְגָא לִי בְּגִינַיְיהוּ".
שֶׁעֲשָׂו מְעַרְעֵר עֲלֵיהֶם – וְכֵיוָן שֶׁהוּא הָיָה שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, רָצָה יַעֲקֹב שֶׁיּוֹדֶה לוֹ עֲלֵיהֶן, וּמִמֵּילָא גַּם עֵשָׂו לֹא יְעַרְעֵר עֲלֵיהֶן. תורה כח
(כט) **לֹא יַעֲקֹב – "לֹא .. יֵאָמֵר עוֹד" שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לְךָ בְּעָקְבָה וּבְרִמְיָה** – כִּפְי שֶׁאָמַר עֵשָׂו (לעיל כז, לו): "הֶכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי וגו'". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י מִלָּכִים ב י, יט: "בְּעָקְבָה – בְּמִרְמָה, לְשׁוֹן וַיַּעְקְבֵנִי".
כִּי אִם בְּשָׂרָה וּגְלוּי פָּנִים – וּרְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ"י לְקַמָּן לה, י.
וְסוֹפְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִגְלָה עָלֶיךָ בְּבֵית אֵל וּמַחֲלִיף שְׁמְךָ – כְּדִלְקַמָּן שָׁם. כְּלוֹמַר, הַמַּלְאָךְ כָּאן לֹא הֶחֱלִיף אֶת שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְעִנְיַן הַבְּרָכָה אָמַר כֵּן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה אֲלֵיהֶן בִּרְמִיָּה כִּי אִם בְּשָׂרָה, וְאִילּוּ הַחְלָפַת הַשֵּׁם בְּפוֹעַל תִּהְיֶה בֶּהֱמְשֵׁךְ עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְלָכֵן לֹא אָמַר: "לֹא יַעֲקֹב **יִקָּרֵא** עוֹד שִׁמְךָ", אֶלָּא "לֹא יַעֲקֹב **יֵאָמֵר** עוֹד שִׁמְךָ", כִּי לֹא קָרָא לוֹ עַכְשָׁיו יַעֲקֹב, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַחֲלִיף שְׁמוֹ (גו"א). וּרְאֵה רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה מד, כו: "מַלְאָךְ אֶחָד אָמַר לְיַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמָךְ, וְקִימְתִּי דְּבָרָיו". מִשְׁמַע קְצָת שֶׁהַמַּלְאָךְ עַצְמוֹ הֶחֱלִיף וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רַק קִיְּמוֹ, אַף שֶׁנִּיתָּן גַּם לְפָרֵשׁ שֶׁהַמַּלְאָךְ רַק הִבְטִיחוֹ וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קִיֵּם הַבְטָחָתוֹ.
וְשָׁם הוּא מְבָרְכְךָ – לְקַמָּן שָׁם פְּסוּק יא: "פְּרֵה וּרְבֵה וגו'".
וַאֲנִי שָׁם אֶהְיֶה וְאוֹדֶה לְךָ עַלֵּיהֶן. וְזֶהוּ **שֶׁכָּתוּב** – הוֹשֵׁעַ יב, ה.
"וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֵּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ", "בָּכָה" הַמַּלְאָךְ "וַיִּתְחַנֶּן לוֹ", וּמַה נִּתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ" – הוֹשֵׁעַ שָׁם. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "הַמַּלְאָךְ הָיָה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַנַּח לִי עַכְשָׁיו, סוֹפוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְגָלוֹת עָלֶיךָ בְּבֵית אֵל, וְשָׁם יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ, וְהוּא וַאֲנִי נַסְכִּים לְךָ עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַכְךָ יִצְחָק, וְאוֹתוֹ מַלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה וְהָיָה מְעַרְעֵר עַל הַבְּרָכוֹת".
הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּנוּ שָׁם – מִשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ "עִמָּנוּ" עַל הַמַּלְאָךְ וְעַל יַעֲקֹב. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י אִיּוֹב כב, כ שֶׁ"עִמָּנוּ", זֶהוּ "כְּמוֹ עִמּוֹ", כְּלוֹמַר, עִם יַעֲקֹב.
וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל־כָּרְחוֹ הוֹדָה לוֹ עַלֵּיהֶן. וְזֶהוּ "וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם" – לְקַמָּן פָּסוּק ל. שֶׁמַּדְגִּישׁ שֶׁבֵּירֵךְ אוֹתוֹ "שָׁם".
שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ – עַד שֶׁיְּגִיעַ לְבֵית אֵל.
וְלֹא רָצָה – אֶלָּא הִכְרִיחַ אוֹתוֹ לְבָרֵךְ אוֹתוֹ "שָׁם" דַּוְקָא.
וְעִם אֲנָשִׁים – עֵשָׂו וְלָבָן. וַתּוּכָל – לָהֶם – הוֹסִיף תֵּיבַת "לָהֶם", לוֹמַר שֶׁ"וַתּוּכָל" מוּסָב עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים בַּפָּסוּק, דְּהַיְנוּ "אֱלֹהִים" (הַמַּלְאָךְ)

(ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

ל וּשְׁאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר חַוִּי כְעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָה דְנַן אַתְּ שָׁאֵל לִשְׁמִי וּבָרִיךְ יָתֵהּ תַּמָּן:

רש״י◂ **לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל•** (ב״ר) אֵין לָנוּ שֵׁם קָבוּעַ, מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ, (הכל) לְפִי מִצְוַת עֲבוֹדַת הַשְׁלִיחוּת שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּלְּחִים.

• יום שלישי י׳ כסלו •

(לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי:

לא וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאָכַיָּא דַיְיָ אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזַבַת נַפְשִׁי:

(לב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ:

לב וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כְּמָא דִי עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מַטְלַע עַל יַרְכֵּהּ:

רש״י◂ **וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ•** לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם הוּא: ׳כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵאִיר לָנוּ הַשַּׁחַר׳, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. **וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה:** ״וַיִּזְרַח לוֹ״, לְצָרְכּוֹ, לְרַפְּאוֹת אֶת צַלְעָתוֹ, כְּמָה דְתֵימָא (מלאכי ג) ״שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ״, וְאוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁמְּהָרָה לִשְׁקֹעַ בִּשְׁבִילוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע, מִהֲרָה לִזְרֹחַ בִּשְׁבִילוֹ. **וְהוּא צוֹלֵעַ•** הָיָה צֹלֵעַ כְּשֶׁזָּרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ.

וַ״אֲנָשִׁים״, וְלֹא שָׂ״שָׂרִיתָ״ מוֹסָב עַל ״אֱלֹהִים״ וְ״וַתּוּכָל״ עַל ״אֲנָשִׁים״ (ירושלמי). וּרְאֵה גַּם רַשְׁ״י חוּלִין צב, א: ״כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי שָׂרִיתָ וַתּוּכָל, הֱוֵי יַעֲקֹב נִצְחוֹ לַמַּלְאָךְ״. וְכָתַב בְּ״מַשְׁכִּיל לְדָוִד״, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִצַּח יַעֲקֹב אֶת עֵשָׂו, אֶלָּא רַק אֶת לָבָן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכְּבָנֶת הַמַּלְאָךְ שֶׁכְּשֶׁהִקְדּוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַחֲלִיף אֶת שִׁמְךָ לְיִשְׂרָאֵל, זֶה יִהְיֶה כְּבָר לְאַחַר שֶׁ״וַתּוּכָל״ גַּם לְעֵשָׂו. וְזוֹ גַּם הַסִּיבָּה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל רַק לְאַחַר שֶׁיּוּכַל גַּם לְעֵשָׂו. תורה ל

(ל) **לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל – אֵין לָנוּ שֵׁם קָבוּעַ** – כִּי אִם לֹא כֵּן, לָמָּה לֹא יִשְׁאַל אֶת שְׁמוֹ (ר״ם וגר״א).

מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ, הַכֹּל לְפִי מִצְוַת עֲבוֹדַת הַשְׁלִיחוּת שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּלְּחִים – רְאֵה גַּם רַשְׁ״י שׁוֹפְטִים יג, יח: ״וְהוּא פֶּלְאִי – מְכוּסֶּה, תָּמִיד הוּא מִשְׁתַּנֶּה, וְאֵין יָדוּעַ לְמָה מִשְׁתַּנֶּה הַיּוֹם״. תורה לא

(לב) **וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ – לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם הוּא: כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵאִיר לָנוּ הַשַּׁחַר** – אַף שֶׁהַשַּׁחַר מֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם, וְהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: ״וַיִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ״, אַךְ כָּךְ הוּא לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלָכֵן נֶאֱמַר: ״וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ״.

וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה עח, ה.

״וַיִּזְרַח לוֹ״, לְצָרְכּוֹ, לְרַפְּאוֹת אֶת צַלְעָתוֹ – צְלִיעָתוֹ.

כְּמָה דְתֵימָא – מַלְאָכִי ג, כ.

״שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ״. וְאוֹתָן שָׁעוֹת – בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה סח, י מוּבָא שֶׁהֵן שְׁתֵּי שָׁעוֹת.

שֶׁמְּהָרָה לִשְׁקֹעַ בִּשְׁבִילוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע – כִּדְלְעֵיל כח, יא.

מִהֲרָה לִזְרֹחַ בִּשְׁבִילוֹ – מַשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ ״וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ״, אוֹתָהּ ״הַשֶּׁמֶשׁ״ (בְּהֵ״א הַיְדִיעָה) שֶׁמִּיהֲרָה לִשְׁקֹעַ בִּשְׁבִילוֹ בָּעֲבָר, כָּעֵת הִקְדִּימָה לִזְרֹחַ בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל רַשְׁ״י בְּסַנְהֶדְרִין צה, ב מְפָרֵשׁ: ״וַיִּזְרַח לוֹ – מַשְׁמַע הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהָיְתָה לוֹ כְּבָר, שֶׁבָּא בִּשְׁבִילוֹ כְּבָר״. וְכָתַב הַ״גּוּר אַרְיֵה״, שֶׁמָּה שֶׁהוּצְרַךְ רַשְׁ״י לְהוֹסִיף שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ הִקְדִּימָה לִזְרֹחַ בִּשְׁבִילוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדִימָה לִשְׁקֹעַ בִּשְׁבִילוֹ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן אֶת הַפָּסוּק, אֶלָּא מִפְּנֵי הַקּוֹשִׁי שֶׁבַּפֵּירוּשׁ הַקּוֹדֵם: וְכִי בִּשְׁבִיל לְרַפְּאוֹת אֶת יַעֲקֹב כַּמָּה שָׁעוֹת מוּקְדָּם יוֹתֵר, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת נֵס יוֹצֵא מִגְּדֶר הַטֶּבַע לְהַזְרִיחַ הַשֶּׁמֶשׁ מוּקְדָּם מֵהָרָגִיל, וְעַל כֵּן הוֹסִיף רַשְׁ״י שֶׁדִּבֵּר זֶה הָיָה מַגִּיעַ לְיַעֲקֹב בְּצֶדֶק, כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה בָּעֶבֶר בַּעֲבוּרוֹ, מִן הַדִּין לְמַהֵר עַתָּה זְרִיחָתָהּ כְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ. וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּעִנְיַן הַקְדָּמַת הַזְּרִיחָה, הַאִם הַכַּוָּנָה שֶׁמִּיָּד אַחַר עֲלוֹת הַשַּׁחַר זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ, אוֹ שֶׁעַמּוּד הַשַּׁחַר גּוּפָא עָלָה מוּקְדָּם יוֹתֵר וּמִמֵּילָא גַּם הַזְּרִיחָה.

וְהוּא צֹלֵעַ – הָיָה ״צֹלֵעַ״ כְּשֶׁזָּרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ – הוֹסִיף תֵּיבַת ״הָיָה״ לְהוֹרוֹת שֶׁקּוֹדֶם שֶׁזָּרְחָה הָיָה צוֹלֵעַ, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁאַחַר שֶׁזָּרְחָה נִתְרַפֵּא מִצְּלִיעָתוֹ (ר״ם וגר״א). תורה לג

(לג) עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃

לג עַל כֵּן לָא יֵיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל פְּתִי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בְּפִתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא׃

רס"י◄ **גִּיד הַנָּשֶׁה** • וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנָּשֶׁה"? לְפִי שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה, וְכֵן (ירמיה נא) "נָשְׁתָּה גְּבוּרָתָם", וְכֵן (לקמן מא) "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי": **(עַל־כַּף הַיָּרֵךְ** • פולפ"א בְּלַעַ"ז, כָּל בָּשָׂר גָּבֹהַּ וְחָלוּל וְעָגֹל קָרוּי: 'כַּף', כְּמוֹ: 'עַד שֶׁתִּתְמָרֵךְ הַכַּף בְּסַמְנֵי בַּגְרוּת').

לג (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃

א וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתָא וְעִמֵּהּ אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַלִּיג יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא׃

(ב) וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃

ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בַּתְרָאִין׃

רס"י◄ **וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים** • אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב.

(ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃

ג וְהוּא עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד (נ"א לְוָת) אָחוּהִי׃

רס"י◄ **עָבַר לִפְנֵיהֶם** • אָמַר: 'אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהַלָּחֵם, יִלָּחֵם בִּי תְּחִלָּה'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(לג) **גִּיד הַנָּשֶׁה** – **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנָּשֶׁה"** – וְלֹא גִּיד כַּף הַיָּרֵךְ. **לְפִי שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה** – גִּיד הַנָּשֶׁה הוּא הַפְּנִימִי סָמוּךְ לָעֶצֶם, וְנָשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה עַל גַּבֵּי הַבָּשָׂר, וּלְכָךְ נֶאֱסַר (תורה תמימה). **וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יִרְמְיָה כג, לט. חוּלִין צא, ב. **וְכֵן "נָשְׁתָּה גְּבוּרָתָם"** – יִרְמְיָה נא, ל. קָפְצָה, כְּמוֹ גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ (רש"י שם). **וְכֵן "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי"** – לְקַמָּן מא, נא. וְשָׁם הַכַּוָּנָה לְשִׁכְחָה (ראה רש"י ישעיה מד, כא), וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִנְיָנָם אֶחָד, שֶׁהַשִּׁכְחָה עִנְיָנָהּ שֶׁהַדָּבָר קָפַץ וְעָלָה מִמֶּנּוּ (ספר הליקוטים להצ"צ אות ג ע' רלב). **(עַל כַּף הַיָּרֵךְ** – בְּהַרְבֵּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים קָטַע זֶה. **פולפ"א בְּלַעַ"ז.** – בָּשָׂר הַמְכַסֶּה אֶת עֶצֶם הַיָּרֵךְ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִין פט, ב: "כַּף – פוליפ"א הַנִּבְרֶכֶת סְבִיבוֹת עֶצֶם הַקּוּלִית הָעֶלְיוֹנָה סָבִיב סָבִיב בְּעִיגּוּל".

כָּל בָּשָׂר גָּבוֹהַּ וְחָלוּל וְעָגֹל, קָרוּי "כַּף", כְּמוֹ "עַד שֶׁתִּתְמָרֵךְ הַכַּף בְּסַמְנֵי בַּגְרוּת). – נִדָּה מו, ב. לְפָנֵינוּ שָׁם: עַד "שֶׁנִּתְמַעֵךְ הַכַּף". וְהַכַּף הָאֲמוּרָה שָׁם הִיא בָּשָׂר תָּפוּחַ שֶׁמַּעַל בֵּית הָרֶחֶם. תורה א

(ב) **וְאֶת לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים – אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב** – כָּל מִי שֶׁהוּא חָבִיב הִנִּיחוֹ יוֹתֵר אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּגַע בָּהֶם מִיָּד וַיַּהֲרֹג (באר בשדה). כְּלוֹמַר, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר עַל לֵאָה וִילָדֶיהָ "אַחֲרוֹנִים", אַף שֶׁלֹּא הָיוּ אַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ, וְהוּ מְשׁוּם שֶׁלֵּאָה וִילָדֶיהָ הָיוּ חֲבִיבִים עָלָיו יוֹתֵר מֵהַשְּׁפָחוֹת וִילָדֵיהֶן, שֶׁלָּכֵן אֶת הַשְּׁפָחוֹת וִילָדֵיהֶן שָׂם אוֹתָם רִאשׁוֹנָה כְּנֶגֶד עֵשָׂו, וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֵיהֶם, וְאַחַר־כָּךְ "וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרוֹנִים", מִפְּנֵי שֶׁהֵם הָיוּ אַחֲרוֹנִים גַּם בְּיַחַס לְלֵאָה וִילָדֶיהָ, וּמִמֵּילָא גַּם חֲבִיבִים יוֹתֵר. וְלָכֵן כָּתַב רַשִׁ"י "אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב", "אַחֲרוֹן" עַל לֵאָה וִילָדֶיהָ, וְ"אַחֲרוֹן" עַל רָחֵל וְיוֹסֵף. וּבְפֵירוּשׁ מהרז"ו לִבְרֵאשִׁית רַבָּה עח, ח כָּתַב, שֶׁרַשִׁ"י מְבָאֵר בָּזֶה מַה שֶּׁהִקְדִּים אֶת לֵאָה לִפְנֵי יְלָדֶיהָ, אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל יַעֲקֹב הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, שֶׁזֶּהוּ מְשׁוּם שֶׁכָּאן "אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב", וְיַלְדֵי לֵאָה חֲבִיבִים יוֹתֵר מִלֵּאָה, וְכֵן בִּשְׁפָחוֹת וִילָדֵיהֶן, וְכֵן בְּרָחֵל וְיוֹסֵף. תורה ג

(ג) **עָבַר לִפְנֵיהֶם – אָמַר: אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהִלָּחֵם, יִלָּחֵם בִּי תְּחִלָּה** – וְלֹא מְשׁוּם חֲשִׁיבוּת עָבַר תְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי אָמַר לְעֵיל: "אַחֲרוֹן חָבִיב" (באר בשדה). תורה ד

(ד) וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃

ד וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדָּמוּתֵהּ וְנַפֵּקֵהּ וּנְפַל עַל צַוָּארֵהּ וְנַשְּׁקֵהּ וּבְכוֹ׃

רס"י◂ וַיְחַבְּקֵהוּ • נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל הִשְׁתַּחֲוָאוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשָּׁקֵהוּ • נָקוּד עָלָיו, וְיֵשׁ חוֹלְקִין בַּדָּבָר הַזֶּה בְּבְרֵיתָא דְּסִפְרֵי: יֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ נְקֻדָּה זוֹ, לוֹמַר שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ (ב"ר). אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יוֹחָאי: ׳הֲלָכָה הִיא, בְּיָדוּעַ שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ׳ (בראשית רבה)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 144)

וְיֵשׁ חוֹלְקִין בַּדָּבָר הַזֶּה (רש"י לג, ד) רַשִׁ"י נָקַט לָשׁוֹן זוֹ כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ שָׁשְּׁנֵי הַפְּרוּשִׁים 'שְׁקוּלִים' מִבְּחִינַת כֹּבֶד הַקֹּשִׁי שֶׁיְּשָׁנוֹ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם; אֵין כָּאן 'פְּרוּשׁ רִאשׁוֹן' וּ'פֵּרוּשׁ שֵׁנִי', אֶלָּא שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים שְׁקוּלִים. שָׁכֵן, הַקֹּשִׁי בַּפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁאֵינוֹ מַתְאִים **לְהָמְשָׁךְ** הַסִּפּוּר ("וַיִּבְכּוּ", "אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ", "אֲצִיגָה נָא עִמְּךָ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי"). וְהַקֹּשִׁי בַּפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי הוּא שֶׁאֵינוֹ מַתְאִים **לְתַחֲלַת** הַסִּפּוּר ("וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי", "עוֹדָנּוּ בְּשֹׁנְאָתוֹ").

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃

ה וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר מָן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דִּי חָס יְיָ יָת עַבְדָּךְ׃

רס"י◂ מִי־אֵלֶּה לָךְ • מִי אֵלֶּה לִהְיוֹת שֶׁלְּךָ?◆

◆ יום רביעי י"א כסלו ◆

(ו) וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃

ו וּקְרִיבַת לְחֵינָתָא אִנַּין וּבְנֵיהֶן וּסְגִידָא׃

(ז) וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃

ז וּקְרִיבָא אַף לֵאָה וּבְנָהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן קְרֵיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ׃

רס"י◂ נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל • בְּכֻלָּן, הָאִמָּהוֹת נִגְּשׁוֹת לִפְנֵי הַבָּנִים, אֲבָל בְּרָחֵל, יוֹסֵף נִגַּשׁ לְפָנֶיהָ, אָמַר: ׳אִמִּי יְפַת

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ד) **וַיְחַבְּקֵהוּ – נִתְגַּלְגְּלוּ** – נֶהֱפְכוּ. **רַחֲמָיו כְּשֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל הִשְׁתַּחֲוָאוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשָּׁקֵהוּ – נָקוּד עָלָיו** – וְהַנִּיקּוּד מַחֲלִישׁ אֶת תֹּכֶן הַמִּילָּה הַמְנוּקֶדֶת, וְגַם כָּאן מִלְמְדֵנוּ שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בִּנְשִׁיקָה (הרבי). **וְיֵשׁ חוֹלְקִין בַּדָּבָר הַזֶּה** – כְּלוֹמַר, יֶשְׁנָם שְׁנֵי אֲפָנִים לְבָאֵר הַחִסָּרוֹן שֶׁבִּנְשִׁיקָה זוֹ (הרבי). **בְּבְרֵיתָא דְּסִפְרֵי** – בְּהַעֲלוֹתְךָ פִּיסְקָא סט. **יֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ נְקֻדָּה זוֹ לוֹמַר שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ** – לַמְּרוֹת שֶׁ"וַיְחַבְּקֵהוּ" הָיָה בְּכָל לִבּוֹ, מֵחֲמַת שֶׁנִּתְעוֹרְרוּ רַחֲמָיו, כְּאָמוּר לְעֵיל, הֲרֵי שֶׁהַנְּשִׁיקָה, שֶׁהִיא בֵּיטוּי לְהִתְרַגְּשׁוּת וְאַהֲבָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, לֹא הָיְתָה אֲמִתִּית, שֶׁכֵּן עֵשָׂו לֹא נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת מְשׂוֹנֵא כָּל כָּךְ גָּדוֹל לְאוֹהֵב כָּזֶה גָּדוֹל (הרבי). **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי** – סִפְרֵי שָׁם. **הֲלָכָה הִיא בְּיָדוּעַ** – הֲלָכָה יְדוּעָה וּמְפוּרְסֶמֶת הִיא לַכֹּל (הרבי). **שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב** – שֶׁאֵינָהּ נִיתֶּנֶת לְשִׁינּוּי, בְּדוּגְמַת הֲלָכָה וְדִין (הרבי). **אֶלָּא שֶׁנִּכְמְרוּ** – נִתְחַמְּמוּ (רש"י לקמן מג, ל). **רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ** – כְּתוֹצָאָה מִכָּךְ שֶׁ"נִּתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו" וְחִבְּקוּ, הִתְעוֹרְרָה אֶצְלוֹ הִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, עַד שֶׁ"נִּכְמְרוּ רַחֲמָיו", וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ, אֶלָּא שֶׁגַּם זוֹ אֵינָהּ נְשִׁיקָה שְׁלֵימָה, מִשּׁוּם שֶׁזֶּה הָיָה רַק "בְּאוֹתָהּ שָׁעָה" בִּלְבָד (הרבי). תורה ה

(ה) **מִי אֵלֶּה לָךְ – "מִי אֵלֶּה" לִהְיוֹת שֶׁלְּךָ** – כְּלוֹמַר, מֵאֵיזֶה צַד הֵם שֶׁלְּךָ, מִצַּד שֶׁהֵם בָּנֶיךָ, אוֹ מִצַּד שֶׁהֵם עֲבָדֶיךָ אוֹ יְלִידֵי בֵיתְךָ (ראי"ם). כְּלוֹמַר, מִזֶּה שֶׁשָּׁאַל "מִי אֵלֶּה לָךְ" וְלֹא "מִי אֵלֶּה" בִּלְבַד, מוּבָן שֶׁלֹּא שָׁאַל "מִי אֵלֶּה" בִּכְלָל, אֶלָּא אֵיזֶה יַחַס יֵשׁ לָהֶם **אֵלֶיךָ** (ספר הזכרון). תורה ו

(ז) **נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל – בְּכֻלָּן הָאִמָּהוֹת נִגְּשׁוֹת לִפְנֵי הַבָּנִים, אֲבָל בְּרָחֵל יוֹסֵף נִגַּשׁ לְפָנֶיהָ, אָמַר: אִמִּי יְפַת תֹּאַר** – כִּדְלְעֵיל כט, יז.

תֹּאַר, שֶׁמָּא יִתְלֶה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֶעֱמֹד כְּנֶגְדָּהּ וַאֲעַכְּבֶנּוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ׳. מִכָּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת "עֲלֵי עָיִן".

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:

ח וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרְיָתָא הָדֵין דִּי עָרַעְתְּ וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי:

רש"י◂ **מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה** • מִי כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, כְּלוֹמַר: לָמָּה הוּא לְךָ?. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה. וּמִדְרָשׁוֹ: כְּתוֹת שֶׁל מַלְאָכִים פָּגַע, שֶׁהָיוּ דּוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֶת אֲנָשָׁיו וְאוֹמְרִים לָהֶם: ׳שֶׁל מִי אַתֶּם׳? וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם: ׳שֶׁל עֵשָׂו׳, וְהֵן אוֹמְרִים: ׳הַכּוּ, הַכּוּ׳, וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: ׳הַנִּיחוּ, בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא׳, וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, ׳בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא׳, וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, ׳אֲחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא׳, וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, ׳אֲחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא׳, אוֹמְרִים לָהֶם: ׳אִם כֵּן, מִשֶּׁלָּנוּ אַתֶּם׳.

(ט) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ:

ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי סַגִּי אָחִי אֲצַלַּח בִּדִילָךְ:

רש"י◂ **יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ** • כָּאן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת (ב"ר).

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:

י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיךְ וּתְקַבֵּל תְּקָרְבְתִּי מִן יְדֵי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזַתְנוּן לְאַפָּיךְ כְּחֵזוּ אַפֵּי רַבְרְבַיָּא וְאִתְרְעֵית לִי:

רש"י◂ **אַל־נָא** • אַל נָא תֹּאמַר לִי כֵּן. **אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי**

שֶׁמָּא יִתְלֶה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֶעֱמֹד כְּנֶגְדָּהּ וַאֲעַכְּבֶנּוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ. מִכָּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת "עֲלֵי עָיִן" – לְקַמָּן מט, כב. וּרְאֵה גַּם בְּרֵאשִׁ"י שָׁם (בִּשְׁינּוּי לָשׁוֹן): "בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עֵשָׂו לִקְרַאת יַעֲקֹב, בְּכוּלָּן קָדְמוּ הָאִמָּהוֹת לָלֶכֶת לִפְנֵי בְנֵיהֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת, וּבְרָחֵל כְּתִיב: נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ, אָמַר יוֹסֵף: רָשָׁע הַזֶּה עֵינוֹ רָמָה, שֶׁמָּא יִתֵּן עֵינוֹ בְּאִמִּי, יָצָא לְפָנֶיהָ וְשָׁרְבֵב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, וְהוּא שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו: בֵּן פּוֹרָת, הִגְדִּילְתָּ עַצְמְךָ יוֹסֵף עֲלֵי עַיִן שֶׁל עֵשָׂו, לְפִיכָךְ זְכִיתָ לְגִדּוּלָה". אֶלָּא שָׁשָׁם הֶבִיאוֹ רַשִׁ"י בְּשֵׁם מִדְרַשׁ אַגָּדָה, וְכָאן כָּתְבוֹ בִּסְתָמָא שֶׁכֵּן הוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁמִּלְּשׁוֹן הַכָּתוּב כָּאן אֲבָל מוּכָח שֶׁזֶּה הַפְּשָׁט כָּאן, אַף מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב שָׁם אֵין זֶה מוּכְרָח בְּפִשְׁט הַלָּשׁוֹן, אֶלָּא רַק נִיתָּן לְפָרְשׁוֹ כֵּן. וְהַכְּלָל הוּא, שֶׁרַשִׁ"י מַתְאִים אֶת פֵּירוּשָׁיו בְּכָל מָקוֹם לִפְשׁוּטָם שֶׁל הַכְּתוּבִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. תורה ח

(ח) **מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה** – **"מִי .. כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי" שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ** – וּכְאִילּוּ אָמַר: מִי כָּל הַמַּחֲנֶה שֶׁלְּךָ אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי.

כְּלוֹמַר: לָמָּה הוּא "לְךָ" – תְּחִילָּה פֵּירֵשׁ אֶת הַמִּשְׁפָּט בְּאוֹפָן מִלּוּלִי, כְּעֵת מְפָרֵשׁ אֶת מַשְׁמָעוּת הַמִּשְׁפָּט, שֶׁכְּוָנָתוֹ: "לָמָּה הוּא לְךָ", לְשֵׁם מָה שָׁלַחְתָּ אוֹתָם? וּמְפָרֵשׁ "מִי" בְּמַשְׁמָעוּת: לָמָּה. אֶלָּא שֶׁלְּפָנֵי כֵן פֵּירֵשׁ "לְךָ" בְּמוּבָן "שֶׁלְּךָ", וְעַתָּה מְפָרֵשׁ בְּמַשְׁמָעוּת "לְךָ".

וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה – כְּלוֹמַר, הַפֵּירוּשׁ הַמּוּבָא לְעֵיל הוּא לְפִי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁמְּדוּבָּר בְּמוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה (גר"א). אַף לְכְאוֹרָה מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י "וּפְשׁוּטוֹ .. וּמִדְרָשׁוֹ", מַשְׁמַע שֶׁהַפֵּירוּשׁ מַתְאִים הֵן לְפִי פְּשׁוּטוֹ וְהֵן לְפִי מִדְרָשׁוֹ, שֶׁלְּפִי הַמִּדְרָשׁ פֵּירוּשׁ "לָמָּה הוּא לְךָ" הוּא: לָמָּה הָיִיתָ צָרִיךְ לִשְׁלוֹחַ לִי כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכִים לְהַכּוֹתֵנִי.

וּמִדְרָשׁוֹ – בְּרֵאשִׁית רַבָּה עח, יא. מַה שֶּׁשָּׁאַל: "מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי".

כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכִים פָּגַע – וְכָתַב הָרַע"ב, שֶׁהַלִּימּוּד שֶׁל הַמִּדְרָשׁ הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "הַמַּחֲנֶה", שֶׁלְּשׁוֹן מַחֲנֶה מוֹרֶה עַל מַלְאָכִים, כְּאָמוּר בְּסוֹף פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא: "מַחֲנֵה אֱלֹקִים".

שֶׁהָיוּ דּוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֶת אֲנָשָׁיו, וְאוֹמְרִים לָהֶם: שֶׁל מִי אַתֶּם? וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם: שֶׁל עֵשָׂו, וְהֵן אוֹמְרִים: הַכּוּ! הַכּוּ! וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: הַנִּיחוּ, בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא, וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא, וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, אָחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא, אוֹמְרִים לָהֶם: אִם כֵּן מִשֶּׁלָּנוּ אַתֶּם – וּלְפִי זֶה מַה שֶּׁעָנָה יַעֲקֹב "לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי", פֵּירוּשׁוֹ בְּשָׁבִיל שֶׁלֹּא תַּהֲרֹגֵנִי (אור החמה). תורה ט

(ט) **יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ – כָּאן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת** – כִּי אִם לֹא כֵּן, מַה הוֹסִיף בָּזֶה לְאַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר לוֹ: "יֶשׁ לִי רָב" (ראב"ם). אוֹ שֶׁלּוֹמֵד זֹאת מִיִּתּוּר הַהֶתֵּיבוֹת "אֲשֶׁר לָךְ", שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לוֹמַר "יְהִי לְךָ", אֶלָּא שֶׁרָמַז לוֹ בָּזֶה: כָּל מַה שֶּׁהֵם לְךָ, כּוֹלֵל הַבְּרָכוֹת, יְהִיוּ שֶׁלְּךָ (ראב"ם וגר"א). תורה י

(י) **אַל נָא – "אַל נָא תֹּאמַר לִי כֵּן** – הוֹסִיף בָּזֶה, כִּי לוּלֵא זֶה הָרֵי הוּא מִקְרָא חָסֵר. וְהַכַּוָּנָה בְּמַה שֶּׁאָמַר לוֹ עַל הַמִּנְחָה שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבְּלוֹ, וְאָמַר

פָּנֶיךָ וְגוֹ' • כִּי כְדַאי וְהָגוּן לְךָ שֶׁתִּתְקַבֵּל מִנְחָתִי, עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פָּנֶיךָ, וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמַּלְאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ. וְעוֹד, עַל שֶׁנִּתְרַצֵּיתָ לְמְחֹל לִי עַל סֵרָחָנִי. וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רְאִיַּת הַמַּלְאָךְ? כְּדֵי שֶׁיִּתְיָרֵא הֵימֶנּוּ וְיֹאמַר: 'רָאָה הַמַּלְאָכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכֹל לוֹ מֵעַתָּה'. **וַתִּרְצֵנִי** • נִתְפַּיַּסְתָּ לִי, וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן פִּיּוּס, אפיצומנ"ט בְּלַעַ"ז. "כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", הַקָּרְבָּנוֹת בָּאוֹת לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת, וְכֵן (משלי י) "שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן", יוֹדְעִים לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת.

(יא) **קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח:**

יא קַבֵּל נָא אֶת תִּקָּרְבָתִי דְּאִתְּתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחִים עֲלַי (קֳדָם) יְיָ וַאֲרֵי אִית לִי כֹּלָּא וְאִתְקֵף בֵּהּ וְקַבִּיל:

רש"י◄ **בִּרְכָתִי** • מִנְחָתִי, מִנְחָה זוֹ הַבָּאָה עַל רְאִיַּת פָּנִים, וְלִפְרָקִים אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לִשְׁאֵלַת שָׁלוֹם, וְכָל בְּרָכָה שֶׁהִיא לִרְאִיַּת פָּנִים, כְּגוֹן: "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה" (לקמן מז) "עֲשׂוּ אִתִּי בְּרָכָה" (מלכים ב יח) "וְכֵן (שמואל ב ח) "לִשְׁאֹל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ" דְּתוּעֵי מְלֶךְ חֲמָת, כֻּלָּם לְשׁוֹן בִּרְכַּת שָׁלוֹם הֵן, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ"ז שלודא"ר. אַף זוֹ בִּרְכָתִי, מו"ן שלו"ד. **אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ** • לֹא טָרַחְתָּ בָּהּ, וַאֲנִי יָגַעְתִּי לְהַגִּיעָהּ עַד שֶׁבָּאָה לְיָדְךָ (בראשית

לוֹ: "יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ". אֲבָל עַל מַה שֶּׁהוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת לֹא שָׁיְךָ לוֹמַר: "אַל נָא תֹאמַר לִי כֵּן", כִּי מִבֵּינָן שֶׁבְּבָר הוֹדָה לוֹ, לֹא שַׁיָּךְ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יֹאמַר עוֹד פַּעַם כֵּן, כִּי זֶה לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרִיד (דברי דוד).

אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ וְגוֹ' – "כִּי" כְּדַאי וְהָגוּן לְךָ שֶׁתִּתְקַבֵּל מִנְחָתִי – זֶה עוֹד טַעַם לָמָּה יְקַבֵּל אֶת מִנְחָתוֹ מִלְּבַד מְצִיאַת חֵן שֶׁהִזְכִּיר לְפָנֵי כֵן (גר"א), מִשּׁוּם שֶׁ"כִּי עַל כֵּן" הוּא לְשׁוֹן הַמּוֹרֶה עַל נְתִינַת טַעַם (ר"ם).

עַל אֲשֶׁר – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "עַל כֵּן". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל יח, ה.

"רָאִיתִי פָּנֶיךָ", וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמַּלְאָךְ – וְזֶהוּ "כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים".

שֶׁרָאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ – כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י לב, כה.

וְעוֹד – טַעַם נוֹסָף לָמָּה יֵשׁ לוֹ לְקַבֵּל אֶת הַמִּנְחָה.

עַל שֶׁנִּתְרַצֵּיתָ לִמְחֹל עַל סֵרָחָנִי – שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ אֶת הַבְּרָכָה. וְזֶהוּ "וְתִרְצֵנִי", שֶׁזֶּהוּ טַעַם נוֹסָף, וְלֹא הֶמְשֵׁךְ הַטַּעַם שֶׁלְּפָנָיו, שֶׁאֵין לוֹ עִנְיָן אֲלֵיהֶם (ר"ם). וְכָתַב עוֹד הָרַא"ם, שֶׁהַגְּאוֹ"ן שֶׁל "וְתִרְצֵנִי" הִיא בִּמְקוֹם וְעוֹד. אַךְ לְכְאוֹרָה קָשֶׁה, שֶׁהֲרֵי הַגְּאוֹ"ן כָּאן הִיא וָא"ו הַמְהַפֵּךְ מֵעָתִיד לְעָבָר, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגְּאוֹ"ן זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים.

וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רְאִיַּת הַמַּלְאָךְ? כְּדֵי שֶׁיִּתְיָרֵא הֵימֶנּוּ וְיֹאמַר: רָאָה הַמַּלְאָכִים – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י סוֹטָה מא, ב: "לֹא לְהַחֲנִיפוֹ נִתְכַּוֵּן, אֶלָּא לְאַיֵּם עָלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִרְאוֹת מַלְאָכִים". אַף בִּדְפוּס רִאשׁוֹן גּוֹרֵס: "מַלְאָכִי". וְהַכַּוָּנָה לְשָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּפִי שֶׁדַּיֵּק רַשִׁ"י לְכִתּוּב: "שָׂרְאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ", שֶׁהֲרֵי סְתָם מַלְאָכִים גַּם עֵשָׂו רָאָה וְנִיצַל. וְגַם הַ"לְּבוּשׁ" (בְּרֵישׁ הַפָּרָשָׁה) הִגִּיהַ כֵּן מֵעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבַּתְּחִילָה כָּתַב "רְאִיַּת הַמַּלְאָךְ" לְשׁוֹן יָחִיד, וְאַחַר־כָּךְ כָּתַב "מַלְאָכִים" בְּלְשׁוֹן רַבִּים, לָכֵן תִּיקֵּן וְהִגִּיהַ "מַלְאָכִי".

וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכוֹל לוֹ מֵעַתָּה. וַתִּרְצֵנִי – **נִתְפַּיַּסְתָּ** – שֶׁהַגְּאוֹ"ן מְהַפְּכוֹ מֵעָתִיד לְעָבָר.

לִי – כְּלוֹמַר, הַכִּינּוּי שֶׁל "וְתִרְצֵנִי" הוּא בִּמְקוֹם "לִי", וְלֹא בִּמְקוֹם "אוֹתִי" כִּבְרָךְ כְּלָל (ר"ם).

וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן פִּיּוּס, אפיימינ"ט בְּלַעַ"ז, – apeiement, פִּיּוּס. **"כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם"** – וַיִּקְרָא כב, כ.

הַקָּרְבָּנוֹת בָּאוֹת לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם פָּסוּק יט: "לְרָצוֹת אֶתְכֶם לְפָנַי".

וְכֵן "שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן" – מִשְׁלֵי י, לב.

יוֹדְעִים לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "יוֹדְעִים לְרַצּוֹת וּלְפַיֵּס אֶת בּוֹרְאָם, וְיוֹדְעִים לְרַצּוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת וּלְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם". תורה יא

(יא) **בִּרְכָתִי – מִנְחָתִי** – וְלֹא הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכַנִי אָבִי, כִּי עַל כָּךְ לֹא הִסְכִּים לְוַתֵּר, כְּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י לְעֵיל לב, כו.

מִנְחָה זוֹ הַבָּאָה עַל רְאִיַּת פָּנִים – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יְשַׁעְיָה סו, ג: "תְּשׁוּרָה שֶׁהִיא לְהַקְבִּלַת פָּנִים".

לִפְרָקִים, אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לִשְׁאֵלַת שָׁלוֹם – לְפִיכָךְ קוֹרְאָהוּ "בִּרְכָתִי".

וְכָל בְּרָכָה שֶׁהִיא לִרְאִיַּת פָּנִים, כְּגוֹן "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה" – לְהַלָּן מז, ז. הִיא שְׁאֵילַת שָׁלוֹם כְּדֶרֶךְ הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְפָרְקִים (רש"י שם).

"עֲשׂוּ אִתִּי בְּרָכָה" – מְלָכִים ב יח, לא. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "שְׁאֵילַת שָׁלוֹם". יְשַׁעְיָה לו, טז. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "צְאוּ אֲלַי לְשָׁלוֹם וּבָרְכוּנִי, וְהָבִיאוּ אֲלַי תְּשׁוּרַת שָׁלוֹם".

דְּסַנְחֵרִיב, וְכֵן "לִשְׁאֹל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ" – שְׁמוּאֵל ב ח, י. דִּבְרֵי הַיָּמִים א יח, י.

דְּתוּעֵי מְלֶךְ חֲמָת, כֻּלָּם לְשׁוֹן בִּרְכַּת שָׁלוֹם הֵן, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ"ז שלודי"ר – saluder, לִשְׁאוֹל בִּשְׁלוֹם.

אַף זוֹ "בִּרְכָתִי", מו"ן שלו"ד – mon salud, שְׁאֵילַת שְׁלוֹמִי. וּלְפִי זֶה הַפֵּירוּשׁ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" – קַח נָא אֶת מִנְחַת בִּרְכַּת שְׁלוֹמִי (ספר הזכרון).

אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ – לֹא טָרַחְתָּ בָּהּ – "אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ, מֵאֵלֶיהָ בָּאָה לְיָדְךָ (ב"ר עח, יב). כְּלוֹמַר, לְדִידְךָ זֶה כְּאִילּוּ מֵאֵלֶיהָ בָּאָה לָךְ, שֶׁלֹּא טָרַחְתָּ בָּהּ כְּלָל.

וַאֲנִי יָגַעְתִּי לְהַגִּיעָה – לְהָבִיא אוֹתָהּ.

רבא). **חַנַּנִי** • נו"ן רִאשׁוֹנָה מֻדְגֶּשֶׁת לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: 'חֲנָנַנִי', שֶׁאֵין חָנַן בְּלֹא שְׁתֵּי נוּנִי"ן, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ, כְּמוֹ: "עָשַׂנִי", "זְבָדַנִי". **יֶשׁ לִי־כֹל** • כָּל סִפּוּקִי. וְעֵשָׂו דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן גַּאֲוָה: "יֶשׁ לִי רָב", יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכִּי.

(יב) **וַיֹּ֖אמֶר נִסְעָ֣ה וְנֵלֵ֑כָה וְאֵלְכָ֖ה לְנֶגְדֶּֽךָ׃** יב **וַאֲמַר נִטַּל וְנֵיהָךְ וְאֵיהַךְ לְקָבְלָךְ׃**

רש"י◄ **נִסְעָה** • כְּמוֹ 'שִׁמְעָה, סְלָחָה', שֶׁהוּא כְּמוֹ: שְׁמַע, סְלַח, אַף כָּאן נִסְעָה כְּמוֹ: נִסַּע, וְהַנּוּ"ן יְסוֹד בַּתֵּבָה. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: 'נִטַּל וְנֵיהָךְ', עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב: 'נִסַּע מִכָּאן וְנֵלֵךְ'. **וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ** • בְּשָׁוֶה לְךָ, טוֹבָה זוֹ אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַאֲרִיךְ יְמֵי מַהֲלַכְתִּי לָלֶכֶת לְאַט כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ, וְזֶהוּ "לְנֶגְדֶּךָ", בְּשָׁוֶה לְךָ.

(יג) **וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֗יו אֲדֹנִ֤י יֹדֵ֙עַ֙ כִּֽי־הַיְלָדִ֣ים רַכִּ֔ים וְהַצֹּ֥אן וְהַבָּקָ֖ר עָלֹ֣ות עָלָ֑י וּדְפָקוּם֙ יֹ֣ום אֶחָ֔ד וָמֵ֖תוּ כָּל־הַצֹּֽאן׃** יג **וַאֲמַר לֵהּ רִבּוֹנִי יְדַע אֲרֵי יָנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינִקְתָּא עָלָי וּדְחוֹקִנּוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃**

רש"י◄ **עָלוֹת עָלָי** • הַצֹּאן וְהַבָּקָר שֶׁהֵן עָלוֹת מֻטָּלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לְאַט. **עָלוֹת** • מְגַדְּלוֹת עוֹלְלֵיהֶן, לְשׁוֹן: (איכה ב) "עוֹלֵל וְיוֹנֵק", (ישעיה סה) "עוּל יָמִים", (שמואל א ו) "שְׁתֵּי פָּרוֹת עָלוֹת", בְּלַעַ"ז אנפיטי"ש. **וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד** •

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

עַד שֶׁבָּאָה לְיָדְךָ – וְכֵיוָן שֶׁטָּרַחְתִּי בָּהּ, רָאוּי לְךָ לְקַבֵּל אוֹתָהּ (גו"א). כִּי אִם הָיִיתָ טוֹרֵחַ בָּהּ אַתָּה, יָכַלְתָּ לִטְעוֹן שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה זֹאת בְּלֵב שָׁלֵם, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁאַתָּה לֹא טָרַחְתָּ בָּהּ, וַאֲנִי הוּא שֶׁטָּרַחְתִּי לַהֲבִיאָהּ לְךָ, הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה זֹאת בְּרָצוֹן וּבְלֵב שָׁלֵם (דברי דוד).

חַנַּנִי – נו"ן רִאשׁוֹנָה מֻדְגֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: "חֲנָנַנִי", שֶׁאֵין חָנַן בְּלֹא שְׁתֵּי נוּנִי"ן, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ, כְּמוֹ "עָשָׂנִי" – יְשַׁעְיָה כט, טז.

"זְבָדַנִי" – לְעֵיל ל, כ. שֶׁהַנּוּ"ן בָּהֶם אֵינָהּ מִן הַיְסוֹד אֶלָּא לְשִׁימּוּשׁ.

יֶשׁ לִי כֹל – כָּל סִפּוּקִי – אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁחֲסֵרָה תֵּיבַת סִפּוּקִי מִן הַמִּקְרָא, אֶלָּא מְפָרֵשׁ שֶׁתֵּיבַת "כֹּל" מוֹרָה עַל הַשָּׁלֵם, וְהַיְנוּ כָּל סִפּוּקוֹ (רא"ם). שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁכַּוָּנָתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַכֹּל כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁאִם כֵּן מַה נִּשְׁאַר לַאֲחֵרִים, אֶלָּא וַדַּאי הַכַּוָּנָה לְכָל סִפּוּקוֹ (נח"י).

וְעֵשָׂו דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן גַּאֲוָה: "יֶשׁ לִי רָב" – לְעֵיל פָּסוּק ט. שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: יֵשׁ לִי הַרְבֵּה.

יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכִּי – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר טז, ג: "רַב לָכֶם – הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם". תורה יב

(יב) **נִסְעָה – כְּמוֹ "שִׁמְעָה .. סְלָחָה"** – דָּנִיֵּאל ט, יט. וְכֵן הוּבָא בְּרַשִׁ"י יְשַׁעְיָה ז, יא. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים לג, כג. וּלְפִי גִּירְסָא זוֹ הַהוֹכָחָה מִתֵּיבוֹת אֵלּוּ הִיא רַק לְעִנְיַן הַהֵ"א שֶׁבְּסוֹף הַמִּילָּה שֶׁהִיא יְתֵרָה. אָמְנָם בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים, וְכֵן הִיא גִּירְסַת הָרְאֵ"ם: "שִׁמְעָה" (תהלים יז, יא), "שִׁלְחָה" (לקמן מג, ח). וּלְפִי גִּירְסָא זוֹ הַהוֹכָחָה הִיא גַּם לְעִנְיַן הַחִירִי"ק שֶׁבִּתְחִילַּת הַתֵּיבָה, שֶׁמַּשְׁמָעָהּ כְּאִילּוּ הָיָה כָּתוּב בִּשְׁוָ"א.

שֶׁהוּא כְּמוֹ שְׁמַע, סְלַח – בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים וְכֵן בָּרְאֵ"ם: שְׁלַח.

אַף כָּאן "נִסְעָה", כְּמוֹ נְסַע – שֶׁאַף שֶׁכָּתוּב "נִסַּע" בְּחִירִי"ק, הוּא כְּמוֹ "נְסַע" בִּשְׁוָ"א (וְהַהֵ"א יְתֵרָה), כְּלוֹמַר: סַע.

וְהַנּוּ"ן יְסוֹד בַּתֵּבָה – וְלֹא נוּ"ן לְרַבִּים, כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב "נִנְסַע" (שפ"ח), אוֹ שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ אֶת הָאוֹת סָמֶ"ךְ כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת חֶסְרוֹן הַנּוּ"ן (רא"ם ולבוש).

וְתַרְגּוּמוֹ: "טוּל וְנֵהָךְ" – סַע וְנֵלֵךְ. אַךְ בַּתַּרְגּוּם שֶׁלְּפָנֵינוּ (וְכֵן בַּסִּפְרֵי הַתַּרְגּוּם הַמְדוּיָּקִים): נְטוּל וְנֵהָךְ.

עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב – אַף שֶׁ"וַיֹּאמֶר" סְתָם הֵם דִּבְרֵי יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, הֲרֵי מֵהַמַּעֲנֶה שֶׁבַּפָּסוּק הַבָּא: "אֲדוֹנִי יוֹדֵעַ וגו'", מוּבָן שֶׁכָּאן הֵם דִּבְרֵי עֵשָׂו לְיַעֲקֹב (רא"ם).

נְסַע מִכָּאן וְנֵלֵךְ – סַע מִכָּאן, וְנֵלֵךְ שְׁנֵינוּ, כִּי נְסִיעָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַעְתָּקָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מַתְאִים לוֹמַר עַל יַעֲקֹב שֶׁנּוֹסֵעַ מִבֵּית לָבָן לְבֵיתוֹ, וְלֹא עַל עֵשָׂו שֶׁבָּא לְקַבֵּל פָּנָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הֲלִיכָה שַׁיֶּכֶת גַּם עַל עֵשָׂו (גו"א). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁאִם נְפָרֵשׁ כֵּן גַּם עַל עֵשָׂו יֵשׁ כָּאן כֶּפֶל לָשׁוֹן שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ "נִסְעָה וְנֵלֵכָה", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְפֵירוּשׁ זֶה "נִסְעָה" מוּסָב עַל יַעֲקֹב, וְ"נֵלֵכָה" עַל שְׁנֵיהֶם (דברי דוד).

וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ – (בְּשָׁוֶה לְךָ) – בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים תֵּיבוֹת אֵלּוּ. וְכֵן נִרְאֶה נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי פֵּירוּשׁ זֶה מוּבָא בְּסוֹף הַדִּבּוּר.

טוֹבָה זוֹ אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַאֲרִיךְ יְמֵי מַהֲלַכְתִּי לָלֶכֶת לְאַט כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ, וְזֶהוּ "לְנֶגְדֶּךָ", בְּשָׁוֶה לְךָ – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י חֲגִיגָה ה, ב. עֲבוֹדָה־זָרָה ח, ב. תורה יג

(יג) **עָלוֹת עָלָי – "הַצֹּאן וְהַבָּקָר" שֶׁהֵן "עָלוֹת"** – מְפָרְשׁוֹ כְּאִילּוּ כָּתוּב: "הָעָלוֹת" (בְּהֵ"א הַיְדִיעָה), וְלָכֵן הוֹסִיף "שֶׁהֵן" (רא"ם).

מֻטָּלוֹת "עָלָי" – כֵּיוָן שֶׁ"עָלַי" אֵינָהּ מִתְחַבֶּרֶת עִם "עָלוֹת", הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף "מוּטָּלוֹת" (רא"ם), שֶׁכֵּיוָן שֶׁהֵן עָלוֹת, הֵן מוּטָּלוֹת עָלָיו, לְנַהֵל אוֹתָן לְאַט.

לְנַהֲלָן לְאַט – שֶׁאִם לֹא יְנַהֲלֵם לְאַט אֶלָּא יִדְפְּקוּם לָלֶכֶת מְהֵרָה, אֲפִילּוּ בְּיוֹם אֶחָד, יָמוּתוּ כָּל הַצֹּאן (רא"ם).

עָלוֹת – מְגַדְּלוֹת עוֹלְלֵיהֶן, לְשׁוֹן "עוֹלֵל וְיוֹנֵק" – אֵיכָה ב, יא.

"עוּל יָמִים" – יְשַׁעְיָה סה, כ. קָטָן בְּשָׁנִים (רש"י שם).

"שְׁתֵּי פָּרוֹת עָלוֹת" – שְׁמוּאֵל א ו, ז, י. מֵנִיקוֹת (רש"י שם).

וּבְלַעַז: אינפנטיי"ש – enfanteis, מְטוּפָּלוֹת, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וְלָדוֹת (אוצר לעזי

(וְאִם יִדָּפְקוּם יוֹם אֶחָד) לְיַגְּעָם בַּדֶּרֶךְ בִּמְרוּצָה "וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן". **וּדְפָקוּם** • כְּמוֹ: (שיר השירים ה) "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק", נוֹקֵשׁ בַּדֶּלֶת.

(יד) **יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה:**

יד יְעִבַּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּהּ וַאֲנָא אֵדַבַּר בְּנִיחַ לְרַגְלָא עוֹבַדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרַגְלָא יָנְקַיָּא עַד דִּי אֵעוֹל לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר:

רס"ו◄ **יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי** • אַל תַּאֲרִיךְ יְמֵי הֲלִיכָתְךָ, עֲבֹר כְּפִי דַּרְכְּךָ וְאַף אִם תִּתְרַחֵק. **אֶתְנַהֲלָה** • אֶתְנַהֵל, הֵ"א יְתֵרָה, כְּמוֹ: אַרְדָּה, אִשְׁמְעָה. **לְאִטִּי** • לְאַט שֶׁלִּי, לְשׁוֹן נַחַת, (ישעיה ח) "הַהוֹלְכִים לְאַט", (שמואל ב יח) "לְאַט לִי לַנַּעַר". לְאִטִּי, הַלָּמֶ"ד מִן הַיְסוֹד וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת, 'אֶתְנַהֵל נַחַת שֶׁלִּי'. **לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה** • לְפִי צֹרֶךְ הֲלִיכַת רַגְלֵי הַמְּלָאכָה הַמֻּטָּלֶת עָלַי לְהוֹלִיךְ. **וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים** • לְפִי רַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֵילֵךְ. **עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה** • הִרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ לָלֶכֶת אֶלָּא עַד סְכּוֹת, אָמַר: 'אִם דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה, יַמְתִּין עַד בּוֹאִי אֵצְלוֹ', וְהוּא לֹא הָלַךְ. (ב"ר) וְאֵימָתַי יֵלֵךְ? בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א כ"א): "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו". וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ לְפָרָשָׁה זוֹ רַבִּים.

רש"י). מֻנִּיקוֹת (לעזי רש"י).

וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד – וְאִם יְדֻפְּקוּם "יוֹם אֶחָד" לְיַגְּעָם בַּדֶּרֶךְ בִּמְרוּצָה, "וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן". וּדְפָקוּם – כְּמוֹ "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק" – שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב.

נוֹקֵשׁ בַּדֶּלֶת – כְּלוֹמַר, לְשׁוֹן חֲבָטָה. תורה יד

(יד) **יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי – אַל תַּאֲרִיךְ יְמֵי הֲלִיכָתְךָ** – כְּפִי שֶׁהִצַּעְתָּ – לְעֵיל פָּסוּק יב וּבְרַשִׁ"י שָׁם.

עֲבֹר כְּפִי דַּרְכְּךָ – וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי".

וְאָנֹכִי אֶתְנַהֲלָה – אֶתְנַהֵל, הֵ"א יְתֵרָה, כְּמוֹ "אֵרְדָה" – לְעֵיל יח, כא.

"אֶשְׁמְעָה" – יִרְמְיָה ד, כא. תְּהִלִּים פה, ט. וּרְאֵה גַּם בְּמִדְבָּר ט, ח. וּפֵירוּשָׁם: אֵרַד, אֶשְׁמַע, וְהֵ"א יְתֵרָה.

לְאִטִּי – לְאַט שֶׁלִּי – שֶׁהַלָּמֶ"ד מִן הַיְסוֹד וְהֵיוּ"ד לְכִינּוּי (רא"ם).

לְשׁוֹן נַחַת, כְּמוֹ "הַהֹלְכִים לְאַט" – יְשַׁעְיָה ח, ו.

"לְאַט לִי לַנָּעַר" – שְׁמוּאֵל ב יח, ה. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "אִם יִקָּרֵא לִפְנֵיכֶם בַּמִּלְחָמָה חְמָלוּ עָלָיו".

"לְאִטִּי", הַלָּמֶ"ד מִן הַיְסוֹד וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת – כְּלוֹמַר, אֵינָהּ אוֹת שְׁמוּשִׁית. וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִלְכִים כא, כז: "וַיְהַלֵּךְ אַט", פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י: "יָחֵף".

אֶתְנַהֵל נַחַת שֶׁלִּי. לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה – לְפִי צוֹרֶךְ הֲלִיכַת רַגְלֵי – מְפֹרָשׁ "לְרֶגֶל", לְפִי רֶגֶל, וְהַיְנוּ לְפִי צוֹרֶךְ הֲלִיכָתָם (ע"פ רא"ם).

"הַמְּלָאכָה" – הַצֹּאן וְהַבָּקָר. וְנִקְרְאוּ "מְלָאכָה", כֵּיוָן שֶׁהֵן מוּטָּלוֹת עָלָיו לְהוֹלִיכָם, כְּפִי שֶׁמְּמֻשָּׁךְ (רא"ם).

הַמֻּטָּלֶת עָלַי לְהוֹלִיךְ – וְזֶהוּ "אֲשֶׁר לְפָנַי". וּבִדְפוּס רִאשׁוֹן וְכֵן בְּרֵא"ם הַגִּירְסָא: הַמּוּטָּלוֹת לְפָנַי לְהוֹלִיךְ.

וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים – לְפִי רַגְלֵיהֶם שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֵילֵךְ. עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה – הִרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ לָלֶכֶת – בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

אֶלָּא עַד סֻכּוֹת – שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יז): "וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה".

[וְאָמַר לוֹ שֵׁילֵךְ עַד שֵׂעִיר] – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן.

אָמַר: אִם דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה – יַמְתִּין עַד בּוֹאִי אֵצְלוֹ, וְהוּא לֹא הָלַךְ – לְשֵׂעִיר.

וְאֵימָתַי יֵלֵךְ – אַף שֶׁמִּן הַדִּין הָיָה מוּתָּר לוֹמַר דְּבַר שֶׁקֶר וּלְהַרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנָּהֲגוּ יַעֲקֹב, וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י: "שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לָלֶכֶת אֶלָּא עַד סוּכּוֹת", מוֹסִיף כָּאן רַשִׁ"י, שֶׁבְּמִקְרֶה זֶה יַעֲקֹב לֹא אָמַר דְּבַר שֶׁקֶר לְגַמְרֵי, כִּי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְאַמְּתוּ דְּבָרָיו וְיֵלֵךְ לְשֵׂעִיר (מהרש"א ע"ז כה, ב).

בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ – רוֹמֵז בָּזֶה, שֶׁשִּׂנְאַת עֵשָׂו לְיַעֲקֹב תִּהְיֶה עַד בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וְלָכֵן הִרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ עַד עֵת קֵץ, כִּי עַד אָז תִּהְיֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ רָעָה (הרבי).

שֶׁנֶּאֱמַר – עוֹבַדְיָה א, כא.

"וְעָלוּ מוֹשִׁעִים – שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל (רש"י שם).

בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו" – לְהַפְרַע מֵהַר עֵשָׂו, אֲשֶׁר עָשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל (רש"י שם). וּבִשְׁבִיל לְהַפְרַע מֵהַר עֵשָׂו צְרִיכִים הַמּוֹשִׁיעִים מֵהַר צִיּוֹן לְלֶכֶת לְהַר עֵשָׂו.

וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ לְפָרָשָׁה זוֹ – נִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה לְפִסּוּקִים יב־יד, וּכְדִלְקַמָּן בַּהֲעָרָה הַבָּאָה.

רַבִּים – רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה עח, יג: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יוֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וגו'", זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, "וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר: אִילּוּלֵי רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, "וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד", בְּבָר מֵתוּ כָּל הַצֹּאן בִּימֵי אַדְרִינוּס. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר: "אֲדֹנִי יוֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים", זֶה דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, "וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר: אִלּוּלֵי רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבָר מֵתוּ כָּל הַצֹּאן בִּימֵי הָמָן. וּבִפְסִיקְתָא זוּטַרְתָּא פֶּרֶק לג: "וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה", אָמַר לוֹ עֵשָׂו: נַחֲלוֹק הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, אָמַר לוֹ יַעֲקֹב: "אֲדֹנִי יוֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים", וְאֵין יְכוֹלִין לִסְבּוֹל דִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, אֶלָּא "וַיֵּעָבֶר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ", זֶה מָמְשָׁלָה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, וְהָעוֹלָם הַבָּא יִנָּחֲלוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ: וְאֵין אַתָּה יָרֵא מִשִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת? אָמַר לוֹ: "וַאֲנִי

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עלי־פי 'תורת מנחם – התוועדויות' תשד"מ ח"א עמ' 955 ואילך)

מַדּוּעַ יִקָּרְאוּ לְעֵשָׂו "אֲדוֹנִי" לְעָתִיד־לָבֹא?

עַל הַפָּסוּק "עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדוֹנִי שֵׂעִירָה" (לג, יד), פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י "וְאֵימָתַי יֵלֵךְ, בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי עִנְיָן זֶה יְקוּמִים רַק לֶעָתִיד־לָבֹא, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ נִקְרָא כָּאן עֵשָׂו בְּשֵׁם "אֲדוֹנִי", הֲרֵי בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ לֹא יִהְיֶה עֵשָׂו "אָדוֹן" לְיַעֲקֹב?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאוּר בָּזֶה:

כָּל דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם, גַּם דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים וּפְחוּתִים בְּיוֹתֵר, יֵשׁ בָּהֶם נִיצוֹץ קְדוּשָׁה. וְאַדְרַבָּה, כְּכָל שֶׁהַדָּבָר נִמְצָא לְמַטָּה מַטָּה יוֹתֵר, הֲרֵי זֶה מוֹרֶה שֶׁנִּיצוֹץ הַקְּדוּשָׁה שֶׁבּוֹ הוּא מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן יוֹתֵר. כְּהַכְּלָל הַיָּדוּעַ "כָּל הַגָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר" (ראה 'לקוטי תורה' אמור לד, ג. שלח לז, א. ובכמה מקומות) אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הַנִּיצוֹץ מוּסְתָּר וְנֶעֱלָם בַּמָּקוֹם הַתַּחְתּוֹן וְאֵינוֹ גָּלוּי לְכֹל.

אַף בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כַּאֲשֶׁר "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ" (זכריה יג, ב), וִיבוּטְלוּ כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים, אֲזַי יִתְגַּלּוּ כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה.

וְעַל־פִּי הַנַּ"ל, שֶׁכָּל שֶׁהַדָּבָר נִמְצָא לְמַטָּה יוֹתֵר הֲרֵי הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ נַעֲלֶה יוֹתֵר, נִמְצָא שֶׁהַנִּיצוֹץ שֶׁבְּעֵשָׂו הָרָשָׁע - גָּבוֹהַּ הוּא בְּיוֹתֵר.

וְלָכֵן, דַּוְקָא "בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ" יִקָּרְאוּ לְעֵשָׂו "אֲדוֹנִי" מִפְּנֵי שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ, שֶׁנַּעֲלֶה הוּא בְּיוֹתֵר.

(טו) **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִילָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:**

טו וַאֲמַר עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְּעִמִּי וַאֲמַר לְמָא דְּנָן אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃

יס"י◄ **וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה•** תַּעֲשֶׂה לִי טוֹבָה זוֹ שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָהּ?. **אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי•** וְלֹא תְשַׁלֵּם לִי עַתָּה שׁוּם גְּמוּל.

(טז) **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה:**

טז וְתַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו לְאָרְחֵהּ לְשֵׂעִיר׃

יס"י◄ **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ•** (ב"ר) עֵשָׂו לְבַדּוֹ, וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד. וְהֵיכָן פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? בִּימֵי דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ל) "כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים".

אֲתְנַהֲלָה לְאִטִּי", בְּנִיחוּתָא, כְּלוֹמַר, לֹא אֶתְאָה עֲלֵיהֶם, כִּי אֶסְבּוֹל עָלָם. דָּבָר אַחֵר: "לְאִטִּי", בְּפָנִים כְּרוּכוֹת אֲנִי מְהַלֵּךְ בַּמַּלְכֻיּוֹת, וְלֹא אֶשָּׂא פָּנַי וְעֵינַי בְּפָנֶיהָם. וּבְיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי רֶמֶז קלג: "אֲדֹנִי יוֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים", אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב: אֲנִי רוֹאֶה שֶׁיִּסּוּרִין עֲתִידִין לָבֹא מִבָּנֶיךָ עַל יְלָדַי, אֶלָּא נְהוֹג אַתָּה בְּשֶׁרְרוּתְךָ וְשַׁמֵּשׁ בְּכֹתֶרְךָ, עַד שֶׁיֵּעָמֹד מְשִׁיחַ מַלְכֵּנוּ וְיִקַּבֵּל הַמַּלְכוּת מִמְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ .. עַד אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה". תורה טז

(טו) **וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה – תַּעֲשֶׂה לִי טוֹבָה זוֹ שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָהּ** – אַל תַּצִּיג עִמִּי שׁוּם אָדָם מֵעִמָּךְ. וּמְבָאֵר בָּזֶה, שֶׁהַתֵּיבוֹת "לָמָּה זֶּה" אֵינָן מְחוּבָּרוֹת עִם "אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי", מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁיַּעֲקֹב יְבַקֵּשׁ מֵעֵשָׂו שֶׁלֹּא יִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו, וְהֲרֵי כָּל רְצוֹנוֹ בְּשִׁלְחוֹ אֶת הַמִּנְחָה הָיָה לְמָצוֹא חֵן בְּעֵינֵי עֵשָׂו (רא"ם ושפ"ח).

אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי – וְלֹא תְשַׁלֵּם לִי עַתָּה שׁוּם גְּמוּל – זוֹ בַּקָּשָׁה אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא יַחֲזִיר לוֹ עַכְשָׁיו שׁוּם גְּמוּל עַל מַנְחָתוֹ. וּמִדְּגִישׁ רַשִׁ"י: "עַתָּה", מִשּׁוּם שֶׁכָּל מְקַבֵּל מַתָּנָה, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר מַחֲזִיר לוֹ גְּמוּל עַל כָּךְ בְּאוֹפֶן זֶה אוֹ אַחֵר, וּבַקָּשַׁת יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו הָיְתָה שֶׁלֹּא יָשִׁיב לוֹ אֶת הַגְּמוּל עַתָּה (גר"א). תורה טז

(טז) **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ – עֵשָׂו לְבַדּוֹ** – כִּי מִכַּיָּון שֶׁעֵשָׂו בִּקֵּשׁ לְהַצִּיג מִמְּקֻצַת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵצֶל יַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב סָרַב, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "וַיָּשָׁב עֵשָׂו וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ" (רא"ם). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "וַיָּשָׁב עֵשָׂו בַּיּוֹם הַהוּא", וּמִזֶּה שֶׁשִּׁנָּה וְכָתַב: "וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂר", מַשְׁמַע שֶׁכָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: "וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא", וּמִי הוּא שֶׁשָּׁב? "עֵשָׂר", וְלֹא אֲנָשָׁיו (גר"א).

וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד – וְלֹא בְּבַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁעֵשָׂו לֹא יַרְגִּישׁ. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר: "אַצִּילָה נָּא עִמְּךָ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי", הָיוּ לְפָנָיו עֲדַיִן חֵלֶק מֵהֶם (משכיל לדוד).

וְהֵיכָן פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁהֲרֵי אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת ה, א (לְעִנְיַן הָעוֹנֶשׁ).

בִּימֵי דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר – שְׁמוּאֵל א ל, יז.

"כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים" – שֶׁלֹּא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ אֶלָּא אַרְבַּע מֵאוֹת נְעָרִים מֵאֲדוֹם שֶׁנִּמְלְטוּ וְלֹא הָכוּ עַל־יְדֵי דָּוִד, שֶׁכֵּיוָן

(יז) **וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת:**

יז וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירֵהּ עֲבַד מְטַלָּן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא סֻכּוֹת׃

ס"ת◄ **וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת •** (מגילה יז) שָׁהָה שָׁם י"ח חֹדֶשׁ: קַיִן, וְחֹרֶף וְקַיִן, סֻכּוֹת – קַיִן, בַּיִת – חֹרֶף, סֻכּוֹת – קַיִן.

(יח) **וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר:**

יח וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים קַרְתָּא דִּשְׁכֶם דִּי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן בְּמֵיתֵהּ מִפַּדַּן דַּאֲרָם וּשְׁרָא לָקֳבֵל (אַפֵּי) קַרְתָּא׃

ס"ת◄ **שָׁלֵם •** שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, שֶׁנִּתְרַפֵּא מִצַּלָּעָתוֹ. (שבת לג) שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ, שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוֹן. שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ, שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן. **עִיר שְׁכֶם •** כְּמוֹ לְעִיר, וְכָמוֹהוּ (רות א) "עַד בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם". **בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם •** כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: יָצָא פְּלוֹנִי מִבֵּין שְׁנֵי אֲרָיוֹת וּבָא שָׁלֵם, אַף כָּאן: וַיָּבֹא שָׁלֵם מִפַּדַּן אֲרָם, מִלָּבָן וּמֵעֵשָׂו שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ בַּדֶּרֶךְ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁנִּשְׁמְטוּ כָּאן, שֶׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׂכָר לֶאֱדוֹם לִהְיוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ מֻהָם נִמְלָטִים וְנִשְׁמָטִים מִן הַחֶרֶב (גו"א). וְנִרְאֶה שֶׁעִיקַּר הַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁשָּׁם נִזְכָּר מִסְפַּר אַרְבַּע מֵאוֹת בְּדִיּוּק כְּמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ עִם עֵשָׂו. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה מְרוּמָּז גַּם בְּמַה שֶּׁאָמַר: "אַרְבַּע מֵאוֹת **אִישׁ** נַעַר", שֶׁבְּתִיבַת "אִישׁ" (שֶׁהִיא מְיוּתֶרֶת) רוֹמֶזֶת שֶׁהֵם כְּנֶגֶד "אַרְבַּע מֵאוֹת **אִישׁ**" שֶׁבָּאוּ עִם עֵשָׂו וְנִשְׁמְטוּ מִמֶּנּוּ. תורה יז

(יז) **וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת – שָׁהָה שָׁם י"ח חֹדֶשׁ, קַיִן וְחֹרֶף וְקַיִן. סֻכּוֹת – קַיִן, בַּיִת – חֹרֶף, סֻכּוֹת – קַיִן** – מִשְׁמַע שֶׁלּוֹמֵד כֵּן מִזֶּה שֶׁכָּתוּב בַּפָּסוּק תְּחִילָּה: "וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה" – הַיְנוּ קַיִן, וְאַחַר־כָּךְ כָּתוּב: "וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת" – הַיְנוּ חוֹרֶף, וְאַחַר־כָּךְ כָּתוּב: "וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת" – הַיְנוּ קַיִן. וְכֵן פֵּירֵשׁ הָרֵא"ם. אֲבָל רְאֶה רַשִּׁ"י לְעֵיל כח, ט: "וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת, וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל מִזֶּה הַפָּסוּק שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֳדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ, דְּבֵית הָוָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְסוּכּוֹת הָוָה בִּימוֹת הַחַמָּה". מִשְׁמַע שֶׁלּוֹמֵד כֵּן מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "סֻכּוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֲבָל מִתְּחִילַּת הַפָּסוּק "וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה" אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁהוּא שָׁם הָעִיר. וְכֵן הֵבִין הַמַּהֲרָשָׁ"א מִלְּשׁוֹן רַשִּׁ"י מִגִּילָּה יז, א: "וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת", לִימּוֹת הַחוֹרֶף, "עָשָׂה סֻכּוֹת" שְׁתֵּי פְּעָמִים, שְׁנֵי יְמוֹת הַקַּיִץ. וְכָתַב הַ"גּוּר אַרְיֵה": מַה שֶּׁהוֹצְרְכוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל לְפֵירוּשׁ זֶה הוּא, מִשּׁוּם שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ אֵינוֹ מוּבָן, וְכִי מִשּׁוּם שֶׁעָשָׂה **לְמִקְנֵהוּ** סוּכּוֹת יִקָּרֵא הַמָּקוֹם "סוּכּוֹת"? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁעָשָׂה כֵּן לְעַצְמוֹ וְגַם לְמִקְנֵהוּ, וּמִשּׁוּם שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁנֵי יְמוֹת הַקַּיִץ, כְּלוֹמַר, שֶׁעָשָׂה שְׁתֵּי פְּעָמִים סוּכּוֹת, וְרַק חוֹרֶף אֶחָד, לָכֵן נִקְרָא שְׁמוֹ סוּכּוֹת. וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב, שֶׁעִיקַּר לִימּוּדוֹ שֶׁל רַשִּׁ"י שֶׁיַּעֲקֹב שָׁהָה שָׁם י"ח חֳדָשִׁים הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת", הַמּוֹרֶה עַל קְבִיעוּת, אֶלָּא שֶׁמִּ"סֻּכּוֹת" לְמֵדִים אֶת חֲלוּקַּת הַזְּמַן שֶׁשָּׁהָה שָׁם. תורה יח

(יח) **שָׁלֵם – שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, שֶׁנִּתְרַפֵּא מִצַּלָּעָתוֹ** – רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י שַׁבָּת לג, ב. וּרְאֵה רַשִּׁ"י לְעֵיל לב, לב שֶׁהֵבִיא מִדְרַשׁ אַגָּדָה שֶׁיַּעֲקֹב הִתְרַפֵּא מִיָּד לְאַחַר זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָאָמוּר כָּאן שָׁרַק בְּהַגִּיעוֹ לִשְׁכֶם הִתְרַפֵּא יַעֲקֹב מִצַּלַּעְתּוֹ, זֶהוּ לְפִי הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּרַשִּׁ"י שָׁם. וְנִמְצָא שָׁעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יַעֲקֹב הָיָה צוֹלֵעַ יוֹתֵר מִי"ח חֳדָשִׁים, וְנִתְרַפֵּא רַק בְּדַרְכּוֹ טִבְעִית. וּלְפֵירוּשׁ זֶה מוּבָן יוֹתֵר טַעַם אִיסּוּר אֲכִילַת גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ הַכָּתוּב שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ כֵּן מֵעֲצָמָם, וְאִם נֹאמַר שֶׁנִּתְרַפֵּא מִיָּד, דְּחַק לוֹמַר שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הָאִיסּוּר בְּגִלְגַּל זְמַן כֹּה מוּעָט. וְיֹתֵרָה מִכָּךְ, לְפֵירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ נִמְצָא שֶׁבְּנֵי יַעֲקֹב כְּלָל לֹא רָאוּ אֶת אֲבִיהֶם צוֹלֵעַ (הרבי).

שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ, שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוֹן – וְחִסָּרוֹן זֶה נִשְׁלַם לוֹ רַק בְּהַגִּיעוֹ לִשְׁכֶם עַל־יְדֵי נְכָסָיו שֶׁהִתְרַבּוּ בְּמַהֲלַךְ הַדֶּרֶךְ (הרבי).

שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ – שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּתוּב "שָׁלֵם" סְתָם, הֲרֵי זֶה כּוֹלֵל כָּל הַשְׁלֵמוּיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם (מהרש"ל). וּמַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר "שָׁלֵם בְּבָנָיו" (אַף שֶׁנִּזְכָּר בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה עט, ה)? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִּׁ"י מְצַיֵּן שֶׁיַּעֲקֹב בָּא "שָׁלֵם" רַק בְּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה לוֹ חִסָּרוֹן בְּפֹעַל וְכָעֵת נַעֲשָׂה בָּהֶם שָׁלֵם, וְכָל מַה שֶּׁהִזְכִּיר כָּאן הָיָה לְיַעֲקֹב חִסָּרוֹן בְּפֹעַל, כְּמוֹ שֶׁצִּיֵּן גְּבֵי גּוּפוֹ וּמָמוֹנוֹ, וְכֵן בְּתַלְמוּדוֹ, שֶׁהָרֵי בְּבֵית לָבָן לֹא הָיָה לוֹ זְמַן לִלְמוֹד תּוֹרָה בְּפֹעַל, וְאִם כֵּן בְּדַרְכּוֹ הַטָּבַע הָיָה צָרִיךְ לִשְׁכּוֹחַ תַּלְמוּדוֹ, וְעַל כָּךְ אוֹמֵר רַשִּׁ"י שֶׁבָּא שָׁלֵם גַּם בָּזֶה. אֲבָל בְּבָנָיו, לֹא הָיָה שׁוּם חִסָּרוֹן בְּפֹעַל, רַק חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יָבֹא עֵשָׂו "וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים" (ע"פ נחלת יעקב). וְנִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁלֹּא כָּתַב "שָׁלֵם מִן הַחֵטְא" (הַנִּזְכָּר לְעֵיל כח, כא), מִשּׁוּם שֶׁבְּפֹעַל לֹא נִכְשַׁל בְּחֵטְא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "עִם לָבָן גַּרְתִּי", "וַתִּרְתֵּי"ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי", אִם כֵּן אֵין צוֹרֶךְ לְצַיֵּן שֶׁהִגִּיעַ שָׁלֵם בָּזֶה.

שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן – וּבְרַשִּׁ"י שַׁבָּת לג, ב: "שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ – שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ מִפְּנֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ".

עִיר שְׁכֶם – כְּמוֹ לְעִיר. וְכָמוֹהוּ "עַד בֹּאָנָה בֵּית לָחֶם" – רוּת א, יט. שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לָחֶם (רש"י שמות ה, טז). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְקַמָּן לה, ז לְעִנְיַן אוֹת בֵּי"ת.

בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם – וְקָשֶׁה מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב.

כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ – וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

יָצָא פְּלוֹנִי מִבֵּין שְׁנֵי אֲרָיוֹת – הַבִּיטּוּי "שְׁנֵי אֲרָיוֹת", רְאֵה גִּיטִּין נז, ב. אֵיכָה רַבָּה א, מה.

וּבָא שָׁלֵם, אַף כָּאן: "וַיָּבֹא .. שָׁלֵם .. מִפַּדַּן אֲרָם", מִלָּבָן וּמֵעֵשָׂו שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ בַּדֶּרֶךְ – מִמַּה שֶּׁכָּתַב "**שֶׁנִּזְדַּוֵּג** לוֹ

(יט) **וַיָּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה:**

יט **וּזְבַן** יָת **אַחֲסָנַת** חַקְלָא **דִּי** פְּרַס **תַּמָּן** מַשְׁכְּנֵהּ **מִידָא דִבְנֵי חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם בְּמְאָה חוּרְפָּן׃**

ס"ת◄ **קְשִׂיטָה** • מָעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: ׳כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְכַרְכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה, קְשִׂיטָה׳. (וְתַרְגּוּמוֹ: ׳חוּרְפָּן׳, טוֹבִים, חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם, בְּגוֹן: "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר")♦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 177)

וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה . . בְּמֵאָה קְשִׂיטָה (לג, יט) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ נָקַט הַכָּתוּב "מֵאָה קְשִׂיטָה" (מָעָה), וְלֹא "חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים" (שֶׁהֲרֵי בְּשֶׁקֶל יֵשׁ עֶשְׂרִים מָעוֹת). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לִכְאוֹרָה קָשֶׁה: לְשֵׁם מַה צָּרִיךְ הָיָה יַעֲקֹב לִקְנוֹת אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה, וְהֲרֵי הָיָה בְּדַרְכּוֹ לְבֵית אָבִיו, וְהִתְעַכֵּב בִּשְׁכֶם לִזְמַן קָצָר בִּלְבַד? לָכֵן מְתָרֵץ הַכָּתוּב, שֶׁהַקְּנִיָּה הָיְתָה מִתּוֹךְ חִבַּת אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ – מִיַּד עִם כְּנִיסָתוֹ אֵלֶיהָ קָנָה בָּהּ חֶלְקַת שָׂדֶה וְשָׂם עָלֶיהָ בְּמֵאָה מַטְבְּעוֹת **חֲשׁוּבוֹת**, הַמְּשַׁמְּשׁוֹת כְּתַכְשִׁיטִים.

(כ) **וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:**

כ **וַאֲקֵם** תַּמָּן מַדְבְּחָא **וּפְלַח** עֲלוֹהִי קֳדָם **אֵל אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃**

ס"ת◄ **וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** • לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא עַל שֵׁם שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָמּוֹ וְהִצִּילוֹ, קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בְּקְרִיאַת הַשֵּׁם, כְּלוֹמַר: מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לֵאלֹהִים לִי שֶׁשְּׁמִי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי", לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה', אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ לְהַזְכִּיר שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "ה' הוּא נִסִּי". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָרָאוֹ לְיַעֲקֹב "אֵל" (מגילה יח), וְדִבְרֵי תּוֹרָה "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע", מִתְחַלְּקִים לְכַמָּה טְעָמִים, וַאֲנִי לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בָּאתִי.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בְּדֶרֶךְ", מִשְׁמַע שֶׁגַּם לָבָן נִזְדַּוֵּג לוֹ בְּדֶרֶךְ. וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה לְמַה שֶׁלָּבָן רָדַף אַחֲרָיו כְּשֶׁבָּרַח מִבֵּית לָבָן, וְרָצָה לְהַזִּיקוֹ, כָּאָמוּר לְעֵיל לא, כט: "יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע", וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמֵר הַכָּתוּב: "**בְּבֹאוֹ** מִפַּדַּן אֲרָם". וּלְפֵירוּשׁ זֶה תֵּיבַת "שָׁלֵם" הִיא לָאוֹ דַּוְקָא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהִזְכִּיר לְעֵיל, אֶלָּא בִּכְלָלוּת בִּיאָתוֹ מֵהַדֶּרֶךְ בְּשָׁלוֹם, וְהַכָּתוּב נִדְרָשׁ לִשְׁנֵי פָּנִים: א) "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם", כְּשֶׁהִגִּיעַ לְעִיר שְׁכֶם הָיָה שָׁלֵם בִּשְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁהִזְכִּירוּ לְעֵיל. ב) "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם .. בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם", שֶׁיָּצָא בְּשָׁלוֹם מִבֵּין "שְׁנֵי אֲרָיוֹת" שֶׁפָּגְשׁוּ בּוֹ בַּדֶּרֶךְ. תורה יט

(יט) **קְשִׂיטָה – מָעָה** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י איוב מב, יא.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא – רֹאשׁ הַשָּׁנָה כו, א.

כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְכַרְכֵּי הַיָּם – בַּגְּמָרָא שָׁם: "כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְאַפְרִיקִי". וּרְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן נ, ה.

הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה "קְשִׂיטָה" (וְתַרְגּוּמוֹ – בְּבַמָּה כְּתְבֵי־יָד וּפְדוּסִים רִאשׁוֹנִים לא גּוֹרְסִים קָטָע זֶה.

"חוּרְפָּן", טוֹבִים, חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן לד, ג: "בְּחֶלְקַת שָׂדֶה קְטַנָּה כַּמָּה מָמוֹן בְּזִבֵּז".

כְּגוֹן "עֹבֵר לַסּוֹחֵר"). – לְעֵיל כג, טז וּבְרַשִׁ"י שָׁם. תורה כ

(כ) **וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל – לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא עַל שֵׁם שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִמּוֹ וְהִצִּילוֹ, קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס** – כְּלוֹמַר, יַעֲקֹב קָרָא לַמִּזְבֵּחַ "אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" עַל שֵׁם הַנֵּס (גר"א).

לְהָיוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בִּקְרִיאַת הַשֵּׁם – כְּלוֹמַר, זוֹ הַתּוֹעֶלֶת שֶׁתִּצְמַח בִּקְרִיאַת שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס, שֶׁעַל־יְדֵי כָּךְ יִזְכְּרוּ אֶת הַנֵּס וְיִשְׁבְּחוּ אֶת ה'. וְעַל־פִּי זֶה נִיתָּן לְפָרֵשׁ בְּעוֹמֶק יוֹתֵר: "וַיִּקְרָא לוֹ", שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מַקְרִיא אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּפִי כֹּל (הרבי).

כְּלוֹמַר: מִי שֶׁהוּא "אֵל", הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לֵאלֹהִים לִי, שֶׁשְּׁמִי "יִשְׂרָאֵל". וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה – שְׁמוֹת יז, טו.

"וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי", לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי "ה'", אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ, לְהַזְכִּיר שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, "ה' הוּא נִסִּי" – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאן נֵס גָּדוֹל, לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה', אֶלָּא הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זוֹכֵר אֶת הַנֵּס שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם, ה' הוּא נֵס שֶׁלָּנוּ".

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ – מְגִילָה יח, א.

שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קְרָאוֹ לְיַעֲקֹב "אֵל" – שֶׁאִם הַפֵּירוּשׁ שֶׁיַּעֲקֹב קָרָא לַמִּזְבֵּחַ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וַיִּקְרָא לוֹ יַעֲקֹב". [כְּלוֹמַר, בְּמָקוֹם "וַיִּקְרָא לוֹ אֵל" הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "וַיִּקְרָא לוֹ יַעֲקֹב" – מַהַרְשָׁ"א]. אֶלָּא כְּךָ פֵּירוּשׁוֹ: "וַיִּקְרָא לוֹ" לְיַעֲקֹב: "אֵל", וּמִי קְרָאוֹ אֵל? "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (מגילה שם). הַמְפָרְשִׁים הָאֲרִיכוּ בְּבֵיאוּר הָעִנְיָן עַל־פִּי סוֹד, וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ. אַךְ יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁפֵּירוּשׁ "אֵל" כָּאן הוּא מִלְּשׁוֹן חֹזֶק וְתֹקֶף.

וְדִבְרֵי תּוֹרָה "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע" – יִרְמְיָה כג, כט.

מִתְחַלְּקִים לְכַמָּה טְעָמִים – מַה פַּטִּישׁ זֶה מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת, אַף מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טְעָמִים (סנהדרין לד, א). אֲבָל בְּרַשִׁ"י שַׁבָּת פח, ב: "מַה פַּטִּישׁ מִתְחַלֵּק הַסֶּלַע עַל יָדוֹ לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת". וּרְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת ו, ט: "הֲלֹא כֹּה דְּבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה', וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע, מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת".

וַאֲנִי לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בָּאתִי – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל ג, ח, וְשָׁם הוֹסִיף:

◆ יום חמישי י"ב כסלו ◆

לד (א) **וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ:**

א **וּנְפַקַת דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי יְלִידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי בִּבְנָת אַרְעָא:**

רס"י ◄ **בַּת־לֵאָה** • וְלֹא בַּת יַעֲקֹב, אֶלָּא עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת: "בַּת־לֵאָה", שֶׁאַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה, (ב"ר) שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ל) "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ". (וְעָלֶיהָ מָשְׁלוּ הַמָּשָׁל: כְּאִמָּהּ, כִּבְתָּהּ) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 150)

שֶׁנֶּאֱמַר וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ (רש"י לד, א) יְצִיאָה זוֹ שֶׁל לֵאָה הָיְתָה דָּבָר חִיּוּבִי, "שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים" (רש"י שם). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאַף יְצִיאַת דִּינָה הָיְתָה לְשֵׁם מַטָּרָה חִיּוּבִית: קְרוּב בְּנוֹת הָאָרֶץ וְהַחֲזָרָתָן לְמוּטָב. וּתְכוּנָה זוֹ יָרְשָׁה מִלֵּאָה וְלֹא מִיַּעֲקֹב, שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב **לֹא** רָצָה שֶׁתִּתְעַסֵּק בִּפְעֻלּוֹת כָּאֵלּוּ, שֶׁלְּכֵן מָנַע אוֹתָהּ מֵעֲשָׂן, אַף שֶׁהָיְתָה יְכוֹלָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב (רש"י לעיל לב, כג). וּמַטָּרָה זוֹ הִתְבַּצְּעָה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּנֵי יַעֲקֹב עָשׂוּ אֶת בְּנוֹת שְׁכֶם וְנַעֲשׂוּ שְׁפָחוֹת בְּבֵית בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאָכֵן חָזְרוּ לְמוּטָב.

(ב) וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ:

ב **וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר חִיָּאָה רַבָּא דְּאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וַעֲנָיַהּ:**

רס"י ◄ **וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ** • כְּדַרְכָּהּ. **וַיְעַנֶּהָ** • שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ (יומא ע"ז) ◆

(ג) וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָה וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָה:

ג **וְאִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וּרְחִים יָת עוּלְמְתָא וּמַלִּיל עַל לִבָּא דְּעוּלְמְתָא:**

רס"י ◄ **עַל־לֵב הַנַּעֲרָה** • דְּבָרִים הַמִּתְיַשְּׁבִין עַל הַלֵּב: 'רְאִי אָבִיךְ בְּחֶלְקַת שָׂדֶה קְטַנָּה, כַּמָּה מָמוֹן בִּזְבֵּז, אֲנִי אַשִּׁיאֵךְ וְתִקָּנֶה הָעִיר וְכָל שְׂדוֹתֶיהָ'.

(ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

ד **וַאֲמַר שְׁכֶם לְחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימָר סַב לִי יָת עוּלְמְתָא הָדָא לְאִנְתּוּ:**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

"וּלְאַגָּדָה הַמְיַשֶּׁבֶת אֶת דִּבְרֵי הַמִּקְרָא דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו". וּבְרַשִׁ"י שְׁמוֹת שָׁם: "לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, יִתְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשׁוּטוֹ דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו, וְהַדְּרָשָׁה תִּדָּרֵשׁ". תורה א

(א) **בַּת לֵאָה – וְלֹא בַּת יַעֲקֹב** – וּבְפָרָט דִּלְקַמָּן מו, טו כָּתוּב: "וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: שֶׁהִנְקִבּוֹת תָּלָה בְּיַעֲקֹב, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ כָּאן תָּלָה בְּלֵאָה (נחלת יעקב).

אֶלָּא עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת "בַּת לֵאָה", שֶׁאַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה – וְאַף שֶׁלֵּאָה עָשְׂתָה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, עִם כָּל זֶה אֵין זֶה דֶּרֶךְ הַמּוּסָר לַעֲשׂוֹת כֵּן (מהרז"ו לב"ר פ, א). וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב שֶׁאֵין הָכְרַחַ לְפָרֵשׁ זֹאת לְגַנַּאי, שֶׁהֲרֵי פֵּירַשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל ל, יז שֶׁיְּצִיאָתָהּ הָיְתָה בִּשְׁבִיל לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים, אִם כֵּן נִיתָּן לוֹמַר שֶׁהִיא הָיְתָה "יַצָּאנִית" לְמַעֲלְיוֹתָא, כְּךָ גַּם בְּדִינָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁכְּוָנָתָהּ הָיְתָה לְחִיּוּב, לְהַחֲזִיר אֶת בְּנוֹת הָאָרֶץ לַמּוּטָב. וְיֵשׁ לְהָעִיר מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י לְעֵיל לב, כג: "וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה? נִתְנָהּ בְּתֵיבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו, וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו, שֶׁמָּא תַּחֲזִירֶנּוּ לַמּוּטָב, וְנִפְלָה בְּיַד שְׁכֶם".

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ" – לְעֵיל ל, טו. וְאַחֲרֵי אוֹתָהּ יְצִיאָה נוֹלְדָה דִּינָה, שֶׁהֲרֵי לְאַחַר מִכֵּן נֶאֱמַר (לעיל ל, כא): "וְאַחַר יָלְדָה בַּת, וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה".

(וְעָלֶיהָ מָשְׁלוּ הַמָּשָׁל – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ, א. וּבְכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים קָטַע זֶה.

כְּאִמָּהּ כִּבְתָּהּ). – רְאֵה יְחֶזְקֵאל טז, מד: "כָּל הַמּוֹשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשׁוֹל לֵאמֹר, כְּאִמּוֹ בִּתּוֹ". וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כְּאֵם כֵּן בַּת". תורה ב

(ב) **וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ – כְּדַרְכָּהּ. וַיְעַנֶּהָ – שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ** – שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְזֶה עִינּוּי לָהּ. תורה ג

(ג) **עַל לֵב הַנַּעֲרָה – דְּבָרִים הַמִּתְיַשְּׁבִין עַל הַלֵּב: 'רְאִי אָבִיךְ בְּחֶלְקַת שָׂדֶה קְטַנָּה כַּמָּה מָמוֹן בִּזְבֵּז, אֲנִי [אֶשָּׂאֵךְ וְתִקְנִי] הָעִיר וְכָל שְׂדוֹתֶיהָ.** – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן. תורה ד

(ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם:

ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע אֲרֵי סָאִיב יָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וְשָׁתִיק יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן:

(ו) וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

ו וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא עִמֵּהּ:

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה:

ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עַלוּ מִן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גֻּבְרַיָּא וּתְקִיף לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כָשַׁר לְאִתְעֲבָדָא:

רש"י◄ וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה • לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת, שֶׁהָאֱמוֹת גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת עַל־יְדֵי הַמַּבּוּל (ב"ר)◆

(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

ח וּמַלִּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימָר שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן יָתַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ חָשְׁקָה • חָפְצָה:

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם:

ט וְתִתְחַתְּנוּן בָּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְבּוּן לְכוֹן:

(י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ:

י וְעִמָּנָא תִּתְבּוּן וְאַרְעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וְעִבְדוּ בַהּ סְחוֹרְתָא וְאַחֲסִנוּ בַּהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:

יא וַאֲמַר שְׁכֶם לַאֲבוּהָ וּלְאַחָהָא אַשְׁפַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן:

(יב) הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה:

יב אַסְגּוּ עֲלַי לַחֲדָא מוֹהַרִין וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן כְּמָא דִי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלֶמְתָּא לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ מֹהַר • כְּתֻבָּה (בראשית רבה)◆

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ז) **וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה – לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת** – לְכְאוֹרָה מַשְׁמַע שֶׁהַכְּוָנָה כָּאן לְ"וַיְעַנֶּהָ" שֶׁזֶּהוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ לְעֵיל. וְהַלִּימּוּד הוּא מִמַּה שֶּׁבַּתְּחִילָּה אָמַר: "כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב", שֶׁזֶּהוּ אֲפִילּוּ כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף "וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה", שֶׁזֶּהוּ אֲפִילּוּ בֵּין הָאוּמּוֹת, הַיְנוּ לְעַנּוֹת שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה מִתְאִים עִם דִּבְרֵי רַשְׁ"י לְעֵיל כד, טז: "שֶׁבְּנוֹת הַנְּבָרִים הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת מָקוֹם בְּתוּלֵיהֶן, וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר". וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מְבָאָר, שֶׁ"לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת", הַכְּוָנָה לִשְׁכַּב בְּאוֹנָס, אֲבָל לִשְׁכַּב עִם פְּנוּיָה בְּהַסְכָּמָתָהּ לֹא גָּדְרוּ עַצְמָן. וּלְפִי זֶה כָּךְ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק: "כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב", אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּאוֹנָס, "וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה" אַף אֲצֶל הָאוּמּוֹת, לִשְׁכַּב בְּאוֹנָס. גַּם יֵשׁ לוֹמַר, בַּתְּחִילָּה אָמַר: "כִּי נְבָלָה עָשָׂה .. לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב", הַנְּבָלָה הִיא מִצַּד זֶה שֶׁשָּׁכַב עִם "בַּת יַעֲקֹב", וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף: "וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה", לָאו דַּוְקָא בְּ"בַת יַעֲקֹב", אֶלָּא "לְעַנּוֹת **הַבְּתוּלוֹת**" בִּכְלָל, כִּי הָאִיסּוּר הוּא מִצַּד הַשּׁוֹבֵב, מִפְּנֵי שֶׁהָאוּמּוֹת גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת.

שֶׁהָאֱמוֹת גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת – כְּלוֹמַר, עָשׂוּ סְיָג וְגָדֵר לַעֲרָיוֹת שֶׁל מַמָּשׁ, וְלָכֵן אָסְרוּ עַל עַצְמָן גַּם אוֹנָס שֶׁל פְּנוּיוֹת (באר בשדה).

עַל־יְדֵי הַמַּבּוּל – רְאֵה רַשְׁ"י ח, יט: "לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם – קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עַל מְנָת לִידָּבֵק בְּמִינָן". וְשָׁם מְדוּבָּר בִּבְהֵמוֹת וְחַיּוֹת, וְאִם כֵּן כָּל־שֶׁכֵּן בְּנֵי אָדָם. תורה ח

(ח) **חָשְׁקָה – חָפְצָה.** תורה ט

(יב) **מֹהַר – כְּתֻבָּה** – שֶׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתוּבָּה וּפוֹסֵק לָהּ מוֹהַר כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (ע"פ רש"י שמות כב, טו), וּכְשֶׁיִּגְרְשֶׁנָּה יִתְּנֶנּוּ לָהּ (ראי"ם שם). תורה יג

(יג) **בְּמִרְמָה** – **בְּחָכְמָה** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל כז, לה. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּדִּבּוּר הַבָּא.
אֲשֶׁר טִמֵּא – **הַכָּתוּב אוֹמֵר** – וְאֵין זֶה מְדַבְּרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב, שֶׁאִם כֵּן אֵיזוֹ רְמִיָּה יֵשׁ בָּאן אִם הֵם אָמְרוּ לָהֶם כֵּן בְּפֵירוּשׁ (גו"א). אוֹ שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר: "טִמֵּאתָ אֶת אֲחוֹתֵנוּ" בְּלָשׁוֹן נוֹכֵחַ (דברי דוד).
שֶׁלֹּא הָיְתָה רְמִיָּה, שֶׁהֲרֵי "טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם" – לְפִיכָךְ כָּךְ רָאוּי לְהִתְנַהֵג עִמָּהֶם, וְאֵין זוֹ רַמָּאוּת אֶלָּא חָכְמָה (רא"ם). תורה יד
(יד) **חֶרְפָּה הִוא [לָנוּ]** – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן. וְלִכְאוֹרָה כָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת, מִשּׁוּם שֶׁרַשִׁ"י מְפָרֵשׁ גַּם אֶת תֵּיבַת "לָנוּ" (יוסף הלל).
שֶׁמֶץ פְּסוּל הוּא אָצְלֵנוּ – לִהְיוֹת עָרֵל. **הַבָּא לְחָרֵף חֲבֵרוֹ הוּא אוֹמֵר לוֹ: עָרֵל אַתָּה, אוֹ בֶּן עָרֵל. "חֶרְפָּה" בְּכָל מָקוֹם** – בַּמִּקְרָא (רשי"ר ירמיה כט, יח).
גְּדוֹף – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר טו, ל. שְׁמוּאֵל א יא, ב. יִרְמְיָה שָׁם. יוֹאֵל ב, יט. תְּהִלִּים לא, יב. תורה טו
(טו) **נָאוֹת לָכֶם – נִתְרַצֶּה לָכֶם, לְשׁוֹן "וַיֹּאתוּ"** – מוֹכִיחַ מִכָּאן שֶׁנּוּ"ן שֶׁל "נֵאוֹת" הִיא לֹא מִשּׁוֹרֶשׁ הַמִּלָּה, אֶלָּא מֵאוֹתִיּוֹת אית"ן, כְּלוֹמַר, לְשִׁימּוּשׁ נוֹכֵחַ לְרַבִּים, וְיסוֹד הַתֵּיבָה הוּא "אות", לְשׁוֹן רָצוֹן (רא"ם).
הַכַּחֲנִים" בִּיהוּדָע – מְלָכִים ב יב, ט.
לְהִמּוֹל – לִהְיוֹת נִמּוֹל – מִבִּנְיַן נִפְעַל (רא"ם).
אֵינוֹ לְשׁוֹן לִפְעֹל – שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּתוּב "לְמוּל" (רא"ם), וְאָז הָיָה פֵּירוּשׁוֹ לְמוּל אֲחֵרִים וְלֹא אֶת עַצְמָם, וְלֹא זוֹ הָיְתָה כַּוָּנָתָם, שֶׁהֲרֵי רָצוּ שֶׁהֵם עַצְמָם יִהְיוּ נְמוֹלִים (מירא דביא).
אֶלָּא לְשׁוֹן לְהִפָּעֵל – לְמוּל עַצְמָם. תורה טז
(טז) **וְנָתַנּוּ – נו"ן שְׁנִיָּה מְדֻגֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמִקּוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן: "וְנָתַנּוּ"** – אַחַת לְשׁוֹרֶשׁ הַמִּילָּה וְהַשְּׁנִיָּה לְשִׁימּוּשׁ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל לג, יא. אֵיכָה ה, ו. עֶזְרָא ט, ח.
וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ – אַתָּה מוֹצֵא בַּתְּנַאי שֶׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב וּבְתִשּׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקֹב לַחֲמוֹר, שֶׁתָּלוּ הַחֲשִׁיבוּת בִּבְנֵי יַעֲקֹב, לִקַּח בָּנוֹת שְׁכֶם אֶת שֶׁיִּבְחֲרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם לְפִי דַּעְתָּם, דִּכְתִיב: "וְנָתַנּוּ אֶת בְּנֹתֵינוּ", לְפִי דַּעְתֵּנוּ, "וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כְּכֹל אֲשֶׁר נַחְפֹּץ. וּכְשֶׁדִּבְּרוּ חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם הָקְהוּ הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם", כְּדֵי לְרַצּוֹתָם, שֶׁיֵּאוֹתוּ לְהִמּוֹל.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יג וַאֲתִיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ דִּי סָאֵב יָת דִּינָה אֲחָתְהוֹן׃

יד וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא נִכּוֹל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתָנָא לְגֻבַר דִּי־לֵיהּ עָרְלְתָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא׃

טו בִּרם בְּדָא נִתְפֵּס לְכוֹן אִם תְּהֲווֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא׃

טז וְנִתֵּן יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּב עִמְּכוֹן וְנֶהֵי לְעַמָּא חָד׃

(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃

יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזַר וּנְדַבַּר יָת בְּרַתָּנָא וְנֵזֵיל׃

(יח) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃

יח וּשְׁפָרוּ פִּתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר׃

(יט) וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃

יט וְלָא אוֹחַר עוּלֵימָא לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא אֲרֵי אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית אֲבוּהִי׃

(כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃

כ וַאֲתָא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵיהּ לְתָרַע קַרְתְּהוֹן וּמַלִּילוּ עִם אֲנָשֵׁי קַרְתְּהוֹן לְמֵימָר׃

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃

כא גֶּבְרַיָּא הָאִלֵּין שָׁלְמִין אִנּוּן עִמָּנָא וְיִתְיְבוּן בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְּתִיחַת יְדִין קֳדָמֵיהוֹן יָת בְּנָתֵיהוֹן נִסַּב לָנָא לִנְשִׁין וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן׃

רס״ו◄ שְׁלֵמִים • בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם. וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם • כְּאָדָם שֶׁיָּדוֹ רְחָבָה וּוַתְּרָנִית, כְּלוֹמַר: אַל תַּפְסִידוּ כְּלוּם, פְּרַקְמַטְיָא הַרְבֵּה בָּאָה לְכָאן וְאֵין לָהּ קוֹנִים.

(כב) אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃

כב בְּרַם בְּדָא יִתְפְּסוּן לָנָא גּוּבְרַיָּא לְמִתַּב עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא חַד לְמִגְזַר לָנָא כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דִּי אִנּוּן גְּזִירִין׃

רס״ו◄ בְּהִמּוֹל • בִּהְיוֹת נִמּוֹל.

(כג) מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃

כג גֵּיתֵיהוֹן וְקִנְיָנֵיהוֹן וְכָל בְּעִירֵיהוֹן הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם נִתְפֻּס לְהוֹן וְיִתְיְבוּן עִמָּנָא׃

רס״ו◄ אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם • לְדָבָר זֶה, וְעַל־יְדֵי כֵן יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יוֹשְׁבֵי עִירָם הָפְכוּ הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם" כְּדֵי לְרַצּוֹתָם שֶׁיֵּאוֹתוּ לְהִמּוֹל. – לְקַמָּן פָּסוּק כא. תורה יז

(כא) **שְׁלֵמִים – בְּשָׁלוֹם** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "**שְׁלֵמִים**.. **עִמָּנוּ**", שֶׁהֵם "בְּשָׁלוֹם" עִמָּנוּ. **וּבְלֵב שָׁלֵם** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "**שְׁלֵמִים הֵם** עִמָּנוּ", שֶׁהֵם "בְּלֵב שָׁלֵם" עִמָּנוּ. וְכֵן הַכָּתוּב שֶׁהַשָּׁלוֹם הוּא בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא רַק כְּלַפֵּי חוּץ.

וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם – כְּאָדָם שֶׁיָּדוֹ רְחָבָה וּוַתְּרָנִית – כְּלוֹמַר, מַה שֶׁכָּתוּב "וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם" הוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ אָדָם שֶׁיָּדוֹ רְחָבָה מֵרוֹב וַתְּרָנוּתוֹ, כָּךְ גַּם הָאָרֶץ הַזֹּאת הִיא וַתְּרָנִית לְהַשְׁפִּיעַ לְזוּלָת מֵרוֹב הַפְרָקְמַטְיָאוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאֵין בָּהּ קוֹנִים רַבִּים, מְוֻתָּרִים לְסוֹחֲרִים הַבָּאִים בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּקְנוּ מֵהֶם (ראב"ם).

כְּלוֹמַר: [לֹא] – כֵּן הוּא בְּכְתַב־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וּבַדְּפוּסִים הַנְּפוֹצִים: "אַל".

תַּפְסִידוּ כְּלוּם – בְּמַה שֶׁהֵם בָּאוּ לְכָאן לִסְחוֹר, שֶׁלֹּא תַּחְשְׁשׁוּ מִיֹּקֶר הַשַּׁעַר שֶׁיִּבָּא בְּגָלָלָם (ראב"ם).

פְּרַקְמַטְיָא הַרְבֵּה בָּאָה לְכָאן – וְלָכֵן אֵין חֶשְׁשׁ שֶׁיִּתְיַקֵּר הַשַּׁעַר (באר בשדה).

וְאֵין לָהּ קוֹנִים – וְכָעֵת שֶׁהֵם בָּאוּ לְכָאן לִסְחוֹר יִהְיוּ הַרְבֵּה קוֹנִים, וְיִרְוִיחוּ גַּם הֵם וְגַם אַתֶּם (ראב"ם). תורה כב

(כב) **בְּהִמּוֹל – בִּהְיוֹת נִמּוֹל.** תורה כג

(כג) **אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם – לְדָבָר זֶה** – לִהְיוֹת נִמּוֹל. וְלֹא שֶׁיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ, כִּי לֹא מָנְעוּ מֵהֶם דָּבָר זֶה (ראב"ם).

וְעַל־יְדֵי כֵן "יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ". – זוֹ הַכְּוָנָה בַּבָּוא"ו שֶׁל "וְיֵשְׁבוּ". תורה כד

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:

כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ:

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר:

כה וַהֲוָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כְּאֵבֵיהוֹן וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גִּבַּר חַרְבֵּהּ וְעַלוּ עַל קַרְתָּא דְיָתְבוּן לְרָחֲצָן וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:

רש"י◄ **שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב** • בָּנָיו הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶהֱגוּ עַצְמָן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי כִּשְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בָּנָיו, שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה הֵימֶנּוּ (ב"ר)• **אֲחֵי דִינָה** • לְפִי שֶׁמָּכְרוּ עַצְמָן עָלֶיהָ נִקְרְאוּ אֲחֵיהָ• **בֶּטַח** • שֶׁהָיוּ כּוֹאֲבִים. **וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: בְּטוּחִים הָיוּ עַל כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן** (ב"ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'אגרות קודש' ח"ב ע' קסח)

בֵּר מִצְוָה – מִשְׁמְעוֹן דִּוְקָא

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ" (לד, כה).

וְיָדוּעַ שֶׁמִּכָּאן יָלְפִינַן דִּין בַּר־מִצְוָה - הַחִיּוּב שֶׁל בֶּן י"ג בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, "שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה קְרוּי אִישׁ בְּפָחוֹת מִבֶּן י"ג, אֲבָל בֶּבֶן י"ג מָצִינוּ שֶׁקְּרָאוֹ הַכָּתוּב אִישׁ, כְּדִכְתִיב 'וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אִישׁ חַרְבּוֹ' - וּגְמִירִי: שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּהַהִיא שַׁעְתָּא בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָווּ" (רש"י נזיר כט, ב).

וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ גּוֹדֶל הַדִּיּוּק בְּכָל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה - יֵשׁ לְדַקְדֵּק בְּנִידּוֹן דִּידַן, לָמָּה עָשָׂה ה' כָּכָה שֶׁנִּלְמַד דִּין בַּר־מִצְוָה דַּוְקָא מִשִּׁמְעוֹן (וְלֵוִי), וְלִכְאוֹרָה הָיָה יוֹתֵר מְכֻוָּן שֶׁנִּלְמַד דִּין זֶה מֵרְאוּבֵן שֶׁהוּא "בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל", הָרִאשׁוֹן לִשְׁבָטֵי יָ־ה.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת (ראה 'תורה אור' ריש פרשת ויחי, ועוד) הַהֶבְדֵּל בֵּעֲבוֹדָה רוּחָנִית בֵּין 'רְאוּבֵן' לְבֵין 'שִׁמְעוֹן', שֶׁרְאוּבֵן נִקְרָא עַל שֵׁם הָרְאִיָּה בָּאֲלֻקוּת, וְאִילּוּ שִׁמְעוֹן נִקְרָא עַל שֵׁם הַשְׁמִיעָה בָּאֲלֻקוּת. וְהַהֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם מוּבָן: רְאִיָּה בָּאֲלֻקוּת הִיא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְנַעֲלִית בְּיוֹתֵר, רְאִיַּת אֱלֻקוּת בְּמוּחָשׁ כְּמוֹ שֶׁרוֹאִים דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁמִיעָה בָּאֲלֻקוּת הִיא מַדְרֵגָה נְמוּכָה יוֹתֵר בְּיוֹתֵר, רְאִיַּת אֱלֻקוּת בְּמוּחָשׁ כְּמוֹ שֶׁרוֹאִים דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁמִיעָה בָּאֲלֻקוּת, שֶׁאֵין בְּכֹחוֹ לִרְאוֹת מַמָּשׁ אֶת הָאֲלֻקוּת כְּדָבָר קָרוֹב, אֶלָּא הוּא רַק שׁוֹמֵעַ עַל כָּךְ כְּדָבָר רָחוֹק, וּכְמַאֲמַר "אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה".

וְהִנֵּה כְּשֶׁאָנוּ מְדַבְּרִים בִּנְעַר קָטָן שֶׁנַּעֲשָׂה זֶה עַתָּה בֶּן י"ג שָׁנָה, וְהַיְנוּ שֶׁרַק עַכְשָׁו הִגִּיעַ ל"גְּמַר וְעִיקַּר כְּנִיסַת נָפֶשׁ הַקְּדוּשָׁה בָּאָדָם" (שו"ע רבינו הזקן מהדו"ב ס"ד ס"ב) - מוּבָן שֶׁאֵין בְּכוֹחוֹ לְהַגִּיעַ מִיָּד לַמַּדְרֵגָה הַנַּעֲלִית דִּרְאִיָּה בָּאֲלֻקוּת, אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאוֹפֶן דִּשְׁמִיעָה וְהַשָּׂגָה בִּלְבַד, וְלָכֵן מִקּוֹר דִּין זֶה הוּא מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם הַשְׁמִיעָה דַּוְקָא. וק"ל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 289 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן דִּלְמַעְלָה מֵהַדַּעַת

וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי . . אִישׁ חַרְבּוֹ (לד, כה)

בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָיוּ (בראשית רבה פרשה פ)

מִזֶּה שֶׁנִּקְרְאוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי כְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה בְּשֵׁם "אִישׁ" שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלּוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות ב, יד) "מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ", לָמְדוּ ש"בֶּן שֶׁל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת". דְּבָגִיל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נֶחְשָׁב הָאָדָם ל"גָּדוֹל" בְּשִׂכְלוֹ וּתְכוּנוֹתָיו וּמְחָיֵב בְּמִצְוֹת (עיין רש"י נזיר כט, ב'דבור המתחיל' ורבי יוסי. רש"י ורבי עובדיה מברטנורא, אבות פרק ה משנה כא. ועוד).

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כה) **שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב** – רְאֵה רַש"י נָזִיר כט, ב: "וּגְמִירִי, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּהַהִיא שַׁעְתָּא בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָווּ, וְהָרוֹצֶה לַחְשׁוֹב יֵצֵא וְיַחְשׁוֹב". וּב"תּוֹרַת מְנַחֵם" חִישֵּׁב וּמָצָא שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם בְּדִיּוּק מָלְאוּ לְלֵוִי י"ג שָׁנָה.

בָּנָיו הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי כֵן נֶהֱגוּ עַצְמָן "שִׁמְעוֹן וְלֵוִי", כְּשְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בָּנָיו, שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה הֵימֶנּוּ – כְּלוֹמַר, הַתּוֹרָה מַדְגִּישָׁה שֶׁהֵם הָיוּ "בְּנֵי יַעֲקֹב" (אַף שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְכָךְ), כְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁאַף שֶׁהֵם בָּנָיו לֹא נָהֲגוּ כְּבָנָיו (רא"ם). וְעִיקַּר הַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתַב תְּחִילָּה "שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב" וְרַק אַחַר־כָּךְ "שִׁמְעוֹן וְלֵוִי", וְלֹא "שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב".

אֲחֵי דִינָה – לְפִי שֶׁמָּכְרוּ עַצְמָן עָלֶיהָ נִקְרְאוּ אֲחֵיהָ – כִּי אִם לֹא בֵּן, לְאֵיזֶה עִנְיָן קָרָאָם כָּאן "אֲחֵי דִינָה", וְכִי לֹא יָדְעִנוּ שֶׁהֵם אֲחֵיהָ (רא"ם). וּבְבְרֵאשִׁית רַבָּה פ, י: "וְכִי אֲחוֹת שְׁנֵיהֶם הָיְתָה? וַהֲלֹא אֲחוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הָיְתָה"? וּרְאֵה גַּם רַש"י שְׁמוֹת טו, כ.

בֶּטַח – שֶׁהָיוּ כּוֹאֲבִים – וְלָכֵן בָּאוּ עֲלֵיהֶם בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר.

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ, י. כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ עֲדַיִן קָשֶׁה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהֵם

וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, דְּלִכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה כְּעֵין תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי, דְּמִצַּד אֶחָד לָמְדוּ מִפָּסוּק זֶה שֶׁבְּגִיל י"ג שָׁנָה מִתְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁבְּגִיל זֶה נֶחְשָׁב הָאָדָם לְבַר־דַּעַת וּבַר־חִיּוּבָא. וּמִצַּד שֵׁנִי, זֶה שֶׁ"וַיִּקְחוּ אִישׁ חַרְבּוֹ.. וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר" מוֹרֶה שֶׁלֹּא פָּעֲלוּ עַל־פִּי הַדַּעַת, וְרַק גֹּדֶל כַּעֲסָם עַל מַה שֶּׁעָשָׂה שְׁכֶם גָּרַם לְמַעֲשֶׂה זֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבָזֶה רָמְזוּ הוֹרָאָה יְסוֹדִית בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

אַף שֶׁ"רָאוּי לָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה וְלֵידַע סוֹף עִנְיָנָם כְּפִי כֹּחוֹ" (לשון הרמב"ם סוף הלכות מעילה), הַיְנוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין בְּמוֹחוֹ וְשִׂכְלוֹ אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְלָכֵן לָמְדוּ זְמַן חִיּוּב הַמִּצְוֹת מִלְּשׁוֹן "אִישׁ" הַמּוֹרֶה עַל גַּדְלוּת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ עֲבוֹדַת ה' אֵינוֹ הֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. דְּאַף אִם אֵינוֹ מֵבִין אֶת מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה, עָלָיו לְקַיְּמָם מִפְּנֵי צִוּוּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ. וְזֶהוּ שֶׁלָּמְדוּ זְמַן חִיּוּב הַמִּצְוֹת מִ"וַיִּקְחוּ אִישׁ חַרְבּוֹ", דִּכְשֶׁהִגִּיעוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי לְחִיּוּב מִצְוֹת, הִתְחִילוּ מִיַּד בַּעֲבוֹדַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַדַּעַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'רשימות' חוברת כא, יעויין שם בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בְּהַהִיא שַׁעְתָּא בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָווּ

וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי . . אִישׁ חַרְבּוֹ (לד, כה)

גְּמִירִי שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּהַהִיא שַׁעְתָּא בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָווּ, וְהָרוֹצֶה לַחְשֹׁב יֵצֵא וְיַחְשֹׁב (רש"י 'דבור המתחיל' ורבי יוסי, נזיר כט, ב).

יֵשׁ לְבָאֵר הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלֵּוִי הָיָה בְּאוֹתוֹ זְמַן בֶּן י"ג שָׁנָה, דְּהוּא מְדֻיָּק מִיּוֹם לְיוֹם:

דְּהִנֵּה מִשֶּׁלָּקַח יַעֲקֹב אֶת לֵאָה עַד הַמְאֹרָע דְּ"וַיִּקְחוּ אִישׁ חַרְבּוֹ" עָבְרוּ י"ד שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְכ' יוֹם.

דִּלְאַחַר שֶׁנָּשָׂא אֶת לֵאָה, חִכָּה ז' יָמִים וְנָשָׂא אֶת רָחֵל, וְאַחַר־כָּךְ עָבַד שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל, וְעוֹד שֵׁשׁ שָׁנִים לְלָבָן. הֲרֵי י"ג שָׁנִים וְז' יָמִים.

אַחַר־כָּךְ בָּרַח מִלָּבָן ז' יָמִים (ראה רש"י ויצא לא, כג), לָן לַיְלָה אֶחָד בְּמַעֲבַר יַבֹּק (ראה פרשתנו לב, כב־כג), וְנָסַע לְסֻכּוֹת וְשָׁהָה שָׁם י"ח חֳדָשִׁים (ראה רש"י פרשתנו לג, יז), הֲרֵי לָנוּ י"ד שָׁנִים, ו' חֳדָשִׁים וְט"ו יוֹם.

הִגִּיעַ לִשְׁכֶם בְּעֶרֶב שַׁבָּת־קֹדֶשׁ (ראה רש"י פרשתנו שם, יח) וְאִם־כֵּן נוֹתַר מִחוּץ לָעִיר גַּם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן יָצְאָה דִּינָה וּלְקָחָהּ שְׁכֶם, וּ"בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים" לָקְחוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אִישׁ חַרְבּוֹ, הֲרֵי לָנוּ י"ד שָׁנִים, ו' חֳדָשִׁים וְכ' יוֹם. וְהִנֵּה מִשֶּׁלָּקַח יַעֲקֹב אֶת לֵאָה עַד שֶׁנּוֹלַד לֵוִי עָבְרוּ שָׁנָה אַחַת, ו' חֳדָשִׁים וְכ' יוֹם. דַּהֲרֵי: א. רְאוּבֵן נוֹלַד מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה (עיין רש"י ויחי מט, ג "היא טפה ראשונה שלו"). ב. אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פרק ל"ו) "מִז' חֳדָשִׁים יָלְדָה לֵאָה אֶת בָּנֶיהָ", וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (ראש השנה יא, א) "יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִין", וְהַיְנוּ ו' חֳדָשִׁים וּב' יָמִים (עיין שם בתוספות 'דבור המתחיל' אלא "טבלה נמי בליל ה' דחג, ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח").

וְנִמְצָא דִּזְמַן עִבּוּר רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, הָיָה ו' חֳדָשִׁים וּב' יָמִים לְכָל אֶחָד, כַּנַּ"ל. הֲרֵי לָנוּ י"ח חֳדָשִׁים וּו' יָמִים. הוֹסֵף שְׁבוּעַיִם לְטֻמְאַת לֵידָה דִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, הֲרֵי לָנוּ שָׁנָה אַחַת ו' חֳדָשִׁים וְכ' יוֹם, וְאָז נוֹלַד לֵוִי.

וְנִמְצָא דְּ"בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים", נִתְמַלְּאוּ לְלֵוִי י"ג שָׁנָה בְּדִיּוּק, וּמִיּוֹם לְיוֹם.

(כו) **וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ:**

כו **וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵהּ קְטָלוּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ:**

(כז) **בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם:**

כז **בְּנֵי יַעֲקֹב עַלוּ לְחַלָּצָא קָטִילַיָּא וּבְזוֹ קַרְתָּא דִּי סָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן:**

רש"י◄ עַל־הַחֲלָלִים • לְפַשֵּׁט הַחֲלָלִים, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'לְחַלָּצָא קָטִילַיָּא'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

כּוֹאֲבִים לֹא יָקוּמוּ לְהָגֵן עַל עַצְמָם. אוֹ לָמָּה לֹא חָשְׁשׁוּ שֶׁשְּׁכֵנֵיהֶם יָבֹאוּ לָהֶם לְעֶזְרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם יַעֲקֹב (יפ"ת ב"ר פ, י). וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד, שֶׁלִּפְעָמִים נִיתָּן לִסְמוֹךְ עַל זְכוּתוֹ שֶׁל "זָקֵן", אַף אִם הַמַּעֲשֶׂה מְנוּגָּד לְדַעְתּוֹ שֶׁל זָקֵן (ע"פ הרבי).

בְּטוּחִים הָיוּ עַל כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן – בִּזְכוּת אֲבִיהֶם הַזָּקֵן שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס (יפ"ת שם). אַךְ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה' שָׁם מַשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה לְכֹחוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן מח, כב: "כְּשֶׁהָרְגוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶת אַנְשֵׁי שְׁכֶם, נִתְכַּנְּסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן". וְכָתַב הַמַּהַרְשַׁ"ל, שֶׁאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁסָּמְכוּ עַל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְזֶהוּ "כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן", וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל יב, ו: "עַד מְקוֹם שְׁכֶם – לְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיָּבֹאוּ לְהִלָּחֵם בִּשְׁכֶם". תורה כו

(כז) **עַל הַחֲלָלִים – לְפַשֵּׁט אֶת הַחֲלָלִים, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "לְחַלָּצָא קָטִילַיָּא".** – לְהַפְשִׁיטָם

(כח) אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֵת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃

כח יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵיהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקִרְתָּא וְיָת דִּי בְחַקְלָא בָּזוֹ׃

(כט) וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃

כט וְיָת כָּל נְכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת כָּל דִּי בְבֵיתָא׃

רש"י◄ **חֵילָם** • מָמוֹנָם, וְכֵן: (דברים ח) "עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה", (במדבר כד) "וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל", (תהלים מט) "וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם". **שָׁבוּ** • לְשׁוֹן שִׁבְיָה, לְפִיכָךְ, טַעְמוֹ מִלְרַע.

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃

ל וַאֲמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּבָבוּ בֵּינָנָא וּבֵין יָתְבֵי אַרְעָא בִּכְנַעֲנָאָה וּבַפְרִזָּאָה וַאֲנָא עַם דְּמִנָן וְיִתְכַּנְּשׁוּן עֲלַי וְיִמְחֲנוּנִי וְאֶשְׁתֵּצֵי אֲנָא וְאֵנָשׁ בֵּיתִי׃

רש"י◄ **עֲכַרְתֶּם** • לְשׁוֹן מַיִם עֲכוּרִים, אֵין דַּעְתִּי צְלוּלָה עַכְשָׁו. וְאַגָּדָה: צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית, וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ (תנחומא). מָסֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ'. לְפִיכָךְ, הָיוּ שׁוֹתְקִין. **מְתֵי מִסְפָּר** • אֲנָשִׁים מוּעָטִים.

(לא) וַיֹּאמְרוּ הֲכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃

לא וַאֲמָרוּ הֲכִנְפְקַת בָּרָא יִתְעֲבֵד (נ"א יַעֲבֵד יָת) לַאֲחָתָנָא׃

רש"י◄ **הַכְזוֹנָה** • הֶפְקֵר. **אֶת־אֲחוֹתֵנוּ** • יָת אֲחָתָנָא (הביא המפרשים שלנו כתיב חסר יו"ד) מה שאין כן גבי רבקה אחותינו אתְּ היי לאלפי רבבה שם חסר יו"ד ולכן מפרש שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל אחותיהם הכזונה יעשה ולכן מביא רש"י המפרש שמתרגם יָת אֲחָתָנָא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד ודו"ק◆

וְלָקְחַת אֶת מַלְבּוּשָׁם (ראב"ם). וְזֶהוּ "עַל הַחֲלָלִים", לְהַפְשִׁיט הַבְּגָדִים שֶׁעֲלֵיהֶם. וְרַשְׁ"י נָקַט בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב שְׁמוּאֵל א לא, ח. תורה כח

(כט) **חֵילָם – מָמוֹנָם. וְכֵן: "עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה"** – דְּבָרִים ח, יז. **"וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל"** – בַּמִּדְבָּר כד, יח. **"וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם"** – תְּהִלִּים מט, יא. מָמוֹנָם (רש"י שם).

שָׁבוּ – לְשׁוֹן שִׁבְיָה, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ מִלְרַע – שֶׁאִם מִלְּשׁוֹן שִׁיבָה, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת טַעֲמוֹ מִלְּעֵיל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל (טו, יז) שֶׁכָּל מִילָּה שֶׁהִיא בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת כְּשֶׁהוּא מְדֻבָּר בִּלְשׁוֹן עָבָר טַעֲמוֹ מִלְּעֵיל, וְשִׁיבָה הִיא בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת "שב", אֲבָל "שבי" הוּא בֶּן שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, וּמִילָּה בַּת שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת כְּשֶׁמְּדֻבָּר בִּלְשׁוֹן עָבָר טַעֲמוֹ מִלְּרַע (גר"א). תורה ל

(ל) **עֲכַרְתֶּם – לְשׁוֹן מַיִם עֲכוּרִים** – רְאֵה גַּם רַשְׁ"י יְהוֹשֻׁעַ ו, יח. **אֵין דַּעְתִּי צְלוּלָה עַכְשָׁו** – רְאֵה גַּם רַשְׁ"י שְׁמוּאֵל א יד, כט: "עָכַר אָבִי אֶת הָאָרֶץ – בִּלְבֵּל אֶת דַּעְתָּם וְאֶת יְשׁוּעָתָם כְּמַיִם עֲכוּרִים".

וְאַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ, יב.

צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ – עֵרְבַבְתֶּם אוֹתָהּ (רש"י שם).

מָסֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: "עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ" – שְׁמוֹת כג, ל.

לְפִיכָךְ הָיוּ שׁוֹתְקִין – אֲבָל עַכְשָׁיו יַחְשְׁבוּ שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן וְיָבֹאוּ עָלֵינוּ. כְּלוֹמַר, הַגְּזֵרָה שֶׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל הַכְּנַעֲנִים הָיְתָה צְלוּלָה, כְּמוֹ חָבִית צְלוּלָה שֶׁהַשְּׁמָרִים הֵם לְמַטָּה בְּסוֹף הֶחָבִית, כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁלְּאַחַר זְמַן יִהְיֶה, וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ, שֶׁיֹּאמְרוּ: עַכְשָׁיו יִהְיֶה (גר"א). וְהָרַא"ם פֵּירֵשׁ: צְלוּלָה הָיְתָה זַרְעִי וְלֹא הָיָה בָּהֶם שׁוּם עַכְרִירוּת וְשׁוּם בִּלְבּוּל, מִפְּנֵי שֶׁאַף שֶׁהָיְתָה מְסוֹרֶת בְּיַד הַכְּנַעֲנִיִּים שֶׁהֵם עֲתִידִין לִיפּוֹל בְּיַד זַרְעִי, מִכָּל־מָקוֹם הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה אֶלָּא כַּאֲשֶׁר יִפְרוּ וְיִרְבּוּ, וּלְפִיכָךְ הָיוּ שׁוֹתְקִין וְלֹא הָיוּ מִתְעוֹרְרִין עָלֵינוּ, וְעַכְשָׁו שֶׁרָאוּ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה יִתְעוֹרְרוּ עָלֵינוּ וְיַעְתִּיקוּנוּ מִמְּקוֹמֵנוּ וּמִמְּנוּחָתֵנוּ.

מְתֵי מִסְפָּר – אֲנָשִׁים – "מְתֵי" פֵּירוּשׁוֹ אֲנָשִׁים.

מוּעָטִים – וְהוּא פֵּירוּשׁ "מִסְפָּר", כְּלוֹמַר, מִסְפָּר מוּעָט. וּרְאֵה רַשְׁ"י בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה שָׁם: "וְעַכְשָׁיו אֲנִי מְתֵי מִסְפָּר, וְיֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לִשְׁלוֹט בָּנוּ, לְפִי שֶׁעִבְּרוּנוּ עַל הַצִּיווּי". תורה לא

(לא) **הַכְזוֹנָה – הֶפְקֵר** – וְלֹא זוֹנָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הָיְתָה זֶה בְּעֵל־כָּרְחָהּ, וּפֵירוּשׁוֹ שֶׁנָּהַג בָּהּ כְּאִילּוּ הָיְתָה הֶפְקֵר (ראב"ם).

אֶת אֲחוֹתֵנוּ – "יָת אֲחָתָנָא" – אֶת אֲחוֹתֵנוּ, וְלֹא עִם אֲחוֹתֵנוּ, שֶׁהֲרֵי הָיְתָה זֶה בְּעֵל־כָּרְחָהּ, וּבָזֶה מוֹכִיחַ מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ לְעֵיל שֶׁ"הַכְזוֹנָה" הֵינוּ "הֶפְקֵר" (ראב"ם). תורה א

לה (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃

א וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתֵיב תַּמָּן וְעֵבֵד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְּאִתְגְּלִי לָךְ בְּמֵעְרְקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אָחוּךְ׃

רש"י ◂ קוּם עֲלֵה • (תנחומא): לְפִי שֶׁאִסַּרְתָּ בַּדֶּרֶךְ, נֶעֱנַשְׁתָּ וּבָא לְךָ זֹאת מִבִּתְּךָ.

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃

ב וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאֶנָשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכֹל דִּי עִמֵּהּ אַעְדוּ יָת טָעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכוֹן׃

רש"י ◂ הַנֵּכָר • שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם מִשָּׁלָל שֶׁל שְׁכֶם. וְהִטַּהֲרוּ • מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם • שֶׁמָּא יֵשׁ בְּיֶדְכֶם כְּסוּת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

(ג) וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי׃

ג וְנִקוּם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְּקַבֵּל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא דְּעַקְתִי וַהֲוָה מֵימְרֵהּ בְּסַעְדִּי בְּאָרְחָא דִּי אֲזָלִית׃

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם׃

ד וְיָהֲבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טָעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בִידֵיהוֹן וְיָת קָדָשַׁיָּא דִּי בְאָדְנֵיהוֹן וְטַמַּר יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בָּטְמָא דִּי עִם שְׁכֶם׃

רש"י ◂ הָאֵלָה • מִין אִילָן סָרָק. עִם־שְׁכֶם • אֵצֶל שְׁכֶם׃

(א) **קוּם עֲלֵה – לְפִי שֶׁאִסַּרְתָּ [נִדְרְךָ]**, – כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן. וְכֵן הוּא בְּתַנְחוּמָא סִימָן כב. וְלָכֵן אָמַר לוֹ "קוּם", כְּלוֹמַר, לְמָה אַתָּה יוֹשֵׁב וּמִתְעַכֵּב, שֶׁאֵין לְךָ לָשֶׁבֶת וּלְאַחֵר הַנֵּדֶר (גו"א). אֲבָל בְּרוֹב הַדְּפוּסִים: "בַּדֶּרֶךְ". עַל־כָּל־פָּנִים הַכַּוָּנָה הִיא אַחַת, שֶׁבִּגְלַל עִיכּוּבוֹ בַּדֶּרֶךְ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה וְחֲצִי, אֵירַע נִדְרוֹ.

נֶעֱנַשְׁתָּ וּבָא[ה] לְךָ זֹאת – צָרָה זֹאת. **מִבִּתְּךָ** – אֲבָל רְאֵה רַש"י לְעֵיל לב, כג, שֶׁנֶּעֱנַשׁ מִשּׁוּם שֶׁנָּתַן אֶת דִּינָהּ בַּתִּיבָה, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁאָמְנָם הַגְּזֵרָה הָיְתָה בִּגְלַל שֶׁמָּנַע אוֹתָהּ מֵעֲשׂוֹ, שֶׁהִיא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, כֵּיוָן שֶׁמָּנַע אוֹתָהּ מֵעֲשׂוֹ הָרָשָׁע נִגְזַר עָלָיו שֶׁתִּפּוֹל בִּידֵי רָשָׁע, אַף זֶה שֶׁהַגְּזֵרָה הִתְקַיְּמָה עַכְשָׁיו בְּהִיוָּתוֹ בַּדֶּרֶךְ דַּוְקָא, זֶה בִּגְלַל אִיחוּר הַנֵּדֶר וְעִיכּוּבוֹ בַּדֶּרֶךְ (גו"א). תורה ב

(ב) **הַנֵּכָר – שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם מִשָּׁלָל שֶׁל שְׁכֶם** – כִּי אִם לֹא כֵּן, מֵהֵיכָן הָיָה לָהֶם? (ר"ם). וְלָכֵן אָמַר לָהֶם "אֱלֹהֵי הַנֵּכָר", כֵּיוָן שֶׁאֵינָם מִשֶּׁלָּהֶם. **וְהִטַּהֲרוּ – מֵעֲבוֹדָה־זָרָה** – וְלֹא מִטּוּמְאָה, כִּסְתָם כָּל טָהֳרָה שֶׁבַּתּוֹרָה, וְהוּא דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ (ר"ם). וְצָרִיךְ לוֹמַר גַּם שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה לְטוּמְאַת עֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁהִיא מְטַמְּאָה מִדְּרַבָּנָן, כַּמּוּבָא בְּרַמְבַּ"ם רֵישׁ הִלְכוֹת אָבוֹת הַטּוּמְאָה, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְרַשִׁ"י לְכָתּוֹב: "מִטּוּמְאַת עֲבוֹדָה־זָרָה", אֶלָּא לַעֲבוֹדָה־זָרָה עַצְמָהּ, דְּהַיְנוּ שֶׁתְּחִילָּה אָמַר לָהֶם לְהָסִיר אֶת "אֱלֹהֵי הַנֵּכָר", וְכָעֵת הוֹסִיף שֶׁהֵם צְרִיכִים לְטַהֵר עַצְמָם (דֵּעוֹתֵיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם) מִכָּל שֶׁמֶץ שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁדָּבַק בָּהֶם מֵעֶצֶם הִמְצָאוּת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר בִּרְשׁוּתָם. **וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם – שֶׁמָּא יֵשׁ בְּיֶדְכֶם כְּסוּת שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה** – וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יוֹדְעִים אֵיזוֹ כְּסוּת הִיא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה (שֶׁהֵיוּ מְשַׁמְּשׁוֹת לְכִיסּוּי עֲבוֹדָה־זָרָה – מת"כ לב"ר פא, ג), לָכֵן יֵשׁ לָהֶם לְהַחֲלִיף כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעֲלֵיהֶם מֵהַשָּׁלָל. תורה ג

(ד) **הָאֵלָה – מִין אִילָן סָרָק. עִם שְׁכֶם – אֵצֶל שְׁכֶם.** – שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וְלָכֵן הִטְמִינָם שָׁם, כִּי בַּעֲצֵי פְּרִי הַדֶּרֶךְ הוּא לַחֲפּוֹר סְבִיבוֹת הָאִילָן, וְאָז יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא יִמְצְאוּ אוֹתָם (נחלת יעקב). וּרְאֵה גַּם רַש"י הוֹשֵׁעַ ד, יג: "אֵלָה – אולמ"א בְּלַעַז, שֶׁעֲנָפָיו מְרוּבִּין וְנוֹטְעִין אוֹתוֹ לְצֵל". תורה ה

(ה) וַיִּסָּ֑עוּ וַיְהִ֣י ׀ חִתַּ֣ת אֱלֹהִ֗ים עַל־הֶעָרִים֙ אֲשֶׁר֙ סְבִיבֹ֣תֵיהֶ֔ם וְלֹ֣א רָדְפ֔וּ אַחֲרֵ֖י בְּנֵ֥י יַעֲקֹֽב׃

ה וּנְטָלוּ וַהֲוַת דַּחֲלָא דַיְיָ עַל עַמְמַיָא דִּי בְּקִרְוֵי סַחֲרָנֵיהוֹן וְלָא רְדָפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב׃

רש"י◄ **חִתַּת** • פַּחַד.

(ו) וַיָּבֹ֨א יַעֲקֹ֜ב לוּזָה אֲשֶׁר֙ בְּאֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן הִ֖וא בֵּֽית־אֵ֑ל הֽוּא וְכָל־הָעָ֥ם אֲשֶׁר־עִמּֽוֹ׃

ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִּי עִמֵּהּ׃

(ז) וַיִּ֤בֶן שָׁם֙ מִזְבֵּ֔חַ וַיִּקְרָא֙ לַמָּק֔וֹם אֵ֖ל בֵּית־אֵ֑ל כִּ֣י שָׁ֗ם נִגְל֤וּ אֵלָיו֙ הָאֱלֹהִ֔ים בְּבָרְח֖וֹ מִפְּנֵ֥י אָחִֽיו׃

ז וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵעִרְקֵהּ מִן קֳדָם אָחוּהִי׃

רש"י◄ **אֵל בֵּית־אֵל** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בְּבֵית־אֵל, גִּלּוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל. יֵשׁ תֵּבָה חֲסֵרָה בֵּי"ת הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ, כְּמוֹ: (שמואל ב ט) "הִנֵּה־הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל", כְּמוֹ בְּבֵית מָכִיר. (לעיל כד) "בֵּית אָבִיךְ", כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךְ. **נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים** • בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלָהוּת וְאַדְנוּת בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: (לקמן לט) "אֲדֹנֵי יוֹסֵף", (שמות כב) "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ", וְלֹא נֶאֱמַר: 'בַּעֲלוֹ', וְכֵן אֱלָהוּת שֶׁהוּא לְשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמָרוּת נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת לֹא תִּמְצָא בִּלְשׁוֹן רַבִּים.

(ח) וַתָּ֤מָת דְּבֹרָה֙ מֵינֶ֣קֶת רִבְקָ֔ה וַתִּקָּבֵ֥ר מִתַּ֥חַת לְבֵֽית־אֵ֖ל תַּ֣חַת הָאַלּ֑וֹן וַיִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ אַלּ֥וֹן בָּכֽוּת׃

ח וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵנִקְתָּא דְרִבְקָה וְאִתְקְבָרַת מִלְּרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר בָּכִיתָא׃

רש"י◄ **וַתָּמָת דְּבֹרָה** • מָה עִנְיַן דְּבוֹרָה בְּבֵית יַעֲקֹב? אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב: "וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם", שָׁלְחָה דְּבוֹרָה אֶצְלוֹ לְפַדַּן אֲרָם לָצֵאת מִשָּׁם, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ. מִדִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּיהָ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ה) **חִתַּת – פַּחַד** – רְאֵה רַשִׁ"י דְּבָרִים יא, כה שֶׁלְּשׁוֹן "פַּחַד" נוֹפֵל "עַל הַקְּרוֹבִים", וְהוּא "לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאוֹם". וּרְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל ט, ב. תורה ו

(ז) **אֵל בֵּית אֵל – הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבֵית אֵל** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ הַמִּלּוּלִי.

גִּלּוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל – זֶהוּ פֵּירוּשׁ הָעִנְיָן. וְהוּא מוּבָן מִמַּה שֶּׁאוֹמֵר אַחַר־כָּךְ: "כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹקִים". וְנִרְאֶה שֶׁלָּכֵן לֹא פֵּירַשׁ רַשִׁ"י כָּאן כְּדִלְעֵיל לֹא, יג, שֶׁ"אֵל בֵּית אֵל", הַיְנוּ "אֵל שֶׁל בֵּית אֵל", שֶׁהֲרֵי כָּאן עִיקַּר כַּוָּנַת יַעֲקֹב הוּא הַהִתְגַּלּוּת שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּבֵית אֵל, וְדָבָר זֶה לֹא מוֹצֵא אֶת בִּיטּוּיוֹ בַּלָּשׁוֹן "אֵל שֶׁל בֵּית אֵל", שֶׁהוּא לָשׁוֹן הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא אָדוֹן שֶׁל בֵּית אֵל, וְלָכֵן מְפָרְשׁוֹ מִלְּשׁוֹן "אֵל בְּבֵית אֵל", שֶׁהוּא מִתְגַּלֶּה בְּתוֹךְ בֵּית אֵל. וּמֵאִידָךְ לֹא פֵּירַשׁ רַשִׁ"י שָׁם כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשׁ כָּאן, כִּי אִם כֵּן מַה חִדֵּשׁ כָּאן יַעֲקֹב בְּקָרְאוֹ שֵׁם זֶה, וְלָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁשָּׁם הַכַּוָּנָה רַק שֶׁהוּא הָאֵל שֶׁל בֵּית אֵל, וְכָאן הוֹסִיף יַעֲקֹב שֶׁגִּילּוּי שְׁכִינָתוֹ הוּא בְּבֵית אֵל.

יֵשׁ תֵּבָה חֲסֵרָה בֵּי"ת הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ, כְּמוֹ: "הִנֵּה הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל" – שְׁמוּאֵל ב ט, ד.

כְּמוֹ בְּבֵית מָכִיר, "בֵּית אָבִיךְ" – לְעֵיל כד, כג.

כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךְ – וּרְאֵה גַּם לְעֵיל לג, יח לְעִנְיַן אוֹת לָמֶ"ד.

נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים – בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלֹהוּת וְאַדְנוּת בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: "אֲדֹנֵי יוֹסֵף" – לְקַמָּן לט, כ.

"אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ" – שְׁמוֹת כב, יד.

וְלֹא נֶאֱמַר "בְּעָלוֹ", וְכֵן אֱלֹהוּת שֶׁהוּא לְשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמָרוּת נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל כ, יג.

אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת – שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאֵינָם מוֹרִים עַל הַמָּרוּת וְהָאַדְנוּת (רא"ם).

לֹא תִּמְצָא בִּלְשׁוֹן רַבִּים – מַה שֶּׁמּוֹכִיחַ שֶׁלְּשׁוֹן מָרוּת וְאַדְנוּת הֵם שֶׁגּוֹרְמִים לְאָמְרָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים (רא"ם). תורה ח

(ח) **וַתָּמָת דְּבֹרָה – מַה עִנְיַן דְּבוֹרָה** – מֵינֶקֶת רִבְקָה.

בְּבֵית יַעֲקֹב? אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב – לְעֵיל כז, מה.

"וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם", שָׁלְחָה דְּבוֹרָה אֶצְלוֹ לְפַדַּן אֲרָם לָצֵאת מִשָּׁם, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ – מַשְׁמַע שֶׁהִיא מֵתָה בְּדַרְכָּהּ אֶל יַעֲקֹב, כְּלוֹמַר לְאַחַר שֶׁהִגִּיעָה אֶל יַעֲקֹב. וּלְפִי זֶה צָרִיךְ עִיּוּן מַה שֶּׁשָּׁלְחָה אוֹתָהּ רִבְקָה רַק לְאַחַר עֶשְׂרִים שָׁנָה, וַהֲרֵי הִיא אָמְרָה לוֹ "יָמִים אֲחָדִים", שֶׁזֶּהוּ "שֶׁבַע שָׁנִים", כַּמְפוֹרָשׁ בְּרַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא. וְהַ"מַשְׂכִּיל לְדָוִד" כָּתַב לְתָרֵץ, שֶׁכַּוָּנַת רִבְקָה הָיְתָה לוֹמַר שֶׁיֵּשֵׁב לְפָחוֹת שֶׁבַע שָׁנִים, וּלְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים אִם יָנוּחַ רָגְזוֹ שֶׁל עֵשָׂו, אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ שָׁלִיחַ לַהֲבִיאֲךָ, וְאִם לֹא אֶשְׁלַח, סִימָן הוּא שֶׁעֲדַיִן עֵשָׂו בְּכַעַס. וּבֶאֱמֶת בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן הַזֶּה הִיא הִרְגִּישָׁה שֶׁעֵשָׂו עֲדַיִן בְּכַעַס, לָכֵן לֹא שָׁלְחָה. אֲבָל לְאַחַר שֶׁעֵשָׂו פָּגַשׁ בְּיַעֲקֹב, וְעֵשָׂו חָזַר מְרוּצֶּה מֵהַפְּגִישָׁה, הִרְגִּישָׁה רִבְקָה בְּעֵשָׂו שֶׁשָּׁב

מִתַּחַת לְבֵית־אֵל • הָעִיר יוֹשֶׁבֶת בָּהָר וְנִקְבְּרָה בְּרַגְלֵי הָהָר. תַּחַת הָאַלּוֹן • בְּשִׁפּוּלֵי מֵישָׁרָא, שֶׁהָיָה מִישׁוֹר מִלְמַעְלָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר, וְהַקְּבוּרָה מִלְמַטָּה, וּמִישׁוֹר שֶׁל בֵּית־אֵל הָיוּ קוֹרִין לוֹ "אַלּוֹן". וְאַגָּדָה: נִתְבַּשֵּׁר שָׁם בְּאֵבֶל שֵׁנִי, שֶׁהֻגַּד לוֹ עַל אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה (ב״ר). **וְאַלּוֹן בָּלְשׁוֹן יָוָנִי אֵבֶל.** (צ״ל אחר. וכן איתא ברש״י תהלים ק״ט) **וּלְפִיכָךְ,** (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּלְפִי שֶׁ) **הֶעֱלִימוּ אֶת יוֹם מוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּ הַבְּרִיּוֹת הַכֶּרֶס שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, אַף הַכָּתוּב לֹא פֵּרְסְמָהּ.**

(ט) **וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:**

ט **וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ:**

רש״י ◄ עוֹד • פַּעַם שֵׁנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אֶחָד בְּלֶכְתּוֹ וְאֶחָד בְּשׁוּבוֹ. וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ • בִּרְכַּת אֲבֵלִים (ב״ר).

(י) **וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:**

י **וַאֲמַר לֵהּ יְיָ שְׁמָךְ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֶלָּהֵין יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל:**

רש״י ◄ לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב • לְשׁוֹן אָדָם הַבָּא בְּמַאֲרָב וְעָקְבָה, אֶלָּא לְשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד.

מִכְּעִסוֹ, אַף שֶׁהִיא לֹא יָדְעָה מֵהַפְּגִישָׁה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא חָשְׁבָה שֶׁעֲדַיִן יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן, וְלָבָן שָׁלְחָה אֶת דְּבוֹרָה רַק עַכְשָׁיו, וְהִיא פָּגְשָׁה בְּיַעֲקֹב בַּדֶּרֶךְ, וּמֵתָה שָׁם. וְהִנֵּה בְּהַרְבֵּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים כָּאן הַתֵּיבוֹת "וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ", וּלְפִי זֶה אֵין הַכָּרְחַ שֶׁהִיא נִשְׁלְחָה רַק עַכְשָׁיו, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁנִּשְׁלְחָה זְמַן רַב לִפְנֵי כֵן, וְהִיא הָיְתָה בְּבֵית יַעֲקֹב עוֹד בְּפַדַּן אֲרָם, וְלִכְאוֹרָה כֵּן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן רַשִׁ״י: "מָה עִנְיַן דְּבוֹרָה בְּבֵית יַעֲקֹב", דְּהֵינוּ שֶׁהִיא הָיְתָה חֵלֶק מִבֵּית יַעֲקֹב.

מִדִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּיהָ – וְכֵן מְפוֹרָשׁ בַּפְּסִיקְתָּא זוּטָא עַל הַפָּסוּק. וּבְכַמָּה כְּתְבֵי־יָד לֹא גּוֹרְסִים הַתֵּיבוֹת "מִדִּבְרֵי כו' לְמַדְתִּיהָ".

מִתַּחַת לְבֵית אֵל – הָעִיר יוֹשֶׁבֶת בָּהָר – וְלָכֵן אָמַר לְעֵיל בְּפָסוּק א בְּלְשׁוֹן "קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל".

וְנִקְבְּרָה בְּרַגְלֵי הָהָר – וְזֶהוּ "מִתַּחַת", בְּתַחְתִּית הָהָר. רְאֵה גַּם רַשִׁ״י שְׁמוֹת לב, יט: "מִתַּחַת לָהָר – בְּרַגְלֵי הָהָר".

תַּחַת הָאַלּוֹן – "בְּשִׁפּוּלֵי מֵישָׁרָא" – כֵּן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס. וּפֵירוּשׁוֹ: בְּשִׁפּוּלֵי הַמִּישׁוֹר.

שֶׁהָיָה מִישׁוֹר מִלְמַעְלָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר, וְהַקְּבוּרָה מִלְמַטָּה, וּמִישׁוֹר שֶׁל בֵּית אֵל, הָיוּ קוֹרִין לוֹ "אַלּוֹן" – וְלֹא שֶׁ"אַלּוֹן" עַצְמוֹ פֵּירוּשׁוֹ מִישׁוֹר, רְאֵה רַשִׁ״י לְעֵיל יד, ו.

וְאַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פא, ה. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "אַלּוֹן".

נִתְבַּשֵּׂר שָׁם בְּאֵבֶל שֵׁנִי, שֶׁהֻגַּד לוֹ עַל אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה – וּלְפִי הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁכּוֹתֵב רַשִׁ״י בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת שָׁרְבְקָה הָיְתָה בַּת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ כְּשֶׁיָּלְדָה אֶת יַעֲקֹב, חֲרֵי שֶׁהִיא נִפְטְרָה בִּהְיוֹתָהּ בַּת קכ״ב, שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הָיָה בַּחֲזָרָתוֹ מִבֵּית לָבָן בֶּן צ״ט, שֶׁכֵּן בַּהֲלִיכָתוֹ שָׁם הָיָה בֶּן ע״ז, וְשָׁהָה שָׁם בְּיַחַד עִם עִיכּוּבוֹ בַּדֶּרֶךְ כ״ב שָׁנִים.

וְ"אַלּוֹן" בָּלְשׁוֹן יָוָנִי "אֵבֶל" – שֶׁאֵבֶל אַחַר הָיָה לְיַעֲקֹב עִם שֶׁל דְּבוֹרָה, שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ וְהֶעְלִימוּ מִיתָתָהּ (רש״י תהלים קט, יד).

וּלְפִיכָךְ הֶעֱלִימוּ אֶת יוֹם מוֹתָהּ – בְּרֵישׁ״י שָׁם: "יוֹם קְבוּרָתָהּ מִן הַבְּרִיּוֹת". וּבְתַנְחוּמָא פָּרָשַׁת כִּי תֵצֵא סִימָן ד מוּבָא שֶׁקְּבָרוּ אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה.

שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּ הַבְּרִיּוֹת הַכֶּרֶס שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו – בְּרֵישׁ״י שָׁם: "שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּהָ שֶׁיָּצָא מִכְּרֵיסָהּ עֵשָׂו". וּרְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ״י לְעֵיל ג, יז: "מָשָׁל לְיוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלְּלוֹת שָׁדַיִם שֶׁיָּנַק מֵהֶן". וְנִרְאֶה שֶׁרַשִׁ״י נָקַט בְּדָבוּק "הַכֶּרֶס שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה עֵשָׂו", מְשׁוּם שֶׁבִּרְבְקָה נֶאֱמַר: "שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ".

אַף הַכָּתוּב לֹא פֵּרְסְמָהּ – שֶׁאִם לֹא כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַכָּתוּב מְפָרְסֵם אֶת מִיתַת דְּבוֹרָה (מֵינָקֶת רִבְקָה), וְלֹא מְפָרְסֵם אֶת מִיתַת רִבְקָה (משכיל לדוד). תורה ט

(ט) **עוֹד – פַּעַם שֵׁנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה** – שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁ"עוֹד" מוּסָב עַל "בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם", וְהַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה הִיא הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל פָּסוּק א: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב", כִּי שָׁם לֹא נִזְכַּר לְשׁוֹן "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'", רַק "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים", וְלָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁ"עוֹד" הַכָּתוּב פַּעַם שְׁנִיָּה "בַּמָּקוֹם הַזֶּה", וּ"בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהַפַּעַם הַשְּׁנִיָּה הָיְתָה "בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם".

אֶחָד בְּלֶכְתּוֹ – כְּאָמוּר: "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו", "כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹקִים".

וְאֶחָד בְּשׁוּבוֹ. וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ – בִּרְכַּת אֲבֵלִים – לְפִי הַפְּשָׁט הַכַּוָּנָה לְמִיתַת מֵינָקְתּוֹ, וְלָכֵן דַּיֵּק לִכְתּוֹב "בִּרְכַּת אֲבֵלִים" וְלֹא "תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים", כִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י לְעֵיל כה, יא, גַּבֵּי יִצְחָק עַל מִיתַת אַבְרָהָם. וּלְפִי הַדְּרָשׁ הַכַּוָּנָה בְּעִיקָּר בְּקֶשֶׁר לְמִיתַת אִמּוֹ. וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּירֵשׁ כָּאן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְבָרְכָה הָאֲמוּרָה בְּפָסוּק יא, מִשּׁוּם שֶׁזּוֹ אֲמִירָה וּבְרָכָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ, וְהָאָמוּר בְּפָסוּק י אֵינָהּ בְּרָכָה אֶלָּא הַחְלָפַת שֵׁם, וְגַם זוֹ נֶאֱמְרָה לוֹ בַּאֲמִירָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ (שפ״ח). תורה י

(י) **לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב – לְשׁוֹן אָדָם הַבָּא בְּמַאֲרָב וְעָקְבָה** –

(יא) **וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ:**

יא וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגִי עַם וְכִנְשַׁת שִׁבְטִין יְהֵא מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן׃

ס"ת◄ **אֲנִי אֵל שַׁדַּי• שֶׁאֲנִי כְּדַאי לְבָרֵךְ, שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי. פְּרֵה וּרְבֵה• עַל שֵׁם שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ. גּוֹי• בִּנְיָמִין. גּוֹיִם• מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִיּוֹסֵף וְהֵם בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים. וּמְלָכִים•** (ב"ר) **שָׁאוּל וְאִישׁ בּשֶׁת, שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד.** (וּפְסוּק זֶה דָּרְשׁוּ אַבָּנֵר

כְּשֶׁהִמְלִיךְ אִישׁ בּשֶׁת וְאַף הַשְּׁבָטִים דָּרְשׁוּהוּ וְקָרְבוּ בִּנְיָמִין, דִּכְתִיב: (שופטים כא) "אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן אֶת בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה", וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ: אֶלְמָלֵא הָיָה עוֹלֶה מִן הַשְּׁבָטִים, לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְיַעֲקֹב: "וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ".

גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם• שֶׁגּוֹיִם עֲתִידִים בָּנָיו לֵיעָשׂוֹת כְּמִנְיַן הַגּוֹיִם שֶׁהֵם

לא הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְיַעֲקֹב: "וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ").

אשל אברהם – הרב אלאשולי

לְשׁוֹן מַאֲרָב (רְאֵה רש"י יְהוֹשֻׁעַ ח, יג). אוֹ מִרְמָה (רש"י מְלָכִים ב י, יט).

אֶלָּא – בְּדָפוּס רוֹמִי הַגִּירְסָא: "**כִּי אִם יִשְׂרָאֵל** – לְשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד".

לְשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד – הַלָּשׁוֹן "שַׂר וְנָגִיד" – הוּא עַל־פִּי דִּבְרֵי הַיָּמִים ב לב, כא (וְנָגִיד וְשָׂר). וּרְאֵה גַּם רַשׁ"י בְּמִדְבַּר טז, יג: "תִּשְׂתָּרֵר – מִגְזֶרֶת שַׂר וְנָגִיד". "נָגִיד" פֵּירוּשׁוֹ: מְמוּנֶּה (רש"י נחמיה יא, יא). רַשׁ"י בָּא לְבָאֵר בָּזֶה מַה שֶּׁתְּחִילָּה אוֹמֵר הַכָּתוּב: "שִׁמְךָ יַעֲקֹב", וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר: "לֹא יִקָּרֵא עוֹד שִׁמְךָ יַעֲקֹב", וְהַבֵּיאוּר: בַּתְּחִילָּה אָמַר לוֹ שֶׁאֲבִי שְׁמוֹ יַעֲקֹב (גַּם אַחַר־כָּךְ), אֲבָל שֶׁיִּשְׂתַּנֶּה **הַתֹּכֶן** שֶׁל שְׁמוֹ מִיַּעֲקֹב לְיִשְׂרָאֵל. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּתַב בְּ"מַשְׂכִּיל לְדָוִד", שֶׁרַשׁ"י בָּא לְתָרֵץ מַה שֶּׁמְּצִינוּ שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ אַחַר־כָּךְ גַּם בְּשֵׁם יַעֲקֹב, וְלָכֵן כּוֹתֵב שֶׁעִיקַּר כְּוָנַת הַכָּתוּב אֵינוֹ לְעִנְיַן הַחְלָפַת הַשֵּׁם בְּפוֹעַל, אֲבָל לְעִנְיַן הַמִּשְׁמָעוּת שֶׁבְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ, וְהוּא רַק בְּרָכָה. וְיֵשׁ לְהָעִיר שֶׁרַשׁ"י כָּאן אֵינוֹ מְפָרֵשׁ אֶת מַשְׁמָעוּת תֹּכֶן הַשֵּׁמוֹת לְעִנְיַן לְקִיחַת הַבְּרָכָה כְּפִי שֶׁפֵּירֵשׁ לְעֵיל לב, ה בְּדִבְרֵי הַמַּלְאָךְ: "לֹא יֵאָמֵר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לְךָ בְּעָקְבָה וּבְרַמְיָה כִּי אִם בְּשָׂרָה וּבְגִלּוּי פָּנִים". וּבְטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם הַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לְבַקָּשַׁת יַעֲקֹב שֶׁיּוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת, אֲבָל כָּאן הַפֵּירוּשׁ הוּא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי יוֹתֵר עַל אוֹפֶן הַנְּהָגָתוֹ בִּכְלָל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמְּדוּבָּר עַל תֹּכֶן קְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת בְּפוֹעַל, הֲרֵי יֵשׁ כָּאן הַשְׁפָּעָה עַל כְּלָלוּת הָאָדָם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּ"אָדָם הַבָּא בְּמַאֲרָב וְעָקְבָה" אֶלָּא "שַׂר וְנָגִיד". וְזֶהוּ גַּם הַהֶבְדֵּל בֵּין "לֹא יֵאָמֵר" שֶׁבְּדִבְרֵי הַמַּלְאָךְ, שֶׁהִיא אֲמִירָה עַל פְּרָט מְסוּיָם בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, לְבֵין "לֹא יִקָּרֵא" הָאָמוּר כָּאן, שֶׁזּוֹ מַשְׁמָעוּת תֹּכֶן הַשֵּׁם בִּכְלָלוּת. תורה יא

(יא) **אֲנִי אֵל שַׁדַּי – שֶׁ"אֲנִי" כְּדַאי לְבָרֵךְ, שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי** – מְפָרֵשׁ בָּזֶה אֶת תֵּיבַת "אֲנִי" [וְלֹא אֶת תֵּיבַת "אֵל שַׁדַּי"] (רא"ם). וּרְאֵה רַשׁ"י לְעֵיל יז, א שֶׁבְּפֵירוּשׁ תֵּיבַת "שַׁדַּי" בְּכָל הַמִּקְרָא הוּא: "דַּי יֵשׁ לוֹ, וְהַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן", וְאִם כֵּן גַּם כָּאן הַכַּוָּנָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּי בְּרָכוֹת. וְאָכֵן בִּדְפוּס שֶׁנֵּי גּוֹרֵס כָּאן: "שֶׁיֵּשׁ לִי דַּי, שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי". וּרְאֵה גַּם רַשׁ"י לְעֵיל כח, ג.

פְּרֵה וּרְבֵה – עַל שֵׁם שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין – עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַשׁ"י לְעֵיל (א, כב) שֶׁ"פְּרוּ" אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד, "וּרְבוּ" אֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמַּה שֶּׁאָמַר לוֹ כָּאן "פְּרֵה וּרְבֵה": "פְּרֵה" הַכַּוָּנָה עַל בִּנְיָמִין, וּ"רְבֵה" הַכַּוָּנָה עַל מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם (הרבי).

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ – שָׁהֲרֵי בְּבֵית אֵל שָׁהָה יַעֲקֹב שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים (כְּדִלְקַמָּן בְּרַשׁ"י לז, לד), וּמִיָּד לְאַחַר מִכֵּן נוֹלַד בִּנְיָמִין, אִם כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁבְּבֹאוֹ לְבֵית אֵל הָיְתָה כְּבָר מְעוּבֶּרֶת מִמֶּנּוּ (לבוש).

גּוֹי – בִּנְיָמִין – רְאֵה גַּם רַשׁ"י לְקַמָּן מח, ד: "גּוֹי אָמַר לִי עַל בִּנְיָמִין". וּרְאֵה רַשׁ"י דִּבְרִים לג, ג: "כָּל אֶחָד וְאֶחָד [מֵהַשְּׁבָטִים] קָרוּי עָם, שֶׁהָרֵי בִּנְיָמִין לְבַדּוֹ הָיָה עָתִיד לְהִוָּלֵד כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב: גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּרַשׁ"י יְשַׁעְיָה מב, ו: "כָּל שֵׁבֶט קָרוּי גּוֹי לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם".

גּוֹיִם – בְּכַמָּה כְּתְבֵי־יָד: "וּקְהַל גּוֹיִם".

מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם – בְּרַשׁ"י לְקַמָּן מח, ד: "קְהַל גּוֹיִם, הֲרֵי שְׁנַיִם לְבַד מִבִּנְיָמִין". **שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִיּוֹסֵף וְהֵם בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים** – בְּרַשׁ"י לְקַמָּן שָׁם: "לְמִדְנִי שֶׁעָתִיד אֶחָד מִשְּׁבָטַי לֵיחָלֵק, וְעַתָּה אוֹתָהּ מַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ".

וּמְלָכִים – שָׁאוּל וְאִישׁ בּשֶׁת שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין, שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד – וְלָכֵן אָמַר "מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ" – מִזֶּה שֶׁבְּתוֹךְ חֲלָצֶיךָ, הֵינוּ מִבִּנְיָמִין שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד, וְלָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה לְשָׁאוּל וְאִישׁ בּוֹשֶׁת שֶׁהֵם מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין (רא"ם).

(וּפְסוּק זֶה דָּרְשׁוּ אַבָּנֵר כְּשֶׁהִמְלִיךְ אִישׁ בּשֶׁת – רְאֵה שְׁמוּאֵל ב ב, ח־ט, וּבְרַשׁ"י שָׁם: "מִקְרָא הָיָה דּוֹרֵשׁ, שֶׁעֲתִידִין שְׁנֵי מְלָכִים לַעֲמוֹד מִבִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב: וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ, וּכְבָר נוֹלְדוּ כָּל בָּנָיו חוּץ מִבִּנְיָמִין".

וְאַף הַשְּׁבָטִים דָּרְשׁוּהוּ וְקָרְבוּ בִּנְיָמִין – לְאַחַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה.

דִּכְתִיב – שׁוֹפְטִים כא, א.

"אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן אֶת בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה", וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ: אִלְמָלֵא הָיָה עוֹלֶה מִן הַשְּׁבָטִים, לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְיַעֲקֹב: "וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ".

גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם – שֶׁ"גּוֹיִם" עֲתִידִים בָּנָיו לֵיעָשׂוֹת כְּמִנְיַן הַגּוֹיִם שֶׁהֵם שִׁבְעִים אֻמּוֹת – כָּךְ יִהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִים נֶפֶשׁ. וּמֵאִידָךְ גִּיסָא, רְאֵה רַשׁ"י דִּבְרִים לג, ו (לב, ח): "יִצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – "לְמִסְפַּר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם, הִצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים שִׁבְעִים לְשׁוֹן". וּרְאֵה רַשׁ"י בְּמִדְבַּר כו, לו: "צָא וְחַשּׁוֹב וְתִמְצָא בְּפָרָשָׁה זוֹ .. שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ [מִשְׁפָּחוֹת], וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אֹתָם הַמְעַט וגו', הֵ"א מְעַט, חֲמִשָּׁה אֹתָם

שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְכֵן כָּל הַסַּנְהֶדְרִין שִׁבְעִים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁעֲתִידִים בָּנָיו לְהַקְרִיב בְּשִׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת כְּגוֹזִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, בִּימֵי אֵלָיָהוּ (ברש"י ישן)◆

◆ יום שישי י"ג כסלו ◆

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ:

יב וְיָת אַרְעָא דִּי יְהַבִית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וּלְבָנְיךְ בַּתְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא:

(יג) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ:

יג וְאִסְתַּלַק מֵעִלָּוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ:

רש"י◄ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מִּלַּמְּדָנוּ.

(יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן:

יד וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ קָמַת אַבְנָא וְאַסִּיךְ עֲלַהּ נִסּוּכִין וַאֲרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא:

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:

טו וּקְרָא יַעֲקֹב יָת שְׁמָא דְאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ:

טז וּנְטָלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּבַת אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וִילִידַת רָחֵל וְקַשְׁיָאַת בְּמֵילַדַהּ:

רש"י◄ כִּבְרַת־הָאָרֶץ • מְנַחֵם פֵּרַשׁ לְשׁוֹן כַּבִּיר, רִבּוּי, מַהֲלַךְ רַב. וַאֲגָדָה: בִּזְמַן שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנֻקֶּבֶת כִּכְבָרָה, שְׁהַנִּיר מָצוּי, הַסְּתָו עָבַר וְהַשָּׁרָב עֲדַיִן לֹא בָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שְׁהֲרֵי בְּנַעֲמָן מָצִינוּ: (מלכים ב"ר)

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

חֲסֵרִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵן שִׁבְעִים".

וְכֵן כָּל הַסַּנְהֶדְרִין שִׁבְעִים. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעֲתִידִים בָּנָיו לְהַקְרִיב בְּשִׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת כַּגּוֹזִים, בִּימֵי אֵלִיָּהוּ – וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י מִלָּכִים א יח, לא: "אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ – לְמָה נֶאֱמַר כָּאן? לְפִי שֶׁבְּיוֹם שֶׁנִּגְלְתָה שְׁכִינָה עַל יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל וּקְרָאוֹ יִשְׂרָאֵל, בּוֹ בַּיּוֹם אָמַר לוֹ: גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ, עֲתִידִין בָּנֶיךָ לְהַקְהֵל כְּשֶׁאַר עַמִּים וְלִבְנוֹת מִזְבֵּחַ, לְהַקְטִיר עָלָיו בְּשָׁעַת אִיסּוּר הַבָּמוֹת, וַאֲנִי מִתְרַצֶּה בַּדָּבָר".

בְּרַשִׁ"י יָשָׁן – בְּכַמָּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים כָּל זֶה. תורה יב

(יג) **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ – אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מִּלַּמְּדָנוּ** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל כח, ה. וְהַטַּעַם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִשּׁוּם שֶׁאֵצֶל אַבְרָהָם כָּתוּב רַק "וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹקִים", וְלֹא נִזְכַּר "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ" (שפ"ח). וְאִם בָּא לוֹמַר עַל הַמָּקוֹם הַהוּא שֶׁהוּא מְיוּחָד לְהִתְגַּלּוּת שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ"גּוּר אַרְיֵה", לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָתְבוֹ כָּאן לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם לְדַבֵּר עִמּוֹ, אֶלָּא בַּתְּחִילָּה כְּשֶׁנִּגְלָה אֵלָיו לְדַבֵּר עִמּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ט: "עוֹד פַּעַם שֵׁנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה". וּבְ"מַשְׁכִּיל לְדָוִד" כָּתַב לְבָאֵר, שֶׁהַדִּיּוּק כָּאן הוּא מִמַּה שֶּׁאָמַר: "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ", וְלֹא מִן "הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ", וְהַכָּתוּב מַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁעָלָה מֵעָלָיו אֱלֹקִים נִשְׁאֲרָה שְׁכִינָתוֹ "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ", כִּי הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ. וּרְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת לג, כא שֶׁמְּפָרֵשׁ כֵּן אֶת הַפָּסוּק: "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי". תורה יד

(טז) **כִּבְרַת הָאָרֶץ – מְנַחֵם פֵּרַשׁ: לְשׁוֹן כַּבִּיר, רִבּוּי, מַהֲלַךְ רַב. וְאַגָּדָה** – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פב, ז. **בִּזְמַן שֶׁ"הָאָרֶץ" חֲלוּלָה וּמְנֻקֶּבֶת כִּכְבָרָה** – וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "כִּבְרַת", מִלְּשׁוֹן כְּבָרָה.

שְׁהַנִּיר – חָרִישׁ.

מָצוּי – דְּהַיְנוּ שֶׁהָאָרֶץ מְנוּקֶּבֶת כִּכְבָרָה מֵחֲמַת הַחֲרִישָׁה (גו"א). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן מח, ז: "עֵת הַגֶּשֶׁם הָיָה, שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנוּקֶּבֶת כִּכְבָרָה", מַשְׁמַע שֶׁמֵּחֲמַת הַיֹּבֶשׁ וְהַחוֹם הָיְתָה הָאָרֶץ מְנוּקֶּבֶת.

הַסְּתָו – חוֹרֶף.

עָבַר וְהַשָּׁרָב עֲדַיִן לֹא בָּא – כְּלוֹמַר, בִּתְחִילַת הַקַּיִץ.

וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא – לְפָרֵשׁ כֵּן אֶת תֵּיבַת "כִּבְרַת", אֲבָל אֵינוֹ חוֹלֵק עַל זְמַן פְּטִירָתָהּ שֶׁל רָחֵל שֶׁהָיָה בִּתְחִילַת הַקַּיִץ, וְכֵן מַשְׁמַע מֵרַשִׁ"י לְקַמָּן מח, ז.

שֶׁהֲרֵי בְּנַעֲמָן מָצִינוּ "וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ" – מְלָכִים ב ה, יט. וְשָׁם לֹא שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה כִּכְבָרָה, כִּי כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר שָׁם הִיא שֶׁעֲדַיִן לֹא הִסְפִּיק לָלֶכֶת אֶלָּא מַהֲלַךְ מוּעָט (ראב"ם).

ב ח) "וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אֶרֶץ". וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע, כְּמוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה אוֹ יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: 'צֶמֶד בָּרִם', 'חֶלְקַת שָׂדֶה', כָּךְ בְּמַהֲלַךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדָּה (קַרְקַע כְּמוֹ: 'מַהֲלַךְ מִיל') כִּבְרַת אֶרֶץ.

(יז) וַיְהִי בְהַקְשׁוֹתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן:

יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּתַהּ בְּמֵילְדַהּ וַאֲמֶרֶת לַהּ חָיְתָא לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי אַף דֵּין לִיךְ בַּר:

רס"ו◄ כִּי־גַם־זֶה • נוֹסָף לָךְ עַל יוֹסֵף. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: עִם כָּל שֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמָה, וְעִם בִּנְיָמִין נוֹלְדָה תְּאוֹמָה יְתֵרָה.

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין:

יח וַהֲוָה בְּמִפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי מִיתַת (נ"י מַיְתָא) וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר דְּוָי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ בִּנְיָמִין:

רס"ו◄ בֶּן־אוֹנִי • בֶּן צַעֲרִי. בִּנְיָמִין • נִרְאָה בְּעֵינַי, לְפִי שֶׁהוּא לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהִיא בַּנֶּגֶב, כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן", "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה". בִּנְיָמִין • בֶּן יָמִין, לְשׁוֹן (תהלים פט) "צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם", לְפִיכָךְ הוּא מָלֵא (דְּבָר אַחֵר: בִּנְיָמִין, בֶּן יָמִים, שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ, וְנִכְתַּב בְּנוֹ"ן, כְּמוֹ: (דניאל יב) "לְקֵץ הַיָּמִין") •

(יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם:

יט וּמִיתַת רָחֵל וְאִתְקְבַרַת בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע – רְאֵה גֵּם רַשִׁ"י לְקַמָּן מח, ז. מְלָכִים ב ה, יט.

כְּמוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה – אַרְבָּעָה מִיל.

אוֹ יוֹתֵר – אַף רְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן מח, ז בְּשֵׁם רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן שֶׁהוּא אַלְפַּיִם אַמָּה.

כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: "צֶמֶד בָּרִם" – יְשַׁעְיָה ה, י (וְשָׁם: "צֶמֶדֵי כָּרֶם"). וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כְּדֵי עֲבוֹדַת יוֹם אֶחָד בְּצֶמֶד בָּקָר – קְרוּי צֶמֶד". וְהֵינוּ כְּשֶׁאָדָם מוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ כָּרֶם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי מוֹכֵר לְךָ צֶמֶד כָּרֶם (שפ"ח).

"חֶלְקַת שָׂדֶה". כָּךְ בְּמַהֲלַךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדָּה "כִּבְרַת אֶרֶץ". – לְעֵיל לג, יט (וְשָׁם: "חֶלְקַת הַשָּׂדֶה"). דְּהַיְנוּ כְּשֶׁמּוֹכֵר לוֹ שָׂדֶה אוֹמֵר לוֹ: חֶלְקַת שָׂדֶה, וְהִיא מִידָּה הִידּוּעָה לָהֶם (שפ"ח). תורה יז

(יז) **כִּי גַם זֶה – נוֹסָף "לָךְ" עַל יוֹסֵף. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ** – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פב, ח. **עִם כָּל שֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמָה, וְעִם בִּנְיָמִין נוֹלְדָה תְּאוֹמָה יְתֵרָה** – וְלָכֵן אָמְרָה: "גַּם", שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִבּוּי, שֶׁנּוֹלְדָה עִמּוֹ תְּאוֹמָה יְתֵרָה (רש"י ב"ר שם). וּלְפִי זֶה כָּךְ יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק: אַל תִּירְאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן, עַל אַף שֶׁיָּלַדְתְּ תְּאוֹמוֹת הָרְמוּזוֹת בְּתֵיבַת "גַּם", אֵין לָךְ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ בֵּן, כִּי הִנֵּה "זֶה לָךְ בֵּן" (באר בשדה). תורה יח

(יח) **בֶּן אוֹנִי – בֶּן צַעֲרִי** – מִפְּנֵי שֶׁהִרְגִּישָׁה שֶׁהוֹלֶכֶת לָמוּת. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כו, כד (מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן): "חֲמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חָסְרוּ מִבָּנָיו שֶׁל בִּנְיָמִין, כָּאן נִתְקַיְּמָה מִקְצָת נְבוּאַת אִמּוֹ שֶׁקָּרָאתּוּ בֶּן אוֹנִי, בֶּן אֲנִינוּתִי, וּבְפִלֶּגֶשׁ בַּגִּבְעָה נִתְקַיְּמָה כּוּלָּהּ".

בִּנְיָמִין – נִרְאָה בְּעֵינַי – לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ בִּנְיָמִין.

לְפִי שֶׁהוּא לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהִיא בַּנֶּגֶב – בַּדָּרוֹם, שֶׁהוּא בְּצַד יָמִין. וְהִתּוֹרָה לֹא כָּתְבָה טַעַם זֶה בְּמִפּוֹרָשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפָּרֵשׁ כִּפְגִיעָה בְּשֶׁאָר הָאָחִים שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (הרבי).

כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם – וַאֲרַם נַהֲרַיִם הָיְתָה מְזֻרָחִית צְפוֹנִית לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נִמְצָא שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה בָּא מִצָּפוֹן לְדָרוֹם (רא"ם).

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן" – בַּמִּדְבָּר לג, מ. מַשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ שֶׁ"בַּנֶּגֶב" מוּסָב גַּם עַל "אֶרֶץ כְּנַעַן" וְלֹא רַק עַל "עֲרָד".

"הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה" – לְעֵיל יב, ט. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י שָׁם שֶׁמְּפָרֵשׁ: "כָּל מַסָּעָיו הַנֶּגְבָּה לְלֶכֶת לִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם הַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ", שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גּוּפָא הָיָה הוֹלֵךְ וְנוֹסֵעַ "הַנֶּגְבָּה", וְאִילּוּ כָּאן הַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה עַצְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַנֶּגְבָּה", שֶׁהֲלִיכָתוֹ מֵאָז יְצִיאָתוֹ מֵאֲרַם נַהֲרַיִם הָיְתָה לְכִוּוּן דָּרוֹם, כֵּיוָן שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא מִדָּרוֹם לַאֲרַם נַהֲרַיִם (ע"פ נחלת יעקב).

בִּנְיָמִין – בֶּן יָמִין, לְשׁוֹן "צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם" – תְּהִלִּים פט, יג. אֲלָמָּא יָמִין הוּא דָּרוֹם (רש"י ב"ב כה, ב).

לְפִיכָךְ הוּא מָלֵא – שְׁנִכְתַּב כָּאן "בִּנְיָמִין", וְלֹא "בִּנְיָמִן" כִּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת בַּמִּקְרָא.

(דָּבָר אַחֵר – בְּכַמָּה כְּתָבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים זֹאת.

"בִּנְיָמִין" – בֶּן יָמִים, שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ – בְּהִיוָּתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה.

וְנִכְתַּב בְּנוֹ"ן, כְּמוֹ "לְקֵץ הַיָּמִין"). – דָּנִיֵּאל יב, יג. בְּאַחֲרִית הַיָּמִים (רש"י שם). תורה יט

(כ) וַיַּצֵּ֧ב יַעֲקֹ֛ב מַצֵּבָ֖ה עַל־קְבֻרָתָ֑הּ הִ֛וא מַצֶּ֥בֶת קְבֻרַת־רָחֵ֖ל עַד־הַיּֽוֹם׃

כ וַאֲקִים יַעֲקֹב קַמְתָא עַל קְבֻרְתַּהּ הִיא קָמַת קְבֻרְתָּא דְרָחֵל עַד יוֹמָא דֵין׃

(כא) וַיִּסַּ֥ע יִשְׂרָאֵ֖ל וַיֵּ֣ט אָהֳלֹ֔ה מֵהָ֖לְאָה לְמִגְדַּל־עֵֽדֶר׃

כא וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ מִלְּהַלָּא לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר׃

(כב) וַיְהִ֗י בִּשְׁכֹּ֤ן יִשְׂרָאֵל֙ בָּאָ֣רֶץ הַהִ֔וא וַיֵּ֣לֶךְ רְאוּבֵ֔ן וַיִּשְׁכַּ֕ב אֶת־בִּלְהָ֖ה פִּילֶ֣גֶשׁ אָבִ֑יו וַיִּשְׁמַ֥ע יִשְׂרָאֵ֑ל פ וַיִּֽהְיוּ֙ בְנֵי־יַעֲקֹ֔ב שְׁנֵ֥ים עָשָֽׂר׃

כב וַהֲוָה כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְהָה לְחֵינָתָא דַאֲבוּהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עֲסַר׃

רש"י◄ **בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא** • עַד שֶׁלֹּא בָּא לְחֶבְרוֹן אֵצֶל יִצְחָק, אֵרְעוּהוּ כָּל אֵלֶּה. **וַיִּשְׁכַּב** • (שבת נה) מִתּוֹךְ שֶׁבִּלְבֵּל מִשְׁכָּבוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָהּ. וְלָמָּה בִּלְבֵּל וְחִלֵּל יְצוּעָיו? שֶׁכְּשֶׁמֵּתָה רָחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִטָּתוֹ שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה תָּדִיר בְּאֹהֶל רָחֵל וְלֹא בִּשְׁאָר אֹהָלִים, וּנְתָנָהּ בְּאֹהֶל בִּלְהָה. בָּא רְאוּבֵן וְתָבַע עֶלְבּוֹן אִמּוֹ, אָמַר: 'אִם אֲחוֹת אִמִּי הָיְתָה צָרָה לְאִמִּי, שִׁפְחַת אֲחוֹת אִמִּי תְּהֵא צָרָה לְאִמִּי'? לְכָךְ בִּלְבֵּל. **וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר** • מַתְחִיל לְעִנְיָן רִאשׁוֹן, מִשֶּׁנּוֹלַד בִּנְיָמִין נִשְׁלְמָה הַמִּטָּה, וּמֵעַתָּה רְאוּיִים לְהִמָּנוֹת, וּמְנָאָן. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: 'לְלַמְּדֵנוּ בָּא, שֶׁכֻּלָּן שָׁוִין וְכֻלָּן צַדִּיקִים, שֶׁלֹּא חָטָא רְאוּבֵן'.

(כג) בְּנֵ֣י לֵאָ֔ה בְּכֹ֥ור יַעֲקֹ֖ב רְאוּבֵ֑ן וְשִׁמְעוֹן֙ וְלֵוִ֣י וִיהוּדָ֔ה וְיִשָּׂשכָ֖ר וּזְבֻלֽוּן׃

כג בְּנֵי לֵאָה בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃

רש"י◄ **בְּכוֹר יַעֲקֹב** • אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַקַּלְקָלָה, קְרָאוֹ בְּכוֹר. **בְּכוֹר יַעֲקֹב** • בְּכוֹר לְנַחֲלָה, בְּכוֹר לַעֲבוֹדָה, בְּכוֹר לְמִנְיָן. וְלֹא נִתְּנָה בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֶלָּא לְעִנְיַן הַשְּׁבָטִים, שֶׁנַּעֲשָׂה לִשְׁנֵי שְׁבָטִים.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כב) **בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא – עַד שֶׁלֹּא בָּא לְחֶבְרוֹן אֵצֶל יִצְחָק אֵרְעוּהוּ כָּל אֵלֶּה** – כְּלוֹמַר, בִּגְלַל שֶׁאֵיחַר בִּיאָתוֹ לְיִצְחָק אָבִיו, קָרָהוּ כָּל זֶה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמֵר הַכָּתוּב: "בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא", שֶׁלִּכְאוֹרָה מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ בָּזֶה, אֶלָּא בָּא לוֹמַר לָנוּ שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁשָּׁהָה "בָּאָרֶץ הַהִיא" וְלֹא הִגִּיעַ לְחֶבְרוֹן אֶל יִצְחָק אָבִיו, קָרָהוּ כָּל זֶה (ע"פ גו"א).

וַיִּשְׁכַּב – מִתּוֹךְ שֶׁבִּלְבֵּל מִשְׁכָּבוֹ – בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן מוּבָא שֶׁהוֹצִיא מִיטַּת אָבִיו מֵאֹהֶל בִּלְהָה וְהֶעֱמִידָהּ בְּאֹהֶל לֵאָה. וְכֵן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן רַשִׁ"י כָּאן.

מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָהּ – וְלֹא שֶׁשָּׁכַב מַמָּשׁ.

וְלָמָּה בִּלְבֵּל וְחִלֵּל יְצוּעוֹ – כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב לְקַמָּן (מט, ד): "אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה", וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים א ה, א: "וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו". וּרְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן שָׁם, שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁחִילֵּל אֶת הַשֵּׁם (הַשְּׁכִינָה) שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל יְצוּעֵי אָבִיו.

שֶׁכְּשֶׁמֵּתָה רָחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִטָּתוֹ שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה תָּדִיר בְּאֹהֶל רָחֵל וְלֹא בִּשְׁאָר אֹהָלִים, וּנְתָנָהּ בְּאֹהֶל בִּלְהָה – מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה שִׁפְחַת רָחֵל.

בָּא רְאוּבֵן וְתָבַע עֶלְבּוֹן אִמּוֹ, אָמַר: אִם אֲחוֹת אִמִּי הָיְתָה צָרָה לְאִמִּי – כְּלוֹמַר, אִשָּׁה נוֹסֶפֶת לְצַד אִמִּי. וְנִקְרֵאת "צָרָה" בַּשֵּׁם הַמּוּשְׁאָל, וְלֹא שֶׁהָיוּ מְצֵירוֹת זוֹ לָזוֹ (הרבי)

שִׁפְחַת אֲחוֹת אִמִּי תְּהֵא צָרָה לְאִמִּי? לְכָךְ בִּלְבֵּל. וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר – מַתְחִיל לְעִנְיָן רִאשׁוֹן – חוֹזֵר לִתְחִילַּת הָעִנְיָן, לְלֵידַת בִּנְיָמִין.

מִשֶּׁנּוֹלַד בִּנְיָמִין נִשְׁלְמָה הַמִּטָּה, וּמֵעַתָּה רְאוּיִים לְהִמָּנוֹת, וּמְנָאָן. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ – שַׁבָּת נה, ב.

לְלַמְּדֵנוּ בָּא שֶׁכֻּלָּן שָׁוִין וְכֻלָּן צַדִּיקִים, שֶׁלֹּא חָטָא רְאוּבֵן – שֶׁלֹּא שָׁכַב מַמָּשׁ, אֶלָּא רַק בִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו (ראה גמרא ורש"י שם). אַךְ בְּ"תוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב, שֶׁמַּשְׁמָעוּת רַשִׁ"י כָּאן הִיא שֶׁגַּם לְעִנְיַן חִילּוּל יְצוּעֵי אָבִיו אֵינוֹ נִקְרָא שֶׁחָטָא (אַף שֶׁהָיָה בָּזֶה קִלְקוּל, כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י לְקַמָּן), כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה זֹאת לִכְבוֹד אִמּוֹ, כַּמּוּבָא בְּרַשִׁ"י לְעֵיל. וּרְאֵה רַשִׁ"י דְּבָרִים לג, ו: "יְחִי רְאוּבֵן – בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַל יָמֹת – לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לוֹ מַעֲשֵׂה בִלְהָה. וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר – נִמְנִין בְּמִנְיַן שְׁאָר אֶחָיו .. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר, שֶׁלֹּא יָצָא מִן הַמִּנְיָן". תורה כג

(כג) **בְּכוֹר יַעֲקֹב – אֲפִילוּ בִּשְׁעַת הַקַּלְקָלָה קְרָאוֹ "בְּכוֹר"** – וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה עַצְמוֹ בָּא הַכָּתוּב לוֹמַר, שֶׁלּוּלֵא כֵן לֹא הָיָה מָקוֹם לִכְתּוֹב כָּאן "בְּכוֹר יַעֲקֹב", שֶׁכֵּן הַכָּתוּב מְצַיֵּן "בְּנֵי לֵאָה", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְקַמָּן מו, ח.

בְּכוֹר יַעֲקֹב – בְּכוֹר לְנַחֲלָה – לִיטּוֹל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי יַעֲקֹב, וְלִיטּוֹל חֵלֶק רִאשׁוֹן בָּאָרֶץ (מתנות כהונה ב"ר פב, יא).

בְּכוֹר לַעֲבוֹדָה – לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, שֶׁהָעֲבוֹדָה הָיְתָה בַּבְּכוֹרוֹת עַד שֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל (כדלעיל ברש"י כה, לא), וְאֶפְשָׁר שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב יַעֲקֹב, הוּא הָיָה הַמַּקְרִיב (מת"כ שם).

בְּכוֹר לְמִנְיָן – שֶׁנִּמְנָה רִאשׁוֹן בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים.

וְלֹא נִתְּנָה בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֶלָּא לְעִנְיַן הַשְּׁבָטִים, שֶׁנַּעֲשָׂה לִשְׁנֵי שְׁבָטִים – כְּדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ"י מח, ד, כב. וְכֵן מוּכָח

(כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

(כה) וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃

כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃

(כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אָרָם׃

כו וּבְנֵי זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי אִתְיְלִידַן לֵהּ בְּפַדַּן אֲרָם׃

(כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃

כז וַאֲתָא יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן דִּי דָר תַּמָּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃

רש"י◂ **מַמְרֵא** • שֵׁם הַמִּישׁוֹר. **קִרְיַת הָאַרְבַּע** • שֵׁם הָעִיר. **מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע** • אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע, וְאִם תֹּאמַר: יְהֵיָה לוֹ לִכְתֹּב מַמְרֵא הַקְּרֵית אַרְבַּע׳, כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא בְּכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כָּפוּל, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן בֵּית לֶחֶם, אֲבִי עֶזְרִי, בֵּית אֵל, אִם הֻצְרַךְ לְהַטִּיל בּוֹ ה״א, נוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה הַשְּׁנִיָּה: (שמואל א טז) "בֵּית הַלַּחְמִי", (שופטים ו) "בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי", (מלכים א טז) "בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי".

(כח) וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה׃

כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק מְאָה וּתְמָנָן שְׁנִין׃

(כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו׃

כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי׃

רש"י◂ **וַיִּגְוַע יִצְחָק** • אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה: מְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף קָדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י״ב שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן ס׳ שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כה) "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְגוֹ׳", וְיִצְחָק מֵת בִּשְׁנַת ק״כ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מְדֻיָּיק לְשׁוֹן הַפָּסוּק (דבה״י א ה, א) "וּבְחֻלְּוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכוֹרָתוֹ **לִבְנֵי** יוֹסֵף" (הרבי). תורה כד

(כז) **מַמְרֵא – שֵׁם הַמִּישׁוֹר** – וְלֹא שֵׁם אָדָם, אָחִי עָנֵר וְאֶשְׁכּוֹל, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן אוֹמֵר בַּהֶמְשֵׁךְ "קִרְיַת הָאַרְבַּע", דְּהַיְנוּ שֶׁמְּדוּבָּר עַל מָקוֹם. וּמַה שֶּׁכָּתַב רַשׁ״י לְעֵיל יד, ו שֶׁ״אֵלוֹנֵי" הוּא שֵׁם הַמִּישׁוֹר שֶׁל מַמְרֵא, זֶהוּ מִשּׁוּם שֶׁ״אֵלוֹנֵי" נִסְמָךְ לְ״מַמְרֵא", וְאִילּוּ כָּאן "מַמְרֵא" נִסְמָךְ לְ״קִרְיַת הָאַרְבַּע", וְהוּא שֵׁם הַמִּישׁוֹר, וְנִקְרָא הַמִּישׁוֹר "מַמְרֵא" עַל שֵׁם הָאָדָם מַמְרֵא (ראב״ם). וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

קִרְיַת הָאַרְבַּע – שֵׁם הָעִיר – כָּךְ שְׁמָהּ שֶׁל הָעִיר, וְלֹא שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: קִרְיָה שֶׁל אַרְבַּע (שֶׁהוּא שֵׁם אָדָם אוֹ שֵׁם מָקוֹם), שֶׁאָז לֹא שַׁיָּךְ לִכְתֹּב "הָאַרְבַּע" בְּהַ״א הַיְדִיעָה (ראב״ם). וּבְפַשְׁטוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת רַשׁ״י לְבָאֵר הַקּוֹשִׁי בְּתִיבוּת "מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע", שֶׁאֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ נִקְרָא הַמָּקוֹם, מַמְרֵא אוֹ קִרְיַת אַרְבַּע? וְעַל כֵּן מְבָאֵר, שֶׁהַמִּישׁוֹר נִקְרָא מַמְרֵא וְהָעִיר קִרְיַת אַרְבַּע.

מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע – [אֶל] – כֵּן הוּא בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן. וּבַדְּפוּסִים הַנִּפּוֹצִים: "אֵיל".

מִישׁוֹר – כְּלוֹמַר, תֵּיבַת "אֶל" שֶׁלְּפָנֵי "יִצְחָק" נִמְשְׁכָה גַּם אֶל "מַמְרֵא", וּכְאִילּוּ כָּתוּב: אֶל יִצְחָק אֶל מַמְרֵא.

שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע – דְּהַיְנוּ שֶׁ״מַמְרֵא" נִסְמָךְ לְ״קִרְיַת הָאַרְבַּע", וּפֵירוּשׁוֹ: מַמְרֵא שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע. וְהִשְׁמִיט הָאוֹת ה״א שֶׁבְּתֵיבַת "הָאַרְבַּע" לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ חֵלֶק מֵהַתֵּיבָה אֶלָּא הִיא ה״א הַיְדִיעָה (רא״ם).

וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "מַמְרֵא הַקִּרְיַת אַרְבַּע" – כְּלוֹמַר, אִם ה״א שֶׁבְּתֵיבַת "הָאַרְבַּע" הִיא ה״א הַיְדִיעָה וְלֹא חֵלֶק מֵהַשֵּׁם, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב אוֹתָהּ בִּתְחִילַּת תֵּיבַת "קִרְיַת", שֶׁהִיא תְּחִילַּת שֵׁם הָעִיר.

כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא בְּכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כָּפוּל – בִּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת (רש״י ש״א טז, א).

כְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן בֵּית לֶחֶם, אֲבִי עֶזְרִי, בֵּית אֵל, אִם הֻצְרַךְ לְהַטִּיל בּוֹ ה״א, נוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה הַשְּׁנִיָּה, "בֵּית הַלַּחְמִי" – שְׁמוּאֵל א טז, א. וְלֹא נֶאֱמַר "הַבֵּית לַחְמִי" (רש״י מ״א טז, לד).

"בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי" – שׁוֹפְטִים ו, כד. וְלֹא נֶאֱמַר "הָאֲבִי עֶזְרִי" (רש״י מ״א שם).

"בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי" – מְלָכִים טז, לד. וּרְאֵה גַּם רַשׁ״י שָׁם. תורה כח

(כט) **וַיִּגְוַע יִצְחָק – אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה** – וְנִכְתְּבָה כָּאן מִיתָתוֹ לִפְנֵי הַזְּמַן, מִשּׁוּם שֶׁרָצָה הַכָּתוּב לְסַלְקָן מִתּוֹלְדוֹת עֵשָׂו שֶׁמָּנָה לְאַחַר מִכֵּן (משכיל לדוד).

מְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף קָדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה – וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכָּתוּב הִקְדִּים לִכְתֹּב אֶת סִיפּוּר מִיתָתוֹ לְפָנֵי סִיפּוּר מְכִירַת יוֹסֵף, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְפָרְסֵם שֶׁיִּצְחָק רָאָה בְּקִלְקֻלַּת נְכָדָיו הַשְּׁבָטִים שֶׁמָּכְרוּ אֶת יוֹסֵף (הרבי).

שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר – לְעֵיל כה, כו. **"וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְגוֹ׳", וְיִצְחָק מֵת בִּשְׁנַת מֵאָה וְעֶשְׂרִים לְיַעֲקֹב, אִם**

לְיַעֲקֹב, אִם תּוֹצִיא שִׁשִּׁים מִק"פ שָׁנָה, נִשְׁאֲרוּ ק"כ, וְיוֹסֵף נִמְכַּר בֶּן י"ז שָׁנָה, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁנַת מֵאָה וּשְׁמֹנֶה לְיַעֲקֹב, כֵּיצַד? בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ נִתְבָּרֵךְ, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר, הֲרֵי שִׁבְעִים וְשֶׁבַע, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה עָבַד בְּאִשָּׁה וּבְסוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נוֹלַד יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ל) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת, וְי"ז עַד שֶׁלֹּא נִמְכַּר יוֹסֵף, הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמֹנֶה. (עוֹד מְפֹרָשׁ מִן הַמִּקְרָא, מִשֶּׁנִּמְכַּר יוֹסֵף עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה כ"ב שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן מא) "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגוֹ'", וְשֶׁבַע שָׁנִים שֹׂבַע וּשְׁנָתַיִם רָעָב, הֲרֵי כ"ב, וּכְתִיב: "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה". נִמְצָא, יַעֲקֹב בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף ק"ח)◆

לו (א) וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

א וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

(ב) עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי:

ב עֵשָׂו נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנַת כְּנָעַן יָת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה:

רש"י◄ **עָדָה בַּת־אֵילוֹן** • הִיא בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן, וְנִקְרֵאת בָּשְׂמַת עַל שֶׁהָיְתָה מְקַטֶּרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אָהֳלִיבָמָה** • הִיא יְהוּדִית, וְהוּא כִּנָּה שְׁמָהּ יְהוּדִית, לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו. **בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן** • אִם בַּת עֲנָה לֹא בַּת צִבְעוֹן?! עֲנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה". מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת עֲנָה וְיָצָאת אָהֳלִיבָמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁכֻּלָּן בְּנֵי מַמְזֵרוֹת הָיוּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

תּוֹצִיא שִׁשִּׁים מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה נִשְׁאֲרוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְיוֹסֵף נִמְכַּר בֶּן שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה – כְּדִלְקַמָּן לז, ב.

וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה לְיַעֲקֹב, כֵּיצַד? בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ נִתְבָּרֵךְ, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר – כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י סוֹף פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה וְסוֹף פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת.

הֲרֵי שִׁבְעִים וְשֶׁבַע, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה עָבַד בְּאִשָּׁה – הַבִּיטוּי: עַל־פִּי הוֹשֵׁעַ יב, יג.

וּבְסוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נוֹלַד יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר – לְעֵיל ל, כה.

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת, וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה עַד שֶׁלֹּא נִמְכַּר יוֹסֵף הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמֹנֶה. – כְּדִלְקַמָּן רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב.

(עוֹד מְפֹרָשׁ מִן הַמִּקְרָא – בְּכַמָּה דְּפוּסִים לֹא גּוֹרְסִים קֶטַע זֶה שֶׁבַּסּוֹגְרַיִם.

מִשֶּׁנִּמְכַּר יוֹסֵף עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר – לְקַמָּן מא, מו.

"וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגוֹ'", וְשֶׁבַע שָׁנִים שֹׂבַע וּשְׁנָתַיִם רָעָב, הֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וּכְתִיב "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", נִמְצָא יַעֲקֹב בִּמְכִירָתוֹ מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה). – לְקַמָּן מז, ט. תורה א

(ב) **עָדָה בַּת אֵילוֹן – הִיא "בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן"** – הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל כו, לד, אֲבָל שְׁמָהּ הָאֲמִיתִּי הוּא "עָדָה" כְּפִי הַנִּזְכָּר כָּאן.

וְנִקְרֵאת "בָּשְׂמַת" – כְּלוֹמַר, הַכָּתוּב קָרָא שְׁמָהּ "בָּשְׂמַת".

עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה מַקְטֶרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה – רְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל כו, לה וּבַפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו.

אָהֳלִיבָמָה – הִיא "יְהוּדִית" – הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל כו, לד, אֲבָל שְׁמָהּ הָאֲמִיתִּי הוּא "אָהֳלִיבָמָה", כְּפִי שֶׁנִּזְכְּרָה כָּאן. וְאַף שֶׁיְּהוּדִית הִיא "בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי", וְאִילּוּ אָהֳלִיבָמָה הִיא "בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן הַחִוִּי", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִיא הָיְתָה מַמְזֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַשִׁ"י לְקַמָּן, לְפִיכָךְ אָמַר עֵשָׂו שֶׁהִיא "בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי". וּרְאֵה עוֹד תֵּירוּצִים בִּמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י. וּמַה שֶּׁהוּצְרַךְ רַשִׁ"י לוֹמַר שֶׁהִיא יְהוּדִית הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל וְלֹא אִשָּׁה אַחֶרֶת? כָּתַב הָרְאֵ"ם, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן נֶאֱמַר: "עֵשָׂו לָקַח אֶת נָשָׁיו", וְלֹא "וַיִּקַּח עֵשָׂו נָשִׁים", מַשְׁמַע שֶׁהֵן אוֹתָן הַנָּשִׁים הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, וְלֹא נָשִׁים אֲחֵרוֹת.

וְהוּא כִּנָּה שְׁמָהּ "יְהוּדִית" – וּמִשּׁוּם כָּךְ גַּם הַכָּתוּב קְרָאָהּ כֵּן.

לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדָה־זָרָה, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו. בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן – אִם "בַּת עֲנָה" לֹא "בַּת צִבְעוֹן", עֲנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר – לְקַמָּן פָּסוּק כד.

"וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה" – וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה". כְּלוֹמַר, צִבְעוֹן הָיָה אָבִיו שֶׁל עֲנָה וְגַם אָחִיו מֵאִמּוֹ.

מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת עֲנָה וְיָצָאת אָהֳלִיבָמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם – כְּלוֹמַר, שֶׁהָיְתָה בְּפוֹעַל גַּם בַּת עֲנָה וְגַם בַּת צִבְעוֹן (הרבי). וּבְ"גּוּר אַרְיֵה" כָּתַב, שֶׁהָעוֹלָם הָיָה סָבוּר שֶׁהִיא בַּת עֲנָה, וּבְפֹעַל הִיא הָיְתָה בַּת צִבְעוֹן.

וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁכֻּלָּן בְּנֵי מַמְזֵרוּת הָיוּ – כְּלוֹמַר, בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה כֵּיוָן שֶׁנּוֹלְדוּ מֵאִמָּא שֶׁהִיא מַמְזֶרֶת, מִמֵּילָא הֲרֵי הֵם "בְּנֵי מַמְזֵרוּת". וּרְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק ה. תורה ג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 167)

וְהוּא כְּנֶה שְׁמָהּ יְהוּדִית . . כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו (רש"י לו, ב) עָשָׂו קָרָא לְאִשְׁתּוֹ יְהוּדִית בַּת **בְּאֵרִי הַחִתִּי** (תּוֹלְדוֹת כו, לד), וְהֵינוּ שֶׁשִּׁנָּה גַּם אֶת שֵׁם אָבִיהָ וְאֶת מְקוֹמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרָצָה לְהַסְתִּיר אֶת יִחוּסָהּ, **בַּת עָנָה בַּת צִבְעוֹן**, הַמְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מַמְזֶרֶת (וְאוּלַי קָרָא לָהּ בַּת **בְּאֵרִי** כְּדֵי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי יִצְחָק, שֶׁעָסַק אָז בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת). וּכְדֵי שֶׁהַשֶּׁקֶר יִתְקַבֵּל עוֹד יוֹתֵר, שִׁנָּה גַּם אֶת מְקוֹם מוֹלַדְתָּהּ לִמְקוֹם מוֹלַדְתָּהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ הַשֵּׁנִיָּה – בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן **הַחִתִּי**, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה כְּאִלּוּ לָקַח אֶת שְׁתֵּיהֶן מֵאוֹתוֹ מָקוֹם.

(ג) **וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת:**

ג וְיָת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת׃

רש"י ◂ **בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל** • וּלְהַלָּן קוֹרֵא לָהּ מָחְלַת, מָצִינוּ בְּאַגָּדַת מִדְרַשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהֶן עֲוֹנוֹתֵיהֶם: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָעוֹלֶה לְגִדֻּלָּה וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְלָמַד הַטַּעַם מִכָּאן, לְכָךְ נִקְרֵאת מָחְלַת, שֶׁנִּמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתֶיהָ. **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • עַל שֵׁם שֶׁהוּא הִשִּׂיאָהּ לוֹ מִשֶּׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ.

(ד) **וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:**

ד וְיָלִידַת עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלִידַת יָת רְעוּאֵל׃

(ה) **וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֱלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:**

ה וְאָהֳלִיבָמָה יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃

רש"י ◂ **וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה וְגוֹ'** • קֹרַח זֶה, מַמְזֵר הָיָה, וּבֶן אֱלִיפַז הָיָה שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֶל אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו, שֶׁהֲרֵי הוּא מָנוּי עִם אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּסוֹף הָעִנְיָן (ב"ר).

(ו) **וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֵת כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:**

ו וּדְבַר עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת בְּנָתֵהּ וְיָת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֵהּ וְיָת גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל בְּעִירֵהּ וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְעָא אָחֳרֵי מִן קֳדָם יַעֲקֹב אָחוּהִי׃

רש"י ◂ **וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ** • לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ג) **בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל** – **וּלְהַלָּן קוֹרֵא לָהּ "מָחְלַת"** – לְעֵיל כח, ט. **מָצִינוּ בְּאַגָּדַת מִדְרַשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל** – פֶּרֶק יז.

שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהֶן עֲוֹנוֹתֵיהֶם, גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָעוֹלֶה לְגִדֻּלָּה, וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְלָמַד הַטַּעַם מִכָּאן – שֶׁשְּׁמָהּ הָאֱמִיתִי הוּא בָּשְׂמַת כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר כָּאן, אַף כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל שַׁעַת נִישּׂוּאֶיהָ לְעֵשָׂו נֶאֱמַר (לעיל שם): "וַיִּקַּח אֶת מָחְלַת".

לְכָךְ נִקְרֵאת "מָחְלַת", שֶׁנִּמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתֶיהָ – וְהַטַּעַם שֶׁנִּגְרְמוּ דָּבָר זֶה דַּוְקָא בְּאִשְׁתּוֹ הַשְּׁלִישִׁית, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּיַחַס לְאֲחֵרוֹת הִיא הָיְתָה אִשָּׁה כְּשֵׁרָה, וּבִפְרָט בִּהְיוֹתָהּ בַּת יִשְׁמָעֵאל נָכְדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכֵיוָן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה כְּשֵׁרָה, נִמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתָיו (ע"פ הרבינ).

אֲחוֹת נְבָיוֹת – עַל שֵׁם שֶׁהוּא הִשִּׂיאָהּ לוֹ מִשֶּׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ – רש"י כְּתַב כֵּן זֹאת לְעֵיל כח, ט, אֲלָא שֶׁכָּאן מוֹסִיף שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ "נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ" תָּמִיד, וְלָכֵן מַזְכִּירוֹ גַּם שֶׁלֹּא בְּהֶקְשֵׁר לְנִישּׂוּאֶיהָ. תורה ד

(ה) **וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה וְגוֹ' – קֹרַח זֶה מַמְזֵר הָיָה** – כְּלוֹמַר, בְּנוֹסָף לִהְיוֹתוֹ מַמְזֵר מִצַּד שֶׁאִמּוֹ מַמְזֶרֶת, כְּדִלְעֵיל בְּרַשׁ"י פְּסוּק ב, הֲרֵי שֶׁגַּם מִצַּד עַצְמוֹ הָיָה מַמְזֵר.

וּבֶן אֱלִיפַז הָיָה – וְלֹא בֵּן שֶׁל עֵשָׂו.

שֶׁבָּא – אֱלִיפַז.

עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֶל אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו – וּמִמֶּנָּה נוֹלַד קֹרַח.

שֶׁהֲרֵי הוּא מָנוּי עִם אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּסוֹף הָעִנְיָן – פְּסוּק טז. אֲבָל רְאֵה רַשׁ"י סוֹטָה יג, א: "שְׁנֵי קֹרַח הֵן, אֶחָד מִבְּנֵי אֱלִיפַז וְאֶחָד מִבְּנֵי אָהֳלִיבָמָה". תורה ו

(ו) **וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ – לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא** – שֶׁהֲרֵי לֹא כָּתוּב בְּאֵיזוֹ אֶרֶץ הָלַךְ. וּרְאֵה רַמְבַּ"ן בְּבֵיאוּר דִּבְרֵי רַשׁ"י, שֶׁהָלַךְ לְאֶרֶץ אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ מָקוֹם לַחֲנוֹת שָׁם, עַד שֶׁבָּא אֶל הַר שֵׂעִיר וְיָשַׁב שָׁם. וְאַף שֶׁעֵשָׂו כְּבָר יָשַׁב בְּשֵׂעִיר לִפְנֵי שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְאֶרֶץ כְּנַעַן, כַּמּוּבָא בִּתְחִילַת הַפָּרָשָׁה "אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר", וְכֵן בַּהֶמְשֵׁךְ "וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה", כָּתַב הָרַמְבַּ"ן, שֶׁעֵשָׂו לְבַדּוֹ הָלַךְ לְשֵׂעִיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 109 – מתוך 'לקראת שבת')

פַּרְעוֹן גְּזֵרַת "גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ"

וַיַּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו . . וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:

מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו – מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ הַמּוּטָל עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. אָמַר, אֵלֵךְ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֵלֶק לֹא בַּמַּתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפַרְעוֹן הַשְּׁטָר (לו, ו. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲלֹא הַגְּזֵרָה דְּ"גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ" הַמְּטֻלָּת עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, הִיא – שֶׁיִּהְיוּ גֵּרִים "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם", וְלֹא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דַּוְקָא (וּכְמוֹ שפירש רש"י שם); אִם כֵּן הֲרֵי בָּזֶה שֶׁעֵשָׂו הֶעְתִּיק עַצְמוֹ לְהַר שֵׂעִיר שֶׁמִּחוּץ לְאֶרֶץ כְּנַעַן, הֲרֵי בָּזֶה גּוּפָא פָּרַע אֶת שְׁטַר הַחוֹב?

וְיֵשׁ לְבָאֵר: הַגְּזֵרָה הַמְּטֻלֶּת עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא לִהְיוֹת "גֵּר גּוֹ' בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". הַיְינוּ, שֶׁנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מְגוּרוֹ כְּ"גֵּר" וְלֹא כְּתוֹשָׁב. וְעֵשָׂו לֹא רָצָה בְּחַיִּים דְּ"גֵּר", אֶלָּא דַּוְקָא "וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר"; וְלָכֵן אֵין זֶה נֶחְשָׁב כִּפְרִיעַת הַ"שְׁטַר חוֹב", וּמַמֵּילָא אֵינוֹ זוֹכֶה גַּם בְּמַתָּנַת "הָאָרֶץ הַזֹּאת".

מִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת. כָּל זְמַן הֱיוֹתֵנוּ בַּגָּלוּת, עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עַל הָאָדָם לָדַעַת וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁהוּא "גֵּר" בְּאָרֶץ לֹא לוֹ, שֶׁלֹּא יִתְיַשֵּׁב חַס־וְשָׁלוֹם בִּזְמַן וְסֵדֶר הַגָּלוּת, אֶלָּא יִהְיֶה "גֵּר" וְזָר לְכָל עִנְיְנֵי הַגָּלוּת, וְיִחַכֶּה בְּכָל עֵת וָרֶגַע לַגְּאֻלָּה.

(ז) כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֶׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:

ז אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְמִתַּב כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבָרָא יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן:

רש"י◄ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם • לְהַסְפִּיק מִרְעֶה לַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם. וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה: "מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרָה: "כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", הַמֻּטָּל עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר: 'אֵלֵךְ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֵלֶק לֹא בַּמַּתָּנָה, שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפַרְעוֹן הַשְּׁטָר', וּמִפְּנֵי הַבּוּשָׁה שֶׁמָּכַר בְּכוֹרָתוֹ.

(ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

ח וְיָתִיב עֵשָׂו בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בִּימֵי אַלּוּפֵי הַחֹרִי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, וְהָיָה לְשֹׂר שֶׁהוֹלֵךְ עִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ, אֲבָל בָּנָיו וּבֵיתוֹ הָיוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְיִתְכֵּן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׁם אֲחוּזָה בְּמָקוֹם אֶחָד בַּמִּישׁוֹר, לֹא בְּהַר שֵׂעִיר, עַל כֵּן "יֹחֶס לוֹ אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם". וְאַחֲרֵי שֶׁחָזַר אָחִיו לְאֶרֶץ כְּנַעַן פָּנָה לוֹ מִפָּנָיו, וְלָקַח בָּנָיו וְכָל נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ עִם רָב, וְהָלַךְ לְשֵׂעִיר לְהִתְיַשֵּׁב שָׁם, וְאָז נִלְחַם בִּבְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, כִּי אוּלַי פָּחֲדוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא הָיוּ נוֹתְנִים אוֹתוֹ לָבֹא בִּגְבוּלָם בְּהַר שֵׂעִיר שֶׁהָיוּ שָׁם הַמִּבְצָרִים, אֶלָּא שֶׁיָּשַׁב בִּשְׂדֵה אֱדוֹם בִּמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן. וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" הוֹסִיף, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו **לְדָרְכּוֹ** שֵׂעִירָה", וְלֹא "לִמְקוֹמוֹ" אוֹ "לְאַרְצוֹ", מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיְתָה שֵׂעִיר אַרְצוֹ. תורה ז

(ז) **וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם** – **לְהַסְפִּיק** – זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "לָשֵׂאת", וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל יג, ו (רא"ם). **מִרְעֶה לַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם** – זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם", שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּ"מִקְנֵיהֶם", לְכָל קִנְיָנָם וּרְכוּשָׁם, אֶלָּא כָּאן הַכַּוָּנָה לִבְהֵמוֹתֵיהֶם. וּבָזֶה מְבוֹאָר גַּם מַדּוּעַ עָזַב עֵשָׂו וְלֹא יַעֲקֹב, כִּי לְיַעֲקֹב הָיוּ יוֹתֵר בְּהֵמוֹת לְמַרְעֶה מֵאֲשֶׁר לְעֵשָׂו, כַּמִּתּוֹאָר לְעֵיל ל, מג וּבְרַשִׁ"י שָׁם, וְלָכֵן הָיָה לוֹ דַּיִן קְדִימָה עַל עֵשָׂו (הרבי).

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – בְּרֵאשִׁית רַבָּה פב, יג. הוּבָא גַּם בְּרַשִׁ"י בְּמִדְבַּר כ, יג. וְהוּצְרַךְ לְהָבִיא מִדְרָשׁ אַגָּדָה, כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ לֹא מוּבָן כָּל כָּךְ לָמָּה דַּוְקָא עֵשָׂו הוּא שֶׁעָזַב, כִּי דּוֹחֵק לוֹמַר שֶׁעֵשָׂו עָזַב אֶת הָאָרֶץ רַק בִּגְלַל שֶׁלְּיַעֲקֹב יֵשׁ יוֹתֵר מִרְעֶה מִמֶּנּוּ, בְּפִי הַמּוּבָן מֵהַפְּשָׁט (הרבי).

"מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו" – מַה מּוֹסִיף בְּתֵיבַת "אָחִיו" (הרבי). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר שָׁם.

מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת "כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ" – לְעֵיל טו, יג.

הַמֻּטָּל עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק – שֶׁכֵּן הַגְּזֵירָה הִתְחִילָה לְהִתְקַיֵּים מֵאָז שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י שָׁם.

אָמַר: אֵלֵךְ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֵלֶק לֹא בַּמַּתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפַרְעוֹן הַשְּׁטָר – וְלָכֵן פֵּירֵשׁ מִיַּעֲקֹב אָחִיו, וְהִטִּיל הַשְּׁטָר חוֹב עַל יַעֲקֹב (ע"פ רש"י במדבר שם). וּמַה שֶּׁעֵשָׂו עָזַב לְגוּר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת, אֵין הַדָּבָר עַצְמוֹ מְהַוֶּה פַּרְעוֹן הַשְּׁטָר, כֵּיוָן שֶׁהַגְּזֵירָה הָיְתָה "כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיוּ יִתְיַחֲסוּ אֲלֵיהֶם כְּאֶל גֵּרִים וְלֹא כְּתוֹשָׁבִים, וְעֵשָׂו שֶׁלֹּא רָצָה לִהְיוֹת גֵּר עָזַב לְשַׂעִיר לִהְיוֹת שָׁם כְּתוֹשָׁב, וְאָכֵן "וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר" (הרבי).

וּמִפְּנֵי הַבּוּשָׁה, שֶׁמָּכַר בְּכוֹרָתוֹ – זֶהוּ טַעַם נוֹסָף לָמָּה עֵשָׂו הוּא שֶׁעָזַב וְלֹא יַעֲקֹב (הרבי). וְגַם זֶה נִרְמָז בְּתֵיבוֹת "מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה שֶׁמָּכַר הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב אָחִיו. תורה ח

(ט) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר:**

ט וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא דְּשֵׂעִיר׃

רס"י ◂ **וְאֵלֶּה** • הַתּוֹלָדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בָּנָיו מִשֶּׁהָלַךְ לְשֵׂעִיר.

(י) **אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:**

י אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃

(יא) **וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:**

יא וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃

(יב) **וְתִמְנַע ׀ הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:**

יב וְתִמְנַע הֲוַת לְחֵינָתָא לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת לֶאֱלִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה אִתַּת עֵשָׂו׃

רס"י ◂ **וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ** • לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כַּמָּה הָיוּ תְּאֵבִים לִיקָּבֵר בְּזַרְעוֹ: תִּמְנַע זוֹ, בַּת אֲלוּפִים הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", וְלוֹטָן מֵאֲלוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה, מִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים. אָמְרָה: 'אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לְךָ, הַלָּוַאי וְאֶהְיֶה פִּילֶגֶשׁ', וּבִדְבָרִי הַיָּמִים מוֹנָה אוֹתָהּ בִּבְנָיו שֶׁל אֱלִיפַז, מְלַמֵּד שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׂעִיר וְיָצְאָה תִּמְנַע מִבֵּינֵיהֶם, וּכְשֶׁנָּדְלָה נַעֲשֵׂית פִּילַגְשׁוֹ, וְזֶהוּ: "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנַע", וְלֹא מְנָאָהּ עִם בְּנֵי שֵׂעִיר, שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב.

(יג) **וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:**

יג וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃

(יד) **וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח:**

יד וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח׃

(טו) **אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז:**

טו אִלֵּין רַבְרְבֵי בְּנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְּעֵשָׂו רַבָּא תֵּימָן רַבָּא אוֹמָר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז׃

רס"י ◂ **אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו** • רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(ט) **וְאֵלֶּה** – הַתּוֹלָדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בָּנָיו מִשֶּׁהָלַךְ לְ"שֵׂעִיר". – וְלֹא שֶׁל עֵשָׂו עַצְמוֹ. תורה י

(יב) **וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ** – לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כַּמָּה הָיוּ תְּאֵבִים לִיקָּבֵר בְּזַרְעוֹ – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י דִּבְרִים לב, מז: "לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לְהִקָּבֵר בְּזַרְעוֹ".

תִּמְנַע זוֹ בַּת אַלּוּפִים הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר – לְקַמָּן פָּסוּק כב.

"וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", וְלוֹטָן מֵאַלּוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה – כְּדִלְקַמָּן פְּסוּקִים כ־כא. וּרְאֵה רַשִׁ"י סַנְהֶדְרִין צט, ב: "וְכֵיוָן דְּתִמְנַע הָיְתָה אֲחוֹת מֶלֶךְ, וַדַּאי בַּת מֶלֶךְ הִיא".

מִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים – עַל־פִּי לְשׁוֹן הַכָּתוּב דִּבְרִים ב, יב: "וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחוֹרִים לְפָנִים".

אָמְרָה – לֶאֱלִיפַז.

אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לְךָ, הַלָּוַאי וְאֶהְיֶה פִּילֶגֶשׁ – נִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מֵהַלָּשׁוֹן "הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ", שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא זָכְתָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ וְלָכֵן הָיְתָה רַק פִּלֶגְשׁוֹ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דִּבְרִים שָׁם: "שֶׁאָמְרָה אֵינִי כְּדַאי לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלָּוַאי וְאֶהְיֶה פִּילַגְשׁוֹ". וּרְאֵה רַשִׁ"י סַנְהֶדְרִין שָׁם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל מוּטָב.

וּבִדְבְרֵי הַיָּמִים – א א, לו.

מוֹנָה אוֹתָהּ בִּבְנָיו שֶׁל אֱלִיפַז – וְלֹא עִם בְּנֵי שֵׂעִיר.

מְלַמֵּד שֶׁבָּא – אֱלִיפַז.

עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׂעִיר וְיָצְאָה תִּמְנַע מִבֵּינֵיהֶם, וּכְשֶׁנָּדְלָה נַעֲשֵׂית פִּילַגְשׁוֹ – וְצָרִיךְ לוֹמַר שְׁפִירוּשׁ זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר אֶת הָרַעְיוֹן שֶׁל הַפֵּירוּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, כִּי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁתִּמְנַע לֹא יָדְעָה שֶׁאָבִיהָ הוּא אֱלִיפַז, אֶלָּא חָשְׁבָה שֶׁהִיא בַּת שֶׁל שֵׂעִיר, וְרָצְתָה לִהְיוֹת פִּלַגְשׁוֹ שֶׁל אֱלִיפַז כְּדֵי לְהִדָּבֵק בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. **וְזֶהוּ "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", וְלֹא מְנָאָהּ עִם בְּנֵי שֵׂעִיר** – לְקַמָּן פָּסוּק כ. **שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב** – שֶׁכֵּן הָאָבָא הָיָה אֱלִיפַז וְלֹא שֵׂעִיר, וְלָכֵן לֹא מְנָאָהּ הַכָּתוּב עִם יַלְדֵי שֵׂעִיר. תורה יג

(טו) **אַלּוּפֵי בְנֵי עֵשָׂו – רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת** – אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁמֵּהֶם נוֹלְדוּ

(טז) אַלּוּף קְרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה:

טז רַבָּא קְרַח רַבָּא נַעְתָּם רַבָּא עֲמָלֵק אִלֵּין רַבְרְבֵי דֶּאֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי עָדָה:

(יז) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יז וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַבָּא שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא (דֶּ)אֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו:

(יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יח וְאִלֵּין בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם רַבָּא קְרַח אִלֵּין רַבְרְבֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשָׂו:

(יט) אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם:

יט אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא אֱדוֹם:

◆ שבת קודש י״ד כסלו ◆

(כ) אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:

כ אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר חוֹרָאָה יָתְבֵי דְּאַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:

רס״י◄ **יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִיָּה קֹדֶם שֶׁבָּא עֵשָׂו לְשָׁם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (שבת פה) שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בִּישׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ: מְלֹא קָנֶה זֶה לְזֵיתִים, מְלֹא קָנֶה זֶה לִגְפָנִים, שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הֶעָפָר וְיוֹדְעִין אֵי זוֹ נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ.

(כא) וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם:

כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם:

(כב) וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע:

כב וַהֲווֹ בְנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם וַאֲחָתֵהּ דְּלוֹטָן תִּמְנָע:

(כג) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

כג וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

(כד) וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:

כד וְאִלֵּין בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דִּי אַשְׁכַּח יָת גִּבָּרַיָּא בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי:

רס״י◄ **וְאַיָּה וַעֲנָה** • וַי״ו יִתֵּרָה, וְהוּא כְּמוֹ אַיָּה וַעֲנָה, וְהַרְבֵּה יֵ״שׁ בַּמִּקְרָא: (דניאל ח) ״תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס״,

הַמִּשְׁפָּחוֹת, אֲבָל שֶׁהָיוּ נְשִׂיאֵי מִשְׁפָּחוֹת (רא״מ). וְאַלּוּפִים אֵלּוּ נִקְרְאוּ בִּשְׁמָם בְּתוֹר ״רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת״, וְאֵילּוּ הָאַלּוּפִים הַנִּזְכָּרִים בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, הֵם אַלּוּפִים שֶׁנִּקְרְאוּ ״עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם״, כִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י לְקַמָּן פָּסוּק מ. תורה טז

(כ) **יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** – שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִיָּה קֹדֶם **שֶׁבָּא עֵשָׂו לְשָׁם** – כַּמְפוֹרָשׁ בְּדִבְרֵים ב, יב: ״וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם .. וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם״.

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ – שַׁבָּת פה, א.

שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בִּישׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ, מְלֹא קָנֶה זֶה לְזֵיתִים, מְלֹא קָנֶה זֶה לִגְפָנִים, שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הֶעָפָר וְיוֹדְעִין אֵי זוֹ נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ. – קְנֵה הַמִּדָּה שֶׁבּוֹ מוֹדְדִין הַקַּרְקַע (רש״י שם). תורה כא

(כד) **וְאַיָּה וַעֲנָה – וַי״ו יִתֵּרָה, וְהוּא כְּמוֹ "אַיָּה וַעֲנָה"** – וְכֵן הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א א, מ.

וְהַרְבֵּה יֵ״שׁ בַּמִּקְרָא – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י וַיִּקְרָא ז, טז. אֱיכָה ג, כו. נְחֶמְיָה ד, י.

"תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס" – דָּנִיֵּאל ח, יג. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״וַי״ו יִתֵּרָה [שֶׁל

(תהלים עו) "נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס". **הוּא עֲנָה** • הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא אָחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאן הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּנוֹ, מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה. **אֶת־הַיֵּמִם** • פְּרָדִים, הִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל סוּס נְקֵבָה וְיָלְדָה פֶּרֶד, וְהוּא הָיָה מַמְזֵר וְהֵבִיא פְּסוּלִין לָעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "יֵמִם"? שֶׁאֵימָתָן מֻטֶלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִימַי לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה (חולין ז) (וְהָא קָא חֲזִינַן דְּחָיָה? אַל תִּקְרֵי וְחָיָה, אֶלָּא וְחַיָּתָה, כִּי הַמַּכָּה לֹא תִתְרַפֵּא לְעוֹלָם, בְּרַשׁ"י יְשָׁן). וְלֹא הֶחֱזַק לִכְתֹּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוֹרִי, אֶלָּא מִפְּנֵי תִּמְנַע וּלְהוֹדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

(כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּישֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה:

כה וְאֵלֶּה בְּנֵי עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה:

(כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן:

כו וְאֵלֶּין בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן:

(כז) אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן:

כז אִלֵּין בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן:

(כח) אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן:

כח אִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן:

(כט) אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה:

כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוּרָאָה רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה:

(ל) אַלּוּף דִּישֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר:

ל רַבָּא דִּשֹׁן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִּישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוּרָאָה לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְּשֵׂעִיר:

(לא) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לא וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם קֳדָם דִּי מְלַךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"י ◂ **וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים וְגוֹ'** • שְׁמֹנָה הָיוּ, וּכְנֶגְדָּן הֶעֱמִיד יַעֲקֹב וּבִטֵּל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם, וְאֵלּוּ הֵן: שָׁאוּל

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְקֹדֶשׁ] וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ בַּמִּקְרָא .. וְאַף בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם יֵשׁ מְדַבְּרִים כֵּן".

"נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס" – תְּהִלִּים עו, ז. וּבְרַשׁ"י שָׁם: "וְי"ו שֶׁל וְרֶכֶב טְפֵלָה הִיא".

הוּא עֲנָה – הָאָמוּר לְמַעְלָה – פָּסוּק כ. וְלָכֵן נֶאֱמַר "הוּא עֲנָה", כְּלוֹמַר, אוֹתוֹ עֲנָה, הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה, "מָצָא אֶת הַיֵּמִים בַּמִּדְבָּר" (גו"א).

שֶׁהוּא אָחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאן הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּנוֹ, מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה – וּמַה שֶּׁמְּנָאוֹ הַכָּתוּב (בפסוק ב) עִם יְלָדֵי שְׂעִיר (אַף שֶׁהָיָה אָח שֶׁל צִבְעוֹן מֵהָאֵם וְלֹא מֵאָבִא, שֶׁמִּטַּעַם זֶה לֹא נִזְכְּרָה תִּמְנַע עִם יְלָדֵי שֵׂעִיר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשׁ"י לְעֵיל פָּסוּק טז), יֵשׁ לוֹמַר: מִפְּנֵי שֶׁכָּאן עַל־כָּל־פָּנִים הוּא הָיָה נָכְדּוֹ שֶׁל שֵׂעִיר (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן תִּמְנַע).

אֶת הַיֵּמִם – פְּרָדִים. הִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל סוּס נְקֵבָה, וְיָלְדָה פֶּרֶד – וְזֶהוּ "מָצָא", שֶׁמָּצָא חָכְמָה זוֹ לְהַרְבִּיעַ שְׁנֵי מִינִים אֵלּוּ (באר מים חיים).

וְהוּא הָיָה מַמְזֵר, וְהֵבִיא פְּסוּלִין לָעוֹלָם. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "יֵמִם"? שֶׁאֵימָתָן מֻטֶלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא – חוּלִין ז, ב. וּבְרַשׁ"י שָׁם: "רַבִּי חֲנִינָא רוֹפֵא הָיָה".

מִימַי לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה – מַשְׁמַע שֶׁמֵּת הַמַּכָּה (רש"י שם).

(וַהֲלֹא קָא חֲזִינַן דְּחָיָה – וַהֲלֹא אָנוּ רוֹאִים שֶׁהוּא חַי.

אַל תִּקְרֵי "וְחָיָה" אֶלָּא "וְחַיָּתָה" – לְשׁוֹן נְקֵבָה וְאַמַּכָּה קָאֵי, שֶׁאֵין הַמַּכָּה מִתְרַפֵּאת (רש"י שם).

כִּי הַמַּכָּה לֹא תִתְרַפֵּא לְעוֹלָם. בְּרַשׁ"י יָשֵׁן). – בְּכַמָּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים קָטַע זֶה.

וְלֹא הֶחֱזַק לִכְתֹּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוֹרִי אֶלָּא מִפְּנֵי תִּמְנַע, וּלְהוֹדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם – בְּכַמָּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים: "גְּדוּלַּת זֶרַע אַבְרָהָם".

כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה – פָּסוּק יב. תורה כה

(לא) **וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים וְגוֹ' – שְׁמוֹנָה הָיוּ, וּכְנֶגְדָּן הֶעֱמִיד יַעֲקֹב וּבִטֵּל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם** – לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְעֵיל כה, כג: "וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ", וּבְרַשׁ"י שָׁם: "לֹא יִשְׁוּוּ בִּגְדוּלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל" (רא"ם).

וְאֵלּוּ הֵן – אֲבָל בְּרַשׁ"י מְלָכִים ב ח, כ מוֹנֶה: "אִישׁ בּוֹשֶׁת, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה, וּרְחַבְעָם, וַאֲבִיָּם, וְאָסָא, וִיהוֹשָׁפָט, וִיהוֹרָם".

שָׁאוּל, וְאִישׁ בּוֹשֶׁת, דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה,

וְאִישׁ בּשֶׁת, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא, יְהוֹשָׁפָט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כְּתִיב: (מלכים ב ח) "בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ", וּבִימֵי שָׁאוּל כְּתִיב: "אֵין מֶלֶךְ בֶּאֱדוֹם נֹצָב מֶלֶךְ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 153)

שְׁמוֹנָה הָיוּ, וּכְנֶגְדָּן הָעֲמִיד יַעֲקֹב וּבִטֵּל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם (רַשׁ"י לו, לא) לְרַשׁ"י הָקְשָׁה: יִצְחָק הֵרֵי בֵּרַךְ אֶת יַעֲקֹב בְּבִרְכַּת הֲוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ, וּלְעֵשָׂו אָמַר וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד, וְאִלּוּ כָּאן מִסְפָּר שֶׁאֱדוֹם קִיְּמָה מַלְכוּת בִּפְנֵי עַצְמָהּ (בִּמְקוֹם לַעֲבֹד אֶת יַעֲקֹב), וְאַף קְדֻמָּה לְמַלְכוּת יִשְׂרָאֵל. וּמְתָרֵץ, שֶׁבְּסַךְ־הַכֹּל הָיוּ רַק שְׁמוֹנָה, וְכַאֲשֶׁר הֶעֱמִיד יַעֲקֹב אֶת שְׁמוֹנַת הַמְּלָכִים שֶׁלּוֹ **בִּטֵּל** מַלְכוּת עֵשָׂו - אֱדוֹם הָיָה מִשְׁעְבָּד לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְזהוּ שֶׁדַּיֵּק הַכָּתוּב "**לִפְנֵי** מָלְךְ מָלָךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהֵרֵי מִיָּד כְּשֶׁהֶעֱמִיד יַעֲקֹב אֶת מְלָכָיו **בִּטֵּל** אֶת מַלְכוּת עֵשָׂו.

(לב) וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

לב וּמָלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ דִּנְהָבָה:

(לג) וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה:

לג וּמִית בֶּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה:

רש"י◄ **יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה** • בָּצְרָה מֵעָרֵי מוֹאָב הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה מח) "וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בָּצְרָה וְגוֹ'". וּלְפִי שֶׁהֶעֱמִידָהּ מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם, עֲתִידָה לִלְקוֹת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה לד) "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה".

(לד) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:

לד וּמִית יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חֻשָׁם מֵאַרְעָא דְּרוֹמָא:

(לה) וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית:

לה וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד דְּקָטִיל יָת מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּהּ עֲוִית:

רש"י◄ **הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב** • שֶׁבָּא מִדְיָן עַל מוֹאָב לְמִלְחָמָה, וְהָלַךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם לַעְזֹר אֶת מוֹאָב, וּמִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָיוּ מִדְיָן וּמוֹאָב מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, וּבִימֵי בִּלְעָם עָשׂוּ שָׁלוֹם לְהִתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל.

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה:

לו וּמִית הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה:

(לז) וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר:

לז וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבֵי דְעַל פְּרָת:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא, יְהוֹשָׁפָט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כְּתִיב – מְלָכִים שָׁם. **"בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ", וּבִימֵי שָׁאוּל** – לִכְאוֹרָה יֵשׁ לִגְרוֹס "יְהוֹשָׁפָט", כִּי פָּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט (יפ"ת ב"ר פג, ב), אֲבָל אֵין צָרִיךְ לָזֶה, כִּי כַּוָּנַת רַשׁ"י לוֹמַר שֶׁדָּבָר זֶה הִתְחִיל בִּימֵי שָׁאוּל (רְאֵה שְׁמוּאֵל א יד, כז: "וְשָׁאוּל לָכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל, וַיִּלָּחֶם סָבִיב בְּכָל אוֹיְבָיו בְּמוֹאָב וּבִבְנֵי עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וגו'"), וְנִמְשַׁךְ עַד יְהוֹשָׁפָט. אֲבָל בִּמְלָכִים שָׁם כָּתַב רַשׁ"י: "וּמִימֵי דָּוִד לֹא הָיָה לָהֶם מֶלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ש"ב ח, יד) וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם וְיָשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִיבִים" (הרבי).

כְּתִיב – מְלָכִים א כב, מח. **"[ו]מֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נֹצֵב מֶלֶךְ"** – הַנְּצִיב הָיָה לָהֶם בִּמְקוֹם מֶלֶךְ (רש"י מ"ב שם). תורה לב

(לג) **יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה – בָּצְרָה מֵעָרֵי מוֹאָב הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר** – יִרְמְיָה מח, כד. **"וְעַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה וְגוֹ'", וּלְפִי שֶׁהֶעֱמִידָהּ מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם** – רְאֵה גַּם רַשׁ"י יְשַׁעְיָה סג, א. יִרְמְיָה מט, יג. וּבְרֵאשִׁ"ר עָמוֹס א, יב: "בָּצְרָה בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱדוֹם הִיא, וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב, וְנִמְשְׁכָה אַחַר אֱדוֹם, וְהִיא הֶעֱמִידָה לוֹ מֶלֶךְ בְּמוֹת מֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן".

עֲתִידָה לִלְקוֹת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה" – יְשַׁעְיָה לד, ו. וּרְאֵה גַּם רַשׁ"י שָׁם. תורה לד

(לה) **הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב – שֶׁבָּא מִדְיָן עַל מוֹאָב לַמִּלְחָמָה** – רְאֵה גַּם רַשׁ"י בַּמִּדְבָּר כב, ד. **וְהָלַךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם לַעְזֹר אֶת מוֹאָב. וּמִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָיוּ מִדְיָן וּמוֹאָב מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, וּבִימֵי בִּלְעָם עָשׂוּ שָׁלוֹם לְהִתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל** – בְּרַשׁ"י בַּמִּדְבָּר שָׁם: "אֶלָּא מִיִּרְאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם". כְּלוֹמַר, שֶׁזּוֹ הַסִּיבָּה שֶׁכָּתְבָה הַתּוֹרָה כָּאן אֶת סִיפּוּר מִלְחֶמֶת מִדְיָן עִם מוֹאָב, לוֹמַר לָנוּ שֶׁבִּשְׁבִיל יִרְאָתָם מִיִּשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. תורה לו

(לח) וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר:

לח ומית שָׁאוּל וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר:

(לט) וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:

לט ומית בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מְצָרַף דַּהֲבָא:

רש"י ◂ **בַּת מֵי זָהָב** • מַהוּ זָהָב? עָשִׁיר הָיָה, וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְכָלּוּם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז)

אִיתָא בַּקַּבָּלָה שֶׁבְּתֵירַת מְהֵיטַבְאֵל יֵשׁ אוֹתִיּוֹת מ"ה, וְיַטְבְּאֵל בְּגִימַטְרִיָּא ב"ן. וְהוּא עִנְיַן יְחוּד מ"ה וּב"ן, דְּהַיְינוּ הַמְּבָרֵר וְהַמִּתְבָּרֵר, תִּיקּוּן וְתוֹלְדוֹ, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הַמְּשָׁכָה מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִתּוֹלְדוֹ וְתִיקּוּן, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַבֵּירוּר דְּתוֹלְדוֹ שֶׁיִּתְאַחֵד עִם תִּיקּוּן.

(מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת:

מ וְאִלֵּין שְׁמָהַת רַבְרְבֵי עֵשָׂו לְזַרְעָיָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָתְהוֹן רַבָּא תִּמְנָע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת:

רש"י ◂ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו** • שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם לְאַחַר שֶׁמֵּת הֲדַר וּפָסְקָה מֵהֶם מַלְכוּת. וְהָרִאשׁוֹנִים, הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם, וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: "וַיָּמָת הֲדָד, וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע וְגוֹ'".

(מא) אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן:

מא רַבָּא אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִּינֹן:

(מב) אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר:

מב רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵּימָן רַבָּא מִבְצָר:

(מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ׀ אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַרְעָא אַחֲסָנָתְהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי: פ פ פ

רש"י ◂ **מַגְדִּיאֵל** • הִיא רוֹמִי:

ספפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קצה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(לט) **בַּת מֵי זָהָב** – **מַהוּ זָהָב** – כְּלוֹמַר, "בַּת מֵי זָהָב" פֵּירוּשׁוֹ: בַּת מַהוּ זָהָב ("מֵי" בְּמַשְׁמָעוּת "מָה").

עָשִׁיר הָיָה – "מַטְרֵד" הָיָה עָשִׁיר, וְנִקְרָא גַּם "מֵי זָהָב", עַל שֵׁם הֱיוֹתוֹ עָשִׁיר (הרבי).

וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְכָלּוּם – וְזֶהוּ "מַהוּ זָהָב". תורה מ

(מ) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו – שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם** – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמִקְומוֹתָם בִּשְׁמוֹתָם" (ר"ש"ם). כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין זֶה שֵׁמָם שֶׁל אַלּוּפִים אֵלּוּ, אֶלָּא שֶׁהַמְּקוֹמוֹת שֶׁבָּהֶם הֵם הָיוּ אַלּוּפִים נִקְרְאוּ בֵּן, וּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ נִקְרְאוּ כֵּן עַל שֵׁם בַּעֲלֵיהֶם הַקּוֹדְמִים [וְהֵם הַשֵּׁמוֹת הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל] (נחלת יעקב).

לְאַחַר שֶׁמֵּת הֲדַר וּפָסְקָה מֵהֶם מַלְכוּת. וְהָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה – פְּסוּקִים טו־יט, שֶׁגַּם שָׁם מָנָה אַלּוּפֵי עֵשָׂו, וְשָׁם נִזְכְּרוּ אַלּוּפִים אֲחֵרִים (ראב"ם).

הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם – כְּלוֹמַר, הֵם שְׁמוֹת הָאַלּוּפִים עַצְמָם, וְלֹא עַל שֵׁם מְקוֹמוֹתֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ אַלּוּפִים "לִפְנֵי מְלָךְ מָלָךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וּלְפִי זֶה "אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן" הָאֲמוּרִים, אֵינָם אוֹתָם אַלּוּפִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל פְּסוּק טו. אֲבָל רְאֵה רַשְׁ"י סוֹטָה יג, א: "כ"ג אַלּוּפִים נִמְנוּ בְּעֵשָׂו, וְאִם תֹּאמַר כ"ה הֵן? תֵּימָן וּקְנַז נִמְנוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים".

וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים – א א, נא.

"וַיָּמָת הֲדַר וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע וְגוֹ'" – בְּדִבְרֵי הַיָּמִים שָׁם "הֲדַד", אֲבָל הַכַּוָּנָה לַ"הֲדַר" הַנִּזְכָּר כָּאן, וּמְשׁוּם כָּךְ שִׁינָּה רַשְׁ"י מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב, כְּדַרְכּוֹ לְשַׁנּוֹת לְשׁוֹנוֹת הַכְּתוּבִים לְפִי צוֹרֶךְ הָעִנְיָן. תורה מא

(מג) **מַגְדִּיאֵל – הִיא רוֹמִי** – עִיר חֲשׁוּבָה שֶׁל אֱדוֹם (רש"י במדבר כד, יט). וְנִקְרֵאת "מַגְדִּיאֵל", מִפְּנֵי שֶׁ"מַגְדִּיאֵל" הוּא מִלְּשׁוֹן גְּדוּלָּה, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁהִ' מַגְדִּיל אוֹתָהּ, וְכֵן גַּם "רוֹמִי" הוּא מִלְּשׁוֹן רוֹמְמוּת וּגְדוּלָּה (גר"א). וּמִכֵּיוָן שֶׁ"מַגְדִּיאֵל" הוּא שֵׁם שֶׁל מְדִינָה, אִם כֵּן גַּם שְׁאָר הָאַלּוּפִים הַנִּזְכָּרִים כָּאן נִקְרְאוּ כֵּן עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם (שפ"ח). תורה מא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום רביעי - י"א כסלו** מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' כסלו מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום חמישי - י"ב כסלו** מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' כסלו פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	**יום שישי - י"ג כסלו** מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד כסלו פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

אַךְ לְהָבִין, אֵיךְ הָאֶתְרוֹג שֶׁהוּא מֵרפ"ח – 288 הניצוצות, שֶׁלֹּא נִבְרְרוּ עֲדַיִן, – שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבזה יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, וְכֵן קְלַף הַתְּפִלִּין, – עליו נכתבות פרשיות התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות – יַמְשִׁיךְ אוֹר בְּכֵלִים דְּזֵעִיר-אַנְפִּין וְנוּקְבָא, שֶׁכְּבָר נִבְרְרוּ וְנִתְקְנוּ עַל-יְדֵי שֵׁם "מַ"ה" לְהִיוֹת בְּחִינַת אֲלָקוּת – ששם "מ"ה" מברר, הֵנָּה הַמָּשָׁל לָזֶה הִיא – ענין הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה, – שזורעים או נוטעים, מְעוֹרֵר כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, שֶׁהוּא דְּבַר ה': "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה עַל-יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" לְשָׁרְשׁוֹ, – שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. כָּמָה מְעוֹרְרִים הַקְּלָף – של התפילין, וְהָאֶתְרוֹג – מד' המינים, עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות, שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלְּפָנֵי – ולמעלה מ־הַשְּׁבִירָה, – של שבירת הכלים, שֶׁהוּא – שם "ס"ג" הוא מָהוּת וְעַצְמוּת אוֹרוֹת שֶׁבְּ"אָדָם קַדְמוֹן", – שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק", וְלֹא הֶאָרָה בְּעָלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מַ"ה" שֶׁ – בא מִמְּצָחוֹ. – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, וְכֵן בִּלְמוּד וְעִיּוּן הִלְכוֹתֵיהֶן – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, מְעוֹרֵר בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכֵלִים דִּזְעֵיר-אַנְפִּין וְנוּקְבָא, וְעַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת גַּם כֵּן בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּ– שם "ס"ג" דִּפְנִימִיּת "אָדָם קַדְמוֹן", הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הָ"עֵינַיִם" כו'. – של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של חיצוניות. על־כל־פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא־תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"[46] – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ולירא‍ה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם ב"מצוות עשה" וגם במצוות לא־תעשה, שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה־עשה או להישמר מלא־תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל־ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך־הוא. ובלשון רבנו הזקן: וְכָל הַנִּזְקָר לְעֵיל – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, הוּא בְּמִצְוַת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בִּלְמוּד פְּרָטֵי הִלְכוֹת אִסּוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לְכַאוֹרָה, וּבִפְרָט

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דזו"ן דאצי' שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי' הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שבס"ג דפנימית א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה ובפרט ברלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול וכה"ג.

---

46. קידושין לט, ב.

בְּדָלָא שְׁכִיחֵי כְּלָל – בפרטי דיני לא־תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, כְּמוֹ פְּרָטֵי הִלְכוֹת פְּגוּל וּכְהַאי גַּוְנָא. – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

יום שני ט' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' קנח, מהנברא.

אַךְ עוֹד זֹאת הַשָּׁוָה בְּכָל[47], – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות־עשה וגם של מצוות לא־תעשה, כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, כִּי בָּל דְּחִילוּ וְרַחֲימוּ – יראה ואהבה, שִׂכְלִיִּים שֶׁל הַמַּלְאָכִים - הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְהֵן בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כי אם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של מלאכים, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן אינן נבראים ממש, כי אם כפי שאלקות באה בענין של נברא ונשמה, ו(ב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה־שאין־כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, **עצם** הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, אֲבָל פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת – הענינים השונים של הלכות המצוות, הֵן הַמְּשָׁכוֹת חָכְמָה עִלָּאָה – עליונה, דְּהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא הַמַּלְבֻּשֶׁת בְּנַפְשְׁמִיּוֹת, – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, וְהַלְבָּשָׁה זוֹ, – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, אֵינָהּ כְּהַלְבָּשַׁת חָכְמָה עִלָּאָה בְּחִינוֹת וְרַחֲימוּ – ביראה ובאהבה שִׂכְלִיִּים, – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות **משכל** ו**מחכמה**, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבשה היא אחרת, דְּהַתָּם – שם, ב"חכמה עילאה" המלובשת באהבה וביראה שכליים, הַלְבּוּשׁ הוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר לְגַמְרֵי, – על ה"חכמה עילאה", כְּהֶסְתֵּר וְהָעְלֵם הָאָרֶץ הַחָמְרִית – המסתירה ומעלימה לגמרי, לְגַבֵּי חָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[48]: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה", וְהַיְינוּ חִיצוֹנִית דְּחִיצוֹנִיּוּת דִּכְלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא – "מלכות דאצילות" עם החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה, – "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של **נברא**, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, וְכֵן בִּבְרִיאָה הִיא מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ, – של "בריאה", שֶׁהֵם – רוח ונפש של "בריאה", הן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים – המתהווים בְּהֶסְתֵּר וְהָעְלֵם הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא, – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה **שכליים** ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש והן בחי' נפש רוח דבי"ע. אבל פרטי ההלכות הן המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלובשת בנשמיות והלבשה זו אינה כהלבשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם הארץ החומריית לגבי ח"ע המלובשת בה כמ"ש כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח נפש דעשיה וכן בבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח נפש שהם בחי' נבראים בהסתר והעלם הבורא מהנברא.

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". **48.** תהלים קד, כד.

יום שלישי י' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, משא"כ ההלכות... עד עמ' 316, אלקות.

קונטרס אחרון

משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה בהן בגילוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לבד כמו ביום טוב שחסד דאצי' המלובש לגמרי בחסד דבריאה מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד דיצי' ועשי' הנק' ג"כ התלבשות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיות עוה"ז ואף שגשמיות עוה"ז ודאי מסתיר לגמרי אפילו החסד דעשיה מ"מ ההלכה עצמה אינה גשמיות ממש שהיא בחי' רצון הנמשך מח"ע להקל או להחמיר רק שיורד ומאיר בבחי' גילוי בגשמיות כמים היורדים ממקום גבוה כו' והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה באמת הוא מסתיר לגמרי כמו המחליף פרה בחמור וכן בשר הפיגול או לא פיגול וכשר רק ההלכה בעצמה עם הטעם הנגלה היא מבחי' מלכות דבריאה ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהֲלָכוֹת, הֲרֵי הָאָרַת הַחָכְמָה מְאִירָה בָּהֶן בְּגִלּוּי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, וּלְבוּשׁ הָעֲשִׂיָּה – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה", הוּא דֶּרֶךְ מַעֲבָר לְבַד, – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלובש להיות כמו המהות של המלביש. כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת הַמְלֻבָּשׁ לְגַמְרֵי בְּחֶסֶד דְּבְרִיאָה מְחַיֶּה עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי – וזאת – עַל־יְדֵי מַעֲבַר חֶסֶד דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה, הַנִּקְרָא גַּם כֵּן הִתְלַבְּשׁוּת[49], – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה" ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, שֶׁאִם לֹא כֵּן לֹא הָיָה פּוֹעֵל בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה. – הרבי הרש"ב נשמתו־עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"[50] דיוק לשון רבנו הזקן כאן, שהכוונה היא שבדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה **גשמית** ממש, אלא זה צריך להיות על־ידי **התלבשות** בכלים ובלבושים של "יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד העליון, והוא נעשה על־ידי כך בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים **עוד יותר** מאשר הכלים והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה. על־כל־פנים, כשם שהדבר ביום־טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום־טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם בהלכות, שההתלבשות בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשארת הארה של "חכמה עילאה", וְאַף שֶׁגַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה וַדַּאי מַסְתִּיר לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ – על הַחֶסֶד דַּעֲשִׂיָּה, – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו דנה התורה, כפי שיזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין של חסד ד"עשיה", מִכָּל־מָקוֹם הַהֲלָכָה עַצְמָהּ אֵינָהּ גַּשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא – ההלכה והפסק, בְּחִינַת רָצוֹן הַנִּמְשָׁךְ מֵחָכְמָה עֶלְאָה לְהָקֵל אוֹ לְהַחֲמִיר, – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, רַק שֶׁ – הרצון יוֹרֵד וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת, – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי, כְּמַיִם הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַ כו', – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, וְהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ מְדַבֶּרֶת הַהֲלָכָה, בֶּאֱמֶת הוּא מַסְתִּיר לְגַמְרֵי, כְּמוֹ – ההלכה של "הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר"[51], וְכֵן – ההלכה של בְּשַׂר הַפִּגּוּל אוֹ לֹא פִּגּוּל וְכָשֵׁר. – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה". מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיזת האתרוג **הגשמי** של מצוה, תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיות האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה **התלבשה** בשכל גשמי **זה** – אכן אינו מסתיר. רַק הַהֲלָכָה בְּעַצְמָהּ – הפסק עִם הַטַּעַם הַנִּגְלֶה, – מדוע הפסק הוא כך וכך, הִיא מִבְּחִינַת מַלְכוּת דִּבְרִיאָה – חלק השכל והטעם של הגמרא, וְיִצִירָה – חלק פסק ההלכה של המשנה, דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁהוּא אֱלֹקוּת, הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – שנפש־רוח הן ענין של נברא, שֶׁהֵן דְּחִילוּ וְרַחֲימוּ – יראה ואהבה, שֶׁל הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת וְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלָּהֶם, – ההשגה

---

49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך". **50.** עמוד 123. **51.** ב"מ ק, א. וש"נ.

והתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה וליראה. כל זה מתהווה ומקבל חיות מֵאַיִן לְיֵשׁ. – כפי שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", וְלָכֵן – ההארה מ"חכמה" הבאה על־ידי מלכות ד"בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, הִיא צִמְאוֹנָם – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה"

קונטרס אחרון

וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם שירדה לעוה"ז כמים היורדים כו' וגם אחר שירדה לעשי' היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשי' אפי' דבחי' נשמה שהיא אלקות

ו"יצירה" קֹדֶם שֶׁיָּרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה, כַּמַּיִם הַיּוֹרְדִים – ממקום גבוה לנמוך כו'[52]. וְגַם אַחַר שֶׁ – ההארה מ"חכמה עילאה", יְרָדָה לַעֲשִׂיָּה, הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה, אֲפִלּוּ דִּבְחִינַת נְשָׁמָה שֶׁהִיא אֱלֹקוּת. – שכן, זה אלקות של "עשיה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריאה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז[53]) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו **המהות** של המדריגה העליונה יותר שהיא מתלבשת בה – או שהיא **מהות אחרת** מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה **שאיננה** אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם **המלביש** הוא אלקות (אלא במדריגה קטנה יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה שהוא **אלקות** בג' ראשונות (חכמה־בינה־דעת) של "בי"ע" (בריאה־יצירה־עשיה) שהם **נבראים**, שאור הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר שבורא מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה **מהות** אור הנשמה, כי אם **מציאותו** בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שב**הלכות**, שביוון שאור הנשמה הוא הרי גם **אלקות**, לכן מאירה **מהות** "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר **בגילוי** בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה", אף־על־פי־כן מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה") **מהות** "חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף־על־פי־כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי אם בבחינת מיעוט בלבד, שב**יכלתה** לבוא לבחינה של גילוי ממש.

יום רביעי י"א כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, **והטעם משום דחב"ד**... עד עמ' 316, **וגמרא**.

וְהַטַּעַם, – מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה ב"עשיה", היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת הנשמה? – מִשּׁוּם דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה הוּא מְקוֹר הַחַיּוּת דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּנְפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה, – של נפש רוח, וְהִתְהַוּוּתָן מֵאַיִן לְיֵשׁ עִם תּוֹלְדוֹתֵיהֶן, עַד סוֹף הָעֲשִׂיָּה, הִיא הָאָרֶץ וְכָל צְבָאָהּ. – הרי, ש"חב"ד דעשיה" של הנשמה, היא מקור **לנבראים**. אֲבָל חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּהֲלָכוֹת בְּטַעֲמֵיהֶן שֶׁבְּמַלְכוּת דִּבְרִיאָה וְיִצִירָה, – המקום והמדריגה של ההלכות וטעמיהן – שם **אין** "חב"ד" **אלו** מקור לנבראים, כי אם – עִנְיַן הַחָכְמָה – שבהן, הִיא בְּתִקּוּן פַּרְצוּפֵי הָאֲצִילוּת, שֶׁבָּהֶן – בפרצופים של "אצילות", תְּלוּיִין כָּל טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת, מִצְוֹת־עֲשֵׂה בָּהּ' חֲסָדִים, – של "ז"א דאצילות", וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בָּהּ' גְּבוּרוֹת. – של "ז"א דאצילות", וּמִשּׁוּם הָכִי – ולכן, נָמֵי, – גם כְּשֶׁיָּרְדוּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנִּבְרָאִים, – כשטעמי ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" – ירדו להיות טעמים של הלכות לנבראים, הֵן בְּמַלְכוּת דִּבְרִיאָה וְיִצִירָה,

קונטרס אחרון

והטעם משום דחב"ד דעשי' דבחי' נשמה הוא מקור החיות דחב"ד דנפש רוח ותולדותיהן והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן עד סוף העשיה היא הארץ וכל צבאה. אבל חב"ד דהלכות בטעמיהן שבמל' דבריאה ויצי' ענין החכמה היא בתיקון פרצופי האצי' שבהן תלוין כל טעמי המצות מ"ע בה' חסדים ומל"ת בה"ג ומשו"ה נמי כשירדו להתלבש בנבראים הן במל' דבריאה ויצי'

---

52. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** תענית ז, א. **53.** המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

דִּבְחִינַת נְשָׁמָה דַּוְקָא, – שנשמה היא אלקות, **שֶׁהוּא** – הנשמה היא **מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת,** – ל' הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", **וְלֹא בִּבְחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ.** – והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". **וְאַף דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּבְרִיאָה יְצִירָה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁגָּבְהָה מְאֹד מַעֲלָתָן עַל בְּחִינַת מַלְכוּת דִּבְרִיאָה יְצִירָה דִּנְשָׁמָה,** – שכן, זו **חב"ד,** העליונות בספירות עולם זה, וזו **מלכות,** התחתונה בספירות עולם זה, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – "חב"ד דבריאה יצירה", **הֵן מָקוֹר לְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּבְרִיאָה יְצִירָה שֶׁל בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ שֶׁהֵן הַמַּלְאָכִים** – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"**מלכות** דבריאה יצירה" דנשמה, להיות מקור לנבראים – בשעה ש"**חב"ד** דבריאה יצירה" דנשמה, שהיא למעלה מעלה ממנה, היא מקור לנבראים? **לֹא קָשֶׁה מִידֵי,** – לא קשה כלל, **דְּבֶאֱמֶת הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת** – המתהווים מ"חב"ד דבריאה יצירה", **אֵינָן אֶלָּא מִטִּיפָּה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה לִ"יסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין", וְנִיתַּן** – ונמשך **לְ"נוּקְבָא",** – ל"מלכות", **וּמִשָּׁם יָצְאוּ** – המלאכים והנשמות, **בִּבְחִינַת "לֵידָה".** – שנולדה מציאות חדשה, הרי שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות, שמהתפשטות כזו אי־אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי אם באופן של **טיפה ולידה,** יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, **כִּי אַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שֶׁנִּבְרְאוּ מֵהֶאָרַת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא** – "מלכות" **דַּאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵם הַיּוֹרְדִים** – בבריאה־יצירה־עשיה, **וְנַעֲשִׂים נְשָׁמָה.** – לבריאה־יצירה־עשיה. **אֲבָל עַצְמוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה מִתְפַּשֵּׁט בְּו' קְצָווֹת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא, וְשָׁם הֵם שִׁיתָא** – ששה **סִדְרֵי מִשְׁנָה וּגְמָרָא.** – ענין ההלכות של תורה, הרי, **שעצמות** חב"ד באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה שהיא אלקות.

קונטרס אחרון

דבחי' נשמה דוקא שהוא מכלים דאצי' ולא בבחי' נפש רוח. ואף דחב"ד דבריאה יצירה דבחי' נשמה שגבהה מאד מעלתן על בחי' מלכות דבריאה יצירה דנשמה ואעפ"כ הן מקור לחב"ד דבריאה יצירה של בחי' נפש רוח שהן המלאכים. לק"מ דבאמת המלאכים והנשמות אינן אלא מטפה הנמשכת מחב"ד דנשמה ליסוד ז"א וניתן לנוק' ומשם יצאו בבחי' לידה כי אף את"ל שנבראו מהארת הכלים דנוק' דאצי' הרי הם היורדים ונעשים נשמה. אבל עצמות חב"ד דנשמה מתפשט בו"ק דזו"ן ושם הם שיתא סדרי משנה וגמרא

יום חמישי י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח... עד עמ' קנט, וכו' וד"ל:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[54] **(וְשַׁעַר הַיִּחוּדִים**[55]**) שֶׁעַל־יְדֵי הַכַּוָּנָה נַעֲשָׂה לְבוּשׁ נְשָׁמָה, וְעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה** – נעשה **לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ דִּיצִירָה עַל־יְדֵי מִשְׁנָה,** – על־ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה" נעשה לבוש רוח דרוח, **וְרוּחַ דִּנְשָׁמָה דִּבְרִיאָה עַל־יְדֵי הַגְּמָרָא** – שגמרא היא ב"בריאה". הרי, שעל־ידי תורה נעשה לבוש של "רוח", שהיא הרי "נברא"? **יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְינוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי תּוֹרַת הָאָדָם** – שהוא לומד, **בָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָה לְמַעְלָה,** – נעשה אז לבוש של תורה, כיוון שזה בא מהאדם שהוא נברא. **אֲבָל הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ שֶׁנִּתַּן בְּסִינַי** – כפי שהתורה ניתנה מלמעלה למטה, **הוּא בַּנְּשָׁמָה,** – שהיא אלקות, **וְלָכֵן הוּא** – לימוד ה"תלמוד", **מְבָרֵר הָרוּחַ, וְכֵן בְּמִשְׁנָה דִּיצִירָה.** – שכפי שהיא ניתנת מלמעלה מסיני, היא בבחינת נשמה. **וְאַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר, שֶׁגַּם הַנִּיתַּן מִסִּינַי** – מלמעלה למטה, **הוּא בְּרוּחַ דִּבְרִיאָה יְצִירָה** – אבל הרי זה באופן כזה שאין זה שום **מציאות** של נברא, כי אם באופן של "**שליח**" שאיננו מציאות לעצמו, כי אם מציאותו היא כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים אחרים, ובלשון רבנו הזקן: **הֲרֵי נוֹדַע שֶׁכָּל מַלְאָךְ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה, אֲזַי** – בשעת השליחות, **נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מַמָּשׁ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחֵר כְּפִי עֲבוֹדָתוֹ,** – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, **וַאֲזַי קוֹרֵא "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' כו'", כְּלוֹמַר שֶׁשֵּׁם ה'** – קדוש ו – **מֻבְדָּל מִמֶּנּוּ,** – הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא

קונטרס אחרון

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לבוש נשמה וע"י התורה לבוש רוח דרוח ע"י משנה דיצי' ורוח דנשמה דבריאה ע"י הגמ' י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד עצמו שניתן בסיני הוא בנשמה ולכן הוא מברר הרוח וכן במשנה דיצי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ק' ה' כו' כלומר ששם

---

54. שמ"ט פ"ה. 55. פ"ב.

נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, וְכֵן הוּא מַמָּשׁ בְּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת הַתַּלְמוּד בְּבְחִינַת רוּחַ דִּבְרִיאָה, – ורוח היא הרי ענין של נברא, וְהַמְּשָׁנָה בְּרוּחַ דִּיצִירָה, הֵם שְׁלוּחֵי ה', דְּהַיְנוּ כֵּלִים דְּנוּקְבָא – "מלכות" דַּאֲצִילוּת, הַחִיצוֹנִים – הכלים החיצונים, בְּתַלְמוּד, וְ– הכלים הָאֲמִצָּעִים בַּמִּשְׁנָה, אֲשֶׁר הַמִּשְׁנָה שְׁבָּהֶם – וְהַתַּלְמוּד ב"רוח דבריאה ויצירה", נִמְשָׁכִים מִ"יסוֹד אַבָּא", – מ"יסוד" שבחכמה, הַמְקַבֵּל מֵ"חָכְמָה" – חכמה "סְתִימָאָה" – דְּ"אַרִיךְ אַנְפִּין", 'סתומה', – מ"חכמה" שבכתר, שֶׁבּוֹ – ב"אריך אנפין" מְלֻבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְנִמְצָא שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף, הוּא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וּכְשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד – מקרא, או משנה, או תלמוד, מַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָם חָזָה לִהְיוֹת נִכְלָל וּבָטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם[56]. – כל תכלית האדם היא להביא את העולם להיות נכלל ובטל באורו יתברך, דבר הנעשה על־ידי לימוד התורה, וְזֹאת הָיְתָה עֲבוֹדַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְכָל הַתַּנָּאִים וֶאֱמוֹרָאִים – שעסקו בַּנְּגָלָה, – דתורה, לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, – בעולם, וּלְבָרֵר בְּרוּרֵי – קליפת נֹגַהּ כָּל מָשְׁךְ זְמַן הַגָּלוּת דְּשָׁלְטָא אִילָנָא – כששולט האילן דְּטוֹב וָרַע, – חיות העולם היא מקליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[57]: "עֵת אֲשֶׁר שָׂלַט הָאָדָם – בליעל של קליפה, בָּאָדָם – של קדושה, כו'", – שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" – בקליפת "נוגה", כִּי זֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – של העולמות, שֶׁיֵּרֵד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה – שהאלקות תרד ותתגלה בעולם, וְיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּדֵי לְהַעֲלוֹתָן לְמַהֲוֵי – להיות אֶחָד בְּאֶחָד. – שזה "אחד" של "יחודא תתאה", של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של "יחודא עילאה". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים דְּחִילוּ וְרַחִימוּ – יראה ואהבה שֶׁכְּלִיִּים, אֵינָהּ בְּבְחִינַת הַמְּשָׁכָה בְּלָל וּכְלָל, – שעל־ידי זה תומשך אלקות בעולם, רַק הִסְתַּלְקוּת כו'. – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות. הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁנִּבְרָאִים מַלְאָכִים מֵאַיִן לֵישׁ עַל־יְדֵי עָסָק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, שֶׁהוּא – לימוד התורה שלא בכוונה, בְּחִינַת רוּחַ בִּלְבַד שֶׁאֵינָהּ אֱלֹקוּת בְּלָל, – שכן הכוונה היא ענין של **נשמה** שהיא **אלקות**, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"אין" ל"יש"; הרי הבריאה מ"אין" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? אֶלָּא לְפִי שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן – למרות שזה שלא בכוונה, שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכוּ', – בדברי תורה, וְדֵי לַמֵּבִין: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

קונטרס אחרון

ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיצי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלובש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דבי"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשיך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתה עבודת רשב"י וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשיך אורו ית' ולברר בירורי נוגה כל משך זמן הגלות דשלטא אילנא דטו"ר כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותן למהוי אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'. ובזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

יום שישי י"ג כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דז"א:

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על־ידי מצוות מעשיות נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת אלקות בעולם. וכך גם על־ידי לימוד ההלכות של המצוות.

רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות **לא־תעשה**, שבהן לא שייך – כפי שהדבר במצוות־עשה – הענין של "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש" (שבלימוד ההלכה של מצות־עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצוה), ויתירה מזו, גם בפרטי דינים של לא תעשה, שלא שכיח בכלל שהם יהיו במעשה, שבהם לא שייך אפילו הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא־תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל להימנע

---

56. ל' הכתוב - קהלת יב, יג. **57.** שם ח, ט. וראה לעיל סכ"ה.

ולהישמר מזה, אף־על־פי־כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם. בדונו בענינים שאינם שכיחים נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.

בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הבירורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות **באלו** (ביוון שזה לא שכיח כלל), כי אם רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף־על־פי־כן הרי גם ענין ה"בירורים" נעשה על־ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיום מצות העשה או ההימנעות מהלא־תעשה, אינם **תוצאה** מלימוד זה, ואפילו **לא** "באילו", כאילו קיים מצות־עשה, או השכר על ההימנעות ממצות הלא־תעשה).

קונטרס אחרון

ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו **לע"ל כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג. הנה מודעת זאת שכל איסור שבעולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות שאל"כ לא הי' יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. ואפי' המסלסל בשערו וכה"ג מקבל חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות כמ"ש בזהר. והלכך גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעוה"ז הגשמי מ"מ שרשי חיותם הן במציאות בפו"מ בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות כגון טעות ושגגות שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' וכה"ג דלא שייך במזיד להיות קליפה שורה ע"ז. ויוכל להיות דכה"ג אינו במציאות בהיכלות הקליפות** [הגה"ה מאדמו"ר בעל צ"צ ז"ל נ"ע. נ"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא לי' היינו משום שהשגגות באות מנוגה א"כ י"ל דיש להם שרש בהיכלות דנוגה]. מ"מ עכ"פ ישנו במציאות להבדיל בחכ"ע שנתפשטה בפרט זה למשרע"ה בסיני [כמאמר מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו' וכל פרטי האבעיות דר' ירמי' וכרכתו כו' פ"ד דחולין. כי התפשטות חכ"ע היא בבחי' א"ס המלובש בה בפועל ממש. וכל פרט הלכה הוא שער נמשך

וְלְהָבִין – כיצד הדבר לגבי, **פְּרָטֵי הֲהֲלָכוֹת דְּלָא שְׁכִיחֵי** – שאינן שכיחות **כְּלָל, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ מֵעוֹלָם בְּמַצִּיאוּת,** – באופן מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אותו, **מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִהְיוּ לֶעָתִיד לָבֹא,** – שאנו בודאי לא יארעו אירועים לא־מבורכים כאלה, **כְּמוֹ פְּרָטֵי דִּינֵי פִּגּוּל וּכְהַאי נַוְנָא.** – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, **בהם** הענין של בירור הניצוצות, שעל־ידי לימוד פרטי הלכות אלו מבררים ניצוצות התהו? **הֲנֵה מוּדַעַת זֹאת,** – ידוע הדבר, **שֶׁכָּל אֲסוּר שֶׁבָּעוֹלָם יֵשׁ לוֹ שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר חַיִּים בַּקְּלִפּוֹת, שֶׁאִם לֹא כֵּן לֹא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בַּמְּצִיאוּת בָּעוֹלָם בִּלְתִּי הַשְׁפָּעָה עֶלְיוֹנָה.** – בלי השפעה של מקור רוחני, **וַאֲפִלּוּ הַמְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרוֹ וּכְהַאי נַוְנָא** – וכדומה, **מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ בְּרֶגַע זוֹ מֵהֵיכָלוֹת הַקְּלִפּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[1]. **וְהִלְכָךְ,** – ולכן, **גַּם פְּרָטֵי הָאִסּוּרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לִידֵי מַעֲשֶׂה מֵעוֹלָם בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, מִכָּל־מָקוֹם שָׁרְשֵׁי חִיּוּתָם הֵן בְּמַצִּיאוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ בְּהֵיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת.** – בהיכלות של הקליפות הרוחניות. **וְגַם הַפְּרָטִים שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ וְלֹא יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמַצִּיאוּת, כְּגוֹן טָעוּת וּשְׁגָגוֹת,** – שעשה טעות או שהיה שוגג, **שֶׁטָּעָה וְקָרָא לְתִשְׁעִי** – לשה התשיעי, **עָשִׂירִי** – בקשר לקביעת העשירי ל"מעשר", **כו'**[2] **וּכְהַאי נַוְנָא,** – וכדומה, **דְּלָא שַׁיָּךְ** – שיהיה זה **בְּמֵזִיד** – שאז זה מצב של **לִהְיוֹת קְלִפָּה שׁוֹרָה עַל זֶה, וְיוּכַל לִהְיוֹת דְּכַהַאי נַוְנָא** – שדבר בצורה כזו, **אֵינוֹ בַּמְּצִיאוּת בְּהֵיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת** – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה? [הַגְּהָה מֵאַדְמוֹ"ר בַּעַל צֶמַח צֶדֶק זַ"ל נ"ע: **נִרְאֶה לִי מַה שֶּׁבָּתַב** – רבנו הזקן, **"וְיוּכַל לִהְיוֹת",** – **שיכול** להיות (שאין במציאות מקרה כזה) **אַלְמָא דְּלֵית בְּרִירָא לֵיהּ,** – הרי, שלא ברור לו הדבר, אלא הוא בספק, **הֵיינוּ מִשּׁוּם שֶׁהַשְׁגָּגוֹת בָּאוֹת מִ** – קליפת **נֹגַהּ, אִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר דְּיֵשׁ לָהֶם** – ל"שגגות" **שֹׁרֶשׁ בְּהֵיכָלוֹת דְּנֹגַהּ]** - **מִכָּל־מָקוֹם, עַל כָּל פָּנִים יֶשְׁנוֹ בַּמְּצִיאוּת,** – לא רק בקליפות, אלא **לְהַבְהִיל, בְּחָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁנִּתְפַּשְׁטָה בְּפָרָט** – הלכה **זֶה** – כאמור בסימן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות מ"חכמה עילאה", **לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלְיו־הַשָּׁלוֹם בְּסִינַי, [כְּמַאֲמַרז: מַה] שֶּׁכָּל תַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ כו',** – הכל נמסר למשה בסיני, **וְכָל פְּרָטֵי הָאַבָּעְיוֹת דְּרַבִּי יִרְמְיָה,** – ששאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא[4], שבפשטות הרי זה מפני שהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי שיארעו[5], **וְ** – האבעיות של **"כְּרָכַתּוּ כו'"** – אודותן דנה הגמרא ב־**פֶּרֶק ד דְּחֻלִּין**[6]. – בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בבכורה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו – לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם – שוולד נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה בסיני, **כִּי הִתְפַּשְׁטוּת חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות התורה, **הִיא בְּבְחִינַת "אֵין־סוֹף" הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** – ב"חכמה" הרי מלובש "אור אין סוף", הרי שההתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף". **וְכָל פָּרָט הֲלָכָה הוּא שַׁעַר** – ה־**נִמְשָׁךְ**

---

1. ראה זח"א קסו, ריש ע"ב. **2.** בכורות בסופה. **3.** ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. **4.** כג, ב. **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. - ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". **6.** ע, א.

קונטרס אחרון

מחכ"ע דיסד ברתא ומלובש בה וממנה נמשך ומתלבש בבי"ע. ונודע כי יניקת הקליפות מאחוריים **די"ס דקדושה ובפרט מלבושים די"ס דבי"ע ובפרט דיצי' עשיה המעורבים בקליפות כנודע שיניקתם מבחי' הלבושים.** וע"י עסק ההלכות בדבור ומחשבה **מתפרטים ומתפרדים מהקדושה. כמ"ש בתיקונים ור"מ לאפרשא [כו'] והיינו כנודע ממה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה כו' שהוא ע"י המשכת אוא"ס בח"ע המלובשת בהן. ובחכמה אתברירו באוא"ס שבה. והמשכה זו נעשה ע"י דיוקן העליון של האדם העוסק ג"כ בהלכות אלו למעלה בשרשו בנוק' דז"א דבי"ע.** ובזה יובן חיוב כל נר"ן להשלים **כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות וצריכות לבא בגלגול להשלים התורה בפרד"ס כדי לברר כל הבירורין הנוגעות להם מכל הרפ"ח שהיא קומת אדם שלמה.** תרי"ג בחינות כלליות ופרטיות. **אבל לע"ל כשיושלם הבירור יהי' עסק התורה בבחי' עשה טוב לבד.** להעלות הנר"ן מעלה מעלה עד א"ס וגם **בשם"ה ל"ת בשרשן למעלה שהן גבורות קדושות**

---

1 מֵחָכְמָה עִלָּאָה, דְּ– שהרי אבא, "חכמה" "יָסַד בְּרָתָא", –
2 ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה,
3 תורה שבעל־פה קרינן לה"[7], ענין ההלכות שבתורה, וּמְלֻבָּשׁ
4 בָּהּ, – "חכמה" מלובשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה
5 ש"אבא", חכמה, מלובש
6 ב"ברתא", בתורה שבעל־
7 פה, כפי שהיא בשרשה,
8 ב"מלכות דאצילות".
9 וּמִמֶּנָּה – מ"מלכות"
10 נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ
11 בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. –
12 להלן יסביר רבנו הזקן,
13 איך נעשה על־ידי כך ענין
14 ברור הניצוצות: וְנוֹדַע,
15 כִּי יְנִיקַת הַקְּלִפּוֹת –
16 היא מֵאֲחוֹרַיִם דְּעֶשֶׂר
17 סְפִירוֹת דִּקְדֻשָּׁה, וּבְפָרָט
18 – יניקתן היא מִלְּבוּשִׁים
19 דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה־
20 יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבְפָרָט –
21 יניקתן היא מלבושים
22 דְּיִצִירָה וַעֲשִׂיָּה
23 הַמְעֹרָבִים בַּקְּלִפּוֹת, –
24 הרע בקליפות שבעולמות
25 "יצירה" ו"עשיה" מעורב
26 בטוב, כְּנוֹדָע, שֶׁיְּנִיקָתָם
27 מִבְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים. וְעַל־יְדֵי עֵסֶק הַהֲלָכוֹת בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה
28 מִתְפָּרְשִׁים[8] – הקליפות וּמִתְפָּרְדִים מֵהַקְּדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
29 בַּתְּקוּנִים וְרַעְיָא מְהֵימְנָא: לְאַפְרָשָׁא – להפריד הקליפות
30 מהקדושה על־ידי לימוד התורה, [כו']. וְהֵיינוּ – כיצד נעשה
31 על־ידי לימוד תורה הפרדת וברור הקליפות, בשעה
32 שההתפשטות מ"חכמה עילאה" שהיתה לכתחילה בתורה, לא
33 פעלה דבר זה, ובעולמות "יצירה" ו"עשיה" היתה תערובת של
34 רע בטוב? כַּנּוֹדָע מִמַּה שֶׁאָמְרוּ: – חכמינו ז"ל "עַל שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ
35 בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה" כו', – בהתאם לגמרא[10] שלכן "אבדה הארץ",
36 מפני שלא ברכו תחילה, **לפני** הלימוד, על התורה שלמדו.
37 הפירוש הפנימי בזה הוא, שלא המשיכו "אור אין סוף" בתורה,
38 "ברכה" מלשון המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא
39 כשממשיכים "אור אין סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו הזקן להלן,
40 כיצד נעשה על־ידי לימוד התורה שיהודי לומד, ה"פירוש"
41 וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויופרד מהטוב? – הרי זה
42 בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על־ידי **שיהודי לומד**
43 **תורה** (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שֶׁהוּא עַל־יְדֵי
44 הַמְשָׁכַת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבָּשֶׁת בָּהֶן, –
45 בהלכות שבתורה, וּ"בְחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ" – ב"חכמה" הם
46 מתבררים, בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבָּהּ. – שב"חכמה". הרי, שעל־ידי
47 לימוד התורה, שעל־ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה"
48 (בתורה), נעשה על־ידי זה
49 בירור הניצוצות. וזאת –
50 גם כשאין זו הלכה של
51 מצות־עשה או לא־תעשה
52 שיכולות להיות במציאות,
53 אלא אפילו במצוה שאינו
54 שכיח שתהיה אי פעם
55 במציאות – הרי עצם
56 לימוד הלכה של תורה –
57 פועל בירור הניצוצות.
58 וְהַמְשָׁכָה זוֹ נַעֲשֶׂה עַל־
59 יְדֵי דְּיוּקָן הָעֶלְיוֹן –
60 השורש למעלה, שֶׁל
61 הָאָדָם, הָעוֹסֵק גַּם כֵּן
62 בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ לְמַעְלָה –
63 בשעה שאדם למטה לומד
64 תורה – גם שרשו למעלה
65 עוסק בהלכות אלו
66 למעלה, בְּשָׁרְשָׁן,
67 בְּנוּקְבָא דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"
68 דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.
69 וְהָזֶה יוּבַן חִיּוּב[11] –

70 המוטל על כָּל נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתַּרַ"ג – 613
71 מצוות בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁהֵן פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת, – לימוד
72 פרטי ההלכות של המצוות, וּ – הנפש, רוח ונשמה צְרִיכוֹת
73 לָבֹא בְּגִלְגּוּל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה בְּ – ארבע החלקים שבה
74 פְּשָׁטֵ־רֶמֶ־דְּרוּשׁ־סוֹד, – שאם בגלגול הקודם לא השלימו
75 אותה – עליהם לבוא בגלגול נוסף כדי להשלים את התורה על
76 כל חלקיה, כְּדֵי לְבָרֵר כָּל הַבְּרוּרִין הַנּוֹגְעוֹת לָהֶם –
77 לנפש־רוח־נשמה, מִכָּל הָרפ"ח, – 288 הניצוצות, שֶׁהִיא
78 קוֹמַת אָדָם שְׁלֵמָה, תַּרַ"ג – 613, בְּחִינוֹת כְּלָלִיוֹת וּפְרָטִיוֹת.
79 – באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתרי"ג (ב־613), וכך
80 בפרטיות לכל נפש. אֲבָל לְעָתִיד לָבֹא כְּשֶׁיְּשֻׁלַּם הַבְּרוּר – של
81 הניצוצות, יִהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּבְחִינַת "עֲשֵׂה טּוֹב" לְבַד, –
82 לא שיצטרכו לפעול, על־ידי לימוד תורה, ענין של "סור מרע",
83 להפריד קליפה מקדושה, אלא יצטרכו לפעול רק הענין של
84 "עשה טוב", ענין חיובי, לְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה מַעְלָה
85 מַעְלָה עַד אֵין סוֹף, וְגַם – יתעסקו בלימוד בְּשֵׁם"ח – 365
86 מצוות לֹא־תַעֲשֶׂה בְּשָׁרְשָׁן לְמַעְלָה, שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת,

---

7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **8.** בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", כבפנים. **9.** ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. **10.** נדרים פא, ב. **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]".

קונטרס אחרון

ולהמתיקן בחסדים ברמ"ח מ"ע ולכללן יחד. וע"כ התורה כולה נצחית בכללה ובפרטה. שגם פרטי ההלכות דשם"ה ל"ת הן הן ענפים מהכללות ויש לכולם שרש למעלה בה"ג דקדושה כמו השם"ה ל"ת עצמן שהן למעלה בחי' הדם המחיה האברים דכלים דז"א:

ולהמתיקן – המתקת הגבורות, בַּחֲסָדִים בְּרמ"ח – 248 מִצְוֹת־ עֲשֵׂה, וּלְכָלְלָן יַחַד. – שתהיה התכללות של חסדים וגבורות, וְעַל כֵּן – ולכן, הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נִצְחִית בְּכָלָלָהּ וּבְפָרָטָהּ, – גם כל פרטי הדינים, אפילו כאלה שלא יהיו נוגעים למעשה כלל לעתיד לבוא, שֶׁגַּם פִּרְטֵי הֲהֲלָכוֹת דְּשֵׁם"ה – 365 לֹא־תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן עֲנָפִים מֵהַכְּלָלוֹת, – מכללות התורה, וְיֵשׁ לְכֻלָּם שֹׁרֶשׁ לְמַעְלָה בְּהֹ' גְּבוּרוֹת דִּקְדֻשָּׁה, כְּמוֹ הַשֵּׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה עַצְמָן, שֶׁהֵן לְמַעְלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמְחַיֶּה הָאֲבָרִים דְּכֵלִים דְּ"זְעִיר אַנְפִּין":

שבת קודש י"ד כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קס, דוד זמירות... עד עמ' 320, בעת צרתו.

אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד הלכות התורה פועל שני הענינים האלה –

בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי מהעולם, עד שהעולם לגביו אינו תופס מקום כלל.

הסימן הנוכחי מבוסס על מה שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה שדוד המלך החזיר את הארון מהפלשתים, הביא אותו על עגלה, בשכחו על הציווי של "בכתף ישאו", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי".

רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת התורה – "זמירות", ואיזו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתף – לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".

ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך מצותיך" מצות "משא הארון בכתף".

קונטרס אחרון

דוד זמירות קרית להו כו'. הנה בזהר שבחא דאורייתא ורננה כו' ולהבין מהו השבח להקב"ה כשזה אסור או מותר הנה הוא ע"ד מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך. כי הנה נודע שכל העולמות עליונים ותחתונים תלוים בדקדוק מצוה א' ד"מ אם הקרבן כשר נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם. ואם שינה שקיבל הדם בשמאלו ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה אוי נתבטלה עליות העולמות וחיותם

"דָּוִד, זְמִירוֹת קָרֵית לְהוּ כוּ"[1]. – דוד – זמירות קראת להן? להלכות התורה, ולכן בא העונש להיכשל בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. הִנֵּה בַּזֹּהַר[2]: – ישנו ביטוי על תורה, שַׁבְּחָא דְאוֹרַיְתָא וּרְנָנָה כוּ'. – התורה היא שבח ורננה להקדוש ברוך הוא, וּלְהָבִין, מַהוּ הַשֶּׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּשֶׁזֶּה אָסוּר אוֹ מֻתָּר[3]? – במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא, להיקרא "שבחא דאורייתא" במה שההלכה שבתורה פוסקת שדבר זה אסור או שדבר זה מותר? הִנֵּה הוּא עַל־דֶּרֶךְ: – מה שכתוב: "מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה', מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ"[4]. – שלכאורה, הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה "מה גדלו **מעשיך**" ולאחר מכן "מאד עמקו **מחשבותיך**"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך" יודעים את ה"מאד עמקו מחשבותיך", כִּי הִנֵּה נוֹדַע, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים תְּלוּיִם בְּדִקְדּוּק מִצְוָה אַחַת, – בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת שהמצוה תיעשה באופן זה דוקא, דֶּרֶךְ־מָשָׁל[5]: אִם הַקָּרְבָּן – שמקריבים, כָּשֵׁר - נַעֲשָׂה יִחוּד עֶלְיוֹן, – בספירות ובעולמות העליונים, וְעוֹלִים כָּל הָעוֹלָמוֹת לְקַבֵּל חִיּוּתָם וְשִׁפְעָם; וְאִם שִׁנָּה, – מדקדוק שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, שֶׁקִּבֵּל הַדָּם – של הזהאה, בִּשְׂמֹאלוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אוֹ – שקיבל את הדם שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת כָּשֵׁר, אוֹ שֶׁהָיְתָה חֲצִיצָה[6] - אֲזַי נִתְבַּטְּלָה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת – שהיתה צריכה להיות על־ידי הקרבן, וְנִתְבַּטְּלוּ חִיּוּתָם וְשִׁפְעָם – שהיו מקבלים על־ידי הקרבן, מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן בִּתְפִלִּין כְּשֵׁרוֹת, –

---

1. סוטה לד, א. **2.** ראה זח"ב ח, ב. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספנ"ב) והפכם כמפורש בכ"מ גם בתניא. - נ"ל דנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דזהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך - כבתניא [פרק ז'. וראה גם שם פרק ח'])". **4.** תהלים צב, י. **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". **6. הרבי** מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" - הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" - מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א).

שיהודי מניחן, מִתְגַּלִּים מֹחִין עֶלְיוֹנִים דְּזו"נ, – של 'זעיר אנפין' ומלכות ד"אצילות", שֶׁהֵם מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְדִקְדּוּק אֶחָד – שאינו כראוי, נִפְסָלִין – התפילין, וּמִסְתַּלְּקִין הַמֹּחִין. וּכְהַאי גַּוְנָא – ובדוגמא זו, בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. – שדקדוק בלא־תעשה נוגע בכל העולמות, וְהִלְכָךְ, – ולכן, הַמִּתְבּוֹנֵן מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂי ה' שֶׁבְּרִבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְכָל צְבָאָם, וְאֵיךְ כֻּלָּם – כל העולמות, בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת לְגַבֵּי דִּקְדּוּק אֶחָד מִדִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא – הדקדוק שבתורה, הוא עֹמֶק מַחֲשָׁבָה הָעֶלְיוֹנָה וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק שבתורה? אֲשֶׁר בְּדִקְדּוּק קַל – שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, עוֹלִים כָּל הָעוֹלָמוֹת וּמְקַבְּלִים חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם, אוֹ לְהֵפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם, – אם אין הוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, – אין לעולמות העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא־תעשה – פועל הדבר ירידה חס־ושלום בכל העולמות. וּמִזֶּה נִתְבּוֹנֵן גְּדֻלַּת עֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּמַעֲלָתָהּ – של המחשבה העליונה, שהיא למעלה לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית עַל מַעֲלוֹת חַיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁכָּל חַיּוּתָם שׁוֹפֵעַ מִדִּקְדּוּק אֶחָד מִמֶּנָּה, – מעומק המחשבה העליונה, שֶׁהוּא – הדקדוק האחד, נִמְשָׁךְ מִמְּקוֹרוֹ, הוּא עֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, – שעומק מחשבתו יתברך מחייב את הדקדוק, כְּמוֹ שְׂעַר הָאָדָם הַנִּמְשָׁךְ מִמֹּחוֹ עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, וְכַנּוֹדַע מֵהַ'תִּקּוּנִים' וְהָ'אִדְרָא רַבָּא'. – שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמוח. וְזֹאת הָיְתָה שִׂמְחַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהָיָה מְזַמֵּר וּמְרַנֵּן לְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה בְּעֵת צָרָתוֹ. – ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

קונטרס אחרון

ושפעם מחיי החיים א"ס ב"ה וכן בתפילין כשרות מתגלים מוחין עליונים דזו"נ שהם מקור החיים לכל העולמות ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין וכה"ג בדקדוקי מצות ל"ת והלכך המתבונן מה גדלו מעשי ה' שבריבוי העולמות וכל צבאם ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה עליונה וחכמתו ית' אשר בדקדוק קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו ומזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי' בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו ית' כמו שער האדם הנמשך ממוחו עד"מ וכנודע מהתיקונים והאד"ר. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' א

לעיל שנינו שמשפחות האדמה מתברכות רק בשביל ישראל. הגמרא מביאה מאמר דומה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָא, אֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אף על הגוים אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, ליראם שיחזורו בתשובה, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה ג ו) 'הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם הֶחֱרַבְתִּי חוּצוֹתָם', והיינו שבאה על הגוים פורענות להכריתם ולשומם מגדליהם ולהחריב חוצותיהם, וּכְתִיב מיד לאחר מכן (שם ג ז) 'אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר', והיינו שפורענות זו באה על הגוים כדי שישראל יקחו מוסר לירא את ה' ולחזור בתשובה. הגמרא חוזרת כעת לענין הקודם של נישואי אשה: רַב הֲוָה מִיפְּטַר [–נפרד] מֵרַבִּי חִיָּיא והלך לישא אשה, אָמַר לֵיהּ רבי חייא, רַחֲמָנָא לִיצְלָךְ מִמִּידִי דִּקְשֵׁה מִמּוֹתָא – ה' יצילך מדבר שקשה מן המיתה. והוקשה לרב, וּמִי אִיכָּא מִידִי דִּקְשֵׁה מִמּוֹתָא – וכי יש דבר שקשה מן המיתה, נְפַק דָּק וְאַשְׁכַּח – יצא, עיין בדבר, ומצא שאמר שלמה המלך (קהלת ז כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה' וגו', כלומר שאשה רעה יותר קשה מן המיתה.

היות ומדובר בענין אשה רעה, הגמרא מביאה מעשים בנשים שציערו בעליהן: רַב הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבִיתְהוּ – היתה אשתו מצערתו, כִּי אָמַר לָהּ – שכשהיה אומר לה עֲבִידִי לִי טְלוֹפְחֵי – הכיני לי עדשים לסעודתי, עָבְדָא לֵיהּ חִימְצֵי – היתה מכינה לו קטניות, וכשהיה מבקש שתכין לו חִימְצֵי, עָבְדָא לֵיהּ טְלוֹפְחֵי. כִּי גָּדַל [–כשגדל] חִיָּיא בְּרֵיהּ, והבחין שאמו עושה תמיד את ההיפך מבקשת אביו, נהג שכשהיה אביו אומר לו לומר לאמו שתכין מין מסוים, אַפֵּיךְ לָהּ – היה הופך את בקשתו של אביו, והיה אומר לה שתכין את המין השני, כדי שתכין את המין הראשון שבו חפץ אביו. אָמַר לֵיהּ רב לבנו רבי חייא אִיעַלְּיָא לָךְ אִמָּךְ – אמך תיקנה דרכה והחלה לעשות כרצוני. אָמַר לֵיהּ רבי חייא שאינו כן, אלא שאֲנָא הוּא דְּקָא אַפֵּיכְנָא לָהּ – אני הפכתי בקשתך כדי שהיא תעשה להיפך ויהיה המאכל כרצונך. אָמַר לֵיהּ רב, הַיְינוּ דְּקָא אָמְרֵי אִינְשֵׁי – זה מה שרגילים האנשים לומר, דְּנָפִיק מִינָּךְ טַעְמָא מַלְּפָךְ – היוצא ממך טעם מלמדך, והיינו שבנך אומר לך עצה שלא ידעת, כלומר שהייתי צריך לעשות כך מעצמי, ומכל מקום אַתְּ לֹא תַּעֲבֵיד הָכֵי – אל תעשה כך לומר שקר אף שכוונתך לטובה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט ד) 'לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר שֶׁקֶר הַעֲוֵה וגו' נִלְאוּ', כלומר הרגילו את לשונם לדבר שקר, ולכן קשה להם לתקן דרכם, ולכן אין לשנות את האמת כיון שבכך מתלמדת הלשון לדבר שקר.

רַבִּי חִיָּיא הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבִיתְהוּ, ואף על פי כן כִּי הֲוָה מַשְׁכַּח מִידִי – כשהיה מוצא דבר הראוי לה, היה קונהו וצָיֵיר לֵיהּ בְּסוּדָרֵיהּ וּמַיְיתֵי נִיחֲלָהּ – עוטפו בסדינו ומביאו לה. אָמַר לֵיהּ רַב, וְהָא קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ לְמַר – הרי היא מצערת אותך ומדוע אתה גומל לה טובה זו. אָמַר לֵיהּ, אף על פי כן ראוי להטיב לה, כיון שדַּיֵּינוּ שנשותינו מטיבות לנו בכך שֶׁמְּגַדְּלוֹת את בָּנֵינוּ וּמַצִּילוֹת אוֹתָנוּ

יום ראשון

יום ראשון — ח כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך להבין . . . קנח וכה״ג.

א מענש זאָל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב״ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ״ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאָן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם עַד כַּמָּה גְּדוֹלִים חַסְדֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּזֶה קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים כְּפִי שֶׁהוּא הָאָדָם, יָכוֹל לְגָרֵם נַחַת רוּחַ גָּדוֹל לִגְדוֹל הַגְּדוֹלִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר״. עַל הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד נִלְהָב וּלְבַצֵּעַ אֶת הָעֲבוֹדָה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ חָפֵצָה.

יום שני

יום שני — ט כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֱמְצָעִי – תקל״ד – וְיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ – תקפ״ח. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּנֵיעֶזְשִׁין.

ט׳ בְּכִסְלֵו תקנ״ד אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מַאֲמָר – וְהוּא חֵלֶק פֶּרֶק נ״ג מִסֵּפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים (תַּנְיָא) הַמְדֻבָּר עַל־דְּבַר בַּיִת רִאשׁוֹן. לְמָחֳרָתוֹ אָמַר חֲסִידוּת עוֹד הַפַּעַם – סִיּוּם פֶּרֶק הַנַּ״ל עַד גְּמִירָא [סופו]. כִּי הַמַּאֲמָרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תק״ן עַד י כִּסְלֵו תקנ״ד (אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְלְלוּ לִקּוּטֵי עֵצוֹת מִשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת) מֵהֶם נִסְדְּרוּ נ״ג פִּרְקֵי סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים.

יום שלישי

יום שלישי — י כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: משא״כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אַדְמוֹ״ר הָאֱמְצָעִי יָצָא לְחֲרוּת – תקפ״ז – מִמַּאֲסָרוֹ בָּעִיר וִויטֶעבְּסְק. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת נוֹדַע אֲשֶׁר הִלְשִׁינוּ אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֱמְצָעִי. בְּיוֹם א׳ פָּרָשַׁת נֹחַ כח תִּשְׁרֵי נָסַע בְּלַוְיַת פְּקִידִים מִלְיוּבאַוויטְשׁ, בַּצָּהֳרַיִם בָּא לְדאָבְּראָמִיסְל, אָמַר שָׁם דא״ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] ״מַיִם רַבִּים גו׳״, יוֹם ב׳ נָסַע מִשָּׁם עַד לִיאָזְנָא, אָמַר שָׁם דא״ח ״רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי גו׳״, יוֹם ג׳ נָסַע מִשָּׁם לְוִויטֶעבְּסְק, וְיָשַׁב שָׁם תָּפוּס עַד יוֹם א׳ וַיִּשְׁלַח י כִּסְלֵו.

יום רביעי

יום רביעי | יא כסלו | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מֵהַגָּהוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] עַל הַסִּדּוּר ״סֵדֶר הַתְּפִלָּה״ (עִם הַדַּא״ח) : חֵלֶק א׳ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית״ (צט. א) : ״מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת רדל״א״ [=רֵישָׁא דְּלָא אִתְיְדַע] – נִתְקַן : ״וּמֵעַתָּה יוּבָן פֵּרוּשׁ וְעָנְיָן בְּחִינַת רדל״א״.

חֵלֶק ב׳ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״עַד הַגַּל״ (פח, ד) : ״לְרַבָּנָן וַהֲלָכָה כר״י שֶׁבַּיֶּרֶךְ״ – נִתְקַן : ״לְרַבָּנָן אִם בַּיֶּרֶךְ״.

שָׁם : ״דַּעַת ר״י וְכֵן הָאֱמֶת״ – הֶעֱבִיר קוֹלְמוֹס עַל ״וְכֵן הָאֱמֶת״.

שָׁם (פט. א) : ״הַתְּהוּ דְנָקוּדִים״ – נִתְקַן : ״הַתְּהוּ דַּעֲקוּדִים״.

יום חמישי

יום חמישי | יב כסלו | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: ומ״ש בע״ח . . . שוכן וכו׳ וד״ל.

בִּרְבַּת ״שֶׁפִּטְרַנִי״ מְבָרְכִים בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וּמְבָרְכִים אוֹתָהּ גַּם בְּיוֹם ב׳, ה׳, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלַאו דַּוְקָא בְּשַׁבָּת.

מְקֻבָּל בְּיָדֵינוּ בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים דָּבָר לֹא טוֹב עַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם אִם אֵין מַכִּירִים אוֹתוֹ, צָרִיךְ לְהִצְטַעֵר צַעַר רַב, כִּי אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּוַדַּאי לֹא טוֹב: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמְּסַפְּרִים עַל פְּלוֹנִי, הֲלֹא הוּא לֹא טוֹב; וְאִם אֵינוֹ אֱמֶת, הֲלֹא הַמְסַפֵּר נִמְצָא בְּמַצָּב לֹא טוֹב.

יום ששי

יום ששי | יג כסלו | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ולהבין פרטי . . . דז״א.

אמר אאמו״ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, ע״ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואס עצמות האט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא – וחסידות מגלה את המהות.

אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: חֲסִידוּת מְשַׁנָּה אֶת הַמְּצִיאוּת וּמְגַלָּה אֶת הַמַּהוּת. וְהַמַּהוּת שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי אֵין לְהַעֲרִיךְ וּלְשַׁעֵר, כִּי הוּא חֵלֶק מִן הָעֶצֶם, וְהַתּוֹפֵס בְּמִקְצָתוֹ כְּאִלּוּ תּוֹפֵס בְּכֻלּוֹ, וּכְשֵׁם שֶׁהָעֶצֶם אֵין לוֹ שִׁעוּר כָּךְ הַחֵלֶק אֵין לוֹ שִׁעוּר, עַל דֶּרֶךְ ״הַכָּנָף – מִין כָּנָף״ – אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁ״עַצְמוּת״ בָּרָא נְשָׁמָה, שֶׁהִיא תִּהְיֶה נִבְרָא – וַחֲסִידוּת מְגַלָּה אֶת הַמַּהוּת.

שבת קודש

שבת | יד כסלו | ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מְבָרְכִין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה, אַף שֶׁאֵין עֲשָׂרָה.
הַכּוֹס – עַל כַּף הַיָּד, וְהָאֶצְבָּעוֹת זְקוּפוֹת. אוֹחֵז הַכּוֹס מֵאֲמִירַת "רַבּוֹתַי מִיר וועֶלֶען בֶּעֶנְטְשֶׁעֶן" [=רַבּוֹתַי נְבָרֵךְ] עַד אַחֲרֵי סִיּוּם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאָז מַעֲמִידוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן.

בְּאַחַת מִשִּׂיחוֹתָיו בֵּאֵר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ], וְתֹכֶן דְּבָרָיו: יֵשׁ צַדִּיק, יָשָׁר, תָּמִים, חָסִיד. צַדִּיק עַל שֵׁם קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה – מַמְשִׁיךְ גִּלּוּיִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. יָשָׁר עַל שֵׁם קִיּוּם לֹא־תַעֲשֶׂה – גִּלּוּיִים לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. תָּמִים – עֶרְנְסְטְקַייט [="רְצִינוּת"] – גִּלּוּיִים דְּ"טַעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוִים", הִתְחַבְּרוּת סוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין וּמְמַלֵּא־כָּל־עָלְמִין. לְמַעְלָה מִכֻּלָּם – חָסִיד, וְיֵשׁ בָּזֶה ג' מַדְרֵגוֹת: א) שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם אֵינָם מַטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהַגִּיעַ לָזֶה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מְחֻיָּב לְהַגִּיעַ לָזֶה. ב) שֶׁכָּל עִנְיָנָיו הֵם אֱלֹקוּת. וְאַף שֶׁ"לֹּא רְחוֹקָה הִיא מִמְּךָ גּוֹ'" – מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. ג) מַה שֶּׁכָּתוּב בְּתִקֻּנֵי זֹהַר: "אֵיזֶהוּ חָסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ עִם קַן דִּילֵיהּ" [=עִם מְקוֹרוֹ; ה'], וּפֵרֵשׁ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים [=סֵפֶר הַתַּנְיָא] שֶׁזֶּהוּ לְיַחֲדָא קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בַּתַּחְתּוֹנִים וְלֹא לְרַוּוֹת נַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה בִּלְבַד.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' א

קושיא לשיטת ריש לקיש: **אֵיתִיבֵיהּ** [–הקשה] **רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ**, נאמר (מלכים ב' כ יב) **'בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח בְּרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל וגו'** סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל חִזְקִיָּהוּ', ומפורש שגם נכרים נקראים בנים לאבותיהם, ואם כן האב יכול לקיים בהם פריה ורביה גם לאחר שנתגייר. השיב ריש לקיש: **אָמַר לֵיהּ** ריש לקיש, אמנם **בִּהְיוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אִית לְהוּ חֲיָיִם** – מתייחסים אחר אביהם, אך לאחר שנִתְגַּיְּירוּ **לֵית לְהוּ חֲיָיִם** – שוב אינם מתייחסים אחר אביהם, כיון שנחשבים כקטן שנולד, ולכן נכרי שנתגייר אין הבנים שנולדו לו קודם נחשבים בניו, ואינו מקיים בהם פריה ורביה לאחר שנתגייר אלא צריך לקיימה מחדש.

נתבאר שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בנכרי שנתגייר אם בניו ממשיכים להתייחס אחריו. הגמרא מבארת הדין בעבד שנשתחרר: **אָמַר רַב, הַכֹּל** – רבי יוחנן וריש לקיש **מוֹדִין בְּעֶבֶד** כנעני, **שֶׁאֵין לוֹ חֲיָיִם** – שאינו מתייחס אחר אביו, ואם היו לו בנים ונשתחרר ונהיה יהודי, לא קיים בהם פריה ורביה, ועדיין חייב בה, **דִּכְתִיב** שאמר אברהם לנעריו ובניהם אליעזר עבדו (בראשית כב ה) **'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר'**, ודורשים מ'עם החמור' שעבדים הם **עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר** בכך שאין להם יחוס כחמור.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבֵי**, נאמר (שמואל ב' ט י) **'וּלְצִיבָא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּנִים וְעֶשְׂרִים עֲבָדִים'**, וציבא היה עבדו הכנעני של מפיבושת, ומפורש שהיו לו בנים, ומשמע שגם עבדים מתייחסים אחר אביהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב**, אין כוונת הפסוק שבני העבד מתייחסים אחריו, אלא כְּמו שנאמר על בהמה (ויקרא ד ג ועוד) **'פַּר בֶּן בָּקָר'**, שהכוונה שבפועל נולד הפר מן הבקר ולא שמתייחס אחריו, כך גם בני עבד אמנם נולדו ממנו בפועל אך אינם מתייחסים אחריו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכֵי** שאין הוכחה מלשון 'בן' שמתייחס אחר אביו, **הָתָם נַמֵּי** – גם שם בפסוק 'בְּרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן' שהובא לעיל, נאמר שאינו ליחוס אלא רק שהוא בנו בפועל, ומדוע הוצרך ריש לקיש לומר שלנכרי יש יחוס. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שם הדבר שונה, **דְּיַחֲסִינְהוּ בִּשְׁמַיְיהוּ וּבִשְׁמָא דַּאֲבוּהוֹן** – שהכתוב יחס את הנכרי בראדך בלאדן בשמו ובשם אביו בלאדן, ומוכח שרצה ליחסו אחר אביו, ומבואר שנכרים מתייחסים אחר אביהם, **וְהָכָא** – כאן בציבא העבד **לֹא מְפָרֵשׁ** הכתוב שמות בניו, ולכן יש לומר שאין זה ליחוס אלא לומר שבפועל היו לו בנים. תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, באמת אף בהזכרת שמותם אין כדי ליחסם, אך כאן **יַחֲסִינְהוּ בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתִי בַּאֲבוּהוֹן וּבְאֲבָא דַּאֲבוּהוֹן** – ייחסם הכתוב במקום אחר בשם אביהם ובשם אבי אביהם, **דִּכְתִיב** (מלכים א' טו יח) **'וַיִּשְׁלָחֵם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶל בֶּן הֲדַד בֶּן טַבְרִימוֹן בֶּן חֶזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַמֶּשֶׂק לֵאמֹר'**, ועל כך ודאי אין לומר שכוונתו רק שהוא בנו בפועל, אלא כוונתו שיש לנכרים יחוס אחר אביהם, אך בעבדים לא מצינו זאת, ולכן יש לומר שאין להם יחוס אלא רק הכוונה שנולדו בפועל לאביהם.

הגמרא חוזרת לדון בפריה ורביה בישראל: **אִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ** – לישראל **בָּנִים וּמֵתוּ, רַב הוּנָא אָמַר**, אף על פי כן **קִיֵּים** האב מצות **פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, כיון שמתו הבנים **לֹא קִיֵּים** אביהם את המצוה. הגמרא מבארת את טעמיהם: **רַב הוּנָא אָמַר קִיֵּים, מִשּׁוּם** שטעם מצות פריה ורביה הוא **כִּדְרַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב אַסִּי, אֵין** משיח **בֶּן דָּוִד בָּא, עַד שֶׁיִּכְלוּ** להיוולד **כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף** – שבאוצר ששמו 'גוף', שיצרם ה' בששת ימי בראשית ונתנם שם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נז טז) **'כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וגו'** וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי', ופירושו, שהרוח דהיינו הנשמות שמלפני שגזרתי שיולדו, 'יעטוף' פירושו מעכב, ופסוק זה מדבר על הגאולה, והיינו שנשמות אלו שלא נולדו מעכבות את הגאולה, ולכן נצטוו על פריה ורביה, וזה שהיו לו בנים הרי ניטלו נשמותיהם מאוצר זה ובאו לעולם, ונמצא שקיים את המצוה אף שלבסוף מתו בניו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא קִיֵּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה**, שכן טעם מצות פריה ורביה הוא **ש'לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ' בָּעֵינַן** – צריכים ליישב את העולם, **וְהָא לֵיכָּא** – וזה אינו בבנים שמתו, שעתה אינם מיישבים את העולם.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבֵי**,

מותר לאכול ברחוב? — יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ה

הלכות עדות פרק יא, הלכה ה: וְכֵן הַבְּזוּיִין, פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם; וְהֵם הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק לִפְנֵי כָּל הָעָם.

הראשונים הקשו על הלכה זו מדברי הירושלמי (מעשרות פ"ג מ"ב) 'אין שבח לתלמיד חכם לאכול בשוק', משמע שלאדם רגיל אין זה חיסרון, ואם כן מדוע נפסל בכך לעדות?

ותירצו התוספות (קידושין מ, ב ד"ה וי"א): האוכל פת בשוק נפסל לעדות, אך אכילת שאר מאכלים היא אכן גנאי רק לתלמיד חכם ואין אדם רגיל נפסל בכך לעדות.

וכתב ה'כסף משנה' (בבית יוסף חו"מ סי' לד) שמדברי הרמב"ם אין הכרע, ויתכן שגם הוא סובר כדעה זו, אך מאידך יתכן שאינו מחלק בין פת לשאר מאכלים, ולכן הוסיף וכתב שאוכל בשוק 'בפני כל העם' שהוא פרט שלא נזכר בגמרא, ובזה לא יקשה עליו מדברי הירושלמי, כי שם מדובר שאוכל במקום שיש בו רק מעט עוברים ושבים, ועל כך אמרו שזהו גנאי רק לתלמיד חכם ולא לשאר אדם, אך האוכל בפני כל העם פסול לעדות.

אך הב"ח (שם) חולק על כך וכתב שחז"ל לא חילקו בין השווקים. ולכן מחלק על פי דיוק לשון הרמב"ם 'שהולכין ואוכלין בשוק', הרי שרק האוכל תוך כדי הליכה ואינו יושב במקום אחד נפסל לעדות, אך היושב בשוק ואוכל מבלי ללכת אינו נפסל לעדות, ורק על תלמיד חכם אמרו שגנאי לו בכך.

האם דין זה נוהג גם בימינו?

ב'משנה הלכות' (ט"ז סי' סא-סב) כתב שהדין בתוקפו, ואף שרבים רגילים לאכול בפרהסיא, כגון המקובל בשמחות שעורכים 'בר' וכל אחד לוקח צלחת בידו ואוכל, אין בכך טעם להקל, ויש להיזהר שלא לקרוא אדם זה כעד לקידושין.

אך יש שכתבו שמאחר וטעם הדין הוא מאחר שהעושה כן מראה שמזלזל בעצמו ואינו בוש מאחרים, הרי כן היא הרגילות שוב אין בכך משום ביזוי ואין זה פוסל את האדם לעדות ('אתקינו סעודתא' (שלזינגר) סי' סא).

האם כשדיין פסול הצטרף לבית־דין הדין בטל? — יום שני ט' כסלו ה'תשע"ה

הלכות עדות פרק טז, הלכות ד-ה: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כָּךְ פּוֹסְלִין בְּדַיָּנִין. וּלְפִיכָךְ, אֵין סוֹמְכִין בְּסַנְהֶדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה.

כתב ה'משנה למלך' בשם הריב"ש (סי' תיג) שאם היו שלשה דיינים כשרים והצטרף אליהם דיין רביעי הקרוב לאחד הדיינים - דינם קיים, אך המהרח"ש (רבינו חיים שבתי) סובר שדין הדיינים כדין העדים. שאף מאה עדים, אם "נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות" (לעיל פ"ה ה"ג). וכן בדיינים, גם אם הם יותר משלשה, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, הדין בטל.

וה'קצות החושן' (סי' לו סק"ד) הביא ראיה לשיטת הריב"ש: מבואר בגמרא (סנהדרין ג, א), שמדין תורה דיין אחד כשר לדון (בדינים מסוימים) אך חכמים הצריכו שלשה דיינים "משום יושבי קרנות", היינו שמא הדיין הוא מ'יושבי קרנות' ואינו בקי בדיני ממונות. ושואלת הגמרא: הרי גם בשלושה דיינים יש לחוש שמא הם 'יושבי קרנות', ומתרצת: לא יתכן שאין בהם אחד שלמד. ולדברי המהרח"ש, הרי אם אחד הדיינים פסול ("מי שלא גמיר ולא סביר אין דינו דין") - הדין בטל, ומה תועיל ידיעתו של היחיד, אלא מכאן שאין הדין מתבטל אם אחד הדיינים קרוב או פסול.

ובספר 'שער משפט' (סי' יג סק"ב) דחה ראיה זו:

לעולם כל הדיינים צריכים להיות ראויים ואם אחד מהם אינו ראוי הדין בטל, ואכן אם רק דיין אחד בקי בדין וחבריו 'יושבי קרנות' אין בכך כל תועלת. ודברי הגמרא שלא יתכן שאין בהם אחד שלמד, יתפרשו כך: אין הדיינים יושבים לדון אם אין ביניהם אחד בקי בדינים, כדי שלא יבואו לידי טעות, כי אם יטעו יצטרכו לשלם. ואם כן דיין זה לא יסכים לדון בצירוף מי שאינו בקי כי הדין יהא בטל ובסופו של דבר יהיו כל הדיינים ראויים לדון.

וה'אור גדול' (משניות ריש סנהדרין) הביא את דעת הרמב"ם ב'פאר הדור' (סי' קפו) שאין הדין בטל אם נמצא אחד הדיינים קרוב או פסול, ובית דין של שלשה דיינים כשרים דינם דין גם אם הצטרף אליהם דיין הפסול לדון, אך הוסיף: "שצריכים אותם שלשה לחתום בסוף, כדי שלא יצטרפו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות".

בין הכחשה להזמה — יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ה

הלכות עדות פרק יח, הלכה ב: הַמַּכְחָשָׁה - בָּעֵדוּת עַצְמָהּ... וְהַחֲזָמָה - בָּעֵדִים עַצְמָן... כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת זֶה'... וְאַחַר שֶׁהֶעִידוּ וְנִבְדְּקוּ, בָּאוּ שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם... הֲרֵי זוּ הַכְחָשָׁה.

מדברי הרמב"ם נראה שהזמה היא רק כאשר המזימים מתייחסים לעדים, היינו שאומרים "עמנו הייתם" ואינם מתייחסים למעשה אם היה או לא, אך אם יכחישו גם את העדים וגם את המעשה – הרי זו הכחשה ולא הזמה, כפי שמובן מהדוגמה שנקט: "ביום זה היינו עמכם ועם אלו כל

היום... הרי זו הכחשה", הרי שאף שיש כאן גם הזמה שהרי אומרים "היינו עמכם" (במקום אחר, ולא במקום שלטענתכם הייתם בו), מאחר שמכחישים גם את העדות ואומרים שהדבר לא אירע, הרי זו הכחשה ולא הזמה.

אך הטור (חו"מ סי' לז) כתב: "ומה יש בין הכחשה להזמה, הכחשה אינה בגוף העדים... והזמה בגוף העדים, שאומרים באותה שעה שאתם אומרים... עמנו הייתם". ומשמע מדבריו שאם אומרים לעדים "עמנו הייתם" הרי זו הזמה אף אם יוסיפו ויאמרו שגם גוף הדבר לא אירע.

ובטעם המחלוקת יש לפרש:

הרמב"ם (להלן ה"ג) כותב: "וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים על העדים הראשונים גזירת הכתוב הוא", כי מצד הסברא אין להאמין לאחרונים יותר מאשר לראשונים. אך הטור (שם) כתב שאין זו גזירת הכתוב אלא סברא כי אדם אינו נאמן להעיד על עצמו, וכשם שאם שני עדים מעידים על שנים אחרים שהרגו את הנפש וכד', אין אותם השנים נאמנים להעיד על עצמם שלא הרגו, כך כאשר המזימים טוענים כנגד הראשונים "עמנו הייתם", אין הראשונים נאמנים להעיד על עצמם שהעידו אמת.

ולכן, לדעת הרמב"ם שנאמנות האחרונים היא מגזירת הכתוב "אין לך בו אלא חידושו", ורק בהזמה לבד נאמר החידוש שמאמינים לאחרונים ולא לראשונים אך לא כשמצטרפת לכך הכחשה. ואילו לדעת הטור אין לחלק בין הזמה לבד להזמה בצירוף הכחשה, כי גם אם מצד ההכחשה אין להאמין לאחרונים יותר מהראשונים, הרי מצד ההזמה יש להאמין לאחרונים, כי בזה אין הראשונים נאמנים על עצמם.

(לחם משנה)

עדות שהוזמה מקצתה

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ה

הלכות עדות פרק כ, הלכה ג: הָיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אַפִּלּוּ חֵן מֵאָה... וְהוּזְמוּ מִקְצָתָם - אֵין נֶעֱנָשִׁין עַד שֶׁיּוּזְמוּ כֻּלָּן. אֲבָל אִם הָיָה הֶפְסֵק בֵּין זֶה לָזֶה יֶתֶר מִכְּדֵי דִּבּוּר, שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁאֵלַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַבּוֹ - הֲרֵי נֶחְלְקָה הָעֵדוּת, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוּזְמוּ נֶעֱנָשִׁין, וְהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים... אֵין נֶעֱנָשִׁים; וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה הָעֵדוּת כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּת אַחַת, הוֹאִיל וְנִפְסַל מִקְצָתָהּ, נִפְסְלָה כֻּלָּהּ.

עדים שהעידו ואחד מהם הוזם, עדות כולם בטלה "דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול" (רש"י סנהדרין ס, א. ד"ה כר' עקיבא ותוספות מכות ו, ב ד"ה הרי).

ומוסיף כאן הרמב"ם, שאפילו היה הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לעדים שלא הוזמו ולכן אומרים "נחלקה העדות, והשנים שהוזמו נענשין" (ואין לכך סתירה מההלכה ש'אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו כולם') - לענין העדות שמעידים עליה "בטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה".

והראב"ד השיג:

מאחר שיש הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לשאר העדים, ולכן נחשבות לשתי כתות לענין חיוב הזמה, הרי גם לענין ביטול העדות נחשבות לשתי כתות, ועדות העדים שלא הוזמו אינה מתבטלת, כי אין זו 'עדות שבטלה מקצתה'.

וכתב הש"ך (חו"מ סי' לו סק"ו) שדעת רש"י היא כשיטת הראב"ד שהרי כתב (מכות ו, א. ד"ה והוא) "אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשתי כתות לכל דבר". והוסיף הש"ך: "אין ספק אילו היה הרמב"ם עצמו קיים, היה מודה בכאן לדברי הראב"ד!".

וה'כסף משנה' מיישב את שיטת הרמב"ם: מאחר ששתי הכתות באו להעיד כאחת, אף שאחר כך היה הפסק ביניהם בהגדת העדות, "הרי הן ככת אחת לענין שאם בטלה עדות הכת האחת, בטלה גם כן עדות הכת השניה".

אפשר לחלוק על משה רבינו?

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ה

הלכות ממרים פרק ב, הלכה א: בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת בְּפִי מַה שֶּׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם... וְעָמַד אַחֵרִיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר, וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסָתֹר אוֹתוֹ הַדִּין - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה בְּעֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם" - אֵין אַתָּה חַיָּב לְלֶכֶת, אֶלָּא אַחַר בֵּית דִּין שֶׁבְּדוֹרֶךָ.

לדעת הרמב"ם, דברי המשנה (עדויות פ"א מ"ה) שאין בית דין יכול לבטל את דברי חברו אלא אם כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין, אמורים לגבי תקנה או גזירה שנתקנה על ידי בית הדין הקודם (כפי שמבאר בהלכה הבאה), אך בפירוש דברי התורה יכולים כל בית דין לחלוק על דברי קודמיהם (כסף משנה ורדב"ז).

ומקשה ה'כסף משנה': בגמרא מקשים מדברי תנא על דברי אמורא, ומה קושיא היא, הרי כל אחד רשאי לחלוק על דברי הקודם לו? ומתרץ: מעיקר הדין אין בכך מניעה, אך מיום שנחתמה המשנה קיבלו על עצמם שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים.

והנה, לדעת הגר"א וסרמן (קובץ הערות סי' טז, ה): 'דבר פשוט הוא שאין כוח לשום אדם לחלוק על מי שקדמו אלא אם כן הוא בר פלוגתיה (בדרגא שווה לו). . ואם כן מבואר הטעם מפני מה אין אמוראים יכולים לחלוק על תנאים שהרי 'אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים' (שבת קיב, ב), ולפי זה קושיית ה'כסף משנה' היא רק ביוצאים מן הכלל בגדולי הדורות האחרונים שהיו שווים בדרגתם לראשונים.

עם זאת, במקור הדברים בגמרא (ר"ה כה, ב) נראה שאחרונים רשאים לחלוק על ראשונים למרות הפערים

הגדולים שביניהם: "...ירובעל בדורו כמשה בדורו . . ללמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים, ואומר 'ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם' אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך". הרי שדורות האחרונים יכולים לחלוק אפילו על משה רבנו!

ובכך ביאר הרבי את השאלה במחלוקת רש"י ורבינו תם לגבי סדר הפרשיות של תפילין: בכל הדורות, החל מימי משה רבנו, הניחו תפילין וכיצד לא היתה מסורת באשר לסדר הפרשיות? ולפי האמור יש לבאר שאפילו אם היו לפניהם תפילין מדורו של משה רבנו, אין בכך כדי להכריע את הספק, שהרי בכל דור פוסקים לפי שיקול דעתם אפילו כנגד משה רבנו ובית דינו (ראה 'פניני מנחם' ח"ב סי' כג, וראה עוד לקו"ש ח"ד ע' 1305).

האיסור לבן נח לבזות אביו ואמו

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ה

הלכות ממרים פרק ה הלכה טו: כָּל הַמְבַזֶּה אֶת אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, וַאֲפִלּוּ בְּרִמִּיזָה - חֲרֵי זֶה בְּכְלַל אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "עֵין תִּלְעַג לְאָב, וְתָבֻז לִיקְהַת אֵם וְגוֹ'". וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹתוֹ עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת, וְלַעֲנֹשׁ בְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ.

והקשה הרדב"ז:

הרמב"ם הביא לימוד נוסף מהפסוק 'עין תלעג לכל אב וגו'', וצריך עיון, "כיון שהביא פסוק מן התורה למה צריך להביא מן הכתובים"?

ואכן ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רמא ס"ו) הביא הלכה זו אך השמיט את הלימוד מהפסוק 'עין תלעג לכל אב וגו''.

ותירץ: מהפסוק 'עין תלעג...' למדים שאפילו ברמיזה אסור כי ממשמעות הלשון 'ארור מקלה...' לא היינו יודעים זאת. אך צריך עיון: אם כך מנין לרמב"ם שאפילו אם מבזה ברמיזה "הרי זה ארור מפי הגבורה"(לקוטי שיחות ה, עמ' 406 הע' 133)?

ומבאר הרבי:

הפסוק "ארור מקלה אביו ואמו" נאמר ביחס לבני ישראל, ואילו הפסוק 'עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם - יקרוה עורבי נחל וגו'" מתאר מציאות טבעית, אשר מי שמבזה את הוריו – יקרוהו העורבים, ומכך יש ללמוד עד כמה יש לשלול הנהגה זו של ביזוי ההורים. וענין זה שייך לא רק לבני ישראל מקבלי התורה, אלא לכל בני אדם.

וזהו שהוסיף הרמב"ם את הפסוק 'עין תלעג לאב...'; כי הפסוק 'ארור מקלה וגו'' נאמר רק בבני ישראל, והפסוק 'עין תלעג...' בא ללמדנו שגם בן נח אסור לו לבזות את אביו או אמו "אפילו בדברים ואפילו ברמיזה" והוא בכלל "ארור מפי הגבורה".

אך הוספה זו מתאימה בחיבורו של הרמב"ם, המביא גם דינים השייכים לבני נח. אך ה'שלחן ערוך' שאינו מביא דיני בני נח – השמיט את הפסוק 'עין תלעג לאב...' שממנו לומדים מהי ההנהגה הרצויה של בני נח.

קבורת קרובים על ידי כהן

שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ה

הלכות אבל פרק ב, הלכה טו: הַטְמָאָה לַקְּרוֹבִים דְּחוּיָה הִיא, וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל. לְפִיכָךְ, אָסוּר לְכֹהֵן לְהִתְטַמֵּא לְמֵת, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּתְטַמֵּא לְקְרוֹבָיו... לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקָנֵם לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא יִתְטַמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ.

מלשון הרמב"ם נראה שאפילו בזמן שנטמא לקרוביו אסור לכהן להיטמא למת אחר, אך הטור (יו"ד סי' שעג) כתב, שכאשר הכהן עוסק במתו מותר לו להיטמא לאחרים ורק כאשר סיים להתעסק במתו נאסר עליו להיטמא לאחרים ו'להוסיף' על טומאתו. ולדעת הטור האיסור להיכנס לבית הקברות לקבור מתו הוא משום ש"לאחר הקבורה כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה, לפיכך משפחות כהונה עושין להן שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים". כלומר: האיסור לכהן להיכנס לבית הקברות ולקבור את מתו הוא רק משום שעלול להיטמא לאחר שיסיים את קבורת מתו, אבל אם יוכל לחזור באופן שלא ייטמא אין איסור בדבר.

והרמ"א (שם ס"ז) פסק כדברי הטור, אך הב"ח (יו"ד שם) כתב שיש להחמיר כדברי הרמב"ם, ועצם ההליכה אסורה כיון שמוסיף טומאה על טומאתו, מאחר שיכול לקוברו בסוף בית הקברות.

אמנם יש מפרשים (רדב"ז כאן ושבט הלוי ח"ה סי' קפב) שאף הרמב"ם אינו חולק על הטור שכהן ההולך לקבור את מתו רשאי להיטמא גם למתים אחרים, ומה שכתב הרמב"ם שאסור להיטמא לאחרים אפילו בעת שנטמא לקרוביו, כוונתו לאחר שכבר סיים את קבורת קרוביו, ומה שכתב "לפיכך צריך להיזהר ולקברו בסוף בית הקברות" היינו כדי שלא יטמא בחזרתו. ולפי זה אם יוכל לשוב מהקבורה בלא להיטמא לאחרים, גם לדעת הרמב"ם מותר ללכת לקבור את קרובו.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ח'-י"ד כסלו ה'תשע"ה

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ה

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק יא

א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא, וְלֹא בְּמִשְׁנָה, וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ - חֲבֵרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם; שֶׁכָּל מִי שֶׁיֵּרֵד עַד כָּךְ, חֶזְקָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ.

ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין [- ממנים ל -] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ, וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת; אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזִיק שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוֹות וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים, וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַם הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה.

ג. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חֲכָמִים בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, עַד שֶׁיִּפָּסֵל; וְכָל עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא פָּסוּל, עַד שֶׁיֶּחֱזַק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים.

ד. וְכָל מִי שֶׁקִּבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ קֹדֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חֶזְקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמִצְוֹות וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - חֲבֵרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין; שֶׁחֲבֵרֵי מְאַבֵּד מָמוֹן יִשְׂרָאֵל עַל פִּי רְשָׁעִים.

ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין, פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם; וְהֵם הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק לִפְנֵי כָּל הָעָם, וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק בְּעֵת שֶׁהֵם עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְנֻוֶּלֶת, וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל הַבּשֶׁת; שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר. וּמִכְּלַל אֵלּוּ, הָאוֹכְלִין צְדָקָה שֶׁל גּוֹיִם בְּפַרְהֶסְיָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶם שֶׁיְּזוֹנוּ מֵהֶן בְּצִנְעָה - מְבַזִּין עַצְמָן לְכָךְ, וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם.

ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפָסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו [שהוא פסול] בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם, צָרִיךְ הַכְרָזָה. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם; שֶׁחֲבֵרֵי לֹא יָדְעוּ בּוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל, וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין [- לברר איסור], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לִשְׁאָר עֵדִיּוֹת; שֶׁחֲבֵרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, וְנֶאֱמָן לוֹמַר 'שְׁחַטְתִּיהָ'. אֲבָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ [אם האיסור הנדון שלו], אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל אֲחֵרִים;

ח. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים; חֶזְקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֶּהֱנוּ אֲחֵרִים. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: 'פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְעֻשָּׂרִין הֵן'; וְנֶאֱמָן חַנְוָנִי שֶׁמּוֹכֵר בְּשַׂר בְּכוֹר לוֹמַר: 'בָּשָׂר זֶה שְׁמוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין הוּא'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי שֶׁאִיסַּת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים, וְאֵין אִיסַּת הַמָּמוֹן עֲלֵיהֶם.

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - לֹא מְעִידִין, וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת אַלְמִים בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵין נִכְנָעִין תַּחַת עֹל הַדַּיָּנִים. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין עָלָיו, וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. הַמּוֹסְרִין, וְהָאֲפִיקוֹרוֹסִין, וְהַמִּינִים, וְהַמְשֻׁמָּדִים - לֹא הֵצְרְכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹת אוֹתָם בִּכְלַל פְּסוּלֵי הָעֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרְדִין וְהַכּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הַגּוֹיִם; שֶׁהַגּוֹיִם - לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין, וְיֵשׁ לַחֲסִידֵיהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְאֵלּוּ - מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין, וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

פֶּרֶק יב

א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה - אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה, חֲבֵרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט [- מפורסם] בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֲבֵרָה - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר אוֹ לַשָּׁוְא, אוֹ גָּזַל, אוֹ גָּנַב, אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ; אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה לִהְיוֹת שׁוֹגֵג - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל. כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא שַׁבָּת, שֶׁמָּא שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָה תָּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנַּעֲשָׂה מוֹכֵס [הקונה זכות המס מהמלך] אוֹ גַּבַּאי [גובה מס המלך] שְׁמוֹסִיף לְעַצְמוֹ - צְרִיכִין הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֶעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת; שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין דְּבָרִים אֵלּוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מְרָאִים לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע, וְעָבַר בְּזָדוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ, חֲבֵרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה.

ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד? חֲבֵרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל אוֹ לָוָה בְּרִבִּית - אַף עַל פִּי שֶׁמִּשַּׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, אֵינוֹ נִפְסָל. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל בְּעֵילָה אֲסוּרָה - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: 'לִי הִלְוָה בְּרִבִּית' - חֲבֵרֵי רְאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי; אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית, אֵינוֹ מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע; וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל עַצְמוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפְּלוֹנִי רְבָעוֹ, בֵּין בְּאָנְסוֹ שֶׁל נִרְבָּע בֵּין לִרְצוֹנוֹ

- הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ. ׳פְּלוֹנִי בָּא עַל אֵשְׁתִּי׳ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ [כי הוא קרובה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. ׳פְּלוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי׳ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ, שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ.

ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר בּוֹ אוֹ שֶׁלָּקָה - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. אֲבָל אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: ׳לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא נִפְסַל׳ - חֲרֵי זֶה סָפֵק פָּסוּל; לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, וְלֹא יָדוּן - עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין, חָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ. אֲבָל שְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ גָּזְלוּ - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּמוּ, צְרִיכִין תְּשׁוּבָה, וַחֲרֵי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה מִדַּרְכָּן הָרָעָה.

ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוֶה בְּרִבִּית? מִשֶּׁיְּקָרְעוּ אֶת שִׁטְרֵיהֶם [של ריבית] מֵעַצְמָם, וַיַּחְזְרוּ חֲזָרָה גְּמוּרָה, שֶׁלֹּא יַלְווּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְגוֹיִם.

ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׂחֵק בְּקַבְיָה? מִשֶּׁיִּשְׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפְסֵיהֶן [קוביות המשחק] מֵעַצְמָן, וַיַּחְזְרוּ בָּהֶם חֲזָרָה גְּמוּרָה, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ וַאֲפִלּוּ בְּחִנָּם.

ז. וּמֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיִּשְׁבְּרוּ אֶת הַכְּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶם, וַיַּחְזְרוּ בָּהֶם חֲזָרָה גְּמוּרָה, שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר לֹא יִהְיוּ עוֹשִׂין.

ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית? מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית אַחֶרֶת, וְיִבָּדְקוּ. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בְּלִבָּד, אֶלָּא כּוֹתֵב: ׳אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי בְּנַסְתִּי מֵאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַחֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים׳.

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בְּשִׁבּוּעוֹת [החשוד להשבע לשקר]? מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: ׳חָשׁוּד אֲנִי׳, אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב [סכום גדול], וְיִשַּׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע. וְכֵן טַבָּח שֶׁהָיָה בּוֹדֵק [סכינו והריאות] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצְאַת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ, שֶׁחֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה, שֶׁהֵם פְּסוּלִין לְעֵדוּת - חֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיֵּרָאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ, וְיִלְבֹּשׁ שְׁחֹרִים וְיכַסֶּה שְׁחֹרִים וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחְזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב [בשווי גדול], אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב.

י. וְכֵן עַד זוֹמֵם שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - חֲרֵי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק יג

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת דִּין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים, וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁבִּכְלַל לֹאו זֶה, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים, וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקְּרוֹבִים. אֵין פָּסוּל בְּדִין תּוֹרָה, אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בִּלְבַד; וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן, וְהַבֵּן עִם הָאָב, וְהָאַחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַדּוֹד עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם, אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאִישׁוּת [- ע"י נישואין] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶן [מדרבנן].

ב. הַגֵּרִים אֵינָם בִּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, מְעִידִים זֶה לָזֶה; שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, כְּקָטָן הַנּוֹלָד הוּא חָשׁוּב.

ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - חֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן; וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי בְּשֵׁנִי; וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשְׁלִישִׁי.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן [נכד לאח הסב] כָּשֵׁר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי [נכד לבן אח הסבא]. אֲבָל שְׁנֵי בְּשֵׁנִי, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין.

ה. וְהָאָב עִם בְּנוֹ, כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ, הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ, פָּסוּל; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן. וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אָח וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - חֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן; בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי; בְּנֵי בְנֵיהֶם, אוֹ בְּנוֹת בְּנֵיהֶם - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בִּזְכָרִים, דּוֹר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי - כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בִּנְקֵבוֹת.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ - כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעֲלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ - כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעֲלָהּ.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי, בַּעֲלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה; אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אֲחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַחֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא לְבַעַל בַּת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; אֲבָל מֵעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ - חֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בָּנָיו וְאָחָיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ - חֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ.

יא. וַאֲבִי כַּלָּה וַאֲבִי חָתָן, מְעִידִים זֶה לָזֶה.

יב. אֲחִי הָאָח מִן הָאֵם - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁחֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶם קְרָבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף, וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְהוּא מְנַשֶּׁה, וְנִשֵּׂאת לִשְׁמְעוֹן, וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - חֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - כְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן; לְפִיכָךְ, אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ, וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ, וְלֹא לְבַעַל בִּתָּהּ, וְלֹא לְאָבִיהָ, וְלֹא לְאִמָּהּ, וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ, וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵישׂוּת, הֲרֵי הִיא לוֹ כִּנְשׂוּאָה לְעִנְיַן עֵדוּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ. אֲבָל אִם הֵעִיד לְקָרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ וּבְתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁיִּשְׂאֶנָּה.

טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ [- פסול לעדות] לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ; אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת, שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַקְּרוֹבִים.

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק יד

א. כָּל מִי שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ - אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָה לוֹ בָּנִים, הֲרֵי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשֵׁר.

ב. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חוֹתְנוֹ, וְנַעֲשָׂה חוֹתְנוֹ, אוֹ שֶׁיָּדַע הָעֵדוּת וְהוּא פָּקֵחַ [- אזניו פקוחות], וְאַחַר כָּךְ נִתְחָרֵשׁ, פִּתֵּחַ [עיניו פתוחות] וְנִסְתַּמֵּא, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן מַדַּת הַקַּרְקַע שֶׁמֵּעִיד בָּהּ וּמְסַיֵּם מְצָרֶיהָ [מסמן גבוליה], שָׁפוּי, וְנִשְׁתַּטָּה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל. אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתְנוֹ, וְנַעֲשָׂה חָתְנוֹ וּמֵתָה בִּתּוֹ, פִּקֵּחַ, וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, שָׁפוּי, וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה, פִּתֵּחַ, וְנִסְתַּמֵּא וְחָזַר וְנִתְפַּתֵּחַ - כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּכַשְׁרוּת וְסוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת - כָּשֵׁר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינְתַיִם; תְּחִלָּתוֹ בְּפִסְלוּת - אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת, פָּסוּל. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עֵדוּת וְהוּא קָטָן, וּבָא וְהֵעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל - אֵינָהּ כְּלוּם.

ג. וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן עַל עֵדוּתָן כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּגָדְלוֹ, עַל מַה שֶּׁרָאָה בְּקַטְנוּתוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: 'זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי', אוֹ 'שֶׁל אָחִי' - מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת [- אישור החתימות בבי"ד] מִדִּבְרֵיהֶם [- מדרבנן]. 'זָכוּר אֲנִי בִּפְלוֹנִית שֶׁנִּשֵּׂאת, וְנַעֲשָׂה לָהּ מִנְהָג הַבְּתוּלוֹת' - הוֹאִיל וְרֹב הַנָּשִׁים בְּתוּלוֹת נִשּׂוֹאוֹת, וּכְתֻבָּה מִדִּבְרֵיהֶם. 'שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפָּרָס' [- שדה שנחרש בה קבר], מִפְּנֵי שֶׁשְּׁמָעוֹ מִדִּבְרֵיהֶם. וְ'עַד כָּאן הָיִינוּ בָּאִין בְּשִׂבָּת', שֶׁשְּׁמָעוֹם הַתְּחוּם עַד אַלְפַּיִם בִּלְבַד מִדִּבְרֵיהֶם. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר לִטְבֹּל וְלֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ', וְ'שֶׁהָיָה חוֹלֶק עִמָּנוּ תְּרוּמָה', וְ'שֶׁהָיִינוּ מוֹלִיכִים חַלָּה וּמַתָּנוֹת לְפְלוֹנִי הַכֹּהֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ' [הוא היה השליח], וְ'אָמַר לִי אַבָּא, מִשְׁפָּחָה זוֹ [של כהנים] כְּשֵׁרָה', 'מִשְׁפָּחָה זוֹ פְּסוּלָה', וְ'אָכַלְנוּ בְּקָצָה שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁהֶאֱכִילוּנוּ אֶחָיו כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁאַחִיהֶם פְּלוֹנִי נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה לוֹ' [היו מציינים נישואין כאלו בטקס הנקרא "קצצה" – שבירת חבית עם פירות] - שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים לְהַחְזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אוֹ לְדָחוֹתוֹ מִמֶּנָּה.

ד. כָּל אֵלּוּ שֶׁמֵּעִיד בָּהֶן הַגָּדוֹל בְּמַה שֶּׁיָּדַע כְּשֶׁהָיָה קָטָן - אִם הָיָה גּוֹי אוֹ עֶבֶד כְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהֵעִיד אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְנִשְׁתַּחְרֵר - אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה גַּזְלָן, וְנַעֲשָׂה גַּזְלָן - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ, אֲבָל אִם הֶחְזַק [הוכר] כְּתַב יָדוֹ שֶׁבִּשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה גַּזְלָן - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה חָתָנוֹ - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ; אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין עַל כְּתַב יָדוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזַק בְּבֵית דִּין, אֶלָּא אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה חָתָנוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה לְפָסוּל בְּקְרִיבָה - שֶׁהַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה, חָשׁוּד לְזַיֵּף.

ו. שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בִּלְבַד, וּשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, אוֹ שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם פָּסוּל בַּעֲבֵרָה - אַף עַל פִּי שֶׁמְּסַר לוֹ הַשְּׁטָר בִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מִתּוֹכוֹ.

ז. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוּת אַחַת [- שטר אחד], וְהָעֵדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמַּתָּנָה, וּרְחוֹקִים מִן הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֵדוּת אַחַת. אֲבָל אִם כָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד: 'שָׁנָתַתִּי לְרָאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשָׁנָתַתִּי לִשְׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית', וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וּרְחוֹקִים לָזֶה - זֶה שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ, מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאִלּוּ שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁטָר אֶחָד. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר: 'הָיוּ עָלַי עֵדִים, שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁמָּכַרְתִּי לִשְׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁלָּוִיתִי מִלְּוִי כָּךְ וְכָךְ' - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמַּקָּנֶה אִישׁ אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשׁ עֵדִיּוֹת, שֶׁאֵינָן תְּלוּיוֹת זוֹ בָּזוֹ.

פֶּרֶק טו

א. כָּל עֵדוּת שֶׁתָּבוֹא לְאָדָם חֲנָיָה מִמֶּנָּה - אֵינוֹ מֵעִיד בָּהּ; שֶׁזֶּה כְּמֵעִיד לְעַצְמוֹ. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הָעִיר שֶׁבָּא מְעַרְעֵר לְעַרְעֵר עֲלֵיהֶן בְּמֶרְחָץ [ציבור] אוֹ בְּרְחוֹב [מגרש] שֶׁל עִיר - אֵין אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר מֵעִיד בְּדָבָר זֶה, וְלֹא דָּן בּוֹ עַד שֶׁיְּסַלֵּק עַצְמוֹ בְּקִנְיָן, וְאַחַר כָּךְ יָדִין אוֹ יָעִיד.

ב. בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלָּהֶן - הוֹאִיל וְלִשְׁמִיעָה הוּא עָשׂוּי, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הָאוֹמֵר: 'תְּנוּ מָנֶה לַעֲנֵיֵּי עִירִי' - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָעֲנִיִּים סְמוּכִים עֲלֵיהֶן, וּפוֹסְקִין לָהֶן צְדָקָה בְּכָל שָׁנָה. אֲפִלּוּ אָמְרוּ שְׁנַיִם מֵאַנְשֵׁי הָעִיר: 'אָנוּ נִתֵּן דָּבָר הַקָּצוּב עָלֵינוּ וְנָעִיד' - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; שֶׁהֲנָיָה הִיא

לָהֶן שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ עֲנִיִּים אֵלּוּ, הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. קַרְקַע שֶׁבֵּין שְׁנֵי שְׁתָפִין, שֶׁבָּא מְעַרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשֻּׁתָּף - אֵינוֹ מֵעִיד לְשֻׁתָּפוֹ עָלֶיהָ, אֶלָּא אִם סִלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנָּה וְקָנוּ מִיָּדוֹ [- עשה קנין -] שֶׁנִּתָּנָה לְשֻׁתָּפוֹ, וְשֶׁאִם בָּא בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ וּטְרָפָהּ מִיַּד הַשֻּׁתָּף, מְשַׁלֵּם לוֹ דָּמֶיהָ; וַאֲחַר כָּךְ מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה - אִם יֵשׁ בָּהּ פֵּרוֹת, אֵין הָאָרִיס [- העובד בשדה תמורת פירות] מֵעִיד עָלֶיהָ; שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד בְּעָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל חֶלְקוֹ בַּפֵּרוֹת; וְאִם אֵין בָּהּ פֵּרוֹת, מֵעִיד. אֲבָל הַשּׂוֹכֵר - אִם לָקַח [דמי] הַשְׂכִּירוּת בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'כָּל מִי שֶׁתִּתְקַיֵּם שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ יִטֹּל' - חֲרֵי זֶה מֵעִיד [כי עדיין לא שילם]. וְאִם כְּבָר נָתַן הַשְׂכִּירוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ מֵעִיד; כֵּיוָן שֶׁאִם תֵּצֵא הַשָּׂדֶה לַמַּעֲרֵעַר, חַיָּב לִתֵּן לוֹ שָׂכַר כָּל הַשָּׁנִים שֶׁיָּשַׁב בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. שִׁמְעוֹן שִׁלָּוָה, וְהָיָה רְאוּבֵן עָרֵב, וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן הַלָּוֶה, וּלְהוֹצִיא קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ - אִם יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנֶגֶד [- בסכום] הַחוֹב - חֲרֵי רְאוּבֵן הָעֲרֵב יֵשׁ לוֹ לְהָעִיד עַל אוֹתָהּ קַרְקַע שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לוֹ בָּזֶה חֲנָיָה - שֶׁאִם לְקָחָהּ יְהוּדָה, חֲרֵי שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּפְרַע מִמֶּנָּה בַּעַל חוֹבוֹ.

ז. וְכֵן לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן מֵעִיד לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי שֶׁלָּקַח אַחֲרָיו, שֶׁזֶּה הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ - וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לַמּוֹכֵר [הראשון] שָׂדֶה בֶּן חוֹרִין, כְּנֶגֶד דְּמֵי הַשָּׂדֶה זוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן; שֶׁאֵין לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן חֲנָיָה בַּעֲמִידַת זוֹ שֶׁל הַשָּׂדֶה בְּיַד לוֹקֵחַ שֵׁנִי - שֶׁאַפְלוּ נִטְרַף לוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן, עַל הַמּוֹכֵר הוּא חוֹזֵר, וַחֲרֵי יֵשׁ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּגְבֶּה מִמֶּנָּה.

פֶּרֶק טז

א. רְאוּבֵן שְׁגָזַל שָׂדֶה אוֹ טַלִּית מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה וְעָרַעַר עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: 'שָׂדֶה זוֹ' אוֹ 'טַלִּית זוֹ שֶׁלִּי הָיא' - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהָעִיד לִרְאוּבֵן שֶׁאֵין זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁל יְהוּדָה, וְלֹא זוֹ הַטַּלִּית שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁחֲרֵי שִׁמְעוֹן רוֹצֶה לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא טוֹעֵן שֶׁהוּא גְּזָלָהּ מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ לוֹ מִיַּד הַגַּזְלָן - שֶׁחֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָרְאָיָה שֶׁל שִׁמְעוֹן שֶׁמּוֹצִיא בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בָּהּ מִיַּד יְהוּדָה. וְכֵן אִם מָכַר רְאוּבֵן הַשָּׂדֶה הַגְּזוּלָה, אוֹ הוֹרִישָׁהּ לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה לְעָרְעֵר עַל לֵוִי - אֵין שִׁמְעוֹן מֵעִיד שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁמָּא נִמְצָא יֵשׁ לוֹ [- נוח לו] לְהוֹצִיאָהּ מִיַּד לֵוִי.

ב. מָכַר הַטַּלִּית הַגְּזוּלָה לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה לְעָרְעֵר - אִם מֵת רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁחֲרֵי אֵין טַלִּית זוֹ חוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר קָנָהּ אוֹתָהּ הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת, וּכְבָר מֵת רְאוּבֵן הַגַּזְלָן, וְאֵין לוֹ מִמִּי יִטֹּל דָּמֶיהָ. אֲבָל אִם עָדַיִן רְאוּבֵן קַיָּם - אֵין שִׁמְעוֹן מֵעִיד אַף עַל הַטַּלִּית; שֶׁהַחֲנָיָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד בְּיַד יְהוּדָה, כְּדֵי שֶׁיְּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן גְּזָלָהּ, וִישַׁלֵּם לוֹ דָּמֶיהָ. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטַּלִּית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, אֵין שִׁמְעוֹן מֵעִיד עֲלֵיהֶן - מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפָהּ, אִם תַּעֲמֹד בְּיַד הַיּוֹרְשִׁים, לַחֲזֹר לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת [אינו אחראי אם יטרפו ממנו הקרקע], וּבָא יְהוּדָה לְעָרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן וּלְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו אַחֲרָיוּתָהּ, חֲרֵי הוּא רוֹצֶה שֶׁתַּעֲמֹד בְּיַד שִׁמְעוֹן - כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן, וְיִטְרֹף אוֹתָהּ בְּחוֹבוֹ [שקדם למכירה], וְלֹא יִהְיֶה: "לוּלֵי רָשָׁע, וְלֹא יִשַּׁלֵּם".

ד. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר פָּרָה אוֹ טַלִּית לְשִׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה לְעָרְעֵר וּלְהוֹצִיא מִיַּד שִׁמְעוֹן - רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שֶׁאַפְלוּ עָמְדָה בְּיַד שִׁמְעוֹן - אֵין בַּעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַנְּכָסִים וְהַמִּטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ הָיוּ הִיפּוֹתֶיקִי [- יחדם לבעל חוב]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שֶׁזּוֹ הַפָּרָה וְהַטַּלִּית הֵן שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּוַדַּאי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֻמָּת הֵן שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם לֹא הוֹדָה שִׁמְעוֹן, אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד לְאַבֵּד זְכוּת יְהוּדָה; שֶׁאִם תֵּצֵא מִתַּחַת יְדֵי שִׁמְעוֹן - יַחֲזֹר שִׁמְעוֹן, וְיִתְבַּע רְאוּבֵן בְּדָמִים, וְיֹאמַר לוֹ: 'מָכַרְתָּ לִי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ, שֶׁהֲרֵי בָּאוּ עֵדִים שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁיָּעִיד רְאוּבֵן לְאַבֵּד זְכוּת יְהוּדָה, וַיַּעֲמִיד הַמִּטַּלְטְלִין בְּיַד שִׁמְעוֹן? כְּשֶׁבָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ, 'שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין רְאוּבֵן זֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ קַרְקַע מֵעוֹלָם'. אֲבָל אִם לֹא בָּאוּ עֵדִים בְּכָךְ, אַף עַל הַפָּרָה וְהַטַּלִּית אֵינוֹ מֵעִיד. וְלָמָּה אֵינוֹ מֵעִיד עֲלֵיהֶן? שֶׁמָּא הִקְנָה אוֹתָן לְבַעַל חוֹבוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע, וְכָתַב לוֹ 'קִנְיָה', וְהִקְנָה לוֹ מִטַּלְטְלִין עַל גַּב הַקַּרְקַע, שֶׁנִּמְצָא בַּעַל חוֹב טוֹרֵף אַף הַפָּרָה וְהַטַּלִּית; לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד עֲלֵיהֶן, שֶׁחֲרֵי רוֹצֶה לְהַעֲמִידָן בְּיַד שִׁמְעוֹן, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ וְיִטְרֹף אוֹתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּרָכִים. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵינָן תְּלוּיִין אֶלָּא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְעִצָּם בִּינָתוֹ, שֶׁיָּבִין בְּעִקְּרֵי הַמִּשְׁפָּטִים, וְיֵדַע דָּבָר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וַיַּעֲמִיק לִרְאוֹת: אִם יִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הֶעֵד צַד חֲנָיָה בְּעֵדוּת זוֹ, אֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְנִפְלָאָה - חֲרֵי זֶה לֹא יָעִיד בָּהּ. וּכְדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יָעִיד בְּדָבָר זֶה, שֶׁמָּא נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ הוּא - כָּךְ לֹא יָדוּן בְּאוֹתוֹ דָּבָר. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי הַפְּסָלָנוּת - כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כָּךְ פּוֹסְלִין בְּדַיָּנִין.

ה. וּלְפִיכָךְ, אֵין סוֹמְכִין בְּסַנְהֶדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה, בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמּוֹסִיפִין עַד שִׁבְעָה לְעַבֵּר הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ - יֵרָאֶה לִי שֶׁאִם הָיָה בָּהֶן קָרוֹב, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

ו. כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן, כָּשֵׁר לְהָעִיד. וְיֵשׁ כָּשֵׁר לְהָעִיד, וְאֵינוֹ

כֶּשֶׂר לָדוּן: הָאוֹהֵב, וְהַשׂוֹנֵא, וְהַגֵּר, וְהַמְשֻׁחָרֵר [- מעבדות], וְכֵן הַזָּקֵן, וְהַסָּרִיס, וְהַמְמְזֵר, וְסוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כְּשֵׁרִין לְהָעִיד, וְאֵינָן כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק יז

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וּגְדוֹלִים בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה, שֶׁהֵם רָאוּ פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אוֹ שֶׁלָּוָה מִפְּלוֹנִי - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַאֲמִין הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ רָאָהוּ - לֹא יָעִיד, עַד שֶׁיִּרְאֶה הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יִוָּדֶה לוֹ הַלָּוֶה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ: 'הֱיֵה עָלַי עֵד', שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע". וְאֵין לְךָ עֵדוּת שֶׁמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה אוֹ בִּידִיעָה, אֶלָּא עֵדוּת מָמוֹן. וְכָל הַמֵּעִיד מִפִּי אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר".

ב. לְפִיכָךְ, מְאַיְּמִין [מטילים אימה] אַף עַל עֵדֵי מָמוֹן. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל עֵדֵי מָמוֹן? מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי הַכֹּל, וּמוֹדִיעִין אוֹתָם כֹּחַ עֵדוּת הַשֶּׁקֶר, וּבֹשֶׁת הַמֵּעִיד בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא; וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים, וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אֱמֹר, הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה'? אִם אָמַר: 'הוּא אָמַר לִי: חַיָּב אֲנִי לוֹ', 'אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ' - לֹא אָמַר כְּלוּם; עַד שֶׁיֹּאמַר: 'בְּפָנַינוּ הוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ'. וְהָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי, וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כָּךְ. נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין - נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

ג. הַמַּטְמִין [מחביא] עֵדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ, וְהָעֵדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'וַדַּאי יֵשׁ לְךָ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אֲבָל אֲנִי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא תִּכְפְּנֵי בַּדִּין לְמָחָר' - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ עֵדוּת; עַד שֶׁיְּהֵא בִּפְנֵי עֵדִים.

ד. אֶחָד הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים, וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה: 'זֶה יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'אַתֶּם עֵדַי', אוֹ 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים' - בֵּין שֶׁאָמַר הַלָּוֶה, בֵּין שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה וְשָׁתַק הַלָּוֶה דֶּרֶךְ הוֹדָיָה מַאֲמִין לְדָבָרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ עֵדִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ [עשו קנין סודר], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם הוֹדָיָה, וּמְעִידִין עַל פִּיו.

ה. תַּלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: 'יוֹדֵעַ אַתָּה, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר! מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עֵד אֶחָד; לֵךְ וְהִצְטָרֵף עִמּוֹ' - אִם נִצְטָרֵף, הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר.

ו. אָמַר לוֹ: 'בּוֹא וַעֲמֹד עִם הָעֵד, וְלֹא תָּעִיד, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הַלָּוֶה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאַתֶּם שְׁנֵי עֵדִים, וְיוֹדֶה מֵעַצְמוֹ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר לוֹ לַעֲמֹד וּלְהֵרָאוֹת שֶׁהוּא עֵד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק".

ז. הַשּׁוֹכֵר עֵדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד לַחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְכֵן עֵד שֶׁכָּבַשׁ [הטעים] עֵדוּתוֹ וְלֹא הֵעִיד - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

פֶּרֶק יח

א. מִי שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֵד זוֹמֵם'. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ, כְּמוֹ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ: אִם בַּעֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הֵעִידוּ וְהוּזְמוּ, נִסְקָלִין כֵּלָן; וְאִם שְׂרֵפָה, נִשְׂרָפִין; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם הֵעִידוּ בְּמַלְקוּת - לוֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן, כִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת: אוֹמְדִין כֹּחוֹ, וּמַכִּין אוֹתוֹ. וְאִם הֵעִידוּ עָלָיו לְחַיְּבוֹ מָמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין [מחלקים] הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶם לְפִי מִנְיַן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ; וְאֵינָן לוֹקִין בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוּזְמוּ. אֲבָל שְׁתֵּי כִּתּוֹת עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֵין כָּאן עֵדוּת; וְאֵין עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא הַכַּת הַשַּׁקְרָנִית. וּמַה בֵּין הַכְחָשָׁה לַהֲזָמָה? הַהַכְחָשָׁה - בָּעֵדוּת עַצְמָהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת 'הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה', וְזֹאת אוֹמֶרֶת 'לֹא הָיָה', אוֹ יָבוֹא [- יתברר] מִכְּלַל דְּבָרֶיהָ שֶׁלֹּא הָיָה. וְהַהֲזָמָה - בָּעֵדִים עַצְמָן, וְאִלּוּ הָעֵדִים שֶׁהֻזְּמוּ - אֵינָם יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר, אוֹ לֹא נִהְיָה. כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: 'רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת זֶה', אוֹ 'לָוָה מִזֶּה, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ וְנִבְדְּקוּ, בָּאוּ שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים וְאָמְרוּ: 'בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, לֹא זֶה הָרַג אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה' - הֲרֵי זוֹ הַכְחָשָׁה. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם: 'הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִים כָּךְ, וְזֶה הַהוֹרֵג אוֹ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַלָּוֶה אוֹ הַמַּלְוֶה, הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת'? - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת מֻכְחֶשֶׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר: 'לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה', וְ'לֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה שֶׁהֲרֵי עִמָּנוּ הָיָה, וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: 'אָנוּ, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבָבֶל' - הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין, וְנֶהֱרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; הוֹאִיל וְהָעֵדִים שֶׁהֻזְּמוּ אוֹתָם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עַצְמָהּ שֶׁל עֵדוּת כְּלָל, אִם הִיא אֱמֶת אוֹ שֶׁקֶר.

ג. וְזֶה שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵדִים הָאַחֲרוֹנִים עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים, גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. אֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים מֵאָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֻזְּמוּ וְאָמְרוּ לָהֶם: 'אָנוּ מְעִידִים שֶׁאַתֶּם הַמֵּאָה, כֻּלְּכֶם עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱנָשִׁין עַל פִּיהֶם; שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וּמֵאָה כִּשְׁנַיִם. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כִּתּוֹת עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרַב, אֶלָּא דּוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן.

ד. עֵדִים זוֹמְמִין, אֵינָן צְרִיכִין הַתְרָאָה. וְעֵדִים שֶׁהֻכְחֲשׁוּ, וּלְבַסּוֹף הוּזְמוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין, אוֹ לוֹקִין, אוֹ מְשַׁלְּמִין;

מִפְּנֵי שֶׁהַהַכְחָשָׁה - תְּחִלַּת הֲזַמָּה הִיא, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה.

ה. אֵין מְזִמִּין אֶת הָעֵדִים, אֶלָּא בִּפְנֵיהֶם; וּמַכְחִישִׁין אֶת הָעֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם. וְעֵדִים שֶׁהוּזַמּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם, הֲרֵי הֻכְחֲשׁוּ; לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ הָעֵדִים שֶׁהֻזְמּוּם קֹדֶם שֶׁיֻּזַּמּוּ אוֹתָם בִּפְנֵיהֶם - אֵין כָּאן עֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ זוֹ אֶת זוֹ.

ו. עֵדֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהֻכְחֲשׁוּ וְלֹא הוּזַמּוּ - אֲפִלּוּ בָּא הַנֶּהֱרָג בְּרַגְלָיו, אֵינָם לוֹקִין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא [- הלאו של עדות שקר] לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין [שאין עונשים אלא א"כ מזהירים], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. אֲבָל בֵּית דִּין מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ.

ז. עֵדִים זוֹמְמִין צְרִיכִין הַכְרָזָה. וְהֵיאַךְ הִיא הַהַכְרָזָה שֶׁלָּהֶן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין לְכָל עִיר וָעִיר: 'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּזַמּוּ, וַהֲרַגְנוּם', אוֹ 'לָקוּ בְּפָנֵינוּ', אוֹ 'עָנַשְׁנוּ אוֹתָם כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנִּשְׁאָרִים, יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ".

ח. חִיּוּב הָעֵדִים הַזּוֹמְמִים לְשַׁלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁחַיָּבִין לְשַׁלֵּם - קְנָס הוּא; וּלְפִיכָךְ, אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ, וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָם בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: 'עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעַדְנוּ, וְאֵין לָזֶה אֵצֶל זֶה כְּלוּם', אוֹ שֶׁאָמְרוּ: 'הֵעַדְנוּ עַל זֶה בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּזַמְּנוּ' - אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּיהֶם. אֲבָל אִם אָמְרוּ: 'הֵעַדְנוּ עַל זֶה, וְהוּזַמְּנוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַיַּבְנוּ לִתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ' - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין; שֶׁזּוֹ הוֹדָאָה בְּמָמוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינָם לִתֵּן אוֹתוֹ. וְאִם אָמַר הָאֶחָד כָּךְ, מְשַׁלֵּם חֶלְקוֹ.

פֶּרֶק יט

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: 'בְּמִזְרַח הַבִּירָה [- בנין] הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית', וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶם: 'בְּמַעֲרַב הַבִּירָה הַזֹּאת הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בָּעֵת הַזֹּאת' - אִם יָכוֹל הָעוֹמֵד בַּמַּעֲרָב לִרְאוֹת מַה יֵּשׁ בַּמִּזְרָח, אֵינָם זוֹמְמִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא מְאוֹר עֵינֵיהֶם שֶׁל רִאשׁוֹנִים רַב, וְרוֹאִין מִמֶּרְחַק יָתֵר מִכָּל אָדָם'. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'בַּבֹּקֶר הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם', וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶם: 'בְּיוֹם זֶה בָּעֶרֶב הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּלֹד' - אִם יָכוֹל אָדָם לְהַלֵּךְ אֲפִלּוּ עַל הַסּוּס מִירוּשָׁלַיִם לְלֹד מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב, אֵינָם זוֹמְמִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ, הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא כַּר [- גמל] קַל בְּיוֹתֵר נִזְדַּמֵּן לָהֶם, וְקִפְּלוּ [- קיצרו] אֶת הַדֶּרֶךְ'; אֶלָּא בַּדָּבָר הַמָּצוּי הַיָּדוּעַ לַכֹּל מְשַׁעֲרִין לְעוֹלָם וּמְזִמִּין אוֹתָם.

ב. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ: 'בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'בְּיוֹם זֶה עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם אַחֵר רָחוֹק, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם זֶה הֲרָגוֹ בְּוַדַּאי' - אֲפִלּוּ הֵעִידוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁקֹּדֶם כַּמָּה יָמִים הֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֵדָיו הָרִאשׁוֹנִים נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּזַמּוּ; שֶׁבָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהָרַג, עֲדַיִן לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לֵהָרֵג. אֲבָל בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: 'בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי לַהֲרִיגָה', וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם הָרָחוֹק, אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ', אוֹ 'בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ' - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַמּוּ נֶהֱרָגִין; שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בְּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, כְּבָר נִגְמַר דִּינוֹ לַהֲרִיגָה. וְכֵן לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמֵי קְנָס. כֵּיצַד? בָּאוּ שְׁנַיִם בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: 'בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח וְנִגְמַר דִּינוֹ', וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם רָחוֹק, אֲבָל מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ' - אֲפִלּוּ אָמְרוּ: 'בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח וְנִגְמַר דִּינוֹ' - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַמּוּ מְשַׁלְּמִין; שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם, בְּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, חַיָּב הָיָה לְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. אֵין עֵדֵי הַשְּׁטָר נַעֲשִׂין זוֹמְמִין, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בְּבֵית דִּין: 'שְׁטָר זֶה בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ, וְלֹא אֵחַרְנוּהוּ' [לאחר ההלוואה]. אֲבָל אִם לֹא אָמְרוּ כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּאֶחָד בְּנִיסָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁעֵדֵי הַשְּׁטָר הָיוּ עִמָּהֶם בְּבָבֶל בְּיוֹם זֶה - הַשְּׁטָר כָּשֵׁר וְהָעֵדִים כְּשֵׁרִים; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאֵחֲרוּהוּ וּכְתָבוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בַּאֲדָר כָּתְבוּ שְׁטָר זֶה שָׁם, וְאֵחֲרוּ זְמַנּוֹ וְכָתְבוּ זְמַנּוֹ נִיסָן. אָמְרוּ: 'בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ', וְהוּזַמּוּ - אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁיּוֹדְעִים הַיּוֹם שֶׁחָתְמוּ עַל שְׁטָר זֶה, אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשְּׁטָר וַחֲתִימַת יָדָם בּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי - כֵּיוָן שֶׁהוּזַמּוּ, הֲרֵי נִפְסְלוּ לְמַפְרֵעַ מִיּוֹם שֶׁנּוֹדַע שֶׁחָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר; שֶׁהָעֵדִים הַחוֹתְמִים עַל הַשְּׁטָר, הֲרֵי הֵם כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָם בְּבֵית דִּין בְּעֵת הַחֲתִימָה. אֲבָל אִם אֵין עֵדִים שֶׁרָאוּ עֵדוּתָם, וְלֹא רָאוּ הַשְּׁטָר מִקֹּדֶם - אֵינָן נִפְסָלִין אֶלָּא מֵעֵת שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָם, וְאָמְרוּ 'בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ'; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבְּיוֹם זֶה שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין, בּוֹ בַּיּוֹם חָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וְהֵם שִׁקְּרוּ וְאָמְרוּ 'בִּזְמַנּוֹ כָּתַבְנוּ'.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק כ

א. אֵין עֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת, וְיָזוּמוּ שְׁנֵיהֶם אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין. אֲבָל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶם בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהוּזַמּוּ שְׁנֵיהֶם קֹדֶם גְּמַר דִּין, אוֹ שֶׁהוּזַמּוּ שְׁנֵיהֶם אַחַר גְּמַר דִּין וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - אֵין נֶעֱנָשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּזַמּוּ; וְנִפְסְלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה.

ב. נֶהֱרַג זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ - אֵינָן נֶהֱרָגִין מִן הַדִּין [- מקל וחומר], שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַעֲדַיִן לֹא עָשָׂה; וְדָבָר זֶה, מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו]. אֲבָל אִם לָקָה זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, לוֹקִין. וְכֵן אִם יָצָא הַמָּמוֹן מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָם - חוֹזֵר לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלְּמִין לוֹ.

ג. הָיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - אִם הֵעִידוּ בְּבֵית דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהֵעִיד כָּל אֶחָד מֵהֶם אַחַר חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ

כְּדֵי דִּבּוּר, וְהוּזְמוּ מִקְצָתָם - אֵין נֶעֱנָשִׁין עַד שֶׁיּוּזְמוּ כֻּלָּן.

אֲבָל אִם הָיָה הֶפְסֵק בֵּין זֶה לָזֶה יָתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר, שֶׁהוּא כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַבּוֹ - חֲרֵי נֶחְלְקָה הָעֵדוּת, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוּזְמוּ נֶעֱנָשִׁין, וְהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים שֶׁהָיָה בֵּין דִּבְרֵיהֶם וְדִבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים הֶפְסֵק, אֵין נֶעֱנָשִׁים; וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּטֵלָה הָעֵדוּת כֻּלָּהּ, נִפְסָלָה כֻּלָּהּ.

ד. הֵעִיד הָאֶחָד וְנֶחְקְרָה עֵדוּתוֹ, וְאָמַר הַשֵּׁנִי: 'אַף אֲנִי כָּמוֹהוּ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֵן' וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְהוּזְמוּ שְׁנֵיהֶם - חֲרֵי שְׁנֵיהֶם נֶחֱרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; שֶׁכָּל עֵד שֶׁאָמַר אַחַר עֲדוּת חֲבֵרוֹ 'הֵן', חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנֶּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חֲבֵרוֹ. וְאֵין לְעֵדִים זוֹמְמִין שְׁגָגָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה; לְפִיכָךְ, אֵין צְרִיכִין הַתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. כֵּיצַד? הֵם מְזִמִּין אֶת הַמַּאָה אִם הֵעִידוּ הַמַּאָה בְּבַת אַחַת - כָּךְ הֵם מְזִמִּין אוֹתָן אֲפִלּוּ הָיוּ חֲמִשִּׁים כַּת, וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחַר שְׁנַיִם. כֵּיצַד? כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵזִמוּהָ, וּבָאָה כַּת שְׁנִיָּה וְהֵעִידָה אוֹתָהּ עֵדוּת עַצְמָהּ שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמְדוּ אוֹתָם הַשְּׁנַיִם וְהֵזִמוּ גַּם זֹאת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְהָרְבִיעִית - אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן נֶחֱרָגִין עַל פִּי אִלּוּ הַשְּׁנַיִם.

ו. כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג שִׁמְעוֹן, וּבָאָה כַּת שְׁנִיָּה וְהֵזִמָּה אֶת הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה - יֵהָרְגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן. בָּאָה כַּת שְׁלִישִׁית, וְהֵזִמָּה אֶת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - תֶּהֱרַג הַכַּת הַשְּׁנִיָּה וּרְאוּבֵן, וְתִנָּצֵל הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה. בָּאָה כַּת רְבִיעִית, וְהֵזִמָּה אֶת הַכַּת הַשְּׁלִישִׁית - תֶּהֱרַג הַכַּת הַשְּׁלִישִׁית וְהַכַּת הָרִאשׁוֹנָה, וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן וְתִנָּצֵל הַכַּת הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה כַּת, זוֹ מְזִמָּה אֶת זוֹ - כַּת נִכְנֶסֶת [להעיד] וְכַת יוֹצֵאת [מוזמת].

ז. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טְרֵפָה [- חולה שמשוער שימות במחלתו] שֶׁהָרַג, וְהוּזְמוּ - אֵין נֶחֱרָגִין; שֶׁאֲפִלּוּ הָרַגּוּהוּ בְּיִדֵיהֶם - אֵין נֶחֱרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא טְרֵפָה. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרֵפָה, וְהֵעִידוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוּזְמוּ - אֵין נֶחֱרָגִין; שֶׁאִם יוּזְמוּ זוֹמְמֵיהֶם - אֵין זוֹמְמֵיהֶם נֶחֱרָגִין, שֶׁלֹּא הֻזְמוּ אֶלָּא טְרֵפָה.

ח. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רֶשַׁע [- אשמה] שֶׁאֵין בּוֹ לֹא מַלְקוּת וְלֹא חִיּוּב מָמוֹן, וְאַחַר כָּךְ הוּזְמוּ - חֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָמְמוּ לְהַלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן. כֵּיצַד? הֵעִידוּ עַל כֹּהֵן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: 'בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ' [לפני לידתו] אוֹ 'נֶחְלְצָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי', וְהוּזְמוּ - חֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה, וְהוּזְמוּ - לוֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלִין. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ, וְהוּזְמוּ - לוֹקִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר. הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד עִבְרִי [בגניבתו], וְהוּזְמוּ - לוֹקִין. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ, מִפִּי הַקַּבָּלָה הֵן [מסורת ממשה רבינו].

ט. כָּךְ קִבְּלוּ חֲכָמִים, שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִצְדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָם, וּבָאוּ אֲחֵרִים וְהֵזִמוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע - הָרִאשׁוֹנִים לוֹקִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק לְהַלְקוֹתוֹ. אֲבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ לָבַשׁ שַׁעַטְנֵז - חֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו".

י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רְאוּבֵן שֶׁנָּאַף עִם בַּת כֹּהֵן, וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לְחֶנֶק וְדִין הַנֹּאֶפֶת לִשְׂרֵפָה, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין - חֲרֵי אֵלּוּ נֶחְנָקִין, וְאֵינָם נִשְׂרָפִין; וְדָבָר זֶה קַבָּלָה.

פֶּרֶק כא

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁגֵּרֵשׁ פְּלוֹנִי אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה, וְהוּזְמוּ [שלא גירשה], וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם גֵּרַשׁ סוֹפוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה [והרי לא הפסידוהו] - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָיָה [- במחיר זול], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הֲנָיָה זוֹ. וּמְשַׁעֲרִין בָּאִשָּׁה וּבִכְתֻבָּתָהּ, שֶׁאִם הָיְתָה הָאִשָּׁה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינָהּ לְבֵין בַּעְלָהּ - אֵין דְּמֵי הַכְתֻבָּה כְּשֶׁתִּמָּכֵר, כְּמוֹ דָּמֶיהָ אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה וּקְטַנָּה, אוֹ יֵשׁ בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שֶׁזֶּה [בעלת הקטטה] קְרוֹבָה מִן הַגֵּרוּשִׁין, וּרְחוֹקָה מִן הַמִּיתָה. וְכֵן אֵין טוֹבַת הֲנָיָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמְרֻבָּה, כְּפִי טוֹבַת הֲנָיָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמּוּעֶטֶת - שֶׁאִם הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף וַחֲרֵי הִיא נִמְכֶּרֶת בְּטוֹבַת הֲנָיָה בְּמֵאָה, אִם הָיְתָה מֵאָה אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בְּפָחוֹת. וּדְבָרִים אֵלּוּ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּשְׁתַּעֲרוּ הַדַּיָּנִין.

ב. הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁהוּא חַיָּב לְפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתֵּן מִכָּאן וְעַד שִׁלְשִׁים יוֹם, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: 'עַד חֲמֵשׁ שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם', וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן וְיִהְיוּ בְּיָדָיו אֶלֶף זוּז חֲמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלְוֶה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנָּגַח, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק; וְאִם אֵין הַשּׁוֹר שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר בִּלְבַד, שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מְגוּפוֹ [ולא יותר משוויו]. לְפִיכָךְ, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל פֵּרוֹת, אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים כְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ, וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ, וְהוּזְמוּ - מְשַׁלְּמִין לָאָדוֹן דְּמֵי הָעֶבֶד, וּדְמֵי עֵינוֹ. הֵעִידוּ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, וְהוּזְמוּ, וְנִמְצָא הַדָּבָר הֶפֶךְ, שֶׁהָאָדוֹן הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא עֵינוֹ - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. עֵדֵי קְנוּי [שהתרה באשתו שלא תסתר עם פלוני] וּסְתִירָה [שנסתרה עמו] שֶׁהוּזְמוּ, לוֹקִין. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנָּזַת אַחַר הַקְּנוּי וְהַסְּתִירָה, וְנִמְצָא אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ. הָיוּ שְׁנַיִם, הֵם עֵדֵי הַקְּנוּי וְהַסְּתִירָה וְהַשְּׁמָאָה, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְתֻבָּה, וְאֵין לוֹקִין. וְלָמָּה לֹא יֵהָרְגוּ, וַהֲרֵי הֵעִידוּ בְּטֻמְאָה? לְפִי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ.

ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר [וחייב לשלם תשלומי ד׳ וה׳], וְהוּזְמוּ - מְשַׁלְּמִין לוֹ אֶת הַכֹּל. הֵעִידוּ שֶׁגָּנַב, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוּזְמוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ - חֲרֵי הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין לוֹ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁנַיִם [בשור] אוֹ שִׁלּשָׁה [בשה]. הוּזְמוּ הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד - חֲרֵי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם, בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנֵיָה; נִמְצָא אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם, בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת - שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה, אֵין הַטְבִיחָה אוֹ הַמְכִירָה מְחַיֶּבֶת אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאָכַל [החזיק] זֶה שָׂדֶה זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה דְּמֵי הַשָּׂדֶה. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְהוּזְמוּ - כֻּלָּן - מְשַׁלְּשִׁים [מחלקים] בֵּינֵיהֶם; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת הַחֲזָקָה שָׁלֹשׁ עֵדָיוֹת, חֲרֵי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת לַחֲזָקָה. לְפִיכָךְ, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד [זר] מִצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן וְהֵעִידוּ בְּשָׁנָה שָׁנָה [על כל שנה העיד אח אחר] - חֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ עֵדָיוֹת, וְתִתְקַיֵּם בָּהֶן הַחֲזָקָה. וְהֵן כְּעֵדוּת אַחַת לַחֲזָקָה: שֶׁאִם הוּזְמוּ כֻּלָּן - חֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָאַחִין מְשַׁלְּמִין חֲצִי דְּמֵי הַשָּׂדֶה,

וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דָּמֶיהָ.

ח. שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּעֵדוּתָם שֶׁשּׁוֹר זֶה מוּעָד, וְנִמְצֵאת כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין - כֻּלָּן פְּטוּרִין. נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין - כֻּלָּן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ כֻּלָּן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה [שיבואו להעיד], אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין [ביחד], אוֹ שֶׁהָיוּ מַכִּירִין בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ הַשּׁוֹר. אֲבָל אִם אֵין שָׁם אֶחָד מֵאֵלּוּ - חֲרֵי כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין; שֶׁחֲרֵי הֵם אוֹמְרִין: ׳לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק, וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁתָּבוֹא כַּת אַחֶרֶת וְיֵעָשֶׂה מוּעָד׳.

ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה [שמתחייב בה מלקות], וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ עָלָיו עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהּ יֵהָרֵג, וְהוּזְמוּ שְׁתֵּיהֶן - כַּת הָרִאשׁוֹנָה לוֹקָה, וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים לוֹמַר: ׳לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ׳; אֲבָל כַּת הָאַחֲרוֹנָה נֶהֱרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נֶהֱרָג. הָיְתָה הַכַּת הָאַחֲרוֹנָה אַרְבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳בְּפָנֵינוּ גָּנַב׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳בְּפָנֵינוּ אָכַל׳, וְהוּזְמוּ - כֻּלָּן נֶהֱרָגִין. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב זֶה נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוּזְמוּ - חֲרֵי אֵלּוּ נֶחְנָקִין. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגְּנָבוֹ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמְּכָרוֹ - בֵּין שֶׁהוּזְמוּ עֵדֵי גְּנֵבָה, בֵּין שֶׁהוּזְמוּ עֵדֵי מְכִירָה - כָּל כַּת מֵהֶם שֶׁהוּזְמָה נֶהֱרֶגֶת, שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא תְּחִלַּת חִיּוּבוֹ שֶׁל זֶה מִיתָה. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְּכָרוֹ לָזֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי, וְהוּזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא הוּזְמוּ, לֹא הָיָה זֶה נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִין לוֹמַר: ׳עַבְדִּי מָכַרְתִּי׳. בָּאוּ עֵדֵי גְּנֵבָה אַחַר שֶׁהוּזְמוּ עֵדֵי מְכִירָה - אֲפִלּוּ רָאִינוּ אוֹתָם רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה, אֵין נֶהֱרָגִין.

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהֶבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְהֵבִיא הָאָב עֵדִים וְהֻזְּמוּם - חֲרֵי עֵדֵי הַבַּעַל נֶהֱרָגִין. חָזַר וְהֵבִיא הַבַּעַל עֵדִים, וְהֻזְּמוּ עֵדֵי הָאָב - חֲרֵי עֵדֵי הָאָב נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן לַבַּעַל: נֶהֱרָגִין - מִפְּנֵי עֵדֵי הַבַּעַל שֶׁגְּנַבְתֶּם דִּינָם לַהֲרִיגָה בְּעֵדוּתָם, וּמְשַׁלְּמִין קֶנֶס - מִפְּנֵי שֶׁגְּנַבְתֶּם דִּין הַבַּעַל לְשַׁלֵּם קֶנֶס בְּעֵדוּתָם; וְנִמְצְאוּ נְפָשׁוֹת לָזֶה, וּמָמוֹן לָזֶה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה ׳שֶׁבָּעַל נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה׳, וְהוּזְמוּ - נֶהֱרָגִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין; ׳בָּעַל בְּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי׳, וְהוּזְמוּ - נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין הַקֶּנֶס לַנַּטְעָן. ׳פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר׳, וְהוּזְמוּ - נִסְקָלִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין; ׳שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי׳ - נִסְקָלִין, וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר לְבַעַל הַשּׁוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק כב

א. שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁבָּא עֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְעֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת - אֵין כָּאן עֵדוּת; שֶׁחֲרֵי בְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן שַׁקְרָן, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶם. בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּבָאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת - מְקֻבָּלִין כָּל אַחַת מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שִׁמְעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד בְּמָנֶה וְאֶחָד בְּמָאתַיִם, וְכָפַר שִׁמְעוֹן בִּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת, וְעֵדֵי שְׁטָר זֶה כַּת אַחַת מֵאוֹתָם הַשְּׁנַיִם שֶׁהִכְחִישׁוּ זוֹ אֶת זוֹ, וְעֵדֵי הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשֻׁלָּם מָנֶה, שֶׁיֵּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה; וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר, בִּנְקִיטַת [אחיזת] חֵפֶץ [קדוש] כְּדִין מוֹדֶה בְּמִקְצָת [כשבועה דאורייתא]; שֶׁחֲרֵי יֵשׁ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים מְעִידִין בְּמִקְצָת הַמָּמוֹן שֶׁכָּפַר בְּכֻלּוֹ, וְלֹא תְּהֵיֶה הוֹדָיַת פִּיו [המחייבתו שבועה] גְּדוֹלָה מֵהַעֲדַת עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לֵוִי, וְעֵדָיו כַּת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן [- מהכיתות שהכחישו זו את זו], וְהוֹצִיא שִׁמְעוֹן שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֵוִי כָּפַר בִּשְׁנֵיהֶם - חֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, וְשִׁמְעוֹן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁוַּדַּאי אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ. וּשְׁבוּעָה זוֹ - בְּתַקָּנַת חֲכָמִים, כְּדִין חִנָּנִי עַל פִּנְקָסוֹ [שאמר לחנווני תן לפלוני מנה, חנווני אומר נתתי ופלוני אומר לא קיבלתי].

ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שִׁמְעוֹן, וְעֵדָיו כַּת אַחַת מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן כָּפַר בּוֹ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה; הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת - חֲרֵי כָּל שְׁטָר בָּהֶם כְּחֶרֶשׁ, וּשְׁנֵי הַנִּטְעָנִין נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת [שבועה מדרבנן] וְנִפְטָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לְהָעִיד כְּאֶחָד. אֲבָל כָּל הַמּוֹצִיא שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת כַּת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, חֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ. וְאִם הוֹצִיא אַחַר כָּךְ, בֵּין

הוּא בֵּין אַחַר, שְׁטָר שֵׁנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת הַפַּת הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ, בֵּין מִן הַלָּוֶה הָרִאשׁוֹן בֵּין מֵאַחֵר; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מִשְׁתַּיֶּיהֶן בָּאָה בִּכְנֵי עַצְמָהּ וְהָעִידָה.

ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָם, וְהוּזְמוּ, וְחָזַר וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְהוּזְמוּ, אֲפִלּוּ מֵאָה כַּת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עֵדִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְנִמְצֵאת עֵדוּת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מְכֻוֶּנֶת - דָּנִין עַל פִּיהֶן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁטָּעַן טַעֲנָה זוֹ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁקָּרָנִים, חֲרֵי לֹא הֶחְזִקוּ אֵלּוּ הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵם מְשֻׁקָּרִין. אֲבָל שְׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו [הנתבע] עֲרָעָר [על כשרותו], וְהוּא שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: 'מִמֶּנּוּ שָׁאַל [ביקש] לְזַיֵּף לוֹ שְׁטָר זֶה' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר מֵחוֹתָמָיו [- זוהו החתימות], אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם. וְיֵרֶא לִי, שֶׁאִם בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר, וְהֵעִידוּ הֵם בְּעַצְמָם עַל כְּתַב יָדָם - גּוֹבִין בּוֹ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ה

הִלְכוֹת מַמְרִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹות שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמְדָנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם; (ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לְיִרְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ. וּבְאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בְּפִרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - הֵם עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהֵם עַמּוּד הַהוֹרָאָה, וּמֵהֶם חֹק וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וַעֲלֵיהֶם הִכְטִיחָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה", זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָל הַמַּאֲמִין בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חַיָּב לִסְמֹךְ מַעֲשֶׂה הַדָּת אֲלֵיהֶם, וּלְהִשָּׁעֵן עֲלֵיהֶם.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר [מִכָּל] הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ". וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין; שֶׁכָּל חָכָם שְׁמוּרָה [ממרה] עַל דִּבְרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן וְגוֹ'". אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי דַּעְתָּן בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְנִרְאֶה בְּעֵינֵיהֶן שֶׁהַדִּין בְּדָבָר זֶה כָּךְ הוּא, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן סְיָג לַתּוֹרָה וּלְפִי מַה שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים, מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁמֹעַ לָהֶן, וְהָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ", אֵלּוּ הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת שֶׁיּוֹרוּ בָּהֶן לַרַבִּים כְּדֵי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם; "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה", אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִן הַדִּין בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן; "(מִכָּל) הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ", זוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ.

ג. דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה [ממשרע"ה], אֵין בָּהֶן מַחְלֹקֶת לְעוֹלָם; וְכָל דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחְלֹקֶת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּדְבָרִים שֶׁלּוֹמְדִין מִן הַדִּין [ק"ו או גזירה שווה] - אִם הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כֻּלָּם, חֲרֵי הִסְכִּימוּ; וְאִם נֶחְלְקוּ בָּהֶן - הוֹלְכִין אַחַר הָרַב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אֶחָד לָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת - אִם רָאוּ מִקְצָתָן שֶׁרָאוּי לִגְזֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ אוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ הָעָם עַל מִנְהָג זֶה [שימשיכו לנהוג בו], וְרָאוּ מִקְצָתָן שֶׁאֵין רָאוּי לִגְזֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג זֶה - נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין אֵלּוּ בְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר הָרַב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אֶחָד לָרַבִּים.

ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קַיָּם, לֹא הָיְתָה שָׁם מַחְלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל; אֶלָּא כָּל דִּין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ סָפֵק לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ, אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאו, חֲרֵי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ עִם שְׁלוּחוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין שֶׁבְּהַר הַבַּיִת. אִם יָדְעוּ, אָמְרוּ לָהֶן; וְאִם לָאו, הַכֹּל בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה. אִם יָדְעוּ, אָמְרוּ לָהֶן; וְאִם לָאו, הַכֹּל בָּאִין לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל, וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַסָּפֵק לַכֹּל יָדוּעַ אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בִּשְׁעָתָן [- באותה שעה], וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעַמְדוּ לְמָנְיָן וְיַלְכוּ אַחַר הָרַב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִין: 'כָּךְ הֻלְכָה', וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשֶּׁבָּטַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, רָבְתָה מַחְלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל: זֶה מְטַמֵּא וְנוֹתֵן טַעַם לְדָבָרָיו, וְזֶה מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לְדָבָרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר.

ה. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי בָּתֵּי דִּינִין שֶׁנֶּחְלְקוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַסַּנְהֶדְרִין, אוֹ עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדָּבָר לָהֶן - בֵּין בִּזְמַן אֶחָד, בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה - אֶחָד מְטַמֵּא וְאֶחָד מְטַהֵר, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר - אִם אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - בְּשֶׁל תּוֹרָה, הָלוֹךְ אַחַר הַמַּחְמִיר; וּבְשֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, הָלוֹךְ אַחַר הַמֵּקֵל.

פֶּרֶק ב

א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת [שהתורה נדרשת בהן] כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְדָנוּ דִּין, וְעָמַד אַחֵרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר, וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסָתֹר אוֹתוֹ הַדִּין - חֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה בְּעֵינָיו,

שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם" - אֵין אַתָּה חַיָּב לָלֶכֶת, אֶלָּא אֵצֶל בֵּית דִּין שֶׁבִּדּוֹרֶךָ.

ב. בֵּית דִּין שֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרָה, אוֹ הִתְקִינוּ תַּקָּנָה, וְהִנְהִיגוּ מִנְהָג, וּפָשַׁט הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֵרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר, וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתַּקָּנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינוֹ יָכוֹל, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן. הָיָה גָּדוֹל בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו; אֶפִלּוּ בָּטֵל הַסַּעַם שֶׁגִּבְּלוּ גְּזֵרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הִתְקִינוּ - אֵין הָאַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל, עַד שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶן. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ גְּדוֹלִים בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הוּא? זֶה מִנְיַן חַכְמֵי הַדּוֹר שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג, אֶלָּא בִּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לִגְזֹר אוֹ לְאֲסֹר אוֹתוֹ, לַעֲשׂוֹת סְיָג - אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל יִשְׂרָאֵל - אֵין בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים.

ד. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אַף דְּבָרִים אֵלּוּ [- גזרות שמשום סייג] לְפִי שָׁעָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים - שֶׁלֹּא יִהוּ גְּזֵרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה עַצְמָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה - יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לַעֲקֹר אוֹתָן, הוֹרָאַת שָׁעָה. כֵּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וְלַעֲשׂוֹת סְיָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הָעָם עַל הַתּוֹרָה - מַכִּין שֶׁלֹּא כַּדִּין, וְעוֹנְשִׁין שֶׁלֹּא כַּדִּין; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת, וְאוֹמְרִין שֶׁהֲלָכָה כָּךְ הִיא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שָׁעָה לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדֵי לְהַחְזִיר רַבִּים לַדָּת, אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהִכָּשֵׁל בִּדְבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה כֻּלּוֹ - כָּךְ בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזֶמֶן מִן הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל מִקְצָת מִצְוֹות לְפִי שָׁעָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ כֻּלָּן - כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: "חֵלֶל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה".

ה. בֵּית דִּין שֶׁגָּזְרָה לָהֶם לִגְזֹר גְּזֵרָה, אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה, אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהָג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בַּדָּבָר, וְלִידַע תְּחִלָּה, אִם רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, אוֹ אֵין רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בִּדְבָר זֶה. וּלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ.

ו. הֲרֵי שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדָמוּ שֶׁרֹּב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגָּזְרוּ אוֹתָהּ, פִּקְפְּקוּ [זלזלו] הָעָם בָּהּ וְלֹא פָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר - הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה, וְאֵינָן רַשָּׁאִין לָכֹף אֶת הָעָם לָלֶכֶת בָּהּ.

ז. גָּזְרוּ וְדָמוּ שֶׁפָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר כֵּן שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר, וּבִדַּק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשֶׁטֶת בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטְּלָהּ; וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּחוֹת מֵאוֹתוֹ בֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, יֵשׁ לוֹ לְבַטֵּל.

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים [- גזירות], אַל יְמַהֵר לְהַתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי.

ט. הוֹאִיל וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר דָּבָר הַמַּתָּר וְיַעֲמֹד אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת, וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אִסּוּרֵי תּוֹרָה לְפִי שָׁעָה - מַה הוּא זֶה שֶׁהַזְּהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו, וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? - שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶם, וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. כֵּיצַד? הֲרֵי כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ", וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה הַכָּתוּב אָסַר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב - בֵּין בְּבָשַׂר בְּהֵמָה, בֵּין בְּבָשַׂר חַיָּה; אֲבָל בְּבָשַׂר עוֹף, מֻתָּר בְּחָלָב מִן הַתּוֹרָה. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וַיַּתִּיר בְּבָשַׂר חַיָּה בְּחָלָב, הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ; וְאִם יֶאֱסֹר בְּבָשַׂר הָעוֹף, וְיֹאמַר שֶׁהוּא בִּכְלַל הַגְּדִי, וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף. אֲבָל אִם אָמַר: 'בְּבָשַׂר הָעוֹף מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה, וְאָנוּ נֶאֱסָר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר חֲרָבָה, וְיֹאמְרוּ: 'הָעוֹף מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה, כָּךְ הַחַיָּה מֻתֶּרֶת שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשָׁה'; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: 'אַף בְּשַׂר הַבְּהֵמָה מֻתָּר, חוּץ מִן הָעֵז'; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: 'אַף בְּשַׂר הָעֵז מֻתָּר בַּחֲלֵב הַפָּרָה אוֹ הַכִּבְשָׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא "אִמּוֹ", שֶׁהִיא מִינוֹ'; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: 'אַף בַּחֲלֵב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ מֻתָּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא "אִמּוֹ"'. לְפִיכָךְ נֶאֱסַר כָּל בָּשָׂר בְּחָלָב, וַאֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף' - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֶלָּא עוֹשֶׂה סְיָג לַתּוֹרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ג

א. מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, אֵינוֹ זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הַמִּינִים, וּמִיתָתוֹ בְּיַד כָּל אָדָם.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרְסֵם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - מוֹרִידִין [לבור -] וְלֹא מַעֲלִין [מהבור - בזמן סכנה], כְּשְׁאָר הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין 'אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם' וְהַמּוֹסְרִין וְהַמְשֻׁמָּדִין; כָּל אֵלּוּ אֵינָן בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָן צְרִיכִין לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא דַּיָּנִין; אֶלָּא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֶם, עָשָׂה מִצְוָה גְּדוֹלָה וְהֵסִיר מִכְשׁוֹל.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ, וּבִדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחַר דַּעְתּוֹ הַקַּלָּה, וְאַחַר שְׁרִירוּת לִבּוֹ, וְכָפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה תְּחִלָּה; וְכֵן כָּל הַטּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי אוֹתָן הַטּוֹעִים וּבְנֵי בְנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם וְנוֹלְדוּ בְּמִינוּת, וְגִדְּלוּ אוֹתָם עָלָיו - הֲרֵי הֵן כִּתְינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם וְגִדְּלוּהוּ הַגּוֹיִם עַל דָּתָם, שֶׁהוּא אָנוּס; וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כָּךְ שֶׁהָיָה יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס, שֶׁהֲרֵי גִּדְּלוּהוּ עַל טָעוּתָם. כָּךְ אֵלּוּ הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁתָּעוּ. לְפִיכָךְ, רָאוּי לְהַחְזִירָן בִּתְשׁוּבָה, וְלִמְשֹׁךְ אוֹתָם בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה; וְלֹא יְמַהֵר אָדָם לְהָרְגָן.

ד. אֲבָל זָקֵן מַמְרֶא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - הוּא חָכָם אֶחָד מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קַבָּלָה [- מודה בתושבע"פ], וְדָן וּמוֹרֶה בְּדִינֵי תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּדְונוּ וְיוֹרוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּאָה לוֹ מַחְלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִין עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא חָזַר לְדִבְרֵיהֶם אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא כְּהוֹרָאָתָם - גְּזֵרָה תּוֹרָה עָלָיו מִיתָה; וּמִתְוַדֶּה, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּן וְהֵן דָּנִין, וְהוּא קִבֵּל וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חָלְקָה לָהֶם כָּבוֹד; וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְמְחֹל עַל כְּבוֹדָם, וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל.

ה. אֵין זָקֵן מַמְרֶא חַיָּב מִיתָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, סָמוּךְ [מוסמך] בְּסַנְהֶדְרִין, וְיַחְלֹק עַל בֵּית דִּין בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אוֹ בְּתִפְלִין; וְיוֹרֶה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ, אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ; וְיַחְלֹק עֲלֵיהֶן, וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. אֲבָל אִם הָיָה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט", מִי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא [ייעלם] מִמֶּנּוּ אֶלָּא דָּבָר מֻפְלָא [עמוק וקשה].

ו. הָיָה חָכָם מֻפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק וְשָׁנָה וְלִמֵּד לַאֲחֵרִים כְּדִבְרֵיהֶן, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן" - לֹא שֶׁיֹּאמַר בְּזָדוֹן, אֶלָּא יוֹרֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא בְּעַצְמוֹ.

ז. מְצָאָן [לסנהדרין] חוּץ לִמְקוֹמָן [- לשכת הגזית], וְהִמְרָה עֲלֵיהֶם - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם", מִלְמֵד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם שֶׁהֵם פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה - יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנַדּוֹתָם וּלְהַפְרִישָׁם וּלְהַכּוֹתָם וּלְמָנְעָם מִלְּלַמֵּד כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם שֶׁהַדָּבָר צָרִיךְ לְכָךְ.

ח. וְכֵיצַד דָּנִין זָקֵן מַמְרֶא? בְּעֵת שֶׁיִּפָּלֵא דָּבָר, וְיוֹרֶה בּוֹ חָכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּרָאֶה בְּעֵינָיו, בֵּין בְּדָבָר שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו - הֲרֵי הוּא וְהַחוֹלְקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת; וְאוֹמְרִים לָהֶם בֵּית דִּין: 'כָּךְ הוּא הַדִּין'. אִם שָׁמַע וְקִבֵּל, מוּטָב. וְאִם לָאו - בָּאִין כֻּלָּן לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים גַּם הֵם לָהֶם: 'כָּךְ הוּא הַדִּין'. אִם שָׁמַע וְקִבֵּל, יֵלְכוּ לָהֶם. וְאִם לָאו - כֻּלָּן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, אֲשֶׁר יִבְחַר ה'". וּבֵית דִּין אוֹמְרִים לָהֶם: 'כָּךְ הוּא הַדִּין'; וְיוֹצְאִין כֻּלָּן. חָזַר זֶה הֶחָכָם שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין לְעִירוֹ, וְשָׁנָה וְלִמֵּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמוּד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ, אוֹ שֶׁהוֹרָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. וְתוֹפְשִׂין אוֹתוֹ, וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל (יִשְׂרָאֵל) [הָעָם] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ", מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה. וְאַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה - זָקֵן מַמְרֶא, וְעֵדִים זוֹמְמִין, וְהַמַּסִית, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה; שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּם נֶאֱמַר: "יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ".

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק ד

א. זָקֵן שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת - בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה. אֲפִלּוּ שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה. אֲפִלּוּ הָיָה הוּא אוֹמֵר מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְאָמַר: 'כָּךְ קִבַּלְתִּי מֵרַבּוֹתַי', וְהֵם אוֹמְרִים: 'כָּךְ נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַדִּין נוֹתֵן' - הוֹאִיל וְחָלַק עֲלֵיהֶם בַּדָּבָר, וְעָשָׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקַּבָּלָה. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בִּגְזֵרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת וּבְזְדונוֹ כָּרֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הֶחָמֵץ יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית, אוֹ אָסַרוֹ בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. אֶחָד דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת שֶׁנִּתְחַלְּקוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּתְחַלֵּק בְּדָבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. כֵּיצַד? נֶחְלְקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה אוֹ אֵינָהּ, אִם מַרְאֵה דָּם זֶה מְטַמֵּא בְּאִשָּׁה אוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא, אִם זוֹ טְמֵאָה לֵדָה אוֹ אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה, אִם זוֹ בָּהּ אוֹ אֵינָהּ בָּהּ, אִם חֵלֶב זֶה אָסוּר אוֹ מֻתָּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה חָלַק בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵיצַד דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת? כְּגוֹן שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּעִבּוּר הַשָּׁנָה, אִם מְעַבְּרִין [רק] עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֲדָר [גם אחרי פורים ניתן לעבר] - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁזֶּה מֵבִיא לִידֵי אֲכִילַת חָמֵץ בְּפֶסַח. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִין מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת, אוֹ בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין שָׁדְנוּ דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב: לְדִבְרֵיהֶן שֶׁל אֶחָד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ - כְּדִין נָטַל וְעַל פִּי בֵּית דִּין נָטַל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר פָּטוּר, אוֹ שֶׁאָמַר שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לָדוּן - כֹּל שֶׁנָּטַל גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ שָׁלוֹ נָטַל - הַבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד עָנוּשׁ כָּרֵת, וּבְשׁוֹגֵג מֵבִיא חַטָּאת. וְנִמְצָא הַדָּבָר מֵבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדונוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִינֵי מִכּוֹת, אִם זֶה חַיָּב מַלְקוּת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ שֶׁחָלַק בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין שֶׁלּוֹקִין בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקֶה - חוֹבְלִין הֵם בּוֹ, וְחַיָּבִין לְשַׁלֵּם, וְכֹל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן, כְּדִין נוֹטֵל; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוּת הוּא - כֹּל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶם גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרָכִין ['ערך פלוני עלי - למקדש' או 'נכסיי מוחרמים', וספק אם כיוון למקדש או לכהנים], אִם זֶה חַיָּב לִתֵּן אוֹ אֵינוֹ חַיָּב -

חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן - אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - חֲרֵי זֶה גָּזֵל, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בְּפִדְיוֹן הַקֳּדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ - חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פִּדְיוֹן, אִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. נֶחְלְקוּ בַּעֲרֵיפַת הָעֶגְלָה [שמביאים אם נמצא חלל בדרך], אִם אִלּוּ חַיָּבִין לְהָבִיא אוֹ אֵינָן חַיָּבִין - חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר חַיָּבִין לְהָבִיא - חֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בָּהּ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּעָרְלָה. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אִם זֶה לָעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת - חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת - חֲרֵי זֶה גָּזֵל בְּיַד הֶעָנִי, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בְּאֵב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּגוֹן נִגְעֵי בָּשָׂר אוֹ נִגְעֵי בָּתִּים אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים - חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר, מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָמֵא, אִם נִכְנַס אוֹ אָכַל בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת, וּבִשּׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּטָהֳרַת מְצֹרָע, אִם יֵשׁ לָזֶה טָהֳרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּהַשְׁקָאַת שׁוֹטָה, אִם זוֹ צְרִיכָה לִשְׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁחֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר צְרִיכָה - אִם מֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה, חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְיָבָם; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה, מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, צְרִיכִין לְבַדֹּק וְלַחְקֹר אִם הָיְתָה מַחֲלֹקֶת זוֹ מִבְּיָאָה לִידֵי דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מֵבִיא לִידֵי דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בַּסּוֹף לְדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת - בֵּין שֶׁהָיָה הַזָּקֵן מֵקֵל וְהֵן מַחְמִירִין, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מַחְמִיר וְהֵן מְקִלִּין - חֲרֵי זֶה חַיָּב.

ג. וְאִם לֹא תָּבִיא הַמַּחֲלֹקֶת לִידֵי כָּךְ, חֲרֵי זֶה פָּטוּר - חוּץ מִמְּצָוֹת תְּפִלִּין בִּלְבַד. כֵּיצַד? הוֹרָה שֶׁמַּתָּר לְהוֹסִיף טוֹטָפֹת חֲמִשִּׁית בִּתְפִלִּין, וְיַעֲשֶׂה אוֹתָהּ חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת - חֲרֵי זֶה חַיָּב; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה כַּתְּחִלָּה אַרְבָּעָה בָּתִּים כְּהִלְכָתָן, וְיָבִיא חֲמִישִׁי וִידַבֵּק בַּחִיצוֹן - שֶׁהַבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאָוִיר, פָּסוּל. וְחִיּוּב זֶקֶן מַמְרֶא עַל דָּבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. אֲבָל אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹות, כְּגוֹן שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי לוּלָב אוֹ צִיצִית אוֹ שׁוֹפָר, זֶה אוֹמֵר: 'פָּסוּל' וְזֶה אוֹמֵר: 'כָּשֵׁר', זֶה אוֹמֵר: 'טָהוֹר' וְזֶה אוֹמֵר: 'שְׁנֵי לְטֻמְאָה' - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ה

א. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - נִסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ". וְאֶחָד הַמְקַלֵּל אוֹתָם בְּחַיֵּיהֶם, אוֹ לְאַחַר מוֹתָם - חֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְצָרִיךְ עֵדִים וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס; וְהוּא, שֶׁיַּגִּיעוּ לְכָלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה חַבּוּרָה, חֲרֵי זֶה כְּמַכֵּה אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּכֶּה אוֹתָם לְאַחַר מִיתָה, פָּטוּר.

ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ, וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב, וְנֶהֱרָג; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֵּעָשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה - אֲפִלּוּ טִפַּת דָּם יָצָאת בִּפְנִים בְּאָזֶן, וְנִתְחָרֵשׁ.

ז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו, אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֲבָר - פָּטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה; אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא סִילּוֹן [- קוֹץ] מִבְּשַׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׁמָא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַחֲרֵי הֵם מִצְטַעֲרִין - חֲרֵי זֶה מַקִּיז דָּם וְחוֹתֵךְ, כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשׁוּהוּ לַעֲשׂוֹת.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מִנַּיִן? עִנּוּשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל.

ט. שְׁתּוּקִי [- שאין ידוע מיהו אביו] חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו; אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה [נחקרה] אִמּוֹ וְאָמְרָה: 'בֶּן פְּלוֹנִי הוּא' - אֵין זֶה נִסְקָל אוֹ נֶחְנָק עַל פִּיהָ. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה - אֵינוֹ חַיָּב עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ.

י. וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" - אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו, חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ.

יא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַגּוֹי, וּלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזּוֹתוֹ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'בָּאוּ מְקֻדָּשָׁה חֲמוּרָה לְקֻדֵּשָׁה קַלָּה', שֶׁחֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו; וְנוֹהֵג בּוֹ מִקְצָת כָּבוֹד. אֲבָל הָעֶבֶד, אֵין לוֹ יְחוּס, אֶלָּא חֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ.

יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים, וְעוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת - אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָם לַהֲרִיגָה, וְהֵם יוֹצְאִים לַהֲרִיגָה - אָסוּר לוֹ לְהַכּוֹתָם וּלְקַלְלָם; וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל בָּהֶם, פָּטוּר. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב וְנֶהֱרָג עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם יוֹצְאִין לְמִיתָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ. אֲבָל אַחֵר הַסְּקִילָה, וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קְלָלַת כָּל אָדָם כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל.

יג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - חֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל.

יד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מִנַּיִן? עִנּוּשׁ שָׁמַעְנוּ בְּפֵרוּשׁ; אֲבָל הָאַזְהָרָה, חֲרֵי הִיא בִּכְלַל "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

טו. הַמַּכֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת". וְצָרִיךְ עֵדִים וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס; וְהוּא, שֶׁיַּגִּיעוּ לְכָלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה חַבּוּרָה, חֲרֵי זֶה כְּמַכֵּה אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּכֶּה אוֹתָם לְאַחַר מִיתָה, פָּטוּר.

טז. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ, וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב, וְנֶהֱרָג; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֵּעָשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה - אֲפִלּוּ טִפַּת דָּם יָצָאת בִּפְנִים בְּאָזֶן, וְנִתְחָרֵשׁ.

יז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו, אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֲבָר - פָּטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה; אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא סִילּוֹן [- קוֹץ] מִבְּשַׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׁמָא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַחֲרֵי הֵם מִצְטַעֲרִין - חֲרֵי זֶה מַקִּיז דָּם וְחוֹתֵךְ, כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשׁוּהוּ לַעֲשׂוֹת.

יח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מִנַּיִן? עִנּוּשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל.

יט. שְׁתּוּקִי [- שאין ידוע מיהו אביו] חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו; אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה [נחקרה] אִמּוֹ וְאָמְרָה: 'בֶּן פְּלוֹנִי הוּא' - אֵין זֶה נִסְקָל אוֹ נֶחְנָק עַל פִּיהָ. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה - אֵינוֹ חַיָּב עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ.

כ. וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" - אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו, חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ.

כא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַגּוֹי, וּלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזּוֹתוֹ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'בָּאוּ מְקֻדָּשָׁה חֲמוּרָה לְקֻדֵּשָׁה קַלָּה', שֶׁחֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו; וְנוֹהֵג בּוֹ מִקְצָת כָּבוֹד. אֲבָל הָעֶבֶד, אֵין לוֹ יְחוּס, אֶלָּא חֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ.

כב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים, וְעוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת - אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָם לַהֲרִיגָה, וְהֵם יוֹצְאִים לַהֲרִיגָה - אָסוּר לוֹ לְהַכּוֹתָם וּלְקַלְלָם; וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל בָּהֶם, פָּטוּר. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב וְנֶהֱרָג עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם יוֹצְאִין לְמִיתָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ. אֲבָל אַחֵר הַסְּקִילָה, וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קְלָלַת כָּל אָדָם כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל.

כג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - חֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל.

כד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מִנַּיִן? עִנּוּשׁ שָׁמַעְנוּ בְּפֵרוּשׁ; אֲבָל הָאַזְהָרָה, חֲרֵי הִיא בִּכְלַל "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

כה. הַמַּכֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת". וְצָרִיךְ עֵדִים וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס [ספקי זכר או נקבה]; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים, שֶׁהִגִּיעוּ לְכָלַל הָעֲנָשִׁין.

כו. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיְּקַלְלֵם בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין [של הקב"ה]; אֲבָל אִם קִלְלָם בִּכְנוּי - פָּטוּר מִן

מתוך מהדורת חזק

שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ אוֹ קִלְלוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - חַיָּב בְּקָנָס, הַמַּכַּיִּשׁ. בְּיִשּׂוֹ - חַיָּב בְּקָנָס, הַמַּכַּיִּשׁ.

יג. עָבַר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁלּוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה הוּא חָזָן [שמש] לִפְנֵי הַדַּיָּנִים - לֹא יַכֶּה אוֹתָם; וְכֵן אִם נִתְחַיֵּב נְזִיפוֹ, לֹא יִהְיֶה שָׁלִיחַ לְנַזּוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף אוֹתָם, וְלֹא יְבַזֶּה אוֹתָם בִּשְׁלִיחוּת בֵּית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְכָךְ, וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

יד. לַכֹּל, אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְאָבִיו לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ - חוּץ מִמֻּסִית [חבירו לעבודה זרה], שֶׁהֲרֵי אֲמָרָה תּוֹרָה: "לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו".

טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְבָנוֹ - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תָּמִיד, שֶׁאִינוֹ מַשְׁבִּיעוֹ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה [- עם קללה], שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא לְקַלְלַת אָבִיו; אֶלָּא מַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ אָלָה. וּכְבָר בְּאַרְנוּ, שֶׁהָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ, אֵין אֶחָד מֵאֶחָיו שֶׁל נֶהֱרָג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם. וְלֹא עַל הַהַכָּיָה וְעַל הַקְּלָלָה בִּלְבַד הַקְפִּידָה תּוֹרָה, אֶלָּא אַף עַל הַבִּזָּיוֹן; שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, וַאֲפִלּוּ בִּרְמִיזָה - חֲרֵי זֶה בִּכְלַל אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "עַיִן תִּלְעַג לְאָב, וְתָבֵז לִיקְהַת אֵם וְגוֹ'". וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹתוֹ עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ.

פֶּרֶק ו

א. כִּבּוּד אָב וָאֵם - מִצְוַת עֲשֵׂה גְּדוֹלָה; וְכֵן מוֹרָא אָב וָאֵם - שְׁקוּלָם הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ: כָּתוּב "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וְכָתוּב "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", וְכָתוּב "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא". כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה עַל כִּבּוּד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כָּךְ צִוָּה עַל כִּבּוּדָם וּמוֹרָאָם.

ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ בְּסִקִילָה, וְהַמְגַדֵּף [את הקב"ה] בְּסִקִילָה - הִנֵּה הִשְׁוָה אוֹתָם בְּעֹנֶשׁ. הִקְדִּים אָב לְאֵם בִּכְבוֹדוֹ, וְהִקְדִּים אֵם לְאָב בְּמוֹרָא - לְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים, בֵּין לְכָבוֹד בֵּין לְמוֹרָא.

ג. אֵיזֶה הוּא מוֹרָא, וְאֵיזֶה הוּא כָּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו [אם חולק עם אחרים], וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשְׁמוֹ לֹא בְּחַיָּיו וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר: 'אַבָּא מָרִי'. הָיָה שָׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ כְּשֵׁם אֲחֵרִים, מְשַׁנֶּה אֶת שְׁמָם [של האחרים]. יָרְאָה לִי, שֶׁאֵין נִזְהָר בְּכָךְ אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פֶּלִיא [נדיר], שֶׁאֵין הַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִים בָּהֶם כָּל הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה אַהֲרֹן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל זְמַן - קוֹרֵא בָּהֶם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֵיזֶה הוּא כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה מִשֶּׁל אָב. וְאִם אֵין מָמוֹן לָאָב, וְיֵשׁ לַבֵּן - כּוֹפִין אוֹתוֹ, וְזָן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל. וּמוֹצִיא וּמַכְנִיס וּמְשַׁמְּשׁוֹ בְּשָׂאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַשַּׁמָּשִׁים מְשַׁמְּשִׁים בָּהֶם אֶת הָרַב, וְעוֹמֵד בְּפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ.

ד. וְהָאָב שֶׁהָיָה תַּלְמִיד בְּנוֹ, אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן, אֶלָּא הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ. וְחַיָּב לְכַבְּדוֹ בִּשְׂאָר דְּרָכָיו, בְּשָׁעַת מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וַעֲשִׂיַּת חֲפָצָיו. כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע [נשלח] בִּדְבַר אָבִיו לִמָּקוֹם - לֹא יֹאמַר: 'מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי', 'פְּטָרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי', אֶלָּא 'מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא', 'פְּטָרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְעוֹלָם יִכְלֹל בִּכְלַל דְּבָרָיו, שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בִּכְבוֹד אָבִיו, וְשֶׁמִּתְיָרֵא מִמֶּנּוּ.

ה. וְחַיָּב לְכַבְּדוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. כֵּיצַד? הָיָה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו - לֹא יֹאמַר: 'כָּךְ אָמַר אַבָּא', אֶלָּא אוֹמֵר: 'כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי, אֲנִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁלְּאַחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל אַחַר הַשְּׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹמֵר: 'זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, חַיָּבִין בְּמוֹרָא וְכִבּוּד; אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי רְשׁוּת אֲחֵרִים [בעלה] עָלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם שָׁוִים.

ז. עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? אֲפִלּוּ נָטְלוּ כִּיס שֶׁל זְהוּבִים שֶׁלּוֹ, וְהִשְׁלִיכוּהוּ בְּפָנָיו לַיָּם - לֹא יַכְלִים אוֹתָן, וְלֹא יְצַעֵר בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעֹס כְּנֶגְדָּם; אֶלָּא יְקַבֵּל גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְיִשְׁתֹּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֲפִלּוּ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת, וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בִּפְנֵי קָהָל, וּבָאוּ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו, אוֹ הִכּוּהוּ עַל רֹאשׁוֹ, וְיָרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יַכְלִים אוֹתָן, אֶלָּא יִשְׁתֹּק, וְיִירָא וְיִפְחַד מִפְּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שֶׁצִּוָּהוּ בְּכָךְ; שֶׁאִלּוּ מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גָּזַר עָלָיו דָּבָר שֶׁהוּא מְצַעֵר אוֹתוֹ יָתֵר מִזֶּה, לֹא הָיָה יָכוֹל לְפָרְכָּם [להסס] בַּדָּבָר; קַל וָחֹמֶר, לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בִּרְצוֹנוֹ.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁבָּכָךְ נִצְטַוִּינוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְבִּיד עֲלוֹ עַל בָּנָיו וּלְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם לִידֵי מִכְשׁוֹל, אֶלָּא יִמְחל וְיִתְעַלֵּם; שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל.

ט. וְהַמַּכֶּה בְּנוֹ גָּדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל".

י. מִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ, יִשְׁתַּדֵּל לְנַהֵג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם, עַד שֶׁיְּרַחֵם עֲלֵיהֶם. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר - יַנִּיחֵם וְיֵלֵךְ לוֹ, וִיצַוֶּה אֲחֵרִים לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי לָהֶם.

יא. הַמַּמְזֵר חַיָּב בִּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת, מְכַבְּדוֹ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ. רָאָה אוֹתוֹ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'אַבָּא, עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה'! אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: 'אַבָּא, כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ וְכָךְ'? כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, לֹא כְּמַזְהִירוֹ.

יב. מִי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, אוֹ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה -

מתוך מהדורת חזק

אֲפִלּוּ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי.

יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: 'הַשְׁקֵנִי מַיִם', וּמְצָוָה לַעֲשׂוֹת - אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה שֶׁתֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים - תֵּעָשֶׂה, וְיִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד אָבִיו; שֶׁאֵין מְבַטְּלִין מִצְוָה, מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסֵּק בַּמִּצְוָה, וַיַּנִּיחַ כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בִּדְבַר מִצְוָה. וַתַלְמוּד תּוֹרָה, גָּדוֹל מִכִּבּוּד אָב וָאֵם.

יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: 'הַשְׁקֵנִי מַיִם', וְאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: 'הַשְׁקֵנִי מַיִם' - מַנִּיחַ כְּבוֹד אִמּוֹ, וְעוֹסֵק בִּכְבוֹד אָבִיו תְּחִלָּה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו.

טו. חַיָּב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אִשֶּׁת אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם; שֶׁזֶּה בִּכְלַל כִּבּוּד אָבִיו. וְכֵן מְכַבֵּד בַּעַל אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת. אֲבָל לְאַחַר מִיתָתָן, אֵינוֹ חַיָּב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם חַיָּב בִּכְבוֹד אָחִיו הַגָּדוֹל כִּכְבוֹד אָבִיו.

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק ז

א. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - הֲרֵי נִתְפָּרְשָׁה בּוֹ סְקִילָה, וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם בֵּן הִזְהִיר. וְהֵיכָן הִזְהִיר? - "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם", לֹא תֹּאכְלוּ אֲכִילָה הַמְּבִיאָה לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים; הֲרֵי זוֹ אֲכִילַת בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג אֶלָּא עַל אֲכִילָה מְכֻעֶרֶת שֶׁאָכַל, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹלֵל וְסֹבֵא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַזּוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעֲבָתָנוּת, וְסוֹבֵא הַשּׁוֹתֶה יַיִן בְּרַעֲבָתָנוּת.

ב. אֲכִילָה זוֹ שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הָרַבֵּה יֵשׁ בָּהּ, וְהֵם כֻּלָּן הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו, וְיִקְנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיַיִן בְּזוֹל, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה חוּץ מֵרְשׁוּת אָבִיו, בַּחֲבוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ רֵיקָנִין פְּחוּתִין. וְיֹאכַל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינוֹ חַי, בָּשֵׁל וְאֵינוֹ בָּשֵׁל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּבִּים אוֹכְלִים; וְיִשְׁתֶּה יַיִן מָזוּג [במים] וְאֵינוֹ מָזוּג, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּרְגְּרָנִים [שתיינים] שׁוֹתִים. וְהוּא, שֶׁיֹּאכַל מִשְׁקָל חֲמִשִּׁים דִּינָר מִבְּשַׂר זֶה בִּמְלוּגְמָה אַחַת, וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג מִיַּיִן זֶה בְּבַת אַחַת. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ בִּרְשׁוּת אָבִיו, אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אֲחֵרִים, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֻעֶרֶת בֵּין בִּרְשׁוּת אָבִיו בֵּין בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה מְכֻעֶרֶת כְּזוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְהָיְתָה אֲכִילַת מְצָוָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, אוֹ אֲכִילַת עֲבָרָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ" - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר בַּאֲכִילָה זוֹ, אֶלָּא עַל קוֹלָם; יָצָא זֶה, שֶׁעָבַר בָּהּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אוֹ שֶׁאָכְלָהּ בִּדְבַר מִצְוָה. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֻעֶרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרָעָה שֶׁאוֹכֶלֶת עִמָּהֶם, בִּדְבַר מִצְוָה, אוֹ שֶׁאָכְלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ אָכָלוֹ בְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים שֶׁהִיא מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

וְכֵן אִם אֲכָלָהּ מְנֻבֶּלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אֲפִלּוּ אָכַל בְּתַעֲנִית צִבּוּר שֶׁהִיא עֲבֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה.

ג. אָכַל כָּל מַאֲכָל, וְלֹא אָכַל בְּשַׂר בְּהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹף, פָּטוּר. וְאִם אָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הַחֲמִשִּׁים דִּינָר מִבְּשַׂר הָעוֹף - חַיָּב. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה, וְלֹא שָׁתָה יַיִן - פָּטוּר.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי, וְשָׁתָה יַיִן חַי - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קָרֵי [- מקרה] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַמָּשֵׁךְ בָּזֶה [להתמכר]. וְכֵן אִם אָכַל בָּשָׂר מְלֵחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלֵּיחָתוֹ, אוֹ שָׁתָה יַיִן [ישר -] מִגִּתּוֹ - פָּטוּר, שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַמָּשֵׁךְ בָּזֶה.

ה. לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב קָטָן שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל הַמִּצְוֹות. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וַהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֲכִילָה זוֹ הַמְכֻעֶרֶת. הָא כֵּיצַד? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה, אֶלָּא בְּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּמִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַד שֶׁיַּקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. וְאַחַר שֶׁהִקִּיף הַשֵּׂעָר כָּל הַגִּיד - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נִסְקָל.

ו. כָּל יָמָיו שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. לְפִי שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ, וְיִהְיֶה עֻבָּרָהּ נִפָּר בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים; וְנֶאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה", וְלֹא אָב סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ז. כֵּיצַד דָּנִין בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וְאוֹמְרִין לָהֶם: "בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה". וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וְיַיִן בְּמַה שֶׁגָּנַב, וְאָכַל אוֹתָם אֲכִילָה הָאָמוּרָה, אַחַר הַהַתְרָאָה; וְזוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִסְּרוּ [- הלקו] אֹתוֹ, וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם". חָזַר וְגָנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וּמְבִיאִין שְׁנַיִם וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּנַב וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הָאָמוּרָה אַחַר שֶׁהֻתְרוּ בּוֹ; וְזוֹ הִיא עֵדוּת אַחֲרוֹנָה - אֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁנַיִם [העדים] הָרִאשׁוֹנִים, הֵם הָאַחֲרוֹנִים. וְאַחַר שֶׁמְּקַבְּלִין עֵדוּתָם, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף, וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים [- הדיינים] - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנֵנוּ זֶה", זֶה הוּא שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם.

ח. וְאִם מָחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר דִּינוֹ - פָּטוּר.

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף הַשֵּׂעָר מִלְּמַטָּה - פָּטוּר. וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח - אֲפִלּוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שֶׁיִּמָּצֵא, יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהָרוּג, וְאֵין לוֹ דָּם.

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה [לתובען], וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אִמּוֹ רוֹצָה, וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:

"וְתָפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ". הָיָה אֶחָד מֵהֶן גִּדֵּם, אוֹ חִגֵּר, אוֹ סוּמָה, אוֹ אִלֵּם, אוֹ חֵרֵשׁ - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָפְשׂוּ בוֹ", וְלֹא גִּדֵּמִים; "וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ", וְלֹא חִגְּרִים; "וְאָמְרוּ", וְלֹא אִלְּמִים; "בְּנֵנוּ זֶה", וְלֹא סוּמִים; "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ", וְלֹא חֵרְשִׁים.

יא. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁלֹּא יִפָּקֵל אֶלָּא בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה; אֲבָל הַבַּת - אֵינָהּ נִדּוֹנֶת בְּדִין זֶה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּן" - בֵּן וְלֹא בַּת, וְלֹא טֻמְטוּם, וְלֹא אַנְדְּרוֹגִינוֹס.

יב. טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע [נותח], וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה", עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְׁעַת הֲוָיָה.

יג. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיךְ הַכָּרָזָה. וְכֵיצַד מַכְרִיזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: 'בְּבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי סָקַלְנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה'.

יד. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - הֲרֵי הוּא כְּכָל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, שֶׁמְּמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה, הֲרֵי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת אֵבֶל

יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין. וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵן מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא יִטְמָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטְמָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד. וּבְאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הֵייטַב בְּעֵינֵי ה'"?! וְאֵין אֲבֵלוּת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה; אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה - אֵינָן דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים" - נִתְּנָה תּוֹרָה, וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

ב. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאֵבֶל? מִשֶּׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל [- כיסוי הקבר]. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת, אֵינוֹ אָסוּר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה, רָחַץ דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְסָךְ כְּשֶׁמֵּת הַיֶּלֶד, קֹדֶם שֶׁיִּקָּבֵר.

ג. הֲרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקָּבֵר - מֵאֵימָתַי מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, וְלִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים? - מְשֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִלְּשְׁאֹל לַמֶּלֶךְ לְקָבְרָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגָנֹב אוֹתָן.

ד. מִי שֶׁטָּבַע בַּנָּהָר, אוֹ מִי שֶׁאָכָלַתְהוּ חַיָּה רָעָה - מְשֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מְצָאוּהוּ אֲבֵרִים אֲבֵרִים - אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ, אוֹ נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקֵּשׁ.

ה. מִי שֶׁדַּרְכָּם לִשְׁלֹחַ הַמֵּת לִמְדִינָה אַחֶרֶת לְקָבְרוֹ, וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבֵר - מֵעֵת שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ פְּנֵיהֶם מִלְּוַיּוֹתוֹ, מַתְחִילִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים, וּמַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל.

ו. הַנִּפָּלִים, אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן. וְכָל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאָדָם, הֲרֵי זֶה נֵפֶל; אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ז. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין - אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ח. בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת, וּבֶן שְׁמוֹנָה שֶׁמֵּת אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִי שֶׁיָּצָא מֵחֻתָּךְ אוֹ מְסֹרָס, אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - הֲרֵי זֶה כְּנֵפֶל, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְלֹא יִתְעַסְּקוּ [בזמן מלאכתם] עִמָּהֶם.

ט. כָּל הֲרוּגֵי מַלְכוּת - אַף עַל פִּי שֶׁבְּדִין הַמֶּלֶךְ נֶהֱרְגוּ, וְהַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהָרְגָם - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶם כָּל דָּבָר [הספד וכיו"ב]; וּמָמוֹנָם לַמֶּלֶךְ, וְנִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶם. אֲבָל כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, אֲבָל אוֹנְנִין; שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. וְאֵין נִקְבָּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר; וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עֹל הַמִּצְוֹות מֵעַל צַוָּארָם, וְאֵינָן נִכְלָלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹות וְכִבּוּד הַמּוֹעֲדוֹת וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֶלָּא הֲרֵי הֵם בְּנֵי חוֹרִין לְעַצְמָן כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְכֵן הַמִּינִין וְהַמְשֻׁמָּדִין וְהַמּוֹסְרִין - כָּל אֵלּוּ, אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם; אֶלָּא אֲחֵיהֶם וּשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁין לָבָנִים וּמִתְעַטְּפִין לְבָנִים, וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים שֶׁאָבְדוּ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ, ה', אֶשְׂנָא".

יא. הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת - אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל דָּבָר, וְלֹא מִתְאַבְּלִין עָלָיו, וְלֹא מְסַפְּדִין אוֹתוֹ. אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבוֹד לַחַיִּים. וְאֵיזֶה הוּא הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת? לֹא שָׁעָלָה לְרֹאשׁ הַגַּג, וְנָפַל וָמֵת; אֶלָּא הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי עוֹלֶה לְרֹאשׁ הַגַּג', וְרָאָה אוֹתוֹ שָׁעָלָה מִיָּד דֶּרֶךְ כַּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מֵצַר [שרוי בצער], וְנָפַל וָמֵת - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רָאוּ אוֹתוֹ חָנוּךְ וְתָלוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמֻשְׁלָךְ עַל גַּב סִיפּוֹ [חרבו] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כָּל הַמֵּתִים, וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דָּבָר.

פֶּרֶק ב

א. אֵלּוּ שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמּוֹ וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. וּמִדִּבְרֵיהֶם - שֶׁיִּתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ, וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ.

ב. אֲפִלּוּ הַכֹּהֵן, שְׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלֹא לַאֲחוֹתוֹ הַנִּשּׂוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאָבִיו - מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן; וְאִם הָיְתָה אֲחוֹתוֹ זוֹ הַנִּשּׂוּאָה מֵאָבִיו, הֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה.

ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבָנָיו, אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר [מעבדות] הוּא וּבָנָיו - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה. וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ וְלֹא אוֹנֵן [אין לו דין אונן]; וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת וְלֹא מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו.

ד. כָּל הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם [באבלותם על קרוביהם] בְּפָנֵיהֶם [בנוכחותם], מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמֵּת בֵּן בְּנוֹ, אוֹ אֲחִי בְּנוֹ, אוֹ אֵם בְּנוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ בִּפְנֵי בְּנוֹ, וְלִנְהֹג אֲבֵלוּת בְּפָנָיו; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֵינוֹ חַיָּב. וְכֵן בִּשְׁאָר הַקְּרוֹבִים.

ה. אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוּאָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׁאָר קְרוֹבֶיהָ, אֶלָּא עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ בִּלְבַד; מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבֵלוּת עֲלֵיהֶם [הופך] בְּפָנֶיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּתָה חֲמוֹתוֹ אוֹ חָמִיו - כּוֹפָּה [הופך] מִטָּתוֹ, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ, אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֶגֶת אֲבֵלוּת בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבֶיהָן - כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֲחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָהּ, וְהָאִשָּׁה שֶׁמֵּת אֲחִי בַּעֲלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן יֵרֵאָה לִי, שֶׁאִם מֵתָה אִשֶּׁת בְּנוֹ אוֹ בַּעַל בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עִמָּהֶן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֵבֶל, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן נִדְחֵית לוֹ הַטֻּמְאָה מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶם וְיִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו, לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְכוּ' לָהּ יִטַּמָּא", מִצְוַת עֲשֵׂה - שֶׁאִם לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְכָרִים שֶׁהֵזְהֲרוּ עַל הַטֻּמְאָה. אֲבָל הַכֹּהֲנוֹת - הוֹאִיל וְאֵינָן מַזְהָרוֹת עַל הַטֻּמְאָה, כָּךְ אֵינָן מְצֻוּוֹת לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֶלָּא אִם רָצוּ, מִתְטַמְּאוֹת; וְאִם לֹא רָצוּ, לֹא יִתְטַמְּאוּ.

ז. אִשְׁתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן - מִתְטַמֵּא לָהּ עַל כָּרְחוֹ. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּמֵת מִצְוָה - כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִּמְצָא מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ אֶלָּא הוּא. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא לִנְשׂוּאָה בִּלְבַד; אֲבָל הָאֲרוּסָה, לֹא יִתְטַמֵּא לָהּ.

ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וְהַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהַנִּפָּלִים, וְהַמְאֻבָּד עַצְמוֹ לְדַעַת - אֵין הַכֹּהֵן מִתְטַמֵּא לָהֶן. וְעַד מָתַי הוּא מְצַוֶּה לְהִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו? עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל [- כיסוי הקבר]. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֵל - הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר כָּל הַמֵּתִים, שֶׁאִם נִתְטַמֵּא בָּהֶם, לוֹקֶה.

ט. אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְנִשֵּׂאת, וּבָא בַּעֲלָהּ - שְׁנֵיהֶם אֵין מִתְטַמְּאִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא פְּסוּלָה לִשְׁנֵיהֶם. אֲבָל מִתְטַמֵּא הוּא לְאִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה [פסולה לכהונה]; וְכֵן מִתְטַמֵּא לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם פְּסוּלִין - אֲפִלּוּ הָיוּ מַמְזֵרִים, מִתְטַמֵּא לָהֶם.

י. אֲחוֹתוֹ הַנִּשּׂוּאָה - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשּׂוּאָה לְכֹהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו, אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". "הַבְּתוּלָה", פָּרַט לַאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה; יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף הַבּוֹגֶרֶת, אוֹ מֻכַּת עֵץ [- נשרו בתוליה ממכה]? - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ", מִי שֶׁהָיְתָה בִּידֵי אִישׁ. "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ" - פָּרַט לָאֲרוּסָה, שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכֹהֵן.

יא. נִתְגָּרְשָׁה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵרוּסִין - מִתְטַמֵּא לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְּרוֹבָה אֵלָיו", לְהָבִיא אֶת הַמְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין.

יב. אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ" - מַה בְּנוֹ הָרָאוּי לִירֵשָׁתוֹ, אַף אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ הָרְאוּיִים לִירֵשָׁתוֹ.

יג. הַסְּפֵקוֹת, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא" - מִתְטַמֵּא הוּא עַל הַוַּדַּאי, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַל הַסָּפֵק. לְפִיכָךְ, הַוָּלָדוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ, וְהַבֵּן שֶׁהוּא סְפֵק בֵּן שִׁבְעָה לְאַחֵרוֹן אוֹ בֶּן תְּשָׁעָה לְרִאשׁוֹן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם מִסָּפֵק. וְכֵן כָּל הַמִּתְגַּיֵּרֶת סְפֵק גֵּרוּשִׁין אוֹ בְּגֵט פָּסוּל - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ.

יד. אֵין הַכֹּהֵן מִתְטַמֵּא לְאֵבֶר מִן הַחַי מֵאָבִיו, וְלֹא לְעֶצֶם מֵעַצְמוֹת אָבִיו. וְכֵן הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁדָּרָה קַיֶּמֶת.

טו. נִקַּט רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְאָבִיו" - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים. הַטֻּמְאָה לַקְּרוֹבִים דְּחוּיָה הִיא, וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל [- לכל מת]. לְפִיכָךְ, אָסוּר לְכֹהֵן לְהִתְטַמֵּא לְמֵת, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו - שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא", אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לַאֲחֵרִים עִמָּהּ; שֶׁלֹּא יֹאמַר: 'הוֹאִיל וְנִתְטַמֵּאתִי עַל אָבִי, אֲלַקֵּט עַצְמוֹת פִּלּוֹנִי'. אֲגַע בְּקֶבֶר פִּלּוֹנִי'. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא יִתְטַמֵּא בִּקְבָרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקָּבֵר מֵתוֹ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח׳־י"ד כסלו ה׳תשע"ה

יום ראשון ח׳ כסלו ה׳תשע"ה

הִלְכוֹת אֵבֶל

פֶּרֶק יב

א. הַהֶסְפֵּד, כְּבוֹד הַמֵּת הוּא; לְפִיכָךְ, כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן שָׂכַר הַמְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת [- ספדנים], וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה: ׳אַל תִּסְפְּדוּהוּ׳, אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ״.

ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם, אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר, רָאוּי לְקָבְרוֹ בְּחַיָּיו; וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר, הֲרֵי שְׁכָרוֹ עַל כָּךְ שָׁמוּר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ג. אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם, וְאֵין מְשַׁנִּין [- מעבירים] אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה, וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שֶׁיְּשַׁלְשְׁלוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ גַּג. וּבִשְׁאָר הָעָם, מֵתָר לַעֲשׂוֹת.

ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁבָעָה מַעֲמָדוֹת וְשִׁבְעָה מוֹשָׁבוֹת לַמֵּת [- בחזרה מהקבורה]; וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעַשָּׂרָה, וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בִּקְרוֹבִים. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ? מַעֲמִידִין שָׁאר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אֵבֶל, וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: ׳שְׁבוּ, יְקָרִים, שֵׁבוּ׳! וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: ׳עִמְדוּ, יְקָרִים, עֲמֹדוּ׳! וְאוֹמְרִין כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִין. וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ שִׁבְעָה פְּעָמִים.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לָאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ, כָּךְ עוֹשִׂין לְנָשִׁים; וּמַסְפִּידִין אֶת הַנָּשִׁים כַּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה בָּרְחוֹב לְעוֹלָם, שֶׁזֶּה גִּנּאי לָאִשָּׁה; אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ, קְבוּרָתָהּ.

ו. הַמְלַקֵּט עֲצָמוֹת - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן קִינִים וּנְהִי, וְלֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. אֲבָל אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים.

ז. הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אִם שְׁדָרוֹ שֶׁל מֵת קַיָּם - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים, וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם אֵין שְׁדָרוֹ קַיֶּמֶת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו לֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן בִּרְכַּת אֲבֵלִים? - דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל; תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים - שֶׁאוֹמְרִין בְּשׁוּרָה.

ח. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ; וְלָעֶרֶב אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם קִינוֹת.

ט. אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּבֶן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֶסְפֵּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חָמֵשׁ, וּבְנֵי עֲשִׁירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ; אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת.

י. תְּינוֹק שֶׁמֵּת - כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - יוֹצֵא בְּחֵיק [- בידים], וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיִּחוּד. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים - יוֹצֵא בְּגִלּוֹסְקָמָא [- ארון] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם [- בזרועות], וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, יוֹצֵא בְּמִטָּה.

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה, רַבִּים מַצְהִיבִין [- מצטערים] עָלָיו; וְכָל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה, אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּכְבָּר [- מוכר] לָרַבִּים, רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ; וְכָל שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָרַבִּים, אֵין הָרַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה; לְאַחַר הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה.

יב. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת [- הכנענים] - אֵין מַסְפִּידִים אוֹתָם, וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשׁוּרָה; וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ שֶׁמֵּת: ׳הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חִסְרוֹנְךָ׳.

יום שני ט׳ כסלו ה׳תשע"ה

פֶּרֶק יג

א. כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים? אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת, מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶם, שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה, וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן.

ב. הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמאל הַמְנַחֲמִין, וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֶצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד, וְאוֹמְרִים לָהֶן: ׳תְּנֻחָמוּ מִן הַשָּׁמַיִם׳; וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאֵבֶל לְבֵיתוֹ. וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, בָּאִין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת [שלא ניחמוהו], בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ.

ג. הָאֵבֶל מֻסָּב בְּרֹאשׁ; וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ״. וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר, עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאֵבֵל תְּחִלָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאֵין דִּבֵּר אֵלָיו דָּבָר״, וּכְתִיב: ״אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וַיְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ וַיַּעַן אֱלִיפַז״. וְכֵיוָן שֶׁנִּעְנַע רֹאשׁוֹ - שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּי.

ד. מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת, וּשְׁאָר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶם. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין בְּכָל יוֹם וָיוֹם - מִתְקַבְּצִין עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ.

ה. הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא [כשנכנס לביהמ"ד], חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה; וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר אָדָם: 'שֵׁב', חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה - שֶׁמִּשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאָבְלוֹ, יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ.

ו. מְכַבְּדִין [מטאטאים] וּמְרַבְּצִין [שוטפים] בְּבֵית הָאֵבֶל, וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת [כדים] וּצְלוֹחִיּוֹת, וּמַדְלִיקִין אֶת הַגֵּרוֹת; אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמַּגְמָר [קטורת], וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים.

ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ [- מאכילים ביום הראשון לאבל], לֹא בִּכְלֵי כֶּסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם [- מעץ אלון] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; אֶלָּא בִּכְלֵי נְסָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה אֶלָּא בִּצְבוּעָה, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יֵינוֹתֵיהֶן טוֹבוֹת.

ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יַיִן עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד - וְאֶחָד - שְׁלֹשָׁה קֻדֶּם אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה אַחַר אֲכִילָה; וְלֹא יוֹסִיף, שֶׁמָּא יִשְׁתַּכֵּר.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה [- הלכה] וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל, אֶלָּא יוֹשְׁבִין דִּוִּין [- מצטערים]. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת, אֶלָּא דְּבָרִים [- צרכים] שֶׁל מֵת; אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּפָנָיו, אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יָתֵר עַל שִׁלְשָׁה יָמִים, וְאֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שִׁבְעָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁאָר הָעָם. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הַכֹּל לְפִי רֹב חָכְמָתָן; וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - שֶׁאֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְתִיב: "וַיִּתְמּוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה". וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ נִסְפַּד. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ.

יא. אַל יִתְקַשֶּׁה אָדָם עַל מֵתוֹ יָתֵר מִדַּי [באבלות] - שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּבְכּוּ לַמֵּת, וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ", כְּלוֹמַר: יָתֵר מִדַּי; שֶׁזֶּה הוּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַמְצַעֵר עַצְמוֹ עַל מִנְהַג הָעוֹלָם, הֲרֵי זֶה טִפְּשׁ. אֶלָּא כְּיצַד יַעֲשֶׂה? שְׁלֹשָׁה לִבְכִי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה.

יב. כָּל מִי שֶׁלֹּא מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים, הֲרֵי זֶה אַכְזָרִי; אֶלָּא יִפְחַד וְיִדְאַג וְיִפַּשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיֵחָזֵר בְּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת, תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ; מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית; מִכָּאן וְאֵילָךְ, עוֹבֶרֶת בְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק. כָּל זֶה כְּדֵי לְהָכִין עַצְמוֹ לַחֲזֹר [בתשובה], וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, וְהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הִכִּיתָ אֹתָם וְלֹא חָלוּ"; מִכְּלָל, שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל.

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק יד

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה [לחופה], וּלְלַוּוֹת הָאוֹרְחִים, וְלַעֲסֹק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה, לָשֵׂאת עַל הַכָּתֵף, וְלִילֵךְ לְפָנָיו, וְלִסְפֹּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר; וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרְכֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵם גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶן שִׁעוּר. ו אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹות אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אוֹתָם אַתָּה לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות.

ב. שְׂכַר הַלְוּוּי [של אורח] מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל; וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ - מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, וּמְלַוֶּה אוֹתָם. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים". וְלִוּוּיָם, יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָם; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים'.

ג. [בי"ד -] כּוֹפִין לִלְוָיָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, יֵשׁ לוֹ שָׂכָר מְרֻבֶּה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַלְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם בָּהּ? הָרַב לַתַּלְמִיד, עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר [ע' אמה מחוץ לעיר]; וְהָאִישׁ לַחֲבֵרוֹ, עַד תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְהַתַּלְמִיד לָרַב, עַד פַּרְסָה; וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק, עַד שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת.

ד. בִּקּוּר חוֹלִים - מִצְוָה עַל הַכֹּל; אֲפִלּוּ גָּדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן, וּמְבַקְּרִין פְּעָמִים הַרְבֵּה בַּיּוֹם; וְכָל הַמּוֹסִיף, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ, וְהֵקֵל מֵעָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים.

ה. אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה, אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וָהָלְאָה; וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחֹלִי, וְהִכְבִּיד - מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם, וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן [- בהן] מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא חוֹלֵי מֵעַיִם, וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן, וְלֹא מְחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ - מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשֶׁה לָהֶם.

ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו; אֶלָּא מִתְעַטֵּף, וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, וְיוֹצֵא.

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁנֶּחְמַת אֲבֵלִים קוֹדֶמֶת לְבִקּוּר חוֹלִים; שֶׁנִּחּוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֲסָדִים עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה - מַנִּיחַ אֶת הַכַּלָּה, וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל". מֵת

מתוך מהדורת חזק

וְכֻלָּה שֶׁנִּפְגְּשׁוּ זֶה בְּזֶה בַּדֶּרֶךְ, מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת מִלְּפְנֵי הַכַּלָּה; וְהַכֹּל עוֹבְרִין מִלְּפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

ט. מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְבַטְּלִין. וְכָל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ.

י. מֵת אֶחָד בָּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, עַד שֶׁיִּקָּבְרוּהוּ; וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, מֻתָּרִין.

יא. תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁמֵּת - אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא, רִבּוֹא, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ; הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים - אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי גּוֹיִם, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם - מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יג. בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. כֵּיצַד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶם, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶם, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶם [מקרא], וְלֹא שׁוֹנִין בָּהֶם [משנה]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - אֵין נֶאוֹתִין [נהנים] בָּהֶם, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ; וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבִרְחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר.

יד. הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִיסְקָיָא [שק], וְלֹא יַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם; מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בְּזָיוֹן. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים אוֹ מִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מֻתָּר.

טו. אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוי לְמְכֻבָּד; וְאִם הָיָה [הקבר המיועד] בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ [של מת] - מְפַנֶּהוּ, אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוי.

טז. וְאֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד - שֶׁבְּזָיוֹן הוּא. וְקָטָן הַיּוֹצֵא עִם אִמּוֹ, נִקְבָּר עִמָּהּ.

יז. עֲפַר הַקֶּבֶר אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסֶרֶת; אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן [- שבנוי מעל הקרקע], אָסוּר בַּהֲנָיָה.

יח. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת; אֲפִלּוּ הִטִּיל בּוֹ נֵפֶל, נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

יט. נֶפֶשׁ [ציון] שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי [לכשימות], וְרָמָה בּוֹ הַמֵּת, וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימּוֹס [שורת אבנים] אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת - אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּה הַמֵּת, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ אוֹתָהּ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת - כֵּיוָן שֶׁהֻטַּל בּוֹ הַמֵּת - נֶאֱסַר, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהוּ.

כ. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו, וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְבֹּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית; וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי כִּבּוּד אָבִיו.

כא. הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָיָה כֻּלּוֹ, חוּץ מִשְּׁעָרוֹ - שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ. וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. אֲבָל כֵּלִים [בגדים] הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ, לֹא נֶאֶסְרוּ בַּהֲנָיָה; אֲפִלּוּ אָרַג בֶּגֶד לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ בַּמִּטָּה הַמְּקֻבֶּרֶת עִמּוֹ, שֶׁאֵין הַהֶזְמֵנָה [- הכנה] אוֹסֶרֶת.

כב. כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת עַל הַמִּטָּה הַמְּקֻבֶּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, [גזירה -] שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בְּתַכְרִיכִין.

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָם עַל הַמֵּת, מִצְוָה עַל אַחֵרִים לְהַצִּילָם; וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַמְּקֻבֶּרֶת, אֵין מַצִּילִין אוֹתָם.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְּלָן, וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לִתֵּן אוֹתָן לַעֲנִיִּים, וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרַמָּה וְתוֹלֵעָה. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמֵּת, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית.

כה. מֶלֶךְ שֶׁמֵּת - עוֹקְרִין [גידי פרסותיו של] סוּס שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו, וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ; מְנַשֵּׂר [חותך] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה, מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעַת יָמִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִבּוּד עָשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ", זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנָשִׂיא שֶׁמֵּת, אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שִׁלְשִׁים יוֹם.

כו. מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת - יֵשׁ לָהֶם לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ, וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וְאֵין בָּזֶה דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשָּׁלוֹם תָּמוּת, (וּבְמִשְׂרְפוֹת) אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ה

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקֶּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחְרִים שִׁבְעָה עַמְמִים; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מֵהֶם נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בּוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בּוֹ; (יז) לְמֹשַׁח כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֻרָשׂ וּבוֹנֶה בְּנָיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמִחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְדוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה;

(כא) דִּין יְפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר יְפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה. וּבְאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעַת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ - לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְלִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִשְׁכְּנוֹ תִדְרְשׁוּ, וּבָאתָ שָּׁמָּה".

ב. מִנּוּי מֶלֶךְ קוֹדֶם לְמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתִי שָׁלַח ה' לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עֲמָלֵק וְכוּ'", וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק קוֹדֶמֶת לִבְנְיַן הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ, וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה, אָנכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וגו'". מֵאַחַר שֶׁהַקֶּמַת הַמֶּלֶךְ מִצְוָה, לָמָּה לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ מֶלֶךְ מִשְׁמוּאֵל? לְפִי שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּתַרְעֹמֶת, וְלֹא שָׁאֲלוּ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁקָּצוּ בִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי אֹתִי מָאֲסוּ וגו'".

ג. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים וְעַל פִּי נָבִיא - כִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבֵית דִּינוֹ, וּכְשָׁאוּל וְדָוִד שֶׁמִּנָּה אוֹתָם שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי וּבֵית דִּינוֹ.

ד. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקֶּהָל גֵּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת - עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי, אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא". וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא לְכָל שְׁרָרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - לֹא שַׂר צָבָא, וְלֹא שַׂר חֲמִשִּׁים אוֹ שַׂר עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ מְמֻנֶּה עַל אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם שְׁמְחַלֵּק מִמֶּנָּה לַשָּׂדוֹת; אֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ".

ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בְּמַלְכוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וְלֹא מַלְכָּה; וְכֵן כָּל מִשִּׂימוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֵין מְמַנִּין בָּהֶם אֶלָּא אִישׁ.

ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא גָּרָע [- מקיז דם], וְלֹא סַפָּר, וְלֹא בַּלָּן, וְלֹא בָּרְסִי [- מעבד עורות]; לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵם פְּסוּלִין, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֻמָּנוּתָם נְקֻלָּה [נבזה], הָעָם מְזַלְזְלִין בָּהֶם לְעוֹלָם. וּמִשֶּׁנַּעֲשֶׂה בִּמְלָאכְתָּה מֵאֲלוּ יוֹם אֶחָד, נִפְסָל.

ז. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין הַמֶּלֶךְ - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן, וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ - וַיִּשָּׁקֵהוּ". מֵאַחַר שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמֶּלֶךְ - חֲרֵי זֶה זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו לְעוֹלָם, שֶׁהַמַּלְכוּת יֵרָשָׁה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". ו הִנִּיחַ בֶּן קָטָן - מַשְׁמִרִין לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שֶׁיַּגְדִּיל, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע לְיוֹאָשׁ. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחְלָה, קוֹדֵם לִירֻשַּׁת הַמְּלוּכָה; וְהַבֵּן הַגָּדוֹל, קוֹדֵם לַקָּטָן מִמֶּנּוּ. וְלֹא הַמַּלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַשְּׂרָרוֹת וְכָל הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - יֵרָשָׁה לִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ עַד עוֹלָם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חָכָם, מְמֻלָּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה וּבִירְאָה. הָיָה מְמֻלָּא בִּירְאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְמֻלָּא בְּחָכְמָה - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו, וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ; וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה, אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמִנּוּי מִן הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. כֵּיצַד שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד - זָכָה בְּכֶתֶר מַלְכוּת, וַהֲרֵי הַמַּלְכוּת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּקֵנִים הַכְּשֵׁרִים עַד עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא זָכָה אֶלָּא לְכִשֵּׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי". אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא לְכִשֵּׁרִים, לֹא תִּכְּרֹת הַמַּלְכוּת מִזֶּרַע דָּוִד לְעוֹלָם; הִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יַעַזְבוּ בָנָיו בְּרִיתִי וּבִמְשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן . . וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם, וְחַסְדִּי לֹא אָסִיר מֵעִמּוֹ".

ח. נָבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשָּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, וְנִלְחָם מִלְחֶמוֹת ה' - חֲרֵי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹות הַמַּלְכוּת נוֹהֶגוֹת בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַמַּלְכוּת לְדָוִד, וְיִהְיֶה מִבָּנָיו מֶלֶךְ; שֶׁהֲרֵי אֲחִיָּה הַשִּׁילנִי הֶעֱמִיד יָרָבְעָם, וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה, אִם (שָׁמוֹעַ) תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְכוּ' וּבָנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד וְכוּ'"; וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילנִי: "וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט אֶחָד - לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי, בִּירוּשָׁלַיִם".

ט. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפָּסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי לְיָרָבְעָם נֶאֱמַר: "אַךְ לֹא כָּל הַיָּמִים".

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם מִזֶּרַע דָּוִד, וְאֵין מוֹשְׁחִין בָּהּ [בירושלים] אֶלָּא זֶרַע דָּוִד.

יא. כְּשֶׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן, אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן.

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה שָׁם מַחֲלֹקֶת [על מלכותו], אוֹ מִלְחָמָה [מרננים אחריו] - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת. לְפִיכָךְ מָשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי מַחֲלֹקֶת אֲדֹנִיָּה, וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה, וּמָשְׁחוּ יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו.

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק ב

א. כָּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׂימִין לוֹ [- לכבודו] אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ, וְלֹא בְּכִתְרוֹ, וְלֹא בְּאֶחָד

מִכָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וּכְשֶׁהוּא מֵת, כֻּלָּן [- כלי תשמישו] נִשְׂרָפִין לְפָנָיו. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשַׂמָּשָׁיו, אֶלָּא מֶלֶךְ אַחֵר; לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה.

ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אֵינָהּ נִבְעֶלֶת לְאַחֵר לְעוֹלָם; אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ אוֹ גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר.

ג. וְאָסוּר לִרְאוֹת אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר, וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּג [מתנגב]. וְאֵינוֹ חוֹלֵץ [לאשת אחיו שמת בלא בנים] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בְּזָיוֹן; וַאֲפִלּוּ רָצָה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁמָחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ, אֵינוֹ מְיַבֵּם; וְכֵן כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ - כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ, אֶלָּא תֵּשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ [- בקשרה לבעלה].

ד. מֵת לוֹ מֵת, אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ. וּכְשֶׁמַּכְרִין [מאכילין] אוֹתוֹ [- ביום הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ. וְאִם נִכְנַס לְעֲזָרָה, וְהָיָה מְזֻרָע דָּוִד - יֵשֵׁב; שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'".

ה. הַמֶּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, וּמְתַקֵּן עַצְמוֹ, וּמִתְנָאֶה בִּלְבוּשִׁין מְפֹאָרִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּת בַּפַּלְטֵרִין שֶׁלּוֹ, וּמֵשִׂים כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ. וְכָל הָעָם בָּאִין אֵלָיו בְּעֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְעוֹמְדִין לְפָנָיו, וּמִשְׁתַּחֲוִים אַרְצָה. אֲפִלּוּ נָבִיא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אַרְצָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא; וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל (פָּנָיו) אַרְצָה". אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא אִם רָצָה; וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד, וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". אַף עַל פִּי כֵן, מְצָוָה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ, וּלְהוֹשִׁיבוֹ, וְלַעֲמֹד מִפָּנָיו, כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ. וְלֹא יַעֲמֹד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים. וְכֵן מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לְפָנָיו הַסַּנְהֶדְרִין וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֹד לִפְנֵיהֶם, וְיוֹשִׁיבֵם בִּצְדּוֹ. וְכֵן הָיָה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עוֹשֶׂה - אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים, הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ, וְקוֹרֵא לוֹ: 'רַבִּי וּמָרִי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ לְבַדּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו, יַעֲשֶׂה זֶה וַיְיוֹצֵא בּוֹ בְּצִנְעָה. אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא בִּפְנֵי הָעָם - לֹא יַעֲשֶׂה, וְלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְדַבֵּר רַכּוֹת, וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בִּשְׁמוֹ, כְּדֵי שֶׁתִּהֵא יִרְאָתוֹ בְּלֵב הַכֹּל.

ו. כְּדֵרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ הַכָּתוּב הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחִיֵּב הַכֹּל בְּכִבּוּדוֹ - צָרִיךְ לְהְיוֹת לְבּוֹ בְּקִרְבּוֹ שָׁפֵל וְחָלָל [- נבוב], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהֹג גַּסּוּת לֵב בְּיִשְׂרָאֵל יָתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבָלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחָיו". וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקַטַנָּם וּגְדוֹלָם, וְיֵצֵא וְיָבוֹא בְּחֶפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיָחוּס עַל כְּבוֹד קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים. וּכְשֶׁמְּדַבֵּר אֶל כָּל הַקָּהָל בְּלָשׁוֹן רַבִּים, יְדַבֵּר רַכּוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי", וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה לְעֶבֶד לָעָם הַזֶּה". | לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה יְתֵרָה - אֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְנַחְנוּ מָה". וְיִסְבֹּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וּתְלֻנּוֹתָם וְקִצְפָּם, "כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֶּנֶק". 'רוֹעֶה' קָרָאוֹ הַכָּתוּב, "לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַבְדּוֹ"; וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוֹעֶה מִפְרָשׁ בַּפָּרָשָׁה: "כִּרְעֶה, עֲדָרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים, וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא; עָלוֹת יְנַהֵל".

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ה

פֶּרֶק ג

א. בְּעֵת שֶׁיֵּשֵׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ יָתֵר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו; וּמַגִּיהוֹ מִסֵּפֶר הָעֲזָרָה, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. אִם לֹא הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו סֵפֶר, אוֹ שֶׁאָבַד - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת: אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁהוּא מְצֻוֶּה בּוֹ כְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי לֹא יָזוּז מִלְּפָנָיו, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא, אוֹ לַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לִקְרִיאָה. יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְהוּא עִמּוֹ, נִכְנָס וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב וְהוּא בְּנֶגְדּוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ב. "לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁהוּא לוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה נָשִׁים, בֵּין הַנָּשִׁים בֵּין הַפִּילַגְשִׁים [שמייחדן לו ללא כתובה וקידושין], הַכֹּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה; וְאִם הוֹסִיף אַחַת - וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְגָרֵשׁ, וְלִשָּׂא אַחֶרֶת תַּחַת זוֹ שֶׁגֵּרֵשׁ.

ג. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ; אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד פָּנוּי לִהְיוֹת רָץ לְפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין שְׁאָר הַמְּלָכִים, אָסוּר. וְאִם הוֹסִיף, לוֹקֶה.

ד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בִּגְנָזָיו וּלְהִתְגָּאוֹת בּוֹ אוֹ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לַחַיִּלוֹת שֶׁלּוֹ וְלַעֲבָדָיו וּלְשַׁמָּשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיַּרְבֶּה לְאוֹצַר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מוּכָן לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר וּלְמִלְחֲמוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַרְבּוֹתוֹ; וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבָּה, לוֹקֶה.

ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ שִׁכְרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן". אֶלָּא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שָׁטוּחַ [- להוט] בְּנָשִׁים. אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מְצוּי אֶצְלָהּ תָּמִיד כְּשְׁאָר הַטִּפְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". עַל הַסָּרַת לִבּוֹ הִקְפִּידָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ" - שֶׁלִּבּוֹ, הוּא לֵב כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ דִּבְּקוֹ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה יָתֵר מִשְּׁאָר הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד - דָּנִין, וְדָנִין אוֹתָן,

1 וּמְעִידִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - גְּזָרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא
2 יָדוּן, וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, וְלֹא מֵעִיד, וְלֹא מְעִידִין עָלָיו; מִפְּנֵי
3 שֶׁלִּבָּם גַּס בָּהֶן, וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה וְהֶפְסֵד עַל הַדָּת.
4 **ח.** כָּל הַמּוֹרֵד בַּמֶּלֶךְ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ. אֲפִלּוּ גָּזַר
5 עַל אֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא הָלַךְ, אוֹ
6 שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּיתוֹ וְיָצָא - חַיָּב מִיתָה; וְאִם רָצָה לְהָרְגוֹ -
7 יַהֲרֹג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְכוּ'". וְכֵן
8 כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ, אוֹ הַמְחָרֵף אוֹתוֹ - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת
9 לְהָרְגוֹ, כְּשִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא. וְאֵין לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אֶלָּא בְּסֵיף
10 בִּלְבַד. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר [בבית האסורים] וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין
11 לְכְבוֹדוֹ. אֲבָל לֹא יַפְקִיר מָמוֹן; וְאִם הִפְקִיר, חֲרֵי זֶה גָּזֵל.
12 **ט.** הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹות, אֲפִלּוּ
13 בְּמִצְוָה קַלָּה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר; דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הָעֲבֵד,
14 דִּבְרֵי הָרַב קוֹדְמִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל
15 מִצְוָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.
16 **י.** כָּל הַהוֹרְגִין נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בְּרָאָיָה בְּרוּרָה, אוֹ בְּלֹא
17 הַתְרָאָה, אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד, אוֹ שׁוֹגֵג שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - יֵשׁ
18 לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אוֹתָן, וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה
19 צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד, וְתוֹלֶה וּמַנִּיחָן תְּלוּיִין יָמִים
20 רַבִּים, לְהַטִּיל אֵימָה, וְלִשְׁבֹּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ה

21

פֶּרֶק ד

22

23 **א.** רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לִתֵּן מַס עַל הָעָם לִצְרָכָיו, אוֹ לְצָרֶךְ
24 הַמִּלְחָמוֹת; וְקוֹצֵב לוֹ מֶכֶס [על סחורות], וְאָסוּר לְהַבְרִיחַ
25 מִן הַמֶּכֶס שֶׁלּוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לִגְזֹר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּגְנֹב הַמֶּכֶס, יִלָּקַח
26 מָמוֹנוֹ אוֹ יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים", וּלְהַלָּן
27 הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" - מִכָּאן, שֶׁנּוֹתֵן מַס
28 וְקוֹצֵב מֶכֶס, וְדִינָיו בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן דִּין,
29 שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ, זוֹכֶה בּוֹ.
30 **ב.** וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וּלוֹקֵחַ מִן הָעָם הַגִּבּוֹרִים
31 וְאַנְשֵׁי הַחַיִל, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חַיִל לְמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וּמַעֲמִיד
32 מֵהֶם עוֹמְדִים לְפָנָיו. וּמַעֲמִיד מֵהֶם אֲנָשִׁים לָרוּץ לְפָנָיו,
33 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשֶׂם לוֹ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וְרָצוּ לְפָנָי
34 מֶרְכָּבְתּוֹ". וּלוֹקֵחַ מִן הַיָּפִים שֶׁבָּהֶם לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים
35 וְעוֹמְדִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת
36 חֲמוֹרֵיכֶם - יִקַּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".
37 **ג.** וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ,
38 וְעוֹשִׂין לוֹ מְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן. וּלוֹקֵחַ כָּל הַבְּהֵמוֹת
39 וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת לִמְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן אוֹ דְּמֵיהֶן -
40 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ, וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי
41 מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ וְכוּ' וְאֶת עַבְדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם
42 וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם - יִקַּח, וְעָשָׂה
43 לִמְלַאכְתּוֹ".
44 **ד.** וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים וּפִילַגְשִׁים: נָשִׁים,
45 בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; וּפִילַגְשִׁים, בְּלֹא כְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, אֶלָּא
46 בְּיִחוּד בִּלְבַד קוֹנֶה אוֹתָהּ, וּמֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל הַהֶדְיוֹט אָסוּר
47 בְּפִילֶגֶשׁ, אֶלָּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה בִּלְבַד אַחַר יִעוּד [- מייחדה
48 לו לאשה]. וְיֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת הַפִּילַגְשִׁים שֶׁלּוֹקֵחַ לְאַרְמוֹנוֹ
49 טַבָּחוֹת וְאוֹפוֹת וְרַקָּחוֹת [- מיני בשמים], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת
50 בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לָרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאוֹפוֹת".
51 **ה.** וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לִהְיוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה אוֹתָם שָׂרֵי
52 אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים
53 וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".
54 **ו.** וְלוֹקֵחַ הַשָּׂדוֹת וְהַזֵּיתִים וְהַכְּרָמִים לַעֲבָדָיו, כְּשֶׁיֵּלְכוּ
55 לַמִּלְחָמָה וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ, אִם אֵין לָהֶם מַה
56 יֹּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמֵיהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם
57 וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח, וְנָתַן לַעֲבָדָיו".
58 **ז.** וְיֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזְּרָעִים וּמִן הָאִילָנוֹת וּמִן הַבְּהֵמָה,
59 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֹׂר וְכוּ' וְצֹאנְכֶם יַעְשֹׂר".
60 **ח.** הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאַרְצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל
61 חֵלֶק אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְדָבָר זֶה, חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד
62 עוֹלָם.
63 **ט.** כָּל הֲרוּגֵי הַמֶּלֶךְ, מְמוּנָּם לַמֶּלֶךְ; וְכָל הַמִּמְלָכוֹת
64 שֶׁכּוֹבֵשׁ, חֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ. וּשְׁאָר הַבִּזָּה שֶׁבּוֹזְזִין
65 - בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל מַחֲצִית בָּרֹאשׁ; וּמַחֲצִית
66 הַבִּזָּה, חוֹלְקִין אוֹתָהּ. כָּל אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּיַחַד עִם הָעָם
67 הַיּוֹשְׁבִין עַל הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה לִשְׁמְרָהּ, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה -
68 שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה, וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל
69 הַכֵּלִים - יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ".
70 **י.** כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ, חֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ; נוֹתֵן לַעֲבָדָיו לְאַנְשֵׁי
71 הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה.
72 וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, דִּינָיו דִּין. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם
73 שָׁמַיִם, וְתִהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְגַמָּתוֹ לְהָרִים דַּת הָאֱמֶת,
74 וּלְמַלֹּאת הָעוֹלָם צֶדֶק, וְלִשְׁבֹּר זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים, וּלְהִלָּחֵם
75 מִלְחֲמוֹת ה' - שֶׁאֵין מַמְלִיכִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת
76 מִשְׁפָּט וּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיֵצֵא לְפָנֵינוּ,
77 וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח׳־י"ד כסלו ה׳תשע"ה

יום ראשון ח׳ כסלו ה׳תשע"ה

מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הָרפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדַּיָּן מִלְקַבֵּל עֵדוּת בַּעַל עֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס" (שמות כג, א) בָּא הַפְרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אַל־תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד, אַל־תָּשֶׁת חוֹמֵס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת־הַחַמְסָנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגַּזְלָנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" (ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג׳ מִסַּנְהֶדְרִין (כז.).

יום שני ט׳ כסלו ה׳תשע"ה

מצות לא תעשה רפז.

הַמִּצְוָה הָרפ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדַּיָּן מִלְקַבֵּל עֵדוּת הַקְּרוֹבִים, זֶה לָזֶה אוֹ זֶה נֶגֶד זֶה (לטובת קרובם או לרעתו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת" (דברים כד, טו). בָּא הַפְּרוּשׁ הַמְקֻבָּל בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל עֲדוּת בָּנִים וְלֹא בָנִים עַל עֲדוּת אָבוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מָמוֹנוֹת, אֶלָּא שֶׁנִּזְכַּר בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת דֶּרֶךְ הַפְלָגָה. שֶׁלֹּא נֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ כָּאן אִבּוּד נֶפֶשׁ אֵין הַקָּרוֹב חָשׁוּד עַל כָּךְ וְנַעֲשֶׂה עַל פִּי דְּבָרָיו, כֵּיוָן שֶׁעֲדוּתוֹ הִיא לְאִבּוּד נֶפֶשׁ קְרוֹבוֹ וְאֵין כָּאן מָקוֹם לַחֲשָׁד. לְפִיכָךְ הֵבִיא לְמָשָׁל אֶת־הַקְּרוֹבִים שֶׁאַהֲבָתָם חֲזָקָה וּגְדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְהִיא אַהֲבַת הָאָב לַבֵּן וְהַבֵּן לָאָב, וְאָמְרוּ: אֲפִלּוּ עֲדוּת הָאָב עַל הַבֵּן וַאֲפִלּוּ הִיא לְחַיְּבוֹ מִיתָה לֹא נְקַבֵּל — וְזוֹ הִיא גְּזֵרַת הַכָּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כְּלָל. וְדַע זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג׳ מִסַּנְהֶדְרִין (כז:).

יום שלישי י׳ כסלו ה׳תשע"ה

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הָרפ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר" (שמות כ, טז). וּכְבָר כָּפַל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "עֵד שָׁוְא" (דברים ה, יג) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה חֲרֵי גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (שם יט, יט). וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ וְגוֹ׳ — אַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין". וְיֵשׁ בְּלָאו זֶה מִלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף (ב׳בתחילת׳) ד:) מַכּוֹת. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום רביעי י״א כסלו ה׳תשע"ה

מצות עשה קפ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לַעֲנוֹשׁ אֶת־הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֵדִים זוֹמְמִין: אִם הֵעִידוּ לְהוֹצִיא מָמוֹן — נוֹצִיא מֵהֶם כָּמוֹהוּ; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה שֶּׁמְּחַיֵּב מִיתָה — נְמִיתֵם בְּאוֹתָהּ הַמִּיתָה; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה־שֶּׁמְּחַיֵּב מַלְקוּת — נַלְקֶה אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהּ וְכֵיצַד יִתְקַיְּמוּ שֶׁהָעֵדִים יִהְיוּ זוֹמְמִין וְנָדוּן אוֹתָם בְּדִין זֶה, בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת.

יום חמישי י״ב כסלו ה׳תשע"ה

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

הַמִּצְוָה הַקע"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִשְׁמֹעַ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְלִנְהֹג עַל פִּיהֶם בְּכָל אֲשֶׁר יְצַוּוּ בְּעִנְיְנֵי אִסּוּר וּמֻתָּר. וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין דָּבָר שֶׁקִּבְּלוּהוּ בְּקַבָּלָה (איש מפי איש עד משה רבינו), וּבֵין דָּבָר שֶׁלָּמְדוּהוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, אוֹ דָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו כְּדֵי לִגְדּוֹר פִּרְצָה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), אוֹ בְּהֶתְאֵם לְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁהוּא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), מִמַּה שֶּׁנִּרְאָה לָהֶם נָכוֹן וְשַׁיֵּשׁ בּוֹ חִזּוּק לַתּוֹרָה — כָּל־זֶה חַיָּבִים אָנוּ לְקַיְּמוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ וְלִנְהֹג עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, בַּל נַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְגוֹ׳" (דברים יז, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים): "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פז.).

הַמִּצְוָה הַשי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּחְלוֹק עַל בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) וּמִלָּסוּר מִכָּל־מַה־שֶּׁיְצַוּוּ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תָסוּר וְגוֹ׳ — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — וְהוּא זָקֵן (חכם) מֹרֶא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חַיָּב חֶנֶק, בַּתְּנַאִים הַמְקֻבָּלִים הַמְבֹאָרִים בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פו:), וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַשי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹסִיף בַּתּוֹרָה

לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תֹסֵף עָלָיו" (שם יג, א). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (ראש השנה כח: ועוד): "עוֹבֵר עַל בַּל־תּוֹסִיף", "עָבַרְתָּ עַל בַּל־תּוֹסִיף".

הַמִּצְוָה הַשי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּגְרוֹעַ מִן־הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים: "נִמְצָא עוֹבֵר עַל בַּל־תִּגְרַע", "וַהֲרֵי עָבַרְתָּ עַל בַּל־תִּגְרַע".

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ה

מצות לא תעשה שיח. שיט.

מצות עשה רי. ריא.

הַמִּצְוָה הַשי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כָּל־אָדָם מִמֶּנּוּ מִלְּקַלֵּל אָב וָאֵם, וְהִנֵּה הָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, יז) וְהוּא מִכְּלַל הַנִּסְקָלִין וַאֲפִלּוּ קִלֵּל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְאַחַר מוֹתוֹ בְּמֵזִיד — נִסְקָל. אֲבָל הָאַזְהָרָה לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר: לֹא תְקַלֵּל אָבִיךָ; אֶלָּא כְּבָר קָדַם שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּקַלֵּל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — וְזֶה כּוֹלֵל אֶת־הָאָב וְזוּלָתוֹ. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אָמְרוּ: "מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", אִם דַּיָּן הוּא אָבִיךָ — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל אֱלֹהִים; וְאִם נָשִׂיא הוּא — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל נָשִׂיא; וְאִם בּוּר (אדם פשוט) הוּא (הרי הוא בכלל). "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיַן אָב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) מִשְׁלָשְׁתָּן וְגוֹ' עַד הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעַמְּךָ' וְאַתָּה מֻזְהָר עַל קִלְלָתָם, אַף אָבִיךָ שֶׁבְּעַמְּךָ אַתָּה מֻזְהָר עַל קִלְלָתוֹ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כ, ט) עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", שָׁוֶה לִלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (נג.).

הַמִּצְוָה הַשי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכּוֹת אָב וָאֵם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת לְמַעֲשֵׂה זֶה; אֲבָל הִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְאָמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז), וְלָמַדְנוּ הָאַזְהָרָה לְמַכֵּה אָבִיו עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּמַדְנוּ לְמְקַלֵּל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים: עַל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בִּכְלָל. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגוֹ' עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תַּלְמוּד לוֹמַר: אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף" (דברים כה, ג). וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁמִּצְוָה לְהַכּוֹתוֹ הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שֶׁמִּצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַמַּכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמֵזִיד וְיוֹצֵא מֵהֶם דָּם — חַיָּב חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פה:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְכַבֵּד אָב וָאֵם וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ" (שמות כ, יב; דברים ד, טז) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד, רֻבָּם בְּקִדּוּשִׁין (לא:). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת קדושים): "אֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה, מַכְנִיס וּמוֹצִיא".

הַמִּצְוָה הָרי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִירֹא מֵאָב וָאֵם. וְשֶׁנַּחְשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵג עִם מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ, וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): "אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ (המיוחד לו) וְלֹא מְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת־דְּבָרָיו". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשִׁין (לה:).

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ה

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לז.

הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא (שקוע ולהוט) בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בְּבֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרֶה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו) וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה שֶׁבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בִּסְקִילָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת מַאֲמָר (ספר) זֶה (סוף הכלל הי"ד) שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁחִיֵּב בּוֹ הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין הֲרֵי הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (בהקדמה שלאחר הכלל הי"ד). וְכֵיוָן שֶׁדָּן אֶת זֶה הַזּוֹלֵל וְהַסּוֹבֵא בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יָדַעְנוּ שֶׁזֶּה מַעֲשֶׂה שֶׁמֻּזְהָרִים עָלָיו בְּהֶחְלֵט, וַהֲרֵי נִתְבָּאֵר הָעֹנֶשׁ, וְנִשְׁאָר לָנוּ לַחְקוֹר עַל הָאַזְהָרָה לְפִי הַכְּלָל שֶׁלָּנוּ: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.): "אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם", כְּלוֹמַר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לִשְׁפּוֹךְ דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוֹלֵל וְסוֹבֵא שֶׁחִיֵּב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אָכַל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הָרָעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבִּלְתִּי טוֹבִים — הֲרֵיהוּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ, לֹא נָחֹשׁ (נפקפק) לָאַזְהָרָה אִם הִיא מִן־הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֶת־זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְטַמְּאוּ הַכֹּהֲנִים לַקְּרוֹבִים הַנִּזְקָרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב־ג). שֶׁכֵּן מֵאַחַר שֶׁמְּנָעָם הַפָּתוּב מִלְּהִתְטַמֵּא לְמֵת בִּלְבָד (ולא לשאר הטומאות), כְּדֵי לְכַבְּדָם, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה תָּלוּי בִּרְצוֹנָם וְשֶׁזּוֹ רְשׁוּת בִּלְבָד: רוֹצֶה — יִתְטַמָּא; אֵינוֹ רוֹצֶה — אַל יִתְטַמָּא, לְפִיכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחִיְּבָם בְּחִיּוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לָהּ יִטַּמָּא" (שם) כְּלוֹמַר לַאֲחוֹתוֹ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לָהּ יִטַּמָּא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא לָהּ, וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ עַל כָּרְחוֹ". וְזוֹ עֲצָמָהּ הִיא מִצְוַת אֵבֶל, כְּלוֹמַר: שֶׁכָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבָיו, רְצוֹנִי לוֹמַר שִׁשָּׁה מֵתֵי מִצְוָה (אב, אם, בן, בת, אח, ואחות). וּמֵחֲמַת חֹמֶר חִיּוּב זֶה פֵּרֵשׁ בַּכֹּהֵן, שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל הַטֻּמְאָה, שֶׁיִּתְטַמֵּא עַל כָּל־פָּנִים כְּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ בְּדִינֵי הָאֲבֵלוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרַיְתָא. וּכְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אָבֵל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אִי אֲבֵלוּת דְּמַעְקְרָא (מלפני־כן, על מי שמת קודם הרגל) הָוָא — אָתֵי (בא) עֲשֵׂה (של "ושמחת בחגך") דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּיָחִיד" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאֵר (מכך שנקרא "עשה"), שֶׁחִיּוּב הָאֲבֵלוּת דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, אַף דַּוְקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד: אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה — מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלּוּ הַכֹּהֵן יִנָּהֵג אֲבֵלוּת בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו; וְהָבֵן זֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמַסֶּכֶת מַשְׁקִין (מועד קטן יט ואילך) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּבְרָכוֹת (יח.) וּכְתֻבּוֹת (ה:) וּבִיבָמוֹת (כב: ועוד) וַעֲבוֹדָה זָרָה (יג.) וּבְסִפְרָא בְּפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". וְחִיּוּב זֶה שֶׁאָנוּ מְחַיְּבִים אֶת־הַכֹּהֵן לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים — לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהֻזְהַר שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטַוָּה לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֲבָל הַכֹּהֶנֶת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֻזְהֲרָה עַל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסו), כָּךְ אֵין עָלֶיהָ צִוּוּי וְלֹא חִיּוּב לְהִטַּמֵּא. אָמְנָם חַיֶּבֶת הִיא בַּאֲבֵלוּת, אֲבָל הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בִּרְצוֹנָהּ. וְהָבֵן זֶה.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

שהצרעת היא מכה בגוף עצמו, כך האשה הרעה היא גוף אחד עם האיש. ומאי תַּקַּנְתֵּיהּ, יְגָרְשֶׁנָּה וְיִתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ. ועוד כתוב שם, אִשָּׁה יָפָה בגוף יפה ובמעשים טובים, אַשְׁרֵי בַּעְלָהּ, ושמח בחלקו עד שנראה לו מִסְפַּר יָמָיו כִּכְפָלַיִם ממה שהם. ומאידך כתוב שם, הַעֲלֵם עֵינֶיךָ מֵאֵשֶׁת חֵן – המנע מלהביט באשה יפה של אחרים, פֶּן תִּלְכֶּד בְּמִצְוֹתֶהָ, כלומר שמא תכשל בה בעבירה. וכן אַל תֵּט [–תבא] אֵצֶל בַּעֲלָהּ לְמִסּוֹךְ [–למזוג] ולשתות עִמּוֹ יַיִן וְשֵׁכָר, כִּי בהבטה בְּתוֹאַר אִשָּׁה יָפָה רַבִּים הוּשְׁחָתוּ, וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ (ראה משלי ז כו) – רבים נכשלו על ידה בעבירה ונחשבו כהרוגים מחמתה, ויש חשש שאם תהיה עם בעלה תביט בה.

עוד כתוב בספר בן סירא: רַבִּים חָיוּ פִּצְעֵי רוֹכֵל – פעמים רבות נפצע רוכל המוכר בשמים לנשים להתקשט, הַמַּרְגִּילִים לְדָבָר עֲרָוָה – משום שמצוי אצלו, וכשבא בעל האשה שמוכר לה בשמים ומוצאו מתייחד עמה, פוצעו. וּכְנִיצוֹץ אֵשׁ הַמַּבְעִיר נַחֶלֶת כך יצרו של הרוכל מבעירו. וּכְלוּב – קן עופות הַמָּלֵא עוֹף (ראה ירמיה ה כז), כֵּן בָּתֵּיהֶם של רוכלים אלו מְלֵאִים מִרְמָה.

עצות הכתובות בספר בן סירא: אַל תֵּצֵר צָרַת מָחָר – אל תצטער היום מחמת צרה העתידה להיות מחר, כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם – מה יארע היום, שֶׁמָּא יום המָּחָר בָּא וְהוא אֵינֶנּוּ, שימות היום, ולא יראה את הצרה שמחמתה דאג, וְנִמְצָא מְצַטֵּעֵר היום עַל הָעוֹלָם שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ מחר בשעת הצרה. עצה נוספת: מְנַע מאנשים רַבִּים שאין לך עסק עמהם מִלְהכנס לְתוֹךְ בֵּיתֶךָ, וְאַף את אלו שאתה מתעסק עמהם לֹא תָּבִיא בֵּיתְךָ – אל תביאם תדיר לביתך, אלא תדבר עמם בחוץ. וכן אנשים רַבִּים יִהְיוּ דּוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמְךָ, שתהיה אהוב על כולם, אך נִפְלָה סוֹד רק לְאֶחָד מֵאֶלֶף אנשים.

הגמרא חוזרת לעסוק בפריה ורביה: אָמַר רַבִּי אַסִּי, אֵין משיח בֶּן דָּוִד בָּא, עַד שֶׁיִּכְלוּ להיוולד כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף – שבאוצר ששמו 'גוף' החוצץ בין שכינה למלאכים, שנבראו בששת ימי בראשית וינתנו בגופים העתידים להיבראות, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז טז) 'כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי', ופירושו, שהרוח דהיינו הנשמות שמלפני שגזרתי שיולדו, 'יעטוף' פירושו מעטב, ופסוק זה מדבר על הגאולה, והיינו שנשמות אלו שלא נולדו מעכבות את הגאולה. וזה טעם מצות פריה ורביה.

בריייתא העוסקת בגנות מי שאינו עוסק בפריה ורביה: תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בְּפְּרִיָה וּרְבִיָה, שאינו נושא אשה, כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, מפני שמונע קיום היישוב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט ו) 'שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ – בפסוק שאחריו (שם ט ז) 'וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ', ודורשים מסמיכות הפסוקים שמי שאינו מקיים 'פרו ורבו' כאילו נאמר עליו 'שופך דם האדם'. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אדם שאינו עוסק בפריה ורביה כְּאִילּוּ מְמַעֵט את הַדְּמוּת – דמיון האדם למלאכים בדיבור ושכל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט ו) 'כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ 'וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ' וגו', ודורשים מסמיכות הכתובים שמי שאינו מקיים 'פרו ורבו' וממעט את האדם, הרי זה כאילו ממעט את הדמות. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּאִילּוּ גם שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְגם כְּמַמְעֵט הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ', ובפסוק שלפניו נאמר 'כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם' וגם 'שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ', ולכן העובר על 'פרו ורבו' נחשב כאילו עבר על שניהם. אָמְרוּ לוֹ השומעים לְבֶן עַזַּאי, יֵשׁ אדם שהוא נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְגם נָאֶה מְקַיֵּים את מה שדרש, ומאידך יש אדם שהוא רק נָאֶה מְקַיֵּים מה ששמע מאחרים וְאֵין נָאֶה דּוֹרֵשׁ – שאינו יודע לדרוש, וְאַתָּה נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּים מה שדרשת, שהרי אינך נושא אשה. אָמַר לָהֶן בֶּן עַזַּאי, וּמָה אֲעֲשֶׂה, שאיני נושא אשה כיון שֶׁנַּפְשִׁי חֲשְׁקָה בַּתּוֹרָה, ומה שצריך ליישב את העולם, אֶפְשָׁר לָעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּים עַל יְדֵי אֲחֵרִים שישאו נשים.

הגמרא מביאה בריייתא שמביאה מחלוקת זו, ובמקום רבי יעקב מביאה תנא אחר: תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בְּפְּרִיָה וּרְבִיָה כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם', וְסָמִיךְ לֵיהּ 'וְאַתֶּם פְּרוּ' וגו'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עַזַּרְיָה אוֹמֵר, כְּאִילּוּ שופך דמים וממעט הדמות וכו'. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כאילו שופך דמים וממעט הדמות וכו'. אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי, יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ ונאה מקיים וכו'. אמר להם, ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה.

בריייתא נוספת בענין מי שאינו עוסק בפריה ורביה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר על ארון ה' (במדבר י לו) 'וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל',

מלכים־ב כג לה־לז

לה וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נָתַן יְהוֹיָקִים לְפַרְעֹה אַךְ הֶעֱרִיךְ אֶת־הָאָרֶץ לָתֵת אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי פַּרְעֹה אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ נָגַשׂ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב אֶת־עַם הָאָרֶץ לָתֵת לְפַרְעֹה נְכֹה: ס לו בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ זְבִידָה (זְבוּדָּה קרי) בַת־פְּדָיָה מִן־רוּמָה:
לז וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו:

מלכים־ב כד א־יב

א בְּיָמָיו עָלָה נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְהִי־לוֹ יְהוֹיָקִים עֶבֶד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיָּשָׁב וַיִּמְרָד־בּוֹ: ב וַיְשַׁלַּח יְהוָה ׀ בּוֹ אֶת־גְּדוּדֵי כַשְׂדִּים וְאֶת־גְּדוּדֵי אֲרָם וְאֶת ׀ גְּדוּדֵי מוֹאָב וְאֵת גְּדוּדֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיְשַׁלְּחֵם בִּיהוּדָה לְהַאֲבִידוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: ג אַךְ ׀ עַל־פִּי יְהוָה הָיְתָה בִּיהוּדָה לְהָסִיר מֵעַל פָּנָיו בְּחַטֹּאת מְנַשֶּׁה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה: ד וְגַם דַּם־הַנָּקִי אֲשֶׁר שָׁפָךְ וַיְמַלֵּא אֶת־יְרוּשָׁלַם דָּם נָקִי וְלֹא־אָבָה יְהוָה לִסְלֹחַ: ה וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: ו וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו: ז וְלֹא־הֹסִיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָצֵאת מֵאַרְצוֹ כִּי־לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל מִנַּחַל מִצְרַיִם עַד־נְהַר־פְּרָת כֹּל אֲשֶׁר הָיָתָה לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: פ ח בֶּן־שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ נְחֻשְׁתָּא בַת־אֶלְנָתָן מִירוּשָׁלִָם: ט וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבִיו: י בָּעֵת הַהִיא עָלָה (עָלוּ קרי) עַבְדֵי נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלִַם וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר: יא וַיָּבֹא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־הָעִיר וַעֲבָדָיו צָרִים עָלֶיהָ: יב וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְאִמּוֹ וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה לְמָלְכוֹ:

רש״י

(לה) איש כערכו. כפי עשרו: **(ג) אך על פי ה׳ היתה.** כל הרעה הבאה ביהודה על ידי הגדודים האלה: **(ו) וישכב יהויקים.** לא על מטתו, כי אסרו נבוכדנאצר בנחושתים להוליכו בבלה, והיו מגררין אותו ומת בידם, כמו שנאמר (ירמיהו כב יט): קבורת חמור יקבר סחוב והשלך. ובדברי הימים (ב לו ו) כתב שאסרו נבוכדנאצר להוליכו בבלה: **(ז) לצאת מארצו.** לעזור ליהויקים: **כי לקח מלך בבל** וגו׳. שנצחו במלחמה בשנת הרביעית ליהויקים, בכרכמיש על נהר פרת, ככתוב בספר ירמיהו (מו ב): **(יב) ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל.** לעשות לו כרצונו, ולא למלחמה:

מצודת דוד

(לה) אך העריך. לא לקח הכסף כפי אשר ישר בעיניו, אך לקח מכל אחד לפי ערך עשרו: **על פי פרעה.** מה שאמר

מצודת ציון

(לה) נגש. דחק וכפה: **(ב) גדודי.** חיילי צבא:

פרעה בעבור העונש: **איש כערכו נגש.** בחוזק יד ובכפיה גבה מכל אחד לפי ערכו: **(לו) בן עשרים וחמש.** כי היה גדול ב׳ שנים מיהואחז אחיו: **(א) וישב.** אחרי שלשת השנים: **(ב) וישלח ה׳.** העיד את לב גדודי כשדים וכו׳, לבוא עליו למלחמה: **וישלחם.** לפי שארכו הדברים, לכן חזר ואמר וישלחם, וכן דרך המקרא: **(ג) אך על פי ה׳.** רצה לומר: לא גבר העכו״ם בעוצם ידו, אך דבד ה׳ היתה: **בחטאת מנשה.** בעבור שאחזו בחטאת מנשה, לעשות ככל אשר עשה הוא: **(ד) וגם דם הנקי.** גם דם הנקי גרם הדבר: **אשר שפך.** רצה לומר: על שהיקל מנשה בשפיכת דם, למדו העם גם הם לשפוך דם, אם כן מילא הוא את הדם, לעשות את כולם רוצחים: **ולא אבה.** לזה לא רצה ה׳ לסלוח, כי היו אוחזים ברשעת מנשה, ואף בשפיכת הדם: **(ו) עם אבותיו.** רצה לומר: שמת עם אבותיו, אבל לא נקבר עמהם, כי אסר אותו להוליכו בבלה, ומת בדרך, ולא נקבר כלל כמו שנאמר בדברי הימים (ב לו ו) ובירמיהו (כב יט.) (עיין סנהדרין פב א): **(ז) לצאת מארצו.** להמליך מלך ביהודה, כמו שהמליך את יהויקים: **(י) ותבוא העיר במצור.** בנו סביבה כרכום לכבשה, וכן (דברים כ כ): ובנית מצור, ונקראה כן על שם כי העם היושב בה המה במצור ובמצוק: **(יא) צרים עליה.** מסבבים עליה להצר להעם: **(יב) ויצא יהויכין.** מסר את עצמו בידו לעשות בו חפצו, בחשבו כי יחמול עליו בעבור הכנעתו: **בשנת שמנה.** וחושב שנים מקוטעות: **למלכו.** למלכות נבוכדנצאר, ובירמיהו (נב כח) נאמר: בשנת שבע, ורצה לומר, בשבע לכיבוש יהויקים. כי בשני למלכותו, והיא ה׳ ליהויקים, כבש את יהויקים בראשונה, והוליכו לבבל וקבל על עצמו להיות לו לעבד, והחזירו ועבדו ג׳ שנים, וחזר ומרד בו, וכבשו שנית בשנת ג׳ למרדו, הוא האמור בדברי הימים ב׳ (לו ט), ובזה השנה מלך יהויכין, וגלהו אחר ג׳ חדשים:

קמח. א־יד

א הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַֽלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: ב הַֽלְלוּהוּ כָּל־מַלְאָכָיו הַֽלְלוּהוּ כָּל־(כתיב צבאו) צְבָאָיו: ג הַֽלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַֽלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: ד הַֽלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר ׀ מֵעַל הַשָּׁמָיִם: ה יְהַֽלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: ו וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: ז הַֽלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת: ח אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: ט הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים: י הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: יא מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ: יב בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יג יְהַֽלְלוּ ׀ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: יד וַיָּרֶם קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַֽלְלוּיָהּ:

קמט. א־ד

א הַֽלְלוּיָהּ ׀ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: ב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: ג יְהַֽלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ: ד כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה:

רש"י

(ג) **כוכבי אור**. כוכבי לילה: (ו) **חק נתן**. בהם, זה ישמש ביום וזה ישמש בלילה ולא יעבור אותו חק: (ז) **תנינים**. דגים גדולים: (ח) **וברד**. גלצ"א בלע"ז: **שלג**. נייף בלע"ז: **וקיטור**. ענין שואה שקורין ברואינ"ה בלע"ז: **רוח סערה**. העושה את דברו ושליחותו, ואמרו רבותינו שהדברים הללו היו תחלתם גנוזים בשמים ובא דוד והורידן לארץ לפי שהם מיני פורעניות ואין נאה להם להיות גנוזין במגוריו של הקב"ה:

מצודת דוד

(א) **הללויה , הללו את ה'**. ואמרו הללו את ה' מן השמים ר"ל מן השמים ישמע קול ההלול: **הללוהו**. הללו אותו בשמי מרום וכפל הדבר במ"ש: (ב) **כל מלאכיו**. בתחלה אמר דרך כלל שיהללו לה' בשמי מרום ועתה פרטם מי הם אשר יהללוהו: **כל צבאיו**. הם הגלגלים והמזלות: (ג) **כוכבי אור**. הם חמשה כוכבי לכת המאירים יותר משאר הכוכבים: (ד) **שמי השמים**. הם השמים העליונים אשר מעל השמים: **מעל השמים**. מעל השמים התחתונים: (ה) **יהללו**. כולם יהללו את ה' כי הוא צוה שיהיו נבראים והנה נבראו: (ו) **ויעמידם**. הוא מעמיד אותם לעולם: **חק נתן**. לכל אחד נתן חוק מתי ישמש זה ומתי ישמש זה ולא יעבור החוק ההוא: (ז) **הללו וגו'**. ר"ל אמרו מן הארץ ישמע קול ההלול: **תנינים**. עתה פרטם מי הם אשר יהללו בארץ ואמר התנינים וכל השוכנים בתהומות: (ח) **עושה דברו**. המקיים גזרתו לעקור ארזים ולהפך הפינות וכדומה: (ט) **וכל גבעות**. הם ההרים הנמוכים: **עץ פרי**. אילני פירות: (י) **רמש**. הם קטני החיות: **וצפור כנף**. כל עוף בעלי כנפים: (יג) **יהללו**. כולם יהללו את שם ה': **כי נשגב**. כי לבד שמו הוא חזק ואין בכולם ערוך אליו: **הודו**. הדרו נאה על ארץ ושמים: (יד) **וירם**. הוא ירומם קרן ממשלה לעמו וירבה תהלה לכל חסידיו עם הקרוב לה': **הללויה**. ולזה מעתה הללו את יה: (א) **תהלתו**. שבחו יסופר בקהל חסידים: (ב) **בעושיו**. בעזר מי שהגדיל אותו: (ד) **כי רוצה**. עתה נראה לכל כי רוצה ה' בעמו ואת הענוים יפאר בישועה:

מצודת ציון

(ו) **לעד לעולם**. כפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): **חק**. עניינו כמו גזרה: (ז) **תנינים**. הן מין דגים גדולים שבים: **תהומות**. עומק הים: (ח) **וקיטור**. הוא האד העולה מן הארץ דומה הוא לעשן: (י) **רמש**. ענין הזזה ממקום למקום וכן שם רמש ואין מספר (לעיל קד): (יא) **לאמים**. עמים: (יד) **קרן**. השאילו המלה להיא להתחזקות וממשלה על כי בעלי הקרן יתחזקו בו בהלחמם עם מי: (ב) **בעושיו**. בהמגדל ומרומם אותנו כמו הוא עשנו (לעיל ק): **יגילו**. ישמחו: (ג) **במחול בתוף וכנור**. שמות כלי נגון: (ד) **יפאר**. מלשון פאר ויופי:

יהל אור

ב הללוהו כל צבאיו. דא איהו אתר (פי' יסוד) דנפקי מיניה כל חילין קדישין עילאין (היינו שמהיסוד נולדים הנשמות ומלאכים ע"י המל' נמשכים בבי"ע כמ"ש בזהר בראשית דכ"א סע"ב). רזא דאת קיימא קדישא. ואיהו רשים בכל שאר רבוון כדקא אמרן דכתיב ה' צבאות שמו (ע' בזהר משפטים דצ"ז ע"ב וע' במשנה פרק שלשה שאכלו כאחד דברבוא הוא מזכיר אלקי הצבאות. והרבוא שרשו בעת"י דשם נאמר ורבוא רבבן קדמוהי יקומון והיינו כי נה"י שרשם מהכתר ע' בלק"ת ביאור אלה מסעי. ובביאור חגרה בעוז מתניה):

ג עֲטֶרֶת הַכִּירָה – טְהוֹרָה. טִירַת הַתַּנּוּר, בְּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים – מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבָאֲוִיר; פְּחוּתָה מִכָּאן – טְהוֹרָה. אִם חִבְּרָהּ לוֹ, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים – טְמֵאָה. בֵּית הַפַּךְ, וּבֵית הַתַּבְלִין, וּבֵית הַנֵּר שֶׁבַּכִּירָה – מְטַמְּאִין בְּמַגָּע, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בָּאֲוִיר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְטַהֵר.

ד תַּנּוּר שֶׁהֶחֱסַק מֵאֲחוֹרָיו, אוֹ שֶׁהֶחֱסַק שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהֶחֱסַק בְּבֵית הָאָמָּן – טָמֵא. מַעֲשֶׂה שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקָה בְּתַנּוּרֵי כְּפַר סְגָנָה, וּבָא מַעֲשֶׂה לְיַבְנֶה, וְטִמְּאָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל.

ה מוֹסַף הַתַּנּוּר שֶׁל בָּעֲלֵי בָתִּים – טָהוֹר; וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין – טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשִּׁפּוּד. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹפֶה בּוֹ כְּשֶׁהוּא נִדְחָק. כַּיּוֹצֵא בוֹ, מוֹסַף הַיְּוָרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים – טָמֵא.

פירוש ברטנורא

ג עטרת כירה. בנין עגול עשוי על ראש הכירה כדי לשמור חומה: **טהורה.** ואם נטמאת הכירה לא נטמאת העטרת, דלא חשיבא עטרת חיבור לכירה: **טירת התנור.** חצר התנור, לשון בחצריהם ובטירותם. מקום לפני התנור מוקף מחיצות שנותנים בו הלחם כשרודין אותו מן התנור: **בזמן שהיא גבוהה ארבעה.** כשיעור גבהו של תנור שתחילתו ארבעה: **אפילו על שלש אבנים.** שלא היתה מחוברת חיבור יפה אלא מונחת על שלש אבנים בלבד ודבוקה לתנור, חשיבא חיבור: **בית הפך.** מקום עשוי בצדי הכירה שמניחין בו פך שמן להפשיר: **בית התבלין.** מקום שמניחין בו את התבלין: **בית הנר.** מקום שמניחין בו הנר: **מיטמאין במגע.** אם נגע שרץ בתוך הכירה נטמאו המקומות הללו בטומאת הכירה. וכן אם נטמא אחד מן המקומות הללו במגע שרץ נטמאת הכירה עמהם, דחשיבי ככירה והם דבר אחד לענין טומאת מגע: **ואין מיטמאין באויר.** אם נתלה שרץ באויר כירה ולא נגע בה. אע"פ שהיא טמאה דכלי חרס מיטמא באויר, הן טהורין, שאינם חיבור לה אלא לענין מגע. משום דמן התורה אינם חבור לה, ורבנן הוא דגזור עלייהו טומאה, ועבדו רבנן הכירא דלא לטמאו באויר, כי היכי דלא לשרפו עלייהו תרומה וקדשים: **ור' שמעון מטהר.** אפילו במגע, כל מקום שלא נגעה בו טומאה, דכל חד וחד כלי באנפיה נפשיה הוא. והלכה כר' מאיר:

ד תנור שהוסק מאחוריו. שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו, ואם לא הוסק מבפנים אלא מבחוץ חשיב היסק: **או שהוסק שלא לדעתו.** [אפילו מבפנים]: **או שהוסק בבית האומן.** קודם שנגמר מלאכת עשייתו: **טמא.** גרסינן. ויש ספרים שגורסין טהור, ושיבוש הוא:

ה מוסף התנור. תוספתו של תנור שמוסיפין בגבהו כדי לשמור חומו: **מפני שהוא סומך עליו את השפוד.** של בשר, שרגילים לצלות בו בשר, והוי דבר צורך לתנור. ורחמנא אמר וטמאים יהיו לכם, לכל שבצרכיכם, כדדרשינן לעיל [במשנה ב']: **מפני שהוא אופה בו כשהוא נדחק.** כשיש לו אוכלוסין מרובין

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

עֲטֶרֶת הַכִּירָה – מסגרת העשויה מסביב לשפת הכירה כדי לשמור על חומה ואינה מחוברת לה, **טְהוֹרָה** – שאין היא נחשבת חיבור לכירה, ואם נטמאה הכירה לא נטמאה העטרה. **טִירַת הַתַּנּוּר** – יש מפרשים: חצר התנור, מלשון "בחצריהם ובטירותם" (**בראשית כה, זז**), והוא מקום סמוך לתנור מוקף מחיצות, שנותנים בו הלחם כשרודים אותו מן התנור (**רמב"ם; ברטנורא**); ויש מפרשים, ש"טירת התנור" היא כמו "עטרת הכירה", והיינו מסגרת סביב שפת התנור שאיננה מחוברת לה (**הר"ש; עיין "תפארת ישראל"**), **בְּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים** – כשיעור גובהו של התנור בתחילתו, **מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבָאֲוִיר** – אם נגעה שם טומאה או שהיתה באוירה, נטמאה הטירה ועמה גם התנור, וכן אם נטמא התנור גם הטירה טמאה, לפי שהתנור צריך לטירה, ולכן נחשבת הטירה כחלק מהתנור (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**), **פְּחוּתָה מִכָּאן** – אם הטירה אינה גבוהה ארבעה טפחים, **טְהוֹרָה** – אם נטמא התנור אין הטירה טמאה, לפי שאינה חיבור לתנור, הואיל ואינה ראויה לשימושה. **אִם חִבְּרָהּ לוֹ** – אם חיבר את הטירה לתנור, **אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים** – שלא היתה מחוברת חיבור יפה, אלא מונחת על שלוש אבנים בלבד ודבוקה לתנור (**ברטנורא**); ולפי "תפארת ישראל": אפילו לא חיבר הטירה לגג התנור אלא בשלוש אבנים שבשלושת צדדי התנור, ובצד הרביעי שבתנור לא חיברה, **טְמֵאָה** – הטירה, אפילו כשהיא פחותה מארבעה טפחים, לפי שהיא חיבור לתנור, ואם נטמא התנור נטמאה הטירה. יש מפרשים: "אפילו על שלוש אבנים" – אפילו אינה גבוהה אלא כמו שלוש אבנים, ואולי היתה דרכם לבנותה באבנים קטנות, ואומרת המשנה, שאפילו לא בנאה אלא בשלוש אבנים בגובה, טמאה (**חידושי הרש"ש**). **בֵּית הַפַּךְ** – מקום שמניחים שם פכי שמן, **וּבֵית הַתַּבְלִין** – מקום שמניחים בו את התבלין, **וּבֵית הַנֵּר** – מקום שמניחים שם את הנר, **שֶׁבַּכִּירָה** – המחוברים לדופן הכירה מבחוץ, **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע** – אם נגעה הטומאה בתוך הכירה, נטמאו הבתים הללו בטומאת הכירה, וכן אם נטמא אחד מן הבתים הללו במגע הטומאה, נטמאה הכירה עמהם, שלעניין טומאת מגע נחשבים הבתים הללו חיבור לכירה (**ברטנורא**), **וְאֵינָן מְטַמְּאִין בָּאֲוִיר** – אם היתה הטומאה באויר הכירה ולא נגעה בה, אף על פי שהכירה טמאה, הבתים הללו לא נטמאו, לפי שאינם חיבור לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך עשו חכמים היכר, שלא ייטמאו באויר, כדי שלא ישרפו על מגעם תרומה וקדשים; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – והלכה כמותו (**רמב"ם הל' כלים יז, ה**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – והמפרשים גורסים: רבי שמעון – **מְטַהֵר** – אף במגע, שלדעתו אינם חיבור לכירה, וכל בית ובית הוא כלי בפני עצמו, וכל שלא נגעה בו הטומאה, הריהו טהור.

באור משנה ד

תַּנּוּר שֶׁהֶחֱסַק מֵאֲחוֹרָיו – שכן שנינו לעיל (משנה א), שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין, ובאה המשנה ללמד, שאם לא הוסק היסק זה מבפנים אלא מבחוץ, **אוֹ שֶׁהֶחֱסַק שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ** – שהוסק בפנים אלא שלא נתכוון להסיקו לשם גמר מלאכתו, **אוֹ שֶׁהֶחֱסַק בְּבֵית הָאָמָּן** – קודם שנגמרה עשייתו ותיקונו, **טָמֵא** – מכל מקום התנור מקבל טומאה, שאף היסק זה נחשב גמר מלאכה. **מַעֲשֶׂה שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקָה בְּתַנּוּרֵי כְּפַר סְגָנָה** – כנראה בגליל התחתון סמוך לצפורי, **וּבָא מַעֲשֶׂה לְיַבְנֶה** – לפני החכמים ביבנה, **וְטִמְּאָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל** – ופסק רבן גמליאל שמקבלים טומאה, אף על פי שהוסקו מאחוריהם ושלא מדעת ובבית האומן.

באור משנה ה

מוֹסַף הַתַּנּוּר – תוספת שטופלים על שפת התנור מלמעלה, **שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, לפי שבעלי בתים אינם צריכים לו לשום שימוש, ולכן אינו נחשב כחלק של התנור; **וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין** – אבל מוסף התנור של נחתומים, **טָמֵא** – בטומאת התנור, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשִּׁפּוּד** – שהנחתום סומך את השפוד, שצולה בו בשר, על מוסף התנור, ונמצא שהוא צורך לתנור, הלכך הוא חיבור לו. בעל תפארת ישראל מבאר, שמדובר כאן בנחתומים המוכרים לחם אפוי ובשר צלוי, ודרכו של הנחתום להניח על מוסף התנור את השפוד שתחוב עליו הבשר שצלה, כדי שיישאר חם עד שיבואו הקונים, ואינו תולהו לתוך התנור מחשש שמא יוקדח הצלי בינתיים. **רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹפֶה בּוֹ**

וְשֶׁל צֶבָעִים – טָהוֹר.

ו תַּנּוּר שֶׁנִּתַּן בּוֹ עָפָר עַד חֻצְיוֹ, מֵעָפָר וּלְמַטָּן – מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, מֵעָפָר וּלְמַעְלָן – מִטַּמֵּא בְּאֲוִיר. נִתְּנוּ עַל פִּי הַבּוֹר, אוֹ עַל פִּי הַדּוּת, וְנִתַּן שָׁם אֶבֶן – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם מַסִּיק מִלְּמַטָּן, וְהוּא נָסוֹק מִלְּמַעְלָן – טָמֵא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְהֶסֵּק מִכָּל מָקוֹם – טָמֵא.

פירוש ברטנורא

וצריך לפת מרובה. ור' יוחנן לא סגי ליה בטעמא דתנא קמא מפני שהוא סומך עליו את השפוד, דסבירא ליה דבעינן שיהא תשמיש התוספת כעין תשמיש גופו של תנור: **מוסף היורה של שולקי זיתים.** דרך שולקי זיתים וצבעים שיש להם יורות גדולות ועושים להם תוספת טיט על שפתם שיעלו בה המים בעת רתיחתם. ושל שולקי זיתים טמא, לפי שאותה תוספת צריכה לכלי ומשתמשים בה: **ושל צבעים טהור.** דלא משתמש ביה כי היכי דלא לפסיד צבעיה. ואין הלכה כרבי יוחנן הסנדלר:

ו מעפר ולמטן מיטמא במגע. אם נגע שרץ בתנור מתוכו למעלה מן העפר נטמא מה שלמטה מן העפר. אבל אם נתלה השרץ באויר ולא נגע בדופני התנור מתוכו, לא נטמא אלא מה שלמעלה מן העפר: **בור.** חפירה למטה בארץ: **דות.** כבור הוא עשוי, אלא שהוא בנין למעלה מן הקרקע: **ונתן שם אבן.** בין הבור ובין דופן התנור, להחזיק התנור שלא יפול לתוך הבור: **אם מסיק מלמטה.** אם כשמסיק האור מלמטה בתוך הבור, התנור ניסוק מתוכו למעלה דרך שוליו, טמא. ואם לאו, שאינו ניסק מהסיק האור שלמטה בתוך הבור, טהור. ופלוגתא דר' יהודה ורבנן דוקא בהיסק ראשון שהוא גמר מלאכתו של תנור וע"י אותו היסק הוא מקבל טומאה, ר' יהודה סבר צריך שיהא התנור מחובר לארץ בהיסק ראשון, דכתיב תנור וכירים יותץ, ואין שייך לשון נתיצה אלא במחובר לקרקע, דבמיטלטל נופל לשון שבירה לא לשון נתיצה, הלכך אם התנור ניסק דרך שוליו מהיסק שבתוך הבור, חשיב כמחובר לבור וקרינן ביה יותץ, ואם אינו ניסוק מהיסק הבור הרי הוא נתוץ ועומד ואי אפשר לקיים בו תו יותץ: **וחכמים אומרים הואיל והוא ניסוק מכל מקום טמא.** דאמר קרא וטמאים יהיו לכם, מכל מקום, ואפילו אם מסיקו כשהוא תלוי בצואר הגמל הוי היסק ונגמרה מלאכתו בכך. והכל מודים בהיסק שני לאחר שנגמרה מלאכתו שהוא מיטמא אפילו בצואר הגמל. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

כְּשֶׁהוּא נִדְחָק – בשעת הדוחק, כשאין לו מקום בתנור כדי לאפות בו את כל הפת הדרושה לו בשביל לקוחותיו המרובים, הוא אופה אף במוסף התנור, הלכך דינו כתנור. רבי יוחנן הסנדלר אינו מקבל את טעמו של תנא קמא, מפני שהוא סומך עליו את השפוד, לפי שהוא סובר, שטעם זה אינו די לעשות את מוסף התנור כתנור, אלא צריך שיהא תשמישו כעין תשמיש התנור עצמו, היינו שיעשה בו מעשה כמו בגוף התנור, ואילו סמיכת השפוד לא חשוב מעשה (ברטנורא; "משנה "אחרונה"; עיין "תפארת ישראל"). ברם, תנא קמא סובר, שאף סמיכת השפוד חשוב מעשה, ואילו מה שאופה בו בשעת הדוחק, כיון שאינו תדיר, אין זה טעם מספיק לעשותו כתנור. **כַּיּוֹצֵא בּוֹ, מוּסַף הַיּוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים** – שכן שולקי זיתים, שהיו מבשלים שיורי הזיתים שלאחר העצירה, וכן הצבעים, שהיו צובעים צמר, היו משתמשים ביורה גדולה (דוד), והיו עושים על שפת היורה למעלה סביב תוספת של טיט, שלא יישפכו המים מן היורה לחוץ בשעת רתיחתם; תוספת זו נקראת "מוסף היורה", ובאה המשנה ללמדנו, שמוסף היורה של שולקי זיתים **טָמֵא** – מקבל טומאה, לפי שהמוסף משמש לצורך היורה, ושולקי הזיתים משתמשים בו כמו ביורה עצמה, **וְשֶׁל צֶבָעִים** – אבל מוסף היורה של צבעים, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, לפי שהצבעים אינם משתמשים בו, שכן זהירים הם שלא יעלו המים עד למוסף, כדי שלא יתקלקל הצבע מהטיט, ונמצא שלא נעשה המוסף אלא לעכב המים בשעת הרתיחה שלא יצאו, אבל אין משתמשים בו לצביעה, הלכך אינו חיבור ליורה. ויש מפרשים הטעם, לפי שהצמר עולה למעלה ומונע בעד המים להישפך, והרי שאין זקוקים כלל למוסף (**הראב"ד; עיין עדיות ז, ח**).

באור משנה ו

תַּנּוּר שֶׁנִּתַּן בּוֹ עָפָר עַד חֻצְיוֹ – שנתן עפר לתוך התנור, והגביה שוליו עד חצי גבהו, **מֵעָפָר וּלְמַטָּן, מִטַּמֵּא בְּמַגָּע** – אם נגע שרץ בדופן התנור מתוכו למעלה מן העפר, נטמא כל התנור, אף מה שלמטה מן העפר; **מֵעָפָר וּלְמַעְלָן, מִטַּמֵּא בְּאֲוִיר** – אבל אם היה השרץ באוויר ולא נגע בדופן התנור מתוכו, לא נטמא אלא מה שלמעלה מן העפר (רמב"ם; ברטנורא; עיין "משנה אחרונה" שמבאר טעם הדברים, לפי שלמטה מן העפר בטל מתורת כלי, ובדין הוא שלא יתטמא אף במגע, אלא משום שמחובר לחלק העליון הרי הוא כמוהו לענין טומאת מגע ולא לטומאת אוויר, שנשו חכמים היכר, כדי שלא ישרפו עליו תרומה וקדשים, כסברת רבי מאיר לעיל, משנה ג). **וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים**: מעפר ולמטן מטמא במגע – אם התנור היה טמא, ואוכלים טמונים בעפר, אין האוכלים טמאים אלא אם כן נגעו בתנור, אבל אינם טמאים מחמת האוויר, לפי שהעפר ביטלו; וכן אם נמצא שרץ בתוך העפר, הרי הוא מטמא את התנור במגע בלבד, שאם נגע השרץ בדופן התנור, נטמא התנור כולו, אבל אם לא נגע השרץ בדופן התנור, התנור טהור, ואינו נטמא מחמת האוויר, מהטעם שבארנו לעיל, שהעפר ביטל את אוויר התנור; מעפר ולמעלן מטמא מאויר – אבל אם נתלה שרץ באוויר התנור למעלה מהעפר, נטמא כל התנור (רא"ש; ר"ש; אליהו רבא; ועיין "משנה אחרונה". שמבואר שם, כי לשיטה זו אין התנור בטל מתורת כלי, ואפילו מה שלמטה, אלא שהעפר ביטל את האוויר; ועיין "תפארת ישראל"). **נִתְּנוּ** – נתן את התנור, **עַל פִּי הַבּוֹר, אוֹ עַל פִּי הַדּוּת** – בור היינו חפירה באדמה בלא היקף בנין; דות היינו בור (כעין מרתף) שקירותיו סביב בנויים אבן או מלט (**רשב"ם בבא בתרא סד, א**); ויש מפרשים: דות – מקום מוקף מחיצות על הקרקע (**רש"י; רמב"ם; ברטנורא**), **וְנִתַּן שָׁם אֶבֶן** – בין התנור לדופן הבור והדות להחזיקו שלא יפול (**רש"י שבת קכה, א; ר"ש; רא"ש; ברטנורא**), **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם מַסִּיק מִלְּמַטָּן** – בקרקע הבור, **וְהוּא נָסוֹק מִלְּמַעְלָן** – והתנור נסוק מתוכו למעלה, שהאש שבקרקע הבור עולה לתוך התנור דרך שוליו הפתוחים, וכגון ששולי התנור קרובים לשולי הבור, ודופניו מלמעלה סמוכים לדופני הבור, עד שלא הוצרך ליתן בינתיים אלא אבן קטנה, ונמצאת חמימות האש שבבור עולה כולה לתוך התנור, והוא ניסוק יפה (**רש"י; ר"ש**), **טָמֵא** – התנור מקבל טומאה, שהוא נחשב כמחובר לקרקע; אבל אם אינו ניסוק מהיסק האש שלמטה בתוך הבור, אין התנור נחשב כמחובר לקרקע, ואינו מקבל טומאה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְהֶסֵּק מִכָּל מָקוֹם** – באש שבתוך חללו של התנור, אף על פי שאינו מחובר לקרקע, **טָמֵא** – הריהו מקבל טומאה. בגמרא (**שבת קכה, א**) מבואר, שמדובר כאן בתנור חדש, שאינו מקבל טומאה עד שיוסק היסק ראשון, שהוא גמר מלאכתו, וטעם מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים הוא, שלדעת רבי יהודה צריך שיהא התנור בהיסק ראשון מחובר לקרקע, שנאמר (**ויקרא יא, לה**): "תנור וכירים יותץ", ואין שייך לשון "נתיצה" אלא במחובר לקרקע, שכן בתלוש נופל לשון "שבירה" ולא לשון "נתיצה", הלכך אם התנור ניסוק דרך שוליו הפתוחים מן ההיסק שבתוך הבור הריהו כמחובר לקרקע, וקוראים בו: "יותץ", כלומר הואיל והוא מחוסר נתיצה, הריהו מקבל טומאה. ואם אינו ניסוק מהיסק הבור, הריהו נתוץ ועומד, ושוב אי אפשר לקיים בו "יותץ", הלכך אינו

ז תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? חוֹלְקוֹ לִשְׁלֹשָׁה, וְגוֹרֵר אֶת הַטְּפֵלָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּאָרֶץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְרוֹר אֶת הַטְּפֵלָה, וְלֹא עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּאָרֶץ, אֶלָּא מְמַעֲטוֹ מִבִּפְנִים אַרְבָּעָה טְפָחִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וְצָרִיךְ לְהַסִּיעוֹ. חֻלָּקוֹ לִשְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן — הַגָּדוֹל טָמֵא, וְהַקָּטָן טָהוֹר. חֻלָּקוֹ לִשְׁלֹשָׁה, אֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם — הַגָּדוֹל טָמֵא, וּשְׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין.

ח חֻתְכוּ חֲלִיּוֹת לְרָחְבּוֹ, פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים — טָהוֹר. מֵרְחוֹ בְּטִיט — מְקַבֵּל טֻמְאָה מִשֶּׁסִּיקְּנוּ כְּדֵי לָאֲפוֹת בּוֹ סֻפְגָּנִין. הֵרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת הַטְּפֵלָה, וְנָתַן חוֹל אוֹ צְרוֹר בְּנָתַיִם — בָּזֶה אָמְרוּ: הַנָּדָה וְהַטְּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ, וְהוּא טָהוֹר.

ט תַּנּוּר שֶׁבָּא מֵחֻתָּךְ מִבֵּית הָאֹמָּן, וְעָשָׂה בּוֹ לְמוּדִין וְנוֹתְנָן עָלָיו, וְהוּא טָהוֹר. נִטְמָא וְסִלֵּק אֶת לְמוּדָיו — טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ז תנור שנטמא. התנור עשוי כקדירה גדולה שאין לה שולים ומיטלטל, וכשבא לקבעו מחברו בארץ ומדבק טיט מבחוץ ומעבהו כדי שישמור חומו, וקרי לה טפילה שמטפלה ומחברה לו: **כיצד מטהרים אותו.** כמה תהא שבירתו ותהא מטהרתו: **חולקו לשלשה.** לכלי עצמו מבפנים. דאי לשנים, הגדול טמא, דאיכא רובא: **וגורר את הטפילה.** שדבק עליו, שגם היא מחברתו: **עד שיהא בארץ.** כלומר מפילה עד הקרקע. אי נמי, אחולקו קאי, דלא סגי בחלוקה עד רובו, אלא חולק עד שיגיע לקרקע: **ולא עד שיהא בארץ.** ולא לחלקו עד למטה סמוך לארץ: **אלא ממעטו מבפנים.** עד שלא ישאר ארבעה טפחים שהוא שיעור תחלתו של תנור. ואין הלכה כר' מאיר: **צריך להסיעו.** אע"פ שחלקו, לא טהר עד שיפריד החלקים זה מזה. ואין הלכה כר' שמעון: **הגדול טמא.** משום דאיכא רובו של תנור:

ח חתכו חוליות לרחבו. כמו שחותך שפופרת של קנה: **פחות מארבעה טפחים.** אם יש בחוליא פחות מארבעה טפחים ובאה מתנור גדול דליכא רובא, טהור. אבל איכא ארבעה טפחים, טמא, אע"ג דהוי מיעוט: **מרחו בטיט.** בעי היסק כתנור חדש: **הרחיק ממנו את הטפלה.** טפול של טיט שעשה, לא חיברו לתנור אלא רחוק ממנו: **ונתן חול או צרור.** בין הטפילה לתנור, וע"י כך התנור מקיים חומו ואופים בו: **הנדה והטהורה אופות בו.** דלא חשיבא הטפלה חיבור לתנור, כיון שהיא מרוחקת ממנו: **והוא טהור.** שאינו מקבל טומאה:

ט תנור שבא מחותך. שעשאו האומן דפים דפים כדי לחברן יחד ע"י מסגרות, הן זירים שקורין צירקלא"ש, כעין שאנו עושים לחביות שנותנים בהן יין.

משניות מבוארות – קהתי

מקבל טומאה. וחכמים סוברים: הואיל והוא ניסוק מכל מקום, טמא – שנאמר **(שם)**: "טמאים יהיו לכם", ודורשים חכמים: "טמאים" מכל מקום, ואפילו מסיקו כשהוא תלוי בצואר הגמל, הרי זה היסק ונגמרה בו מלאכתו. ברם, אם הוסק פעם ראשונה במחובר, אף רבי יהודה מודה, שאפילו כשהוא תלוש הריהו מקבל טומאה.

בארנו את הפיסקה "ונתן שם אבן" לפי רש"י; וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מפרש, שהניח את האבן על פי הבור, והעמיד עליה את התנור, והרי האבן משמשת שוליים לתנור, ובאה המשנה ללמדנו שלדעת רבי יהודה, אף על פי שעומד התנור על האבן, מכל מקום אינו כמחובר, ואם אינו ניסוק מהיסק שלמטה בבור, אינו מקבל טומאה, אלא אם כן חיבר בטיט את התנור לאבן. ואילו לדעת חכמים, אף על פי שנתנו על פי הבור, שהוא תלוי באוויר, ואף אינו ניסוק מהיסק שלמטה, אלא מהיסק שעל האבן, מכל מקום מקבל טומאה, שאין צורך שיהא מחובר (עיין "משנה אחרונה").

באור משנה ז

כבר הזכרנו, שהתנור עשוי כקדירה גדולה שאין לה שוליים, והוא מיטלטל, וכשבא לקבעו, מחברו בטיט על גבי הקרקע, ומעבה בטיט את דפנותיו, כדי שישמור חומו. אותה שכבת הטיט שנותן עליו בחוץ נקראת בלשון המשנה "טפלה".

תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ – כיצד תהא שבירתו המטהרתו? **חוֹלְקוֹ לִשְׁלֹשָׁה** – חותכו מלמעלה למטה לשלושה חלקים שלא יישאר רוב בחלק אחד, **וְגוֹרֵר** – היינו וגורד, **אֶת הַטְּפֵלָה** – את שכבת הטיט שעליו, **עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּאָרֶץ** – כלומר חולק את התנור כולו וגורד את הטפילה עד שמגיע לקרקע, ועל ידי כך בטל התנור מלהיות כלי והוא טהור. ויש מפרשים, שגורד את הטיט המחבר את התנור לקרקע, עד שיהא התנור בארץ בלא שום טיט **(רש"י; הגר"א)**. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְרוֹר אֶת הַטְּפֵלָה, וְלֹא עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּאָרֶץ** – ולא לחלקו עד שיגיע לקרקע, **אֶלָּא מְמַעֲטוֹ מִבִּפְנִים אַרְבָּעָה טְפָחִים** – חותך את התנור עצמו בפנים מהטפילה, משפתו שלמעלה לצד מטה, עד שלא יישארו בגובהו ארבעה טפחים. רבי מאיר הולך לשיטתו **(במשנה א)**, שתנור תחילתו ארבעה ושייריו ארבעה (עיין באורנו שם). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וְצָרִיךְ לְהַסִּיעוֹ** – אף לאחר שחילקו איננו טהור עד שינתק את החלקים ממקומם וירחיקם זה מזה. ואין הלכה כרבי שמעון. **חֻלָּקוֹ לִשְׁנַיִם** – היינו לשני חלקים, מלמעלה למטה, **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן** – היינו שחלק אחד גדול מהחלק האחר, **הַגָּדוֹל טָמֵא** – לפי שיש בו רובו של התנור, **וְהַקָּטָן טָהוֹר** – שהוא מיעוטו של התנור. **חֻלָּקוֹ לִשְׁלֹשָׁה** – חלקים, **אֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם** – חלק אחד גדול כשאר שני החלקים, **הַגָּדוֹל טָמֵא, וּשְׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין** – שהואיל והגדול הוא חציו של התנור, הריהו טמא; הסיפא באה לפרש את הרישא, שמה ששנינו שם: חולקו לשלושה, היינו שלא יהא באחד מהם חציו של תנור, אבל אם אחד גדול כשניים, היינו שיש בו חציו של כל התנור, הרי הוא טמא **(הגר"א)**.

באור משנה ח

חֻתְכוּ חֲלִיּוֹת לְרָחְבּוֹ – חתך את התנור לרחבו, והוריד ממנו חוליה חוליה, **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים** – אם גובהה של כל חוליה פחות מארבעה טפחים, **טָהוֹר** – החוליה טהורה, ואיננה מקבלת טומאה. כפי שבארנו במשנה א את הפיסקה "ושייריו רובו", יש לפרש כאן, שהחוליות הן מתנור גדול, שרוב גובהו הוא למעלה מארבעה טפחים, הלכך אם גובה החוליה פחות מארבעה טפחים, טהורה; ואם הוא ארבעה טפחים, טמאה **(עיין ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל")**. **מֵרְחוֹ בְּטִיט** – חזר וסידר החוליות זו על גבי זו וטח טיט בין החוליות וחיברן, **מְקַבֵּל טֻמְאָה מִשֶּׁסִּיקְּנוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֻפְגָּנִין** – כלומר דינו כתנור חדש, שאינו מקבל טומאה עד שיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין **(רמב"ם)**. **הֵרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת הַטְּפֵלָה** – לאחר שחיתך את התנור לחוליות, השאיר את החוליות זו על גב זו, והעמיד כעין מחיצה של טיט מסביב לתנור, רחוק ממנו, **וְנָתַן חוֹל אוֹ צְרוֹר בְּנָתַיִם** – בין הטיט ובין החוליות, שמילא את הריווח שבין הטפילה לתנור בחול או בצרורות, ונמצא התנור שומר על ידי כך את חומו, **בָּזֶה אָמְרוּ** – בתנור זה אמרו חכמים: **הַנָּדָה וְהַטְּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ, וְהוּא טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, לפי שהתנור הוא של חוליות, ואין הטפילה מחברת אותן, מאחר שהיא מרוחקת מן התנור.

באור משנה ט

תַּנּוּר שֶׁבָּא מֵחֻתָּךְ מִבֵּית הָאֹמָּן – שעשאו האומן דפים דפים (כדפי חבית עץ שלנו). **וְעָשָׂה בּוֹ לְמוּדִין** – חישוקים שמהדקים ומחברים את הדפים, **וְנוֹתְנָן עָלָיו** – ונותן את הלימודים על התנור,

הֶחֱזִירָן לוֹ — טָהוֹר. מֵרְחוֹ בְּטִיט — מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסְפִּיקָנּוּ, שֶׁכְּבָר הֶסֵּפֶק.
י חָתְכוֹ חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיָּא לְחֲלִיָּא — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. זֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל עַכְנַאי. יוֹרוֹת הָעַרְבִיִּין, שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְטָח בְּטִיט, אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ — טָמֵא; וְאִם לָאו — טָהוֹר. וְזֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל בֶּן דִּינַאי.
יא תַּנּוּר שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת — טָהוֹר; וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלֵי מַתֶּכוֹת. נִקַּב, נִפְגַּם, נִסְדַּק; עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה, אוֹ מוֹסָף

פירוש ברטנורא

ולאותן זרים ומסגרות קורא התנא למודין: **ונתנן עליו וחוא טחור נטמא.** לאחר שנתן עליו הלמודים והיה התנור טחור מתחלה לפי שהיה דפים דפים ולא היה מחובר, חזר להיות מקבל טומאה ע"י הלמודים הללו שמחברים אותו: **סילק את למודיו.** ונתפרקו הדפין זה מזה, אין לך נתיצה גדולה מזו, ונטהר התנור. ואע"פ שהחזיר הלמודים פעם שניה שוב אינו מקבל טומאה, שאין הלמודים מביאין לו הטומאה אלא בפעם ראשונה בלבד כשבא מחותך מבית האומן: **מרחו בטיט.** לתנור זה שאין הלמודים מביאין לו הטומאה, טמא על ידי מריחת הטיט: **ואין צריך להספיקו.** כשאר כל תנורים שאין מקבלין טומאה עד שיספיקם, לפי שכבר הוסק בפעם ראשונה כשבא מחותך מבית האומן:
י חתכו חוליות. שחתכו לתנור ברחבו לחוליות, והניח חוליא על גבי חוליא: **ונתן חול בין חוליא לחוליא.** וטח אותו בטיט ועשה לו טפילה כדרך שעושין לתנורים: **ר' אליעזר מטהר.** דכיון דיש חול בין הסדקים, כשבור דמי: **וחכמים מטמאין.** שהטפילה עושה את כולו אחד ומחברת את הסדקים, ואע"פ שיש חול בין חוליא לחוליא: **זוהו תנורו של עכנאי.** לכך נקרא תנורו של עכנאי, שהקיפוהו הלכות בעכנא זו ומטאוהו. עכנא, נחש, שדרכו לעשות בעגולה להכנים זנבו לתוך פיו, כך הקיפו בתשובה וראיות ר' אליעזר וחכמים זה את זה, על תנור זה. ולבסוף מפני שהיה ר' אליעזר יחיד כנגד רבים, נפסקה ההלכה כרבים דלא כר' אליעזר. והביאו כל טהרות שטיהר ר' אליעזר ושרפום באש ונמנו וברכוהו, מפני שהיה מחזיק במחלוקת כנגד רבים: **יורות הערביין.** לאפות פת הן עשויין. כדמפרש ואזיל: **של בן דינאי.** רבותי פירשו שם אדם שהיה עושה תנורים הללו. ואני שמעתי על שם שדנו בו דינים הרבה:
יא של אבן ושל מתכת טחור. של אבן טהור לגמרי. ושל מתכת מדין כלי חרס, שאינו מטמא מאוירו ויש לו טהרה במקוה: **וטמא משום כלי**

משניות מבוארות – קהתי

וְהוּא טָהוֹר – כלומר אף על פי שנותן על התנור את הלימודים, מכל מקום הוא טהור, שאין חיבור הדפים על ידי הלימודים מביא לו טומאה, אלא אם כן מירחו בטיט. **נִטְמָא** – התנור, לאחר שהידקו בלימודים ומירחו בטיט, **וְסִלֵּק אֶת לְמוּדָיו** – ממנו, **טָהוֹר** – בטלה ממנו טומאתו, שסילוק הלימודים מבטל אף את המירוח. **הֶחֱזִירָן לוֹ** – החזיר אחר כך את הלימודים על התנור, **טָהוֹר** – נשאר התנור בטהרתו, שהואיל ובטל המירוח, אין הלימודים מביאים לו טומאה. **מֵרְחוֹ בְּטִיט** – אם לאחר שהחזיר את הלימודים חזר ומירח את התנור בטיט, **מְקַבֵּל טֻמְאָה** – שהלימודים עם המירוח מביאים לו טומאה, **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסְפִּיקָנּוּ** – אחר המירוח, כשאר כל התנורים, שאין מקבלים טומאה עד שיסיקם, **שֶׁכְּבָר הֶסֵּפֶק** – אחר המירוח הראשון, ואף על פי שסילק את הלימודים וביטל המירוח, ההיסק לא בטל.

בארנו משנתנו לפי הר"ש והרא"ש (על פי התוספתא ד, ב), שכן לשון המשנה מתיישב ביותר לפי פירוש זה. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, וכן הרב מברטנורא מפרש כשיטת הרמב"ם.

לפי פירושם מוסבה תיבת "נטמא" לפיסקה שלמעלה, וגורסים "סילקן" (במקום "וסילק"). וכך פירוש המשנה: ונותנן עליו וחוא טחור, נטמא – כלומר לאחר שנתן עליו הלימודים, והיה התנור טהור בתחילה, לפי שהיה דפים דפים ולא היה מחובר, הרי על ידי הלימודים הללו שמחברים אותו, הוא מקבל טומאה. סילק את לימודיו – ונתפרקו הדפים זה מזה, הריהו טהור – שדינו כתנור נתוץ. ואף אם החזירן לו – את הלימודים, טהור – שאין הלימודים עושים אותו חיבור לקבל טומאה אלא בפעם הראשונה בלבד כשבא מחותך מבית האומן, אבל לאחר שסילק ממנו את הלימודים, שוב אינו מקבל טומאה על ידי החזרתם. מרחו בטיט – לאותו תנור שאין החזרת הלימודים מביאים לו טומאה, מקבל טומאה, ואינו צריך להסיקנו, שכבר הוסק – בפעם הראשונה, כשבא מבית האומן.

טעם שיטתו של הרמב"ם מבואר ב"משנה אחרונה", שכיון שנטהר בסילוק הלימודים וחשוב כנתוץ, הרי הוא שבר כלי, ואין מועילה לו החזרת הלימודים, כמבואר בריש פרק ד, שכל כלי חרס שטהר שעה אחת, אין לו טומאה לעולם, ובשבר מדובר שם. ולפיכך אין מועיל לו תיקון אלא אם כן מרחו בטיט, שהוא נעשה כחדש. אבל בפעם הראשונה, כשבא מבית האומן, לא היה עליו שם שבר, שהרי עד עכשיו לא היה כלי, והלימודים בהידוק הראשון עשו אותו כלי לקבל טומאה.

באור משנה י

חֲתָכוֹ חֲלִיּוֹת – חתך את התנור ברחבו לחוליות, שכל אחת היתה פחות מארבעה טפחים, **וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיָּא לְחֲלִיָּא** – שהניח חוליא על גבי חוליא ונתן חול ביניהן, שלא יתחברו זו לזו, אבל טח על הכל בטיט מבחוץ, כדרך שעושים לתנורים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** – את התנור, כלומר שלדעתו אינו מקבל טומאה, הואיל ויש חול בין החוליות, ואינו נחשב לתנור שלם אלא לתנור שבור; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – חכמים סוברים, שהתנור מקבל טומאה, משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנים (**הר"ש**), לפי שהטיט מחבר את החוליות לתנור שלם. **זֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל עַכְנַאי** – יש מפרשים: עכנאי הוא שם אדם שהיה עושה תנורים כאלו (**תוספות; הגר"א; "תפארת ישראל"**); אבל בגמרא אמרו (**בבא מציעא נט, ב**): "מאי עכנאי? שהקיפוהו דברים כעכנא זו (כנחש המתפתל ומונח בצורת עיגול) וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו... אמרו: אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונימנו עליו וברכוהו" (נידוהו, על שהחזיק במחלוקת נגד הרבים). **יוֹרוֹת הָעַרְבִיִּין** – שהערביים אופים בהן את הפת; והרי היורה נעשית בדרך זו, **שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ** – שהערבי חופר בארץ, **וְטָח בְּטִיט** – את כותלי הגומא, ומדביק בהם את הפת, **אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – אם הטיח הוא חזק כל כך, שאם יחפרו אחוריו, יעמוד כתנור בפני עצמו (**הרא"ש**), **טָמֵא** – יורה זו מקבלת טומאה; **וְאִם לָאו** – שאין הטיח יכול לעמוד בפני עצמו, **טָהוֹר** – אין היורה מקבלת טומאה, **וְזֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל בֶּן דִּינַאי** – שהיה גזלן והיה אופה פתו בתנור כזה (**הגר"א; עין משפט נר מצוה ט, ט**); ויש מפרשים, שאף על תנור זה דנו הרבה, ולכן קראו לו "תנורו של בן דינאי" (**הרמב"ם**).

באור משנה יא

תַּנּוּר שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת, טָהוֹר – תנור של אבן טהור לגמרי, ככל כלי אבן שאינו מקבל טומאה; ותנור של מתכת טהור מטומאת כלי חרס, **שאינו מקבל טומאה מאוירו, ויש לו טהרה במקוה; וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלֵי מַתֶּכוֹת** – שמקבל טומאה מגבו, כשאינו מחובר לקרקע, כדין כלי מתכות. אבל אם הוא מחובר לקרקע אינו נטמא, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, חוץ מתנור וכיריים של חרס, שכתוב בהם (**ויקרא יא, לה**): "תנור וכירים יותץ" – את שיש בו נתיצה. **נִקַּב** – התנור של אבן או של מתכת, או **נִפְגַּם** – בשפתו, שנחסר קצת משפתו על ידי שבירה, או **נִסְדַּק; אִם עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה** – שמירח עליו טיט כדי לסתום את הנקב או כדי לחבר את הסדק, **אוֹ מוֹסָף שֶׁל טִיט** – כדי לתקן את הפגימה, **טָמֵא** – כדין תנור של חרס,

שֶׁל טִיט – טְמֵא. כַּמָּה יְהֵא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוּר. וְכֵן בְּכִירָה, כִּירָה שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת – טְהוֹרָה; וּטְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלֵי מַתְכוֹת. נִקְּבָה, נִפְּגְּמָה, נִסְדְּקָה; עָשָׂה לָהּ פִּטְפּוּטִין – טְמֵאָה. מֵרָחָה בְּטִיט, בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ – טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִבִּפְנִים – טְמֵאָה, וּמִבַּחוּץ – טְהוֹרָה.

פ ר ק ש ש י

א הָעוֹשֶׂה שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטִים בָּאָרֶץ, וְחִבְּרָן בְּטִיט לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה – טְמֵאָה. קָבַע שְׁלֹשָׁה מַסְמְרִין בָּאָרֶץ לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בִּרְאשָׁן מָקוֹם שֶׁתְּהֵא הַקְּדֵרָה יוֹשֶׁבֶת – טְהוֹרָה. הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה, וְחִבְּרָן בְּטִיט – טְמֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁית, אוֹ עַד שֶׁיְּסַמּוֹךְ לְכֹתֶל. אַחַת בְּטִיט, וְאַחַת שֶׁלֹּא בְּטִיט – טְהוֹרָה.

ב הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה שׁוֹפֶת עָלֶיהָ וְעַל הַתַּנּוּר, עָלֶיהָ וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכֻּפָּח – טְמֵאָה. עָלֶיהָ וְעַל הָאֶבֶן, עָלֶיהָ

פירוש ברטנורא

מתכות. שמקבל טומאה מגבו ונעשה אב הטומאה. ואם הוא מחובר לקרקע אינו מטמא, דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, חוץ מתנור וכירים של חרס דכתיב בהו (ויקרא י"א) תנור וכירים יותץ, את שיש בו נתיצה: **ניקב נפגם נסדק.** ועשה טפול של סיד לסתום הנקב והפגם והסדק. או שעשה על פיו תוספת של טיט, טמא, כדין תנור של חרס: **וכן בכירה.** וכן שיעור נקב של כירה, כדי שיצא ממנו האור, כשיעור נקב של תנור: **ועשה לה פטפוטין.** הכא לא תני ועשה לה טפילה [לפי] שאין עושין טפלה לכירה שניקבה או נפגמה כמו שעושין לתנור, אלא כשניקבה או נפגמה הכירה במקום מושבה רגילין במקום הנקב לעשות פטפוטין, הן רגלי הכירה כמו טריפ"ד בלע"ז, שהכירה יושבת על אותן פטפוטין: **מרחה בטיט.** טהורה. שאין מירוח של טיט מועיל אלא בתנור שאופין הלחם בתוכו, אבל לא בכירה, לפי שאין אופין ומבשלין בתוך הכירה עצמה אלא מניחין בתוכה או על גבה הקדרה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו א העושה שלשה פטפוטים. שלשה רגלים יושבים בארץ: **וחיברם בטיט.** למעלה בראשם, כעין כלי ברזל שקורין טריפ"ד: **קבע שלשה מסמרים.** שנעץ אותם בקרקע: **טהורה.** דכלי מתכות המחוברים לקרקע כקרקע דמו ואין מקבלים טומאה: **וחיברם בטיט טמאה.** ככירה של חרס, שהטיט שבראשן נותן להן תורת חרס: **עד שיעשה שלישית.** כעין שלשה פטפוטין: **או עד שיסמוך לכותל.** שהכותל יסמוך את הקדירה מצד אחד: **אחת בטיט.** אחת חיבר לחבירתה בטיט בראשה: **ואחת שלא בטיט.** שהשלישית לא חיבר. ור' יהודה היא, ואין הלכה כר' יהודה:

ב האבן שהיה שופת עליה ועל התנור. והאבן מחוברת בטיט: **עליה ועל האבן.** היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט: **ועל הסלע.** המחובר מששת ימי

משניות מבוארות – קהתי

שעל ידי הטפילה או המוסף נעשה כתנור של חרס. **כַּמָּה יְהֵא בַּנֶּקֶב** – שיתבטל ממנו שם כלי, ועל ידי הטפילה יהא נחשב כתנור של חרס? **כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוּר** – שלהב האש יוצא דרכו. **וְכֵן בְּכִירָה** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כִּירָה שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת, טְהוֹרָה** – של אבן טהורה לגמרי,ושל מתכת טהורה מטומאת כלי חרס; **וּטְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלֵי מַתְכוֹת** – כמו שבארנו בתנור. **נִקְּבָה** – הכירה של אבן או של מתכת, כשיעור ששנינו לעיל בתנור, או **נִפְּגְּמָה** – בשפתה, או **נִסְדְּקָה** – ועשאה בטיט, אם **עָשָׂה לָהּ פִּטְפּוּטִין** – רגלים של חרס, ששופת עליהן את הקדירה (ר"ש; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא, שמבואר שם, שהפטפוטים הם רגלים לכירה, שעל ידם נסתם הנקב או הפגם, ועיין שאר המפרשים שנדחקים בפירוש ענין זה). **טְמֵאָה** – משום כירה של חרס. **מֵרָחָהּ בְּטִיט** – מירח כירה שלמה של אבן או של מתכת בטיט, **בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, טְהוֹרָה** – שהואיל והמירוח שלא לצורך הוא, אין זה עושה אותה ככירה של חרס. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִבִּפְנִים, טְמֵאָה** – אם מירח מבפנים הכירה, הרי היא טמאה משום כירה של חרס, **וּמִבַּחוּץ, טְהוֹרָה** – שהמירוח מבחוץ אינו עושה אותה ככירה של חרס. ובתוספתא **(סוף פרק ד)** מפורש, שאף בתנור שמירחו בטיט נחלקו חכמים ורבי יהודה **(רש"י; "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שמפרש בעקבות הרמב"ם בדרך אחרת).** ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה א

הָעוֹשֶׂה שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטִים – רגליים, של טיט, **בָּאָרֶץ** – שנתנם בארץ, **וְחִבְּרָן בְּטִיט** – למטה בקרקע, **לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה** – ממעל לאש שבין הפטפוטים, **טְמֵאָה** – שעל ידי חיבור הטיט דינה ככירה של חרס המקבלת טומאה. **קָבַע שְׁלֹשָׁה מַסְמְרִין** – של מתכת, **בָּאָרֶץ** – שנעץ אותם בקרקע, **לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה** – ממעל לאש שבינם, **אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בִּרְאשָׁן מָקוֹם שֶׁתְּהֵא הַקְּדֵרָה יוֹשֶׁבֶת** – שעשה בראש כל מסמר כעין מושב מטיט, כדי שיהא נוח להושיב עליהם את הקדירה, **טְהוֹרָה** – מטומאת כירת חרס, ודינה ככירה של מתכת. **הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה** – שהניח שתי אבנים זו על יד זו להושיב עליהן קדירה ממעל לאש שבין האבנים, **וְחִבְּרָן בְּטִיט** – בקרקע, **טְמֵאָה** – שעל ידי חיבור הטיט דינה ככירה של חרס המקבלת טומאה; ואין צורך בשלוש אבנים כמו בפטפוטים, לפי שהאבנים רחבות **(ר"ש). רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁית** – רבי יהודה סובר שאין שתי אבנים נקראות כירה לקבל טומאה, אלא אם כן הוסיף להן אבן שלישית, **אוֹ עַד שֶׁיְּסַמּוֹךְ** – שתי האבנים, **לְכֹתֶל** – והכותל יהא סומך את הקדירה. **אַחַת בְּטִיט** – חיבר אבן אחת בקרקע בטיט, **וְאַחַת שֶׁלֹּא בְּטִיט** – ואבן אחת לא חיבר בטיט, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה אף לדעת חכמים.

בארנו משנתנו לפי המפרשים, שכל חיבור בטיט האמור במשנתנו היינו חיבור למטה בקרקע, שכן לשיטה זו מתיישבת הסיפא לדעת חכמים, כמו שבארנו לעיל.

ויש מבארים: העושה שלושה פטפוטים בארץ וחיברן בטיט – למעלה בראשם, שעשה כעין טבעת של טיט בראשם המחברת את שלשת הפטפוטים; וכן בהמשך המשנה: העושה שתי אבנים כירה וחיברן בטיט – **בראשן**, טמאה – **שהטיט שבראשן נותן להן תורת חרס** (הר"ש; ברטנורא). ולפי פירוש זה, מה ששנינו בסיפא: אחת בטיט ואחת שלא בטיט – נדחקים לבאר, שזה המשך דברי רבי יהודה, ופירוש הדברים, שעשה שלוש אבנים כירה וחיבר אחת לחברתה בטיט למעלה, והשלישית לא חיבר.

ויש מביאים שני הפירושים (הר"ש; הרא"ש). אבל דעת הגר"א היא, שדווקא החיבור בטיט למטה בקרקע מועיל בפטפוטים ובאבנים לעשותם כירה של חרס, אבל החיבור בטיט למעלה בראשם אינו מועיל כלל. ויש סוברים, שבין חיבור למטה בקרקע ובין חיבור למעלה בראשם מועיל (רמב"ם; עיין "תפארת ישראל").

באור משנה ב

הָאֶבֶן – המחוברת בקרקע בטיט, **שֶׁהָיְתָה שׁוֹפֶת** – הקדירה, **עָלֶיהָ וְעַל הַתַּנּוּר, עָלֶיהָ וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכֻּפָּח** – על האבן

וְעַל הַפֶּלַע, עָלֶיהָ וְעַל הַכֹּתֶל – טְהוֹרָה. וְזוֹ הָיְתָה כִּירַת הַנְּזִירִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁכְּנֶגֶד הַפֶּלַע. כִּירַת הַטַּבָּחִים, בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן, לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן.

ג שָׁלֹשׁ אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאָן שְׁתֵּי כִירַיִם, נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחִיצוֹנָה, הָאֶמְצָעִית, הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּמֵאָה – טְמֵאָה; הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּהוֹרָה – טְהוֹרָה. נִטְּלָה הַטְּהוֹרָה – הֶחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטֻמְאָה. נִטְּלָה הַטְּמֵאָה – הֶחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטַהֲרָה. נִטְמְאוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת, אִם הָיְתָה הָאֶמְצָעִית גְּדוֹלָה – נוֹתֵן לָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן, וְלָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר; וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה – הַכֹּל טָמֵא. נִטְּלָה הָאֶמְצָעִית, אִם יָכוֹל לִשְׁפּוֹת עָלֶיהָ יוֹרָה גְּדוֹלָה – טְמֵאָה. הֶחֱזִירָהּ – טְהוֹרָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט – מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מְשֻׁפֶּשֶׁפֶת כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת הַבֵּיצָה.

פירוש ברטנורא

בראשית: **טהורה.** דכתיב יותץ טמאים הם, את שיש לו נתיצה יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה אין לו טומאה. מכאן אמרו, אבן שהיה שופת עליה ועל התנור, עליה ועל הכירה, עליה ועל הכופח, טמאה, מפני שיש להן נתיצה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכותל, טהורה, מפני שאין להן נתיצה: **כירת הנזירים.** לבשל שלמי נזיר שלוקח מהן הכהן הזרוע בשלה: **כירת הטבחים.** שמוכרים לרבים, ומסדרים הרבה אבנים זו אחר זו ושופתין עליהן קדירות הרבה, שנמצאת אבן אחת לשתי קדרות, וכשנטמאת האחת האחרות טהורות, מידי דהוה אקלמרין המתואמות דתנן לעיל בפרק ב [משנה ז] שאם נטמאה אחת מהן לא נטמאו כולן:

ג שלש אבנים שעשאן שתי כירים. שהאבן האמצעית משמשת לזו ולזו: **האמצעית המשמשת לטמאה.** חציה של האמצעית המשמשת לחיצונה שהיא טמאה, טמאה. וחציה המשמשת לחיצונה שהיא טהורה, טהורה: **נחלטה האמצעית לטמאה.** וכולה טמאה: **לשפות עליהן.** על שתי החיצונות: **החזירה.** לאמצעית: **טהורה.** שבטלה כירה ראשונה וכאילו נתץ כירת היורה הגדולה: **מקבלת טומאה משיסיקנה.** דבעי היסק בכירה חדשה:

משניות מבוארות – קהתי

ועל התנור, ממעל לאש שביניהם, או על האבן ועל הכירה, או על האבן ועל הכופח, **טְמֵאָה** – האבן מקבלת טומאה, שנחשבת היא כחלק מן התנור או מן הכירה או מן הכופח. **עָלֶיהָ וְעַל הָאֶבֶן** – האחרת, היינו אחת בטיט ואחת שלא בטיט ששנינו במשנה הקודמת, **עָלֶיהָ וְעַל הַפֶּלַע** – המחובר בארץ מברייתו, **עָלֶיהָ וְעַל הַכֹּתֶל** – אף על פי שהכותל מחובר, ודומה לאבן שחיברה בטיט בקרקע, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה; הטעם מבואר במפרשים, שנאמר **(ויקרא יא, לה):** "תנור וכירים יותץ", ודרשו: את שיש לו נתיצה יש לו טומאה; את שאין לו נתיצה אין לו טומאה; וכל אלו אין להם נתיצה **(תורת כהנים; ר"ש; ברטנורא).** פירוש הדברים, שהאבן שאינה מחוברת בטיט הרי היא כנתוצה ועומדת; וסלע וכותל – הרי לא שייך בהם נתיצה **(עיין "תפארת ישראל", בועז).** **וְזוֹ הָיְתָה כִּירַת הַנְּזִירִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁכְּנֶגֶד הַפֶּלַע** – כלומר הכירה שעליה היו הנזירים (במלאת ימי נזירותם) מבשלים שלמיהם בלשכת הנזירים שבעזרת הנשים היתה אבן כנגד הסלע **(רמב"ם),** כדי שלא תיטמא. **כִּירַת הַטַּבָּחִים** – שמבשלים תבשילי בשר למכירה, **בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן** – שמסדר שורה של אבנים, ומניח ריווח בין אחת לחברתה, וכל אחת מחוברת בארץ בטיט, ושופת קדירה ממעל לאש המונחת בריווח שבין אבן לאבן, באופן שהקדירה עומדת על שתי אבנים סמוכות, ונמצאת כל אבן משמשת לשתי קדירות חוץ מן החיצונות **(ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"),** **נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן** – אם נטמאה אחת מהאבנים, **לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן** – שדינם כדין הקלמרין המותאמת ששנינו לעיל (ב, ז).

הגר"א מפרש את הסיפא בדרך אחרת, שבכל הכירות נותנים את האבנים מרוחקות זו כנגד זו, ושופתים הקדירה על שתיהן, ועורכים האש תחת הקדירה בין האבנים, באופן שצריכות האבנים זו לזו לשפות עליהן את הקדירה; אבל בכירה זו נותן את האבנים זו בצד זו (היינו סמוכות זו לזו, ללא ריווח ביניהן), והוא עורך את האש סביבות האבן, ונמצא שאינו צריך לשפות את הקדירה על שתי אבנים אלא הוא יכול לשפות על אבן אחת, הלכך אם נטמאה אחת מהן, לא נטמאו כולן.

באור משנה ג

שָׁלֹשׁ אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאָן שְׁתֵּי כִירַיִם – שחיבר כל אחת מהן בטיט בארץ, או שחיברן זו לזו **(רמב"ם),** והאבן האמצעית משמשת לשתי האבנים שבצידה, באופן שהן עשויות שתי כירות, **נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחִיצוֹנָה** – אם נטמאה אחת מן האבנים החיצונות, **הָאֶמְצָעִית** – דין האבן האמצעית הוא: **הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּמֵאָה, טְמֵאָה** – חציה שבצד הטמאה, המשמש אותה, טמא; **הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּהוֹרָה, טְהוֹרָה** – וחציה שבצד הטהורה, המשמש אותה, טהור, **(עיין "תוספות יום טוב").** **נִטְּלָה הַטְּהוֹרָה** – ניטלה האבן החיצונה הטהורה, **הֶחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטֻמְאָה** – כל האבן האמצעית טמאה **(עיין "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"),** לפי שנעשתה כולה כירה אחת עם הטמאה. **נִטְּלָה הַטְּמֵאָה** – האבן החיצונה הטמאה, **הֶחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטַהֲרָה** – שנחשבת הכירה הטמאה כנתוצה, הלכך טהרה האבן האמצעית כולה **(רמב"ם; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל").** **נִטְמְאוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת, אִם הָיְתָה הָאֶמְצָעִית** – האבן האמצעית, **גְּדוֹלָה** – מכדי שפיתת שתי קדירות; ומבואר בתוספתא (ה, ג), ששיעור המקום כדי שפיתת קדירה הוא טפח, **נוֹתֵן לָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן, וְלָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן** – היינו שני הצדדים של האבן האמצעית הסמוכים לשתי האבנים החיצונות, בשיעור מקום שיש בו כדי שפיתת קדירה, הם טמאים, **וְהַשְּׁאָר טָהוֹר** – מאחר שהשאר אינו משמש את האבנים הטמאות, ואף אינו נצרך לאותם החלקים של האבן האמצעית שנטמאו **(עיין "תפארת ישראל").** ואין זה דומה למה ששנינו לעיל: "ניטלה הטהורה, הוחלטה האמצעית לטומאה". אף על פי שהיא יותר מכדי שפיתה, ששם נוח לו בחיבור השאר, שראוי הוא להצטרף שוב לכירה כשיחזור ויסמוך לו האבן שניטלה, אבל כאן השאר אינו ראוי לכלום, ועומד להיקצץ, וכל העומד ליקצץ אינו נחשב חיבור **("משנה אחרונה").** **וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה** – אם האבן האמצעית היתה קטנה, **הַכֹּל טָמֵא** – אף האמצעית כולה טמאה. **נִטְּלָה הָאֶמְצָעִית** – לאחר שנטמאו החיצונות, **אִם יָכוֹל לִשְׁפּוֹת עָלֶיהָ** – על הכירה, כלומר על שתי האבנים החיצונות, **יוֹרָה גְּדוֹלָה** – דוד גדול, **טְמֵאָה** – כירה זו של שתי האבנים החיצונות נשארת בטומאתה, שעדיין נחשבת היא כירה. **הֶחֱזִירָהּ** – החזיר את האבן האמצעית למקומה, **טְהוֹרָה** – כלומר הכל טהור, לפי שבטלה הכירה הראשונה, וכאילו נתץ כירת היורה הגדולה **(הר"ש; ברטנורא).** **מֵרְחָהּ בְּטִיט** – החזיר את האמצעית ומירחה בטיט וחיברה בקרקע, **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה** – מכאן ולהבא, **מְשֻׁפֶּשֶׁפֶת כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת הַבֵּיצָה** – כדין כירה חדשה.

מדברי הרמב"ם משמע, שהוא מפרש את הפיסקה "החזירה טהורה". בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' כלים טו, יז): "ניטלה האמצעית, אם יכול לשפות על שתיים חיצונות יורה גדולה, הרי היא טמאה. היו מרוחקין יתיר מזה – טהורה. החזיר את האמצעית – הרי הכל טהור כשהיה. מירחה בטיט, מקבל טומאה מכאן ולהבא, והוא שיסיקנה לכל אחת מהן כדי לבשל עליה הביצה".

ד שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאָן כִּירָה וְנִטְמְאוּ, סָמַךְ לָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן, וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן — חֲצִיָּהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֲצִיָּהּ טְהוֹרָה, וְחֲצִיָּהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֲצִיָּהּ טְהוֹרָה. נִטְּלוּ טְהוֹרוֹת — חָזְרוּ אֵלּוּ לְטֻמְאָתָן.

פ ר ק ש ב י ע י

א הַקַּלָּתוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים שֶׁנִּפְחֲתָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים — טְמֵאָה, שֶׁהוּא מַסִּיק מִלְּמַטָּן וּקְדֵרָה בְּשֵׁלָה מִלְּמַעְלָן; יָתֵר מִכָּאן — טְהוֹרָה. נָתַן אֶבֶן אוֹ צְרוֹר — טְהוֹרָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט — מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. זוֹ הָיְתָה תְּשׁוּבַת רַבִּי יְהוּדָה, בַּתַּנּוּר שֶׁנָּתָנוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל פִּי הַדּוּת.

פירוש ברטנורא

ד סמך לזו אבן אחת מכאן ולזו אבן אחת מכאן. ונמצאו עכשיו שלש כירות, האמצעית טמאה והחיצונות טהורות. הלכך שתי אבנים אמצעיות חציה של זו וחציה של זו [של צד הטהור] טהור, שמשמש לטהור: **ניטלו החיצונות הטהורות.** חזרו אמצעיות לטומאתן כבתחלה, וכולן טמאות, שהרי אין כאן משמש לטהור:

ז א הקלתות של בעלי בתים. בסים העשוי לכירה ומקום מושבה נקרא קלת: **שנפחתה.** קרקעיתה. והיה עומק הפחת פחות משלשה טפחים, הרי הכירה מקבלת טומאה, שאם יסיק בפחת מלמטה תתבשל הקדרה שבכירה מלמעלה: **יתר מכאן.** אם היה הפחת עמוקה יותר משלשה טפחים: **טהורה.** שהרי האש רחוקה מן הקדירה שבכירה ואינה מתבשלת: **נתן אבן או צרור.** על מקום הפחת כדי שלא יהיה עומק הפחת שלשה טפחים, טהורה, לפי שאינה חשובה מקרקעית הכירה: **מרחה.** לאבן זו בטיט: **מקבלת טומאה.** הכירה, מכאן ולהבא. שאבן זו מקרקעית הכירה היא נחשבת, והרי אין עומק הפחת שלשה טפחים: **וזו היא תשובת רבי יהודה.** כשנחלקו ר' יהודה וחכמים לעיל בפרק תנור תחלתו ארבעה: **בתנור שנתנו על פי הבור ועל פי הדות.** מכאן הביא ר' יהודה ראיה לדבריו, דכי היכי דבעינן הכא שיהא מסיק מלמטה וקדרה בשלה מלמעלה, הכי נמי בעינן התם:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאָן כִּירָה וְנִטְמְאוּ, סָמַךְ לָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן, וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן – הניח אבן אחת בקצה הכירה מכאן, סמוך לאחת משתי האבנים שנטמאו, ואבן אחת בקצה הכירה מכאן, סמוך לאחרת שנטמאה, וחיברן בטיט, והוסקו כדינן, ונעשו עכשיו שלוש כירות, ששתי אבניה האמצעיות טמאות ושתי החיצונות טהורות, **חֲצִיָּהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֲצִיָּהּ טְהוֹרָה, וְחֲצִיָּהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֲצִיָּהּ טְהוֹרָה** – כל אחת משתי האבנים הראשונות שנטמאו, היינו משתי האבנים האמצעיות, חציה שלצד פנים טמא, וחציה שלצד האבן הטהורה שנסמכה לה טהור, לפי שהוא משמש את הכירה הטהורה. **נִטְּלוּ טְהוֹרוֹת** – שתי האבנים הטהורות שנסמכו להן, **חָזְרוּ אֵלּוּ** – שתי האבנים הראשונות שנטמאו, **לְטֻמְאָתָן** – כבתחילה, שכולן טמאות, הואיל ואינן משמשות עוד את הכירה הטהורה.

באור משנה א

הַקַּלָּתוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים – כעין כירה קטנה שיש לה שוליים עבים מאד, ונותנים בה גחלים ושופתים עליה את הקדירה **(הר"ש; הגר"א; "תפארת ישראל")**, **שֶׁנִּפְחֲתָה** – קרקעיתה, ועל ידי כך נתרחקה האש משולי הקדירה, **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים** – אם עומק הפחת פחות משלושה טפחים, **טְמֵאָה** – הרי היא מקבלת טומאה, לפי שראויה היא עדיין לשימושה, **שֶׁהוּא מַסִּיק מִלְּמַטָּן** – בפחת הקרקעית, **וּקְדֵרָה בְּשֵׁלָה מִלְּמַעְלָן** – שמתבשלת היא על אותה האש שלמטה. **יָתֵר מִכָּאן** – אם עומק הפחת הוא יתיר על שיעור זה, היינו משלושה טפחים ולמעלה, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה, לפי שהאש רחוקה משולי הקדירה ואין הקדירה מתבשלת, ונמצא בטל תשמישה. **נָתַן אֶבֶן אוֹ צְרוֹר** – על מקום הפחת, כדי למעט את עומקה, **טְהוֹרָה** – עדיין היא בטהרתה, לפי שאין האבן נחשבת כחלק מקרקעית הקלתות. **מֵרְחָהּ בְּטִיט** – חיבר את האבן בקרקעית הקלתות בטיט, **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא** – שעל ידי המירוח בטיט נחשבת האבן כחלק מקרקעית הקלתות, ונמצא עומק הפחת פחות משלושה טפחים. **זוֹ הָיְתָה תְּשׁוּבַת רַבִּי יְהוּדָה, בַּתַּנּוּר שֶׁנָּתָנוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל פִּי הַדּוּת** – ששנינו לעיל (ה, ו), שכשם שכאן אם הוא מסיק מלמטה ואין הקדירה בשלה מלמעלה, הקלתות טהורה, כך שם אם מסיק מלמטה בתוך הבור ואינו ניסוק מלמעלה, התנור טהור **(עיין במפרשים)**. ויש מפרשים, שתשובת רבי יהודה היא לענין האבן שנתן, שכשם שכאן נתינת אבן בלא מירוח בטיט אינה חיבור, כך שם בתנור אינה חיבור **("משנה אחרונה")**.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם (חוץ מענין "הקלתות" שבארנוהו כהר"ש) וכך מבארים אותה רוב המפרשים. אבל הר"ש מפרש: שנפחתה – היינו שנרחב מקום מושב הקדירה, פחות משלושה טפחים. טמאה הקלת. אבל שלושה טפחים ויותר, שאינו ראוי לתשמישו, שהחום יוצא ואין הקדירה מתבשלת, טהורה הקלת. נתן אבן או צרור למעט הפחיתה, אינו חיבור, אלא אם כן מירחה בטיט.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' א

לעיל (נט.) שמן הפסוק (ויקרא כא יג) 'והוא אשה בבתוליה יקח' למדים שכהן גדול אסור לישא בוגרת, ואם היה כתוב 'בתולה' היו דורשים **שאפילו** מקצת **בתולה** – אף אם מקצת בתוליה קיימים **מעשמע**, ולרבות בוגרת, וכיון שבטומאה לאחותו נאמר 'בתולה', משמע שיכול להטמא לה אף אם היא בוגרת, ומדוע צריכים לרבות זאת מ'אליו'.

מתרצת הגמרא: **איצטריך** – צריך לרבות בוגרת מתיבת 'אליו', שכן **כלא** דעתך **אמינא** – היה עולה על דעתך לומר, נילף – שנלמד 'בתולה' האמורה כאן באחותו, בגזירה שוה 'בתולה' 'בתולה' **מהתם** – מאונס נערה בתולה, שנאמר בה (דברים כב כח) 'כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה', **מה** להלן – באונס חיוב הקנס הוא רק אם אנס **נערה** ולא אם אנס בוגרת, **אף** כאן **נמי** נאמר שמותר לו להטמא דווקא לאחותו **נערה** ולא בוגרת, **קא משמע** לן – משמיענו הכתוב בתיבת 'אליו' שמותר להטמא אף לאחותו בוגרת.

הגמרא מברירת דעת החולקים: **ורבי יוסי ורבי שמעון** הסוברים שכהן אסור להטמא לאחותו ארוסה, **מאי טעמייהו** – מהו טעמם. משיבה הגמרא: **דדרשי הכי** – כך דרשו את הפסוק, **'ולאחותו הבתולה'** ממעט **פרט** לאחותו **אנוסה ומפותה ומוכת עץ** שאינן בתולות, שאסור להטמא להן, ואף שמוכת עץ נאבדו בתוליה מחמת דבר אחר. **ו'אשר לא היתה לאיש'**, היינו שלא נתקדשה לאחר, וממעט **פרט** לאחותו **ארוסה** שאסור להטמא לה. **ו'הקרובה'** בא **לרבות** שמותר לכהן להטמא לאחותו שהיתה **ארוסה שנתגרשה**, שכיון שאינה עומדת להנשא נחשבת קרובה לו. **ו'אליו'** בא **לרבות את** אחותו **הבוגרת** שמותר להטמא לה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבי שמעון דרש את תיבת 'הקרובה', **לרבות** אחותו **הארוסה שנתגרשה** שמותר להטמא לה,

רש"י

דף עא עמוד א. **אמר קרא והמשלח את השעיר וגו'**. ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף אותם דמשתעי בשריפת הפר ושעיר ושניהן כתובין אחר ואת חלב החטאת ועל כרחך שילוח השעיר מקמי הקטרת אימורים הוה כדכתיב ושלח את השעיר במדבר והדר ואת חלב החטאת, על כרחך והמשלח דכתיב בתריה כאדם שהפסיק הענין שהיה מדבר בו וחוזר ומסיימו ואומר ואותו שילוח שאמרתי לך למעלה המשלחו מטמא בגדים ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף: **מה והמשלח**. אף על פי שנכתב אחר אימורי חטאת דמעיקרא הוא אף והשורף אף על פי שנכתב אחריהן מעיקרא הוא: **אדרבה מה שורף דהשתא**. שהרי ציווי עיקר שריפתן אחר אימורי חטאת נאמר כדכתיב ואת חלב החטאת וגו' והדר ואת פר החטאת יוציא ושרפו: **אף המשלח דהשתא**. דווקא כתב אחר אימורין ושילוח שעיר האמור למעלה מהם, הכי קאמר ונשא השעיר עליו את עונותם ושלחו המדברה כשיגיע זמן שילוחו: **והמשלח מעיקרא משמע**. כאדם שחוזר לענין שהפסיק בו וכמו שפירשתי ושילוח שעיר במקומו נכתב מדלא הדר וכתב אחר אימורין ושלח השעיר והמשלחו יכבס בגדיו: **רבא אמר**. לא מצית אמרת דשילוח שעיר לא במקומו נאמר דהא לא הוקיקו לעמוד שם אלא עד שעת כפרה והיא עבודת היום דמתן דמים: **אתי משלח**. ליום המחרת: **מצאו בשוק**. מכבדו לפני הבריות ואומר לו אישי כהן גדול וכו': **מחייה חיים**. הוא הקדוש ברוך הוא עשינו שליחותו: **מפטרי מהדדי**. שהיה אחד נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו: **אתהלך וכו'**. איידי דאיירי בחיים מתוקנים נקט לה: **זה מקום שווקים**. שאדם מוצא לקנות מזונותיו ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה מתפלל על הדבר:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עא עמוד א. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי,** יש להוכיח שהפסוק של שריפת הפר ושעיר לא נאמר לפי הסדר, שכן **אָמַר קְרָא** לגבי שילוח השעיר לעזאזל (**שם שם כו**) 'וְהַמְשַׁלֵּחַ וגו' יְכַבֵּס בְּגָדָיו', ובאותו מטבע לשון נאמר גם לגבי שריפת הפר ושעיר (**שם שם כח**) 'וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו', משמע שיש להשוותם זה לזה. לפיכך לומדים, **מָה הַמְשַׁלֵּחַ** את השעיר, אף על פי שנאמר לאחר הקטרת האימורים, אין מקומו כאן אלא **דְּמֵעִיקָּרָא** - ששלח מקודם, ולא הוזכר כאן אלא לומר שאותו משלח שנאמר למעלה מטמא את בגדיו. **אַף הַשּׂוֹרֵף** את הפר ושעיר, אף על פי שנאמר לאחר הקטרת האימורים, מכל־מקום **דְּמֵעִיקָּרָא** שרף אותם, וכאן התחדש שאותו שורף מטמא את בגדיו.

הגמרא תמהה על תירוצו של אביי: **אַדְּרַבָּה** הרי יתכן וכוונת התורה להקיש להיפך, ולומר **מַה שּׂוֹרֵף דְּהַשְׁתָּא** - כשם ששריפת הפר והשעיר נעשתה לאחר הקרבת האימורים, שהרי לא נאמר ציווי זה לפני כן, **אַף מְשַׁלֵּחַ,** אף על פי שציווי נאמר לפני הקטרת האימורים, **דְּהַשְׁתָּא** הוא שנעשה, לאחר הקטרת האימורים.

הגמרא דוחה אפשרות זו: אין לפרש שמה שנאמר 'והמשלח' פירושו שמשלחו עתה, לפי שתיבת 'וְהַמְשַׁלֵּחַ' **דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע** - משמעותה היא שעסוקים באותו אדם שכבר שלחו מקודם, והיינו לפני הקטרת האימורים כאמור בסדר הפסוקים. וממילא מוכרח, שההיקש מלמדנו שאף השריפה נעשתה מקודם. **רָבָא אָמַר,** הטעם שאין לומר ששילוח השעיר נעשה רק לאחר הקטרת האימורים, היא לפי ש**אָמַר קְרָא** (**שם שם י**) 'וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל **יֶעֱמַד חַי** לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו', והרי **עַד מָתַי יְהֵא** זָקוּק השעיר **לַעֲמוֹד חַי** לפני שילוחו, הוי אומר **עַד שְׁעַת** גמר ה**כַּפָּרָה** המיוחדת ליום זה כפי שנאמר 'לכפר עליו'. **וְאֵימָתַי** היא **שְׁעַת כַּפָּרָה, בְּשָׁעַת מַתַּן דָּמִים** - לאחר זריקת הדם של החטאות, **וְתוּ לֹא** - ויותר מכך אין השעיר ממתין אלא משתלח מיד.

בפרק הקודם (**לעיל סו.**) שנינו, שהמשלח את השעיר לעזאזל נשאר בסוכה האחרונה שהכינו לו בדרכו עד למחרת יום הכפורים. הגמרא מוסיפה לבאר מה עשה המשלח כשחזר: **אָתֵי מְשַׁלֵּחַ** ביום המחרת, אם **מְצָאוֹ בַּשּׁוּק לְכֹהֵן גָּדוֹל,** חולק לו כבוד בפני הבריות ו**אוֹמֵר לוֹ, אִישִׁי** [-אדוני] **כֹּהֵן גָּדוֹל עֲשִׂינוּ שְׁלִיחוּתְךָ.** אבל אם **מְצָאוֹ בְּבֵיתוֹ,** לא היה תולה בו את השליחות, אלא **אוֹמֵר לוֹ, מְחַיֶּה חַיִּים** הוא הקדוש ברוך הוא **שֶׁעָשִׂינוּ שְׁלִיחוּתוֹ.**

הגמרא מביאה מקרה נוסף שהשתמשו חכמים בלשון זו: **אָמַר רַבָּה, כִּי מִיפַּטְּרֵי רַבָּנָן מֵהָדֵדֵי בְּפוּמְבְּדִיתָא** - כאשר החכמים שלמדו בישיבת פומבדיתא שבו לביתם ונטלו ברכת פרידה זה מזה, **אָמְרֵי הָכִי** - נהגו לומר כך, **מְחַיֶּה חַיִּים יִתֵּן לְךָ חַיִּים אֲרוּכִים וְטוֹבִים וּמְתוּקָנִין.**

אגב ברכת החכמים בענין 'חיים מתוקנים', דורשת הגמרא את הפסוק הבא: **'אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים'** (תהלים קטז ט), **אָמַר רַב יְהוּדָה,** 'ארצות החיים' **זֶה מָקוֹם שָׁווְקִים,** לפי שמצויים שם מזונות ויכול אדם לקנותם למחייתו.

הָא – בת ישראל המאורסת לפצוע דכא כהן נַמִּי אָכְלָה בתרומה, שהרי היא ׳קנין כספו׳ של הכהן שקידשה, ואוכלת כדין התורה, ועדיין לא נבעלה לו ולא נעשית חללה, ואף שהיא משתמרת לביאה פסולה.

הגמרא מקשה על דברי רב אושעיא: מַאי שלרבי אלעזר ורבי שמעון אוכלת בתרומה, דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם במשנתנו שארוסת כהן בעבירה אוכלת בתרומה, אֶלָּא משום דְּיֵשׁ לוֹ כח לְהַאֲכִיל את אשתו בתרומה בְּמָקוֹם אַחֵר, כגון אם ישא אשה שאינה אסורה עליו, אֲבָל הָכָא בכהן פצוע דכא דְּאֵין לוֹ כח לְהַאֲכִיל בתרומה בְּמָקוֹם אַחֵר, שהרי אסור הוא בכל הנשים, לֹא. וְכִי תֵּימָא, הָכָא נַמִּי יֵשׁ לוֹ כח לְהַאֲכִיל בתרומה במקום אחר, והיינו בְּבַת גֵּרִים, ומשום שסובר שקהל גרים אינו בכלל ׳קהל׳ שנאסר פצוע דכא להנשא לו, וכהן זה נשאה בהיתר ולפיכך מאכילה בתרומה. וְהָא מֵיבַּעְיָא לְהּ רַבִּי יוֹחָנָן מַרְבִּי אוֹשַׁעְיָא האם כהן פצוע דכא שנשא בת גרים מאכילה בתרומה או לא, וְלֹא פָּשֵׁיט לֵיהּ רבי אושעיא משום שלא ידע הדין בזה כמבואר להלן, וניתכן שאין לכהן פצוע דכא כח להאכיל אשתו תרומה במקום אחר.

מתרצת הגמרא: אֵיתְּמַר מחלוקת אמוראים לתרץ הקושיא היכן מצינו שכהן פצוע דכא מאכיל בתרומה במקום אחר, אַבַּיֵי אָמַר, הוֹאִיל וּמַאֲכִילָהּ בְּלֹא יָדָעָה – כשנשאה קודם שנעשה פצוע דכא, ומעת שנעשה פצוע דכא לא בא עליה, שלא פסלה מאכילת תרומה בביאתו (לקמן ע.). רָבָא אָמַר, הוֹאִיל (ומאכילה) [וּמַאֲכִיל] בתרומה בְּעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ הַכְּנַעֲנִים, שנאמר (ויקרא כב יא) ׳וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ׳, ואף עבד כנעני קנוי לו לגופו, והיינו גם אם הוא פצוע דכא, שהרי לא נפסל מתרומה.

מבארת הגמרא: אַבַּיֵי לֹא אָמַר כְּרָבָא, שכן קִנְיַן דְּאִישׁוּת של כהן פצוע דכא שקידש בת ישראל, מִקְּנְיַן דְּאִישׁוּת של כהן זה כשנעשה פצוע דכא רק לאחר שנשאה ולא בא עליה יָלְפִינַן, וְלֹא יָלְפִינַן קִנְיַן דְּאִישׁוּת באופן האמור, מִקִּנְיַן דַּעֲבָדִים שעל ידו מאכיל כהן פצוע דכא את עבדיו בתרומה. וְרָבָא לֹא אָמַר כְּאַבַּיֵי, שכן שָׁאנֵי הָתָם בכהן שנעשה פצוע דכא לאחר הנישואין שמאכיל את אשתו אם לא בא עליה, שֶׁכְּבָר אָכְלָה מחמתו קודם שנעשה פצוע דכא, ולכן ממשיכה לאכול, ואין להביא מכך ראיה שמאכיל אף מי שעדיין לא אכלה בתרומה.

הגמרא מבארת תשובת אביי לטענת רבא: וְאַבַּיֵי ישיב, שהטעם שממשיכה לאכול בתרומה משום שֶׁכְּבָר אָכְלָה, לֹא אָמְרִינַן, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, יהיה הדין שבַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסֵּת לְכֹהֵן ואכלה בתרומה וּמֵת בעלה, תֵּיכוֹל בתרומה כיון שֶׁכְּבָר אָכְלָה בתרומה, ואין הדין כך, אלא ודאי אין אומרים שכיון שכבר אכלה תמשיך לאכול. ולכן אם מצינו שאוכלת בתרומה אף אחר שבעלה נעשה פצוע דכא, ודאי נחשב בכך שמאכיל בתרומה במקום אחר.

תשובת רבא לטענת אביי: וְרָבָא ישיב, שאין להקשות מבת ישראל שנישאת לכהן ומת שאינה ממשיכה לאכול בתרומה, שכן הָתָם כשמת, פָּקַע קִנְיָניהּ בה, ואינה אשת כהן, ולכן איננה ממשיכה לאכול בתרומה, אולם הָכָא באשת כהן שנעשה פצוע דכא, לֹא פָּקַע קִנְיָניהּ של הכהן והיא ׳קנין כספו׳ הראוי לאכול בתרומה, ולכן אם כבר החלה לאכול ממשיכה, ולא ניתן ללמוד מכך לפצוע דכא שקידש אשה, להאכיל ארוסתו בתרומה.

הגמרא מבארת את הספק שהובא לעיל בפצוע דכא כהן שנשא בת גרים: גּוּפָא, בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, פְּצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים, מַהוּ שֶׁיַּאֲכִילֶנָּה בִּתְרוּמָה כדין אשת כהן. אִישְׁתִּיק רבי אושעיא וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידֵּי להשיב לשאלתו. לְסוֹף – לאחר מעשה זה, אֲתָא גַּבְרָא רַבָּה אַחֲרִינָא – אדם גדול אחר לפני רבי אושעיא, וּבָעָא מִינֵּיהּ מרבי אושעיא מֵילְתָא [אַחֲרִיתָא] – שאלה אחרת, וּפָשֵׁט לֵיהּ רבי אושעיא את שאלתו, וּמִנּוּ – מי היה הגדול ששאל את רבי אושעיא והשיב לו, הוּא רֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, הרי מה שהשבת לריש לקיש על שאלתו היינו משום שהוא אדם גדול, אָטוּ [–וכי] רַבִּי יוֹחָנָן ששאל אותך לפניו לָאו נַבְרָא רַבָּה הוּא כדי להשיב לשאלתו. אָמַר לֵיהּ רבי אושעיא, הטעם שלא השבתי לרבי יוחנן אינו מפני שלא החשבתיו לאדם גדול, אלא דְּקָבָעֵי מִינַּאי מִילְּתָא דְּלֵית לָהּ פָּתְרֵי – ששאלני שאלה שאינני יודע לפתרה ולהשיב עליה.

הגמרא מבררת את הספק: לְמַאן – לשיטת איזה תנא יש להסתפק, אִי לְרַבִּי יְהוּדָה (קידושין עז.) שיובאו דבריו להלן בסמוך, הרי בֵּין אם נאמר שכהן פצוע דכא בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי ואסור לישא את האסורות להכהונה, וּבֵין אם נאמר דְּלָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי, אשתו בת גרים לֹא אָכְלָה בתרומה. אִי בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי הטעם שלֹא אָכְלָה בתרומה, דְּהָא אָמַר מַר – רבי יהודה (קידושין שם), בַּת גֵּר זָכָר אף שאמה מישראל דינה כְּבַת חָלָל זָכָר ופסולה להנשא לכהן, משום שגר פוסל בביאתו מן הכהונה כחלל, וממילא אם קידשה גם אינה אוכלת בתרומה, וכיון שפצוע דכא עומד בקדושת הכהונה גם הוא אסור בבת גרים שהרי היא חללה, ואם קידשה אינה אוכלת בתרומה, וְאִי לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי ומותר בבת גרים מצד כהונתו, הטעם שלֹא אָכְלָה בתרומה, דְּהָא אַמְרִינַן (קידושין עג.) שלרבי יהודה קָהָל גֵּרִים אֵיקְרֵי ׳קָהָל׳ האסור בפצוע דכא, ואם כן אסורה בו מצד איסור פצוע דכא, ובביאתו פסלה מלאכול בתרומה ככל אשה שנבעלה לפסול לה (ראה לקמן סח.). וְאִי הספק הוא לְשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי (קידושין עו.) ויובאו דבריו להלן בסמוך, הרי בֵּין אם כהן פצוע דכא בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין אם לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי, ודאי אשתו בת גרים אָכְלָה בתרומה. אם בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי הטעם שאָכְלָה בתרומה, דְּהָא אָמַר רבי יוסי (קידושין שם), אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ בְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה, וכיון שלא נפסלה לכהונה אף אוכלת בתרומה, וְאִי לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי הטעם שאָכְלָה בתרומה, דְּהָא אָמַר (שם עג.) שקָהָל גֵּרִים לֹא אֵיקְרֵי קָהָל, ומותר לפצוע דכא לישא בת גרים, ולכן אם הוא כהן אוכלת תרומה.

הגמרא מבארת את הספק: אֶלָּא הספק הוא אֲלִיבָּא דְּהַאי תַּנָּא דלהלן, דְּתָנַן במשנה (ביכורים פ״א מ״ח), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִשָּׁה בַּת גֵּרִים לֹא תִּנָּשֵׂא לִכְהוּנָּה, עַד שֶׁתָּהֵא אִמָּהּ מִישְׂרָאֵל אף שאביה גר, וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ, בת גרים שאמה מישראל, האם רק כְּשֵׁרוּת להנשא לכהונה מִיתּוֹסָפָא בָּהּ בכך שאמה מישראל, וממילא מותרת לכהן פצוע דכא אף אם נשאר בקדושתו, וְאָכְלָה בתרומה, בין אם הוא בקדושתו ומשום שמותרת לו, ובין אם אינו בקדושתו ומשום שרק כשרות נוספה בה אולם אין בה קדושה להקרא ׳קהל׳ ולהאסר בו, אוֹ דִּלְמָא גם קְדוּשָּׁה מִיתּוֹסָפָא בָּהּ להקרא ׳קהל׳ כבת ישראל גמורה, ואסורה לכהן פצוע דכא אף אם לא נשאר בקדושתו משום שהוא פצוע דכא, וְלֹא אָכְלָה בתרומה כיון שנבעלה לאסור לה.

פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע לפשוט ספק זה, דְּרַבִּי אַחָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדְּרוֹמָא – מדרום ארץ ישראל, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, ששנינו בה, מְנַיִן לִפְצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים שֶׁמַּאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב יא) ׳וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ וגו׳ הוּא יֹאכַל בּוֹ׳, ודורשים מיתור תיבת ׳נפש׳, לרבות אף פצוע דכא כהן שנשא בת גרים להאכיל קנין כספו תרומה. מבררת הגמרא: לְמַאן למדו מפסוק זה, אִילֵּימָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הָאֲמַר – הרי נתבאר לשיטתו שבֵּין אם בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין אם לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי לֹא אָכְלָה אשתו בת הגרים בתרומה, וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה לִי קְרָא לרבותה לאכילת תרומה, הָאֲמַר – הרי נתבאר לשיטתו שבֵּין אם בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין אם לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי אָכְלָה בתרומה, ואין צריך פסוק לכך, אֶלָּא לָאו, הברייתא הוצרכה להביא פסוק ללמד זאת לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שלשיטתו נסתפקנו האם אוכלת בתרומה, וּשְׁמַע מִינָּהּ מברייתא זו שלשיטתו רק כְּשֵׁרוּת מִיתּוֹסָפָא בָּהּ בכך שאמה מישראל, אך קדושה להקרא ׳קהל׳ לא נוספה בה, וממילא יכולה להנשא לכהן אף אם הוא פצוע דכא, וְלכן אָכְלָה בתרומה. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ שלשיטתו אוכלת בתרומה.

הגמרא מביאה מחלוקת האם הכנסת בנות כהנים הפסולות לכהונה לחופה קונה ופוסלתן מתרומת בית אביהן: אֵיתְּמַר, רַב אָמַר,

רש"י

הא נמי אכלה — דקנין כספו היא, ואוכלת דבר תורה. ועד דבעיל לה דשויא חללה — אבלה. **הכא אין לו להאכיל במקום אחר** — שאין לך אשה שמותרת לו. **בבת גרים** — דקסבר: קהל גרים לא אקרי קהל, ואינן בכלל "לא יבא פצוע דכא", ונושאה בהיתר, ומאכילה תרומה. **והא בעי מינה רבי יוחנן מרבי אושעיא** — לקמן בשמעתין, ולא פשיט ליה אי מאכילה בתרומה או לא. **איתמר** — לשנויי קושיין אתא. **הואיל ומאכילה בלא ידעה** — היה נשוי כהן אשה ואוכלת בתרומה, ונעשה פצוע דכא ובא עליה — לא תאכל בתרומה, דשוייה חללה, דנבעלה לפסול לה. ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא — הרי זו אוכלת, משנה היא בפרק "הערל" (יבמות ע,א). אלמא מצינו פצוע דכא כהן מאכיל במקום אחר, הלכך, בקידושי עבירה נמי מאכיל כל זמן שלא עשאה חללה. **שכבר אכלה** — כשהוא בריא. **דלית ליה פתרי** — שאין יודע לפרשה. **למאן אי לרבי יהודה בו'** — התלמוד הוא דקא בעי לה, ומפרש ואזיל עד סיפא, ופשטה. אבל רבי אושעיא לא פשט בה מידי, כדאמרן לעיל: הא בעא מיניה בו'. ואית דמפרשי דלית ליה פתרי — אינה צריכה לפרש. דלמאן קבעי לה, אי לרבי יהודה בו' — ושבוש הוא, מפני שני דברים: חדא — דאמרן לעיל ולא פשט ליה, ואם כן, דרבי אושעיא קאמר לה לכולה מילתא — הא פשטה במסקנא. ועוד: דקנסיב ואזיל לפרושי דלא צריכה ליה למיבעיא לן, וקא נסיב בסיפא תא שמע, אלמא צריכה רבה. **בין בקדושתיה קאי** — כתן הנעשה פצוע דכא, בין בקדושת כהן קאי — ואסור בכל האסורות לכהונה, בין לאו בקדושתיה קאי, ואינו מוזהר מלישא אשה פגומה — לא אכלה. **אי בקדושתיה קאי לא אכלה דהא אמר מר בת גר זכר כבת חלל זכר** — ובת חלל פסולה לכהונה, בפרק "עשרה יוחסין". וכיון דבקדושתיה קאי — לא אכלה, דאמרינן: הרי זו פסולה לו, ועשאה חללה בביאתו. **ואי לאו בקדושתיה קאי** — ואינה אסורה לו משום קדושת כהן — אפילו הכי לא אכלה, שאסורה לו משום פצוע דכא, דהאמרת קהל גרים איקרי קהל. פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי בפרק "עשרה יוחסין". **אליבא דהאי תנא קמיבעיא ליה** — לרבי יוחנן, וכגון דאמה מישראל. **כשרות איתוספא בה** — וראויה לכהונה, ולאו קדושה לאקרויי קהל. ומותרת לפצוע דכא, ואוכלת ממה נפשך, דאי נמי בקדושתיה קאי — הרי זו מותרת לו, ומשום פצוע דכא לא מיתסר בה, דהא לא איקרי קהל. **או דלמא קדושה נמי איתוספא בה** — וקהל איקרי, ואסורה לפצוע דכא ולא אכלה. לישנא אחרינא מפי המורה: בת גר וגיורת קמיבעיא ליה, אליבא דרבי אליעזר בן יעקב מאי? כשרות איתוספא בהך דאמה מישראל לאקרויי קהל, אבל בת גר וגיורת לאו קהל היא, ואכלה, שמותרת לפצוע דכא, והאי לאו בקדושה קאי דתיתסר עליה משום כהונה. **או דלמא קדושה איתוספא בה** — לינשא לכהונה. והך דאין אמה מישראל, נהי דקדושה לית בה — כשרות מיהא אית בה, ובכלל קהל היא, ואסורה לפצוע דכא, ולא אכלה. ולשון ראשון נראה עיקר. **לרבי יוסי** — לא איצטריך נפש יתירא, כדאמר לעיל דממה נפשך אכלה.

תוספות

והא בעא רבי יוחנן מרבי אושעיא ולא פשיט ליה — מדרבי אושעיא אדרבי אושעיא פריך. ותימה: דלקמן מסקינן דרבי יוחנן בעי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, אבל אליבא דרבי אלעזר ורבי שמעון — אפשר דמאכיל בבת גרים, דרבי שמעון מכשיר גיורת פחותה מבת שלש לכהן, ודלמא סבר נמי דקהל גרים לא מיקרי קהל. ומיהו, בקונטרס פירש דכולה סוגיא דהתלמוד מסיק לה, אבל רבי אושעיא לא פשט מידי. **אביי** אמר הואיל ומאכילה בלא ידעה — תימה: דבלא ידעה גופה אמאי מאכיל לאבייי? דמשתמרת לביאה פסולה היא! וטעמא שכבר אכלה ליה לאביי, כדקאמר בסמוך. ורבא נמי, היכי קאמר: שאני התם שכבר אכלה, הא אליבא דרבי אליעזר קיימא הכא, ורבי אליעזר אית ליה ב"הערל" (יבמות עה,א) "שכבר אכלה" לא אמרינן, אההיא מתניתין גופה דלא ידעה, דקאמר: מאן תנא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא אכלה — אמר רבי אלעזר: במחלוקת שנויה, ורבי אלעזר ורבי שמעון היא. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבי מאיר, שאני התם שכבר אכלה! ויש לומר: דטעמא שכבר אכלה מהני לכולי עלמא לענין זה שאוכלת לרבי אלעזר ורבי שמעון, אף על פי שאין מאכיל במקום אחר. ולא פליג רבי אלעזר ורבי יוחנן אלא במאי דקאמר רבי יוחנן דאוכלת אפילו לרבי מאיר מטעם שכבר אכלה, דלא חשיבא משתמרת לביאה פסולה, כיון דתחילת אכילתה הוו נישואי כשרות והוי כאילו הן קיימין ועומדין עדיין שתאכל מכחן. ומייתי אביי אפצוע דכא שקידש, דחשיב יש לו להאכיל במקום אחר, כיון שמאכיל בלא ידעה. ורבא סבר דלא חשיב יש לו להאכיל במקום אחר, כיון דאין מאכיל התם על ידי מעשה של עכשיו אלא על ידי שכבר אכלה. **אתא** גברא רבה אחרינא ובעא מיניה מילתא אחריתי — כאן משמע שהיה ריש לקיש גדול כשבא לפני רבי יוחנן, כמו שפירש רבינו תם בבבא מציעא (פד,א דיבור המתחיל "אי"), שהיה לומד תורה לפני רבי אושעיא רבו של רבי יוחנן. **ואי** לאו בקדושתיה קאי לא אכלה דהא אמר קהל גרים איקרי קהל — תימה, דהוה ליה למימר: בין בקדושתיה קאי בין לא קאי — לא אכלה מהני תרי טעמי, דבת גר זכר כבת חלל זכר, ועוד דקהל גרים איקרי קהל. דהא אפילו לא בקדושתיה קאי — לא אכלה נמי, מטעם דבת גר זכר כבת חלל זכר, דהרי היא כחללה, וחללה אינה אוכלת בתרומה כדמוכח בפרק בתרא דקדושין (עז,א). ואי הוה טעמא דרבי יהודה בבת גר זכר משום דכתיב: "מזרע ישראל" כדמוכח התם — הוה מצי למימר דלא הויא ממש כחללה אלא דוקא לינשא להכהונה. אבל התם משמע דעיקר טעמא דרבי יהודה מקל וחומר: ומה חלל שבא מטיפה כשרה בו', ולפי זה — אית לן לשוייה כחללה לגמרי. **דהא** אמר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה להכהונה — אכתי צריך לטעמא, דאית ליה קהל גרים לא אקרי קהל, ולא חש להזכיר, אלא נטר עד דקאמר אי לאו בקדושתיה קאי אכלה בו'. דאי לא קאי — סגי לה בטעם דקהל גרים לא איקרי קהל לחודיה.

הכי גרסינן דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר אשה בת גרים בו' — דמשנה היא במסכת ביכורים (פרק א משנה ה). ולא קשיא דלא מייתי מתניתין דפרק בתרא דקדושין — (עז,א) דהך נמי משנה היא.

הָא נַמִּי אָכְלָה. מַמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם אֶלָּא דְּיֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל הָכָא, דְּאֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר - לֹא. וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בַּבַּת גֵּרִים - וְהָא מִיבַּעְיָא בָּעֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְלָא פְּשִׁיט לֵיהּ. אִיתְּמַר, אֲבִיי אָמַר: הוֹאִיל וּמַאֲכִילָהּ בְּלֹא יְדָעָה, רָבָא אָמַר: הוֹאִיל וּמַאֲכִילָהּ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים. אֲבִיי לֹא אָמַר כְּרָבָא, קְנָנָן דְּאִישׁוּת מִקְּנָן דְּאִישׁוּת - יָלְפִינַן, וְלָא יָלְפִינַן קְנָנָן דְּאִישׁוּת מִקְּנָן דַּעֲבָדִים. וְרָבָא לֹא אָמַר כְּאֲבִיי - שָׁאנֵי הָתָם שֶׁכְּבָר אֲכָלָהּ. וַאֲבִיי: שֶׁכְּבָר אֲכָלָהּ לָא אָמְרִינַן, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּפְסֶלֶת לְכֹהֵן וּמֵית - תֵּיכוֹל, שֶׁכְּבָר אֲכָלָהּ. וְרָבָא: הָתָם - פָּקַע קִנְיָנֵיהּ, הָכָא - לָא פָּקַע קִנְיָנֵיהּ. גּוּפָא, בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: פִּצּוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים, מַהוּ שֶׁיַּאֲכִילֶנָּה בִּתְרוּמָה? אִישְׁתִּיק וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי. לַסּוֹף אָתָא גַּבְרָא רַבָּה אַחֲרִינָא, וּבָעָא מִינֵּיהּ מִילְּתָא [אַחֲרִיתָא], וּפְשַׁט לֵיהּ. וּמַנּוּ - רֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אַטּוּ רַבִּי יוֹחָנָן לָאו גַּבְרָא רַבָּה הוּא? אָמַר לֵיהּ: דְּקָבְעֵי מִינָּאי מִילְּתָא דְּלֵית לָהּ פִּתְרֵי. לְמַאן? אִי לְרַבִּי יְהוּדָה - בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה. אִי בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי לֹא אָכְלָה, דְּהָא אָמַר מָר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. אִי לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה, דְּהָא אָמְרִינַן: קָהָל גֵּרִים אִיקְרֵי קָהָל, וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי, בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - אָכְלָה. בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי אָכְלָה - דְּהָא אָמַר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לְכְהוּנָּה. אִי לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי אָכְלָה - דְּהָא אָמַר: קָהָל גֵּרִים לָא אִיקְרֵי קָהָל. אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּהַאי תַּנָּא. דִּתְנַן, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִשָּׁה בַּת גֵּרִים לֹא תִּנָּשֵׂא לְכְהוּנָּה עַד שֶׁתֵּהָא אִמָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָכִי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ: כַּשְׁרוּת מִיתּוֹסְפָא בָּהּ וְלָא בָּהּ וְאָכְלָה, אוֹ דִלְמָא קְדוּשָּׁה מִיתּוֹסְפָא בָּהּ וְלֹא אָכְלָה? תָּא שְׁמַע: כִּי אֲתָא רַבִּי אַחָא בַּר חִינָּנָא, מְזַדְּרוֹמָא, אֲתָא וַאֲיִיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: מַנַּיִן לְפִצּוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים שֶׁמַּאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ וגו' יֹאכַל בּוֹ", לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָאָמַר: בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה. וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי - לָמָּה לִי קְרָא? הָאָמַר: בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי, בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - אָכְלָה. אֶלָּא לָאו לְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וּשְׁמַע מִינָּהּ: כַּשְׁרוּת אִיתּוֹסְפָא בָּהּ, וְאָכְלָה. שְׁמַע מִינָּהּ. אִיתְּמַר, רַב אָמַר:

רב אמר יש חופה לפסולות — נראה לרבינו יצחק לפרש לפי שיטת הקונטרס, דפליגי בחופה בלא כסף. דרב ושמואל סברי כרב הונא, דאית ליה ברייש קידושין (ה,א) דחופה קונה, וקאמר רב דכי היכי דקנו קידושי חופה בכשרות — הכא נמי קני בפסולות. ועדיפא מקידושי כסף, דאפילו רבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי דקידושי כסף לא פסלי — בחופה דקרובה לביאה מודו, כדקאמרינן בדיחויא דמילתא דרמי בר חמא. ולא שייך כאן דיו, דהא דמשתמרת לביאה פסולה דאורייתא — לא אבלה מדרבנן, והחמירו חכמים בחופה יותר, לפי שקרובה לביאה. וטעמא דרב, משום דסבר דבפסולות נמי שייך שארו, וכי היכי דקרינן בה "שארו" על ידי חופה שאחר קידושין, לשוייה נשואה לענין השקאת סוטה, דבעינן "תחת אישך" דהיינו נשואה. ולענין נערה המאורסה לאפוקי מסקילה לחנק — קניה נמי בלא כסף לשוייה ארוסה. ושמואל אמר: אין חופה לפסולות, דחופה לא מהני אלא בכשרות, דחופה קירוב ביאה הוא ולא מהניא אלא בראויות לביאה, אבל בפסולות שאין ראויות לביאה — לא. וחופה דלאחר קידושין נמי לא מהניא בפסולות לשמואל, דלא שייך בהו שארות וקירוב ביאה מדמייתי מההוא שלא שטיתי ארוסה כו' סייעתא לרב דמיירי בחופה שאחר הקידושין. ורמי בר חמא דקאמר דיש חופה לפסולות באנו למחלוקת כו' — פליג אדרב ושמואל, ואתא למימר דליתיה לדרב דפסל לכולי עלמא, וליתא דשמואל דאמר דלכולי עלמא לא פסלה, אלא כי היכי דפליגי בקידושין — הכי נמי פליגי בחופה. כן צריך לפרש לפי שיטת הקונטרס. ולא רצה לפרש דאיירי בחופה שאחר הקידושין — דאם כן לא מצי שמואל למימר דלכולי עלמא לא פסלה, דהא פסולה וקיימא משעת קידושין לרבי מאיר. ואין לפרש בחופה שאחר קידושין, וכגון שלא היה הפסול בשעת קידושין, כגון שנעשה פצוע דכא אחר הקידושין, או כהן גדול שקידש קטנה ובגרה תחתיו — דבכהאי גוונא נמי מיפסלא, כדמוכח בבעיא דלקמן (נט,א) בכהן שקידש קטנה ובגרה תחתיו לפירוש רבינו יצחק (שם דיבור המתחיל "מהו"). וממאי דאמר ב"הערל" (יבמות עה,א) דאפילו לרבי יוחנן, דמוקי מתניתין דאם לא ידעה אפילו כרבי מאיר — משמע: דוקא בנשואה שכבר אבלה, אבל ארוסה לא — אין ראיה, דהתם בבת ישראל מיירי שאינה אוכלת אלא מכחו, ולכך לא תתחיל לאכול על ידי נישואין פסולין. אבל בת כהן לכהן, איכא למימר: כיון דאכלה מקודם — אוכלת נמי לאחר שנפצע. ולא מסתבר נמי לארוסה שכבר אבלה בהגשת זמן, כמשנה ראשונה, וכרבי יוחנן דאמר: היכא דכבר אבלה דלא מפסלא משום שימור ביאה פסולה לרבי מאיר — דדוחק להעמיד פלוגתא במשנה ראשונה. ועוד: דמשמע דאיירי רב ושמואל בפסולות דמתניתין: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. וקשיא לרבינו יצחק על פירוש הקונטרס: דלישנא דקאמר רמי בר חמא לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי חופה נמי פסלה — משמע דאיירי בחופה שאחר קידושין, דאי בחופה בלא כסף — הא חופה נמי קידושין היא, ולא הוה ליה למימר סתם קידושין אלא בכסף ושטר. ועוד הקשה רבינו תם: דלפירוש הקונטרס אתו רב ושמואל דלא כהלכה, דלא קיימא לן כרב הונא, מדאמר בריש קידושין (ג,א): מניינא דרישא למעוטי חופה, ולרב הונא דאמר חופה קונה למעוטי מאי? ואקאמר נמי בגמרא התם (ה,ב): ורב הונא — כסף באישות לא אשכחן כו'. משמע דאין הלכה כמותו. ועוד הקשה הרב רבינו יום טוב מיוני: דלשמואל דאמר אין חופה לפסולות, אבל לכשרות יש חופה — ואמאי? הא רב הונא יליף דחופה קונה מהצד השוה דכסף ושטר וביאה, והשתא איכא למפרך: מה להצד השוה — שכן קונין בפסולות, תאמר בחופה שאף אחר שתלמוד שקונה — אין קונה בפסולות! דבבי האי גוונא שייכא פירכא דאשכחן בפרק קמא דמנחות (ו,א) גבי טריפה לגבוה ובבבא קמא (מ,ב) גבי שור האיצטדין. ואין לומר דלא חשיבא פירכא משום דחופה דפסולות אינה קרויה חופה — דמכל מקום פירכא היא, כדפריך התם: מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני, תאמר בביאה כו'. ונראה לרבינו יצחק בפירוש רבינו תם: דבחופה שאחר קידושין איירי רב ושמואל, ואנתאלמנה או נתגרשה דמתניתין קיימי. רב אמר: יש חופה לפסולות, ואם נתאלמנו או נתגרשו אחר חופה — פסולות לכולי עלמא, כיון דיש חופה, וחופה חשיבא כביאה לפסול לעולם. ושמואל אמר: אין חופה לפסולות, והוי נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין, דכשרות אפילו לרבי מאיר. והא דלא קבעי ליה אמתניתין דנתאלמנו או נתגרשו — משום דאפלוגתא דרבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון קיימי. והא דאמר רמי בר חמא לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי — הכי פירושו: כיון שמחמיר כל כך, דאפילו בקידושין לא אכלה — כמו כן יחמיר בחופה בנתאלמנה או נתגרשה שלא תאכל לעולם וכו'. ולפירושו נמי רמי בר חמא פליג אדרב ושמואל. **אמר** שמואל ומודה לי אבא — לא כמו שפירש בקונטרס לשון חשיבות, אלא כך היה שמו של רב, כדפירש בערוך בערך 'אבא'. כדאמרינן בברכות (מז,א): אילו מייתו ארדליא וגוזליא לאבא. ורב כהנא דאמר (שם סב,א): דמי פומיה דאבא כדלא טעים תבשילא, וב"ראשית הגז" (חולין קלו,ב) נמי אמר: מאן ריש סידרא בבבל, אמר ליה: אבא אריכא. וקצת קשיא על רב כהנא שהיה תלמידו של רב היאך היה קורא לרב בשמו? וב"חלק" (סנהדרין ק,א) אמר: מפני מה נענש גחזי — מפני שקרא רבו בשמו. ושמא משום דרב כהנא תלמיד חבר דרב הוה, כדאמרינן בפרק "אחד דיני ממונות" (שם לו,ב): כגון רב כהנא ורב אסי, דלגמריה דרב הוו צריכי. ולסבריה דרב לא הוו צריכי ובטוח בבא קמא (קיז,ב) נמי אמר דשיליה רבי יוחנן כל שפיקי דהוו ליה. **וחייבין** עליה משום אשת איש — פירוש: אם קבל בה אביה קידושין. ותימה: דאמאי איצטריך למתני? דמסיפא שמעינן לה, דקתני: ואם בא עליה אחד מכל העריות — מומתין על ידה, ואשת איש בכלל, כדמוכח בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין סט,א). ואפילו בהמה בכלל, כדמוכח בפרק "ארבע מיתות" (שם נה,ב) בשמעתא דתקלה וקלון! ונראה לרבינו יצחק: דקאי אאם בא עליה יבם קנאה, וקא משמע לן דקנאה קנין גמור מדאורייתא, ולא הוי כביאת בן תשע, דקתני בהדיה משנה (נדה מה,א), דהתם לא קנה אלא מדרבנן כדאמרינן (שם): עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, דממעטינן לה מדאורייתא בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,ב) ובפרק קמא דקידושין (יט,א) מ"אשר ינאף את אשת איש" — פרט לאשת קטן. ולקמן, דבפרק "בן סורר" (סנהדרין סט,א) דייק מינה שהולכין בדיני נפשות אחר הרוב, דאי לא אזלינן — ניחוש דלמא אילונית היא, ואדעתא דהכי לא קדיש. ולהאי פירושא דקאי אאם בא עליה יבם — אמאי פריך: ניחוש דלמא אדעתא דהכי לא קדיש — היינו אחזו הראשון. ויצטרך לומר והאי נמי אדעתא דהכי לא יבם? הוה ליה למיפרך טפי: ניחוש דלמא אדעתא דהכי קדיש אחזו הראשון, דשוב אינה אשת יבם. או הוה ליה להקשות בסתם: ניחוש דלמא אילונית היא, ובכל ענין בין אדעתא דהכי קדיש אחזו הראשון או לא קדיש — אינה אשת יבם! ויש לומר: דנקט אדעתא דהכי לא קדיש — משום דמסיפא נמי בעי למיפרך, ואם בא עליה אחד מכל העריות כו'. דמרישא היה יודע דמצי לשנויי: מאי חייבין דקתני — קרבן, כדמשני ליה. ופריך: הא מומתין קתני. ומכח זה הקשה בתחלה, ומשני: בדקבלה עליה. פירוש: בסיפא, אבל ברישא לעולם צריך לומר מאי חייבין דקתני — קרבן. דהתם לא מהני מידי מה שקבלה עליה, כדפירשנו. ורבינו יצחק בן אשר פירש: דאצטריך וחייב עליה משום אשת איש, דאי לאו דקתני לה — הוה מוקמינן ואם בא עליה אחד מכל העריות דוקא בעריות, ולא בבהמה. אבל השתא, דקתני וחייב עליה משום אשת איש והוא הדין כל העריות — תו לא איצטריך סיפא, אלא משום בהמה. ומכח זה דייק בפרק "ארבע מיתות" (שם נה,ב) דכל העריות אפילו בהמה. תדע, דבסיפא גבי בן תשע קתני כל העריות שבתורה מומתין על ידו, ואפילו הכי קתני: ונסקלת בהמה על ידו, אלמא: לא הוי בהמה בכלל כל העריות. **נשאת** לכהן אוכלת בתרומה — אבל פחותה מבת שלש, כיון דלא בת ביאה היא — לא בדיק לה, ואיכא למיחש לסמפון, וגם חוזר ומשלחה לבית אביה, ולהכי לא אכלה.

דהני

יש חופה לפסולות — כהן גדול שהכניס אלמנה בת כהן לחופה ולא בא עליה, ומעיקרא נמי לא קידשה — אפילו הכי פסלה מתרומה דבי נשא, דחופה כבניסת בעילה דמיא. **ומודה לי אבא** — משום דקשיש מיניה קרי ליה אבא, כמו לשון נשיאי ורבי. **הואיל ואין לה ביאה** — אין ביאתה פוסלתה מתרומת אביה — אין חופתה פוסלתה. **אף אנן נמי תנינא** — דאין ביאתה פוסלתה, וכיון דאין ביאתה פוסלתה — כל שכן דאין חופתה פוסלתה. דהא חשיבות חופה אינה אלא משום שהיא קרובה לביאה, והיכא דביאה לא חשיבא — כל שכן חופה. **ומטמאה את בועלה** — אם נדה היא, לטמא בועלה משכב תחתון כעליון. במסכת נדה מפרש לה: שיהא תחתון של בועל נדה כעליונו של זב, שמטמא אובלין ומשקין. ואין מטמא אדם וכלים, כתחתון של נדה עצמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה. **מן הפסולין** — בגון חלל נתין וממזר, או אלמנה לכהן גדול.

פסלה — מתרומת בית אביה.

לרבי

יֵ֣שׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין חוּפָּה לִפְסוּלוֹת. אָמַר שְׁמוּאֵל: וּמוֹדֶה לִי אַבָּא בְּתִינוֹקֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וְאֵין לָהּ בִּיאָה - אֵין לָהּ חוּפָּה. אָמַר רָבָא: אַף אֲנַן נַמִּי תָּנֵינָא, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מְחֻתֶּכֶשֶׁת בְּבִיאָה וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם קְנָאָהּ, וַחֲייָבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַטָּה מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כְּעֶלְיוֹן. נִשֵּׂאת לְכֹהֵן - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הַפְּסוּלִין - פְּסָלָהּ. בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הִוא דְּמִפַּסְלָה בְּבִיאָה - מְפַסְלָה בְּחוּפָּה, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, דְּלָא מְפַסְלָה בְּבִיאָה - לָא מְפַסְלָה נַמִּי בְּחוּפָּה, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: יֵשׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,

לרבי

יֵשׁ קנין חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת להנשא לכהונה כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט. שאם הכניסה הפסול לה לחופה, אף אם לא קידשה ולא בא עליה, פסלה בכך מאכילת תרומת בית אביה, ואף שקידושי כסף או שטר אינם פוסלים, כיון שחופה קרובה לביאה היא, דינה כביאה המחללתה ופוסלתה מאכילת תרומה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין קנין חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת לפוסלה מאכילת תרומה, כיון שחופה קונה רק משום שהיא קרובה לביאה, וכאן שהביאה אסורה הרי החופה אינה נחשבת קרובה לביאה, וממילא אין דינה כביאה, ואינה פוסלת מאכילת תרומה.

אופן שמודה רב לשמואל: אָמַר שְׁמוּאֵל, וּמוֹדֶה לִי אַבָּא [–רב] בְּתֵינוֹקֶת הַפְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שנכנסה לחופה, שהוֹאִיל וְאֵין לָהּ בִּיאָה – אין ביאתה ביאה, אֵין לָהּ קנין חוּפָּה לפוסלה מאכילת תרומה, כיון שכל קנינה הוא משום שהיא תחילת ביאה.

ראיה ממשנה לדברי שמואל: אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמֵּי תָּנֵינָא כך במשנה (נדה מד:), קטנה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בִּבְיאָה כשמסרה אביה לכך, וְאִם מת המקדש בלא זרע וּבָא עָלֶיהָ הַיָּבָם קָנָאָהּ, ואם רוצה מוציאה בגט ואינה צריכה חליצה, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ – על ביאת בת שלש שנים ויום אחד שנתקדשה מֻשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ כשהיא נדה לְמַמָּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן ששכב או ישב עליו הבועל כָּעֲלִיּוֹן – כבגד הנישא על הזב, והיינו שנחשב אב הטומאה כמותו, ואם נִשֵּׂאת קטנה זו לְכֹהֵן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, ואם היתה בת כהן וּבָא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הַפְּסוּלִין כגון חלל ונתין וממזר או כהן גדול כשהיא אלמנה, פָּסְלָה מלאכול בתרומת בית אביה. מדייק רבא: בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הוּא דְּמַפְסְלָה בִּבְיאָה מתרומת בית אביה כיון ששייכת בה ביאה, וּמְפַסְּלָה גם בְּחוּפָּה, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד דְּלֹא מְפַסְּלָה בִּבְיאָה כיון שאין ביאתה נחשבת לקנין קידושין, לֹא מְפַסְּלָה נַמִּי בְּחוּפָּה. מסיקה הגמרא: אכן שָׁמַע מִינָּהּ שקטנה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אינה נפסלת בביאה, וכל שכן בחופה.

דעה נוספת בענין קנין חופה לפסולות לכהונה לפוסלם מאכילת תרומה: אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא, בנידון אם יֵשׁ חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת או לא, בָּאנוּ לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,

---

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' ב

הגמרא מביאה דרשה אחרת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַיּוֹדֵעַ בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא יְרֵאַת שָׁמַיִם, וְאֵינוֹ פּוֹקְדָהּ בתשמיש בעת עונתה כפי חובתו, נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וגו' וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא', כלומר שאם 'שלום אהלך' דהיינו שאשתך שלימה ביראת שמים, פקוד אותה בתשמיש, כדי שלא תחטא אם לא תעשה כך.

הלכה נוספת בענין זה שלמד רבי יהושע בן לוי מאותו פסוק: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַייָב אָדָם לִפְקוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, והיינו בתשמיש, כיון שבשעה זו מתאווה לו יותר ואז מצוה עליו לפוקדה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וגו' וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא', ופסוק זה מדבר ביוצא לדרך, ומשמע שאם לא תפקוד תחטא. מקשה הגמרא: הָא מֵהָכָא נַפְקָא – וכי הלכה זו נלמדת מפסוק זה, מֵהָתָם נַפְקָא – הרי נלמדת מן הפסוק (בראשית ג טז) 'וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ', וּמַלַּמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מְשְׁתּוֹקֶקֶת [–מתאוה] עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, וכיון שהיא משתוקקת בזמן זה פשוט שצריך לפוקדה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא נִצְרְכָה ללמוד דין זה מ'וידעת כי שלום אהלך' וגו' אֶלָּא סָמוּךְ לְוַיסְתָּהּ – לפקוד את אשתו אף בסמוך לזמן שבו רגילה לראות דם נידתה, שאף שאמרו חכמים (שבועות יח:) שחייב לפרוש ממנה בזמן זה, אם יוצא אז לדרך חייב לפוקדה. מבררת הגמרא: וְכַמָּה הזמן הסמוך לוסתה. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, עוֹנָה, כלומר יום או לילה, אם רגילה לראות דמה ביום וסתה כל אותו יום, ואם רגילה בלילה וסתה כל אותו לילה.

הגמרא מגבילה את הדין שחייב לפוקדה כשיוצא לדרך: וְהָנֵי מִילֵּי – ודברים אלו נאמרו רק כשיוצא לְדַבַּר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדַבַּר מִצְוָה, מֵיפְּרֵידִי – הרי הוא טרוד במצוה שהולך לעשות, ופטור מלפוקדה. תָּנוּ רַבָּנָן, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (ויקרא יט יח) 'ואהבת לרעך כמוך', וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ כיון שבזיונה גדול משל איש (לקמן ק.), וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמְשִׂיאָן סָמוּךְ לְפִירְקָן – לזמן שבו ראויים הם לנישואין, דהיינו שנה או חצי שנה קודם לכן כשהם עדיין קטנים, כדי שלא יבואו לידי הרהור או זנות, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (איוב ה כד) 'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא', ש'וידעת כי שלום אהלך' נאמר על האוהב את אשתו, ששלום הבית נוסד על אהבת איש לאשתו, ולא רק בדרך הטבעית של אהבה, אלא בדרך כבוד אמיתי שמכבדה, ו'ופקדת נוך' היינו שתדריך בני ביתך בדרך הישרה, 'ולא תחטא' היינו שלא תביאם לידי חטא כשתשיאן סמוך לפרקן. וְהָאוֹהֵב אֶת אֲשֶׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, שאדם אוהב את אחותו יותר מאחיו, ומתוך כך כשנושא את בתה יאהב את אשתו,

---

המשך מעמוד לה

י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

1 הָהֵם, בגאולת רבנו הזקן בי"ט כסלו,
2 כלשון רבנו הזקן במכתבו, וּמְזֶה
3 נִמְשָׁךְ גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, בחג
4 הגאולה י"ט כסלו בְּכָל שָׁנָה
5 וְשָׁנָה, הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' עַל כָּל
6 הַשָּׁנָה כּוּלָהּ, וּכְדִבְרֵי

ה' וְהַגְדֵּיל לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ[17], כְּפִי שֶׁהָיָה בַּיָּמִים הָהֵם, וּמְזֶה נִמְשָׁךְ גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָהּ, וּכְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[79]: לְשָׁנָה טוֹבָה בְּתוֹרַת הַחַסִידוּת וּבְדַרְכֵי הַחַסִידוּת תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ.

ביאור בדרך אפשר

7 רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[79] בנוסח
8 הברכה שנקבע לחג הגאולה י"ט
9 כסלו שהוא 'ראש השנה לחסידות':
10 לְשָׁנָה טוֹבָה בְּתוֹרַת
11 הַחַסִידוּת וּבְדַרְכֵי הַחַסִידוּת
12 תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ.

---

79) ראה "היום יום" בסופו. ועוד.

לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בברייתא לעיל שקדושין של כהן גדול באלמנה
או כהן הדיוט בגרושה וחלוצה פְּסָלֵי את האשה מלאכול
בתרומה, חוּפָּה בלא קידושין נַמִּי פְּסָלָה מלאכול בתרומה, לְרַבִּי
אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי בברייתא שקִּדּוּשִׁין לפסולות אלו לֹא
פְּסָלֵי את האשה מלאכול בתרומה, חוּפָּה נַמִּי לֹא פְּסָלָה.

מקשה הגמרא: וּמַאי שנחלקו בענין זה האם יש חופה לפסולות,
דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם שפסולה מאכילת תרומה,
אֲבָל בְּקִדּוּשִׁין, דְּקָנֵי לָהּ בשאר קידושין כשרים, ולכן גם בקידושין
פסולים קונה אותה לפוסלה מאכילת תרומה, אֲבָל חוּפָּה דִּלְא קָנֵי
לָהּ בשאר חופות כשרות, לֹא – אין אומרים שקונה אותה לפוסלה
מאכילת תרומה. אִי נַמִּי יש לדחות, שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם שאינה נפסלת מאכילת תרומה, אֲבָל בְּקִדּוּשִׁין,
דִּלְא קָרֵיבָא לְבִיאָה, ולכן אף שהביאה אסורה בה, הקידושין עצמם
שאינם קרובים לביאה, אינם פוסלים מאכילת תרומה, אֲבָל חוּפָּה,
דְּקָרֵיבָא לְבִיאָה, כאשר החופה היא קרובה לביאה אסורה, הָכִי נַמִּי
דְּפָסְלָה מאכילת תרומה כבר משעת חופה.

מבארת הגמרא: אֶלָּא אִי אִיתָא לְמֵימַר שנחלקו תנאים אם חופה
קונה לפסולות לפוסלן מתרומה, היינו בְּפֶלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא
בברייתא, נִישֵּׂאוּ לכהן זוֹ וְזוֹ, כלומר נשים כְּשֵׁרוֹת וּפְסוּלוֹת, אוֹ
שְׁנֵיהֶם לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ, אוֹכְלוֹת מזונותיהן מִשֶּׁלּוֹ, הכשרות
בחייו, והפסולות לאחר מותו, שהרי הגיע זמנן להנשא (כתובות מח:),
וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה בחייו, שהרי נכנסו לחופה. מבארת הגמרא: הרי
יש לדייק את הלשון 'נִכְנְסוּ לחופה ולא נבעלו', שמשמע שיש בזה
אופן נוסף מלבד האופן הראשון שנישאו, וּמִכְּלָל זה יש לשמוע
דְּ'נִישֵּׂאוּ' שנאמר ברישא הכוונה שנִישֵּׂאוּ מַמָּשׁ, והיינו בביאה, וזה
הרי לא יתכן, שהלא אין מי שסובר שכהן הבא על הפסולה אינה
נפסלת מאכילת תרומה, שהרי מתחללת בביאתו. אֶלָּא לָאו ודאי
אין כוונת הברייתא לאופן נוסף מלבד ה'נישאו', אלא לפרש את
האופן הראשון, שנישאו היינו בְּגִין שֶׁנִּכְנְסוּ לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ, וְעל
כך קָתָנֵי אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה, ומוכח שהתנא סבר
שחופה בלא ביאה אינה פוסלת מאכילת תרומה. וממשיכה
הברייתא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כָּל
שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בתרומה, והיינו בביאת בת ישראל כשרה
לכהן, אַף חוּפָּתָהּ בלא ביאה מַאֲכִילָתָהּ, וְכָל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ
כגון פסולה, אֵין חוּפָּתָהּ בלא ביאה מַאֲכִילָתָהּ. ואם כן כהן שהכניס
פסולה לחופה, נפסלת מאכילת תרומה. ומבואר שבכך נחלקו תנא
קמא ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה.

דוחה הגמרא: מַאי שדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן
ברוקה היא שיש חופה לפסולות, דִּלְמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה בְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר שכבר משעת קִדּוּשִׁין
לֹא אָכְלָה בתרומה, ולכן אמר שמשנכנסה הפסולה לחופה אינה
אוכלת בתרומה, והיינו משום הקידושין, אך באמת אם נכנסה
לחופה ללא קידושין אינה נפסלת לתרומה.

מנסה הגמרא לקיים את הראיה: אם רבי ישמעאל סבר כרבי מאיר
שאכילת התרומה תלויה בקידושין, הַאי 'כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ
מַאֲכִילָתָהּ אֵין חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ' שאמר רבי ישמעאל, אינו נכון,
שהרי אין הדבר תלוי בחופה, אלא 'כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ אֵין
כַּסָּפָהּ מַאֲכִילָתָהּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ, שהדבר תלוי בקידושין.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא באמת אפשר שרבי ישמעאל בנו של
רבי יוחנן בן ברוקה סובר כרבי מאיר שמשום הקידושין אינה
אוכלת, ומה שנקט בדבריו 'חופה', אֵירֵי דְּאָמַר תַּנָּא קַמָּא חוּפָּה –
כיון שהוצרך תנא קמא לומר נכנסו לחופה, שבלא חופה אינה
אוכלת בתרומה, לכן אָמַר אִיהוּ – רבי ישמעאל נַמִּי בלשון חוּפָּה,
אך באמת כבר משעת קידושין אוכלת בתרומה בקידושין כשרים,
ונפסלת מתרומה בקידושין פסולים, וכשיטת רבי מאיר, ואין ראיה
שסבר שחופה קונה בפסולות.

ראיה ממשנה אחרת שיש חופה לפסולות: אָמַר רַב עַמְרָם, הָא
מִילְּתָא דלהלן, אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנְהַרִינְהוּ לְעֵינַיִן מַתְנִיתִין –
והאיר עינינו בראיה ממשנה, וכך אמר רב ששת, יֵשׁ חוּפָּה
לַפְּסוּלוֹת. וְתַנָּא תּוּנָא – וכך שנה התנא במשנה (סוטה יח.) לגבי סוטה
שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה, שמביאה אל
הכהן להשקותה מן המים שמשקים הסוטה לבודקה אם נטמאה,
ומשביעה הכהן שלא שטתה ולא זינתה, שממה שנאמר בה (במדבר
ה כב) 'וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן', דורשים מכפילות תיבת 'אָמֵן',
שנשבעת שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי בין כשהייתי אֲרוּסָה, וּבין נְשׂוּאָה, ובין
שׁוֹמֶרֶת יָבָם – ממתינה להנשא ליבם לאחר שמת הבעל בלא בנים,
וּבין בְּנוּסָּה על ידי היבם, שאז משקה אותה היבם לאחר היבום
ומשביעה שלא זינתה אף על הזמן שהמתינה לו. מבררת הגמרא:
הַאי אֲרוּסָה שנאמרה במשנה, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּקָנֵי לָהּ – שקינא
לה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, ונסתרה בעודה ארוסה, וְקָא מַשְׁקֵה לָהּ כְּשֶׁהִיא
עדיין אֲרוּסָה, קשה, וכי אֲרוּסָה בַּת מַשְׁקֶה הִיא – האם משקים
אותה מים המאררים, וְהָא תְּנַן במשנה (סוטה כב:), אֲרוּסָה שקינא לה
הארוס ונסתרה, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שקינא לה יבמה ונסתרה, לֹא שׁוֹתוֹת
מים המאררים, שנאמר (במדבר ה כ) 'וְאַתְּ כִּי שָׂטְית תַּחַת אִישֵׁךְ', ודן
אינן בכלל 'תחת אישך', וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, שהן גרמו לעצמן
להיאסר לבעליהן, וחיוב כתובה הוא רק כשהבעל מגרש מרצונו.
וְאֶלָּא תאמר שמדובר דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִיסְתְּתָרָה וְקָמַשְׁקֵה
לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, שהיא בכלל 'תחת אישך', הרי קשה, וכי מֵי
סָדְרֵי לָהּ מָיָא באופן זה, וְהָתַנְיָא בברייתא, נאמר בסוף פרשת
הסוטה (במדבר ה לא) 'וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן', ודורשים, שדווקא בְּזְמַן
שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אך אם אֵין הָאִישׁ
מְנוּקֶּה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, ואם כן אין להעמיד
באופן שנשאה לאחר שנסתרה כשהיתה ארוסה, שהרי היא
אסורה לו, ונמצא שבא עליה באיסור ואינו מנוקה מעון. אֶלָּא ודאי
מדובר דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִיסְתְּתָרָה, וְנִבְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא
נִבְעֲלָה, שבאופן זה היא אמנם נשואה לו וכשבא להשקותה הרי
היא בכלל 'תחת אישך', אך הוא מנוקה מעוון, שהרי לא בא עליה,
ועל כך שנינו במשנה שמשקה אותה וקרויה 'אשתו', הרי שעצם
הכנסה לחופה עושה בה קנין אף שהביאה היא אסורה, וְשָׁמַע מִינָּהּ
שֵׁשׁ קנין חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת ונחשבות לנשואות, וממילא גם נפסלות
מאכילת תרומה.

מקשה הגמרא: אָמַר רָבָא, וְכִי תִּסְבְּרָא דְּהָא – שמשנה זו מְתָרְצְתָא
הִיא ולכך כוונתה, וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אֲתָא בַּר חֲנִינָא מִדְּרוֹמָא [–דרום
ארץ ישראל] אֲתָא וְאִיתְיְהִיב מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, ששנינו בה, נאמר
בהשבעת הסוטה (שם ה כ) 'וְיִתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ',
וממה שנקרא הבעל 'אישך' משמע שכבר נישאו, ודורשים
שהמים בודקים דווקא את מִי שֶׁקָּדְמָה בה שְׁכֵיבַת הַבַּעַל לַבּוֹעֵל,
כלומר שנישאה תחילה לבעל ואחר כך נבעלה, וְלֹא את זו שֶׁקָּדְמָה
אצלה שְׁכֵיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל, כלומר שנבעלה קודם הנישואין.
ומבואר שאף אם נכנסה לחופה אך לא נבעלה, אין המים בודקים
אותה, ואם כן אין לפרש את המשנה בסוטה שקינא לה כשהיא
ארוסה ונסתרה והביאה להשקותה לאחר שהכניסה לחופה קודם
שנבעלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, מְשַׁכַּחַת לָהּ שתקדום שכיבת
בעל לבועל אף אם רק נכנסה לחופה ולא נבעלה, כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ
אֲרוּסָהּ – הארוס שלה בְּבֵית אָבִיהָ בזנות, ואחר כך קינא לה
ונסתרה, ולאחר מכן נכנסה לחופה ולא נבעלה, ונמצא שקדמה
שכיבת בעל לבועל, וכשבא להשקותה המים בודקים אותה כיון
שנכנסה לחופה והיא בכלל 'תחת אישך'.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: הרי דְּכָוֻותָהּ – כך יש לומר גם לְגַבֵּי
שׁוֹמֶרֶת יָבָם, שכן שנינו לעיל שמשביעה שלא זינתה בעודה
שומרת יבם, ואף על כך קשה, והלא שומרת יבם אינה שותה מים
המאררים, כיון שאינה בכלל 'תחת אישך', וכשם שהעמדנו
בארוסה כך יש להעמיד גם בה שֶׁבָּא עָלֶיהָ הַיָּבָם בזנות בְּבֵית חָמִיהָ
באלמנותה, וקינא לה ונסתרה,

לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי — חופה בלא קידושין נמי פסלה. **חופה** אינה קונה בלא כסף או שטר או קידושי ביאה, כדאיתא בפרק קמא דקדושין (ה,ב). **נישאו** — לכהן זו וזו, ומאי זו וזו כשרות ופסולות. **מכלל דנישאו ממש** — בבעילה?! בתמיה: וכי ביאה בפסולה מי איכא למאן דאמר דלא פסלה מתרומה דבי נשא? אלא פירושי קא מפרש: נישאו כיצד — כגון שנכנסו לחופה ולא נבעלו. **אוכלות משלו כו'** — דחופה לא פסלה. **אין חופתה מאכילתה** — אם בת ישראל היא. ואליבא דמשנה אחרונה, דתנן (כתובות נז,א): בית דין של אחריהם אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. ואמר רבי ישמעאל: חופה פסולה אינה מאכלת, והוא הדין ביאה, מדמקיש חופה לביאה משמע דאם בת כהן היא חופה פוסלתה כביאתה. **ממתניתין** — דמסכת סוטה. **אמן** — אמן, תרי זימני, לרבות כל הני. **שומרת יבם וכנוסה** — כלומר: ואם היתה יבמתו וכנסה — היבם משקה אותה, ומשביעה אף על סתירה שנסתרה בעודה שומרת יבם, ומים בודקין אותה על שתיהן, דהא אי זנאי בעודה שומרת יבם — אסורה עליו, וכרבי עקיבא מוקמינן לה במסכת סוטה (יח,ב), דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, דמשוי לה יבמה לשוק כאשת איש. וכי היכי דאשת איש מיתסרא אגברא בזנות — שומרת יבם נמי מיתסרא איבמה. וכיון דמיתסרא עליה — בת קינוי היא. **דקני לה** — קינא לה והתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני. **לא שותות** — דבעינן "תחת אישך". **ולא נוטלות כתובה** — אם קינא לה ונסתרה שהיא גרמה לאסור את עצמה עליו. **אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא איסתתרה** — באירוסיה, ונשאה, ומשקה לה. **ומי בדקי לה** — והתניא כו'. **מנוקה מעון** — שלא בא עליה לאחר שנסתרה, שהתורה אסרה עליו, דכתיב (במדבר ה): "והיא נטמאה". **ושמע מינה** — מדמשקה לה — יש חופה לפסולות, וקרינן ביה "תחת אישך", דקני לה חופה. ואף על גב דלא חזיא לביאה, דהא אסורה לו משנסתרה. **אמר רבא ותסברא דהא מתני' מתרצתא היא והא כי אתא כו'. שבא עליה ארוסה בבית אביה** — קודם סתירה, ולעולם מתרצתא היא. ופרכינן: **דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה** — לשם זנות בבית חמיה באלמנותה, והדר קינא לה ואיסתתרה, והכניסה לחופה ולא נבעלה, ומשקה לה, ומשביעה שלא שטית בסתירה הראשונה.

שומרת

דהני תנאי — דתנא קמא סבר: אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, דאין חופה פוסלתה מלאכול בתרומה, דאין חופה לפסולות. ורבי ישמעאל סבר: דיש חופה, דקאמר: כל שאין ביאתה מאכילתה — חופה נמי פוסלתה מן התרומה, אפילו היא בת כהן. דאי בבת ישראל קאמר דאין חופה מאכילתה — בהא לא הוה פליג תנא קמא, לפי מה שפירשתי דמתניתין איירי בבת כהן. ולפי מה שפירש בקונטרס דבבת ישראל נמי פליגי דאכלה לרבי אלעזר ורבי שמעון בהגעת הזמן אפילו היא פסולה — יש לפרש כאן שמדקדק מדמקשינן חופה לביאה, כדפירש בקונטרס, דמשמע שאותה חופה כביאה. ואם תאמר: לתנא קמא, כיון דאין חופה לפסולות — אמאי אוכלות משלו? ויש לומר: דלא גרע מהגעת זמן. ואוכלות בתרומה — כיון דנכנסה לחופה, דליכא למיחש למזיגת כוס ולסימפון. ואם תאמר: דאכתי פסולות אמאי אוכלות משלו? בעמוד והוצא קאי, מזוני אית לה?! כדאמרינן בריש "יש מותרות" (יבמות פה,א)! ויש לומר: דלצדדין קתני, אוכלות משלו — לאחר מיתה, ואוכלות בתרומה — מחיים.

שומרת יבם וכנוסה — ואם תאמר: היאך מתנה על זנות דיבמה? הא תנן (סוטה יח,ב): כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו — לא היה מתנה עמה! ויש לומר דהכא נמי נאסרה כדרב המנונא, דאמר: שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. ובפרק שני דסוטה (יח,ב) מייתי מינה סייעתא לרב המנונא, ודחי: הא מני רבי עקיבא היא, דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ואם תאמר: והיכי מפיק כולהו מחד "אמן" יתירא: אמן על האלה, אמן על השבועה, אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר, וארוסה ונשואה, ושומרת יבם, וכנוסה? ויש לומר: דחד "אמן" קאי אכל מה דכתיב בפרשה, ואָלָה ושבועה כתיב בהדיא, וכן מאיש אחר — דכתיב "מבלעדי אישך", ואמן יתירא — לשומרת יבם וארוסה קאתי.

אלא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא נשואה — דהשתא לא ממעטינן מ"תחת אישך", כיון דהשתא בשעת השקאה היא תחת בעלה. ואם תאמר: ומנלן דקרא משמע שהסתירה היא כשהיא נשואה? דטומאה "תחת אישך" כתיב! ויש לומר: דכי היכי דמרבה מאיש איש קינוי דאירוסין, בריש "ארוסה" (סוטה כד,א) הכי נמי נרבה סתירה.

ונקה האיש מעון — ואם תאמר: ונוקמה כגון שבא עליה בשוגג, וכשבא עליה — לא ידע עדיין שנסתרה? דכי האי גוונא חשיב מנוקה מעון, דהא כי מוקי לה על ידי גלגול לא חשיב אין מנוקה מעון אם זינתה באירוסין! ויש לומר: דהכא, כיון דבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור, אפילו בא עליה שוגג — לא חשיב מנוקה מעון. אבל על ידי גלגול, שאינו יודע בשעת השקאה — מנוקה מעון קרינן ביה. **דכוותה** גבי שומרת יבם כו' — פירש בקונטרס בלישנא אחרינא: דמוקי לה הכי כי היכי דלא תיקשי: שומרת יבם בת משתיא היא? אבל משום קדמה שכיבת בעל לבועל לא פריך, דמה שקדמה שכיבת המת — כשכיבת בעל היא. ולשון דכוותה לא משמע הכי, דמשמע דמאותו הטעם שאנו מעמידים דארוסה — בבא עליה ארוסה בבית אביה, דהיינו: מטעם דבעינן שתקדים שכיבת בעל, יש לנו להעמיד בשומרת יבם בבית חמיה. ועוד, דבריש פרק "ארוסה" (סוטה כד,ב) קאמר בהדיא דכוותה שומרת יבם כו' אקושיא דקדמה שכיבת בעל לבועל, דקאמר: טעמא דכתיבי הני קראי, הא לאו הכי — הוה אמינא: ארוסה שותה, והא כי אתא כו' ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל, אמר רמי בר חמא: משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה, ודכוותה גבי שומרת יבם כו'. ונראה לרבינו יצחק כפירוש ראשון שבקונטרס: דמטעם שתקדום שכיבת בעל קאמר דכוותה בשומרת יבם — שבא עליה יבם בבית חמיה, דכרבי יאשיה אתיא מתניתא: דשלא שטיתי שומרת יבם וכנוסה, דלדידיה שומרת יבם בת משתיא היא, כדיליף התם. ולא צריך לאוקמא כשבא עליה יבם בבית חמיה אלא משום דליקדום שכיבת בעל. דלרבי יונתן דפליג עליה התם אפילו בא עליה יבם בבית חמיה לא שתיא, כדאמרינן התם. ומוקי כוותיה ההיא דארוסה ושומרת יבם לא שותות כו'. ואם תאמר: וכיון דהני מתניתין פליגי אהדדי, אם כן, מאי פריך לעיל אלא דקינא לה ומשקה לה כשהיא ארוסה, והתנן ארוסה ושומרת יבם כו'! ויש לומר: דלא פליגי רבי יאשיה ורבי יונתן אלא בשומרת יבם, אבל בארוסה — ליכא מאן דפליג.

שומרת

לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר קִדּוּשִׁין פָּסְלִי - חוּפָּה נַמִּי פָּסְלָה, לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי קִדּוּשִׁין לָא פָּסְלִי - חוּפָּה נַמִּי לָא פָּסְלָה. וּמִמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין דְּקָנֵי לָהּ. אֲבָל חוּפָּה דְּלֹא קָנָה לָהּ - לָא. אִי נַמִּי, עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם - אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין, דְּלָא קְרִיבִי לְבִיאָה, אֲבָל חוּפָּה דִּקְרִיבָא לְבִיאָה - הָכִי נַמִּי דְּפָסְלָה. אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר - בִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: נִישְּׂאוּ זוֹ וְזוֹ, כְּשֵׁרוֹת וּפְסוּלוֹת, אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ - אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה. נִכְנְסוּ, מִכְּלָל דְּנִישְּׂאוּ - נִישְּׂאוּ מַמָּשׁ? אֶלָּא לָאו - כְּגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ. וְקָתָנֵי: אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ - חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ, וְכָל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ - אֵין חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ. מִמַּאי? דִּלְמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: קִדּוּשִׁין לֹא אָכְלָה. הַאי "כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ אֵין חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ"? "כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ אֵין כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! דִּלְמָא, אַיְידֵי דַּאֲמַר תַּנָּא קַמָּא חוּפָּה - אֲמַר אִיהוּ נַמִּי חוּפָּה. אֲמַר רַב עַמְרָם: הָא מִילְּתָא אֲמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנְהָרִינְהוּ לְעַיְינִין מִמַּתְנִיתִין: יֵשׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת, וְתַנָּא תּוּנָא: "אָמֵן אֹשֶׁלֹּא שָׂטִיתִי אֲרוּסָה, וּנְשׂוּאָה, שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וּכְנוּסָה". הַאי אֲרוּסָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה - אֲרוּסָה בַּת מִשְׁתַּיָּא הִיא? וְהָא תְּנַן: אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה! אֶלָּא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְאִיסְתַּתְּרָה, וְקָמַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה - מִי בָּדְקִי לָהּ מַיָּא? וְהָתַנְיָא: "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן" בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן - הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ! אֶלָּא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְאִיסְתַּתְּרָה וְנִכְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ: יֵשׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת. אָמַר רָבָא: וְתִסְבְּרָא דְּהָא מְתָרַצְתָּא הִיא? וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" מִי שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לַבּוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אֲרוּסָה בְּבֵית אָבִיהָ. דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם - שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ?

שומרת

שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא היא דהא אמר רב קנה לכל — ואף על גב דקרי לה שומרת יבם, אפילו לרב דאמר קנה לכל, דהא ממעט לה רבי יונתן בברייתא מ"תחת אישך". ורבי יאשיה קרי לה נמי שומרת יבם, דקתני: יכול שאני מוציא שומרת יבם כו' — משום דאי לאו רבויא ד"איש איש" הוה ממעט לה. וכן מסיק התם. אבל הכא לא הזכיר שום טעם שהיה ראוי לקרותה על ידו שומרת יבם. ועוד: ביון דקונה לכל — לא הוה ליה למימר שומרת יבם ובנוסה, דהך נמי בנוסה היא.

דהא אמר רב קנה לכל — ובנפל מן הגג ונתקע, או בנתבוון להטיח בכותל, ליכא לאוקמה — ד"ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך" דמשמע מבלעדי אישך שנתן בך את שכבתו, משמע דבעינן בבעל כוונת שביבה.

רב פפא אמר הכי הנא — פירש בקונטרס בלשון שני: לעולם דקינא לה ואיסתתרה כשהיא ארוסה, והאי הנא הוא דלית ליה הך דרשא ד"ונקה האיש מעון" ולית ליה הך דרשא שקדמה שביבת בעל. וקשה לרבינו יצחק: דבריש שבועות (ה,א) ובסוטה (כח,א) ובכמה דוכתי פריך: ומי בדקי לה מיא, והתניא: ונקה האיש וכו'. ולא משני: הכי הנא הוא. משמע דליכא מאן דפליג. ועוד: מנא ליה דהאי הנא לא בעי שתקדום שביבת בעל? דלמא כשבא עליה ארוסה בבית אביה איירי? ונראה בלשון ראשון שבקונטרס, ושלא שטית ארוסה דקאמר — לא שנסתרה באירוסין קאמר, אלא הכי קאמר: שלא שטית להיות נבדקת עליה בקינוי דאירוסין. מיהו, גם ללשון זה קצת קשה: ביון שצריך להביא ראיה על זה שמועיל קינוי דאירוסין להשקותה בסתירה דנישואין — מנא ליה דהאי הנא אית ליה הכי סברא? הא איכא לפרושי מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה — היינו דקינא לה בשהיא ארוסה ואיסתתרה ונבנסה לחופה ולא נבעלה, כדפירש מתניתין דלעיל.

על ידי גלגול — לא בעי לאפוקי גלגול מגלגול דאיש אחר, דלא דמי, דגלגול דאיש אחר ראוי להשקות על ידו אם היה מקנא על ידו, אבל קרקעות — לאו בנות שבועה נינהו כלל. אבל מגלגול דארוסה יליף שפיר, דלאו בת השקאה היא כלל — ואפילו הכי מגלגל זנות דאירוסין. ואם תאמר: ולמאי דדייקינן מיניה לעיל דיש חופה לפסולות, ולא מוקמינן על ידי גלגול — מנלן גלגול שבועה? ויש לומר: דנפקא ליה מ"איש אחר" ולא הוה מפליג בין קרקעות לאיש אחר. אי נמי דמשמע ליה מ"איש אחר" — אפילו קטן, דדמי לקרקעות, שאין מקנין על ידו, כדתנן בסוף פרק "ארוסה" (סוטה כו,ב. וכן בריש פרק שם כד,א).

אימור דאמר רבי מאיר כו' — גם מכאן ראיה דחשיב משתמרת לביאה פסולה, אף על פי שלא היו הקידושין בעבירה.

מהו

שומרת יבם קרית לה. קנה לכל — בביאת שוגג ומזיד. **מידי הוא דעמא אלא לרב** — הא דמייתינן יש חופה לפסולות — לסיועה לרב מייתינן לה, דאמר לעיל: יש חופה לפסולות, ורב — האמר לעיל קנה לכל, ולדידיה לא מיתרצתא היא. **בגון דעבד מאמר** — ואחר כך בא עליה בזנות בבית חמיה. **ובית שמאי היא דאמרי** — בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט,ב): מאמר קונה קנין גמור — ליעשות ארוסה גמורה, והפריח את זיקת היבום, ותו לא מקניא ליה בביאת מזיד אלא במסירת חופה כאשה בעלמא. כדאמרינן ב"ארבעה אחין" (שם). ומשום הכי קרי לה שומרת יבם אפילו לאחר ביאה, דאי לבית הלל — לא אלים מאמר להפריח זיקת יבמין וליחול זיקת אירוסין ונישואין, והוי קני לה בביאת זנות לגמרי. **אי הכי היינו ארוסה** — גמורה, וארוסה — הא תנא לה. **נשואה דידיה** — אשתו, שלא היתה יבמתו. **דחבריה** — אחיו. דביבמתו שייך לשון כניסה. לישנא אחרינא, ועיקר: דכוותה גבי שומרת יבם דקשיא לך נמי בה: הא לאו בת אשקויי היא — מוקמת לה נמי כגון שבא עליה, דהא כשנבנסה לחופה ליכא לאוקומה, דהא חופה ביבמה לא שייכא. **שומרת יבם קרית כו'** — אלא לא תוקמה לשומרת יבם כשבא עליה, אלא כגון דעבד בה מאמר. ולשקדמה שביבת בעל לא קפדינן, דהא קדמה שביבת בעל הראשון שהיא באה מכחו, ומאמר קונה קנין גמור וקרינן בה "תחת אישך". **רב פפא אמר** — לעולם לא תדוק מינה דיש חופה, והכא כגון דקינא לה כשהיא ארוסה ונשאה ובא עליה והדר איסתתרה, ומשקה לה על ידי אותו קינוי, והאי תנא הוא בר': לישנא אחרינא: אמר רב פפא — לעולם דקינא לה כשהיא ארוסה, ואיסתתרה, ומשקה לה כשהיא נשואה. [הג"ה עד שלא נבעלה, ודקשיא לך משקדמה שביבת בעל לבועל, האי תנא וכו'. עכ"ה]. ודקשיא לך אין מנוקה מעון — האי תנא הוא, דלית ליה הך דרשא. וזה הוא לשון מורי, והוא נראה עיקר. דלליטנא קמא איכא למיפרך: אם כן מאי לא שטיתי ארוסה? ואדרבה, הא לא כשהיא ארוסה איסתתרה. **רב נחמן אמר** — מתניתין בדלא קינא ולא איסתתרה כשהיא ארוסה, אלא קינא לה משנשאה ואיסתתרה, ומשקה לה על ידי קינוי של עבשיו, ומגלגל עליה שבועה כל ימים שהיתה תחתיו משנתארסה ונבדקה, ומכאן לגלגול שבועה מן התורה. **פסלה מן התרומה** — עד שיכנוס. **משתמרת לביאה פסולה** — שיש ביד אחיו לבא עליה, וביאתו ביאה. וכי היכי דהיא משתמרת לביאתו, כך היא משתמרת לביאת אחיו, שהיא פסולה מדרבנן, דיש ביאה אחר מאמר, כדתנן (יבמות נ,ב): מאמר לזו ובעל לזו כו', וכן בשני יבמין ויבמה אחת. **דאורייתא** — ביאה שהיא פסולה דאורייתא, כגון אלמנה לכהן גדול. **דברי הכל** — בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש אבלה בתרומה דבי נשא, דהא אפילו לרבי מאיר לא פסיל אלא במשתמרת לביאה פסולה דאורייתא. **יש** — לזה היבום אח חלל. **לדברי הכל לא אבלה** — אפילו היא בת כהן. ואף על גב דעבד בה מאמר כהן כשר — אבתי משתמרת לביאה פסולה היא, לביאת החלל, דהויא פסולה דאורייתא

1 שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרִית לָהּ?! אִשְׁתּוֹ מַעֲלְיָא הִיא! דְּהָא
2 אָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל. כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא
3 לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. מִידֵּי הוּא טַעֲמָא - אֶלָּא
4 לְרַב, הָא אָמַר רַב קָנָה לַכֹּל! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּגוֹן
5 דַּעֲבַד בָּהּ מַאֲמָר, וּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרִי: מַאֲמָר
6 קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר. אִי הָכִי, הַיְינוּ אֲרוּסָה! וּלְמַעֲמָיךְ,
7 נְשׂוּאָה וּכְנוּסָה לָאו חֲדָא מִילְּתָא הִיא? אֶלָּא: נְשׂוּאָה
8 - דִּידֵיהּ, וּכְנוּסָה - דְּחַבְרֵיהּ. הָכָא נַמִּי: אֲרוּסָה -
9 דִּידֵיהּ, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם - דְּחַבְרֵיהּ. רַב פָּפָּא אָמַר: הַאי
10 תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: אֵין מְקַנְּין לָהּ לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ
11 כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מְקַנְּין אוֹתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא
12 נְשׂוּאָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עַל יְדֵי גִּלְגּוּל.
13 שָׁלַח רַב חֲנִינָא מְשָׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר
14 בִּיבִמְתּוֹ, [וְיֵשׁ לוֹ אָח], אֲפִילּוּ הוּא כֹּהֵן וְהִיא כֹּהֶנֶת
15 - פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר,
16 אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה לֹא
17 אָכְלָה - מְדְּאוֹרַייְתָא, דְּרַבָּנַן מִי אֲמַר? וְאֶלָּא לְרַבִּי
18 אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָשְׁתָּא מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה
19 דְּאוֹרַייְתָא אָכְלָה, דְּרַבָּנַן מִיבָּעְיָא? אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין
20 אָמַר: עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ - דִּבְרֵי הַכֹּל אָכְלָה,
21 יֵשׁ לוֹ אָח חָלָל - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. לֹא נֶחְלְקוּ
22 אֶלָּא שֶׁנָּתַן לָהּ גֵּט, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אוֹכֶלֶת, רֵישׁ
23 לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אוֹכֶלֶת,
24 אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת - הָנֵי מִילֵּי
25 מְשׁוּתָּמֶרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַייְתָא, דַּאֲבָל דְּרַבָּנַן -
26 אָכְלָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, אֲפִילּוּ לְרַבִּי
27 אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי אוֹכֶלֶת - הָנֵי מִילֵּי דְּיֵשׁ
28 לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דְּאֵין לוֹ
29 לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר - לֹא. וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי
30 יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִילָהּ בִּחְוֶרֶת - חוֹוֶרֶת פָּסְקָה מִינֵּיהּ,
31 וּקְרוֹבָה לְבֵי נָשָׂא, אֲבָל הָא אֲגִידָא בֵּיהּ. "נִתְאַרְמְלוּ
32 אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ וכו'". בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף
33 מִשְׁמוּאֵל: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה וּבָגְרָה תַּחְתָּיו,

מהו?

ולא אבלה. ואפילו לרבי אלעזר ורבי שמעון, כי מכשרי — באלמנה לכהן גדול קמכשרי, שיש לו להאכיל במקום אחר. אבל משתמרת ליבם חלל, דאין לו להאכיל, דהא כהן חלל זר הוא — פסל לה, ולא אבלה. **אלא שנתן לה גט** — כהן ליבמתו כהנת. ואכתי, לביאתו היא משתמרת, וביאתה פסולה מדרבנן היא, דגט מהני בה מדרבנן. **אפילו לרבי אלעזר דאמר אוכלת** — הני מילי על ידי קידושין, דיש לו להאכיל כי האי גוונא במקום אחר. **אבל על ידי גירושין** — דאין לו להאכיל על ידי גירושין במקום אחר — לא. **ואם תאמר** — הכא נמי יש לו להאכיל על ידי גירושין גמורים בחוזרת, דאם היה מגרשה לגמרי — היתה חוזרת לבית אביה, ואוכלת בתרומה. **ובגרה תחתיו** — בימי אירוסין. ובהן גדול אסור בבוגרת, כדאמרינן במתניתין, ומצותו בקטנה או בנערה.

מהו

וכי שׁוֹמֶרֶת יָבָם קְרֵית לָהּ, כלשון התנא במשנה בסוטה, הרי אִשְׁתּוֹ מְעֻלֶּיָא הִיא לאחר ביאתו, דְּהָא אָמַר רַב (לעיל נר.), שהמבואר במשנה (לעיל נג:) שהבא על יבמתו בביאת שוגג או מזיד קנה, הכוונה שקָנָה לַכֹּל, דהיינו לכל דיני אישות, ואף כאן על ידי ביאה ביבמתו בזנות נחשבת כאשתו גמורה.

מתרצת הגמרא: התנא סבר בִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר (לעיל נר.) שבביאה גרועה לֹא קָנָה את יבמתו אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה של יבום, כגון ירושת אחיו המת ושמגרשה בגט, אך לא לשאר דיני אישות, ולכן התנא קרא לה שומרת יבם ולא אשתו.

מקשה הגמרא: מִידֵּי הוּא טַעֲמָא אֶלָּא לְרַב – הרי כל מה שצריך להביא כאן טעם הוא רק לרב, שכן ההוכחה מן המשנה היא לדבריו שיש קנין חופה לפסולות, וְהָא אָמַר רַב שאף בביאת זנות קָנָה היבם לַכֹּל, ואם כדברי רמי בר חמא שמדובר שבא עליה היבם בבית חמיה היה למשנה לומר שהיא אשתו ולא שהיא שומרת יבם, ומוכרח שלא כדבריו וכן בארוסה אין לומר שבא עליה הארוס בבית אביה, ושוב חוזרת הקושיא על המשנה, שאין בעלה של סוטה משקה אותה אם לא קדמה ביאתו לביאת הבועל, וכיצד משקה אותה כשהיא ארוסה.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּעָבַד בָּהּ היבם מַאֲמָר – קידושי יבמה, וּמשנתנו כְּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרֵי (לעיל כט:) שמַאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר מן התורה בקידושי אשה, ומעתה הרי היא נקראת אשתו ומתקיים 'תחת אישך', ואין כאן חיסרון בכך שלא קדמה שכיבת בעל לבועל, כיון שקדמה שכיבת הבעל הראשון שהיבמה באה מכוחו, ויכול להשקותה אם נסתרה. אמנם בארוסה ניתן להעמיד שבא עליה הארוס בבית אביה בזנות ונסתרה, ואחר כך נבנסה לחופה ולא נבעלה, וכיון שיכול להשקותה בתורת 'תחת אישך', מחמת עצם הכניסה לחופה, מוכח כרב שחופה קונה בפסולות.

מקשה הגמרא: אִי חָכֵי שעשה בה מאמר ודינה כמקודשת, שומרת יבם הַיְינוּ אֲרוּסָה גמורה, שכבר שנאה התנא, ומדוע חזר ושנה שומרת יבם. מתרצת הגמרא: וּלְטַעְמָיךְ שאינך סובר להעמיד בבית שמאי שקנאה קנין גמור, עדיין אין הברייתא מיושבת שכן יש לשאול גם על מה ששנה נְשׂוֹאָה וּכְנוּסָה בפני עצמן, וכי לְאו חֲדָא מִילְּתָא הִיא. אֶלָּא ודאי שנה אופן של נְשׂוֹאָה דְּיֵידֵיהּ דהיינו אשה שנפלה שלא מחמת יבום, וְאופן של כְּנוּסָה דְּחַבְרֵיהּ דהיינו אשה שנפלה לו מאחיו המת ויבמה, שבה שייך לשון כניסה, וְהָכָא נַמִּי בארוסה ושומרת יבם, ניתן להעמיד בבית שמאי שעשה בה מאמר ובכל זאת שנה התנא את שתיהן, שכוונתו לאופן של אֲרוּסָה דְּיֵידֵיהּ שקידש אשה, וְאופן של שׁוֹמֶרֶת יָבָם דְּחַבְרֵיהּ, דהיינו אשת אחיו שמת וממתינה לו ליבום ועדיין לא יבמה אלא עשה בה מאמר, ודינה כארוסה.

דחיה נוספת לראית רב עמרם שיש חופה לפסולות: רַב פָּפָּא אָמַר, לעולם ניתן להעמיד את המשנה בבתחילה שקינא לה כשהיא ארוסה ונסתרה ומביאה להשקותה לאחר שנשאה, ואין להקשות הרי קדמה שכיבת בועל לבעל, וכן אין להקשות הרי אין הבעל מנוקה מעון כיון שבא עליה לאחר שנסתרה, שכן משנה זו כדעת הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא בברייתא, אֵין מַקְנִין לָהּ לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כָּשֵׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מַקְנִין אוֹתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה, כלומר שיכול להשקותה לאחר הנישואין אף אם קינא לה ונסתרה בעודה ארוסה, שדי בכך שתהא 'תחת אישך' בזמן ההשקאה, אף שלא היתה בזמן הסתירה, ולא סבר תנא זה את הדרשה שצריך שיהא הבעל שתקדים שכיבת בעל לבועל, וגם אינו דורש שצריך שיהא הבעל מנוקה מעון כדי להשקותה. ואין ראיה מן המשנה בסוטה שיש חופה לפסולות, שהרי מה שקרויה 'אשתו' הוא מחמת שנבעלה קודם שהשקה אותה.

דחיה נוספת לראיה שיש חופה לפסולות: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, ניתן להעמיד את המשנה בנשואה גמורה שבעלה קינא לה ונסתרה, ומשקה אותה מחמת קינוי זה, ומה ששנינו שמקבלת שבועה שלא שטתה אף בזמן האירוסין הוא משום שכאשר הוא משביעה בשעת ההשקאה על סתירתה שאחר נישואיה, יכול להוסיף ולהשביעה עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שלא שטתה אף מזמן שנתארסה לו או כשהיתה שומרת יבם.

כיון שעסקה הגמרא בפסול תרומה במשתמרת לביאה פסולה, הגמרא מבארת דינו לענין קידושי מאמר ביבמה בתרומה שדיברה בה משנתנו: שָׁלַח רַב חֲנִינָא לתלמידי בית המדרש מְשַׁמְּטֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הָעוֹשֶׂה קידושי מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ [וְיֵשׁ לוֹ אָח], אֲפִילּוּ אם הוּא כֹּהֵן וְהִיא כֹּהֶנֶת [–בת כהן] פְּסוּלָה מִן הַתְּרוּמָה עד שייבמה, כיון שהיא עדיין זקוקה גם לאחיו, שמן התורה אינה נקנית ליבם לגמרי במאמר עד שיבוא עליה (לעיל נ:), ומאידך חכמים תיקנו שתהא קנויה למְקַדֵּשׁ ואסורה לשאר האחים, ונמצא שהיא משתמרת מן התורה גם לביאת שאר האחים הפסולה מדרבנן, ומשתמרת לביאה פסולה אסורה באכילת תרומה.

שואלת הגמרא: לְמַאן אמר רב חנינא דין זה, אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר שאמר במשנה שהמשתמרת לביאה פסולה אסורה באכילת תרומה, הרי אֵימַר דְּאָמַר – אימתי אמר רַבִּי מֵאִיר שהמְשַׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה לֹא אָכְלָה, היינו כשהיא פסולה מְדְּאוֹרַיְיתָא, כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, אך כשהביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן, כגון כאן מחמת המאמר, מִי אָמַר שהמשתמרת לה פסולה מאכילת תרומה. וְאֶלָּא נאמר שאמר דין זה לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הסוברים שהמשתמרת לביאה פסולה אוכלת בתרומה, אין זה יתכן, דהַשְׁתָּא אף המְשַׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה מִדְּאוֹרַיְיתָא אָכְלָה, וכי המשתמרת לביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן מְיַיעֲיָא לומר שאינה נפסלת מתרומה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר, יבם שעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, ויש לו אח, לִדְבָרֵי הַכֹּל – רבי יוחנן וריש לקיש אָכְלָה כפי שנתבאר, ואם יֵשׁ לוֹ אָח מאביו שהוא חָלָל, שנולד מאשה אחרת הפסולה לכהונה ונתחלל, דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה אף אם היא בת כהן, כיון שהיא משתמרת אף לביאת האח החלל האסור לה מדאורייתא, וּלְא נָחְלְקוּ רבי יוחנן וריש לקיש אֶלָּא כְּשֶׁנָּתַן לָהּ היבם הכהן ליבמתו הכהנת גֵּט, שמן התורה אין הגט כלום והיא עדיין זקוקה לו, וחכמים תיקנו שגט יועיל בה ומעתה שלא ייבמה אלא תחלוץ ונמצא שהיא משתמרת לביאה פסולה מדרבנן, שַׁרְבִי יוֹחָנָן אָמַר אוֹכֶלֶת בתרומה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה. ומבארת הגמרא טעמיהם: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אוֹכֶלֶת, היינו אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר שהמשתמרת לביאה פסולה אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, כיון דְּתָנֵי מִילֵּי בְּמִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא, אֲבָל המשתמרת לביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן סבר שֹׁאֲכָלָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, היינו אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרֵי שהמשתמרת לביאה פסולה אוֹכֶלֶת, כיון דְּתָנֵי מִילֵּי באופן דְּיֵשׁ לוֹ לכהן שהיא משתמרת לביאתו אפשרות לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, דהיינו אם יקדש אשה אחרת כשרה, אֲבָל הָכָא במשתמרת לביאה פסולה מחמת גט, כֵּיוָן דְּאֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר באופן כזה שיתן לה גט, לֹא – אף לדעתם אין הפסולה הזקוקה לו ליבום אוכלת בתרומה.

מוסיפה הגמרא: וְכִי תֵּימָא הָכָא נַמִּי בנתינת גט יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִילָהּ במקום אחר דהיינו בגירושין גמורים בְּבת כהן החוֹזֶרֶת לאכול בתרומת בית אביה, וכיון שמצינו שהוא גורם על ידי גט להחזירה לבית אביה ולאכול תרומה, כך גם אם נתן גט לשומרת יבם יגרום בכך שתחזור לבית אביה ותאכל תרומה. יש לומר שאין האופנים דומים, שהרי חוֹזֶרֶת לבית אביה פְּסֻקָה מלאכול מִיגֵּיהּ – מחמתו, וְאדרבה, כל שאוכלת היא מחמת זאת שקִרְּבָה לְבֵי נְשָׂא – לבית אביה מחמת שבעלה גירשה, אֲבָל הָא – שומרת יבם שנתן לה גט, עדיין אֲגִידָא בֵּיהּ – קשורה בו כל זמן שלא חלץ לה קודם הגט, וכיון שבאופן כזה לא מצינו שמאכילה במקום אחר, אף כאן אינה אוכלת בתרומה.

שנינו במשנה: נִתְאָרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ וכו' מן הנישואין פסולות מן האירוסין כשרות.

הגמרא מסתפקת במבואר במשנה לקמן (נט.) שלרבי מאיר כהן גדול לא ישא בוגרת, ומביאה ראיה ממשנתנו: בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף מִשְּׁמוּאֵל, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה כמצוותו, וּבָגְרָה בעודה ארוסה תַּחְתָּיו,

מַהוּ לישאנה עתה שהיא בוגרת. מבארת הגמרא את הספק: האם במה שנאמר בו (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח' בָּתַר הַנִּישׂוּאִין אָזְלִינַן, שאז עליה להיות בתולה, וממילא אשה זו שבגרה אסורה לו, אוֹ בָּתַר הָאֵירוּסִין אָזְלִינַן, וכיון שאירסה בעודה בתולה יכול לישאנה אף שבגרה אחר האירוסין.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק: אָמַר לֵיהּ שמואל לרבי חייא בר יוסף, תְּנִיתוּהָ במשנתנו, הנשים האסורות לכהן שנִּתְאָרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אם מִן הַנִּישׂוּאִין, פְּסוּלוֹת מלאכול תרומת בית אביהן אם בנות כהנים הן, כיון שנתחללו על ידי ביאת הכהן בעבירה, ואם מִן הָאֵירוּסִין, כְּשֵׁרוֹת לאכול בתרומת בית אביהן. ומכך שמן האירוסין כשרות, מוכח שבפסולי כהונה הולכים אחר שעת הנישואין, שהנישואין אוסרים ולא האירוסין, וממילא כהן גדול שקידש את הקטנה ובגרה אסור לו לישאנה, כיון שהולכים אחר שעת הנישואין ואז היא בוגרת.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא בר יוסף לשמואל, לְשַׁוּוּיֵהּ חֲלָלָה לֹא קָמְיַבְּעְיָא לִי שאינה נעשית על ידי האירוסין, דְּבִיאָה הִיא דְּמַשַּׁוְּיָא חֲלָלָה, והיא נעשית רק בנישואין, ואם התאלמנה מן האירוסין אינה פסולה לאכילת תרומה. כִּי קָמְיַבְּעְיָא לִי היינו בכוונת הכתוב (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', מַאי – באיזו לקיחה מדובר, האם קִיחָה דְּקִדּוּשִׁין בָּעֵינַן שבה תהא בתולה, ואשה זו שהיתה בתולה בקידושין מותר לישאנה, אוֹ קִיחָה דְּנִישׂוּאִין בָּעֵינַן שבה תהא בתולה, ואסור לישא בוגרת אף אם קידשה בהיתר.

שמואל פושט את הספק: אָמַר לֵיהּ שמואל, הָא נַמֵּי תְּנִיתוּהָ במשנה (לקמן סא.), כהן הדיוט שֶׁאֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, יְכֻנּוֹם אותה, כיון שקידשה בהיתר. ומכך שאם קידשה בהיתר מותר לישאנה, מבואר שהולכים אחר שעת האירוסין, ואף כהן גדול שקידש את הקטנה בהיתר ובגרה יש לומר שמותר לישאנה.

הגמרא דוחה את ההוכחה: שָׁאנֵי הָתָם באלמנה לכהן גדול, דִּכְתִיב בה (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', ותיבת 'אשה' מיותרת, ודורשים שהולכים באלמנה אחר שעת אירוסין, ולכן אם אירסה ואחר כך נהיה כהן גדול רשאי לישאנה, אך קטנה שבגרה אינה נלמדת מפסוק זה.

מקשה הגמרא: הרי הָכָא נַמֵּי כְּתִיב 'אִשָּׁה' בפסוק (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ויש ללמוד מכך שאף בקטנה הולכים אחר שעת אירוסין, ואף אם בגרה לאחר אירוסין מותרת לכהן גדול. מתרצת הגמרא: מן הפסוק הקודם למדים לרבות רק אשה אַחַת שאם נתארסה בהיתר מותרת וְלֹא שְׁתַּיִם, ולכן רק אלמנה מותרת ולא בוגרת.

מקשה הגמרא: וּמָה רָאִית לרבות אלמנה להיתר ולא בוגרת. מתרצת הגמרא: הָא – הבוגרת אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ בכך שכלו בתוליה לאחר האירוסין, ולכן יש לומר שאסור לישאנה, וְהָא – האלמנה לֹא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ לאחר האירוסין, ולכן מסתבר שכשהתורה מרבה בתיבת 'אשה' להתיר את אחת הנשים שנשתנו בין האירוסין לנישואין, כוונתה להתיר דווקא את זו שלא נשתנה גופה משעת קידושיה.

משנה

משנתנו מונה את הנשים האסורות בנישואין לכהן גדול: כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא אִשָּׁה אַלְמָנָה, בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין – שנתקדשה לבעלה ומת, וּבֵין אַלְמָנָה מִן הַנִּישׂוּאִין – שאף נישאה לו ומת. וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת שהיא בת י"ב שנה ושש חדשים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בְּבוֹגֶרֶת. [וְלֹא יִשָּׂא כהן גדול אֶת אשה מוּכַּת עַיִן – שנפלו בתוליה על ידי מכת עין, שנאמר בו (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ולזו אין בתולים].

גמרא

ברייתא המביאה מקור שאלמנה אסורה לכהן גדול בכל אופן: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'אַלְמָנָה' וגו' לֹא יִקָּח', ודורשים שאסור לישא בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין וּבֵין אַלְמָנָה מִן הַנִּישׂוּאִין.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, הרי ודאי 'אלמנה' האמורה סתם היינו בכל אופן. מתרצת הגמרא: החידוש הוא, מַהוּ דְּתֵימָא לֵילַף בגזירה שוה 'אַלְמָנָה' 'אַלְמָנָה' מִתָּמָר, מָה לְהַלָּן בתמר מה שנאמר בה (בראשית לח יא) 'שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית אָבִיךְ' היינו אלמנה מִן הַנִּישׂוּאִין שהרי אונן בעלה דש מבפנים ונחשבת נשואה לו, אַף כָּאן מה שנאמר בכהן גדול 'אַלְמָנָה' וגו' לא יִקָּח', הכוונה לאסור רק אלמנה מִן הַנִּישׂוּאִין, לכן קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא שאף אלמנה מן האירוסין אסורה לו.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי שאכן למדים בגזירה שוה מתמר שרק אלמנה מן הנישואין אסורה לכהן גדול. משיבה הגמרא: דין אלמנה לכהן גדול הוא דִּומְיָא דִּגְרוּשָׁה האסורה עליו, מָה גְּרוּשָׁה אסורה בֵּין מִן הַנִּישׂוּאִין וּבֵין מִן הָאֵירוּסִין, אַף אַלְמָנָה אסורה בֵּין מִן הָאֵירוּסִין וּבֵין מִן הַנִּישׂוּאִין.

שנינו במשנה: וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת, רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת.

ברייתא המבארת את המחלוקת בדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ובא למעט פְּרָט לִבְעוּלַת שָׁפָלוּ לָהּ – נתמעטו בְּתוּלֶיהָ, וכבר אינה בתולה שלמה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בְּבוֹגֶרֶת ואינם דורשים דרשה זו.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי. משיבה הגמרא: נחלקו בדרשת הפסוק המובא בברייתא, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, שאם היה כתוב בו 'בְּתוּלָה', אֲפִילּוּ שיש בה מִקְצַת בְּתוּלִים מַשְׁמַע, והיינו למדים שבוגרת שיש בה מקצת בתולים כשרה לכהן גדול, וכיון שכתוב 'בְּתוּלֶיהָ', משמע שאינה כשרה לו עַד דְּאִיכָּא לה את כָּל הַבְּתוּלִים, ובוגרת שנתמעטו בתוליה פסולה. ומה שנוסף לתיבה זו האות י"ת ונאמר 'בִּבְתוּלֶיהָ', בא לומר שדוקא בְּנִבעלה במקום בתוליה כְּדַרְכָּהּ אין – אכן נאסרת לכהן גדול, אך אם נבעלה שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, לֹא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי, שאם היה כתוב 'בְּתוּלָה', שֶׁלֹּא מַשְׁמַע, והיינו למדים מכך שכשרה רק אם יש בה את כל הבתולים, ולאסור בוגרת, וכיון שכתוב 'בְּתוּלֶיהָ' משמע לרבות וַאֲפִילּוּ שיש בה מִקְצַת בְּתוּלִים כשרה, והיינו בוגרת, ומה שנאמר 'בִּבְתוּלֶיהָ' בתוספת בי"ת בא למעט שאינה כשרה לו עַד שֶׁיְּהֵא כָּל בְּתוּלֶיהָ כַּיָּמִין, כלומר שלא תאבד מקצת בתוליה שנשארו, בֵּין בְּנִבעלה כְּדַרְכָּהּ וּבֵין בנבעלה שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ.

מאמר נוסף בענין בעולה שלא כדרכה לכהונה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אף אם נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה דהיינו לכהן גדול המצווה לישא רק בתולה.

מקשה הגמרא: מֵתִיב רָבָא, שנינו בברייתא, נאמר באונס נערה בתולה (דברים כב כט) 'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה', ודרשו בברייתא, שחיובו לשאת את אנוסתו נאמר רק בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ, שאינה אסורה עליו, פְּרָט לְאַלְמָנָה מן האירוסין שנאנסה לְכֹהֵן גָּדוֹל וּגְרוּשָׁה וַחֲלוּצָה מן האירוסין שנאנסו לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, שאינם חייבים לישא אותן. ומבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי ביאת האונס שבה אמרה הברייתא שכהן גדול אינו נושא אנוסתו אם היתה אלמנה, אִילֵימָא בְּכִדְרָכָהּ, מַאי אִירְיָא – מדוע נאסרה דווקא מְשׁוּם שהיא אַלְמָנָה, תִּיפּוֹק לֵיהּ לאוסרה אף בלא איסור אלמנה, מְשׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ בְּעוּלָה כשנאנסה, ובעולה אסורה לכהן גדול, והיינו אף שנאנסה לו והיא בעולת עצמו, וכפי שיבואר להלן. אֶלָּא לָאו – ודאי מדובר בברייתא כשאנסה שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, וּמְשׁוּם אַלְמָנָה אין – אכן נאסרה עליו וּמְשׁוּם בְּעוּלָה לֹא. ומבואר שבעילה שלא כדרכה אינה אוסרתה לכהן גדול, וקשה לרב יהודה שאמר בשם רב שאף היא פסולה לכהן גדול.

מהו — לכונסה משבגרה, או לא. בתר קיחה דאירוסין אזלינן ושריא ליה, או בתר נישואין אזלינן, וכיון דבגרה — אסירא ליה. **מן האירוסין כשרות** — אלמא בפסול כהונה בתר נישואין אזלינן מדלא פסיל אלמנה שנתארסה לכהן גדול ומת. **יבנום** — אלמא בתר אירוסין אזלינן. **שאני התם דכתיב אשה** — "כי אם בתולה מעמיו יקח אשה", והאי אשה קרא יתירא הוא, ומיניה מרבינן לקמן בפירקין (סא,א) דאם אירס אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס. **אחת ולא שתים** — תירוצא הוא: אחת יש לך לרבות, ולא שתים. **הא אישתני גופה** — בוגרת נשתנה גופה מן אירוסין לנישואין, אלמנה לא נשתנית. **משנה ולא ישא את הבוגרת** — פלוגתייהו מפרש בגמרא. **גמרא פשיטא** — אלמנה סתמא משמע. **מתמר** — "שבי אלמנה" (בראשית לח). **דומיא דנרושה** — ובגרושה פשיטא ליה; דסתמא היא, דלית לך למילף כדילפינן גזירה שוה באלמנה. **בתולה** — אי הוה כתיב "בתולה יקח" — מקצת בתולים משמע, והואי מישתרי בוגרת. השתא דכתיב "בתוליה" — מיתסרא בוגרת, דמשמע דבעינן כל בתוליה. **בבתוליה** — בי"ת יתירא, דמשמע הכי: למדרש במקום בתוליה, דהיינו כדרכה, אם נבעלה — נפסלה לכהן גדול, אבל בבעילה שלא כדרכה — לא. דלמיסר בעולה שלא כדרכה ליכא למימר מהאי קרא, ולמידרש עד שיהו כל בתוליה קיימין, ואפילו שלא כדרכה, כדדרשינן ליה אליבא דרבי אלעזר — ביון ד"בתולה" ממעט בוגרת, כל שכן בעולה שלא כדרכה. הלכך, כי אתא קרא — למישרי אתא, ובדדרשינן. **ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי** — אי הוה כתיב בתולה — שלימה משמע, ומיתסרא בוגרת. השתא דכתיב "בתוליה" — אפילו מקצת בתולים משמע, לרבות בוגרת. **בבתוליה** — בי"ת יתירא משמע שתהא בבתוליה, שלא אבדה מהם כלום על ידי בעילה, בין כדרכה בין שלא כדרכה. וכיון דאיתרבאי בוגרת להיתירא, איצטריך למיסר בעולה שלא כדרכה. **פסולה לכהונה** — לכהן גדול שמצווה על הבתולה. אבל לדהדיוט אפילו כדרכה כשרה. ואין זונה אלא הנבעלת לאסור לה. ולו **תהיה לאשה** — במאנס נערה בתולה כתיב. **פרט לאלמנה** — מן האירוסין, ווה המאנס כהן גדול הוא. או גרושה או חלוצה מן האירוסין היא, אם כהן הדיוט הוא. **היכי דמי** — הך ביאת אונס, שבא עליה כהן גדול זה. **תיפוק ליה דהויא לה בעולה** — ותניא לקמן: אנוסת עצמו ומפותת עצמו — לא ישא. הא

מַהוּ? בָּתַר נִישּׂוּאִין אָזְלִינַן, אוֹ בָּתַר אֵירוּסִין אָזְלִינַן? אֲמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, נִתְאָרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, מִן הַנִּשּׂוּאִין - פְּסוּלוֹת, מִן הָאֵירוּסִין - כְּשֵׁרוֹת. אֲמַר לֵיהּ: לְשׁוּיֵהּ חֲלָלָה - לָא קָמִיבָּעֲיָא לִי דְּבִיאָה הִיא דְּמְשַׁוְּיָא חֲלָלָה. כִּי קָמִיבָּעֲיָא לִי "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" מַאי? קִיחָה דְּקִדּוּשִׁין בָּעֵינַן, אוֹ קִיחָה דְּנִישּׂוּאִין בָּעֵינַן? אֲמַר לֵיהּ, הָא נָמֵי תְּנֵיתוּהָ: אֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל - יְכַנּוֹס. שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "יִקַּח אִשָּׁה". הָכָא נָמֵי כְּתִיב "אִשָּׁה". אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם.

הָא לָא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ, וְהָא לָא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ. **מַשְׁנָה** כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא אַלְמָנָה, בֵּין מִן הָאֵירוּסִין בֵּין אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין. וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בִּבְוּגֶרֶת. [וְלֹא יִשָּׂא אֶת מוּפַת עֵץ]. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן: "אַלְמָנָה לֹא יִקָּח", בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין, בֵּין אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵילַף אַלְמָנָה אַלְמָנָה מִתָּמָר, מָה לְהַלָּן - מִן הַנִּשּׂוּאִין, אַף כָּאן - מִן הַנִּשּׂוּאִין, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! דּוֹמְיָא דִּגְרוּשָׁה, מָה גְּרוּשָׁה בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵירוּסִין, אַף אַלְמָנָה בֵּין מִן הָאֵירוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין. "וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת". תָּנוּ רַבָּנָן: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח", פָּרַט לִבְוּגֶרֶת שֶׁפָּלוּ לָהּ בְּתוּלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בִּבְוּגֶרֶת. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: "בְּתוּלָה" אֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלִים מַשְׁמַע, "בְּתוּלֶיהָ" עַד דְּאִיכָּא כָּל הַבְּתוּלִים, "בִּבְתוּלֶיהָ" בְּכִדְרָכָהּ אִין, שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לָא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי: "בְּתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע, "בְּתוּלֶיהָ" וַאֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלִים, "בִּבְתוּלֶיהָ" עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּתוּלֶיהָ כַּיָּמִין, בֵּין בִּכְדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - פְּסוּלָה לְכְהוּנָּה. מְתִיב רָבָא: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ, פָּרַט לְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא בִּכְדַרְכָּהּ - מַאי אִירְיָא מְשׁוּם אַלְמָנָה? תֵּיפּוֹק לֵיהּ מְשׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ בְּעוּלָה. אֶלָּא לָאו שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וּמְשׁוּם אַלְמָנָה - אִין, מְשׁוּם בְּעוּלָה - לָא.

הָא

מהו בתר נישואין אזלינן — מתוך פירוש הקונטרס משמע דשמואל ידע דמיבעיא ליה אם מותר לכונסה משבגרה או לא, אף על גב דמתניתין לא איירי באיסור קיחה — מכל מקום שמואל הוה מדמי איסור קיחה לאיסור חללה. וקשה לרבינו יצחק: דמעיקרא פשט ליה שמואל דבתר נישואין אזלינן, ובתר הכי פשט ליה דבתר אירוסין אזלינן? ועוד: דלא הוה ליה למימר לשוויה חללה לא קמיבעיא לי, כיון דאיהו נמי ידע דלא קמיבעיא ליה אלא לענין קיחה, אלא שהיה מדמה זה לזה. והכי הוה ליה למימר: שאני איסור קיחה מאיסור חללה! ונראה לרבינו יצחק: דשמואל היה סבר דמיבעיא ליה אי חשיב ליה לרבי מאיר משתמרת לביאה פסולה, כיון שהקידושין היו בהיתר, או לא. והיה יכול להשיבו דזו ביאה כשרה היא, דמותר לכנוס, כדקאמר בסמוך. אלא לפי דבריו, שסבור דאסור לכנוס, משיב לו: תנינא דמן הנישואין פסולות. וכיון דעיקר חללות מן הנשואין — סברא הוא דבתר נישואין אזלינן. אפילו הוי הקידושין בהיתר.

הא לא אישתני גופה — קודם נישואין, אחר שנתמנה להיות כהנו גדול. והוה הדין אם אירס בוגרת, או קטנה ובגרה, ואחר כך נתמנה להיות כהן גדול. דדוקא נתמנה ואחר כך בגרה הוא דלא יכנוס, דנשתנה הגוף אחר שנתמנה. וצריך עיון אם אחר שנתמנה נעשית מוכת עץ או בעולה, אי הוי נשתנה הגוף ולא יכנוס, או לא? וקצת משמע בפרק קמא דקדושין (י,א) דלא חשיבא בעולה אישתני גופה, דקאמר: אי תחלת ביאה קונה יכול כהן גדול לקדש בביאה, ואי חשוב באישתני גופה — היאך יכנוס? והלא בעולה היא בשעת נישואין, אם תאמר דביאה אירוסין עושה! ומיהו, בפרק "אלו נערות" (כתובות לח,ב ושם) חשיב בעולה שינוי הגוף, גבי הא דפריך: אדרבה "בתולה" "בתולה" לגזירה שוה, שהרי אני קורא בה "נערה אשר לא אורסה", ומשני: הא — אישתני גופה, הא — לא אישתני גופה. והא דאמרינן בפרק "נערה" בכתובות (מה,א): ודלמא כי חדית רחמנא — היכא דלא אישתני גופה, שלא בגרה — התם שהיתה כבר בעולה מן הבועל, לא חשיב שינוי הגוף בבעילת בעל. ובעילת בועל, אף על גב דהוי שינוי הגוף — התם לא איירי אלא בנשתנה הגוף אחר העבירה.

דומיא דגרושה — ואם תאמר: אדרבה, גרושה דומיא דאלמנה, דדוקא מן הנשואין! ויש לומר: דלחומרא מקשינן. ועוד אומר רבינו יצחק: דגרושה הויא אף מן האירוסין, כמו גרושה דכהן הדיוט, ואף על גב דב"השולח" (גיטין מא,א) אמרינן: לא, דכולי עלמא גזירה שוה עדיפא מהקישא — שאני התם, דעיקר שטר נפקא לן מגזרה שוה. **פרט** לבוגרת שכלו בתוליה — לאו דוקא כלו, אלא כלומר: נתמעטו קצת. **אפילו** מקצת בתולים — לא מצי למימר: לרבי מאיר "בתולה" — שלימה משמע, בין כדרכה בין שלא כדרכה, "בתוליה" — להכשיר שלא כדרכה, "בבתוליה" — למעוטי בוגרת — דלא משמע ליה למדרש מבי"ת אלא לענין שלא כדרכה, "בבתוליה" — במקום בתוליה. ועוד: דעל כרחך לרבי מאיר "בתולה" — מקצת בתולה, דשמעינן ליה לרבי מאיר בפרק "אלמנה ניזונת" (כתובות צו,ב) דאמר: מקצת כסף כבל כסף. ועוד: דאי אפשר דבתולה — שלימה משמע, למעוטי שלא בדרכה, דמ"בתולה" ליכא למעוטי שלא בדרכה, דהא בקנס של נערה כתיב בתולה, ואפילו הכי יש לה קנס, דדאמר בפרק קמא דקידושין (י,א): מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי. וכן לענין סקילה בנערה המאורסה — לא פליג רבי אלא משום דכתיב "לבדו". ומיהו קשה לרבינו יצחק: למאן דאמר "בתולה" — שלימה משמע, אמאי איצטריך גבי קנס למעוטי בוגרת? תיפוק ליה מדכתיב "בתולה" דמשמע שלימה. וכן גבי נערה המאורסה. ומיהו, בתולה דגבי קנס איכא למימר דאיצטריך לבדרשינן בפרק "אלו נערות" (כתובות לח,ב). **אילימא** בבדרכה תיפוק ליה דהויא בעולה — משמע דאסירא ליה, אף על פי שהיא בעולת עצמו. והא דקאמר בריש "אלו נערות" (שם ל,א): איכא ביניידו בעולה לכהן גדול — היינו בעולה מאותה בעילה עצמה שנאנסה בה. וכן פירש רבינו חננאל. ולא כמו שדוחק שם בקונטרס לפרש שנבעלה לאחר שלא בדרכה. ועוד, דאם כן הוה ליה למיפרך: הניחא לרבי אלעזר דאמר נבעלה שלא כדרכה פסולה, אלא לרבי מאיר — מאי איכא למימר. **אלא** לאו שלא בדרכה — משמע דמשלם קנס אביאה שלא בדרכה. וכן בפרק קמא דקידושין (י,א) דקאמר: מודה רבי לענין קנס, דכולהו משלמין. והקשה רבינו יצחק בן אשר מכאן על פירוש רש"י בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עג,א), גבי רדף אחר חייבי לאוין ואחר חייבי כריתות, דניתן להציל בנפשו, ופריך: ואלו נערות שיש להם קנס

הבא

הבא על אחותו — ומשני: משעת הבראה הוא דפגמה, איפטר ליה מקטלא, ממונא לא משלם עד גמר ביאה. ופירש בקונטרס: דאין משלם קנס עד גמר ביאה, שיש שם השרת בתולים. ומפרש רבינו תם ורבינו יצחק בר אשר: דודאי משלם קנס אהבראה ואשלא בדרכה, אף על גב דאין משיר בתולים. והתם דוקא קאמר דלא משלם עד גמר ביאה — משום דמעיקרא קם ליה בדרכה מיניה, דניתן להצילה בנפשו. והא דנקט התם: כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה בכדרכה — הוה מצי למינקט: וחזר ובא עליה שלא כדרכה, כיון דחייב קנס אשלא כדרכה. ועוד מצינו למימר: דאף על גב דיש קנס בשלא כדרכה — בהבראה אין קנס, לפי שלא נתרבתה הבראה להיות כגמר ביאה לענין קנס. דהא לערויות וחייבי לאוין וחייבי עשה ואשה לבעלה וביבמה מצרכינן קראי לעיל (נה,א) לרבות הבראה. וכן משמע מתוך דך דשמעתין, דאי יש קנס בהבראה — הוה ליה לשנויי: כגון שלא עשה אלא נשיקה, ובנשיקה אינו משיר בתולים כדמשמע בפרק "בן סורר" (סנהדרין עג,ב). ואם תאמר: ואי אין קנס בהבראה, היאך איש מתחייב קנס, למאן דאמר הבראה זו הכנסת עטרה? דבהכנסת עטרה הוא משיר בתוליה, כדמוכח ב"בן סורר" (שם), ואז היא כבר בעולה, ורחמנא אמר: "בתולה" ולא בעולה! ויש לומר: דבהכי חייב רחמנא, הואיל ובבעילה זו נעשית בעולה, אף על גב דלא מתחיל חיוב קנס עד אחר כך. דאי לא תימא הכי — למה ליה למכתב הבראה כלל? לילף הבראה מנערה המאורסה בכל הערויות, דאיתקוש כולם להדדי, כדאמרינן בריש פירקין (נה,א)! ובנערה המאורסה על כרחך מיחייב בהבראה, דאי בגמר ביאה — כבר השיר בתוליה בהכנסת עטרה, ורחמנא אמר "בתולה" ולא בעולה, כדדרשינן בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין סו,ב) אלא על כרחך, אפילו לא מחייב אלא עד גמר ביאה, כיון דבביאה זו נעשית בעולה — חייב רחמנא. אבל קשה: אי לא מחייב קנס בהבראה, אם כן מאי פריך ב"בן סורר": הניחא למאן דאמר הבראה זו נשיקה, אלא למאן דאמר הבראה זו הכנסת עטרה — מאי איכא למימר? הא לדידיה נמי אתי שפיר, דהא לא מיחייב קנס בהכנסת עטרה אלא בגמר ביאה ממש!

הא מני רבי מאיר — — אף על גב דלרבי מאיר חייבי לאוין וכריתות בני קנס, דרב גופיה מוקי מתניתין דריש "אלו נערות" (כתובות כט,א) כרבי מאיר — הכא לאו מקנס ממעט להו, אלא לענין שאין ראויה לקיימה. כדקתני נמי סיפא ב"אלו נערות" (לט,א): אם לא היתה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה, שנאמר: "ולו תהיה לאשה" — באשה הראויה לו. תימה: דהתם (מ,א) פריך עלה וליתי עשה ולידחי לא תעשה, ומאי פריך? שאני הבא דגלי קרא! ויש לומר, דפריך הכי: וניתי עשה, ובי תימא שאני הכא דגלי קרא — אם כן נגמר מהבא בכל מקום דלא דחי! אי נמי, פריך: דלא הוה ליה לאוקמי קרא בחייבי לאוין אלא בחייבי כריתות דוקא, דהוה אמינא שמותר לקיימה הואיל ואיתרבו לקנס מהבתולות ומנערות, בריש "אלו נערות" (שם כט,ב) דקראי משתמעי דהיכא דאיכא קנס איכא נישואין. אבל בחייבי לאוין — נימא דאתי עשה ודחי לא תעשה. אבל קשה: דמשני, היכא דאמרינן דדחי — כגון מילה בצרעת, אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה — מי איתיה לעשה כלל. אם כן למה לי קרא למעוטי שלא ישאנה? ונראה לרבינו יצחק: דהכא לאו מיתורא קדריש, אלא הכי פירושו: "ולו תהיה לאשה" — באשה הראויה לו, פרט לאלמנה. משום דדרשינן ב"אלו נערות" (שם לח,א): "תהיה" — מדעתה, וכיון דבעינן מדעתה — אם כן בעינן אשה הראויה לו, דלא חשיב עשה, דהא אי אמרה לא בעינא ליה — מי איתיה לעשה כלל! ומעיקרא דפריך וניתי עשה ונדחי לא תעשה — סלקא דעתך דכי אמרה: מיהא בעינא ליה — ידחה עשה את לא תעשה, דלא מסיק אדעתיה דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת בר'. אי נמי: מעיקרא סלקא דעתך כדפרישית, דמייתורא קא דריש. **ורב** דאמר כרבי אלעזר — לא שסבר רב כרבי אלעזר, דהא רב ושמואל דאמרי תרוייהו: בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ורבי אלעזר מכשיר בוגרת. אלא הכי קאמר: דרב דאמר לרבי אלעזר נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה, כיון דמכשיר בוגרת, וליה לא סבירא ליה. והשתא ניחא דפריך: אי כרבי אלעזר — מאי אירייא משום בעולה, תיפוק ליה דהוויא זונה, דהא אמר רבי אלעזר פנוי בו'. ואי אליבא דנפשיה קאמר — מאי פריך? דאטו משום דסבר לה כרבי אלעזר בחדא סבר לה כותיה בכל מילי?! דאין שני הדברים הללו תלויין זה בזה, דמה ענין זה אצל זה? ועוד: דעל כרחך לא סבר כוותיה בהא, דאמר: "פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה" מדפריך ארב בסמוך, ובהא אמר רב עמרם, דאין הלכה כרבי אלעזר; ובסוף פרק קמא דכתובות (טו,א) גבי תינוקת שנאנסה — פסיק לשם כרבי יוסי, דמכשיר. והיכי הוה מכשיר, אפילו בתרי רובי, אי סבר "פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה"! ודוחק לומר דלא אצטריך לפסוק אלא לבא עליה לשום אישות, אלא אליבא דרבי אלעזר קאמר, וליה לא סבירא ליה. **שנים** ולא ארבעה — ואם תאמר: ומהיכא תיסק אדעתיה למיסר דאיצטריך קרא למעוטי? ויש לומר, דסלקא דעתך לאסור משום דאיתקוש, וכי תימא: אם איתא דהני נמי אסור, לכתוב רחמנא: "אתנן ומחיר כלב וזונה"! אם כן הוה אמינא דכל חד לחוד שרי. ומיהו, למאן דאמר (בבא מציעא צד,ב): "משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפרוט לך הכתוב: 'יחדו'" — הוה ליה למכתב הכי. ובפרק "כל האסורין" (תמורה ל,ב) מהאי דרשא דשנים ולא ארבעה, נפקא לן דאין זנות לבהמה.

שאינו

הא מני רבי מאיר — דאמר: "בתוליה" — עד שיהו כל בתוליה קיימין, פרט לבוגרת. ואייתר ליה "בבתוליה" למעוטי בעולה שלא כדרכה, דשריא. **ורב** — דאמר פסולה — כרבי אלעזר, דאמר לעיל: "בתוליה" — מקצת בתולים, לרבויי בוגרת. ואתא "בבתוליה" למעוטי בעולה שלא כדרכה, בדלעיל. **דהויא לה זונה** — ואפילו לכהן הדיוט אסורה. **דהא אמר רבי אלעזר כו'** — לקמן בפירקין (סא,ב). **איסור זונה ליבא** — דילפינן לקמן בשמעתין: אין זנות לבהמה. **אי זונה לא הויא** — אם כן לאו ביאה היא, ואפילו לכהן גדול תשתרי. **וכי תימא מידי דהויא אמוכת עץ** — דהא רבי אלעזר קאמר במתניתין, לא ישא את מוכת עץ, ותיבעי למימר דאפילו במוכת עץ שלא כדרכה פסולה. **אם כן אין לך אשה שכשרה לכהונה גדולה שלא נעשית מוכת עץ על ידי צרור** — של קינוח בית הכסא. **אלא אמר רבי זירא** — משכחת לה להא דרב אליבא דרבי אלעזר דהויא בעולה, ולא זונה ולא אלמנה ולא גרושה — בקטנה יתומה הנישאת לבעל, ובעלה שלא כדרכה ומיאנה בו. דאין כאן פסול זנות ואלמנות וגירושין, ואשמעינן רב דיש כאן פסול בעולה לכהן גדול. **כשרה לכהונה** — אפילו לכהן גדול, דמוכת עץ בעלמא היא. ומאן דשרי במוכת עץ — שרי בה. **למי שאינו איש** — בהמה. **שבפקילה** — אם יש עדים והתראה — היכא דליכא עדים והתראה — כשרה לכהונה. **בהיתלו** — שם מקום. **כופרי** — כלבים גדולים שצדין בהן חיות. **מאחריה** — שלא כדרכה. דאי כדרכה — לא גרעה ממוכת עץ. **רבי** — לאחר חורבן הבית היה כמה דורות, שהוא סוף התנאים, ובימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, דתנן (ראש השנה כט,ב): משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכו'. **אתנן כלב** — שאם אמר אדם לזונה: הילך טלה זה והבעלי לכלבי, ומחזיר זונה שהחליף זונה בטלה — מותרים למזבח. ומדשרי אתנן כלב — אלמא לאו זנות הוא. **לא ישא** — כהן גדול, דכתיב: "בתולה יקח" (ויקרא כא) — בשעת ליקוחין תהיה בתולה.

שאין

רב: ומוציא בגט. ואלא הא דקתני: "אם נשא - נשוי"! אמר רב אחא בר יעקב: לומר

שאין

מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי – כשיטת מי נשנית ברייתא זו המתירה בעולה שלא כדרכה לכהן גדול, כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, שדרש (לעיל ע"א) מ'בתוליה' שיהיו כל בתוליה קיימים ולמעט בוגרת, ו'בבתוליה' בתוספת בי"ת דרש להתיר בעולה לכהן גדול שלא כדרכה, וְרַב סבר שבעולה שלא כדרכה פסולה לכהן גדול, משום דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שדרש (שם) מ'בתוליה' לרבות אף מקצת בתולים דהיינו בוגרת, ומ'בבתוליה' בתוספת בי"ת דרש שאף בעולה שלא כדרכה פסולה לכהן גדול.

מקשה הגמרא: אִי סבר רב כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי אִירְיָא – מדוע נקט שפסולה מִשּׁוּם שהיא בְּעוּלָה, תִּיפּוּק לֵיהּ – ילמד שאסורה אף לכהן הדיוט משום דְּהָוְיָא לָהּ – שנחשבת זוֹנָה, שנבעלה ללא נישואין, דְּהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (להלן סא:), פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה – אדם שאינו נשוי שבא על אשה שאינה נשואה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, עֲשָׂאָהּ זוֹנָה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אכן כשנבעלה לאדם אף שלא כדרכה פסולה לכל כהן מדין זונה, ורב דיבר כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲלָה לִבְהֵמָה שלא כדרכה, דְּהָתָם מִשּׁוּם בְּעוּלָה אִיכָּא – שבאופן זה יש רק איסור בעולה, ורק לכהן גדול, אך מִשּׁוּם זוֹנָה לֵיכָּא – אין איסור, שאינה נעשית זונה בבעילת בהמה כפי שדורשים להלן.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, כיצד יתכן לחלק ביניהם, והרי יש לדון בזה מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִי בְּעוּלָה הָוְיָא – אם בעילת בהמה מחשיבתה בעולה, זוֹנָה נַמֵּי הָוְיָא – תיחשב גם זונה ותיאסר אף לכהן הדיוט, וְאִי זוֹנָה לֹא הָוְיָא – ואם אינה מחשיבתה כזונה, הרי שאין זה נחשב ביאה, אם כן בְּעוּלָה נַמֵּי לֹא הָוְיָא – גם לא תיחשב לבעולה ולא תיאסר אף לכהן גדול. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שטעם איסורה לכהן גדול דווקא הוא מִידִּי דְּהָוְיָא אַמּוּכַּת עֵץ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ – כשם שאסר רבי אלעזר (לעיל ע"א) את מוכת עץ לכהן גדול, ונשמע מכך שאף מוכת עץ שלא כדרכה אסורה, והוא הדין לנבעלה לבהמה שלא כדרכה. אין לומר כך, שאִם כֵּן אֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁכְּשֵׁרָה להנשא לִכְהוּנָּה גדולה, שאין אשה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית מוּכַּת עֵץ שלא כדרכה, עַל יְדֵי צְרוֹר שמקנחת בו בבית הכסא.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא, רב שאסר בעולה שלא כדרכה לכהן גדול רק מחמת חסרון של 'בעולה' ולא מחמת דבר אחר, היינו בִּמְמָאֶנֶת – קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, ונבעלה בנישואיה שלא כדרכה, ומיאנה בו ויצאה, שאינה גרושה כיון שלא קיבלה גט, ואינה אלמנה שהרי בעלה לא מת, ואינה זונה שהרי נישאה כתקנת חכמים.

מאמר נוסף בענין הנבעלת לבהמה: אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא, אשה שנִבְעֲלָה לִבְהֵמָה, כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה גדולה, שאינה נחשבת לבעולה אלא כמוכת עץ, ולסוברים שמוכת עץ מותרת אף זו מותרת.

הגמרא מביאה ראיה: תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי – שנינו כך גם בברייתא, נִבְעֲלָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, דהיינו לבהמה, אַף עַל פִּי שֶׁבעדים והתראה נענשת בִּסְקִילָה, בלא עדים והתראה שאינה נסקלת כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: כִּי אֲתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה [–נערה] אַחַת בְּמקום הנקרא הַיְתָלוּ, שֶׁהָיְתָה מְכַבֶּדֶת [–מטאטאת] אֶת הַבַּיִת, וּרְבָעָהּ כֶּלֶב כּוּפְרִי – כלב גדול שצדים בו חיות מֵאַחֲרֶיהָ – שלא כדרכה, וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה. אָמַר שְׁמוּאֵל, וּכשהכשירה רבי היינו אף לְכֹהֵן גָּדוֹל, שאינה נחשבת בעולה בביאת הכלב. מקשה הגמרא: בִּימֵי רַבִּי כֹּהֵן גָּדוֹל מִי הֲוָה – וכי בימי רבי היה כהן גדול, והרי היה כמה דורות לאחר שנחרב בית המקדש, וכיצד יתכן שהכשירה לכהן גדול. מתרצת הגמרא: שמואל לא התכוין לומר שרבי הכשירה ממש לכהן גדול, אֶלָּא מה שאמר שמואל שרבי הכשירה התכוין לומר שהיא רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, ואינה נחשבת בעולה.

הגמרא מביאה מקור לדין שאין זנות לבהמה: אָמַר לֵיהּ רָבָא מִמקום ששמו פַּרְקִין לְרַב אַשִׁי, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן – מהיכן נלמד דין זה שאמרו חכמים, שאֵין זְנוּת לִבְהֵמָה – הנבעלת לבהמה אינה נחשבת לזונה, ואינה נפסלת לכהונה ואינה נאסרת לבעלה, אף שבעדים והתראה חייבת מיתה. המקור לכך הוא, משום דִּכְתִיב (דברים כג יט) 'לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ', אתנן זונה היינו שנתן לזונה טלה בשכר ביאתו, וטלה זה אסור בהקרבה, ומחיר כלב היינו שהיה לו כלב והחליפו עם אחר בטלה, ואף טלה זה אסור בהקרבה. וּתְנַן במשנה (תמורה ל.), אם היה להיפך, אֶתְנַן כֶּלֶב, דהיינו שנתן לזונה טלה תמורת שתיבעל לכלב, וּמְחִיר זוֹנָה, דהיינו שהיתה לו שפחה זונה והחליפה בטלה, מוּתָּרִין טלאים אלו בהקרבה על המזבח, (מִשּׁוּם) שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'גַּם שְׁנֵיהֶם', ודרשו חכמים שרק שְׁנַיִם האמורים בפסוק אסורים, והם אתנן זונה ומחיר כלב, וְלֹא אַרְבָּעָה, וממילא אתנן כלב ומחיר זונה מותרים, וכיון שאין 'אתנן' תמורת בעילת כלב, מבואר שאינה נחשבת כבעילה, ואין זנות לבהמה.

הגמרא חוזרת לפסולי נישואין לכהן גדול, ומביאה ברייתא בזה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֲנוּסַת עַצְמוֹ – כהן גדול שאנס אשה ובעלה וּמְפוּתַּת עַצְמוֹ – כהן גדול שפיתה אשה ובעלה, לכתחילה לֹא יִשָּׂא אותן, שנאמר (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', דהיינו שבשעת הלקיחה והנישואין תהיה בתולה, ואלו אינן בתולות, וְאִם עבר וְנָשָׂא אחת מהן, נָשׂוּי ואינו צריך להוציאה. אך אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ – אדם אחר שאנס אשה ובעלה וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ – אדם אחר שאנס אשה ובעלה, לֹא יִשָּׂא אותן כהן גדול לכתחילה, וְאִם עבר וְנָשָׂא ונולד להם ולד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַוָּלָד חָלָל, כיון שנולד מפסולי כהונה ונתחלל ממנה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַוָּלָד כָּשֵׁר לכהונה ואינו חלל. ויבואר להלן.

הגמרא מבארת דברי הברייתא. שנינו בברייתא: אִם נָשָׂא נָשׂוּי. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, אין הכוונה שמותר לו לקיימה, אלא אסור וּמוֹצִיא אותה בְּגֵט.

מקשה הגמרא: וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי – מה ששנינו בברייתא שאִם נָשָׂא נָשׂוּי, מה הכוונה בזה, הרי אסור לקיימה וצריך לגרשה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, כוונת הברייתא בדבריה שאם נשא נשוי, לוֹמַר

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' א

גמרא

הגמרא מבארת את דברי המשנה: אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הוּנָא, מַאי טַעֲמָא – מה הטעם שאסרה המשנה לכהן לישא אילונית, אם מִשּׁוּם שלא ניתן לקיים בה פְּרִיָּה וּרְבִיָּה כיון שאינה יולדת, קשה מדוע אמרה זאת רק בכהן, וכי אַפְּרִיָּה וּרְבִיָּה כֹּהֲנִים הוּא דְּמִפַּקְּדֵי – רק כהנים מצווים וְיִשְׂרָאֵל לֹא מִפַּקְּדֵי – אינם מצווים. אָמַר לֵיהּ, ודאי הוא הדין לישראל, וּמִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי סֵיפָא – כיון שרצתה לומר בסיפא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה

שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם קְנָס בִּמְפוּתָּה – אם נשא כהן גדול את האשה שפיתה, הועילו לו הנישואין הללו לפוטרו מן הקנס האמור בה, שנאמר (שמות כב טז) 'אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת', שרק אם לא כנסה, כסף ישקול, אך אם נשאה פטור מן הקנס.

הגמרא מביאה קושיא על דברי רב הונא: אָזַל [–הלך] רַב גְּבִיהָה שמוצאו מִמקום ששמו בֵּי כָּתִיל, וַאַמְרָהּ לִשְׁמַעְתָּא – אמר את דברי רב הונא שחייב להוציאה בגט, קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב אַשִׁי, אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – והרי רב ורבי יוחנן אמרו שניהם, בּוֹגֶרֶת בת שתים עשרה שנה וששה חדשים, וּמוּכַּת עֵץ – המאבדת בתוליה על ידי מכת עץ ולא על ידי ביאת אדם, לכתחילה לֹא יִשָּׂא אותן כהן גדול כיון שאינן בתולות, וְאִם עבר וּנָשָׂא, נָשׂוּי ואינו צריך לגרש, אַלְמָא – מבואר שאף שאסור לכתחילה בבוגרת ומוכת עץ, בדיעבד מותר בה כיון שסוֹפָהּ של כל בתולה לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, וסוֹפָהּ של כל בתולה לִהְיוֹת מוּכַּת עֵץ תַּחְתָּיו כלומר להבעל לו ולאבד בתוליה, ואם כן הָכָא נַמֵּי – אף כאן בכהן גדול הנושא אנוסת או מפותת עצמו, נאמר שכיון שנשאה וסוֹפָהּ לִהְיוֹת בְּעוּלָה תַּחְתָּיו מותר לקיימה, ומדוע אמר רב הונא שצריך לגרשה. מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא על דברי רב הונא בשם רב מדברי רב עצמו.

הגמרא חוזרת לברייתא בסוף העמוד הקודם. שנינו בברייתא: אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הַוָּלָד חָלָל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הַוָּלָד כָּשֵׁר.

הגמרא מביאה את ההלכה בענין זה: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שהולד חלל. וְכֵן אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.

לשון אחר בדברי רב הונא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שכך אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא – מהו טעמו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שהולד חלל, כיון שסָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בברייתא לקמן (סא:), שפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, ואף אנוסה ומפותה בכלל זה, וזונה אסורה לכהן בלאו (ויקרא כא יד), והנולד מנישואי חייבי לאוין של כהונה הרי הוא חלל.

מקשה הגמרא: וּמִי סָבַר לָהּ כְּוָתֵיהּ – וכי יתכן שרבי אליעזר בן יעקב סבר כרבי אלעזר, וְהָא קַיְימָא לָן – והרי מקובל בידינו שמִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב היא קַב וְנָקִי – הוזכרה בתלמוד במקומות מעטים כמידת קב הקטנה, ונקיה היא והלכה כמותו, וְאִילּוּ בְּהָא – בדין זה של פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, ולא יתכן שרבי אליעזר בן יעקב שהלכה כמותו סבר כרבי אלעזר שאין הלכה כמותו. מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא על דברי רב הונא שטעמו של רבי אליעזר בן יעקב הוא משום דברי רבי אלעזר.

אופן אחר בביאור טעמי המחלוקת בברייתא: רַב אַשִׁי אָמַר, בְּיֵשׁ חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה קָמִיפַּלְגֵי – רבי אליעזר בן יעקב וחכמים נחלקו במי שנולד מנישואי נשים האסורות לכהונה בעשה האם הוא חלל, שכהן גדול הנושא בעולה עובר בלאו הבא מכלל עשה של 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' (שם), שדווקא בתולה ולא בעולה, ולאו הנלמד מעשה דינו כעשה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר, יֵשׁ חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה, וְרַבָּנָן סָבְרֵי אֵין חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה, והולד חלל רק אם נולד מנישואי אשה האסורה לכהן בלאו.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו טעמו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שיש חלל מחייבי עשה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (שם) 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם בְּתוּלָה' וגו', וּכְתִיב על כך (שם פסוק טו) 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו', ופסוק זה האומר שהולד חלל נאמר אַכּוּלְּהוּ – על כל הנאמר בענין, ואף על המצוה שיקח בתולה ולא בעולה שהוא איסור עשה.

הגמרא מבארת טעמם של חכמים: וְרַבָּנָן שסברו שאין חלל מחייבי עשה, סברו שמה שנאמר בפסוק 'אֵלֶּה' בין איסורי לאוין לאיסורי עשה, הִפְסִיק הָעִנְיָן לומר שיש הבדל ביניהם, ומלמד שמה שנאמר 'ולא יחלל זרעו', לא נאמר על כל האיסורים אלא רק על איסורי הלאוין שבתחילת הפסוק, וממילא הנולד מאיסור העשה אינו חלל. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר שתיבת 'אֵלֶּה' לא באה למעט את הנולד מבעולה לכהן גדול שאינו נעשה חלל, אלא היא באה לְמַעוּטֵי כהן שבא על אשתו כשהיא נִדָּה, שהולד הנולד מביאה זו אינו נעשה חלל.

מבררת הגמרא: כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כמי סוברת הברייתא ששנינו בה, נאמר בכהן 'את אלה לא יקח', ויש לדייק, מֵאֵלֶּה אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל – מאיסורי כהונה אתה מחשיב את ולדם חלל, וְאִי אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל מִנִּדָּה שבא עליה כהן, כְּמַאן – כמי סוברת ברייתא זו. משיבה הגמרא: כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שלדברי רב אשי דרש מתיבת 'אלה' למעט את הנולד מנדה שאינו חלל.

מקשה הגמרא: וְלסברת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שביאר רב אשי ש'אלה' אינו מחלק בין איסור עשה לאיסור לאו, אלא ממעט את הנולד מנדה שאינו חלל, מדוע נכתב באמצע הפסוק בין איסורי לאוין לאיסור עשה, נִכְתְּבֵיהּ – שהתורה תכתוב לְ'אֵלֶּה' לְבַסּוֹף לאחר סיום הפסוק. מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא על רב אשי שהעמיד את המחלוקת האם 'אלה' מחלק בין האיסורים או ממעט נדה.

נאמר בכהן (ויקרא כא א) 'לְנֶפֶשׁ לא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו', כלומר שאסור לו להטמא למת, אמנם נאמר בו (שם כא ג) 'וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא', ומכך פשוט שאסור להטמא לאחותו הנשואה, שהרי היא בחזקת בעולה ולא בתולה. הברייתא מפרטת הדין בזה לגבי שאר אופנים שבאחותו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, אֲחוֹתוֹ של כהן אֲרוּסָה שמתה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים, כהן זה מִטַּמֵּא לָהּ – מותר לו להתעסק בקבורתה ולהטמא לה. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. ואם היתה אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה – בעולה לאדם אחר על ידי אונס או פיתוי ומתה, לִדְבְרֵי הַכֹּל אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. וְאם היתה מוּכַּת עֵץ – איבדה בתוליה על ידי מכת עץ, ומתה, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וטעמו, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שרק אחותו הִרְאוּיָה להנשא לְכֹהֵן גָּדוֹל דהיינו כשהיא בתולה, מִטַּמֵּא לָהּ כהן הדיוט, אך אחותו שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל דהיינו שאינה בתולה, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ כהן הדיוט, שבכהן גדול נאמר 'בתולה' ובכהן הדיוט נאמר 'בתולה', והשוותה התורה את ה'בתולה' שבכהן הדיוט ל'בתולה' שבכהן גדול, לומר שרק אחותו הראויה להנשא לכהן גדול מטמא לה כהן הדיוט, ובמשנתנו דעת רבי שמעון שמוכת עץ אסורה להנשא לכהן גדול שאינה נחשבת לבתולה, וממילא לכהן הדיוט אסור להטמא לה. ושאר התנאים המוזכרים לעיל חלקו עליו בזה. וְאחותו של כהן בּוֹגֶרֶת, מִטַּמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי כָּל אָדָם דהיינו כל התנאים שהוזכרו בברייתא.

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה טעמם דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה שהתירו לכהן להטמא לאחותו ארוסה ומוכת עץ, ואסרו להטמא לאחותו אנוסה ומפותה. משיבה הגמרא: דְּדָרְשֵׁי הָכֵי – שדרשו כך, נאמר בתורה בענין ההיתר להטמא לאחותו, 'וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה', ודורשים פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָּה שכיון שאינה בתולה אסור להטמא לה, יָכוֹל היית לומר שֶׁאֲנִי מוֹצִיא מפסוק זה אַף אחותו מוּכַּת עֵץ שאף היא אינה בתולה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב בהמשך הפסוק 'אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ', שהאיסור להטמא לאחותו שאינה בתולה הוא רק לִמִי שֶׁהֲוָיָיתָהּ – שיצאה מכלל 'בתולה' עַל יְדֵי בעילת אִישׁ, יָצְאָה מכלל זה זוֹ – מוכת עץ, שֶׁאֵין הֲוָיָיתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אלא על ידי מכת עץ, ומותר להטמא לה. ומתיבת 'הַקְּרוֹבָה' דורשים לְרַבּוֹת אחותו הָאֲרוּסָה שמתה, שאין אומרים שכיון שנאמר 'אשר לא היתה לאיש' ואם היתה לאיש אסורה, והויה היא לשון קידושין, ויאסר להטמא לאחותו שנתקדשה, אלא מותר לו להטמא לה. ומתיבת 'אֵלָיו' שבהמשך הפסוק, דורשים לְרַבּוֹת שמותר לו להטמא אף לאחותו הַבּוֹגֶרֶת.

מקשה הגמרא: הָא – דין זה שיכול להטמא לאחותו הבוגרת לָמָּה לִי קְרָא – מדוע צריך פסוק לרבותו, וְהָאָמַר – והרי אמר רַבִּי מֵאִיר

המשך בעמוד קמח

שאין משלם קנס במפותה — שאם מפותה היא, אהנו ליה נשואין למפטריה מקנסא. שהמפתה אין משלם קנס אלא כשאין כונסה, דכתיב: "אם מאן ימאן" (שמות כב). אבל אם "מהור ימהרנה לו לאשה" — לא יתן כלום. אבל אונס נותן מיד, אפילו הוא כונסה, דכתיב (דברים כב): "ונתן האיש השוכב עמה ולו תהיה לאשה". **אמרה לשמעתא** — להא דרב הונא דאמר ומוציאה בגט. **סופה להיות מוכת עין תחתיו** — כלומר: סופה ליבעל לו, ולאבד בתוליה. **סופה להיות בעולה תחתיו** — ואם נשא נשוי דקתני — לגמרי קאמר, דמותר לקיימה, הואיל ולעצמו נבעלה, וסופה להיות בעולה לו. **סבר לה כרבי אלעזר** — דאמר (יבמות סא,ב): פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות — עשאה זונה, וקיימה עליה בלאו. ומחייבי לאוין דכהונה הוי הולד חלל. **דרב עמרם** — לקמן בפירקין (שם). **ביש חלל מחייבי עשה** — רבי אליעזר בן יעקב לא כרבי אלעזר סבירא ליה, ולאו זונה היא, ולא קיימא עליה בלאו אלא בעשה, דכתיב: "בתולה יקח" ולא בעולה, ולאו הבא מכלל עשה — עשה. **וכתיב לא יחלל אבולהו** — ואפילו א"בתולה יקח ולא בעולה", דעשה הוא. **אלה הפסיק הענין** — דכתיב: "אלה" בתר חייבי לאוין, לאשמועינן: אלה שהן חייבי לאוין חלוקין מדין חייבי עשה. **למעוטי נדה** — שאם בא כהן על אשתו נדה — אין הולד חלל. **ולכתביה לבסוף** — הואיל ולאו לפלוגינהו אתי. **קשיא** — לרב אשי דמוקי פלוגתייהו בטעמא דהני קראי. **אחותו ארוסה** — של כהן הדיוט. אבל נשואה — פשיטא לן דאין מטמא, דכתיב: "ולאחותו הבתולה". **אנוסה ומפותה** — אחותו שנאנסה או שנתפתתה. **דברי הכל אין מטמא לה** — וטעמא דכולהו מפרש לקמן. **ומוכת עין אין מטמא לה דברי רבי שמעון** — רבי שמעון לטעמיה, דאמר במתניתין: מוכת עץ אסורה לכהן גדול, אלמא: לאו בכלל בתולה היא. **שאינה ראויה לכהן גדול אין מטמא לה** — דהכא והכא "בתולה" כתיב. **דברי כל אדם** — ואפילו לרבי מאיר, דפסיל בוגרת לכהן גדול — הכא לענין טומאה איתרבי, כדלקמן. **פרט לאנוסה ומפותה** — שאינה בתולה. **יכול שאני מוציא אף מוכת עין** — שאינה בתולה. **לרבות את הארוסה** — ואיצטריך לרבויא, דלא תימא: "אשר לא היתה" — פרט לארוסה שהיתה לאיש, דהויה לשון קידושין היא. הכי גרסינן: **למה לי קרא והא אמר רבי מאיר בתולה מקצת בתולים משמע** — לעיל אמר הכי: מדאיצטריך למכתב "בבתוליה" לגבי כהן גדול להוציא את הבוגרת לרבי מאיר — מכלל דבתולה — בוגרת נמי משמע. **מהתם** — "כי ימצא איש נערה בתולה" (דברים כב).

מדשבקיה

שאינו משלם קנס במפותה — ואם תאמר: וכיון דבעיא גט, ואית לה כתובה, כמו אלמנה לכהן גדול דיש לה כתובה, כדאמרינן ב"יש מוותרות" (יבמות פה,א) אף על גב דאסורה מן התורה, ואם כן — מאי נפקא מינה דאין משלם קנס? הרי יש לה כתובה, ומה לי קנס ומה לי כתובה! ואמר רבינו יצחק: דנפקא מינה אם מחלה לכתובה. ועוד נפקא מינה: דלא משלם מן העידית כדין קנס, אלא מן הזיבורית כדין כתובת אשה. ועוד: דכתובת בעולה דרבנן. ועוד נראה: דהא דאמר רב מוציא בגט — היינו מדרבנן. ולהכי נקט פלוגתא דרבי באנוסת חבירו, דבאנוסת עצמו — מודה דלא הוי חלל. ומיהו, מצינן למימר דנקט אנוסת חבירו להודיעך כוחן דרבנן דמכשרי. **סופה** להיות בעולה תחתיו — ואין לומר דמוציאה בגט דקאמר רב — היינו לרבי אלעזר, דאמר: פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה. דהא רב אברייתא קאי, ובריייתא דלא כרבי אלעזר, דהא אמרי רבנן הולד כשר. **חלל** מחייבי עשה — תימה: כיון ד"לא יחלל" קאי נמי אבעולה לרבי אליעזר בן יעקב, אם כן אין זה חייבי עשה גרידא, ד"לא יחלל" לאו הוא, כדקאמר בפרק [בתרא] דקידושין (עח,א): בעל — לוקה משום "לא יחלל"! **אלה** הפסיק הענין — ולא מוקמינן "לא יחלל" אבעולה, אף על גב דמינה סליק — משום דמיסתבר טפי לאוקמי אחייבי לאוין. **ואי** אתה עושה חלל מנדה — בתורת כהנים מפרש, דאיצטריך דלא נילף דלידהוי חלל מקל וחומר מהני שהם חייבי לאוין. תימה: דמה לאלמנה וביוצא בה — שכן הן עצמן מתחללות? וכי תימא הכי נמי, כיון דבא עליה עשאה זונה — הא לא הוי זונה, כיון דתפסי בה קידושין! **אליו** לרבות הבוגרת — ואם תאמר: למה לי "אליו"? נרבי בוגרת מ"ולא היתה לאיש" כדמרבינן מיניה מוכת עץ! ויש לומר: דאי לאו "אליו" הוה מוקמינן "לא היתה" לבוגרת גרידא, דבוגרת מסתבר לרבות טפי ממוכת עץ. משום דמוכת עץ איתעביד בה מעשה, ולהכי מוקי "אליו" דכתיב ברישא לרבות בוגרת, ו"לא היתה לאיש" דכתיב בסוף מוקי למוכת עץ. וכן משמע דבוגרת עדיפא ממוכת עץ, דהא בבוגרת לא פליגי, כדקתני: ובוגרת מטמא לה דברי כל אדם. ועוד נראה: דממשמעות "בתולה" מימעטא מוכת עץ אפילו לרבי מאיר, מדפריך גבי בוגרת: והא למה לי קרא. וגבי מוכת עץ לא פריך הכי, ולהכי מוקי קרא קמא בבוגרת. וניחא נמי השתא הא דדרשינן דרשא ד"אשר לא היתה לאיש" ברישא, אף על גב דכתיב בסוף — משום דממשמעות "בתולה" הוה לן למעוטי מוכת עץ, הוצרך לפרש דמהרבי מ"אשר לא היתה לאיש".

נילף בתולה בתולה מהתם — אומר רבינו תם: מהתם — היינו מכהן גדול, ולא כמו שפירש בקונטרס דמ"בתולה" דאונס ומפתה קאמר. ונן נראה לרבינו יצחק, דהא בבולה שמעתא לא איירי באונס ומפתה, ולא הוה ליה למימר מהתם, אלא הוה ליה למימר בהדיא: מאונס ומפתה, אלא מהתם — היינו כהן גדול, כדפירש רבינו תם, דאיירי ביה, ומשום דרבי שמעון גמרה מהתם, קא סלקא דעתך נילף מהתם, כדקאמר: ראויה לכהן גדול מטמא לה כו', ועל כרחך לא לסימנא בעלמא נקטיה, מדפריך בסמוך: והא אמר רבי שמעון ראויה לכהן גדול כו'. ואי פריך משום דאין הכלל אמת — מהא לא הוה משני מידי, אלא ודאי דמכהן גדול הוה ליה למילף. ומוכת עץ מהתם גמר לה רבי שמעון, כדקתני בהדיא בברייתא: הראויה לכהן גדול כו', דאי לאו דמיעטיה רחמנא מוכת עץ מ"בבתוליה" עד שיהו כל בתוליה קיימין, וגמר מהתם — הוה ליה למידרש הכא: מי שהורייתה על ידי איש, יצתה מוכת עץ, והוה ילפינן התם מהכא.

ודא

שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם קְנָס בְּמְפוּתָה. אֲזַל רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כְּתִיל, אֲמַרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. אֲמַר לֵיהּ: וְהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: בּוֹגֶרֶת וּמוּפֶּשֶׁת עַיִן - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא נָשׂוּי. אַלְמָא: סוֹפָהּ לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, סוֹפָהּ לִהְיוֹת מוּכַּת עַיִן תַּחְתָּיו, הָכָא נַמִּי - סוֹפָהּ לִהְיוֹת בְּעוּלָה תַּחְתָּיו! קַשְׁיָא. "אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הוֹלֶד חָלָל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הוֹלֶד כָּשֵׁר". אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְכֵן אָמַר רַב גִּיחֲדִי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. וּמִי סָבַר לָהּ כְּוָותֵיהּ? וְהָא קָיְימָא לָן: מִשְׁנַת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כַּךְ וְנָקִי, וְאִילּוּ בְּהָא אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר! קַשְׁיָא. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּיֵשׁ חָלָל מַחֲיָיבֵי עֲשֵׂה קָמִיפַּלְגִי. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: יֵשׁ חָלָל מַחֲיָיבֵי עֲשֵׂה, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין חָלָל מַחֲיָיבֵי עֲשֵׂה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - דִּכְתִיב: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח כִּי אִם בְּתוּלָה וגו'", וּכְתִיב: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" אַפּוּקְיהוּ. וְרַבָּנַן - "אֵלֶּה" הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - אָמַר "אֵלֶּה" לְמַעוּטֵי נְדָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: מֵ"אֵלֶּה" אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל, וְאִי אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל מִנְּדָה, כְּמַאן - כְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נִכְתְּבִיהּ לְ"אֵלֶּה" לְבַסּוֹף! קַשְׁיָא. תָּנוּ רַבָּנָן: אֲחוֹתוֹ אֲרוּסָה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים: מְטַמֵּא לָהּ, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין מְטַמֵּא לָהּ. אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין מְטַמְּאִין לָהּ, וּמוּכַּת עַיִן - אֵין מְטַמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - אֵין מְטַמֵּא לָהּ, שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - אֵין מְטַמֵּא לָהּ. וּבוֹגֶרֶת מְטַמֵּא לָהּ - דִּבְרֵי כָל אָדָם. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה? דְּדָרְשִׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פָּרַט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָּה, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף מוּכַּת עַיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ", מִי שֶׁהָיְתָה לְאִישׁ יָצְאָה זוֹ שֶׁאֵין הֲרָיָיתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ. "הַקְּרוֹבָה" לְרַבּוֹת הָאֲרוּסָה. "אֵלָיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת. הָא לָמָּה לִי קְרָא? וְהָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: "בְּתוּלָה" אֲפִילּוּ מְקֻצַּת בְּתוּלָה מַשְׁמַע! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: נִילַף "בְּתוּלָה" "בְּתוּלָה" מֵהָתָם, מַה לְּהַלָּן נַעֲרָה - אַף כָּאן נַמִּי נַעֲרָה, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעְמַיְיהוּ? דְּדָרְשִׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פָּרַט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָּה וּמוּכַּת עַיִן, "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה" פָּרַט לַאֲרוּסָה, "הַקְּרוֹבָה" לְרַבּוֹת אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, "אֵלָיו" לְרַבּוֹת אֶת הַבּוֹגֶרֶת. "הַקְּרוֹבָה" לְרַבּוֹת אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה?

והא

והא אמר רבי שמעון בתולה שלימה משמע — תימה, דלעיל פריך: למה לי לרבות הבוגרת — והא אמר רבי מאיר "בתולה" — אפילו מקצת בתולים [משמע]. משמע דאי הוה סבר בתולה שלימה — לא הוה קשה לן מידי. והשתא פריך איפכא! ואומר רבינו יצחק, דהכא פריך הכי: והאמר רבי שמעון בתולה שלימה משמע, ולהכי מכשיר התם בבחן גדול בוגרת — ואם כן למה לי הכא "אליו" לרבות בוגרת? נילף "בתולה" "בתולה" מהתם! ומשני: טעמא דידיה נמי מהכא. ואם תאמר: מאחר דמרבינן הכא בוגרת, למה לי יו"ד ד"בתוליה" לעיל להכשיר בוגרת? נילף מהכא! ואמר רבינו יצחק: דצריך למכתב התם בתוליה ביו"ד, משום דבענין אחר לא אפשר למכתב יתור של בי"ת, ד"בבתוליה" למדרש מיניה: עד שיהו כל בתוליה קיימין, למעוטי שלא בדרכה ומוכת עץ, כדפרישית לעיל. **הא** אינה יודעת יקיימוה — לא היה צריך למידק הכי, אלא: הא טף, אפילו יודעת — יקיימו כו'. אלא שרוצה להקשות משניהם ד"כל אשה יודעת" משמע: דאינה יודעת — קיימו, וטף נמי, אפילו יודעת — קיימו. ובאידך קרא ד"טף אשר לא ידעו" משמע הא ידעו, או גדולה ואפילו לא ידעה — הרוגו. **בראויה** ליבעל הכתוב מדבר — ו"יודעת איש" היינו ראויה לדעת איש. והא דכתיב "אשה" דמשמע דוקא ראוי גדולה — היינו משום דליקשו קראי, ומתוך כך מוקמינן דברואיה ליבעל הכתוב מדבר. דאי לא כתיב "אשה" אלא סתם וכל "יודעת איש", הוה אמינא דהאי קרא נמי בטף איירי. ובטף, יודעת — הרוגו, ושאינה יודעת — יקיימו. אבל גדולה — אפילו אין יודעת הרוגו. **סימן** לעבירה הדרוקן — על ידי העבירה בא הדרוקן, כדאמרינן ב"במה מדליקין" (שבת לג,א) והדרוקן לאו היינו ירקון, כדאמר ב"הרואה" (ברכות סב,ב) אבל קצת יש להדרוקן ירוקת פנים, כדאמר: דכל שפניה מוריקות.

קברי

טרשבקיה לבר זוגיה — דגבי מוכת עץ לא פליג אלא רבי שמעון לחודיה, ושבקיה רבי יוסי דהוה בר זוגיה בארוסה. מכלל דבמוכת עץ כרבי מאיר סבירא ליה לרבי יוסי, דמטמא לה. **מ"לא היתה"** — דדריש ליה לרבי מאיר: מי שהורייתה על ידי איש. **והא אפקיה** — רבי יוסי להוציא את הארוסה. **חד מ"לא היתה"** — להוציא את הארוסה. **מ"לאיש"** — למישרי מוכת עץ, שאין מקולקלת על ידי איש. **והא אמר רבי שמעון** — לעיל: "בתולה" — שלימה משמע, מדאיצטריך "בתוליה" למישרי בוגרת לכהן גדול. **כשרה לכהונה** — לא מחזקינן לה כזונה. **אי הכי אפילו בת שלש שנים** — נמי ליתכשר לרבי שמעון, ובלבד שלא תהא נבעלת. דהא קרא אנבעלה הוא דקא קפיד ליה, וקאמר: כל שאין נבעלת — החזיו לכם. **בדרב הונא** — לא מצית אמרת דבת שלש שנים לימא קרא "החזיו". **דרב הונא רבי** — "אשה" משמע גדולה, וקאמר קרא: יודעת — הרוגו, ושאינה יודעת — החזיו, מכלל דטף, לא שנא הכי ולא שנא הכי — החזיו, ובתיב: "וכל הטף" וגו'. **הוי אומר** — מדקשן קראי אהדדי על כרחך "יודעת" דקרא ו"אשר לא ידעו" — לאו ידיעה ממש קאמר, דאם כן — לא מיתרצא דוקיא דקרא. אלא בראויה ליבעל הכתוב מדבר — דכל אשה הראויה לידע — הרוגו, והשתא משמע: אשה — אפילו טף בת שלש דראויה לידע. ולא תידוק: הא טף בין ידעי בין לא ידעי — החזיו, דהא בראויה קא מישתעי קרא. אלא "החזיו לכם" דקאמר רחמנא — בפחותה מבת שלש קאמר. **בראויה ליבעל** — אף על פי שלא נבעלה. **כשהוא אומר וכל הטף אשר לא ידעו החזיו** — הא אשה, אף על פי שלא ידעה — הרוגו הוי בראויה ליבעל קמשתעי קרא. **פניה מוריקות** — נס היה. הדרוקן — פניהן של עוברי עבירה מוריקין. **מאנשי יבש גלעד** — בימי פלגש בגבעה, שנהרגו כל אנשי יבש גלעד לפי שלא באו להלחם בשבט בניימין כשאר אחיהם. והחזיו כל שלא נבעלה, ונתנום לנותרים משבט בניימין לנשים. **בפירוש שמיע לך** — מיניה דרבי יהושע בן לוי. **או מכללא** — דשמעת מיניה מילתא דדייקת מיניה דסבירא ליה כרבי שמעון. **מאי כללא** — מאיזה כלל היה לו לומר. **ערער** — לפסול משפחת העיר. **רומנום גרסינן.** והכשירה — הניחה תחת בעלה כהן. **ואי מכללא מאי** — ואי מהאי כללא שמיע ליה לרבי יעקב, מאי איית ליה לרבי זירא לאותביה, דקא בעי מיניה: בפירוש שמיע לך או מכללא? **הכא סופה להיות זונה תחתיו?** בתמיה. אי סבירא ליה דפסול — משום זנות סבירא ליה, ואם כן — לא שנא לכתחלה ולא שנא דיעבד — אסירא. **וקשיא ליה** — כדאקשי: דלמא התם הואיל ואינסיב אינסיב. **ומשני הכי** — כדשנינן: בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו כו'. **מפיקנא לך רבי יעקב מאונך** — כלומר: משמתינן לך, ותפיק על כרחך.

אין

וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - מְטַמֵּא לָהּ, שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - אֵין מְטַמֵּא לָהּ! שָׁאנֵי הָתָם דִּרְבִּי רַחֲמָנָא "קְרוֹבָה". אִי הָכִי מוּפֶת עֵץ נַמִּי [רַבִּי]! "קְרוֹבָה" אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. וּמָה רָאִיתָ? הָא אִתְּעְבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה, הָא לָא אִתְּעְבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹסֵי, מְהֵדַּשְׁבְּקֵיהּ לְבַר זוּגֵיהּ - מִכְּלָל דִּבְמוּפֶת עֵץ פְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, מְנָא לֵיהּ? מ"לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ! חַד מִ"לֹא הָיְתָה" וְחַד מִ"לְאִישׁ". "אֲלִיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת. וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: "בְּתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע! מַעֲמָא דִּידֵיהּ נַמִּי הָתָם מֵהָכָא, דְּדָרֵישׁ הָכִי: מִדְּ"אֲלִיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת, מִכְּלָל דְּ"בְתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: גְּיוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֵׁרָה לְכְהוּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם" וַהֲרֵי פְּנֻחָם עִמָּהֶם. וְרַבָּנָן: לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. אִי הָכִי - בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד נַמִּי! כִּדְרַב הוּנָא. דְּרַב הוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: "כָּל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הָרֹגוּ". הָא אֵינָהּ יוֹדַעַת - קַיְּימוּ, וּכְתִיב: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם", הָא יָדְעִי - הֲרוֹגוּ. הֲוֵי אוֹמֵר: בִּרְאוּיָה לְיִבָּעֵל הַפָּתוּחַ מִדַּבֵּר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ" בִּרְאוּיָה לְיִבָּעֵל הַפָּתוּחַ מִדַּבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּרְאוּיָה לְיִבָּעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נִבְעֶלֶת מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר" הֲוֵי אוֹמֵר בִּרְאוּיָה לְיִבָּעֵל הַפָּתוּחַ מִדַּבֵּר. מְנָא יָדְעִי? אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: הֶעֱבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ, כָּל שֶׁפְּנֵיהָ מוֹרִיקוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לְיִבָּעֵל, כָּל שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיִבָּעֵל. אָמַר רַב נַחְמָן: סִימָן לַעֲבִירָה הַדְּרוֹקָן. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר". מְנָא יָדְעִי? אָמַר רַב כָּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: "לְרָצוֹן לָהֶם" כְּתִיב, לְרָצוֹן וְלֹא לִפְורְעָנוּת. אִי הָכִי בְּמִדָּן נַמִּי! אָמַר רַב אַשִׁי: "לָהֶם" כְּתִיב, לָהֶם לְרָצוֹן וְלֹא לִפְורְעָנוּת, וּלְנָכְרִים - אֲפִילּוּ לִפְורְעָנוּת. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי: בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לָךְ, אוֹ מִכְּלָלָא שְׁמִיעַ לָךְ? מַאי כְּלָלָא? דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּרֵא עָלֶיהָ עֶרְעָר, וְשִׁגֵּר רַבִּי אֶת רַבִּי רוֹמָנוּס וּבְרָקָה, וּמָצָא בָּהּ בַּת גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה. אָמַר לֵיהּ: בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לִי. וְאִי מִכְּלָלָא מַאי? דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, הוֹאִיל וְאִנְסִיב - אִנְסִיב. דְּהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: בּוֹגֶרֶת וּמוּפֶת עֵץ - לֹא יָשָׁא, וְאִם נָשָׂא - נָשׂוּי. הָכִי הָשְׁתָּא?! בְּשִׁלְמָא הָתָם - סוֹפָהּ לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, סוֹפָהּ לִהְיוֹת בְּעוּלָה תַּחְתָּיו. הָכָא - סוֹפָהּ לִהְיוֹת זוֹנָה תַּחְתָּיו?! רַב סָפְרָא מַתְנֵי לָהּ מִכְּלָלָא, וְקַשְׁיָא לֵיהּ, וּמְשַׁנֵּי לֵיהּ הָכִי. הַהוּא בָּהֲנָא דְּאִנְסִיב גְּיוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי רְאִי? אֲמַר לֵיהּ: דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אֲמַר לֵיהּ: זִיל אַפֵּיק, וְאִי לָא - מַפֵּיקְנָא לָךְ דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מְאוּנֵיךְ. תַּנְיָא וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר

קברי

וְהָא – וְהרי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בברייתא לעיל (ע"א), שדווקא אחות כהן הָרְאוּיָה להנשא לְכֹהֵן גָּדוֹל, מַטְּמֵא לָהּ – מותר לו להטמא לה, וְשֶׁאֵין רְאוּיָה להנשא לְכֹהֵן גָּדוֹל מחמת שאינה בתולה כגון מוכת עץ, אֵין מַטְּמֵא לָהּ, וביצד התיר לכהן להטמא לאחותו ארוסה שנתגרשה, הרי אסורה להנשא לכהן גדול כיון שהיא גרושה.

מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָתָם – שונה הדין באחותו ארוסה שנתגרשה אף שאינה ראויה לכהן גדול, דְּרַבִּי רַחֲמָנָא קְרִיבָהּ – שהתורה ריבתה במפורש באומרה 'הקרובה', שאחיזה הכהן שהיא קרובה אליו יכול להטמא לה.

מקשה הגמרא: אִי הָכֵי – אם כדבריך שאף אם אינה ראויה לכהן גדול נתרבתה ב'הקרובה' שיכול אחיזה הכהן להטמא לה, אחותו מוּכַּת עֵץ [דְּרַבִּי] – גם נרבה מכך שיכול להטמא לה אף שאינה ראויה לכהן גדול, ומדוע אמר רבי שמעון בברייתא שאסור להטמא לאחותו מוכת עץ. מתרצת הגמרא: נכתב בלשון יחיד 'הַקְּרוֹבָה', שמשמע שדווקא קרובה אַחַת נתרבתה מכך להטמא לה אף שאינה ראויה לכהן גדול, וְלֹא שְׁתַּיִם, ומרבים דווקא ארוסה ולא מרבים מוכת עץ. שואלת הגמרא: וּמָה רָאִית לרבות דווקא ארוסה שנתגרשה ולא מוכת עץ, הרי אין בפסוק עצמו הוכחה לכך, ומסברא נראה לרבות מוכת עץ שאינה פסולה כל כך כארוסה שנתגרשה. משיבה הגמרא: הָא אִתְּעֲבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה – מוכת עץ נעשה בה מעשה הפוסלה, שהוכתה בעץ ואיבדה בתוליה, ואילו הָא – ארוסה לֹא אִתְּעֲבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה – לא נעשה בגופה מעשה, ולכן מסתבר שהקרובה שריבתה התורה שמותר לכהן להטמא לה, היא אחותו הארוסה שנתגרשה, ולא אחותו מוכת עץ.

הגמרא מבארת את שיטת רבי יוסי בדין מוכת עץ, ולימודו. מבררת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי, מִדְּשַׁבָּקֵיהּ לְרַב זוּגֵיהּ – מכך שעזב את רבי שמעון בן זוגו, שבתחילת הברייתא (לעיל ע"א) אמרו יחד שכהן אסור להטמא לאחותו הארוסה, ובהמשך הברייתא הובא בשם רבי שמעון שאחותו מוכת עץ אסור להטמא לה, ולא הובא זאת גם בשם רבי יוסי בן זוגו בדין הקודם, מְכָּלָל – מוכח מזה דְּכְמוֹתַיהּ עֵץ רבי יוסי כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ שהתיר לאחיזה הכהן להטמא לה, ולא כרבי שמעון שאסר, מָנָא לֵיהּ – מהיכן למד דין זה.

משיבה הגמרא: למד זאת מִמה שנאמר (ויקרא כא ג) 'וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה וגו' אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא', שמותר להטמא לאחותו שלא נישאה ולא איבדה בתוליה על ידי איש, אלא על ידי מכת עץ.

מקשה הגמרא: וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ – והרי רבי יוסי כבר למד מפסוק זה למעט שאסור לו להטמא לארוסה, וביצד לומד מכך שוב לרבות מוכת עץ. מתרצת הגמרא: חַד – לימוד אחד שאסור להטמא לארוסה למד מֵ'אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה', שבא למעט ארוסה שכבר 'היתה' לאיש על ידי קידושין, וְחַד – לימוד אחד שמותר לו להטמא למוכת עץ למד מֵ'לְאִישׁ', שרק למי שנישאה ונחסרו בתוליה על ידי איש אסור להטמא, ומותר להטמא למי שאין הוייתה על ידי איש אלא על ידי מכת עץ.

הגמרא חוזרת לדון בדרשת רבי שמעון בברייתא: מ'אֵלֶּיהָ' (שם) דורשים לְרַבּוֹת שמותר לכהן להטמא לאחותו הַבּוֹגֶרֶת. מקשה הגמרא: וְהָא – והרי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לעיל, שלכך הוצרכה התורה לכתוב 'בתוליה' להתיר בוגרת לכהן גדול, משום שאם היה כתוב 'בְּתוּלָה', בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע מכך, שלא נתמעטו בתוליה, וממילא כאן שנאמר 'ולאחותו הבתולה' משמע שמותר להטמא דווקא לבתולה שלימה ולא לבוגרת שנתמעטו בתוליה, וביצד דורשים מ'אליו' לרבות שמותר להטמא לבוגרת.

מתרצת הגמרא: מַעְמָא דִּידֵיהּ נַמֵּי הָתָם – אף הטעם של רבי שמעון שם כשלומד ש'בתולה' שלימה משמע, נלמד מֵהָכָא – מפרשתנו כאן, דְּדָרֵישׁ הָכֵי – שדרש כך, מִכְּלָל דְּ'אֵלָיו' הוצרך לְרַבּוֹת שכהן מותר להטמא לאחותו הַבּוֹגֶרֶת, מְכָּלָל – משמע דְּ'בְּתוּלָה' בלא 'אליו' דוקא בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע ולא בוגרת, וממילא לא קשה כיצד מותר לכהן להטמא לאחותו בוגרת אף שאינה בתולה שלימה, כיון שזה עצמו נלמד מהריבוי שמותר להטמא לבוגרת.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אשה נוספת הכשירה לכהונה: תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, גְּיוֹרֶת שנתגיירה בהיותה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, אף אם עתה גדלה, כְּשֵׁרָה להנשא לְכֹהֵן גָּדוֹל ואף לכהן גדול, כיון שאין מחזיקים אותה לזונה, שֶׁנֶּאֱמַר במלחמת מדין (במדבר לא יח) 'וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם', ודורשים ש'החיו לכם' היינו לנישואין, וַהֲרֵי פְּנָחָס שכבר היה כהן בזמן זה היה עִמָּהֶם – עם היוצאים למלחמת מדין, שנאמר (שם לא ו) 'אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן', ואף לו הותרו, ומבואר שהטף בנשים שלא ידעו משכב זכר, והיינו פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שנתגיירה, כשירה לכהונה.

חכמים נחלקו על דברי רבי שמעון. הגמרא מבארת את סברתם: וְרַבָּנָן החולקים על רבי שמעון שסברו שגיורת אף פחותה מבת שלש שנים ויום אחד פסולה לכהונה, מפרשים כוונת הפסוק 'וכל הטף בנשים וגו' החיו לכם' שאין הכוונה לנישואין אלא לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת.

מקשה הגמרא: אִי הָכֵי – אם אכן למד רבי שמעון מפסוק זה שגיורת כשירה לכהונה, הרי אף בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שידוע שלא נבעלה נַמֵּי – גם יש ללמוד משם שכשירה לכהונה, שהרי נאמר 'אשר לא ידעו משכב זכר', ומשמע שכל אשה שידוע שלא נבעלה הרי היא בכלל 'החיו לכם', ולרבי שמעון מותרת לנישואין. מתרצת הגמרא: מוכרח שהפסוק מדבר בפחותה מבת שלש שאינה ראויה להבעל, כְּהוכחתו דְּרַב הוּנָא, דְּרַב הוּנָא רַבֵּי הקשה סתירה, כְּתִיב במלחמת מדין (שם לא יז) 'כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הַרְגוּ', ו'אשה' משמע גדולה, ונאמר שאם היא יודעת איש דהיינו שנבעלה לו הרוגו, הָא – אולם אם אֵינָהּ יוֹדַעַת איש, קַיְימוּ לכם, וּמִכְּלָל – משמע מכך דְּהַטַּף – נשים קטנות, בֵּין אם יָדְעוּ – נבעלו לאיש ובין אם לֹא יָדְעוּ איש, קַיְימוּ, וּכְתִיב בפסוק שאחריו (שם לא יח) 'וְכָל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם', ומשמע שאף נשים קטנות הָא יָדְעֵי – אם נבעלו לאיש, הַרְגוּנַן, וזה סותר למשמעות הפסוק הקודם שמותר לקיים את הטף אף אם נבעלו. ואמר שכדי לתרץ הסתירה הֲווֹ אוֹמֵר שאין הכוונה ב'כל אשה יודעת איש' לבעילה ממש, אלא בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דהיינו קטנה בת שלש שנים ויום אחד, שאותה הרוגו אף שלא נבעלה, ו'הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר' היינו קטנות פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד שאינן ראויות להבעל, שאותן החיו לכם אף אם נבעלו. וממילא גם לענין היתר נישואין לכהונה, פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שאינה ראויה להבעל מותרת, והגדולה ממנה אסורה.

הגמרא מביאה ראיה לכך: תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי – שנינו כך גם בברייתא, נאמר 'וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ וגו' הַרְוגוּ', ו'יודעת איש' אין הכוונה שנבעלה אלא בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, ואף שלא נבעלה. שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שמדובר בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל, אוֹ שמא אֵינוֹ כך אֶלָּא שמדובר בִּנְבָעֲלָה מַמָּשׁ כמשמעות הפשוטה. משיבה הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְכָל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם', ומשמע שדווקא קטנות שלא נבעלו החיו, אך אשה גדולה אף שלא נבעלה הרוגו, ואם תאמר שהפסוק הראשון מדבר בנבעלה ממש, הרי משמע שאם לא נבעלה החיו, וזה סותר למשמעות הפסוק השני, אלא הֲווֹ אוֹמֵר, שִׁבִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, ולכן אף שלא נבעלה הרוגו, אך קטנות פחותות מבנות שלש ויום אחד שאינן ראויות להבעל החיו. וזה כרב הונא.

מבררת הגמרא: מָנָא יָדְעֵי – כיצד ידעו ישראל איזו קטנה ראויה להבעל ואיזו אינה ראויה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, הֶעֱבִירוּם לנשים אלו לְפָנֵי הַצִּיץ שלבש הכהן הגדול, ואז כָּל אשה שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת – נעשות ירוקות [על ידי נס] בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבָּעֵל, וכל אשה שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִיבָּעֵל.

מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, ממה שאמרו שפניהם מוריקות, שמשמע שהסִימָן לְעובר עֲבֵירָה, שנחלה בהֶדְרְיוֹקָן – חולי שבו פני

המשך בעמוד קעח

קִבְרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָן מְטַמְּאִין את המאהיל עליהם בְּטומאת אֹהֶל, שבטומאת אהל נאמר (במדבר יט יד) 'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים', ונכרים אינם בכלל 'אדם' שנאמר שם, שֶׁנֶּאֱמַר לישראל (יחזקאל לד לא), 'וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם', ודורשים שרק 'אַתֶּם' דהיינו בני ישראל קְרוּיִין 'אָדָם', וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִין 'אָדָם', ולכן אין קבריהם מטמאים בטומאת אוהל.

קושיא על הביאור שנכרים לא נקראו 'אדם': מֵיתִיבֵי, נאמר בשלל של מלחמת מדין (במדבר לא מ) 'וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף', וזה נאמר על המדינים הנכרים, ומבואר שאף הם קרויים 'אדם'. מתרצת הגמרא: באמת רק ישראל נקראו 'אדם', ומה שנאמר על המדינים 'אדם', הוא רק מִשּׁוּם הַבְּהֵמָה שנאמרה שם (שם לא לב–לט) לגבי צאן ובקר וחמורים, שכלפי הבהמות נקראים הם 'אדם', אך במקום שלא הוזכרה בהמה במקום שהוזכרו נכרים, לא נאמר עליהם 'אדם'.

קושיא נוספת: נאמר על נינוה (יונה ד יא) 'אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ (וּבְהֵמָה רַבָּה)', ומבואר שנאמר על אנשי נינוה הנכרים 'אדם'. מתרצת הגמרא: גם שם נקראו 'אדם' מִשּׁוּם שהוזכרה שם בְּהֵמָה בסוף הפסוק 'וּבְהֵמָה רַבָּה', וכלפיה נקראו 'אדם'.

הגמרא מקשה על הדין שקברי נכרים אינם מטמאים באוהל: נאמר במלחמת מדין (במדבר לא יט) 'כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נוֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' וגו', ומבואר שישראל הנלחמים במדין היו טעונים טהרה שבעה ימים מטומאת מת, ומבואר שנכרים מתים מטמאים ולא כדברי רבי שמעון. מתרצת הגמרא: סיבת טומאתם היתה דִּלְמָא אִיקְּטִיל חַד מִיִּשְׂרָאֵל – שמא נהרג אחד מישראל ונגעו בו, והוא ודאי מטמא, אך נכרי מת אינו מטמא לשיטת רבי שמעון.

ביאור שיטת חכמים שקברי נכרים מטמאים: וְרַבָּנָן סברו, שלא ניתן לפרש שבמלחמת מדין היו צריכים להטהר שמא נהרג אחד מישראל ונגעו בו, שהרי אמרו שרי האלפים ושרי המאות למשה לאחר המלחמה (שם לא מט) 'וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ', אלא ודאי היו צריכים להטהר מחמת שנטמאו מן הנכרים, ומוכח שקברי נכרים מטמאים.

מיישבת הגמרא את שיטת רבי שמעון: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי יפרש את הפסוק 'ולא נפקד ממנו איש', שאין הכוונה שלא מת אחד מישראל, אלא לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ לַעֲבֵירָה, שלא חטאנו עם בנות מדין.

הגמרא מביאה תירוץ אחר לקושיא מדוע במלחמת מדין היו צריכים להטהר: רַבִּינָא אָמַר, נְהִי דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא מֵאִטַּמּוּיֵי בְּאֹהֶל – אף שמיעטם הכתוב מלהטמא באוהל המת דִּכְתִיב (שם יט יד) 'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל' ולא נכרים שאינם נקראים 'אדם', מכל מקום מִמַּגָּע וּמַשָּׂא מִי מַעֲטִינְהוּ קְרָא – וכי מיעטם הכתוב מטומאת מגע ומשא המת, הרי בפסוק המדבר בטומאה זו (במדבר יט יח) 'וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר' לא נאמר 'אדם', וממילא במלחמת מדין שנאמר 'כל הרג נפש וכל נגע בחלל' ומדובר בטומאת מגע ומשא ולא באוהל, היו צריכים להטהר ממנה אף לשיטת רבי שמעון.

משנה

המשנה מבארת המשך דיני נישואי פסולי כהונה: כהן הדיוט שאֵירַס [–קידש] אֶת הָאַלְמָנָה בהיתר, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אף שכהן גדול אסור באלמנה (ויקרא כא יד) יִכְנוֹס [–ישאנה]. שכיון שנתקדשה לו בהיתר בעודו כהן הדיוט, רשאי לכונסה. וְכך היה מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ בהיותו כהן הדיוט אֶת מָרְתָא בַּת בַּיְתוֹס שהיתה אלמנה עשירה, וְאחר כך מִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּכְנָסָהּ [–ונשאה].

המשנה מבארת הדין בזה בשומרת יבם: שׁוֹמֶרֶת יָבָם – אשה שמת בעלה הכהן בלא בנים שֶׁנָּפְלָה ליבום לִפְנֵי אחיו כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה היבם לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָהּ – ביבמה מַאֲמָר – קידושי יבמה בכסף או בשטר, ודינה כארוסה לו, הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנוֹס.

גמרא

המקור לדין המבואר במשנה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, מִנַּיִן שֶׁאִם אֵירַס כהן הדיוט אֶת הָאַלְמָנָה, וְאחר כך נִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁיִּכְנוֹס – שישא אותה אף שכהן גדול אסור באלמנה, תַּלְמוּד לוֹמַר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', שתיבת 'אשה' מיותרת, לרבות שיכול לישא אלמנה אם כבר קידשה קודם שנהיה כהן גדול.

מקשה הגמרא: אִי הָכֵי – אם כך שלמדים מן הייתור שבפסוק, שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמֵּי – גם תהא מותרת ליבם כהן גדול אם עשה בה מאמר בהיותו כהן הדיוט, שהרי היא ככל ארוסה, ומדוע מבואר במשנה שאסורה. מתרצת הגמרא: משום שנאמר באותו פסוק 'יִקַּח אִשָּׁה', ויש לדייק שרק אשה התירה התורה באופן זה, וְלֹא יְבָמָה.

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ וכו' בן גמלא שקידש את מרתא בת ביתוס ומנהו המלך להיות כהן גדול וכנסה.

מדייקת הגמרא: מִנָּהוּ אִין – נאמר במשנה דווקא 'מנהו המלך', ואילו נִתְמַנָּה לֹא נאמר במשנה, שלא מינוהו אחיו הכהנים או הסנהדרין, ומשמע שלא היה ראוי להיות כהן גדול. אָמַר על כך רַב יוֹסֵף, קְטִיר קָחָזֵינָא הָכָא – אני רואה כאן קשר של רשעים, דְּאָמַר רַב אַסִּי, תַּרְקַבָּא דְּדִינָרֵי – שלשה קבים זהובים, עַיֵּילָה לֵיהּ – הכניסה לו מָרְתָא בַּת בַּיְתוֹס ארוסתו של יהושע בן גמלא לְיַנַּאי מַלְכָּא, עַד דְּמוֹקֵי לֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכָהֲנֵי רַבְרְבֵי – עד שהעמיד את יהושע בן גמלא בין הכהנים הגדולים, אך לא היה ראוי לכהונה גדולה.

משנה

המשך דיני איסור כהן גדול באלמנה: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו בלא בנים, ונפלה אשתו לפני כהן גדול ליבום, חוֹלֵץ להתירה להנשא לכל אדם, וְלֹא מְיַיבֵּם, כיון שהיא אלמנה האסורה לו.

גמרא

הגמרא דנה בדין המשנה: קָא פָּסִיק וְתָנֵי – התנא פסק את דבריו בלא חילוק, לֹא שְׁנָא אם נפלה לפניו ליבום מִן הָאֵירוּסִין לאחיו והיא עדיין בתולה, וְלֹא שְׁנָא אם נפלה לפניו מִן הַנִּשּׂוּאִין לאחיו שהיא בעולה. מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – אמנם מובן אם נפלה מִן הַנִּשּׂוּאִין, שהיבום איסור עֲשֵׂה של 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' (ויקרא כא יד) ולא בעולה וְלֹא תַעֲשֶׂה של איסור אלמנה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה של יבום דּוֹחֶה את לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, אֶלָּא אם נפלה מִן הָאֵירוּסִין שאינו עובר ביבומו על עשה של בתולה, קשה, שיָבֹא עֲשֵׂה של יבום וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה של אלמנה, שהרי אי אפשר לקיים שניהם (ראה לעיל כ:), ומדוע אסור ליבמה.

מתרצת הגמרא: אכן מן התורה כהן גדול מייבם את אשת אחיו שמת מן האירוסין, וחכמים אסרוהו לייבם גְּזֵירָה על הַבִּיאָה הִרְאִשּׁוֹנָה של הייבום שמותרת לו כמבואר, אָטוּ – מחשש שמא יבוא עליה גם בִּיאָה שְׁנִיָּה שאסורה כיון שבה לא מתקיימת מצות יבום ואינה דוחה איסור אלמנה.

משנה

עוד בדיני נישואי כהן: כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא יִשָּׂא אַיְלוֹנִית – אשה שאינה יכולה ללדת, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה לפריה ורביה וּבָנִים – או שנולדו לו בנים וקיים מצות פריה ורביה, שכן על ידי האילונית לא יוכל לקיים מצוה זו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ – לכהן אִשָּׁה וּבָנִים לֹא יִשָּׂא אַיְלוֹנִית, כיון שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה (ויקרא שם) שאסורה לכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין נקראת זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וְשפחה מְשׁוּחְרֶרֶת, שמא נבעלו לנכרים, וְישראלית שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת לפסול לה.

המשך בעמוד קסא

רש"י

אין מטמאין — את המאהיל עליהם. **אתם קרוים אדם** — וגבי טומאת אהל כתיב: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט). **נפש אדם** — במדין כתיב. ומשנה: הא דקרי להו אדם — משום דבעי למכתב בהמה גבייהו, כדכתיב: "וחמורים ובקר", וגבי בהמה מיקרו אדם. אבל אדם סתמא — לא מיקרו. אנשי נינוה נכרים היו. **כל הורג נפש** — במדין כתיב, ומדבעו טומאת שבעה — אלמא מיטמו. **ממגע ומשא מי מעטינהו** — וגבי מגע אשכחן "נוגע בעצם או בחלל" דלא כתיב אדם. הלכך, אף על גב דלא מיקרו אדם מטמו במגע ובמשא. תלמוד לומר **בתולה מעמיו יקח אשה** — האי "אשה" לא איצטריך אלא לדרשא. **מינהו אין** — כלומר: המלך מינהו, אבל אחיו הכהנים וסנהדרין לא מנוהו. **נתמנה לא** — נתמנה לא קתני, דהוי משמע דראוי היה לכך. **קטיר קחזינא הכא** — קשר של רשעים אני רואה כאן, שלא היה ראוי לכך, אלא שנתן ממון ומינוהו. **משנה** חולין — כהן גדול. **ולא מייבם** — דאלמנה היא ואסורה לו. **גמרא לא תעשה ועשה** — "אלמנה לא יקח", "בתולה יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה. **משנה אלא אם כן יש לו בנים** — משום דמצווה על פריה ורביה, והוא הדין לישראל. ובגמרא מפרש אמאי נקט כהן. **שהיא זונה האמורה בתורה** — ובגמרא מפרש לה. **אלא** הניורת והמשוחררת — דביאת נכרי ועבד פסלה. **ושנבעלה בעילת זנות** — כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה.

גמרא

קִבְרֵי נָכְרִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם" אַתֶּם קְרוּיִין "אָדָם", וְאֵין הַנָּכְרִים קְרוּיִין "אָדָם", מֵיתִיבִי: "וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף"! מְשׁוּם בְּהֵמָה. "אֲשֶׁר יֶשׁ בָּהּ הָרְבֵּה הָרְבֵּה מִשְׁתַּיִם עָשְׂרֵה רִבּוֹא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה". מְשׁוּם בְּהֵמָה. "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכָל נוֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטָּאוּ"! דְּלְמָא אִיקְּטִיל חַד מִיִּשְׂרָאֵל. וְרַבָּנַן: "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ" לַעֲבֵירָה. רָבִינָא אָמַר: נְהִי דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא מֵאִטְמוּיֵי בְּאֹהֶל, דִּכְתִיב: "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", מִמַּגָּע וּמַשָּׂא מִי מַעֲטִינְהוּ קְרָא?. **משנה** אֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁיִּכָּנוֹס - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקַח אִשָּׁה". אִי הָכִי שׁוֹמֶרֶת יָבָם נָמֵי! "אִשָּׁה וְלֹא יָבָמָה". מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ וכו'. מְנָהוּ - אִין, נִתְמַנָּה - לָא. אֲמַר רַב יוֹסֵף: קְטִיר קָחֲזִינָא הָכָא. דְּאָמַר רַב אַסִי: תַּרְקָבָא דִּדְיָנֵי עֲיֵילָה לֵיהּ מָרְתָּא בַּת בֵּיתוֹס לְיָנַאי מַלְכָּא, עַד דְּמוֹקֵי לֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכָהֲנֵי רַבְרְבֵי. **משנה** כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו - חוֹלֵץ וְלֹא מְיַיבֵּם. **גמרא** קָא פָּסֵיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא מִן הָאֵירוּסִין וְלָא שְׁנָא מִן הַנִּשּׂוּאִין. בִּשְׁלָמָא מִן הַנִּשּׂוּאִין - עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. אֶלָּא מִן הָאֵירוּסִין, יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדָּחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה! גְּזֵירָה בְּיָאָה רִאשׁוֹנָה אַטּוּ בְּיָאָה שְׁנִיָּה. **משנה** כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא יִשָּׂא אַלְמָנָה, אֶלָּא א"כ יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - לֹא יִשָּׂא אַלְמָנָה, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת, וּמְשׁוּחְרֶרֶת, וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת. **גמרא** מַאי טַעֲמָא - מִשּׁוּם פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אַפְרִיָּה וּרְבִיָּה מִדְּמִפַּקְּדִי, וְיִשְׂרָאֵל לָא מִפַּקְּדִי?! אֲמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה

ויש

קברי נכרים אינן מטמאין באהל — תימה: למה ליה לרבי בנאה לציוני מערתא דאברהם אבינו ואדם הראשון (בבא בתרא נח,א)? אף דאיקרו "אדם" אדם ואברהם, או אפילו לרבנן דאמרי קברי נכרים מטמאין באהל — הא לא מטמא באהל אפילו קברי ישראל אלא אותם שמתו משעה שנאמרה אותה פרשה ד"אדם כי ימות באוהל", דכי ימות משמע באותם העתידים למות עדיין, ומדאיצטריך נמי בנזיר (נד,א) קרא לרבות קבר שלפני הדבור למגע — מכלל דבאהל לא מטמא.

ואין הנכרים קרוים אדם — תימה: דבריש מסכת עבודה זרה (ג,א) ופרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א) דרשינן: דנכרי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם" וגו', כהנים לוים וישראלים — לא נאמר, אלא: "האדם", ופירש בקונטרס בסנהדרין (שם דיבור המתחיל "האדם") דהדהוא לית ליה הך דרבי שמעון דהכא? ויתכן לפי ספרים דגרסי התם רבי ירמיה, אבל לספרים דגרסי התם רבי מאיר — קשיא, דשמעינן ליה לרבי מאיר בפרק קמא דבריתות (ו,ב) דסך שמן המשחה לנכרי — פטור, ומשמע דטעמא משום דכתיב: "על בשר אדם" ואין נכרי קרוי אדם! ומיהו, מצי למימר דטעמא דרבי מאיר דפטור הוי מטעם דכל שהוא בסך — הרי הוא בלא ייסך, וכל שאין בסך — אין בלא ייסך. ורבינו תם מפרש: דיש חילוק בין "אדם" ל"האדם", דנכרים בכלל "האדם" נינהו, והא דקאמר: כהנים לוים וישראלים לא נאמר — הכי קאמר: אדם לא נאמר, דהוי משמע כהנים לוים וישראלים, אלא "האדם". וכל הני קראי דמייתי כתיב "אדם". דלא פריך מקראי דכתיב "האדם". והרב רבינו משולם היה אומר: דגבי פורענות דוקא קאמר "אתם קרוין אדם" דלא רצה לכתוב ישראל בהדיא גבי פורענות, אבל גבי "האדם וחי" — הוה ליה למכתב בהדיא כהנים לוים וישראלים, כמו שרגיל בכל מקום. והא דפריך מהני קראי, אף על גב דנכרים נמי קרויין אדם — מכל מקום פריך, כיון דגבי פורענות ישראל קרוין אדם, הכיבא דלא איירי אלא בנכרים דוקא — לא הוה ליה למיקרינהו אדם. והא דכתיב (תהלים קכב): "בקום עלינו אדם" — היינו לפי שהזכיר השם, וכן "ואתה אדם ולא אל" גבי חירם (יחזקאל כח). והא דכתיב: "ואתן אדם תחתיך" (ישעיה מג) — הא דרשינן בברכות (סב,ב) אל תקרי אדם וכו'. והא דכתיב: "והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו) ודרשינן מיניה (גיטין מז,א) דיש קנין לנכרים — בגזירת מיניה דלא ליגזור.

— מכלל דאיכא נכרים אדם — תימה: למה ליה לרבי בנאה לציוני מערתא דאברהם אבינו ואדם הראשון (בבא בתרא נח,א)? אף דאיקרו "אדם" אדם ואברהם, או אפילו לרבנן דאמרי קברי נכרים מטמאין באהל — הא לא מטמא באהל אפילו קברי ישראל אלא אותם שמתו משעה שנאמרה אותה פרשה ד"אדם כי ימות באוהל", דכי ימות משמע באותם העתידים למות עדיין, ומדאיצטריך נמי בנזיר (נד,א) קרא לרבות קבר שלפני הדבור למגע

ממגע ומשא — ואף על גב דכתיב: "וכל אשר יגע על פני השדה וגו' או בעצם אדם" (במדבר יט) — הא דרשינן בנזיר פרק "כהן גדול" (נג,א) לענין אהל. ואומר רבינו יצחק: דאין הלכה כרבי שמעון, דרבן שמעון בן גמליאל פליג עליה. כדתנן במסכת אהלות (פרק יח משנה ט, כתובות עז,א), והלכה כמותו במשנתנו. וצריכים כהנים ליזהר מקברי נכרים. ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קיד,ב) בעובדא דאליהו דהשיב לרבה בר אבוה כרבי שמעון בן יוחי דהכא — דחויי קא מדחי לה. ועיקר טעמא שהיה סומך על רוב ארונות שיש בהן פותח טפח. וכן היה רגיל בכל מקום לדחות, כמו שמצינו בשהיה קובר רבי עקיבא ואמר ליה: לאו כהן ניהו מר? אמר ליה: צדיקים אינם מטמאים. ועיקר טעמא לפי שהיה מת מצוה, שהיה מהרוגי מלכות והיו יראים לקברו. ומיהו, בבתי נכרים מותרים ליכנס, כדתניא בתוספתא דאהלות: מדורות הנכרים — טמאים, בחצרה לארץ — טהורים. **עיילה** ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא — לאו היינו ינאי כהן גדול דבפרק "האומר" בקידושין (סו,א), דאם כן — לא היה מושיב אחר במקומו. **כהן** גדול שמת אחיו חולץ ולא מייבם — ואם תאמר: מרישא שמעינן לה, דקתני שומרת יבם לכהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול לא יכנוס? ואומר רבינו יצחק: דהכא — חולץ אתא לאשמועינן, דסלקא דעתך משום בזיון דכהן גדול שרוקקת לפניו לא תחלוץ. אף על גב דכבר תנן לה לעיל ובפרק "כהן גדול" בסנהדרין (יח,א). **אין** זונה אלא גיורת ומשוחררת — אפילו נתגיירה פחותה מבת שלש שנים אסורה מטעם זונה, כדאמר לעיל (ס,ב) גבי עיר אחת שהיתה בארץ ישראל בו'. וטעמא — לפי שבאה מן הנכרים השטופים בזימה. אף על גב דבפרק בתרא דקידושין (עח,א) דריש לה מקרא דיחזקאל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, מכל מקום, בין למר ובין למר אסירא מטעם זונה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקראי. והקשה הרב רבינו משה מפונטייש"א: דהכא משמע דגיורת אסורה להכהן מדאורייתא מטעם זונה, ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לו,ב) אמר: דבית דין של חשמונאי גזרו דהכא על הנכריה חייב משום "נדה שפחה נכריה זונה". פירש: אם הוא כהן חייב משום זונה. ואיכא למאן דאמר משום "נדה שפחה נכריה", אבל משום זונה — לא, דנשייהו לא מפקרי? ולאביי (בתמורה כט,ב) ניחא, דאנכריה לא מחייב משום דכתיב: "לא יקח" "ולא יחלל", ובנכריה לא קרינן בה "לא יקח" דלא תפסי בה קידושין, ולא שייך נמי בה חלול זרע, שאין הזרע מתייחס אחריו, אבל לרבא דפליג עליה וקאמר: אחד זה ואחד זה, פירוש בין זונה נכריה בין זונה ישראלית אתננה אסור, וכהן הבא עליה לוקה משום זונה — קשה! ויש לומר: דרבא לא פליג אלא היכא דזיעתה, דיליף לה מזונה ישראלית, כדקאמר רבא. אבל לא זיעתה — מודה דלא מיתסרא משום זונה. כדקאמר אביי, משום דכתיב "לא יחלל". והיכא דלא זיעתה הוצרכו לגזור. אבל גיורת דשייך בה קיחה וחילול — אסורה משום זונה, אף על גב דלא זיעתה. **שנבעלה** בעילת זנות — פירוש בקונטרס: ישראלית שנבעלה לפסול לה. ואי אפשר לומר כן, דמחייבי לאוין דתפסי בה קידושין לא הוי זונה, אלא מחייבי כריתות, כדפירשתי ב"החולץ" (יבמות מט,א).

כל ביאה שאין בה פירצה — קטנה אתיא לכלל פירצה לבשתתגדל, ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם לבלל פירצה.

אין בתולה אלא נערה — קשה: דלהאי תנא אמאי איצטריך בשום מקום לבתוב נערה בתולה? **ובן** הוא אומר והנערה טובת מראה מאד — תימה: דהכא משמע דרבקה נערה היתה, ובסדר עולם (פרק א) תניא בהדיא: שהיתה בת שלש בשנשאה יצחק. ואי אפשר להגיד, דהא תניא התם: יצחק אבינו שנעקד על גבי המזבח היה בן שבעה ושלשים שנה, ובו בפרק נולדה רבקה, וכתיב: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו'" — נמצאת שהיתה בת שלש. והרב רבינו שמואל חסיד משפיר"א הוכיח שהיתה בת ארבע עשרה. מדתניא בספרי: ששה זוגות שנותיהן שוות: וקושיב קהת ורבקה. וקהת חיה מאה שלשים ושלש, כדכתיב בקרא. ואם היתה בת ארבע עשרה כשנשאה — אז החשבון מכוון, דכשנולד יעקב היתה בת שלשים וארבע, ויעקב היה בן תשעים ושש כשמתה רבקה — הרי מאה שלשים ושלש. שהרי כשנתברך היה בן שש ושלש, שאז מת ישמעאל, וכל שנותיו של ישמעאל מאה שלשים ושבע, כדכתיב וישמעאל (גדול מיצחק ארבע עשרה שנה, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, אם כן ישמעאל) בן שבעים וארבע. ונשאר מלידת יעקב עד סוף שני ישמעאל ששים ושלש, וארבע עשרה נטמן בבית עבר, כדאמרינן במגילה (יז,א). ועשרים שנה בבית לבן, ושתי שנים בדרך, ואז מתה רבקה כדדרשינן (מדרש רבה קהלת פרשה ב): אלון בכות — שתי בכיות, של רבקה ומניקתה — הרי תשעים ותשע! וצריך לומר דמדרשות חלוקים זה על זה.

פנוי הבא על הפנויה כו' — לאו דוקא נקט פנוי, דכל שכן נשוי שמזנה על אשתו דחשובה זונה.

לא יבטל אדם מפריה ורביה — אף על גב דמרישא שמעינן לה, דקתני: כהן הדיוט לא ישא אילונית, ולאו דוקא כהן, כדאמרינן לעיל — מכל מקום איצטריך הכא לאתנך דיוקי דגמרא. או משום פלוגתא דבית שמאי ובית הלל הדר תני לה. **מאשה** לא בטיל — פירש בקונטרס: מדלא קתני "לא יבטל מאשה". **איבא** דאמרי מאשה בטיל — להאי לישנא דייק מדלא קתני "לא ישא אדם אשה שאינה בת בנים" אלא אם כן יש לו בנים.

נפקא מינה למכור ספר תורה בשביל בנים — כלומר, להאי מילתא נמי נפקא מינה. ולא גרסינן: למאי נפקא מינה — דהא טובא נפקא מינה, כדקאמר בהדיא: אין לו בנים — נושא אשה בת בנים, יש לו בנים — נושא אשה דלאו בת בנים. ועוד אומר רבינו יצחק: דמצי למימר דאפילו יש לו בנים לעולם מצוה לישא בת בנים, אלא מודו היכא דצריך למכור ספר תורה בשביל בת בנים, כיון דיש לו בנים — לא ימכור, מאחר שמוצא שאינה בת בנים, ולא יצטרך למכור.

מדעתיה

גמרא פוק עיין בה — אמאי לא ישא את הקטנה. **רבי מאיר חייש למיעוטא** — כדתניא לקמן: קטן שמא ימצא כר' — הכי נמי חייש רבי אליעזר דשמא תמצא קטנה זו אילונית. **קטן וקטנה** — או קטן או קטנה. **איש כתיב** — בפרשת חליצה: "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו". **פוגעים בערוה** — כיון דלאו בני הקמת שם נינהו — פגע באשת אח שלא במקום מצוה, דרחמנא פטריה, דכתיב: "אשר תלד" (דברים כה) — פרט לאילונית. **ואינה חולצת** — דאינה נפטרת לשוק בחליצתה, דאין מעשה קטנה כלום. אבל מתייבמת, ותגדל אצלו, ותתקיים מצות יבום. **בשמה** — לשון טוענה, שטוענה מתחת בעלה לאחרים. דלרבי אליעזר אין זונה אלא אשת איש. **מופקרת** — ואפילו פנויה, מאחר שהפקירה עצמה לכל — קרויה זונה. אבל משום בעילה אחת — לא הויא זונה הפנויה. **חלך בעלה** — לבית דין הגדול, והוליכה להשקותה מי המרים, שקינא לה ונסתרה, ואסורה לו עד שתשתה — עשאה זונה, הואיל ונבעלה לפסול לה. ואם מת — אסורה לכהן. **אלא ניורת** — דנבעלה בנכריותה לנכרים, וכן משוחררת. דנכרי ועבד, הואיל ולאו בני קדושין נינהו — פסלי. **ושנבעלה** — לפסול לה, כגון אחד מכל העריות, וכגון בת ישראל לנתין וממזר. **לכי נדלה** — דקידושי קטנה לאו כלום הן, והויא ליה כאנוסת עצמו ומפותת עצמו. **מכלי לכ** — כמו מבלי לב. [**אי דקדשה אבוה כו'**] — האב זכאי לקדש בתו קטנה, בפרק קמא דקידושין (ג,ב): "את בתי נתתי לאיש הזה". **הא רבי אליעזר היא ולא רבנן** — בתמיה, דקתני לעיל: רבי אליעזר אומר כהן לא ישא את הקטנה, ומשמע דפליגי רבנן עליה, וכי האי גוונא מי פליגי רבנן? **תתפתה** — ותזנה עליו, לפי שאין בה דעת כלום. **רב פפא אמר בכהן גדול והאי תנא הוא** — דאסר קטנה מגזירת הכתוב. **בתולה** — "מעמיו יקח אשה". [**מאשה לא בטיל**] — מדקתני: לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים, ולא קתני: לא יבטל אדם מאשה אלא אם כן יש לו בנים — שמע מינה: הא יש לו בנים, מאשה לא בטיל, דצריך לישא אשה, אבל אין צריך לחזר אחר ראויה לבנים. **למכור ספר תורה** — כדי לישא בת בנים, ואם יש לו בנים — לא ימכור, אלא ישא עקרה או זקנה. **בית שמאי אומרים שני זכרים** — אבל לא זכר ונקבה. **ילפינן ממשה** — שכיון שהיו לו שני בנים — פירש מן האשה.

מבריייתו של עולם — אדם וחוה.

משאי

וַיֵּשׁ לוֹ בָּנִים לֹא יִשָּׂא אַיְלוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. דְּאַזּוֹנָה כֹּהֲנִים הוּא דִּמְפַקְּדִי, וְיִשְׂרָאֵל לָא מְפַקְּדִי, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי כֹּהֵן. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה - דִּכְתִיב: "אָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ", כָּל בִּיאָה שֶׁאֵין בָּהּ פִּרְצָה - אֵינָהּ אֶלָּא בְּעֵילַת זְנוּת. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֹּהֵן לֹא יִשָּׂא אֶת הַקְּטַנָּה. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה: פּוֹק עַיֵּין בָּהּ, דִּלְאוֹרְתָא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ. נָפַק עַיֵּין בָּהּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר - דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא, וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה - דְּאָמַר: אַיְלוֹנִית זוֹנָה הָוְיָא. וְכִרַבִּי מֵאִיר מִי סָבַר לָהּ? וְהָתַנְיָא: קָטָן וּקְטַנָּה - לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: מָשָׁל אָמְרָתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין - "אִישׁ" כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, וּמַקִּישִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא מַאי טַעֲמָא אֵין מְיַבְּמִין? [אָמַר לָהֶם]: קָטָן - שְׁמָא יִמְצָא סָרִיס, קְטַנָּה - שְׁמָא תִּמְצֵא אַיְלוֹנִית, וְנִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בָּעֲרָוָה, וְתַנְיָא: קְטַנָּה - מִתַּיְיבֶמֶת וְאֵינָהּ חוֹלֶצֶת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְכִרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לָהּ? וְהָתַנְיָא: "זוֹנָה" זוֹנָה כְּשֶׁמָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "זוֹנָה" זוֹ מוּפְקֶרֶת. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ הָלַךְ בַּעֲלָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, וּבָא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ - עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "זוֹנָה" זוֹ אַיְלוֹנִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשׁוּחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעֵילַת זְנוּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פְּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישׁוּת - עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָכָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל עָסְקִינַן, לְאֵימַת קָנֵי לָהּ - לְכִי גָּדְלָה, בְּעוּלָה הִיא. אָמַר רָבָא: מְכֻלֵּי לֵכ! אִי דְּקִדְּשָׁהּ אֲבוּהָ - מֵהֲהִיא שַׁעֲתָא הוּא דְּקָנֵי לָהּ, וְאִי דְּקִדְּשָׁהּ נַפְשָׁהּ - הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא וְלָא רַבָּנַן! אֲמַר: הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: "בְּתוּלָה" אֵין בְּתוּלָה אֶלָּא נַעֲרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה". רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: פְּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישׁוּת - עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אָמַר רַב עַמְרָם: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. **משנה** לֹא יִפָּטֵל אָדָם מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בָּנִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי זְכָרִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם". **גמרא** הָא יֵשׁ לוֹ בָּנִים, מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה - בְּטֵיל, מֵאִשָּׁה - לָא בָּטֵיל. מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם כַּמָּה בָּנִים - אָסוּר לַעֲמוֹד בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא יֵשׁ לוֹ בָּנִים - בָּטֵיל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּבְטֵיל נַמִּי מֵאִשָּׁה. נֵימָא תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל! לֹא, אֵין לוֹ בָּנִים - נוֹשֵׂא אִשָּׁה בַּת בָּנִים, יֵשׁ לוֹ בָּנִים - נוֹשֵׂא אִשָּׁה דְּלָאו בַּת בָּנִים. נָפְקָא מִינָּהּ - לְמִכְּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה בְּשָׁבִיל בָּנִים. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים". מַאי טַעֲמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי - יָלְפִינַן מִמּשֶׁה, דִּכְתִיב: "בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר", וּבֵית הִלֵּל - יָלְפִינַן מִבְּרִייָתוֹ שֶׁל עוֹלָם. וּבֵית שַׁמַּאי, לִילְפֵי מִבְּרִייָתוֹ שֶׁל עוֹלָם! אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשּׁוּם

משאי

וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה שהוזהרו עליה הכהנים, דְּאַזּוֹנָה – שעל איסור להנשא לזונה, כֹּהֲנִים הוּא דְּמַפַּקְדֵי – הכהנים בלבד מצווים, וְיִשְׂרָאֵל לֹא מַפַּקְדֵי – אינם מצווים, שהרי הפרשה שבה נאסרה נאמרה לכהנים (ויקרא כא ז), מַשּׁוּם הֶכֵי קָתָנֵי במשנה 'כֹּהֵן' לגבי איסור נישואי אילונית, אף שגם ישראל אסור בה אם אין לו בנים או אשה אחרת.

הגמרא מבארת טעמו של רבי יהודה שאילונית נחשבת זונה: אָמַר רַב הוּנָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב בנבואת הושע על ישראל (הושע ד י) 'אָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרָצוּ', ודרש, שכָּל בֵּיאָה שֶׁאֵין בָּהּ פִּרְיָצָה, כלומר שאין האשה יולדת ממנה, כביאת אילונית, אֵינָהּ אֶלָּא בְּעִילַת זְנוּת, ולכן כהן שאסור בזונה אסור אף באילונית. הגמרא מביאה הלכה מברייתא, שיש הרוצים לומר שנשנתה כרבי יהודה: תָּנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כֹּהֵן לֹא יִשָּׂא אֶת הַקְּטַנָּה.

הגמרא מביאה ביאור הלכה זו: אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה, פּוֹק עַיֵּין בָּהּ – צא ועיין בהלכה זו, דִּלְאוֹרְתָא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ – שבערב ישאלך רב הונא טעמה. נָפַק עַיֵּין בָּהּ – יצא ועיין בהלכה זו, וביאר לרב הונא טעמה, שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמרה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בהלכה אחרת, ולכן אסר מֵאִיר בהלכה אחת וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בהלכה אחרת, ולכן אסר לכהן לשאת קטנה. וביאר: סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר בכך דְּחָיֵישׁ לְמֵיעוּטָא – שסבר שחוששים בכל מקום אף לדבר המועט, ולכן סבר רבי אליעזר שחוששים שמא קטנה זו היא מן המיעוט וסופה להיות אילונית. וְסָבַר לָהּ גם כְּרַבִּי יְהוּדָה במה דְּאָמַר שַׁאֲיֵלוֹנִית זוֹנָה הָוְיָא ואסורה לכהן כמותה. ומחמת שתי הלכות אלו אמר שקטנה אסורה לכהן, שמא תהא ממיעוט אילוניות, ואילונית היא זונה האסורה לכהן.

מקשה הגמרא: וּכְרַבִּי מֵאִיר מִי סָבַר לָהּ – וכי ניתן לומר שסבר כרבי מאיר בענין זה, וְהָתַנְיָא בברייתא, קָטָן שמת אחיו בלא בנים ונפלה אשתו לפניו ליבום, וְקָטַנָּה הנשואה לגדול שמת בלא בנים ונופלת ליבום, לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי מֵאִיר, יָפָה [–מובן] מה שֶׁאָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין, שכן 'אִישׁ' כְּתִיב בְּפָרָשָׁה של חליצה, שנאמר (דברים כה ז) 'וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ', וקטן אינו איש, וּמַקְשְׁנַן [–למדים בהיקש] אִשָּׁה לְאִישׁ, שנאמרה אשה באותו פסוק בסמוך לאיש 'וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה', שגם היא דינה כמותו שקטנה אינה חולצת. אֶלָּא מַאי טַעְמָא אֵין מְיַבְּמִין, הרי בפרשת יבום (שם כה ה–ו) לא נאמר 'איש' ולא נתמעט קטן. [אָמַר לָהֶן] רבי מאיר לחכמים, קָטָן אינו מייבם, שחושש שֶׁמָּא כשיגדל יְמָצֵא סָרִיס, שהוא אדם שאינו יכול להוליד, ופטור מיבום, שנאמר בו (שם כה ז) 'לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם', ונתמעט בכך סריס שאינו יכול להקים שם (לקמן עט:), וּקְטַנָּה אינה מתייבמת, שחוששים שֶׁמָּא כשתגדל תְּמָצֵא אֲיֵלוֹנִית שאינה יולדת, ופטורה מיבום, שנאמר (שם כה ו) 'אֲשֶׁר תֵּלֵד', ובא למעט אילונית שאינה יולדת (לעיל כד.), וְאִם יתייבמו נִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בָּעֲרָוָה, שכיון שפטורים אסורים באיסור אשת אח. וְתָנְיָא – ושנינו בברייתא אחרת, קְטַנָּה שמת בעלה בלא בנים מְתַייַבֶּמֶת וְאֵינָהּ חוֹלֶצֶת, שרק חליצתה אינה מתירתה להנשא כיון שאין מעשה קטנה כלום, אולם יכולה להתייבם, וכשתגדל תתקיים מצות היבום, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. ומפורש שחלק על רבי מאיר וסבר שאין חוששים שמא תמצא הקטנה אילונית.

עוד מקשה הגמרא: וּכְרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לָהּ – וכי ניתן לומר שרבי אליעזר סבר כרבי יהודה שאילונית היא זונה האסורה לכהן, וְהָתַנְיָא בברייתא, 'וְזֹנָה' שנאסרה בתורה לכהן היא זוֹנָה כְּשֶׁמָּהּ, מלשון 'טועה', שזנתה תחת בעלה ונבעלה לאחרים, והיינו אשת איש, ואין זונה מלבד זו, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, 'וְזֹנָה' זוֹ מוּפְקֶרֶת, כלומר שהפקירה עצמה לזנות עם אנשים אחרים, ואף פנויה בכלל זאת, אך אם זנתה פעם אחת לא נעשתה זונה. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם קינא לה בעלה שלא תיסתר ונסתרה, שיש לה דין סוטה האסורה לבעלה, וְהָלַךְ בַּעְלָהּ לבית דין הגדול לְהַשְׁקוֹתָהּ את מי המרים על ידי הכהן המשקה את הסוטות (במדבר ה יד, כד), ואסורה לו עד שתשתה, ועבר וּבָא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ, עֲשָׂאָהּ 'זוֹנָה', כיון שנבעלה לאסור לה, ואם מת בעלה אסורה להנשא לכהן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, 'וְזֹנָה' זוֹ אֲיֵלוֹנִית, שכל ביאה שאינה יולדת על ידה היא ביאת זנות. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין 'וְזֹנָה' שנאסרה בתורה לכהן, אֶלָּא גְּיוֹרֶת שנבעלה לנכרי בהיותה נכרית, וְשִׁפְחָה מְשׁוּחְרֶרֶת שנבעלה לעבד בהיותה שפחה, שאין קידושיהם תופסים בה ונעשתה זונה בביאתם, וישראלית שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת, דהיינו לפסולה כגון אחת מכל העריות או לנתין וממזר. רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר, פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה – אדם שאינו נשוי הבא על אשה שאינה נשואה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישות, כלומר לא כדי לישאנה, עֲשָׂאָהּ 'זוֹנָה' האסורה לכהן, ואף שאינה אסורה עליו. ומבואר שרבי אליעזר סבר שרק אשת איש שנבעלה לאחר נחשבת לזונה, ולא כרבי יהודה שאילונית היא זונה.

ביאור אחר מדוע אסר רבי אליעזר קטנה לכהן: אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הָכָא – כאן בהלכה זו בְּכֹהֵן גָּדוֹל עָסְקִינַן – דיבר רבי אליעזר, ולא בכהן הדיוט, שכן לְאֵימַת קָנֵי לָהּ – מתי הנושא את הקטנה קונה אותה, הרי קידושי קטנה אינם כלום, ובודאי קונה אותה רק לְכִי גָּדְלָה, ובשעה זו שקונה אותה בְּעוּלָּה הִיא, והרי היא כאנוסת ומפותת עצמו שכהן גדול אסור בה, שנאמר בו (ויקרא כא יד) 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' וממעטים ולא בעולה.

מביאה הגמרא קושיא על ביאור זה: אָמַר רָבָא, מִכְּלִי לֵב – מִבְּלִי לב ודעת אמר זאת, שבכל אופן שנעמיד יקשה, אִי מדובר דְּקַדְּשָׁהּ אֲבוּהּ – שקידשה אביה לכהן הגדול בקטנותה, מַהַהִיא שַׁעֲתָא – בבר מאותה שעה שקידשה הוּא דְּקָנֵי לָהּ לגמרי, שכן אב יכול לקדש את בתו הקטנה, ואז בתולה היא ומותרת לו, וְאִי דְּקַדְּשָׁהּ נַפְשָׁהּ – שקידשה את עצמה, יקשה מה שמשמע ממה שאמרו שרבי אליעזר אמר הלכה זו, שחכמים חלקו עליו, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא – ובי רק רבי אליעזר אמר הלכה זו וְלֹא רַבָּנָן, הרי באופן זה הכל מודים שאסורה לכהן גדול, שהרי אין קידושי קטנה עצמה מועילים, ולא קנאה עד שתגדל, ואז בעולה היא ואסורה לו.

רבא אומר ביאור אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם האיסור לישא את הקטנה נאמר בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְטעם האיסור דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּתְפַּתֶּה עָלָיו – חוששים שמא תתפתה ותזנה ותיאסר עליו, כיון שקטנה היא ואין בה דעת בריאה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מדוע רק לכהן אסור לישא קטנה, יִשְׂרָאֵל נַמִּי יאסר, שגם אשת ישראל שזינתה אסורה לבעלה. מתרצת הגמרא: פִּתּוֵי קְטַנָּה לזנות אינם מחשיבים את המעשה זנות מרצון אלא כְּאוֹנֶס הוּא, כיון שאין בה דעת, וּבעילת אשת איש בְּאוֹנֶס שנשואה לְיִשְׂרָאֵל, מֵישְׁרָא שָׁרֵי – בעלה מותר בה, שנאמר (במדבר ה יג) 'וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה', ודרשו (לעיל נו:) שרק אם לא נבעלה באונס אסורה לבעלה, אך אם נבעלה באונס מותרת, ורק בכהן שאף אם זינתה אשתו באונס אסור בה, כיון שהורצרך הכתוב לפרט בישראל שמותרת, משמע שבכהן אסורה, אמר רבי אליעזר שאסור בקטנה, שמא תתפתה ותיאסר עליו אף שפתויה נחשב אונס.

ביאור אחר בטעמו של רבי אליעזר: רַב פָּפָּא אָמַר, מדובר בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְהַאי תַּנָּא הוּא – וכפי התנא דלהלן שאסר קטנה לכהן גדול מגזירת הכתוב, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', וְיָכוֹל היית לומר שבתולה זו היינו גם קְטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'אִשָּׁה' שדוקא גדולה ולא קטנה. וְאִי 'אִשָּׁה' היינו גדולה יָכוֹל היית לומר שיכול לישא אף בּוֹגֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר מתיבת 'בְּתוּלָה' שמשמע שעדיין בתוליה קיימין, למעט בוגרת. הָא בֵּיצַד – כיצד יתכן זאת, באשה שֶׁיָּצְתָה מִכְּלַל קְטַנוּת, שהגיעה לשנתה השתים עשרה והביאה סימני נערות, וְלִכְלַל בֹּגְרוּת עדיין לֹא בָּאתָה, שלא מלאו ששה חדשים משהביאה סימני נערות, ונקראת נערה. אך קטנה אסורה לכהן גדול.

ביאור אחר: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, אכן מדובר בכהן גדול, אולם הַאי תַּנָּא הוּא שלמד גזירת הכתוב בזה באופן אחר, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בכהן גדול 'בְּתוּלָה', ודורשים שאין 'בְּתוּלָה' אֶלָּא

המשך בעמוד נ

מִשָּׁאי אִפְּשָׁר – ממקום שלא ניתן לעשות באופן אחר, ולכן אין ללמוד מבריאת העולם, כיון ששם בלא חוה לא היתה נקבה אחרת ולא היה העולם יכול להתקיים בלעדיה, אולם כאן די אף בשני זכרים לקיום המצוה, שהרי יש הרבה נקבות בעולם שיתקיים על ידיהן.

מקשה הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל נַמִּי לֵילְפוּ** – שגם בית הלל ילמדו את אופן קיום המצוה **מִמִּשָּׁה**, שלאחר שני זכרים פירש מן האשה. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי לָךְ** בית הלל, לא ניתן ללמוד ממשה, שכן **מִשֶּׁה מַדְּעָתֵיהּ הוּא דַּעֲבַד** – מדעת עצמו פירש מן האשה משום השכינה שהיתה עמו תמיד, ולא נצטוה על כך, אך לשאר בני אדם אסור לעשות כן. **דְּתַנְיָא** כך בברייתא, **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מַדַּעְתּוֹ**, כלומר בלא ציווי ה', **וְהִסְכִּימָה** [–כיוונה] **דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם**, שהסכים עמו ה'. ואלו הם, **פֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה** ושוב לא עסק בפריה ורביה לאחר מתן תורה, **וְשִׁבֵּר הַלּוּחוֹת** לאחר חטא העגל (שמות לב יט), **וְהוֹסִיף יוֹם אֶחָד** על שני ימי מצות פרישה שנצטוו בה בני ישראל קודם מתן תורה שנאמר (שם יט י) 'וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר', ואמר (שם יט טו) 'הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים'.

הגמרא מבארת את הטעמים שעשה משה מדעתו שלשה דברים אלו: **כששִׁבֵּר מִן הָאִשָּׁה מַאי דָּרַשׁ** שמשום כך פירש, **אָמַר** קל וחומר, **וּמָה יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִבְדִּילָה עַצְמָהּ שְׁכִינָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה** – רק לשעה אחת, כלומר לזמן מועט במתן תורה, **וְגַם קָבַע לָהֶם זְמַן** שבו ידבר עמהם, ובשאר הזמן אינו מדבר עמהם, **ואף** על פי כן **אָמְרָה** להם התורה (שם יט טו) 'אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה', **אֲנִי שֶׁמִּיּוּחָד לְדִבּוּר** – ה' מתייחד ומדבר עמי **בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה**, **וְגַם לֹא קָבַע לִי זְמַן** לדיבור שאוכל לפרוש קודם מן האשה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שאני צריך לפרוש מן האשה כל הזמן. **ומה** שהִסְכִּימָה **דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם** למדים ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר מתן תורה (דברים ה כו) 'לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם', **ו'אהליכם' היינו נשותיכם** (מו"ק ז:), **ולמדים** מכך שהותרו לחזור לנשותיהם, אך למשה אמר ה' (שם ה כז) 'וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי', **ו'עמדי' מיותר** ללמד שהסכים עמו שיפרוש מן האשה וישאר לעמוד עמו.

ממשיכה הגמרא לבאר: **כששִׁבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת מַאי דָּרַשׁ, אָמַר** קל וחומר, **וּמָה** קרבן **פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, אָמְרָה בו תּוֹרָה** (שמות יב מג) 'כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ', **ו'בן נכר' הוא** מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים (זבחים כב:), כאן שהַתּוֹרָה כּוּלָּהּ תלויה בלוחות אלו, **וְיִשְׂרָאֵל מוּמָרִים** לאחר חטא העגל, כדין עובד עבודה זרה שנחשב כמומר (חולין ד:), **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שאינם ראויים לקבל את התורה. **וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם**, דְּכְתִיב (שמות לד א) 'וַיֹּאמֶר ה' וגו' הַלּוּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ', **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, שדורשים מ'אשר' שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, יִישַׁר [–יתחזק] כֹּחֲךָ על שֶׁשִּׁבַּרְתָּ את הלוחות, ש'אשר' הוא מלשון 'יישר'.

ממשיכה הגמרא לבאר: כשהוֹסִיף **יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ מַאי דָּרַשׁ**, דְּכְתִיב (שם יט י) 'וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר', ודרש ש'הַיּוֹם' הוא כְּ'מָחָר', **מָה מָחָר לֵילוֹ עִמּוֹ**, שהרי הזהיר אותם עליו עתה קודם שבא לילו, **אַף הַיּוֹם** דהיינו היום הראשון לאיסור נאסר **לֵילוֹ עִמּוֹ**, **וְלֵילָה דְּהַאידָּנָא** – של עכשיו כלומר של יום זה שבו נצטוו **נָפֵק לֵיהּ** – כבר יצא ועבר שהרי ציום ביום, **שָׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שרצון ה' שיפרשו **תְּרֵי יוֹמֵי לְבַר מֵהַאידָּנָא** – שני ימים מלבד מיום זה, ולכן אמר להם 'הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים' מיום זה. **וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם** מוכח מכך **דְּלֹא שָׁרְיָא שְׁכִינָה עַד שֶׁבָּתָא** – שלא שרתה השכינה על הר סיני לתת את התורה עד שבת, לאחר שפרשו בימי רביעי חמישי ושישי.

הגמרא מביאה דעה שונה בשיטת בית שמאי בקיום פריה ורביה: **תָּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אדם מקיים מצות פריה ורביה כשיש לו **שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, מקיימה כשיש לו **זָכָר וּנְקֵבָה. מברר**ת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן אִלֵּיבָא** [–בשיטתם] **דְּבֵית שַׁמַּאי** שלקיום המצוה צריך שני זכרים ושתי נקבות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** בחוה

(בראשית ד ב) 'וַתּוֹסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל', ושתי התיבות 'את' ריבויים הן ובאו ללמד שנולדו הֶבֶל **וַאֲחוֹתוֹ** התאומה **וְקַיִן וַאֲחוֹתוֹ** התאומה, ונמצא שנולדו לאדם וחוה שני זכרים ושתי נקבות, **וּכְתִיב** לאחר שהרג קין את הבל ונולד לחוה בן אחר (שם ד כה) 'וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן', ומכך שהוצרכה להשלים בן אחר במקום הבל, למדו שמקיימים פריה ורביה רק בשני זכרים ושתי נקבות.

הגמרא מבארת את דעת חכמים החולקים על לימוד זה: **וְרַבָּנַן** סברו, ששם לא נאמר שצריכה להשלים בן תחת הבל, אלא **אוֹדוֹיֵי הוּא דְּקָא מוֹדֵית** – הודתה לאלהים על שנתן לה בן אחר במקומו. הגמרא מביאה ברייתא אחרת המביאה את דברי רבי נתן באופן אחר: **תַּנְיָא אִידָךְ** – שנינו ברייתא אחרת, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, מצות פריה ורביה מקיימים בְּזָכָר **וּנְקֵבָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה.**

מברר**ת הגמרא: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן אִלֵּיבָא דְּבֵית הִלֵּל** שדי בזכר או נקבה, הרי אינו לומד מבריאת העולם שהרי היו זכר ונקבה, ולא ממשה שהיו שני זכרים. משיבה הגמרא: **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מה יח) 'לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ', כלומר שלא ברא ה' את העולם לתוהו שאינו מיושב, אלא לשבת להיות עסוקים בישובו, **וְהָא עֲבַד לָהּ שֶׁבֶת** – וזה שנולד לו זכר או נקבה, כבר עשה בכך את יישוב העולם.

הגמרא דנה באופן נוסף אם קיים בו פריה ורביה: **אִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּהִיוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים** [–נכרי] **וְנִתְגַּיֵּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, קַיְּים בהם פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לֹא קַיְּים בהם פְּרִיָּה וּרְבִיָּה.**

הגמרא מבארת את טעמיהם: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר קַיְּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, משום דְּהָא הָווּ לֵיהּ** – שהרי היו לו בנים ובהם נתקיימה המצוה, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לֹא קַיְּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, משום שֶׁגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי** – נידון כקטן שנולד עתה, ומעתה הבנים שהיו לו קודם אינם נחשבים בניו, ועליו לקיים מחדש פריה ורביה.

מוסיפה הגמרא: **וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ** – והלכו לשיטתם בדין בני נכרי שנתגייר, שכך סברו גם לענין בכור לנחלה, **דְּאִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּהִיוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר**, ולאחר שנתגייר נולד לו בן נוסף, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵין לוֹ** – לבן זה דין **בְּכוֹר לְנַחֲלָה** ואינו מקבל פי שנים בנכסי אביו בכבור ישראל (דברים כא יז), **דְּהָא הֲוָה לֵיהּ** – שהרי בהיות האב נכרי כבר היו לו בנים שנולדו ראשונים ונחשבים 'ראשית אונו' (שם) – יורשי ראשית ממונו, שזה הקובע לדין בכור. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יֵשׁ לוֹ** דין **בְּכוֹר לְנַחֲלָה** ונוטל פי שנים בנכסי אביו כבכל בכור ישראל, כיון שגֵּר **שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי**, וממילא הבנים שנולדו קודם שנתגייר אינם נחשבים כבניו.

הגמרא מבארת את החידוש בשני הדינים: **וְצָרִיכָא** – והוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש לומר את שיטותיהם בשני הדינים, **דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהָהִיא קַמַּיְיתָא** – שאם היו משמיעים את שיטותיהם רק בדין הראשון של קיום פריה ורביה בבנים שנולדו קודם שנתגייר, היינו אומרים שרק **בְּהָהִיא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שנחשבים בניו וקיים בהם פריה ורביה, **מִשּׁוּם דְּמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּנֵי פְּרִיָּה וּרְבִיָּה נִינְהוּ** – שגם בתחילה בעודו נכרי שייכים הם בפריה ורביה, שנצטוו בה בני נח שנאמר (בראשית ט א) 'וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ', ולכן אף שנתגייר נחשבים עדיין כבניו, **אֲבָל לְעִנְיַן דִּין נַחֲלָה** בבכור, **דְּלָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ** – שהנכרים אינם שייכים בדין נחלה כישראל, **והיינו** שאין הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו, והבת דינה כבן לענין הירושה, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ** שהבן שנולד לאחר שנתגייר נוטל פי שנים. **וְאִי אִיתְּמַר בָּהָא** – ואם היתה מחלוקתם נאמרת רק בדין זה, אם הנולד לאחר שנתגייר נוטל פי שנים כבכור, היינו אומרים שרק **בָּהָא קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שדינו כבכור, כיון שאין הבנים הנכרים שנולדו לפניו שייכים בדין זה כמבואר, **אֲבָל בְּהָהִיא** – בדין פריה ורביה שאף נכרים שייכים בה כמבואר, **אֵימָא מוֹדֵה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן** שמקיים המצוה גם בבנים שנולדו לו בעודו נכרי, **ולכן צְרִיכָא** – הוצרכו להשמיע שיטותיהם בשני הדינים.

המשך בעמוד קיא

רש"י

משאי אפשר — דאי לא איבראי חוה — לא הוה נקבה אחריתי. אבל הבא, מי שיש לו שני זכרים — נקבות הרבה בעולם. **מדעתיה** — משום שכינה, ואסור לשאר כל אדם לעשות כן. **הוסיף יום אחד** — הקדוש ברוך הוא אמר לה: "וקדשתם היום ומחר", והוא אמר: "היו נכונים לשלשת ימים". **ולא קבע לי זמן** — אימתי ידבר עמי, שאפרוש יום אחד קודם. **לאהליכם** — לנשיכם. **אשר** — לשון יישר.

עד שבתא — במס' שבת, בפרק "רבי עקיבא" (פו,א) גמרינן לה, דעבוד פרישה בארבע בשבתא, ופירשו חמישי וששי שלימים, ובשבתא שריא שכינה והוא שלישי לימים השלמים, ויום ראשון לא חשיב, שלא היה לילו עמו. **את** קין **את הבל** — אתין רבויין (תק), לומר: נקבות היו עמהן. **כי שת לי זרע אחר תחת הבל** — אלמא נקבה, ולא מברייית עולם ילוף, ולא ממשה. **לא תהו בראה** — לא ברא עולמו לתוהו, אלא לשבת — להיות עסוקים ביישובו של עולם. **אין לו בכור לנחלה** — בן בכור שיולד לו משתגייר — אינו נוטל פי שנים. **בני נח** — בני פריה ורביה נינהו — דכתיב: "ויאמר להם פרו ורבו" (בראשית ט). **בנכריותן** — לאו בני דין נחלה נינהו, דבת כבן, ובכור כפשוט. אבל ירושה — נהגא בהו, כדאמרינן בקדושין (יז,ב): נכרי יורש אביו דבר תורה. **בלאדן בן בלאדן** — אלמא: בנים מיקרו. **חיים** — מתייחסין אחרי אביהם. **נתגיירו אין להם חיים** — מראשונים, דכתקן שנולד דמי. **שבו לכם פה** — אליעזר עבד אברהם הוה. **ציבא** — עבד כנעני של מפיבושת הוה. **שאני הבא דייחסינהו בשמייהו** — שהזכיר שמו (ושמו) של אביו "בלאדן בן בלאדן", אלמא בנים איקרו, אבל הבא לא הזוכרו בשמותן. **משום דרב אסי** — כלומר, שטעמא דפריה ורביה משום דרב אסי. והאי, כיון דנטלו על ידו מנשמות שבאותו אוצר ששמו גוף — הרי קיים מצות פריה ורביה.

בני

מדעתיה הוא דעבד — אף על גב דקל וחומר קאמר — אין זה קל וחומר גמור. דאטו מפני שצוה פעם אחד לבטל, יבטל לעולם פרו ורבו? אי נמי דוקא אז אמר לבטל, משום עשרת הדברות.

תוספות

וקבע להם זמן — ואם תאמר: אדרבה, משום דקבע להם זמן וידבר עמהם — בודאי יש לפרוש יותר מעל הספק? ויש לומר: דהכא פירש וקבע להם זמן (משה) שלשה ימים ולא היו צריכים לפרוש אלא יום אחד משום קרי, אלא משום ספק פליטה הוזקקו לפרוש שלשה ימים. קל וחומר אני, שלא קבע לי זמן, ויש ספק שיתיחד הדבור בשעת תשמיש או ביום תשמיש.

דכתיב אמור להם — ואם תאמר: ומנלן שפירש מדעתו? והלא משעה שנאסר במתן תורה עם ישראל — שוב לא הותר לו, כדכתיב: "ואתה פה עמוד עמדי"! ויש לומר: דאי לאו דפירש מדעתו — למה בעטו עליו אהרן ומרים? אלא ודאי כששמע מפי הגבורה "אל תגשו אל אשה" נשא קל וחומר בעצמו. וגלה לה דעתו, ועשה לה אהל בפני עצמו או נתן לה גט — ולפיכך בעטו עליו. ואם תאמר: ולמה המתינו כל כך, שלא בעטו עליו אלא בחצרות שהוא זמן גדול אחר מתן תורה? ויש לומר: שלא נתגלה להם אלא באותה שעה. כדתניא בסיפרי: שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה ליקח שבעים זקנים מישראל, אמרה מרים: אשרי נשותיהן של אלו שנתבקשו לגדולה. אמרה צפורה: אוי להן לנשותיהן של אלו, שמיום שדברה השכינה עם אחיך פירש ממני. ואם תאמר: ולמה בעטו עליו, מאחר שהסכים לו המקום? ויש לומר: משום דאמרינן (במכות י,ב): בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וסייעוהו בבא לטהר.

התורה כולה וישראל משומדים כו' — אין זה קל וחומר גמור, דשאני פסח משום דקדשים. אבל כל התורה כולה — אדרבה, יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה. **אף** היום לילו עמו — אין זו דרשה גמורה, ד"היום" משמע: היום ממש.

רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה — אף על גב דלענין כמה דברים אמרינן (יבמות כב,א): גר שנתגייר בקטן שנולד דמי, מכל מקום מסתברא ליה לרבי יוחנן הבא, כיון דבנכריותו קיים דזרעו מיוחס אחריו באותה שעה — מפטר נמי כשנתגייר.

בני פריה ורביה נינהו — ואם תאמר: דבפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נט,ב) משמע דבני נח לא מיפקדו אפריה ורביה! ויש לומר: דהכא לאו בני חיוב אפריה ורביה קאמר, אלא בלומר שבניהם נקראים על שמם, כדאמרינן בסמוך.

דלאו בני נחלה נינהו — כלומר: נחלת בכורה. אבל נכרי יורש את אביו דבר תורה, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (יז,ב).

הכל מודים בעבד שאין לו חייס כו' — ואם נשתחרר לא קיים פריה ורביה. ואם תאמר: הא דאמרינן גבי חציו עבד וחציו בן חורין לישא שפחה אינו יכול, משמע דאם היה יכול לישא שפחה — הוה סגי ליה בהכי, ואמאי? והא לא מיפקד אפריה ורביה, ולא מיפטר בהכי? ויש לומר: דאם היה יכול לישא שפחה — לא הוה כפינן לרבו לשחררו, כיון דשבת מיהא היה יכול לקיים, אף על גב דפריה ורביה לא מקיים בהכי. ואף על גב דלעיל משמע דפריה ורביה תלי בשבת, דקאמר רבא: מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל — "לא תהו בראה לשבת יצרה" והא עבד ליה שבת — מכל מקום לא הוה כפינן לרבו, כיון דיכול לקיים כל דהו.

וכל

משֶׁאֵי אֶפְשָׁר. וּבֵית הִלֵּל נַמִּי, לֵילְפוּ מִמֹּשֶׁה! אָמְרִי לָךְ: מֹשֶׁה מִדַּעְתֵּיהּ הוּא דַּעֲבַד. דְּתַנְיָא: שְׁלָשָׁה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם: פֵּירַשׁ מִן הָאִשָּׁה, וְשִׁיבֵּר הַלּוּחוֹת, וְהוֹסִיף יוֹם אֶחָד. פֵּירַשׁ מִן הָאִשָּׁה, מַאי דָּרַשׁ? אָמַר: וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִבְדִּילָה עַמָּהֶם שְׁכִינָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, וְקָבַע לָהֶם זְמַן - אָמְרָה תּוֹרָה: "אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה", אֲנִי שֶׁמִּיּוּחָד לְדִבּוּר בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה, וְלֹא קָבַע לִי זְמַן - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". שִׁיבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת, מַאי דָּרַשׁ? אָמַר: וּמַה פֶּסַח, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה מֵאוֹת וְשִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ וְיִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּדִים - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, מַאי דָּרַשׁ? דִּכְתִיב: "וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר" הַיּוֹם כְּמָחָר, מַה מָּחָר שְׁנוֹלַד דְּמֵי - אַף הַיּוֹם לֵילוֹ עִמּוֹ. וְלֵילָה דְּהַאִידָּנָא נָפֵק לֵיהּ. שְׁמַע מִינָּהּ: תְּרֵי יוֹמֵי, לְבַר מֵהַאִידָּנָא. וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם - דְּלָא שָׁרְיָא שְׁכִינָה עַד שַׁבָּתָא.

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן אֲלִיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי - דִּכְתִיב: "וַתּוֹסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הַבֶּכֶל" הֶבֶל וַאֲחוֹתוֹ, קַיִן וַאֲחוֹתוֹ. וּכְתִיב: "כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן". וְרַבָּנַן אוֹדוֹיֵי הוּא דְּקָא מוֹדֵית. תַּנְיָא אִידָךְ: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן אֲלִיבָּא דְּבֵית הִלֵּל - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ" וְהָא עֲבַד לָהּ שֶׁבֶת. אִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנָכְרִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, דְּהָא הֲווּ לֵיהּ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה - גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנָכְרִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, דְּהָא הֲווּ לֵיהּ "רֵאשִׁית אוֹנוֹ". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם דְּמֵעִקָּרָא נַמִּי בְּנֵי פְּרִיָּה וּרְבִיָּה נִינְהוּ, אֲבָל לְעִנְיַן נַחֲלָה, דְּלָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ, אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲבָל בְּהַהִיא - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, צְרִיכָא. אִיתְּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: "בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח בִּרְאֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל וגו'"! אָמַר לֵיהּ: בְּנָכְרִיּוּתָן - אִית לְהוּ חַיִּים, נְתִינֵירוּ - לֵית לְהוּ חַיִּים. אָמַר רַב: הַכֹּל מוֹדִין בְּעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים, דִּכְתִיב: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. מֵיתִיבִי: "וְלִצִיבָא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּנִים וְעֶשְׂרִים עֲבָדִים"! אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: כְּפֹר בֶּן בָּקָר". אִי הָכִי, הָכָא נַמִּי! שָׁאנֵי הָתָם דְּיַחֲסִינְהוּ בְּשִׁמְיֵיהוּ וּבְשְׁמָא דַּאֲבוּהוֹן, וְהָכָא לָא מְפָרֵשׁ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: יַחֲסִינְהוּ בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתֵי בַּאֲבוּהוֹן וּבְאַבָּא דַּאֲבוּהוֹן, דִּכְתִיב: "וַיִּשְׁלַחֵם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶל בֶּן הֲדַד בֶּן טַבְרִימּוֹן בֶּן חֶזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַמֶּשֶׂק לֵאמֹר". אִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים וּמֵתוּ, רַב הוּנָא אָמַר: קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קַיִּים. רַב הוּנָא אָמַר: קַיִּים - מִשּׁוּם דְּרַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב אַסִּי: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל נְשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטֹף וגו'". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קַיִּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, "לֶשֶׁבֶת יְצָרָהּ" בָּעֵינַן - וְהָא לֵיכָּא. מֵיתִיבִי

בני

וכל שכן ברא לברתא — אף על גב דאמרינן לעיל: אין שני זכרים חשובים כבן ובת! הכא שבא מכח מי שפטרתו מפריה ורביה — פשיטא דקאי שפיר הבן במקום הבת.

חייב אדם לפקוד את אשתו — אומר רבינו תם: דפקידה זו אינו תשמיש, אלא כשהוא רוצה לצאת בדרך, אם הוא רחוק ממנה — לא יצא לדרך אלא אם כן ישוב אליה ויפקדנה, או בתשמיש או בשאר דברים, וידבר על לבה.

ופריך: מהתם נפקא ליה, מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה כשיוצא לדרך, ומסתמא כיון שמתאוה לו — יש לו לפוקדה, דהמכבד אשתו עליו הכתוב אומר: "אז תקרא וגו'"! ומשני, אמר רב יוסף: לא נצרכה אלא לאשתו נדה. הכי גרסינן בכל הספרים ישנים. והכי פירושו: דחד קרא אתא דאפילו באשתו נדה יש לו לפוקדה, וכמה — עונה. אף על פי שאסור לשמש, מכל מקום שמחה ותענוג הוא לה, הואיל ורוצה ליצאת בדרך. והכי אמרינן בריש "הדר" (עירובין סג,ב): הישן בקילעא שאיש ואשתו ישנים שם — עליו הכתוב אומר: "נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה". ואמר רב יוסף התם: ואפילו אשתו נדה. ומה שהגיהו בספרים "לא נצרכה אלא סמוך לוסתה" — אין נראה כלל. דהגיהו כן לפי שרצין לפרש דפקידה היינו תשמיש, ובשבועות (יח: ושם) מוכיח דסמוך לוסתה מדאורייתא, מ"והזרתם את בני ישראל וגו'", ועוד: דמוקי לה ביוצא לדבר הרשות, ואם כן, אפילו למאן דאמר (נדה טו,א) ווסתות דרבנן — אם כן סמוך לווסתה נמי דרבנן — מכל מקום למה יהא מותר ביוצא לדבר הרשות?

סמוך לפירקן — אִבְּעִיָא נמי קאי, כדאמרינן ב"הנשרפין" (סנהדרין עו,ב). ואף על גב דקטן לא תקינו ליה רבנן נשואין, כדאמרינן לקמן בפרק "אלמנה" (סח,א) מכל מקום להכי תקינו ליה נשואין, דלא הויא בעילתו בעילת זנות.

והנושא את בת אחותו — פירש רבינו שמואל בן מאיר: דהוא הדין בת אחיו. אבל אחותו נקט לפי שמשדלתו בדברים, ושכיח שנושא בתה. ורבינו תם אומר: דקוקא נקט בת אחותו, לפי שהיא בת מזלו כדאמרינן: רוב בנים דומין לאחי האם.

המלוה

בני בנים הרי הן כבנים — קסלקא דעתך שמת הזכר או הנקבה, והיה לו בן, שיצטרף עם אחות אביו או עם אחי אמו — אין אבי האב חייב עוד בפריה ורביה. וטעמא, שהיה לו למת בן, הא לאו הכי — לא קיים, דשבת בעינן, וקשיא לרב הונא. **כי תניא ההיא להשלים** — כגון שלא היה לו לזקן אלא בן אחד, ונשא הבן אשה והוליד בת — פטור הזקן, שהרי השלים זה את חובתו. אבל אי הוה ליה מעיקרא זכר ונקבה, ואפילו מתו בלא בנים — קיים פריה ורביה. **דכולי עלמא** — בין לאביי בין לרבא. **תרי מחד** — והשני מת בלא בנים — לא קיים הזקן פריה ורביה. **איעקר מפרקיה דרב הונא** — שהיה מאריך בדרשיו, וצריכים למי רגלים, ומעמידים עצמן ונעקרים, כדתניא בבכורות (מד,ב). **מנא הא מילתא כו'** — אבני בתו קאי, דבן בנו פשיטא לן. **מני מכיר ירדו מחוקקים** — ולא מצינו למימר מבני בניו אלא מבני בתו, דהא כתיב קרא אחרינא: "יהודה מחוקקי", ולא משבחת לה דלית מתרוייהו אלא הכי, דנפקו מחוקקים מחצרון מבתו של מכיר, אלמא: בני בתו כבניו. **מתניתין** — דקתני: אלא אם כן כו', הא אם יש לו — יבטל, דלא כרבי יהושע. **לערב** — לעת זקנתו. **אי זה יכשר** — איזה זרע יהא הגון וירא שמים, ומתקיים. **מנבת עד אנטיפרס** — [בין העיירות הללו היו כולם]. **שמם** — שנשתכחה תורה. **ביתך** — אשה. **האם אין עזרתי בי** — אשתי, דכתיב (בראשית ב): "עזר כנגדו", מיד "תושיה נדחה ממני", שצריך לעסוק בצרכי ביתו, ותלמודו משתכח. **וידעת כי שלום אהלך** — בזמן שיש לך אהל, ואין אהלו אלא אשתו, שנאמר: "שובו לכם לאהליכם". **ואין פוקדה** — בתשמיש, בעת עונתה. **כי שלום אהלך** — שלימה בירא שמים. **בשעה שיוצא לדרך** — משום שמתאוה לו באותה שעה יותר. **תשוקתך** — תאותך. הכי גרסינן: **לא נצרכה אלא סמוך לווסתה** — [אף על גב] דאמור רבנן (שבועות יח,ב): חייב אדם לפרוש מאשתו וכו', ואפילו הכי כשיוצא לדרך — יפקדנה. **עונה** — אם רגילה לראות ביום — אסורה כל היום, ואם רגילה לראות בלילה — אסורה כל הלילה. **והני מילי** — דחייב לפוקדה, כי אזל לדבר הרשות. אבל לדבר מצוה — לא, משום דטריד במצוה, אי נמי: מיטריד בתשמיש, ויבטל ממצוה. **יותר מנופו** — דזילותא דאיתתא קשה מדגברא. **והנושא בת אחותו** — גיעגועי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו, ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו.

או

בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים! כִּי תַּנְיָא הַהִיא - לְהַשְׁלִים.

מֵיתִיבִי: בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים, מֵת אֶחָד מֵהֶם, אוֹ שְׁנֵיהֶם סָרִיס, לֹא קַיֵּים פְּרִיָה וְרִבְיָה. תִּיובְתָּא דְּרַב הוּנָא! תִּיובְתָּא. "בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים". סָבַר הוּנָא! אַבָּיֵי לְמֵימַר: בְּרָא לִבְרָא וּבְרֵתָא לִבְרֵתָא, וְכָל שֶׁכֵּן בְּרָא לִבְרֵתָא, אֲבָל בְּרֵתָא לִבְרָא - לָא. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: "לְשֶׁבֶת יִצְרָהּ" בָּעָיְא, וְהָא אִיכָּא. דְּכוּלֵי עָלְמָא מִיהַת תְּרֵי מֵחַד לָא. וְלָא?! וְהָא אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב שֵׁשֶׁת: נְסֵב אִיתְּתָא וְאוֹלֵיד בְּנֵי! וַאֲמַר לְהוּ: בְּנֵי בְּרָתִי בָּנֵי נִינְהוּ. הָתָם דַּחֲווּיֵי קָמַדְחֵי לְהוּ, דְּרַב שֵׁשֶׁת אִיעֲקַר מִפִּירְקֵיהּ דְּרַב הוּנָא. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה לְרָבָא בַּר מָארִי: מָנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוֹר רַבָּנַן בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי" אֶלָּא מַעֲתָּה, "וְהַצֹּאן צֹאנִי" הָכִי נַמִי? אֶלָּא - דְּקָנֵית מִינַּאי, הָכָא נַמִי - דְּקָנֵית מִינַּאי! אֶלָּא מֵהָכָא: "וְאַחַר בָּא חֲצרוֹן אֶל בַּת מָכִיר אֲבִי גִּלְעָד וַתֵּלֶד לוֹ אֶת שְׁגוּב", וּכְתִיב: "מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחוֹקְקִים", וּכְתִיב "יְהוּדָה מְחוֹקְקִי". מַתְנִיתִין דְּלָאו כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה בְּיַלְדוּתוֹ - יִשָּׂא אִשָּׁה בְּזִקְנוּתוֹ, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּיַלְדוּתוֹ - יְהִיוּ לוֹ בָּנִים בְּזִקְנוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְמַד תּוֹרָה בְּיַלְדוּתוֹ - יִלְמוֹד תּוֹרָה בְּזִקְנוּתוֹ, הָיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּיַלְדוּתוֹ - יִהְיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּזִקְנוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וגו'". אָמְרוּ: שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף זוּגִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא מִגִּבַּת עַד אַנְטִיפְּרָס, וְכוּלָּן מֵתוּ בְּפֶרֶק אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה לָזֶה. וְהָיָה הָעוֹלָם שָׁמֵם, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבַּדָּרוֹם וְשָׁנָאָה לָהֶם: רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. וְהֵם הֵם הֶעֱמִידוּ תּוֹרָה אוֹתָהּ שָׁעָה. תָּנָא: כּוּלָּם מֵתוּ מִפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת. אָמַר רַב חָמָא בַּר אַבָּא וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: כּוּלָּם מֵתוּ מִיתָה רָעָה. מַאי הִיא? אָמַר רַב נַחְמָן: אַסְכָּרָה. אָמַר רַב מַתָּנָא: הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי חֲנִילַאי: כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה שָׁרוּי בְּלֹא שִׂמְחָה, בְּלֹא בְּרָכָה, בְּלֹא טוֹבָה. בְּלֹא שִׂמְחָה - דִּכְתִיב: "וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ", בְּלֹא בְּרָכָה - דִּכְתִיב: "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", בְּלֹא טוֹבָה - דִּכְתִיב: "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: בְּלֹא חוֹמָה. בְּלֹא תוֹרָה - דִּכְתִיב: "הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִּי וְתוּשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי", בְּלֹא חוֹמָה - דִּכְתִיב: "נִקְבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר". רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר: בְּלֹא שָׁלוֹם, דִּכְתִיב: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַיּוֹדֵעַ בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא יְרֵאַת שָׁמַיִם, וְאֵינוֹ פּוֹקְדָהּ - נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וגו'". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חַיָּיב אָדָם לְפַקֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וגו'". הָא מַהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ" מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מְשׁוּקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ! אָמַר יוֹסֵף: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ. וְכַמָּה? אָמַר רָבָא: עוֹנָה. וְהָנֵי מִילֵי - לְדָבָר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה - מִיטְרִידִי. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמְּשִׂיאָן סָמוּךְ לְפִירְקָן - עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיָּדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ". הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵינָיו, וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ,

והמלוה

שנינו בברייתא, בְּנֵי בָּנִים של אדם חֲרֵי הֵן כְּבָנִים. ולכאורה דין זה נאמר באופן שהיו לאדם זכר ונקבה ומת אחד מהם, שאם היה לבנו המת או לבתו המתה בן או בת, מצטרפים עם אחות אביהם או עם אחי אמם שיקיים על ידיהם פריה ורביה. ומשמע שאם לא הניחו בן או בת נתחייב שוב בפריה ורביה, ושלא כרב הונא.

מתרצת הגמרא: כִּי תַּנְיָא הָהִיא – אימתי שנינו בברייתא שבני בנים נחשבים כבנים, לא לאופן שמתו הבנים, אלא לְהַשְׁלִים למצות פריה ורביה, שאם היה לו רק בן אחד ולבן נולדה בת, נחשבת כבתו ומקיים בכך פריה ורביה. אבל אם היו לו בנים ומתו ואפילו בלא בנים, קיים פריה ורביה כרב הונא.

קושיא על רב הונא מהמשך הברייתא: מֵיתִיבִי, שנינו באותה ברייתא, בְּנֵי בָּנִים חֲרֵי הֵם כְּבָנִים, ואם מֵת אֶחָד מֵהֶם – מבניו אוֹ שֶׁנִּמְצָא סָרִיס – שאינו יכול להוליד, לֹא קַיֵּים האב פְּרִיָה וּרְבִיָה. ודברים אלו הם תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא – פירכא על דברי רב הונא.

מסיקה הגמרא: תְּיוּבְתָּא – אכן פירכא היא ונדחו דבריו.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא שהובאה לעיל. שנינו בברייתא: בְּנֵי בָּנִים חֲרֵי הֵם כְּבָנִים שמקיים פריה ורביה על ידי השלמתם של בני בניו גם אם מתו בנו או בתו. מביאה הגמרא: סָבַר אַבַּיֵי לְמֵימַר שדין זה נאמר רק באופן שנולד בְּרָא לִבְרָא – בן לבנו, וּבְרָתָא לִבְרָתָא – או נולדה בת לבתו, וְכָל שֶׁכֵּן אם נולד בְּרָא לִבְרָתָא – בן לבתו, שכיון שבא מכח מי שפוטרת את האב מפריה ורביה, לכן אף בו מקיים המצוה, אֲבָל אם נולדה בְּרָתָא לִבְרָא – בת לבנו, לֹא, שכח הבת לקיים פריה ורביה על ידה פחות מכח הבן, ולכן אין אומרים שבאה מכח הבן שפוטר את האב מפריה ורביה. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אף אם נולדה בת לבנו קיים בכך פריה ורביה, שהרי טעם המצוה הוא ש'לֹא תְהֵא יְצִירָה' בָּעוֹלָם – שצריך ליישב העולם, וְהָא איכָּא – וזה מתקיים אף על ידי בת בנו.

הגמרא דנה בדברי אביי ורבא: דְּכוּלֵי עָלְמָא מִיהַת – מכל מקום לדברי הכל, קיים את המצוה דווקא אם בני הבנים נולדו משניהם [אם שניהם מתו], אולם אם נולדו תְּרֵי מֵחַד – שנים, בן ובת, מאחד הבנים שמת, והבן השני מת בלא בנים, לֹא. מקשה הגמרא על כך: וְלָא – ובי אין מתקיימת המצוה בבן ובת שנולדו לאחד מבניו, וְהָא אֲמַרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב שֵׁשֶׁת שהיה שרוי בלא אשה ולא קיים המצוה, נְסֵב אִיתְּתָא וְאוֹלִיד בְּנֵי – שא אשה והוֹלֵד בנים, וְאֲמַר לְהוּ רב ששת, בְּנֵי בְּרָתֵי בְּנֵי נִיהֲוֹ – אף הבנים של בתי נחשבים הם, ולכן כבר יצאתי ידי חובת פריה ורביה, ומבואר שמקיימים את המצוה גם בבת אחת שנולדו לה בן ובת. מתרצת הגמרא: הָתָם כשהשיב רב ששת שמקיים המצוה בבני בתו, אין כוונתו שבאמת מקיימים בכך את המצוה, אלא דְּחוּיֵי קָמַדְחֵי לְהוּ – רק דחה אותם בכך, והטעם האמיתי שלא נשא אשה הוא משום דְּרַב שֵׁשֶׁת אִיעֲקַר מְפַיְּרֵיהּ – נעשה עקר מחמת שיעורו דְּרַב הוּנָא, שהיה מאריך בדרשתו, ותלמידיו שנצרכו למי רגליהם לא היו יוצאים באמצע ונעשים עקרים.

הגמרא מבררת את מקור הדין שבני בנים הרי הם כבנים: אֲמַר לֵיהּ רַבָּה לְרָבָא בַּר מָארִי, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנַן – מהיכן נלמד הדין שאמרו חכמים שִׁבְנֵי בָּנִים חֲרֵי הֵן כְּבָנִים – שבני הבת נחשבים כבנים לפטור את אביה מפריה ורביה, אִילֵימָא – אם נאמר שלמדוהו מִדִּכְתִיב בדברי לבן ליעקב (בראשית לא מג) 'הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנָי', ומבואר שקרא לבני בנותיו 'בני', אֶלָּא מֵעַתָּה שלמדו זאת מדברי לבן אלו, מה שאמר לבן (שם) 'וְהַצֹּאן צֹאנִי', הָכִי נַמִּי – וכי גם זאת ניתן לפרש כך שהצאן של יעקב הוא צאנו, אֶלָּא ודאי פירושו דְּקִנְיַן מִינַּאי – הצאן שקנית ממני, ואם כן הָכָא נַמִּי מה שאמר 'הבנות בנותי והבנים בני', אין הכוונה שבני בנותיו שלו, אלא דְּקִנְיַת מִינַּאי – בני בנותי שקנית ממני, ואין ראיה משם שבני בנים נחשבים כבנים.

לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא למדים זאת מֵהָכָא – מענין זה, שנאמר (דברי הימים א' ב כא) 'וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל בַּת מָכִיר אֲבִי גִלְעָד וַתִּלֶּד לוֹ אֶת שְׁגוּב', וּכְתִיב (שופטים ה יד) 'מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים', ופירושו שלמכיר שהיה בנו של מנשה (בראשית נ כג) היו בנים שנקראו מחוקקים, וַהרי כְּתִיב (תהלים ס ט) 'יְהוּדָה מְחֹקְקִי', ומבואר שרק בני שבט יהודה נקראו מחוקקים, ומוכרח שכוונת הכתוב שבני מכיר נקראו מחוקקים, היינו שבני בתו של מכיר נקראו מחוקקים, שחצרון שהיה בן בנו של יהודה (בראשית מו יב), נשא את בתו של מכיר בן מנשה, ובניהם היו מחוקקים. ומוכח שבן בתו נחשב כבנו. הגמרא חוזרת לדין המשנה שאם יש לו בנים יכול להבטל מפריה ורביה. הגמרא מביאה דעה חולקת: מַתְנִיתִין דְּלָאו כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אף שֶׁנָּשָׂא אָדָם אִשָּׁה בִּילְדוּתוֹ [–בצעירותו], יִשָּׂא אִשָּׁה בְּזִקְנוּתוֹ כגון אם מתה הראשונה או גירשה, ואף אם הָיוּ לוֹ בָּנִים בִּילְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ בָּנִים גם בְּזִקְנוּתוֹ, כלומר שישתדל לעסוק בפריה ורביה גם בזקנותו, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יא ו) 'בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים', כלומר שבצעירותך הוֹלֵד ילדים, ואף על פי כן לעת זקנתך אל תניח ידך מלעסוק בכך, כי אינך יודע איזה מן הבנים יהיה הגון וירא שמים ומתקיים, האם הנולד בצעירותך או הנולד בזקנותך, או שמא שניהם יהיו טובים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, פסוק זה נאמר לענין לימוד התורה לעצמו ולתלמידים, שאם לְמַד תּוֹרָה בִּילְדוּתוֹ, יִלְמוֹד תּוֹרָה גם בְּזִקְנוּתוֹ, ואם הָיוּ לוֹ תַּלְמִידִים ולימדם בִּילְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ תַּלְמִידִים גם בְּזִקְנוּתוֹ, כלומר שלא יפסיק לעסוק בכך, שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ' וגו'. הברייתא מביאה מעשה ברבי עקיבא בענין זה: אָמְרוּ, שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף זוגים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא, וכולם היו נמצאים מֵהעיירה גְּבַת עֵד העיירה אַנְטִיפְרַס, וְכוּלָּן מֵתוּ בְּפֶרֶק [–בזמן קצר] אֶחָד, והסיבה לכך היתה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה לָזֶה, וְכיון שמתו כה הרבה חכמים בזמן קצר הָיָה הָעוֹלָם שָׁמֵם דהיינו שנשתכחה התורה מישראל, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּדָרוֹם, וּשְׁנָאָהּ – לימד תורתו לָהֶם, ורבותינו שבדרום היו רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְהֵם הֵם הֶעֱמִידוּ תּוֹרָה – לימדו את התורה וגרמו שלא תשתכח באותה שָׁעָה.

ברייתא המבארת באיזה זמן קצר מתו תלמידי רבי עקיבא: תָּנָא, כּוּלָּם מֵתוּ מִפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת. אָמַר רַב חָמָא בַּר אַבָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, כּוּלָּם מֵתוּ בִּמְיתָה רָעָה [–קשה]. מברר הגמרא: מַאי הִיא מיתה רעה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, שמתו מחולי אַסְפָּרָה.

הגמרא מבארת מה ההלכה במחלוקת האם מי שקיים פריה ורביה עדיין חייב לעסוק בה או לא: אָמַר רַב מַתְנָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שאמר שחייב להמשיך לעסוק בה גם לאחר שקיימה, ושלא כמשנתנו.

כיון שעסקנו בחיוב לשאת אשה, מביאה הגמרא כמה מעלות בנישואין: אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי חֲנִילַאי, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, שָׁרוּי בְּלֹא שִׂמְחָה, בְּלֹא בְרָכָה וּבְלֹא טוֹבָה. מבארת הגמרא את המקורות לכך: בְּלֹא שִׂמְחָה, דִּכְתִיב (דברים יד כו) 'וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ', ו'ביתך' היינו 'אשתך', שמצינו שמחה במי שיש לו אשה. בְּלֹא בְרָכָה, דִּכְתִיב (יחזקאל מד ל) 'לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ', שמצינו ברכה במי שיש לו אשה. בְּלֹא טוֹבָה, דִּכְתִיב (בראשית ב יח) 'לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ', ומפורש שאם האדם לבדו בלא אשה אין טוב לו. בְּמַעֲרָבָא [–ארץ ישראל] אָמְרֵי, שהשרוי בלא אשה שרוי בְּלֹא תוֹרָה, כיון שאינו לומד תורה בטהרה, וּבְלֹא חוֹמָה דהיינו בלא שמירה כחומה. המקור ששרוי בְּלֹא תוֹרָה הוא, דִּכְתִיב 'הַאִם אֵין עֲוָרְתִי בִי וְתוּשִׁיָּה נִדְחָה מִמֶּנִּי', כלומר שאם אין עמי אשה שבה נאמר (בראשית ב יח) 'אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ', צריך אני לעסוק בצרכי ביתי ומזונותי, ו'תושיה' שהיא התורה משתכחת ממני. בְּלֹא חוֹמָה, דִּכְתִיב (ירמיה לא כא) 'נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר', שמשמרתו מן החטא וממלחמת יצר הרע הנקרא שונא (משלי כה כא), כחומה הסובבת את העיר ומשמרתה מן השונאים. רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר, אדם השרוי בלא אשה שרוי בְּלֹא שָׁלוֹם, דִּכְתִיב (איוב ה כד) 'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא', ודרש שרק בזמן שיש לך אהל דהיינו אשה יש לך שלום.

המשך בעמוד קנג

וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לֶעָנִי בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ כשזקוק למעות, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה נח ט) 'אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי', דהיינו אם תעשה את הדברים שנאמרו לעיל (שם נח ז) 'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וגו' כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לא תִתְעַלָּם', שתתן מעות לעני הדחוק בכך, וכן תאהב את שכניך שהם כקרוביך, ותקרב את קרוביך, ותישא את בת אחותך, אז יענה ה' לתפילתך.

(סִימָן למאמרים להלן [תיבה מכל מאמר]: אִשָּׁ"ה, וְקַרְקַ"ע, עֵזֶ"ר, זֹא"ת, שְׁתֵּ"י הַבְּרָכוֹ"ת, תַּגָּרֵ"י, פָּחֲתֵ"י).

הגמרא חוזרת למעלת נישואי אשה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה אֵינוֹ נקרא אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה ב) 'זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וגו' וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם', ומבואר שרק כשהיו זכר ונקבה נקראו 'אדם', ולא קודם.

אגב כך אמר אופן נוסף שאינו נקרא אדם: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע לבניית בית לדור בו ולצורך מזונותיו, אֵינוֹ נקרא 'אָדָם', שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קטו טז) 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם', ומבואר שרק מי שיש לו ארץ נקרא 'אדם'.

כאן חוזר לענין נישואי אשה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב (בראשית ב יח) 'אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ', היינו שאם זָכָה האדם, שמזלו טוב, עוֹזַרְתּוֹ, כתיבת 'עזר', ואם לֹא זָכָה מתקיים בו 'כְּנֶגְדּוֹ', שחולקת עליו וסותרת את דבריו. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שדבריו נאמרו באופן זה, רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי – הקשה סתירה, שבפסוק כְּתִיב 'כְּנֶגְדּוֹ', וְקָרִינַן – קוראים תיבה זו 'כְּנִיגְדּוֹ'. ותירץ, שאם זָכָה הבעל, אז האשה כְּנֶגְדּוֹ, שעוזרת לו, ואם לֹא זָכָה מְנַגַּדְתּוֹ – מלקה אותו, שנכתב חסר י' לרמז על 'נגדא' דהיינו מלקות.

הגמרא מביאה שאלה אחרת בפסוק זה: אַשְׁכְּחֵיהּ – מצאו רַבִּי יוֹסֵי לְאֵלִיָּהוּ הנביא, אָמַר לֵיהּ רבי יוסי, כְּתִיב 'אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר', ויש לשאול בַּמֶּה אִשָּׁה עוֹזַרְתּוֹ לָאָדָם. אָמַר לֵיהּ אליהו, כשאָדָם מֵבִיא חִיטִּין מן השדה, וכי חִיטִּין כּוֹסֵס – אוכל כמות שהן, הרי צריך קודם לעשות מהן לחם הראוי לאכילה, וזאת עושה לו האשה. וכן כשמביא פִּשְׁתָּן, וכי פִּשְׁתָּן כמות שהוא לוֹבֵשׁ, הרי צריך לעשות ממנו בגד, וגם זאת עושה האשה. ואם כן האם לֹא נִמְצֵאת מְאִירָה את עֵינָיו באכילת הלחם שעושה וּמַעֲמִידָתוֹ עַל רַגְלָיו בעשיית הבגדים שלובש, ובכך עוזרת לו.

עוד בענין נישואי אשה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב (שם ב כג) 'וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה' וגו', מְלַמֵּד, שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקָרְרָה [–נחה] דַּעְתּוֹ עַד שֶׁבָּא עַל חַוָּה, שמשמע מן הפסוק ששימש פעמים קודמות ולא נחה דעתו, ורק בפעם הזאת נחה דעתו.

מאמר נוסף של רבי אלעזר: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב באברהם (שם יב ג) 'וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה', נאמר 'ונברכו בך' ולא נאמר 'והתברכו' כבשאר מקומות, ללמד שאָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת [–ענפי אילן] טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהַבְרִיךְ בְּךָ, כלומר יש לי שתי בנות ממשפחות האסורות לישראל, שאני רוצה להכניסן אליך כהברכה שעושים לגפן, והן רוּת הַמּוֹאָבִיָּה שנישאה לבועז (רות ד יג) ויצאה ממנה מלכות בית דוד, וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית שנישאה לשלמה, והיא אמו של רחבעם (מלכים א' יד כא), שממנו יצאו חזקיה ואסא ויהושפט שהיו צדיקים גמורים, וכן ישעיה הנביא. ונאמר בהמשך הפסוק 'כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה', ללמד שאֲפִילּוּ מִשְׁפְּחוֹת הַדָּרוֹת בָּאֲדָמָה – במערות שבאדמה אֵין מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל.

דרשה דומה מפסוק אחר: נאמר עוד באברהם (בראשית יח יח) 'וְנִבְרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ', ואמר 'כל' ללמד, שאֲפִילּוּ סְפִינוֹת הַבָּאוֹת מִגַּלְיָא לְאַסְפַּמְיָא שהם שני מקומות רחוקים זה מזה, שנמצאות רוב הזמן בים ורק זמן מועט בארץ, אֵינָן מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל.

מאמר נוסף של רבי אלעזר הנלמד ממנהיגי ספינות: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לעתיד לבוא עֲתִידִים כָּל בַּעֲלֵי אוּמָּנֻיּוֹת שֶׁיחדלו לעסוק באומנותם וַיַּעַמְדוּ עַל הַקַּרְקַע – יעסקו רק בחריש וקציר בקרקע שהיא האומנות הפחותה מכולן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כז כט) 'וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תּוֹפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חוֹבְלֵי הַיָּם (על) [אֶל] הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ', כלומר שהמלחים אוחזי המשוטים, והחובלים המשייטים בים, ירדו מאומנותם זו ויעמדו על הארץ ויעסקו בעבודת האדמה.

מאמר נוסף על פסוק זה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין לְךָ אוּמָּנוּת שהיא פְּחוּתָה מִן עבודת הַקַּרְקַע שמשתכרים ממנה מעט, שֶׁנֶּאֱמַר בפסוק שהובא לעיל 'וְיָרְדוּ וגו' אֶל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ', ומשמע שלעסוק בקרקע זו ירידת עניות.

מעשה ברבי אלעזר המוכיח כמאמר זה: רַבִּי אֶלְעָזָר חַזְיָא לְהַהִיא אַרְעָא – ראה חלקת אדמה דִּשְׁדִי בֵּיהּ כְּרָבָא לְפוּתְיָא – שהיתה חרושה לרוחב הערוגה. אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לבעל הקרקע, אִי תִּשְׁדְיֵיהּ לְאוּרְכָּיךְ – אם תחזור ותחרשנה לאורכה, כלומר פעם נוספת, שאז תצמיח לך הרבה יותר, אף על פי כן הַפּוּכֵי בְּעִיסְקָא טָב מִינָּךְ – לעסוק בסחורה מביא רווח טוב יותר מרווחיך מעבודת הקרקע.

מעשה דומה ברב: רַב עָל לְבֵינֵי שִׁיבְּלֵי – נכנס לבין השבלים, וְחָזַנְהוּ דְּקָא נָיְיפָן – ראה שהן מתנופפות ברוח. אָמַר לְהוּ, אִי נַיְיפַת אִיתְּנוּפֵי – גם אם תתנופפו ברוח יותר, וכביכול תראו עצמכן מאד, לא יועיל לכם, שכן הַפּוּכֵי בְּעִיסְקָא טָב מִינָּךְ – לעסוק בסחורה טוב מלעסוק בכם.

מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רָבָא, המשקיע מְאָה זוּזֵי בְּעִיסְקָא, מרויח ממון רב ויכול לקנות כָּל יוֹמָא בִּשְׂרָא [–בשר] וְחַמְרָא [–יין] לסעודתו, אולם המשקיע מְאָה זוּזֵי בְּאַרְעָא – בעבודת האדמה, מרוויח רק מעט ממון ויכול לקנות לסעודתו רק מִילְחָא [–מלח] וַחֲפוּרָה – שחת, שהיא תבואה ירוקה שעדיין לא הגיעה לשליש גידולה ועלותה מועטת, ואוכל רק שחת וחזיז במלח. וְלֹא עוֹד – ולא רק זאת, אֶלָּא בנוסף גם מַגְנְיָא לֵיהּ אַאַרְעָא – עבודה זו משכיבה אותו לישון על הקרקע כל הלילה כדי לשומרה, וּמַרְמְיָא לֵיהּ תִּיגְרֵי – מזמינה לו מריבות, שבעבורה מתקוטט עם בני אדם.

מאמר אחר בענין עבודת הקרקע: אָמַר רַב פָּפָא, זְרַע תבואה לצורך אכילתך ואכילת בני ביתך, וְלֹא תִּזְבֵּין – אל תקנה תבואה לאכילה מן השוק, אַף עַל גַּב דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ – שערכם שוה עבורך, כלומר שהחיטים נמכרות בזול, וקרקעך אינה חשובה וממילא אינך משתכר מכך שתאכל חיטים דווקא ממנה, מכל מקום הָנֵי מִבָּרְכָן – חיטים הגדלות בקרקעך מתברכות, שהברכה מצויה בדבר שאינו נלקח בכסף, ואינו כלה מהר, ולכן טוב שתזרע חיטים לאכילה משתקנה אותן.

עצות נוספות אמר רב פפא: א. זַבֵּין וְלֹא תִיזּוּל – מכור כלי ביתך וכלי תשמישך כדי לסחור בממון שתקבל תמורתם, קודם שתבא לידי עניות. וְהָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אמורים דווקא בְּבִיסְתַּרְקֵי – כלים שבבית, אֲבָל גְּלִימָא לא ימכור לצורך סחורה אף אם יבא לידי עניות, כיון שמתכבד בלבישתה, ושמא כשיחזור וירצה לקנותה לֹא מִיתְרַמְיָא לֵיהּ – לא תהא מצויה לו גלימה מכובדת כמותה. ב. אם יש אצלך חור קטן בכותל רעוע, טוֹם – סתום את החור מיד, וְלֹא תְשַׁפֵּיץ – אל תרחיב את הנקב כדי לשפץ ולהכניס שם הרבה טיט ולבנים ליפותו, שיש להזהר שלא להוציא הוצאה שלא לצורך. ואם פזרן אתה לייפות בנייניך, שַׁפּוֹץ – הרחב את הנקב ושפץ ומלאהו בלבנים וטיט שיהיה יפה, וְלֹא תִיבְנֵי – אך אל תסתור את כל הכותל לבנות במקומו כותל חדש, שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן – נעשה עני ומסכן. ג. בקניית קרקע קְפוֹץ מיד וְזְבֵין אַרְעָא – קנה קרקע, ואל תמתין שמא יקדמך אחר. אך בנישואי אשה נהג להיפך, מָתוּן נְסֵיב אִיתְּתָא – תישא אשה במתינות, כלומר המתן מלישאנה עד שתבדוק את מעשיה, שלא תהא רעה וקנטרנית. ד. בנישואי אשה נְחֵית דַּרְגָּא נְסֵיב אִיתְּתָא – רד מדרגה אחת ממדרגתך ושא אשה, כלומר טוב שתהא פחותה ממך ולא חשובה ממך, שמא לא תהיה מקובל עליה. אך בבחירת אוהב סַק דַּרְגָּא בְּחַר שׁוֹשְׁבִינָא – עלה דרגה ובחר אוהב חשוב ממך, שתדבק אחריו [ללמוד ממעשיו הטובים].

המשך בעמוד קח

רש"י

אז תקרא — לעיל מיניה כתיב: "כי תראה ערום וכסיתו" — היינו דוחק העני. "ומבשרך לא תתעלם" — היינו אוהב את שכניו שהן כקרוביו, ומקרב את קרוביו, ונושא בת אחותו. **בנגדו** — חלוקה עליו וסותרת דבריו. **מנגדתו** — מדלא כתיב יו"ד, לשון נגדא דמלקות. **חטים כוסם** — בתמיה. **ואת הפעם** — מכלל דפעמים אחרים שמש, ולא עלו בדעתו. **שתי ברכות** — כמו: מבריך את הגפן (כלאים פרק ז משנה א). **רות המואביה ונעמה העמונית** — יצאו מהם מלכים ונביאים. נעמה — אמו של רחבעם, ויצא ממנה חזקיה ואסא ויהושפט דהוו צדיקים גמורים, וישעיהו הנביא. דאמר מר: אמרו ואמציה אחים הוו (מגילה י,ב). **שיעמדו על הקרקע** — יניחו אומנותם לעסוק בחריש ובקציר: "וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט אל הארץ יעמדו". **וירדו** — לשון ירידת עניות. **רשדי בה כרבא** — זרע כרוב. לישנא אחרינא: כרבא — חרישה, כמו: כרוב ותני (בבא בתרא יב,א), כמה דמסיק תעלא מבי כרבא (נדה סה,ב). **לפותיא** — לרוחב הערוגה. **אי תשדייה לאורכיך** — כלומר: אפילו תחזור ותחרשנה — לא יועיל כלום לפי עסקא. **דהפוכי בעסקא טוב** — להרויח יותר. **דקא נייפן** — הרוח מנשבת זו בזו. **אי תניפנו** — כמה שתרצו תנופפו, אין תועלת בהן לפי פרקמטיא. תניפנו — לשון: הניפי לי במניפה (בבא מציעא פו,א). **חפורה** — שחת ששכרה מועט ואוכל עשבים וחזיז במלת. **חפורה** — ירק מן התבואה עד שלא הביאה שלישי. **מגניא ליה אארעא** — [משכבת אותו על הארץ], לשמור כל הלילה. **ומרמיא ליה תינרי** — בשבילה מתקוטט עם בני אדם]. **זרע** — תבואה לאכילת ביתך. **ולא תזבון** — לא תקנה תבואה מן השוק. **ואף על גב דכי הדדי נינהו** — אפילו חיטין בזול וקרקעך אינו חשוב, ואין לך שכר לפי השעה — אפילו הכי הני מתברכין, ברכה מצויה בדבר שאין לוקח בדמים ואין כלה מהר. **ברכה** — *פלישו"ן בלע"ז. **זבן ולא תיזול** — מכור כלי תשמישך והשתמש בדמים בפרקמטיא, קודם שתבא לידי עניות. **ביסתרקי** — כלי הבית, **טאפי"ט בלע"ז. **אבל גלימא** — שהיא להתכבד בלבישתה — לא ימכור, דלמא כי הדר בעי לה לא מתרמיא ליה הגונה כמותה. **טוב** — תרגום של סתום, כמו: "סתמום פלשתים" (בראשית כו) — טומינון פלשתאי. **טוב ולא תשפוץ** — אם יש לך חור קטן בכותל רעוע — סתום אותו מיד, ולא תרחיב בנקב לשפץ בו טיט ולבנים הרבה ליפותו. **שפוץ** — ***פלשטי"ר בלע"ז. ואם בעל נפש אתה להנאות בניניך — הרחב הנקב ושפצידו להיות יפה. **ולא תיבני** — לא תפיל את כל הכותל ותבנהו. **מתון נסיב איתתא** — המתן עד שתבדוק מעשיה, שלא תהא רעה וקנטרנית. **נחית דרגא ונסיב איתתא** — לא תקח אשה חשובה ממך, שמא לא תתקבל עליה. **שושבינא** — אוהב טוב, בחר לך אדם חשוב להדבק אחריו. **בשביל ישראל** — לירא, כדי שיחזרו בתשובה. **חימצי** — מין קטנית. **אפיך לה** — היה אומר האב לבנו: אמור לאמך לעשות עדשים, והוא אומר לה: עשי חימצי, והיא עושה עדשים. **טעמא מלפך** — פעמים שהבן מחכים את אביו, אני היה לי לעשות כן. **אבל אתה** — דבר שקר הוא, וכתיב: "למדו לשונם דבר שקר". **כי הוה משכח מידי** — דבר הראוי לה.

תוספות

המלוה סלע לעני בשעת דחקו — מקשה רבינו תם: בדפרק קמא דחגיגה (ה,א) אמר: "ומצאוהו צרות רבות ורעות" — זה הממציא מעות לעני בשעת דחקו? ואומר רבינו תם: דהתם מיירי ששואל ממנו המושל מס, וחוקק למכור ביתו או שדהו על כך, וזה ממציא לו מעות. ואם לא היה מוצא למכור היו מקילין מעליו. והיינו צרות רבות, שצריך למכור בזול ומפסיד הכל. ומסיק עלה: דהיינו דאמרי אינשי: זוזא לעללא לא שכיח, כלומר: לקנות תבואה אין ממציאין לו מעות, לתליתא שכיח — כשדוחקין אותו למכור, כמו "תליתהו חבין" (בבא בתרא מז,ב). ורש"י פירש שם בענין אחר.

אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא — מ"כל" דריש, שבא לרבות אפילו הנך שאין עומדים אלא מעט בארץ. **שאין** לך אומנות פחותה כו' — אף על גב דרבי אלעזר גופיה קאמר לעיל: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם — צריך לומר קרקע לבנות עליו, שידור בו, וגם לצורך מזונותיו, כדאמר רב פפא בסמוך: זרע ולא תזבון והכא מיירי באדם שעיקר אומנותו בקרקע. **זבין** ולא תיזול — פירש בקונטרס לשון דלות, כלומר: מכור כלי תשמישך קודם שתעני. וקשה: דמאי שנא דנקט ביסתרקי טפי משאר מילי? ונראה לרבינו תם כפירוש רבינו חננאל: דתיזול ענין אריגה, כמו "סתר זוללי בשוקא" (חולין ס,א), כלומר: קנה בגדים ולא תארוג, כי יותר תרויח בקנין מבאריגה. אבל גלימא — טוב לארוג, דאימור לא מיתרמי ליה כרצונו.

צרתה

וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לְעָנִי בְּשָׁעַת דָּחְקוֹ - עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי". סִימָן אִשָּׁ"ה וְקַרְקַ"ע עִוֶּ"ר וְאִ"ת שְׁתֵּ"י הַבְּרָכוֹ"ת תַּנֵּ"י פָּחָ"י. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה - אֵינוֹ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע - אֵינוֹ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב: "אֲעַשֶּׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", זָכָה - עוֹזֶרְתּוֹ, לֹא זָכָה - כְּנֶגְדּוֹ. וְאֵיפָא דְּאָמְרִי: רַבִּי אֶלְעָזָר רַמַי, כְּתִיב: "כְּנֶגְדּוֹ" וְקָרֵינַן "כְּנִגּוּדוֹ", זָכָה - כְּנֶגְדּוֹ, לֹא זָכָה - מְנַגַּדְתּוֹ. אִשְׁתַּחֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְאֵלְיָהוּ, אֲמַר לֵיהּ: כְּתִיב "אֲעַשֶּׂה לוֹ עֵזֶר", בַּמֶּה אִשָּׁה עוֹזֶרְתּוֹ לָאָדָם? אָמַר לוֹ: אָדָם מֵבִיא חִיטִּין - חִיטִּין כּוֹסֵם? פִּשְׁתָּן - פִּשְׁתָּן לוֹבֵשׁ? לֹא נִמְצֵאת מְאִירָה עֵינָיו וּמַעֲמִידָתוֹ עַל רַגְלָיו?! וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב: "וְאֶת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבְשָׂר מִבְּשָׂרִי", מְלַמֵּד שֶׁכָּפָא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ עַד שֶׁכָּפָא עַל חַוָּה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב: "וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה", אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: שְׁתֵּי בְרָכוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהַבְרִיךְ בְּךָ: רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. "כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה" - אֲפִילּוּ מִשְׁפָּחוֹת הַדְּרוֹת בָּאֲדָמָה אֵין מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בְּשִׁבְיל יִשְׂרָאֵל. "כֹּל נִבְרֵי הָאָרֶץ" - אֲפִילּוּ סְפִינוֹת הַבָּאוֹת מִגַּלְיָא לְאַסְפַּמְיָא אֵינָן מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בְּשִׁבְיל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִידִים כָּל בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת שֶׁיַּעַמְדוּ עַל הַקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם עַל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין לְךָ אוּמָנוּת פְּחוּתָה מִן הַקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְרִדוּ" רַבִּי אֶלְעָזָר חֲזָיֵהּ לְהַהִיא אַרְעָא דִּשְׁדֵי בֵּיהּ כַּרְבָּא לְפוּתְיָא, אֲמַר לֵיהּ: אִי תִּשְׁדֵּייהּ לְאוּרְכֵּיךְ - הַפּוֹכֵי בְּעִיסְקָא טַב מִינָּךְ. רַב עַל לְבִינֵי שִׁיבְּלֵי, חָזְנֵהוּ דְּקָא נָיְיפָן, אֲמַר לְהוּ: אִי נָיְיפַת אִיתְנוּפֵי, הַפּוֹכֵי בְּעִיסְקָא טַב מִינָּךְ. אָמַר רָבָא: מַאי רָבָא - מַאי זוּזֵי בְּעִיסְקָא - כָּל יוֹמָא בִּשְׂרָא וְחַמְרָא, מַאי זוּזֵי בְּאַרְעָא - מִילְחָא וַחֲמִידָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא מְגַנְּיָא לֵיהּ אַאַרְעָא וּמַרְמְיָא לֵיהּ תִּינְרֵי. אָמַר רַב פַּפָּא: זֶרַע וְלָא תְּזַבֵּין. אַף עַל גַּב דִּכְי הֲדֵי נִינְהוּ - הָנֵי מְבָרְכָן. זַבֵּין וְלָא תֵּיזוֹל, הָנֵי מְלֵילֵי - בִּיסְתַּרְקֵי. אֲבָל גְּלִימָא - לָא מִיתְרְמָיָא לֵיהּ. טוֹם וְלָא תְּשַׁפְּיִן, שַׁפּוּץ וְלָא תִּיבְנֵי, שָׁפָל הַעוֹסֵק בִּבְנְיָן מִתְמַסְכֵּן. קְפוֹץ זַבֵּין אַרְעָא, מְתוֹן נָסֵיב אִיתְּתָא, נְחֵית דַּרְגָּא נְסֵיב אִיתְּתָא, סַק דַּרְגָּא בְּבַחַר שׁוּשְׁבִינָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אַבְיָנָא: אֵין פּוֹרְעָנוּת בָּאָה לְעוֹלָם אֶלָּא בְּשִׁבְיל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכְרַתִּי נְכָרִים נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם הֶחֳרַבְתִּי חוּצוֹתָם", וּכְתִיב: "אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר". רַב הֲוָה מִיפַּטַּר מֵרַבִּי חִיָּיא, אֲמַר לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִיצְלָךְ מִמִּידֵי דְּקָשֶׁה מִמּוֹתָא. וּמִי אִיכָּא מִידֵי דְּקָשֶׁה מִמּוֹתָא? נִפַּק, דַּק וְאַשְׁכַּח: "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה וגו'". רַב הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ, כִּי אֲמַר לָהּ "עֲבִידִי לִי טְלוֹפְחֵי" עָבְדָה לֵיהּ חִימְצֵי, "חִימְצֵי" - עָבְדָה לֵיהּ טְלוֹפְחֵי. כִּי גָּדַל חִיָּיא בְּרֵיהּ, אֲפִיךְ לָהּ. אֲמַר לֵיהּ: אִיעֲלֵיךְ לָךְ אִמָּךְ! אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא דְּקָא אֲפִיכְנָא לָהּ. אֲמַר לֵיהּ: הַיְינוּ דְּקָא אָמְרִי אֱינָשֵׁי: דְּנָפֵיק מִינָּךְ - טַעֲמָא מַלְּפָךְ. אַתְּ לָא תַּעֲבִיד הָכִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דֶּבֶר שֶׁקֶר הַעֲוָה וגו'". רַבִּי חִיָּיא הֲוָה קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ. כִּי הֲוָה מַשְׁכַּח מִידֵי - צָיֵיר לֵיהּ בְּסוּדְרֵיהּ, וּמַיְיתֵי נִיחְלָה. אֲמַר לֵיהּ רַב: וְהָא קָא מְצַעֲרָא לֵיהּ לְמָרְ! אֲמַר לֵיהּ: הַיְינוּ שְׁמַנְדְּלוּת בָּנֵינוּ, וּמַצִּילוֹת אוֹתָנוּ

יבמות. הבא על יבמתו – פרק שישי דף סג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות רש"י

מן החטא — הרהור עבירה. **עבורי מיעברא במלה** — נוחה לרצות, ומעברת על מדותיה. **פומא** — לקלל ולגדף עד זמן סעודה, כדי לצערו. **ומהדרא ליה גבא** — שלא לאכול עמו, ומצערתו. **מתפקקין** — נסתמין. לשון "ויפק", כמו "פוקקין הנקבים" (שבת קכה,ב). **צרתה בצדה** — ישא אחרת אצלה. **בחברתה** — מקבלת תוכחה יותר. **בסילתא** — קוץ. **סגריר** — יום ברד ורוח. **דלף טורד וגו' ואשת מדינים נשתוה** — שוין הן. **תלוין בכספו** — שאין לו זריעה בקרקע, דכל שעה מיצר ודואג שמא תייקר התבואה או ינעלו שערי שבר. **אין אלהים** — מי שאמר "אין אלהים" קרי נבל. **חברי** — פרסיים רשעים ומבזין, ואינם מכירים כבודם של ישראל. **שגא** — כפף נפל, מרוב צער שהיו בני הישיבה מסורים בידם. **אמרו ליה מקבלי שוחדא** — לבטל גזירתא. **תריץ** — יתיב, ושמח. **אמרו ליה על שלשה גזרו** — אמר להם: מפני שלשה עבירות שהיו ביד בני בבל. **גזרו על הבשר** — שלא יאכלו בשר שחוטה. אמר להם — מפני עבירה שבידם, שהיו גוזלים מתנות כהונה, זרוע ולחיים וקיבה. [**ועל המרחצאות מפני הטבילה** — שלא היו זהירין בה. **מחטטי שכבי** — מוציאים הנקברים מקבריהם]. **ששמחים ביום אידם** — באה עליהם זו הגזרה להתאבל בה. **בכם ובאבותיכם** — ואבותם כבר מתו, ומה מכה יש בהן? [אלא] חטוטי שכבי. **וכתיב ונבחר מות מחיים** — בתריה דההוא קרא, דהואיל ואין ניתנים לקבורה — היאך יבחרו החיים למות? **אמר ליה** — האי "נבחר" — לא קאמר שיהו הן בוחרין מות מחיים, אלא נביא הוא דקאמר להו: מוטב להן לרשעים שימותו ממה שיחטאו ויחיו. **מספר ימיו כפלים** — כלומר: שמח בחלקו, ודומה לו כאילו ימיו כפלים. **מאשת חן** — של אחרים. **רוכל** — המוכר בשמים לנשים להתקשט בהן, ומצוי בו ניאוף, ובא בעלה ופצעו. **כניצוץ אש המבעיר גחלת** — כן יצרו מבעירו. **ככלוב** — קן עופות. **מחר מת** — ואיננו בעולם, ולא יראה אותה דאגה שהוא מיצר וירא ודואג עליה, ונמצא שנצטער אתמול על עולם שאין שלו. **גוף** — פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכים, ושם רוחות ונשמות נתונות, שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להנתן בגופים העתידים להבראות. **שנאמר כי רוח מלפני יעטוף** — הגאולה, ונשמות שאני עשיתי. **יעטוף** — לשון עכבה, כדכתיב (בראשית ל): "והיה העטופים ללבן". ורישיה משתעי בגאולה — "כי לא לעולם אריב" וגו'. **ואתם פרו ורבו** — בתריה דתרוייהו כתיב, הלכך — כמו שעשה שתיהן הוא.

משנה

צרתה בצדה — רבא לטעמיה דאמר בסוף פירקין (יבמות סה,א): נושא אדם כמה נשים על אשתו.

שיתקיים על ידי אחרים — אף על גב דמשמע בפרק "אף על פי" (כתובות סג,א) שנשא בתו של רבי עקיבא. דקאמר התם: ברתיה של רבי עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי — הא אמר בפרק קמא דסוטה (ד,ב) דנשא וגירש.

יוציא

מִן הַחֵטְא. מַקְרֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: "וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". אֲמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? כְּגוֹן אִמְּךָ. וְהָא מַתְנֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: אֵין אָדָם מוֹצֵא קוֹרַת רוּחַ אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְהִי מְקוֹרְךָ בָּרוּךְ וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ". וַאֲמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? כְּגוֹן אִמְּךָ. מַתְקִיף תְּקִיפָא, וְעַבּוּרֵי מִיעַבְּרָא בְּמִלָּה. הֵיכִי דָּמֵי אִשָּׁה רָעָה? אָמַר אַבַּיֵי: מְקַשְּׁטָא לֵיהּ תַּכָּא, וּמְקַשְּׁטָא לֵיהּ פּוּמָא. רָבָא אָמַר: מְקַשְּׁטָא לֵיהּ תַּכָּא, וּמְהַדְרָא לֵיהּ גַּבָּא. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כֵּיוָן שֶׁנָּשָׂא אָדָם אִשָּׁה - עֲוֹנוֹתָיו מִתְפַּקְּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵה'". בְּמַעַרְבָא, כִּי נָסֵיב אֱינָשׁ אִיתְּתָא אָמְרִי לֵיהּ הָכִי: מָצָא אוֹ מוֹצֵא? מָצָא - דִּכְתִיב: "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב", "מוֹצֵא" - דִּכְתִיב: "וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". אָמַר רָבָא: אִשָּׁה רָעָה מִצְוָה לְגָרְשָׁהּ, דִּכְתִיב: "גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבּוֹת דִּין וְקָלוֹן". וְאָמַר רָבָא: אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָּתָהּ מְרוּבָּה - צָרָתָהּ בְּצִדָּהּ, דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: בַּחֲבֶרְתָּהּ וְלֹא בְּסִילְתָּא. וְאָמַר רָבָא: קָשָׁה אִשָּׁה רָעָה כְּיוֹם סַגְרִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "דֶּלֶף טוֹרֵד בְּיוֹם סַגְרִיר וְאֵשֶׁת מִדְיָנִים נִשְׁתָּוָה". וְאָמַר רָבָא: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה - וְכַמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה. כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה - דִּכְתִיב: "מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב". אִי בְּגַוָּהּ מִשְׁתָּעֵי קְרָא - כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבְּחָהּ, אִי בַּתּוֹרָה מִשְׁתָּעֵי קְרָא - כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה בָּהּ. כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה - דִּכְתִיב: "וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". אִי בְּגַוָּהּ מִשְׁתָּעֵי קְרָא - כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה שֶׁהַכָּתוּב מְגַנָּהּ, אִי בְּגֵיהִנָּם מִשְׁתָּעֵי קְרָא - כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה, שֶׁגֵּיהִנָּם נִמְשְׁלָה בָּהּ. "הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֲשֶׁר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה". אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָּתָהּ מְרוּבָּה. "נְתָנַנִי ה' בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם" אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חִיָּיא: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָּתָהּ מְרוּבָּה. בְּמַעַרְבָא אָמְרוּ: זֶה שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו תְּלוּיִן בְּכַסְפּוֹ. "בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר" אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב: זוֹ אֵשֶׁת הָאָב. "בְּנָכְרִי נָבָל אַכְעִיסֵם" אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב: זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָּתָהּ מְרוּבָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵלּוּ הַמִּינִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים וגו'". בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֵלּוּ אַנְשֵׁי בַּרְבָּרְיָא וְאַנְשֵׁי מָרְטְנַאי, שֶׁמְּהַלְּכִין עֲרוּמִים בַּשּׁוּק. שֶׁאֵין לְךָ מְשׁוּקָץ וּמְתוֹעָב לִפְנֵי הַמָּקוֹם יוֹתֵר מִמִּי שֶׁמְּהַלֵּךְ בַּשּׁוּק עָרוּם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵלּוּ חַבָּרִים. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אָתוּ חַבָּרֵי לְבָבֶל, שְׁגָא נָפַל. אָמְרוּ לֵיהּ: מְקַבְּלֵי שׁוּחֲדָא. תָּרֵיץ יָתֵיב. גָּזְרוּ עַל שְׁלֹשָׁה מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה; גָּזְרוּ עַל הַבָּשָׂר - מִפְּנֵי הַמַּתָּנוֹת, גָּזְרוּ עַל הַמֶּרְחֲצָאוֹת - מִפְּנֵי הַטְּבִילָה, קָא מְחַטְּטֵי שָׁכְבֵי - מִפְּנֵי שֶׁשְּׂמֵחִים בְּיוֹם אֵידָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה יַד ה' בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם", אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: זוֹ חֲטוּטֵי שָׁכְבֵי, דְּאָמַר מָר: בַּעֲוֹן חַיִּים - מֵתִים מִתְחַטְּטִין. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָארִי, כְּתִיב: "לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדוֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ", וּכְתִיב: "וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים". אֲמַר לֵיהּ: נִבְחַר מָוֶת לָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יִחְיוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֶחֶטְאוּ וְיִפְּלוּ בַּגֵּיהִנָּם. כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: "אִשָּׁה טוֹבָה - מַתָּנָה טוֹבָה לְבַעֲלָהּ". וּכְתִיב: "טוֹבָה בְּחֵיק יֵרֵא אֱלֹהִים תִּנָּתֵן. אִשָּׁה רָעָה - צָרַעַת לְבַעֲלָהּ". מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ - יְגָרְשֶׁנָּה וְיִתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ. "אִשָּׁה יָפָה אַשְׁרֵי בַעֲלָהּ, מִסְפַּר יָמָיו כִּפְלַיִם". "הַעְלֵם עֵינֶיךָ מֵאֵשֶׁת חֵן פֶּן תִּלָּכֵד בִּמְצוּדָתָהּ. אַל תֵּט אֵצֶל בַּעֲלָהּ לִמְסוֹךְ עִמּוֹ יַיִן וְשֵׁכָר, כִּי בְּתוֹאַר אִשָּׁה יָפָה רַבִּים הוּשְׁחֲתוּ, וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ". "רַבִּים הָיוּ פִּצְעֵי רוֹכֵל הַמַּרְגִּילִים לִדְבַר עֶרְוָה, כְּנִיצוֹץ מַבְעִיר גַּחֶלֶת, כִּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה", "אַל תֵּצַר צָרַת מָחָר כִּי לֹא תֵּדַע מַה יֵּלֵד יוֹם, שֶׁמָּא מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ, נִמְצָא מִצְטַעֵר עַל הָעוֹלָם שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ". "מְנַע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתְךָ, וְלֹא הַכֹּל תָּבִיא בֵּיתֶךָ. רַבִּים יִהְיוּ דּוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ, גַּלֵּה סוֹד לְאֶחָד מֵאֶלֶף". אָמַר רַבִּי אַסִי: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בכָּל מִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה - כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: כְּאִילּוּ מְמַעֵט הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וגו'". בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וּמְמַעֵט הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי: יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּים, נָאֶה מְקַיֵּים וְאֵין נָאֶה דּוֹרֵשׁ. וְאַתָּה - נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּים! אָמַר לָהֶן בֶּן עַזַּאי: וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה, אֶפְשָׁר לָעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּים עַל יְדֵי אֲחֵרִים. תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה - כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם", וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וְאַתֶּם פְּרוּ וגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כְּאִילּוּ מְמַעֵט הַדְּמוּת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: וכו'. אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "וּבְנֹחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל"

מלמד

מִן הַחִטָּא – מהרהור עבירה.

הגמרא מביאה דרשה בענין אשה רעה: מַקְרֵי לֵיהּ – לימד מקרא רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ, בפסוק (קהלת ז כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה', כלומר שאשה קשה ממיתה. אָמַר לֵיהּ רב יצחק לאביו, כְּגוֹן מַאן [–מי] האשה שבה דיבר הכתוב. השיבו אביו, כְּגוֹן אִמָּךְ [אשת רב יהודה].

מקשה הגמרא: וְהָא מַתְנִי לֵיהּ – והרי שנה רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ, אֵין אָדָם מוֹצֵא קוֹרַת רוֹחַ – נחת רוח ושמחה אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ה יח) 'יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ' כלומר שאשתך שהיא מקור בניך תהא ברוכה וחביבה בעיניך, ותשמח מאהבת אשת נעוריך. וְאָמַר לֵיהּ רב יצחק לאביו, כְּגוֹן מַאן, והשיב לו כְּגוֹן אִמָּךְ, ומבואר שהיתה אשה טובה, וכיצד יתכן שאמר עליה שהיא 'מר ממות'.

מתרצת הגמרא: אמנם היתה מְתַקֶּנְתָּא תַּקִּיפָא – כועסת בתקיפות, וזה אכן היה 'מר ממות', וּמכל מקום עֲבוּרֵי מֵיעְבְּרָא בְּמִלְּתָא – היתה נוחה להתרצות ומעבירה על מידותיה בכך, ולכן אמר עליה 'ושמח מאשת נעוריך'.

הגמרא מבארת מי נחשבת אשה רעה. מבררת הגמרא: חֵיכִי דָּמֵי אִשָּׁה רָעָה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, אשה אשר מְקַשְׁטָא לֵיהּ תַּבָּא – מקשטת לבעלה את שולחנו למאכלו, וְמאידך מְקַשְׁטָא לֵיהּ פּוּמָא – מקשטת לו גם את פיה, כלומר מקללת ומגדפת עד זמן הסעודה לצערו. רָבָא אָמַר, אשה אשר מְקַשְׁטָא לֵיהּ תַּבָּא וּמְהַדְּרָא לֵיהּ נַבָּא – ובעת הסעודה מחזירה לו את גבה ואינה אוכלת עמו לצערו.

הגמרא מבארת מעלת נישואי אשה טובה: אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, בֵּינָן שֶׁנָּשָׂא אָדָם אִשָּׁה, עֲוֹנוֹתָיו מִתְפַּקְּקִין – נסתמים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יח כב) 'מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵה', שכשמצא אשה ויפק' דהיינו עוונותיו מתפקקים, ואז נהיה לרצון לפני ה'.

ביאור החילוק בין אשה טובה לרעה: בְּמַעֲרָבָא – בארץ ישראל שממערב לבבל, כִּי נָסֵיב אִינָשׁ אִיתְּתָא אָמְרֵי לֵיהּ הָכֵי – כשאדם נשא אשה היו שואלים אותו כך, 'מָצָא' אוֹ 'מוֹצֵא', כלומר, האם נתקיים בך הפסוק שבו נאמר 'מָצָא', דִּכְתִיב 'מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב', דהיינו שאשתך טובה, או שמא נתקיים בך הפסוק 'מוֹצֵא', דִּכְתִיב (קהלת ז כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה', כלומר שאשתך רעה.

כמה מאמרים של רבא בענין אשה רעה: אָמַר רָבָא, אִשָּׁה רָעָה שהיא בעלת מריבה ומתקוטטת תמיד עם שכנותיה, מְצָוֶה לְנָרְשָׁהּ, דִּכְתִיב (משלי כב י) 'גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין וְקָלוֹן', שדרך הלץ לחרחר ריב ולגשת למשפט ולבזות את בעל דינו, ואם תגרשנו תצא המריבה ויבוטל הדין והקלון שגרם, וכך גם באשה רעה. וְאָמַר רָבָא, אם יש לאדם אִשָּׁה רָעָה, וּכְתוּבָתָהּ מְרוּבָּה – ודמי התחייבותו בכתובתה לתת לה בגירושיה מרובים, ולכן אינו יכול לגרשה, עצתו שתהא צָרְתָהּ בְּצִדָּהּ, כלומר שישא אשה נוספת שתהא 'צרה' לאשתו הרעה, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – שרגילים אנשים לומר, בַּחֲבֶרְתָּהּ וְלֹא בְּסִילְתָּא [–קוץ], כלומר, האשה מקבלת תוכחה וחוזרת בה מפחד שמא ישא את חברתה ותהיה לה צרה, יותר מאשר אם מכה אותה בקוץ. וְאָמַר רָבָא, קָשֶׁה אִשָּׁה רָעָה כְּיוֹם סַגְרִיר – שיורד בו ברד ונושבת בו רוח, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז טו) 'דֶּלֶף טוֹרֵד בְּיוֹם סַגְרִיר וְאֵשֶׁת מִדְיָנִים נִשְׁתָּוָה', כלומר שטרדת טפטוף המטר על הבית שוה לאשה רעה המעוררת מדנים ומריבות.

רבא מבאר החילוק בינה לבין אשה טובה: וְאָמַר רָבָא, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה, וְכַמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה. ומבאר רבא, כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה, היינו כמו דִּכְתִיב (שם יח כב) 'מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב', אִי בְּגִנּוּהּ מִשְׁתְּעֵי קְרָא – שאם הפסוק מדבר באשה טובה ממש, יש לומר כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבְּחָהּ, שהמוצא אשה טובה מצא טוב, אִי בְּתוֹרָה מִשְׁתְּעֵי קְרָא – ואם הפסוק מדבר בדרך משל על התורה, יש לומר כַּמָּה טוֹבָה אִשָּׁה טוֹבָה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה בָּהּ. וכן ביאר כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה, היינו כמו דִּכְתִיב (קהלת ז כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה', אִי בְּגִנּוּהּ מִשְׁתְּעֵי קְרָא – שאם הפסוק מדבר באשה רעה ממש, יש לומר כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה שֶׁהַכָּתוּב מְגַנֶּהָ – מדבר בגנותה שהיא מרה ממות, אִי בְּגִיהִנָּם מַשְׁתְּעֵי קְרָא – ואם הפסוק מדבר בדרך משל על הגיהנם, יש לומר כַּמָּה רָעָה אִשָּׁה רָעָה שֶׁגֵּיהִנָּם נִמְשְׁלָה בָּהּ.

דרשות נוספות העוסקות באשה רעה: נאמר בנבואת ירמיה (יא יא) 'הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה אֲשֶׁר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה', אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, זוֹ אִשָּׁה רָעָה שרוצה לגרשה וּכְתוּבָתָהּ מְרוּבָּה ולכן אינו יכול לגרשה. וכך דרשו את הפסוק (איכה א יד) 'נָתְנַנִי ה' בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם', אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא בַּר חִיָּיא, זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָתָהּ מְרוּבָּה, שאינו יכול לקום ממנה על ידי גירושיה.

הגמרא מביאה דרשה אחרת בפסוק זה: בְּמַעֲרָבָא – בארץ ישראל אָמְרִי, שהפסוק נאמר על זֶה שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו תְּלוּיִן בְּכִסָּפוֹ, משום שאין לו קרקע זרועה ומובטח לקנות מזונותיו בכספו, והוא דואג תמיד שמא תתייקר התבואה או שמא לא תהיה מצויה למכירה.

הגמרא מביאה שגם בתוכחה נאמרו הצרות שמביאה אשה רעה: נאמר בפרשת התוכחה (דברים כח לב), 'בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר', אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב, 'עם אחר' משמע שאין הכוונה לאויב, אלא זוֹ אֵשֶׁת הָאָב שבניו ובנותיו שאינם ממנה מסורים בידיה, והיא כעם אחר לגביהם שהרי אינה אמם. ועוד נאמר בתוכחה (שם לב כא) 'בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם'. אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב, 'בגוי נבל' זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתוּבָתָהּ מְרוּבָּה, שלא ניתן לגרשה משום כך. דרשות אחרות בפסוק: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, 'נבל' אֵלּוּ הַצְּדוֹקִים [–המינים], וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים יד א) 'אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים' וגו', ומבואר שהאומר 'אין אלהים' נקרא 'נבל', וכוונת הכתוב למינים. בְּמַתְנִיתָא [–ברייתא] תָּנָא, ש'נבל' אֵלּוּ אַנְשֵׁי מקום ששמו 'בַּרְבָּרְיָא' וְאַנְשֵׁי מקום ששמו 'מַרְטְנָאי', שֶׁמְּהַלְּכִין עֲרוּמִים בַּשּׁוּק, שֶׁאֵין לְךָ מְשׁוּקָּע וּמִתְעָב לִפְנֵי הַמָּקוֹם יוֹתֵר מִמִּי שֶׁמְּהַלֵּךְ בַּשּׁוּק עָרוֹם, שאינו נוהג כראוי לאדם לנהוג בכבוד, ולכן נקראים 'נבל'. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'נבל' אֵלּוּ חַבָּרִים – פרסיים רשעים שאינם מכירים בכבודם של ישראל ומבזים אותם.

הגמרא מביאה מעשה ברבי יוחנן בענין החברים: אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, אֵתוּ חַבְרֵי לְקָבֵּל – הגיעו החברים לבבל. כששמע זאת שָׁנָא [–כפף] וְנָפַל מרוב צער, על שמעתה יהיו תלמידי הישיבה מסורים בידם. אָמְרוּ לֵיהּ, שהחברים מְקַבְּלֵי שׁוּחְדָא [–שוחד], וניתן לבטל גזירותיהם על ידי ממון. כששמע זאת תָּרֵיץ וְיָתֵיב – זקף וישב ושמח. וכשאמרו לרבי יוחנן שֶׁנִּזְרוּ עַל ישראל שֶׁלֹּשָׁה דברים, אמר להם שהם מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דברים שעברו עליהם בני בבל. שֶׁנִּזְרוּ עַל אכילת הַבָּשָׂר שחוטה, מִפְּנֵי הַמַּתָּנוֹת שיש לתת לכהנים והן הזרוע והלחיים והקיבה, שחייבים בהן גם בחוץ לארץ (חולין קל.), והם לא נתנו. וְנִזְרוּ עַל הַמְּרַחֲצָאוֹת שלא יתרחצו בהם, מִפְּנֵי הַטְּבִילָה שלא היו נזהרים בה. וְקָא מִיחַטְּטֵי שָׁכְבֵי – היו חופרים בקברים ומוציאים מהם את המתים, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁמֵחִים בְּיוֹם אִידָּם של הגויים בזמן חגיהם, ולכן באה עליהם גזירה זו שיתאבלו בה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב טו) 'וְהָיְתָה יַד ה' בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם', וְאָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, איזו מכה שייכת באבותם, הרי כבר מתו, אלא זוֹ חַטּוֹטֵי שָׁכְבֵי שבכך נענשים המתים. דְּאָמַר מַר, בַּעֲוֹן הַחַיִּים, הַמֵּתִים מִתְחַטְּטִין – מוֹצְאִים מקבריהם.

דרשה בענין פסוק המדבר במתים שאינם בקבריהם: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָארֵי, כְּתִיב בנבואת ירמיה על מתי ישראל (ירמיה ח ב) 'לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ', שיהיו מושלכים בבזיון מחוץ לקבריהם. וּכְתִיב לאחר מכן על רשעי ישראל (שם ח ג) 'וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים'. וקשה, שאם אין ניתנים לקבורה כיצד יבחרו את המות. אָמַר לֵיהּ, אין הכוונה שהחיים יבחרו את המות, אלא הנביא אומר, נִבְחַר מָוֶת לָרְשָׁעִים כדי שֶׁלֹּא יִחְיוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְעל ידי כך לֹא יֶחֱטְאוּ וְיִפָּלוּ משום חטאם בַּגֵּיהִנָּם.

הגמרא מביאה כמה משלים מספר בן סירא באשה טובה ואשה רעה: כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא, אִשָּׁה טוֹבָה היא מַתָּנָה טוֹבָה לְבַעְלָהּ. וְעוד כְּתִיב שם, אשה טוֹבָה, בְּחֵיק יְרֵא אֱלֹהִים תִּנָּתֵן – תינשא לירא אלהים. ומאידך כתוב שם, אִשָּׁה רָעָה היא כִּצְרַעַת לְבַעְלָהּ, שכשם

המשך בעמוד קלט

קעח

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' ב

החולה מוריקות.

הגמרא מביאה מקום נוסף שבו בדקו מי ראויה להבעל: **כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** בבנות העיר יבש גלעד, שלאחר מעשה פילגש בגבעה (שופטים יט א–ל), יצאו ישראל למלחמה עם שבט בנימין שבסופה המיתו את כל יושבי ערי בנימין מלבד מעט שנמלטו למדבר (שם כ יד–מח), ואחר שנוכחו שאנשי העיר יבש גלעד לא באו להלחם עם בנימין, שלחו אנשים להרוג את הזכרים ואת הנשים שידעו משכב זכר (שם כא י–יא), ונאמר (שם כא יב) 'וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר', ובהמשך (שם כא יד) נאמר שאותן נתנו לנותרים משבט בנימין לנשים.

מבררת הגמרא: **מְנָא יָדְעֵי** – מהיכן ידעו ישראל מי מבנות יבש גלעד נבעלה ומי לא נבעלה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן**, וכשהיתה האשה **בְּעוּלָה** היה **רֵיחָהּ** של החבית **נוֹדֵף** מפי האשה, שהיה הריח היוצא מן החבית נכנס לגופה דרך פתחה הפתוח ונודף מפיה, וכשהיתה האשה **בְּתוּלָה, אֵין רֵיחָהּ** של החבית **נוֹדֵף** מפי האשה, שלא היה הריח היוצא מן החבית נכנס לגופה, שהרי פתחה סתום.

שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו לבודקן באופן זה **וְנַעֲבְרִינְהוּ** – והלא יכולים היו להעבירן **לִפְנֵי הציץ** ולבודקן אם מוריקות פניהן כפי שבדקו את בנות מדין. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן**, 'וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'' **כְּתִיב** בציץ (שמות כח לח), ודורשים שיהא להם רק **לְרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת**, ומשום כך לא בדקו את בנות יבש גלעד על ידי הציץ, שלא יגרום להן פורענות מיתה. מקשה הגמרא: **אִי הָכֵי** – אם כן שהציץ נעשה רק לרצון ולא לפורענות, **בְּמִדְיָן נַמֵּי** – גם לא היה להן לבדוק על ידי הציץ איזו ראויה לביאה, כדי שלא יגרום להן פורענות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי**, 'לְרָצוֹן לָהֶם' **כְּתִיב** בו, שדווקא 'לָהֶם', דהיינו לבני ישראל, הציץ נעשה **לְרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת**, ולכן לא בדקו בו את בנות יבש גלעד לפורענות, **וְאולם לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** נעשה **אֲפִילּוּ לְפוּרְעָנוּת**, ולכן בבנות מדין בדקו בו איזו ראויה לביאה אף שגורם להם פורענות.

הגמרא מבארת את ההלכה בכשרות גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד לכהונה: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי** שגיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשירה לכהונה. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לָךְ** – האם שמעת במפורש מרבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי, **אוֹ מִכְּלָלָא שְׁמִיעַ לָךְ** – משמע לך כך מכלל דבריו שסבר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי.

מבררת הגמרא: **מַאי כְּלָלָא** – מכלל איזה דבר שאמר רבי יהושע בן לוי למד יש ללמוד שסובר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי. משיבה הגמרא: **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עַרְעָר** – שיצא קול על משפחה הדרה בעיר זו שהיא משפחה הפסולה לכהונה, **וְשִׁגֵּר רַבִּי אֶת רַבִּי רוּמָנוּס** לברר אם יש אמת בכך או לא, **וּבְדָקָהּ** – בדק רבי רומנוס את המשפחה, **וּמָצָא** שהיה **בָּהּ בַּת** של **גִּיּוֹרֶת** שהתגיירה כשהיתה **פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד**, ונישאה הבת לכהן, ויצא עליה ערער שפסולה לו משום שנולדה מגיורת כזו ואסור לו לקיימה, **וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה** – התיר להשאירה תחת בעלה הכהן. וממעשה זה שסח רבי יהושע בן לוי, יש ללמוד שסבר כרבי שמעון שגיורת פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה, ולכן התירה רבי לבעלה.

אָמַר לֵיהּ רבי יעקב בר אידי לרבי זירא, לא דייקתי כן מכלל דבריו אלו, אלא **בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לִי** ממנו שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי.

מבררת הגמרא: **וְאִי מִכְּלָלָא מַאי** – ואם היה מדייק זאת רבי יעקב רק מכלל דברי רבי יהושע בן לוי, מה בכך, האם יש לרבי זירא פירכא על דיוקו של רבי יעקב. משיבה הגמרא: אכן כך, ניתן לדחות את דיוקו שכן **דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם** – יתכן שהמעשה שהכשיר בו רבי שונה בכך, **דהוֹאִיל וְאִנְסִיב אִנְסִיב** – כיון שכבר נשאה הכהן השאירה רבי תחת בעלה ולא הוציאה, **דְּהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם, **שבּוֹגֶרֶת** – אשה שמלאו לה שתים עשרה שנה וששה חדשים **וּמוּכַּת עֵץ** – המאבדת בתוליה על ידי מכת עץ, לכתחילה **לֹא יִשָּׂא** אותן כהן גדול, **וְאִם** עבר **וְנָשָׂא, נָשׂוּי** ואינו צריך לגרש, ושמא הוא הדין כאן, שלכתחילה לא ישא הכהן גיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים, ורק אם נשאה כמעשה של רבי, נשוי, ואם היה רבי נשאל קודם נשואי הכהן היה אוסר עליו לישא גיורת זו, כיון שאין הלכה כרבי שמעון בן יוחאי.

הגמרא דוחה את ההוכחה מרב ורבי יוחנן: **הָכֵי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה בעיניך שיש לומר עתה, הרי יש לחלק, **בִּשְׁלָמָא הָתָם** – אמנם מובן שם בבוגרת ומוכת עץ, שיש סברא שאם נשא נשוי, כיון **שסוֹפָהּ** של כל נערה **לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו** לאחר נישואיה, לכן אף אם נשאה כשהיא בוגרת באיסור אינו צריך להוציאה, וכן כיון **שסוֹפָהּ** של כל בתולה **לִהְיוֹת בְּעוּלָה** ולאבד בתוליה **תַּחְתָּיו** לאחר הנישואין כשתבעל לו, לכן אף אם נשאה כשהיא מוכת עץ באיסור אינו צריך להוציאה, אולם **הָכָא** – כאן בגיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שסיבת איסורה הוא משום איסור זונה, וכי יש סברא **שסוֹפָהּ** של כל אשה כשירה **לִהְיוֹת זוֹנָה תַּחְתָּיו**, וכיון שאין סברא כזו אין לחלק בין לישא לכתחילה לאם עבר ונשא, ואם נשאה באיסור צריך להוציאה.

הגמרא מביאה אמורא נוסף שדן בכך: **רַב סָפְרָא מַתְנֵי לָהּ מִכְּלָלָא** – למד שרבי יהושע בן לוי סבר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי, מהמעשה שהביא ברבי שהתיר גיורת פחותה משלש לכהן, ולא שמע ממנו בפירוש שכך דעתו, **וְקַשְׁיָא לֵיהּ** קושיית הגמרא, שיתכן לחלק בין אם כבר נשאה שאין צריך להוציאה לאם רוצה לישאנה שאסורה לו, **וּמְשַׁנֵּי לֵיהּ הָכֵי** – ותירץ את הקושיא כך, כתירוץ הגמרא שאין סופה להיות זונה תחתיו ואין לחלק בין בדיעבד לבין לכתחילה לגבי גיורת. ואם התיר רבי יהושע בן לוי להשאירה תחת בעלה, אכן יש ללמוד מכך שסובר כרבי שמעון בן יוחאי.

הגמרא מביאה מעשה בענין ההלכה בכהן שנשא גיורת: **הַהוּא כָּהֲנָא דְּאִנְסִיב** – כהן אחד נשא **גִּיּוֹרֶת** שנתגיירה בהיותה **פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** לאותו כהן, **מַאי הַאי** – מדוע עשית מעשה איסור זה. **אָמַר לֵיהּ** הכהן, עשיתי כך כיון **דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי** שאמר שמותר לישא גיורת כזו. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן בר יצחק, **זִיל אַפֵּיק** – לך והוציאה בגט, **וְאִי לֹא** תעשה כך **מַפִּיקְנָא לָךְ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מֵאוּנָּךְ** – אוציא מאוזניך את דברי רבי יעקב בר אידי, כלומר, אנדה אותך עד שתגרשנה בעל כרחך, שבאמת אין הלכה כרבי שמעון בן יוחאי, וגיורת אסורה לכהן אף כשנתגיירה בהיותה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שהובאו בה דברי רבי שמעון בן יוחאי: **תַּנְיָא** בברייתא, **וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר,**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יג. בְּכָל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין ב' פָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה מַפְטִירִים הַפְּטָרָה שֶׁל פָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה שֶׁבָּהּ מְסַיְּמִין וּבָהּ קוֹרֵא הַמַּפְטִיר תְּחִלָּה חוּץ מִשַּׁבָּת שֶׁקּוֹרִים אַחֲרֵי מוֹת וּקְדוֹשִׁים שֶׁמַּפְטִירִים הַפְּטָרַת אַחֲרֵי מוֹת[70] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תכ"ח[71]:

סימן רפד דין ההפטרה וברכותיה סעיף יג

ציונים והוספות

70) היינו "הלא כבני כושיים" בעמוס ט, ז־טו.

71) סימן זה בשוע"ר לא הגיע לידינו.
הטעם שמפטירים הפטרת אחרי מפני שההפטרה של פרשת קדושים מזכרת מתועבת ירושלים משא"כ כשהן נפרדות שכבר קראו הלוא כבני כושיים בפרשת אחרי בהכרח להפטיר בפרשת קדושים "התשפוט" (פוסקים שהובאו במשנ"ב סי' תכח ס"ק כו).
אמנם למנהג ספרד (וכן מנהג חב"ד) שכשפרשת קדושים נפרדת מפטירים "הלדרוש", י"ל הטעם שאין מפטירים כן כשהן מחוברות משום שהפטרת אחרי כוללת כל הנזכר בב' הפרשיות (כמובא בלבוש סי' תצג ס"ח).
והנה ע"פ טעם הא' יש שכתבו (משנ"ב שם בשם הגהות רעק"א) שאם נדחתה הפטרת אחרי משום שהיה ערב ר"ח, יקראו בפרשת קדושים 'הלא כבני כושיים', אמנם לטעם הב' אינו כן אלא מפטירים הפטרת קדושים, ובלוח כולל חב"ד נכתב להפטיר הפטרת קדושים גם בקביעות כזו.

שולחן ערוך – הלכות שבת

יב חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר אין צריך שומעין לחולה כי לב יודע מרת נפשו ואם הרופא אומר שאותה התרופה מזיק לו שומעין לרופא:

יג חולה שיש בו סכנה שאמדוהו ביום שבת שצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חילול שבת ח' ימים אין אומרים נמתין עד הלילה ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת אלא יעשו מיד אע"פ שמחללין עליו ב' שבתות שאף שבודאי לא ימות היום שהרי אמדוהו שיתקיים ח' ימים מכל מקום יש לחוש שמא ימות לאחר הח' ימים אם לא יתחילו לעשות לו הרפואה מיד אבל במקום שאפשר לעשות לו הרפואה מיד בלי חילול שבת אלא שיצטרכו לשהות שעה מועטת לא יחללו כדי לעשותה תיכף ומיד בלי שום שהוי כלל אם הוא בענין שאין חשש סכנה כלל בשהוי מועט זה לפי שהשבת דחויה היא אצל פיקוח נפש ולא הותרה לגמרי וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו.

ומכל מקום אף אם יש לפנינו נכרים או קטנים שאינן בני מצות אין אומרים הרי אפשר לעשות ע"י אלו ולא יתחלל שבת ע"י ישראלים בני מצות לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה האסורה בשבת הרי נדחה השבת בשבילו לגבי ישראלים המחוייבים בהצלתו ואין כאן חילול כלל ולא עוד אלא אפילו אם בא הישראל להחמיר על עצמו לעשות ע"י נכרי או קטן או מחמת שאינו רוצה לטרוח בעצמו יש איסור בדבר מדברי סופרים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירים אותו לכתחלה ע"י המחוייבים במצות ושמא יבא הדבר שכשלא ימצאו נכרים או קטנים לא ירצו לחלל ע"י גדולי ישראל ואפילו בנשים שהן מחוייבות במצות ואין בהן חשש זה אעפ"כ אין מוסרין להן לבדן העסק והפיקוח הזה שיעשה על ידן כי שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה מתעסקת ע"י הישראל שכיון שהישראל עוסק בו אף היא מזדרזת על ידו ומכל מקום מצוה מן המובחר להשתדל לעשות הכל ע"י ישראלים גדולים בחכמה ולא על ידי הדיוטות ונשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבאו להקל שלא במקום פיקוח נפש וגם כדי להורות הלכה למעשה ברבים.

ויש אומרים שכיון שהשבת דחויה היא ולא הותרה כלל מה שאפשר לעשות שלא יהא חילול מן התורה צריך לעשות שלא יהא חילול במלאכה מן התורה ולכן אם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי עושה ע"י שינוי שאז אין איסור מן התורה ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל צריך לעשות ע"י נכרי מן התורה ולא אסרו לעשות ע"י נכרי אלא במקום שיש לחוש שמא יתעצל הנכרי ויבא לידי דיחוי ועכוב אבל לא כשישראל עומד עליו ומזרזו בענין שאין לחוש לכלום.

והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ המנהג במדינות אלו כסברא האחרונה אבל טוב שלא לנהוג כן כי יש חשש שמא יראו עכשיו שאין עושין רק ע"י נכרי יסברו שיש איסור בזה לעולם על ידי ישראל ולפעמים לא יהיה נכרי מצוי ועל ידי זה יסתכן החולה במה שימתינו על הנכרי ועכ"פ הרוצה לעשות ע"י נכרי יגלה לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי הוא מזומן כאן:

יד כל הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה:

טו ננעלה דלת בפני תינוק שובר הדלת ומוציאו שמא יבעת התינוק וימות:

טז היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטין לו ואין אומרים נאכילנו נבלה שהיא איסור לאו ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה כי השבת ניתנה לדחות כבר בהבערה ובבישול ועוד שבנבלה עובר על כל כזית וכזית ואפילו כשאוכל פחות מכזית יש איסור מן התורה בכל אכילה ואכילה משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד אע"פ שהוא חמור ועוד שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן ומכל מקום אם החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנת מיד והשחוטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבלה.

אבל אם הוא צריך להרתיח לו יין ימלא ישראל ויחם נכרי לפי המנהג שנתבאר למעלה וישגיח עליו (עיין ביו"ד סי' קנ"ג וקנ"ה) שלא יגע בו קודם שירתיח ואף אם יגע בו אין בכך כלום כי אעפ"כ לא יהיה בו אלא איסור מדברי סופרים משא"כ כשיחם הישראל יעשה איסור של תורה ואין לחוש כלל שיקוץ החולה בו לפי שאין איסורו חמור כל כך:

יז אמדוהו הרופאים שצריך גרוגרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרוגרת כולן פטורין ויש להם שכר מאת ה' אפילו הבריא בראשונה:

יח אמדוהו לב' גרוגרות ולא מצאו אלא ב' גרוגרות מחוברות כל אחת בעוקץ אחד בפני עצמו ועוד ג' גרוגרות מחוברות שלשתן בעוקץ אחד כורת העוקץ שיש בו ג' שאף שמרבה בגרוגרות מכל מקום ממעט בתלישה שהיא עיקר המלאכה אבל אם היו ב' בעוקץ אחד וג' בעוקץ אחד לא יכרתו אלא העוקץ שיש בו ב' שאסור להרבות בשיעור הדבר שהמלאכה נעשית בו אע"פ שאינו מרבה בטורח המלאכה שהכל נעשית בבת אחת ומכל מקום אם הדבר בהול אין מדקדקים בכך שלא יבא לידי דיחוי ועיכוב:

חלק ב סימן שכח, דין חולה בשבת סעיפים יב־יח

לקוטי תורה

תוכן הפרק: "עליית" התורה והמעשים הטובים למעלה ביום השבת, באמצעות התפלה בכל יום

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו וגו'. הנה פירוש שבתתי [לשון רבים] **הם שתי שבתות, שאמרו רז"ל אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתותי כהלכתן מיד נגאלין.**

והיינו ב' בחינות שבת שיש בכל שבת, וכמ"ש עולת שבת בשבתו, והיינו כמ"ש בזהר שיש שבת תתאה ושבת עילאה בכל שבת, ועל זה נאמר את שבתותי תשמרו.

איתא בזהר, שבכל שבת יש שתי בחינות, שבת תתאה ושבת עילאה. ומעלת שבת עילאה על שבת תתאה היא כערך מעלת השבת לגבי ימות החול; והיא בחינת "שבת שבשבת" (ע"ד מ"ש "שבת שבתון"). וזהו הפירוש הפנימי בכפל ל' הכתוב "עולת שבת בשבתו", ד"שבת בשבתו" היינו "שבת שבשבת", שבת עילאה.

ועל זה נאמר "את שבתותי (לשון רבים) תשמרו", שצריכה להיות שמירת שבת בשתי הבחינות שבה, שבת תתאה ושבת עילאה (וכפי שיבואר להלן בארוכה ענינן של שתי בחינות אלו וכיצד "שומרים" אותן). וזהו שאמר רשב"י "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן", שהכוונה לשתי הבחינות הנ"ל שבכל שבת.

וזהו שבירושלמי אמרו אלו היו ישראל משמרין שבת א' כתיקונה מיד הי' בן דוד בא.

ומבואר בזה, דסגי בכח שמירת שבת אחת בלבד להביא את בן דוד, ולכאורה הוא סתירה למאמר רשב"י הנזכר לעיל "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כו' מיד נגאלין", דמשמע דרק הכח דשמירת שתי שבתות יכול להביא הגאולה, ולא סגי בשבת אחת. על כן מבאר:

דאינו סותר למאמר [רשב"י] **אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות, כי פירוש שתי שבתות היינו ג"כ שבת אחת על דרך הנזכר.**

כלומר, מה שאמרו "שתי שבתות" אין הכוונה כפשוטה, אלא לעולם פירושה שבת אחת וכמו שאמרו בירושלמי, אלא דצריך לשמרה בשתי בחינות השבת שבה, שבת תתאה ושבת עילאה, כנ"ל, וזהו "שתי שבתות".

ולהבין זה צריך להבין ענין שבת. כי הנה נודע דשבת הוא בחינת עליות העולמות).

מבואר בספרי קבלה, שבשבת הוא זמן "עליית העולמות".

המושג עלי' וירידה כאן משמעו - עלי' במדריגה. דישנה מדריגת העולם כפי שהוא מצד עצמו, ובמילא יש בו הגבלה מסויימת כמה יוכל אדם בעולם להתקרב לאלקות ולהרגיש אור אלקי, וזוהי מדריגת העולם בימי החול; ו"עליית העולמות" ביום השבת עניינה - שהעולם "עולה" ממדריגתו כפי שהוא בימות החול ובמילא יכול האדם להתקרב לאלקות באופן נעלה יותר (וכפי שיבואר להלן בארוכה תוכן ענין עליה זו דיום השבת).

והתורה ומעשים טובים של כל ימי החול מתעלים למעלה בשבת.

"עליית העולמות" ביום השבת כוללת לא רק את העלי' הנפעלת בעולם ביום זה, אלא יום זה "מעלה" ומגבי' גם את המעשים הטובים שנעשו במשך ששת ימי החול שלפניו, למדריגה נעלית יותר.

דהנה מבואר בזהר אשר התורה והמעשים הטובים שנעשו בכוונה הרצוי', מתוך אהבת ה' ויראתו, "עולים" למעלה ("פרחא לעילא") "קדם ה'". פירוש: פעולת התורה ומצוותי' לפי תורת הסוד היא, שעל ידי כל מצוה ומצוה מתקשר האדם עם הקב"ה (- "מצוה" מלשון צוותא וחיבור), לפי שבכל מצוה ישנה התגלות אור אין סוף ב"ה, ועל ידי קיומה מתקשר האדם עם האור האלקי שבה; ולפי גודל מדריגת כוונת האדם בעשיית המצוות כך "עולה" המצוה, היינו שמתגלה בקיום המצוה מדריגה נעלית יותר באור האלקי).

אך בששת ימי החול, מחמת המצב הרוחני הירוד של עולם הזה הגשמי, הרי גם ענייני עבודת ה' של האדם (תורתו, תפלתו ומעשיו הטובים) הנעשים למטה בהיותו מלובש בגוף גשמי - אפילו כשנעשים בדחילו ורחימו - אינם חדורים בקדושה כדבעי וא"א להם "לעלות" כ"כ קדם ה', היינו שאי אפשר לאור האלקי העליון להאיר בגילוי במצוות שעושה למטה בעוה"ז.

וכתוצאה מ"עליית העולמות" ביום השבת, שהעולם עולה ממדריגתו ומתקרב לאלקות, מעלה קדושת היום גם את כל התורה והמעשים הטובים שנעשו במשך ששת ימי החול, שמתגלה בהם האור האלקי העליון. וזהו פירוש "שמתעלים למעלה בשבת" - היינו בקדושת השבת המאירה בעולם מחמת "עליית העולמות".

ואמנם לא שמתכללים בשבת ממש כי אי אפשר למהות העבודה שבחול שתוכלל בשבת.

מכיון שבימות החול האור האלקי הוא בהעלם והסתר, הרי מובן, שגם עבודת ה' אז אינה במדריגה גבוהה כל כך (ואי אפשר לאדם להגיע לאהבה ויראה אמיתיות כמו בשבת), ומאחר שבעבודה בימות החול חסרה אותה הקדושה הנעלית, אי אפשר לה מצד עצמה להתעלות בקדושת שבת ממש [אלא על ידי הכנה ועלי' מוקדמת, כפי שהולך ומבאר:]

אלא שיש בכל יום הארת שבת, וכמ"ש זכור את יום השבת, והוא התפלה שבה נכללים ועולים התורה ומעשים טובים של כל היום.

ידוע מ"ש הרמב"ן דמצות זכור את יום השבת היא "לזכרו תמיד בכל יום", שהמשמעות הרוחנית בזה היא, שבכל יום יש "הארה" מקדושת שבת, וזהו ענין התפלה, דביקות בה', דלמרות היותו ביום חול, "מנתק" האדם את עצמו בעת התפלה מענייני העולם שסביבו ועומד לפני ה' כעבדא קמי מרי'.

וכשם ש"עליית העולמות" דשבת מעלה עמה את כל התורה והמעשים הטובים שנעשו במשך ששת ימי החול (כנ"ל), כך מסגולת התפלה שבכל יום (שהיא "הארה" מקדושת שבת) להעלות עמה את כל התורה והמעשים הטובים שנעשו במשך אותו היום [שלכן נקראת התפלה "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", כי בה עולה למעלה כל מה שעבד כל היום, גם התורה ומצוותי'].

כי התפלה נק' עולת תמיד על שם עליות העולמות שעולים למעלה מעלה בזמן התפלה, כמו שהשבת נק' עולת שבת על שם עליות העולמות שבשבת.

הטעם שבכוחה של תפלה להעלות "התורה ומעשים טובים של כל היום" הוא, לפי שבתפלה נפעלת "עליית העולמות" (ע"ד השבת), וכידוע דזמן תפלה הוא עת רצון למעלה, אשר כתוצאה מזה נגרמת "עלי'" (קירוב) לאלקות בכל העולמות

(שלכן היא שעת הכושר אז לכל אדם לקשר את מוחו ולבו באלקות).

וזהו דתפלות כנגד תמידים תקנום , דכתיב בהו "עולת תמיד" - "עולה" לשון עלי', על שם עליית העולמות הנפעלת על ידי התפלה, וכמו שבשבת נאמר "עולת שבת", המורה על ענין "עליות העולמות" וקירובם לאלקות ביום השבת.

ואח"כ התפלות של כל ימי החול עם כל התורה ומעשים טובים שנכללו בהן נכללים בשבת ממש.

אע"פ שתפלת יום חול יש בה "עלי'", שמתקרבים יותר לאלקות, מכל־מקום, מאחר שסוף־סוף הוא זמן חול בעולם, אין זה דומה כלל למדריגת הקדושה שישנה ביום השבת (והיא רק "הארה" מקדושת שבת).

אך לאחרי שהתורה והמע"ט של ימות החול כבר נתעלו ממדריגתם לבחינת קדושה של "הארת השבת" (זו תפלה), יכולים הם להכלל אח"כ, בבוא יום השבת, בקדושת שבת ממש.

וצריך להבין ענין עליות אלו מהו, דהא מלא כל הארץ כבודו , וכתיב כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, וכמ"ש בזהר דלית אתר פנוי מיני'. וא"כ מהו לשון "עליות העולמות", וכן בפסוק נאמר עולת שבת, דמשמע שעולים למעלה דוקא.

עדיין יש להבין הטעם שהאריז"ל נקט לשון "עליית העולמות" כדי לתאר את מעלת יום השבת, דלכאורה עיקר ענין השבת הוא תוספת אור אלקי המאיר מלמעלה ביום זה, שהוא הוא ענין קדושת שבת המאיר בעולם ובנפש האדם; וגילוי קדושה זה בעולם אינו דורש "עלי' למעלה" כדי לקבלו ולהרגישו - שהרי הוא ית' אינו בגדר מקום, ואצל הקב"ה אין שום הבדל כלל בין שמים וארץ (עולמות רוחניים ועולם הזה הגשמי), והוא נמצא למטה בעוה"ז הגשמי כמו למעלה בעולמות עליונים, שזהו הפירוש הפנימי במאמר הכתוב "כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", שלא זו בלבד שהוא ית' השליט בארץ כמו בשמים, אלא שאצלו ית' אין שום הבדל בין שמים וארץ, וכשם שכבודו יתברך הוא במרום כך כבודו יתברך מלא את כל הארץ, ובלשון הזהר "לית אתר פנוי מיני'".

ואותו הדבר הוא לענין תוספת האור האלקי דיום השבת, שאין העולם והאדם צריכים לעלות ממדריגתם ולהתקרב יותר לאלקות כדי שאור קדושת שבת יאיר בהם, כי "הגילוי שלו יוכל להיות למטה כמו למעלה").

[וכפי שרבינו כותב בתניא "שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת ויום טוב . . טלטול מוקצה פוגם בקדושה שעל נפשו, כמו בקדושת נפש הצדיק"].

וא"כ יש להבין מדוע מדגיש האריז"ל את מעלת השבת בלשון "עליית העולמות"?

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(צג) **והנה** כתיב יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מל' בראשו פי' ואשר נתן כתר מל' בראשו של הסוס כי הנה מבואר למעלה שהאותיות נק' סוסים ובחי' התלבשות והסתר אלקות בגלות בע' שרים דנגה נקרא רוכב על סוס כמו הנה ה' רכב על עב קל ובא מצרים עננים למרכב וכן זכריה ראה המרכבה דסוסים שחורים ולבנים כו' והן בחינת אותיות שנפלו בשבה"כ מרפ"ח נצוצים דתהו וידוע שהיה השבירה בבחי' ס"ג וב"פ ס"ג גי' סוס והוא בחי' ב"ן דנגה שנקרא אותיות כשלאחר הברור דרפ"ח כו' בבטול היש הנפרד לאין כו' עולה לשרשו בבחי' ס"ג דתהו אז נעשה בחי' סוס דקדושה וע"ז נא' כי תרכב על סוסיך בחי' אותיות מרכבותיך ישועה שיש עלייה לרוכב למעלה ממדרגתו והוא בחי' ס"ג דתהו שלמעלה מבחינת מ"ה שהו' הרוכב המבר' לב"ן כו' כנ"ל וזהו וסוס אשר רכב עליו המלך בחי' מ"ה שמברר לב"ן דנגה בזמן הגלות ואמנם עלייתו למעלה מעלה עד בחי' כתר מל' כי כאשר מתהפך חשוכא לנהורא כו' נעשה מזה בחי' כתר למלך העליון וכמ"ש בעטרה שעטרה לו אמו בחי'

עטרת תפארת הכתר בראשו וכמשל עטרת הכתר שעושין אותה מאבנים טובות שהגם שהאבן הוא בחינת דומם אבל אחר הזדככותו מאיר ומבהיק ביותר עד שנעשה לעטרת תפארת בכתר המלך כו' כמו"כ מבחינת אותיות דנגה שנקרא אבנים כשעולין לשרשן בבחי' ס"ג דתהו נעשים בחי' עטרת תפארת בראש המלך בחי' ז"א וכמ"ש במ"א בענין סנדל' קושר כתרים לקונו מתפלות ישראל דוקא שהוא מבחינת האותיות דהבל נוגה כשנהפך חשוכא לנהורא בתשובה מעומקא דלבא כו' וזהו ואשר נתן כתר מל' בראשו דסוס לאחר הברור שלו להורות שמכח וגבורת הסוס נעשה כתר המלך וכמ"ש וסוס מוכן למלחמה כו' דהיינו מה שרכב עליו המלך לברר ברורים דנגה כו' וכמ"ש ה' איש מלחמה כנ"ל וד"ל ובחינת לבוש מל' הוא בחינת המקיף העליון כמ"ש ה' מלך גאות לבש בחינת התנשאות כמו המלך המרומם כו' והן כמו השמים שמקיפים לארץ וכנ"ל דארץ הוא בחינת סוס וכמ"ש והארץ הדם רגלי והשמים שמים לה' כמ"ש יושב בשמים כו' ונק' לבוש מל' כמו הלבוש שמקיף לאדם כו' כנ"ל ומ"ש יביאו לבוש מל' היינו בחי' הברור דשמים דנגה שנאמר בהן אלביש שמים קדרות ושק כו' בחי' הסתר והעלם אך לאחר הברור נעשים בחי' לבוש מל' לתפארת ולכבוד כי עיקר התפארת הוא בלבושים דוקא וכמ"ש ר"י קארי למאני' מכבדותא כו' וזהו שלאחר הברור דלבוש דנוגה צוה להלביש את מרדכי היהודי היושב בשער המלך שהוא בחינת יסוד אבא ויסוד ע"י שיושב בשער המלך בחינת מלכות דאין סוף כמ"ש ה' מלך גאות לבש כו' וד"ל וזהו מהר קח את הלבוש כו' דהמן זה שרשו בבחי' דעת דקליפה כמ"ש ראשית גוים עמלק כו' דז' עכו"מ הן בבחי' המדות חג"ת והדעת ראשית הז' מדות רעות והוא כולל חו"ג שהן שמים וארץ שהוא בחי' לבוש וסוס דנגה לאחר הברור ולזה צוה לו דוקא ליקח הלבוש והסוס ולהלביש את מרדכי להיות יחוד בחינת ת"ת ומל' דקדושה כו' שעיקר התפארת הוא בלבוש המלך ועיקר הכבוד הוא ברכיבת הסוס אשר רכב עליו המלך ואשר ניתן כתר מל' בראשו וכ"ז שייך למרדכי היהודי אחר הברור משום דבחכמה אתבררו שהוא בחינת מרדכי בחינת יסוד אבא שעליו נאמר אשר דבר טוב על המלך כו' וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

נוסח אחר: והתהלכתי בתוככם

והתהלכתי בתוככם, היינו שיהי' התגלות מלמעלה שהקב"ה ילך בתוך בני ישראל. ולהבין ענין והתהלכתי דמשמע שני בחי' הילוך, יש להקדים מה שמצינו ג"כ בעבודת ה' שני בחי' בענין הילוך, דפעם כתיב אחרי הוי' אלקיכם תלכו אחרי דווקא בחי' אחוריים, וע"ד מ"ש במשרע"ה וראית את אחורי ופני לא יראו, אלא שבמשה הוא לענין וראית בחי' ראי' שבבחי' ראי' לא יוכל להיות רק בבחי' אחוריים, וראי' היא בחי' יותר גבוה וית' לקמן, ובנש"י היא גם בבחי' ההליכה שצ"ל אחרי הוי' דוקא וכמ"ש אחריך נרוצה וכן כתיב כי מלא אחרי ה' גבי כלב, ובאברהם כתיב התהלך לפני וכן יעקב אמר האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו וכן בחזקי' כתיב אשר התהלכתי לפניך נמצא הענין שהי' ההילוך שלהם בבחי' הפנימי' דוקא ולא בבחי' אחרי לבד, והנה באברהם נאמר לו זה על המילה דהא אחר התהלך לפני כתיב זאת בריתי אשר תשמורו המול לכם כו' והכל במאמר אחד הוא, והיינו כי בריתי הוא התקשרות והתחברות עליונים ותחתונים היינו שיהי' למטה ג"כ גילוי אלקות ולא יהי' העלם והסתר העולם, וזהו ענין יחוד העליון שיהי' למטה כמו למעלה, וזה המשיך אברהם למטה בזכות המילה, וזהו ענין התקשרות והתחברות בחי' יסוד במל', וז"ש אחר המילה וירא אליו ה' ופי' בזוהר להוא דרגא דמליל עמו והיינו בחי' מל' ולכן כתיב התהלך לפני והי' תמים, כי ענין הליכה למעלה הוא כינוי אל היחוד העליון והיינו שמצד מדת מל' עצמה נעשה למטה הסתר והעלם אבל בהמשכת יסוד במל' ע"י המילה נעשה למטה ג"כ גילוי אלקות, ועד"ז הוא ג"כ מה שכתוב גבי חזקי' אשר התהלכתי לפניך והטוב בעיניך עשיתי ואמרז"ל שסמך גאולה לתפלה כי גאולה הוא גילוי אלקות ע"י בחי' יסוד ותפלה הוא בחי' מל' וסמיכות גאולה לתפלה הוא חיבור יסוד ומל', והנה כתיב אשר אנכי מצוך היום ואמרו רז"ל בכל יום יהי' בעיניך כחדשים ואינו מובן איך יכול להיות שיהי' בכל יום כחדשים ממש.

ערב שבועות תרט"ו

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

במשנה פ"ט דפרה משנה א' צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהן, אפליגו ר"א וחכמי', וכן בענין ירד לתוכה טל ר' אליעזר אומר יניח בחמה, וחכמי' פוסלי'. ובתוספתא וחכמים אומרים אין הטל עולה אלא מן הפירות בלבד, ולכאו' יפלא מדוע יפסל בטל, הלא טל גבוה יותר מן מים חיים, שמה שפליגי בענין שנפל לתוכה מים ניחא שהמים נמוכי' במדריגה, ולכן גם ר' אליעזר אומר יזה שתי הזיות, אבל הטל גבוה יותר מדוע יפסול המים חיים והלא בכלל מאתי' מנה, וגם צ"ל הלא בזח"ג תזריע דמ"ט משמע דטל ומי חטאת ענין א' הם, דמי חטאת שיורי טלא דבדולחא, וגם ענין האפר הוא בחי' גבו' דע"י שמלובש במו"ס, והוא ממש בחי' טלא דבדולחא דגוונא סומקי אתחזי בי'. אך הענין הוא דמי חטאת הם שיורא טלא דבדולחא דקדק לומר שיורא טלא ולא טלא ממש, ובטלא דבדולחא גוונא סומקי רק אתחזי בי' לבד.

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב.

זכור גו' עמלק

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

טל.

נושא הפרק: חכמה ובינה – מהות ומציאות. ביאור אופן הא' בעילה ועלול – שהעלול מהות אחר מהעילה. על מנת להסביר בפרטיות יותר מהו המעלה והמטה בספירות, שאין זה רק ריבוי אור ומיעוט אור אלא יש הבדל מהותי בין הדרגות השונות, מבאר הרבי נ"ע בפרטיות את ההבדל המהותי בין החכמה לבינה:

והענין הוא דהנה עיקר ההפרש בין חכמה ובינה הוא דחכמה תופס בעצם הדבר ובינה תופס רק במציאות הדבר כו', - כלומר ההפרש בין חכמה לבינה הוא לא רק שחכמה היא תפיסת הכלל, והבינה הם הפרטים היוצאים ממנה, אלא כח התפיסה של החכמה שונה מכח התפיסה של הבינה. החכמה נוגעת ותופסת במהות הענין. ואילו הבינה תופסת רק את המציאות. וההבדל בין מהות למציאות הוא הבדל איכותי, כהדוגמא שהביא לעיל בין עצם לבין גילוי. שאין הפירוש הוא שבעצם יש יותר אור מהגילוי, אלא זה הבדל איכותי, שעצם הוא למעלה מגילויים.

דבינה היא בחינת השגה וכל השגה היא בציור הדבר לא בהעצם וחיינו רק **במציאות הדבר לבד איך ומה הוא כו'**, כלומר תפיסת הבינה היא רק על ידי הגדרים החיצוניים של הדבר וזהו **שההשגה תופסת בהו' קצוות של הדבר המושג**, כצורת קוביה, ד' צדדים ומעלה ומטה, אך ההשגה לא תופסת את עצם הדבר ממש.

דכל דבר שהוא פשוט שאין בו קצוות (היינו שהוא בבחינת העדר המציאות) אינו נתפס בהשגה, כי ההשגה תופסת בהכרח רק **בהקצוות של הענין המושג** כלומר רק מציאותו החיצונית **שזהו ענין ציור הדבר שהוא** רק **מציאות הדבר** אבל **לא עצם מהותו כו', והחכמה תופס בעצם ומהות הדבר כו'.**

דוגמא לעניין: כאשר אדם מסתכל ומתבונן באדם אחר, הנה אם מתבונן בכח הבינה, הוא מנתח את מציאותו החיצונית, גופו, מראהו וכו', וגם כשמתבונן בנפשו, הרי הוא מתבונן בגדריו החיצוניים, למה הוא נמשך, מהם פעולתיו והישגיו בעולם ואיך הוא מתגלה ומתבטא לאחרים וכדומה, אך ברור שאין זה מהות האדם ממש. מהות האדם ממש היא עצם נשמתו, שאינה תלויה בביטויים כאלו ואחרים. וכח הבינה שהוא כח של השגה ותפיסה לא מסוגל לתפוס ולאחוז במהות האדם ממש.

וזהו ענין מה שמוחין דאבא כלומר החלק במוחין השייך לחכמה (הנקראת אבא) הן **למעלה מהשתלשלות, דענין השתלשלות עילה ועלול** של דרגה תחתונה מדרגה עליונה **שייך רק בבחינת מציאות לבד**, כלומר בחלק החיצוני והגלוי בלבד, **מה שאין כן בדבר עצמי אינו שייך ענין עילה ועלול כו'**. כיון שעצם הוא לא משתלשל ונמשך מדבר לדבר, כי העצמיות שבו היא נמצאת בכל מקום בשווה.

על מנת להבין למה רק בדרגת הבינה שייך עילה ועלול, מבאר את ענין עילה ועלול בכלל:

דענין עילה ועלול הוא בב' אופנים או באופן הראשון **שהעלול הוא מהות אחר מהעילה** ואם כן מה השייכות שלו לעילה? הנה אין זה שייכות עצמית, רק **שנמצא כלול בהעילה ונולד על ידו כו'**, כלומר סדר התגלותו של העלול הוא מהעילה, אך אין הוא חלק עצמי ממנו.

או באופן השני **שהעלול הוא הארה מן העילה ומסתעף ממנו כמו ענף המסתעף מן האילן כו'**. שהענף הוא העלול הנמשך מהגזע שהוא העילה, ושניהם הם אותה מהות, אלא שאחד מתפשט מהשני.

שבת פרשת מטות מסעי תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תרפ"ט

יא) **אָמְנָם**[113] הִנֵּה יָדוּעַ דְּמַה שֶּׁמֵּאִיר בָּעוֹלָמוֹת אֵינוֹ אֶלָּא רַק מִבְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי מְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ הֲלֹא אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּאִיר בָּעוֹלָמוֹת, דְּזֶהוּ דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", דִּבְרִיאוּת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא בְּשֵׁם אֱלֹקִים, דֶּאֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע[80], שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי הַמְהַוֶּה וּמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים הוּא מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא, וּמַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים הוּא רַק הָאָרָה וְהֶאָרָה־דְּהֶאָרָה, וְלָכֵן נִקְרֵאת הַבְּרִיאָה "יֵשׁ מֵאַיִן", פְּרוּשׁ "מֵאַיִן" — מֵהֶאָרָה בְּעָלְמָא[י], כִּי מֵעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים הַבַּעֲלֵי־גְּבוּל, דַּהֲרֵי גַּם בְּמַלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הוֹשִׁיט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם וּשְׁרָפָם[114], וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ לָהֶם תּוֹסֶפֶת הֶאָרָה מִמְּמוּ חֹק הַקָּצוּב לָהֶם אָז נִתְבַּטְּלוּ, כִּי הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים וְהַבַּעֲלֵי־גְּבוּל אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל אוֹר בְּלִי גְּבוּל, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם הַפְּרָצוּף הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא פַּרְצוּף אָדָם־קַדְמוֹן נִקְרָא בְּשֵׁם "אָדָם דִּבְרִיאָה"[115], לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ אָדָם־קַדְמוֹן הוּא מִבְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף, דִּבְחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף נִקְרָא בְּחִינַת "שְׁמוֹ"[116], דְּשֵׁם הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד, וְלִהְיוֹת שֶׁהָאוֹר הַמֵּאִיר בָּעוֹלָמוֹת בַּעֲלֵי גְּבוּל מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין[טז] עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין הוּא מִבְּחִינַת הֶאָרָה וְהֶאָרָה־דְּהֶאָרָה, לָכֵן שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל אוֹר זֶה לְשׁוֹן "בְּרִיאָה", וְזֶהוּ הַטַּעַם מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ לוֹמַר לְשׁוֹן "יְצִירָה" עַל שֵׁם "אֵ־ל", כִּי שֵׁם "אֵ־ל" הוּא מָקוֹר לְהִתְהַוּוּת וּלְהָאִיר בָּעוֹלָמוֹת. וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁאָמַר "אֲשֶׁר בָּרָא חָתָן", כִּי חָתָן הוּא הִתְקַשְּׁרוּת, וְהוּא מַה שֶּׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כְּבְיָכוֹל הִתְקַשֵּׁר בָּעוֹלָם לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים וּלְהַחֲיוֹתָם, וְזֶהוּ "חוּת דַּרְגָּא"[טז][117], הַיְנוּ מַה שֶּׁמֵּאִיר מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָמוֹת הוּא בְּחִינַת יְרִידָה, וְאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[118] "שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בַּמִּדְרָשׁ בַּמִּדְבָּר פָּרָשָׁה י[119]) "שׁוֹקָיו — זֶה הָעוֹלָם, שֶׁנִּשְׁתּוֹקֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאתוֹ", וְלִהְיוֹת כִּי הָאוֹר הַמֵּאִיר מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְהַוּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים וּלְהַחֲיוֹתָן הוּא רַק הֶאָרָה וְהֶאָרָה־דְּהֶאָרָה בְּעָלְמָא, לָכֵן שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל אוֹר זֶה לְשׁוֹן "בְּרִיאָה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, דְּזֶהוּ עִנְיַן בְּרִיאָה שֶׁהוּא גִּלּוּי. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר בָּרָא כּוּ' חָתָן וְכַלָּה", דְּהִנֵּה אִיתָא בָּאֲבוּדְרָהָם[120] דִּבְרַכַּת "אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה" כּוּ' הִיא בִּרְכַּת הַשֵּׂבֶת וְהַהוֹדָאָה, שֶׁנּוֹתְנִים שֵׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבָּרָא חָתָן וְכַלָּה לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָעַשִׂיָּה כְּדַרְגַּת מַדְרֵגַת חָתָן וְכַלָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּשַׂמְּחִים אֶת הֶחָתָן וְכַלָּה

---

113) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה אשר ברא הנ"ל הערה 21.

114) סנהדרין לח, ב.

115) ראה תקוני זהר תי' סט (קיד, א). תי' ע (קיט, א. קלב, א). עץ חיים שער ג פ"א. לקו"ת מסעי צה, א. ד"ה החודש הזה תרס"ו. ובכ"מ. — הערת כ"ק אדמו"ר בד"ה אשר ברא תרח"ץ (הנ"ל הערה 21).

116) פרקי דר"א פ"ג. לקו"ת פקודי ז, ריש ע"ד. פינחס עז, ג. אוה"ת חנוכה (בראשית ח"ה) תתקסח, ב. שמע"צ (דברים ח"ד) ע' א'תכו.

117) כ"ה (חתן מלשון חות דרגא) בד"ה אשר ברא הנ"ל לאדמו"ר הצ"צ ולאדמו"ר מהר"ש; בלקו"ת שה"ש בתחילתו. ובכ"מ. וראה יבמות סג, א: נחית דרגא נסיב איתתא. ובד"ה הנ"ל תרח"ץ: נחות דרגא.

118) שה"ש ה, טו.

119) פיסקא א.

120) ברכות נשואין ופירושן.

יד. מזערית. טו. מראש כל המדריגות. טז. ירידת דרגה.

שֶׁלְּמַטָּה מְעוֹרְרִים בְּחִינַת חָתָן וְכַלָּה שֶׁלְּמַעְלָה, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת חָתָן וּמְשַׂמְּחוֹ זוֹכֶה לְתוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בַּחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת", וְלִכְאוֹרָה מַה שַּׁיָּךְ לוֹמַר דְּעַל יְדֵי זֶה שֶׁנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת חָתָן וּמְשַׂמְּחוֹ זוֹכֶה לְתוֹרָה, דַּהֲלֹא תּוֹרָה הִיא יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל הֲבָנָה וּבַעַל הַשָּׂגָה, אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי לָזֶה אֵיךְ אֶפְשָׁר לִזְכּוֹת לְתוֹרָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה "זְכוּת" הוּא לְשׁוֹן זַכּוּת וּבְהִירוּת, רֵיין קָלָאר, וְזֶהוּ דְּאִם מְשַׂמְּחוֹ זוֹכֶה לְתוֹרָה, שֶׁהַפְּרוּשׁ הוּא דְּהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הִיא זַכָּה וּבְהִירָה, וּכְמַאֲמַר[121] "זָכָה — נַעֲשָׂה לוֹ סַם חַיִּים, לֹא זָכָה — נַעֲשָׂה לוֹ סַם הַמָּוֶת", דְּכַאֲשֶׁר תּוֹרָתוֹ מְגֻשֶּׁמֶת אָז אֵינוֹ זוֹכֶה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר תּוֹרָתוֹ הִיא מְאִירָה בְּפֹעַל בָּעֲבוֹדָה, אָז הוֹרָאָה שֶׁהִיא זַכָּה וּבְהִירָה, וְזֶהוּ דְּכַאֲשֶׁר נֶהֱנֶה מִסְּעוּדַת חָתָן וּמְשַׂמְּחוֹ, שֶׁהוּא שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בְּשִׂמְחַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אָז הוּא זוֹכֶה לְתוֹרָה, דְּזֶה גּוּפָא הוֹרָאָה דְּתוֹרָתוֹ זַכָּה וּמְאִירָה.

קצור. הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד, וְלָכֵן הַבְּרִיאָה הִיא יֵשׁ מֵאַיִן, וְהַבַּעֲלֵי־גְּבוּל אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, וְלָכֵן אֲפִלּוּ פַּרְצוּף אָדָם־קַדְמוֹן נִקְרָא "אָדָם דִּבְרִיאָה", וְלָזֹאת עַל אוֹר זֶה אוֹמֵר לְשׁוֹן "יְצִירָה", וּלְשׁוֹן "בְּרִיאָה" בְּחָתָן שֶׁהוּא חוּת דַּרְגָּא, הַיְנוּ הַהֶאָרָה הָאֱלֹקִית הַמְהַוֶּה הָעוֹלָמוֹת, וְעַל יְדֵי שֶׁמְּשַׂמְּחִים חָתָן וְכַלָּה שֶׁלְּמַטָּה מְעוֹרְרִים מַדְרֵגָה זוֹ לְמַעְלָה.

ליל ד', ט"ו כסלו [תרפ"ט], בסעודת שלייער וארמעס.

121) יומא עב, ב.

לקוטי דיבורים

פרק ב.

הרבי מליובאוויטש תועה בפרוזדורי "שפלרקה"

יכולים אנשים לחיות כל ימי חייהם ולא לסבול אלפית ממה שהרבי סבל באותו לילה ראשון בצ'יקה, החל מהשעות הספורות במשרדי ה"שפלרקה" עד לקבלת תא המאסר...

כששני הצ'קיסטים היהודים, נחמנסון ולולאוו, מסרו את הרבי בידיו של אחד השומרים, הוביל אותו השומר לאורך פרוזדור ארוך וחשוך, מואר במספר מועט של נורות, הנעלמים בחושך הסמיך.

בשני צדדיו של הפרוזדור היו דלתות בלי שיעור, כולן נעולות, וליד כל אחת מהן עומד שומר כשרובה בידו הימנית, חרב בידו השמאלית וכידון תלוי על כתפו.

הלב נחרד (פאלט איין) מפחד, כשהולכים במקום חשוך כזה.

השומר הוביל את הרבי לקצה הפרוזדור, הצביע על דלת פתוחה, ואמר: "היכנסו שם".

באמרו זאת, הלך לו השומר, והרבי הבחין, לא רחוק מהדלת הפתוחה, בפרוזדור נוסף.

בהיותו שקוע ברעיונות קשים, נכנס הרבי לאותו פרוזדור, שם לא היו שומרים, דלתות מכל הצדדים, ולידן ספסלים ארוכים.

הרבי התיישב על אחד הספסלים, וחש בקלות מסויימת, בהיותו יחידי מבלי לראות יותר את השומרים המזויינים האילמים.

הוא כבר ידע, שטעה, הרי היה עליו להיכנס באותה דלת פתוחה. אלא ללכת חזרה - לא רצה, מן הסתם זה הרצון בשמים.

מיד יצא נכרי צעיר מאחת הדלתות, וכשהבחין ברבי, שאל אותו למעשיו שם.

- אני מחכה על הטלית והתפילין שלי - אמר הרבי.

מהיכן אתם? - שאל הנכרי.

- מעיירה קטנה ליובאוויטש.

א, ליובאוויטש! - נענה הנכרי - אין היא כל כך קטנה. עוד בילדותי הייתי שם. שם גר סאדיק (צדיק) ויש לו "חצר" (ביתו של הרבי בליובאוויטש היה ידוע בשם ה"חצר", והגוים היו קוראים לה "כאטשיק"). אני מהעיירה גוסין, הייתי נילווה אל אבי ל"ירידים" בליובאוויטש, והיינו משקים את הסוסים במעיין שב"כאטשיק".

על המעיין שבחצר הרבי מספרים סיפור מעניין: בחצרו של הרבי היה מעיין. כשאיכרי הסביבה היו באים לעיר, היו משקים את הסוסים במעיינו של הרבי. היה שם שער מיוחד לאיכרים להכנסת הסוסים שלהם, שלא ילכלכו את הדרך הראשית.

ה'גלח' לא היה מרשה בכלל לאיכרים להשתמש במעיין שבחצרו.

- עלי ללכת למשרד - אמר הרבי.

אני הוביל אתכם, אך איך אתם מגיעים לכאן?

הרבי הצביע על פרוזדור מסויים דרכו הוא הובא לכאן.

הנכרי נרעד מכעס ואמר: דרך אותו הפרוזדור! מי אתם? כמה זמן אתם גרים בלנינגרד?

– אני הרבי שניאורסאהן מליובאוויטש, לפני שלש שנים באתי ללנינגרד.

אבל, כיצד אתם באים לאותו פרוזדור? האם אתם קונטר־ריבולוציונר? היכן אסרו אתכם? האם מצאו אצלכם משהו?

– בביתי, בשעת אכילת סעודת ערבית, לא מצאו אצלי שום דבר חשוד.

אך – אמר הנכרי – דרך אותו פרוזדור מובילים פושעים קשים ביותר, קונטר־ריבולוציונרים. אינכם אומרים את האמת. מן הסתם עשיתם את ה״עבודה האמיתית״, בחינם לא היו מובילים אתכם דרך אותו פרוזדור, אימרו את האמת, זעמליאק, אחרת יהיה יותר גרוע לכם. יש לנו היום שפע של אסירים קונטר־ריבולוציונרים.

הרבי הבטיח לו שאמר לו את האמת. אך הנכרי התעקש שזה לא יכול להיות.

– אתם אומרים שקר, זעמליאק, ועל אמירת שקר יכניסו אתכם בצינוק, הנכם פושע קשה אם הביאו אתכם דרך אותו פרוזדור.

הרבי הבין שהצ׳קיסטים הובילו אותו דרך כניסה איומה. בינתיים קראו לנכרי מאחד החדרים, וכשהוא הלך, צעד הרבי לחדר המשרד.

יסוריו של הרבי מליובאוויטש ברוסיה הסובייטית

אגרות קודש

ב״ה ט׳ אלול פ״ג

כבוד ידידי הרב הנעלה וו״ח אי״א
מוהר״ר ישראל נח שי׳

שלום וברכה,

היום הגיעני מכתבו, מתי נכתב לא אדע, והנה בטח יקבל העתק מכתביי השונים ע״י ידידנו הנעלה הרי״ל שי׳ ראסקין. והנה לחזור הדברי׳ בלתי אפשרי הוא, והכל ידוע ברור, כי אין לנו בעולמנו אלא אחת להתחזק ביסודי הדעת והעבודה אשר הנחילונו הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, בו אורה, בו טובה, בו ברכת שמים מעל, ובזה חי׳ יחי׳ האדם עלי אדמות, לקיים ולהביא בפועל בחיים את התעודה אשר שם לנו האלקים לפאר לבבינו ולזכך מדותנו ע״י אמצעות לימוד התורה וקיום המצות.

וכהיום הנני מעמיס עליך העבודה הלזאת לקבוע אגודות לומדי דא״ח בפלך קאוונא, וילנא, דוינסק, והוא לבוא בחליפות דברים שבכתב בדברי התעוררות, אשר בטח נמצאו הרבה מתלמידינו שי׳ וידידינו אנ״ש שי׳ התאבים גם צמאים ללמוד ולשמוע דא״ח. ולמען הפק רצון רבים וכן שלמים יקח על עצמו בל״נ ובעזרתו יתי׳ להיות באיזה מקומן במקומות ההן, לחזור דא״ח בע״פ ולשוחח עם אוהבים ורעים נאמנים בדברי אהבה וחיבת הקדש, ובלי ספק אשר לטל תחי׳ יהי׳ להם ביאתו וביקורו הטוב. וכמובן אשר צריך הכנה מראש לחזור על הדרושי׳ אשר זכה לשמוע מפי הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

וישתדל לשמור דברי הרב, דברים כנתינתם, ואל ישמע לקול מלחשים לאמר, בלתי מבינים אנחנו, והגידו לנו דברים כאלו שגם אנחנו נבין, צריכים להסביר להם, כי לא באלה חפץ כ״ק רבותינו הקדושים, ולא בשביל זה אפשר להחליף הכוונה האמיתית,

(כאשר רבים מהשוטים וחסרי הדעת עושים, מדברים ככל העולה על רוחם, בסגנון המובן לאדם יהי׳ מי שיהי׳, ואומרים אשר זה חסידות. כל אשר דבר ד׳ הנאמר ע״י הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ קדוש לו, בוז יבוז להם, וחרף יחרפם. איך ירהיבו עוז לשנות דברי הרב. רק לעת מן העיתים בדברים הנוגעים בעבודה, היינו בהתעוררות מדות טובות, יכול היות כי ירשה לו האדם לברר הדברים בלשון קל יותר, ובדוגמאות שונות, אבל לא כמו אלו המרחיבים פה ולשונם תהלך בארץ לארכה ולרחבה בעניני מחקר, וחקירות של הבל, או דוגמאות של מחוללי משלים ומגידי שיחות בטלים, והכל נכנס בגדר חסידות. אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה, אשר לבד זאת כי פוגמים בכבוד התורה האמיתית וכבוד חכמים, הנה מפטמים מוחי השומעים בדברי הבל, מיא פאר עם־הארץ׳ט דיא ועלט. ואלו השומעים הולכים שמחי וטובי לב, לאמר ראו החדשות דימים האלו, ימים מקדם בשביל להבין היו צריכים ע״י יגיעה ועבודה ורק אחדים הבינו, והדיבורים היו קצרים, חצי שעה שעה או שעה וחצי,

ואחרי השמיעה היו צריכים לחזור פעמיים ושלש עד אשר עמדו על דברי המשפיע שחזר דברי הרבי, ובמילא היו עומדים להתפלל באיחור זמן, ועצם התפלה היו מאחרים ביותר, ואח"כ חזרו עוד הפעם ועוד הפעם, ובכל פעם ופעם היו נזכרים עוד תיבות אחדות. ועתה הלא שומעים דברים ארוכים ומסודרים בסדר מחקרי, ענין עמוק ומחוטב עם כמה מאמרי חקירה, מו"ן, עיקרים, מדרש, ולפעמי' גם מספר הזהר, ומשובץ בתלי תילים של משלים ורעיונות, ונאמר בזמן שהכל יכולים לבוא, ביכולתך לעמוד בבקר ש"ק ולעשות כל ענינך לשמוע חדשות ולדבר קודם התפלה (וגם באמצע התפלה, איש איש כהרגלו) מכל הנעשה בעיר וכו' ואח"כ להתפלל, תפלה חטופה, לסעוד סעודת ש"ק ולישן כמה שתחפוץ, אח"כ לעת ערב עדי יצאו הכוכבים, תשמע את הדרשן בעל הרעיונות, המהלך על ארבע וחמש, חקירה, דרוש, מוסר, הטפה, ועוד מי יודע מה, אוי לאלו בעלמא דין ואוי להם לעלמא דאתי. השוטים האלו לא ידעו בשת, לא די להם שאינם יודעים בעצמם מימינם לשמאלם, ולפרש הדברים כפשוטן ממש (אשר רובא דרובא מהדרשנים האלו אינם מבינים פירוש המלות של דא"ח כפשוטו, רק בהשקפה ראשונה בעוד טרם יבינו האמור, הם חפצים להגיד מה ולחדש חידושים, ומפיקים ההבל שלהם מבלי שום מחשבה מראש, האם בשכל ידבר, וכל השטותים כשרים המה), ובכן מוכרחים הם להמצאות שונות, ובזה הם מחליפים האור בחשך ויוצאים מהכוונה האמיתית).

כי אם זאת יעשו ויחיו נפשם בטל אורות, אשר יטו אזן קשבת לכל הגה אשר ישמיע המשפיע, שדברי הרבי כאמירתן מדברת מתוך גרונו, והדברים האלו הם דברים חיים וקיימים, מחיים את הנפש ומקיימים את הלב והמוח לעבדו יתי בעבודה שבלב זו תפלה, איש איש באשר יוכל, זה יתעורר בתפלה בתחנון לפני צור עולמים יתי ויתעלה, ובזה עוד פועל על עשיית סדר בקביעות עתים לתורה, ובאופן כזה הנה במשך הזמן יכול לעמוד על אמיתת הדבר כמו שהוא.

והנה אחרי הביאור הזה לידידינו אנ"ש שי' הנה טובה כפולה יגיעם, הא' שידעו דברי הרב, והב' כי יבוא העיקר שהוא פועל הטוב. ודבר ודאי הוא אשר כאו"א מאנ"ש שי' יודע על האמת, איש איש מהם ישתדל להתקרב יותר ויותר אל כוונת כ"ק אבותינו רבותינו הק'.

זאת ועוד אחרת על המשפיעים לבחור דרושים אשר יהי' לפ"ע קהל השומעים יחיו, אשר רובם הם דברים ברורים ומובנים לכל שכל הבריא (אם לא שהשוטים מוציאים את הדברים מאמיתתן בהבליהם ובגלותם בהם פנים שלא כהלכה).

חובת מצוה על כל אנ"ש שי' וחובת חובה על התמימים שי' ביחוד לסדר שיעורי לימוד בדא"ח בכל מקום מושב אנ"ש שי' מבלי התחשב עם הריבוי והמיעוט, ויתדברו ביניהם בדברי אהבה ורעות איש את רעהו יעזרו, ואיש את רעהו ידברו.

כל דיבור בכתב ולשון מדברת אף גם הגה, בוא יביא בכנפיו אלפי ברכות מאליפות, הקמת רוח ועדידת נפש. כל אחד ואחד ימצא כי לא יחידי הוא, איננו בודד ח"ו, פה ושם ריעיו ואוהביו, מכיריו ומיודעיו, תמימים - לאריכות ימים ושנים טובות - יודעים המה, כולם בחורים, כולם אוהבים זה את זה, כולם מלאים עוז תעצומות מההוא רוחא קדישא דשביק בנו ההוא נהורא עילאה, וכולם יפיקו רצון קונם אשר בראם יוצרם עלי אדמות עלי אדמות להביא בפועל בחיי עלמא דין את הכוונה שהיתה בסוד בריאת העולם, לעשות דירה לו יתי'.

כל אחד ישכח רישו, עניו ומרודו. ההתאחדות וההתאגדות, ישליב איש בזרוע חבירו, וכולם כאחד יזכרו ימים מקדם בעמדינו כולנו כאיש אחד לפני עבד ד' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בהיכל אור, עינינו רואות מלאך ד' צבאות יושב בסוד קדושים רבה, וסביבה נשערה מאד מרגשת המון תמימים שומעים ניב שפתי י"ה, שכינה מדברת מתוך גרונו מאתפשטותא דמשה שבדרא, ומאות לבות ומוחות עסוקים לשמוע דבר ד', דברים נלהבים, במעלת העבודה שבלב זו תפלה, דברי מדע איך לכבוש העיר קטנה, עצות נכונות להמיס לב ברזל, להכניע לב ערל, להכניס אורה בבית אפל, לקבל עול מלכות שמים באמת, לפעול ולעשות, והחלש יאמר גבור אני להקים את דבר ד' בעצמו ובזולתו.

הזכרון הזה יאהיל אור גם היום, רבינו חי הוא, אבינו לא מת, חי הוא אתנו, וזכותו בלוית עטרת תפארת אבות קדושים עלינו יזרח, ובכחינו זה נעשה ונפעל ללמוד ללמד לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה ומצוה.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת וישלח

לב ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו
אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: ה וַיְצַו אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר
עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:
ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה
וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: (לוי)
ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־
אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־
מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ
וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־
הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: ט וַיֹּאמֶר אִם־
יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: (ישראל) י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה
הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה
עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי
אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה
אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 155)

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים (לב, ד)

יַעֲקֹב עַצְמוֹ כְּבָר הָיָה מוּכָן לַגְּאֻלָּה, וְהוּא שָׁלַח מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו לְבָרֵר אִם גַּם הוּא מוּכָן. הַדָּבָר נִרְמָז בְּדִבְרֵי יַעֲקֹב "וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר", וְאָמְרוּ רַז"ל חֲמוֹר זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר. אַף הַמַּלְאָכִים חָזְרוּ וְהֵשִׁיבוּ, שֶׁעֲשָׂו עֲדַיִן לֹא נִתְבָּרֵר. "בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ", אָמְרוּ לוֹ, וְהִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁבָּאנוּ "אֶל עֵשָׂו", אוֹתוֹ עֵשָׂו הָרָשָׁע. וְאָז הֵבִין יַעֲקֹב שֶׁהַדֶּרֶךְ אֶל הַגְּאֻלָּה עוֹד אֲרֻכָּה – "וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי".

שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ
מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים
עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים:
טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת
אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם
עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין
עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: יח וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי
יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה
וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: יט וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ
לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה
גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: כ וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם
אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי
הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו
בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ: כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ
יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה
הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא
פָנָי: כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן
בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: כג וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא
וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־
אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק:
כד וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־
לוֹ: כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד
עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כו וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע
בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ:
כז וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־
שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר
עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי
וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ יתרו תשד"מ)

כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים . . וַתּוּכָל (לב, כט)

יְהוּדִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה רַע עָלוּל לְהִצְטַדֵּק עַל כָּךְ וְלִטְעֹן

שֶׁהַדָּבָר אֵינוֹ בְּאַשְׁמָתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְאָךְ הִכְרִיז עָלָיו עוֹד לִפְנֵי שֶׁנּוֹלַד שֶׁיִּהְיֶה טְפֵּשׁ . . הַתְּשׁוּבָה לַאֲמִתְּלָא זוֹ נִמְצֵאת בְּפָסוּקֵנוּ (בְּרֵרָךְ הַצָּחות): כָּל יְהוּדִי נִקְרָא בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל", וּמוּבָן שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ לְנַצֵּחַ אֲפִילוּ מַלְאָכִים. וּמִכָּאן, שֶׁגַּם אִם הַמַּלְאָךְ הִכְרִיז עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה טִפֵּשׁ, בִּיכָלְתּוֹ לִהְיוֹת חָכָם.

שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־ רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ: לג עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה: **לג** א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: ב וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים: ג וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו: ד וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־כתיב צוארו קרי צַוָּארָיו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ: ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־ הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 298)

וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים (לג, ג)

בְּבְרוּר הָרַע יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים. בְּדֶרֶךְ גִּלּוּי אוֹר – הַמְבָרֵר מֵאִיר עַל הַמִּתְבָּרֵר אוֹר גָּדוֹל. בְּאֹפֶן זֶה יֵשׁ יִתְרוֹן לְמִבָּרֵר, כִּי הוּא נִשְׂאָר בְּדַרְגָּתוֹ וְאֵינוֹ יוֹרֵד אֶל הַמִּתְבָּרֵר. בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת – הַמְבָרֵר יוֹרֵד לְמָקוֹם הַמִּתְבָּרֵר. בְּאֹפֶן זֶה יֵשׁ יִתְרוֹן לַמִּתְבָּרֵר, כִּי הוּא עֹצְמוֹ, כְּפִי שֶׁהוּא בְּמַצָּבוֹ וּבְדַרְגָּתוֹ, מַפְסִיק לְהִתְנַגֵּד לַקְּדֻשָּׁה (וְאִלּוּ בָּאֹפֶן הָרִאשׁוֹן נִפְעָל הַבְּרוּר בְּדֶרֶךְ דְּחִיָּה וּבִטּוּל). זוֹהִי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל הִשְׁתַּחֲוָאוֹת אֵלּוּ: יַעֲקֹב יָרַד אֶל עֵשָׂו וְ'הִתְלַבֵּשׁ' בִּלְבוּשֵׁי הַמִּתְבָּרֵר.

רביעי ו וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ: ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־ הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח: יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ: יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יוֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן: יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־ אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה: טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־ נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה: יז וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: ס יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר: יט וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה: כ וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יא עמ' 29)

הַיְלָדִים רַכִּים (לג, יג)

יַעֲקֹב עַצְמוֹ כְּבָר הָיָה מוּכָן לַמְּשִׁיחַ, מוּכָן לְקִיּוּם הַיִּעוּד "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים . . לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו" (רש"י פְּסוּק הַבָּא). אֲבָל "הַיְלָדִים", עַם יִשְׂרָאֵל, אֵינָם מוּכָנִים עֲדַיִן. וּמֵעֵין זֶה בְּכָל נְשִׁיא יִשְׂרָאֵל (רֹאשֵׁי תֵּבוֹת: נְצוֹצוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ), שֶׁאַף שֶׁהוּא עַצְמוֹ מוּכָן לַגְּאֻלָּה, מִתְעַכֵּב הוּא בַּגָּלוּת עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ, הַשְּׁקוּעִים עֲדַיִן בַּגָּלוּת. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁמְּנוּחָתָם כָּבוֹד שֶׁל נְשִׁיאֵי חַב"ד הוּא בְּחוּץ לָאָרֶץ - כְּדֵי לַעֲזוֹר לְצֹאן מַרְעִיתָם, עַל יְדֵי שֶׁהוֹלְכִים עַל הַ'צִּיּוּן' וּמְבַקְּשִׁים עַל כָּל הַמִּצְטָרֵךְ.

חמישי **לד** א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה

לְיַעֲקֹב לְרָאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ: ב וַיַּרְא אֹתָהּ
שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ
וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ: ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה
וַיְדַבֵּר עַל־לֵב כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה: ד וַיֹּאמֶר
שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה
הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ה וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־
דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ
יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם: ו וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־
יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה
כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי
נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן
לֹא יֵעָשֶׂה: ח וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם
בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה: ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ
וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם: י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ
תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וִסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ:
יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן
בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן: יב הַרְבּוּ עָלַי
מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי
וּתְנוּ־לִי אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה: יג וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה
וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם: יד וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת
אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא
לָנוּ: טו אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ
לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם
וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ
לְעַם אֶחָד: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל
וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ: יח וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר: יט וְלֹא־אֵחַר
הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא
נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ
אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:
כא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ
בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם
לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ
נִתֵּן לָהֶם: כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים
לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ
כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים: כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם
וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם
וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ: כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ
כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים
וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ
חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר:
כו וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב
וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב
בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֲחוֹתָם: כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם
וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֵת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ:
כט וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם
שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת: ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי
בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר
וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:
לא וַיֹּאמְרוּ הֲכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ: פ
לה א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־
אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה
אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ: ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי
הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ
שִׂמְלֹתֵיכֶם: ג וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־
שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי
עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי: ד וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת
כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר

בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר
עִם־שְׁכֶם: ה וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים עַל־
הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי
יַעֲקֹב: ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא
בֵּית־אֵל הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: ז וַיִּבֶן שָׁם
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ
אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: ח וַתָּמָת דְּבֹרָה
מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת
הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת: פ ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים
אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:
י וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ
עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל
שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ
וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב ענמ' קסח)

וַיִּקְחוּ . . שִׁמְעוֹן וְלֵוִי . . אִישׁ חַרְבּוֹ (לד, כה)

רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ עַל הַשַּׁ"ס (נָזִיר כט, א) לוֹמֵד מִפָּסוּקֵנוּ אֶת הַדִּין שֶׁל "בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹות", שֶׁכֵּן בְּאוֹתוֹ זְמַן הָיוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, וּקְרָאָם הַכָּתוּב "אִישׁ". וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מִשִּׁמְעוֹן וְלֵוִי, וְלֹא מֵרְאוּבֵן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁנַּעֲר מַגִּיעַ לְגִיל מִצְוֹות אֵין הוּא עוֹמֵד בַּדַּרְגָּה הַנַּעֲלִית שֶׁל רְאוּבֵן, רְאִיָּה בָּאֲלִקוּת, אֶלָּא בְּדַרְגַּת שִׁמְעוֹן, בְּחִינַת שְׁמִיעָה. וּמַטָּרַת הָעֲבוֹדָה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֱלֹקִי וְחִבּוּרוֹ עִם הָעוֹלָם, דַּרְגַּת לֵוִי (שֶׁנִּקְרָא בֵּן עַל שֵׁם "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי").

ששי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ:
יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ:
יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ
מַצֶּבֶת אֶבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן:
טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ
שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־
עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל
וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: יז וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר
לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן: יח וַיְהִי
בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי
וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין: יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר
בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: כ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב
מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־
הַיּוֹם: כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה
לְמִגְדַּל־עֵדֶר: כב וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא
וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו
וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ וַיְהִיּוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר:
כג בְּנֵי לֵאָה בְּכֹור יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי
וְיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן: כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:
כה וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי
זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב
אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם: כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק
אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־
שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק: כח וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת
שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: כט וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף
אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו
וְיַעֲקֹב בָּנָיו: פ לו א וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הִוא
אֱדוֹם: ב עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־
עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה
בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי: ג וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל
אֲחוֹת נְבָיוֹת: ד וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז
וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל: ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה
כתיב את־יעיש קרי אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח
אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וַיִּקַּח
עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֵת־כָּל־
נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת
כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ
מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו: ז כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת
יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם
מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הִוא
אֱדוֹם: ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר
שֵׂעִיר: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה

אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: יא וַיִּהְיוּ
בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:
יב וְתִמְנַע | הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד
לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:
יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה
הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד
לְעֵשָׂו כתיב את־יעיש קרי אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם
וְאֶת־קֹרַח: טו אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז
בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ
אַלּוּף קְנַז: טז אַלּוּף קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף
עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי
עָדָה: יז וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת
אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי
רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת
עֵשָׂו: יח וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף
יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי
אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: יט אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו
וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות יב עמ׳ 19)

עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם (לו, א)

כְּתִיב "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ", וְהִיא מִצְוָה, שֶׁכֵּן מְלָאכָה זוֹ מְבָרֶרֶת וּמְזַכֶּכֶת אֶת הָעוֹלָם. בְּרַם, הַחַיּוּת וְהַ׳קָּאךְ׳ בִּמְלָאכָה זוֹ הִיא דָּבָר שְׁלִילִי. וְהוּא עִנְיַן דַּם נִדָּה, שֶׁרוֹמֵז עַל רְתִיחַת הַדָּם בְּאֹפֶן בִּלְתִּי רָצוּי (וְלָכֵן דַּוְקָא מַרְאֶה אָדֹם מְטַמֵּא). וּרְתִיחָה זוֹ בָּאָה מִ"עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם", שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם "הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה". (וּרְאֵה לִקּוּטֵי לֵוִי יִצְחָק לְזח"ג עמ׳ שנט, שֶׁז׳ יְמֵי נִדָּה הֵם כְּמוֹ ז׳ מַלְכֵי אֱדוֹם).

שביעי כ אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן
וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה
אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: כב וַיִּהְיוּ
בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע:
כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וְאוֹנָם: כד וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה
אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־
הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כה וְאֵלֶּה בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן
וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה: כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן
וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן
וַעֲקָן: כח אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: כט אֵלֶּה
אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף
צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה: ל אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר
אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ
שֵׂעִיר: פ לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: לב וַיִּמְלֹךְ
בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:
לג וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח
מִבָּצְרָה: לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם
מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי: לה וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֵּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב
וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית: לו וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר: לח וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר: לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן
בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ
וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:
מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם
לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה
אַלּוּף יְתֵת: מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה
אַלּוּף פִּינֹן: מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף
מִבְצָר: מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה |
אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא
עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ׳ 109)

אַלּוּף עִירָם (לו, מג)

שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲרֹם תַּסְוָרִיּוֹת (אוֹצָרוֹת) לַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה)

הָ׳אוֹצָרוֹת׳ הֵם בֵּרוּר נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁל גָּלוּת אֱדוֹם, שֶׁהוּא מַטְרַת גָּלוּת זוֹ. וְהִנֵּה, אַף בְּחַג הַגְּאֻלָּה י"ט כִּסְלֵו

מָצִינוּ פְּעָלָה וְהַשְׁפָּעָה עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם: רַבֵּנוּ הַזָּקֵן כּוֹתֵב ״הַפְלָיא ה׳ וְהִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת . . בְּעֵינֵי כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמַּלְכוּת״. וּמִכָּאן לְמֻדִים עַל דְּבַר הַחִיּוּב לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַשְׁפִּיעַ עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְקַיֵּם מִצְווֹת שֶׁנִּצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ, כְּפָסַק דִּין הָרַמְבַּ״ם (הִלְכוֹת מְלָכִים ספ״ח).

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת: מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן: מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר: מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה | אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

פפפ קנ״ד פסוקים. קל״ט״ח סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א חֲזוֹן מַרְאֵה הַנְּבוּאָה שֶׁל עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֱלֹקִים לֶאֱדוֹם עַל אֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ אֲנִי וְיִרְמְיָה וִישַׁעְיָה וְעָמוֹס מֵאֵת יְהֹוָה עַל חֶרְבַּן אֱדוֹם וְצִיר שָׁלִיחַ בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח זֶה לָזֶה שֶׁיֹּאמְרוּ קוּמוּ אַתֶּם וְנָקוּמָה גַּם אָנוּ לָלֶכֶת עָלֶיהָ עַל אֶרֶץ אֱדוֹם לַמִּלְחָמָה: ב הִנֵּה בִּתְחִילַּת מֶמְשַׁלְתֵּךְ אֱדוֹם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר, גּוֹי קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי מְבֻזֶּה אַתָּה מְאֹד וְלָמָּה יִצְטָרֵךְ אֲסִיפַת כָּל הַגּוֹיִם נֶגֶד אוּמָּה קְטַנָּה, לְהִלָּחֵם עַל אוּמָּה בְּזוּיָה? מֵשִׁיב....: ג זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ הֱסִיתְךָ לְהִתְגָּאוֹת יוֹתֵר מִדַּאי כְּאִלּוּ שֹׁכְנִי אַתָּה שׁוֹכֵן בְּחַגְוֵי־סֶלַע בְּבִקְעֵי הַסֶּלַע עַד שֶׁלֹּא יוּכַל מִי לִקְרוֹב אֵלֶיךָ, וּכְאִלּוּ מְרוֹם וְנִשָּׂא שִׁבְתּוֹ לָכֵן אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ: ד אֲפִילּוּ אִם־תַּגְבִּיהַּ לָשֶׁבֶת בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מְדוֹרְךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט (יואל ד יב) נְאֻם־יְהֹוָה: ה אַחֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לְנַבֵּא אֶת הֶעָתִיד לָבֹא עַל אֱדוֹם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, שָׁב לְהוֹדִיעַ גַּם כֵּן מַה שֶּׁיִּקְרֶה לָהֶם בִּזְמַן קוֹדֵם (ע' ישעיה סי' כ"א וירמיה סי' מ"ט) אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ עָלֶיךָ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה הַמְפַחֲדִים לִגְזוֹל בַּיּוֹם אֵיךְ נִדְמֵיתָה יָשַׁנְתָּ וְלֹא הֱקִיצוֹתָ מִשְּׁנָתְךָ לְגָרֵשׁ אוֹתָם הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם דֵּי סִפּוּקָם אִם־בֹּצְרִים תּוֹלְשֵׁי עִנְּבֵי הַגֶּפֶן בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלֵלוֹת כִּי יֵרָאִים פֶּן יָבֹא בַּעַל הַבַּיִת לָכֵן לֹא יִקְצְרוּ אֶת הַכֹּל, וְאִם כֵּן אֶשְׁאַל וּמַדּוּעַ לֹא הִשְׁאִירוּ לְךָ מְאוּמָה: ו אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ מַטְמוֹנֵי עֵשָׂו נִבְעוּ נִתְגַּלּוּ מַצְפֻּנָיו: ז הַנָּבִיא מֵשִׁיב שֶׁכָּל זֶה הָיָה עַל יְדֵי תַּחְבּוּלָה כִּי עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ לִוּוּ אוֹתְךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הַמְחֻיָּבִים לַעֲזוֹר לְךָ אֲבָל לֹא עָזְרוּ לְךָ בַּמִּלְחָמָה הִשִּׁיאוּךָ הֵסִיתוּ אוֹתְךָ לָלֶכֶת לַמִּלְחָמָה וְגַם יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ כִּי שָׁמַעְתָּ לָהֶם וְהָלַכְתָּ, אוֹכְלֵי לַחְמְךָ הֵם יָשִׂימוּ מָזוֹר מַכָּה תַּחְתֶּיךָ בִּמְקוֹמְךָ הֵכִינוּ לְךָ כִּלָּיוֹן וַאֲבָדוֹן כִּי יֵיעֲצוּ עָלֶיךָ רָעָה וְאֵין תְּבוּנָה בּוֹ בֶּאֱדוֹם לְהַרְגִּישׁ בַּדָּבָר לִהְיוֹת נִשְׁמָר מֵהֶם: ח הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהֹוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם לֹא יִתְחַכְּמוּ בְּתַחְבּוּלוֹת הַמִּלְחָמָה לְהַצִּיל נַפְשָׁם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: ט וְחַתּוּ יִשָּׁבְרוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן הוּא אֱדוֹם הַיּוֹשֵׁב בְּהַר שֵׂעִיר בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמַעַן יִכָּרֶת כָּל־אִישׁ גִּבּוֹר מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל מֵרוֹב הֶרֶג שֶׁיָּבֹא עֲלֵיכֶם: י כָּל זֶה יַגִּיעַ לָהֶם מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב בִּגְלַל הֶחָמָס שֶׁעָשׂוּ לְיַעֲקֹב וְהוּא תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ וְתִהְיֶה נִכְרָת לְעוֹלָם וְלֹא תּוֹסִיף לָקוּם: יא בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ בְּעֵת שֶׁשָּׁבוּ הַזָּרִים הָעוֹשֶׁר שֶׁל יַעֲקֹב (וְעַל נְבוּכַדְנֶצַּר יֹאמַר, הַמַּחֲרִיב

שי למורא

קצה

א) לֶאֱדוֹם, עַל אֱדוֹם. שָׁמַעְנוּ, אֲנִי וּשְׁאָר נְבִיאִים. וְצִיר, שָׁלִיחַ. בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח, כְּלוֹמַר, כָּל הַגּוֹיִם הִתְעוֹרְרוּ לָבוֹא עַל אֱדוֹם לְמִלְחָמָה. ב) קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם, בִּתְחִלַּת מֶמְשַׁלְתְּךָ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם הָיִיתָ קָטָן בַּגּוֹיִם, וּמְבֻזֶּה מְאֹד בֵּינֵיהֶם. ג) זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ, אַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּדַּלְתָּ, הֵסִית אוֹתְךָ לִבְּךָ לְהִתְגָּאוֹת גַּם עַל אָחִיךָ יַעֲקֹב. שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע, חוֹשֵׁב אַתָּה שֶׁהִנְּךָ שׁוֹכֵן בִּבְקָעִים שֶׁבְּסֶלַע גָּבוֹהַּ וְאֵין מִי שֶׁיּוּכַל לְהִתְקָרֵב אֵלֶיךָ. ה) אֵיךְ נִדְמֵיתָה, לָמָּה נִרְדַּמְתָּ דּוּמָם, וְלֹא הִרְגַּשְׁתָּ עַד שֶׁגָּנְבוּ מִמְּךָ הַכֹּל. ו) אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו, אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ בָּתֵּי עֵשָׂו לָקַחַת הַכֹּל. נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו, נִתְבַּקְּשׁוּ וְנִתְגַּלּוּ מְקוֹמוֹת הַמִּסְתּוֹר שֶׁלּוֹ. ז) עַד הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ, כְּשֶׁיָּצָאתָ לַמִּלְחָמָה נֶגֶד אוֹיְבֶיךָ, לִוּוּ אוֹתְךָ כָּל אַנְשֵׁי בְּרִיתְךָ עַד הַגְּבוּל, וּמִשָּׁם בָּרְחוּ וְלֹא הָיוּ לְעֶזְרָתְךָ. הִשִּׁיאוּךָ, אַנְשֵׁי בְּרִיתְךָ הֵסִיתוּ אוֹתְךָ לְהִלָּחֵם. יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ, אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְךָ הִצְלִיחוּ לְפַתּוֹתְךָ לְהִלָּחֵם. לַחְמְךָ, אוֹכְלֵי לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ, יָשִׂימוּ חֹלִי וּמַכָּה בַּמָּקוֹם שֶׁלְּךָ. אֵין תְּבוּנָה בּוֹ, אֵין בֶּאֱדוֹם תְּבוּנָה, וְלֹא הֵבִין כַּוָּנַת אַנְשֵׁי בְּרִיתוֹ. ח) בַּיּוֹם הַהוּא, בְּיוֹם בּוֹא הַפֻּרְעָנוּת. מֵהַר עֵשָׂו, מֵאוֹתָם שֶׁמְּקוֹרָם מֵהַר עֵשָׂו. ט) וְחַתּוּ, וְיִשָּׁבְרוּ. תֵּימָן, הִיא אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהִיא בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . מִקָּטֶל, מִתּוֹךְ הֶרֶג. י) מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב, בִּגְלַל הֶחָמָס שֶׁעָשִׂיתָ לְיַעֲקֹב. יא) בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד, זֶהוּ הֶחָמָס שֶׁעָשִׂיתָ לְיַעֲקֹב, בַּיּוֹם

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א א חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהֹוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד: ג זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ: ד אִם־תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהֹוָה: ה אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלֵלוֹת: ו אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: ח הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהֹוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: ט וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל: י מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם: יא בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד

שי למורא

שֶׁנֶּעֱמַדְתָּ מֵרָחוֹק. בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ, בַּזְּמַן שֶׁשָּׁבוּ הַזָּרִים אֶת הָעֹשֶׁר שֶׁל יַעֲקֹב . גַּם אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם, הוֹאִיל וְעָמַדְתָּ מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַרְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הָיִיתָ גַּם אַתָּה כְּאֶחָד מֵהֶם. יב) וְאַל תֵּרֶא, לֹא הָיָה לְךָ לְהַבִּיט וְלַעֲמֹד מִנֶּגֶד. בְּיוֹם אָחִיךָ, בְּיוֹם צָרַת אָחִיךָ. בְּיוֹם נָכְרוֹ, בַּיּוֹם שֶׁנִּהְיָה כְּנָכְרִי וְהָגְלָה מֵאַרְצוֹ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּיוֹם הִמָּסְרוֹ בְּיַד אוֹיְבָיו. יג) אַל תָּבוֹא, לֹא הָיָה לְךָ לָבוֹא. וְאַל תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ, לֹא הָיָה לְךָ לִשְׁלֹחַ יָדֶיךָ בְּעָשְׁרוֹ, לָבֹז אֶת רְכוּשׁוֹ. יד) עַל הַפֶּרֶק, עַל אֵם הַדֶּרֶךְ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמִּתְפָּרְקִים הַדְּרָכִים לְכִוּוּנִים שׁוֹנִים. וְאַל תַּסְגֵּר, לֹא הָיָה לְךָ לִמְסֹר. טז) כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל הַר קָדְשִׁי, כָּאן מְדַבֵּר הַנָּבִיא אֶל יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם שְׁתִיתֶם מִכּוֹס הַתַּרְעֵלָה. טז) וְשָׁתוּ וְלָעוּ, וְיִשְׁתּוּ וְיִבְלְעוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "וְלָעוּ", וְיִהְיוּ מְבֻלְבָּלִים. כְּלוֹא הָיוּ, כְּאִלּוּ לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם. יז) וְהָיָה קֹדֶשׁ, יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה׳. אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם, אֶת הַגּוֹיִם שֶׁיִּירְשׁוּ אוֹתָם מִקֹּדֶם. כ) הַחֵל הַזֶּה, הַחַיִל הַזֶּה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשׁוּבוּ מֵהַגָּלוּת. אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים, אֲשֶׁר הָיוּ בַּגָּלוּת עִם עַמִּים כְּנַעֲנִיִּים שֶׁבָּרְחוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ. עַד צָרְפַת, שֶׁהִתְרַחֲקוּ וְיָשְׁבוּ בִּמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים וְהִגִּיעוּ עַד צָרְפַת. וְגָלֻת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד, וּבְנֵי הַגּוֹלָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בִּסְפָרַד. כא) וְעָלוּ מוֹשִׁעִים, הֵם הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְשָׂרָיו. וְהָיְתָה לַה׳ הַמְּלוּכָה, וְתִתְגַּלֶּה מַלְכוּת ה׳ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי הָעוֹלָם, וּתְהִי מַלְכוּת ה׳ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.

עטרת מרים

הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן, וְהוּא רָאָה זֶה וְעָמַד מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַר לְיַעֲקֹב אָחִיו) וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו (שְׁעָרָיו) שֶׁל יַעֲקֹב וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יַדּוּ גוֹרָל הִשְׁלִיכוּ גּוֹרָל וְחִלְּקוּ בֵּינֵיהֶם לַחֲלָקִים גַּם־אַתָּה אֱדוֹם כְּאַחַד מֵהֶם הוֹאִיל וְעָמַדְתָּ מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַרְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הָיִית גַּם אַתָּה כְּאַחַד מִן הַנִּלְחָמִים וְהַשּׁוֹלְלִים, וְזֶהוּ הֶחָמָס: יב וְאַל־תֵּרֶא לֹא הָיָה לְךָ לְהַבִּיט בְּיוֹם צָרַת ־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּתְנַכֵּר מֵאַרְצוֹ וְהָיָה כְּנָכְרִי וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ וְלֹא תּוֹצִיא הַשִּׂמְחָה שֶׁבַּלֵּב אֶל הַפֶּה לְדַבֵּר לַעַג וָבוּז עַל מַפֶּלֶת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָרָה: יג אַל־תָּבוֹא וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא הָיָה לְךָ לָבוֹא בְשַׁעַר עָרֵי ־עַמִּי לִכְבּוֹשׁ אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ בְּחֻרְבַּן הַבַּיִת הַשֵּׁנִי בְּיוֹם אֵידָם בְּיוֹם רָעָתָם אַל־תֵּרֶא לֹא הָיָה רָאוּי לְךָ גַּם־אַתָּה לִרְאוֹת בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם שֶׁבָּא עָלָיו אֵידוֹ רָעָתוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה יָדְךָ בְחֵילוֹ בִּנְכָסָיו בְּיוֹם אֵידוֹ: יד זֶה יֹאמַר עַל אַנְשֵׁי טִיטוּס שֶׁהִגְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לָנוּס, לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר לְמַאֲסָר שְׂרִידָיו שְׁאֵרִיתָם בְּיוֹם צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה יוֹם הַתַּשְׁלוּמִין מֵה׳ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְיִשְׂרָאֵל כֵּן יֵעָשֶׂה לָךְ גְּמֻלְךָ הַגְּמוּל הָרָאוּי לְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: טז אֶל מוּל יְהוּדָה יֹאמַר כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי מִכּוֹס הַתַּרְעֵלָה כֵּן יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם שֶׁהֵרֵעוּ לָכֶם אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ יִהְיוּ מְבֻלְבָּלִים מִן הַפּוּרְעָנִיּוֹת וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ יִהְיוּ כָּלִים כְּאִלּוּ לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם: יז אֲבָל וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה יִשָּׁאֲרוּ אֲנָשִׁים וְהָיָה קֹדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף לָבוֹא בָּהּ טָמֵא וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם אֶת הַבַּבְלִיִּים שֶׁיָּרְשׁוּ אוֹתָם מֵאָז: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ הַבּוֹעֵר מִקָּרוֹב וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה הַבּוֹעֵר מֵרָחוֹק וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ הַנִּשְׂרָף מַהֵר וְדָלְקוּ בָהֶם יִשְׂרָאֵל יַדְלִיקוּ אֶת בֵּית הַכַּשְׂדִּים וַאֲכָלוּם וְיִשְׂרְפוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר וּבְוַדַּאי כֵּן יִהְיֶה: יט וְיָרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה הָעֵמֶק יִירְשׁוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ גַּם אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֵת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלֻת יְרוּשָׁלַיִם

בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: יב וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: יג אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: יז וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: יט וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֵת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלֻת יְרוּשָׁלַיִם

עטרת מרים

עַד־צֶֽרֶפָ֑ת פרנצ"א וְנָגְלָ֗ת בְּנֵי֙ הַגּוֹלָ֣ה שֶׁ֔ל יְרוּשָׁלַ֖יִם אֲשֶׁ֣ר שֶׁבְי֣וּ בַגָּל֑וּת בִּסְפָ֣רַד אַסְפַּמְיָא, הֵ֚ם יִרְשׁ֣וּ אֶת עָרֵ֣י הַנֶּ֔גֶב אֶת הַ֥ר עֵשָׂ֖ו אֶ֣רֶץ אֲדֹ֑ום: כא וְעָל֥וּ מֹושִׁעִ֛ים בְּהַ֥ר צִיֹּ֖ון לִשְׁפֹּ֣ט אֶת־הַ֣ר עֵשָׂ֑ו וְהָיְתָ֥ה לַיהוָ֖ה הַמְּלוּכָֽה׃

אֲשֶׁ֣ר בִּסְפָ֔רַד יִרְשׁ֖וּ אֶת עָרֵ֣י הַנֶּ֑גֶב: כא וְעָל֥וּ מֹושִׁעִ֛ים בְּהַ֥ר צִיֹּ֖ון לִשְׁפֹּ֣ט אֶת־הַ֣ר עֵשָׂ֑ו וְהָיְתָ֥ה לַיהוָ֖ה הַמְּלוּכָֽה׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
מוצאי שבת קודש י"ד כסלו

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:21	6:25	8:17	8:20	8:53	8:57	9:46	9:50	16:38	16:38	17:06	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	6:23	6:28	8:17	8:21	8:54	8:58	9:47	9:50	16:37	16:37	17:02	17:02	16:07	17:13
ירושלים (ח)	6:20	6:25	8:16	8:19	8:52	8:56	9:45	9:48	16:40	16:40	17:03	17:03	16:00	17:14
תל אביב (ח)	6:23	6:27	8:18	8:21	8:54	8:58	9:47	9:50	16:37	16:37	17:05	17:05	16:17	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:23	7:30	8:43	8:47	9:31	9:36	10:16	10:20	16:01	16:03	16:41	16:39	15:43	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:52	5:51	8:43	8:42	9:29	9:29	10:43	10:45	20:32	20:27	20:58	21:04	20:13	21:18
אוקראינה, אודסה (ח)	7:19	7:26	8:44	8:48	9:30	9:35	10:17	10:20	16:10	16:12	16:49	16:47	15:53	17:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:56	7:03	8:17	8:21	9:05	9:09	9:50	9:54	15:36	15:38	16:16	16:14	15:18	16:29
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:09	7:16	8:28	8:33	9:16	9:21	10:02	10:06	15:45	15:48	16:26	16:24	15:28	16:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:41	7:49	8:55	9:00	9:46	9:51	10:30	10:34	16:03	16:06	16:46	16:44	15:46	16:59
אוקראינה, קייב (ח)	7:35	7:43	8:48	8:52	9:39	9:44	10:23	10:27	15:55	15:58	16:38	16:36	15:37	16:51
איטליה, מילאנו (ח)	7:41	7:48	9:10	9:14	9:55	9:59	10:42	10:45	16:43	16:45	17:18	17:16	16:25	17:30
אקוואדור, קיטו (ח)	5:59	6:01	8:28	8:30	8:59	9:01	10:01	10:04	18:09	18:07	18:30	18:33	17:51	18:42
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:34	5:34	8:24	8:24	9:06	9:07	10:20	10:21	19:57	19:52	20:22	20:27	19:38	20:40
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:08	6:06	8:58	8:58	9:49	9:49	11:05	11:06	21:07	21:01	21:36	21:42	20:48	21:57
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:06	7:12	8:48	8:52	9:29	9:33	10:19	10:22	16:43	16:44	17:15	17:15	16:25	17:27
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:59	7:05	8:39	8:42	9:20	9:24	10:09	10:13	16:28	16:29	17:02	17:01	16:10	17:13
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:00	7:06	8:39	8:43	9:20	9:24	10:10	10:13	16:29	16:30	17:02	17:01	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:41	7:47	9:16	9:20	9:59	10:03	10:47	10:51	17:00	17:01	17:34	17:33	16:42	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:59	7:03	8:57	9:00	9:32	9:36	10:26	10:29	17:23	17:22	17:49	17:49	17:05	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:38	6:43	8:30	8:34	9:07	9:11	10:00	10:03	16:43	16:43	17:12	17:12	16:25	17:23
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:50	6:54	8:54	8:57	9:28	9:31	10:23	10:26	17:30	17:30	17:56	17:56	17:12	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:57	7:03	8:35	8:39	9:17	9:21	10:06	10:09	16:22	16:23	16:56	16:55	16:04	17:08
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:58	7:04	8:34	8:38	9:16	9:21	10:05	10:09	16:19	16:21	16:54	16:53	16:02	17:05
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:52	8:31	8:32	9:04	9:06	10:11	10:13	18:56	18:52	19:17	19:21	18:37	19:31
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:23	8:31	9:33	9:38	10:25	10:30	11:08	11:12	16:36	16:39	17:20	17:17	16:18	17:33
בלגיה, בריסל (ח)	8:21	8:29	9:33	9:38	10:24	10:29	11:08	11:12	16:38	16:41	17:21	17:19	16:20	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:11	5:12	7:56	7:57	8:31	8:33	9:41	9:42	18:48	18:44	19:06	19:11	18:30	19:21
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:01	5:01	7:45	7:46	8:20	8:22	9:29	9:31	18:30	18:26	18:53	18:57	18:12	19:08
בריטניה, לונדון (ח)	7:42	7:50	8:51	8:56	9:43	9:49	10:27	10:31	15:54	15:57	16:37	16:34	15:40	16:50
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:00	8:09	9:02	9:06	9:57	10:02	10:38	10:43	15:51	15:55	16:39	16:36	15:36	16:52
גרמניה, ברלין (ח)	7:53	8:01	8:58	9:03	9:52	9:57	10:34	10:39	15:55	15:59	16:40	16:37	15:38	16:53
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:01	8:09	9:15	9:20	10:05	10:10	10:50	10:54	16:24	16:27	17:06	17:04	16:06	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:07	5:07	7:52	7:53	8:29	8:31	9:39	9:41	18:57	18:53	19:13	19:18	18:38	19:29
הודו, מומבאי (ח)	6:55	6:58	9:07	9:09	9:39	9:42	10:36	10:39	18:00	17:59	18:24	18:26	17:42	18:35
הודו, פונה (ח)	6:50	6:53	9:02	9:05	9:34	9:37	10:32	10:35	17:57	17:56	18:21	18:23	17:39	18:32
הונגריה, בודפשט (ח)	7:09	7:16	8:31	8:36	9:19	9:23	10:04	10:08	15:53	15:55	16:32	16:31	15:35	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:05	7:10	8:43	8:47	9:25	9:29	10:14	10:18	16:32	16:33	17:06	17:05	16:14	17:17
יוון, אתונה (ח)	7:21	7:27	9:06	9:10	9:45	9:49	10:36	10:40	17:05	17:06	17:37	17:37	16:47	17:48
מולדובה, קישינב (ח)	7:28	7:35	8:52	8:56	9:39	9:43	10:25	10:29	16:16	16:18	16:55	16:53	15:58	17:07

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:53	6:57	9:04	9:07	9:37	9:40	10:34	10:37	17:56	17:57	18:21	18:22	17:39	18:32
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:37	4:35	7:27	7:25	8:26	8:26	9:45	9:45	19:59	20:06	20:38	20:46	19:47	21:03
נפאל, קטמנדו (ח)	6:36	6:40	8:38	8:41	9:12	9:15	10:07	10:10	17:08	17:09	17:35	17:36	16:50	17:46
סינגפור, סינגפור (ח)	6:51	6:54	9:20	9:22	9:50	9:53	10:53	10:55	18:55	18:57	19:18	19:21	18:39	19:30
פולין, ורשא (ח)	7:21	7:29	8:28	8:32	9:21	9:26	10:03	10:08	15:28	15:24	16:10	16:07	15:07	16:23
פרו, לימה (ח)	5:34	5:35	8:11	8:13	8:43	8:45	9:49	9:51	18:20	18:23	18:45	18:48	18:05	18:58
צרפת, ליאון (ח)	8:00	8:07	9:27	9:31	10:12	10:17	10:59	11:03	16:58	16:57	17:34	17:33	16:39	17:46
צרפת, פריז (ח)	8:21	8:29	9:40	9:44	10:28	10:33	11:13	11:17	16:59	16:56	17:35	17:33	16:39	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:52	8:14	8:17	8:45	8:48	9:46	9:49	17:41	17:43	18:05	18:07	17:25	18:17
קנדה, טורונטו (ח)	7:30	7:36	9:03	9:07	9:46	9:50	10:34	10:38	16:45	16:44	17:16	17:15	16:26	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	7:13	7:19	8:41	8:45	9:26	9:30	10:13	10:17	16:14	16:12	16:48	16:47	15:54	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	6:34	6:39	8:24	8:28	9:02	9:06	9:54	9:57	16:34	16:34	17:04	17:03	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:54	9:03	9:50	9:55	10:47	10:53	11:28	11:32	16:35	16:31	17:21	17:18	16:13	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:33	8:42	9:24	9:29	10:23	10:29	11:03	11:08	16:07	16:03	16:51	16:47	15:45	17:05
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:45	7:52	9:09	9:13	9:55	10:00	10:41	10:45	16:34	16:32	17:11	17:09	16:14	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	7:51	7:58	9:14	9:18	10:00	10:05	10:46	10:50	16:43	16:41	17:15	17:13	16:23	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:25	6:28	8:43	8:45	9:14	9:17	10:13	10:15	17:48	17:50	18:13	18:14	17:31	18:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00454
30/11/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377